Rés 537/3

RVPERTI AB·

BATIS MONASTERII

TVITIENSIS, E REGIONE AGRIP

pinæ Coloniæ in Rheni ripa siti, ordinis S. Benedicti, viri, & vitæ sanctimonia, & sacrarū literarum peritia præclari, Commentariorum, in Apocalypsim Iohānis, Libri. XII.

BIBLIOTHEQUE TOULOUSE UNIVERSITAIRE

COLONIAE, IMPENSIS ARNOLDI BIRCKMAN, ANNO M. D. XLI.

INDEX IN APOÇALY. IOHANNIS.

ABsinthij natura ac virtus,& quid per ipsum intelligatur. 78
Abyssus & terra, hoïes reprobi. 178
Acceptio personarum in vocatione ad finem non est. 175
Acclamatio populi ad Herodem. 125
Accusator fratrum. 116
Actio qualis cõtra ecclesiasticos peccãtes. 21
Adiutorium angelorum. 114
Adoratores bestiæ. 125
Aetates hominum quatuor. 187
Aegyptij de stirpe Cham 77
Idem quoq; impœnitentes. 78
Afflictio quorundam spontanea. 135
Afflictiones filiorũ Israel tempore iudicũ. 80
Africani regnũ nõnulli pro tertio ponunt. 85
Agnus typicus in figuram Christi occisus. 54
Agnus stans supra montem Sion. 133
Agnus verus in lege præfiguratus. Ibi.
Alæ sex, opera misericordiæ sunt. 46
Alleluia quid. 168
Allegoria de septem mulieribus. 3
Alligati in flumine, qui sint. 85
Alpha & ω quis sit. 10
Altitudo satanæ est apparens. 31
Altare ecclesiæ, Christus est 97
Ambitio ecclesiasticorum. 100
Amen, quare geminatur à Iohanne. 9
Amen dicere, quid sit. 57
Anathema à nemine contemnendum. 124
Angelus iuxta aram templi, fuit Michael. 74
Angelus apparuit Iohanni in figura Chri. 2
Angeli portarũ Hierlm, doctores ecclesiæ. 187
Angelus magni concilij, est Christus 67
Angelorum congratulatio. 71
Angeli septem prædicatores. 145
Angeli quomodo pugnent. 115
Angelus primus, in facie leonis. 137
Angelus secundus, in facie vituli. 138
Angeli quatuor, regna quatuor, &c. 85
Angelus ad Iohannem. 169
Angelus quare noluit adorari à Iohãne. Ibi.
Angelus quomodo dicitur mediator. 76
Angelo Ephesi quis loquatur. 20
Angelorum qualis sit erga nos affectus. 73
Angeli collaudãt agnũ propter tres causas. 55
Angelus magnus & mediator Christus 75
Angelus abyssi, Christo contrarius. 84
Angelus tertius, in facie hominis. 138
Angelus quartus, in facie aquilæ. 139
Anguli terrę quatuor, sunt quatuor regna. 67
Anima viuens quomodo moritur. 147
Animæ centum viginti. 59
Animæ cur clamant subtus altare Ibidem
Animæ interfectorum martyrum vindictã clamant. 62
Animalia q̃tuor, sunt quatuor euãgelistæ. 43
Animalium quatuor nõ est ordo vnus. 44
Anima introducta in cellam vinariam. 19
Antiochus Epiphanes. 122
Antichristus cur bestia dicitur. 121
Antichristi conceptio. Ibidẽ
Antichristus faciet bellum. 102
Antichristus vt homo est, &c. 159
Antichristus inducet magnã tribulationẽ. 120
Antichristus per omnia contrarius in operibus Christo. 126
Antichristus quid. 123
Antichristi regnũ simile Antiochi regno. Ibi.
Antiochus maxime impius. 112
Antichristi signum. 127
Antichristus coget ad fidem. 130
Antiquorũ expectatio sup aduentũ Chri. 50
Aperire librum, est adimplere. 7. mysteria. 51
Apostoli recte dicuntur seniores. 42
Apocalypsis, quare titulus Græcus. 1
Apostoli dicuntur venti & nubes. 67
Apostoli grãm & pacẽ à Chro susceperũt. 45
Apostoli etiam prophetæ dicuntur. 95
Apostoli quando acceperunt librũ apertũ. 95
Apostoli summam habuerunt scribendi authoritatem. 96
Apostoli & sancti prophetæ sunt velut chordæ in citharis extensæ per afflictiones. 134
Apostoli nouerũt scripturarũ mysteria. 92
Apostoli q̃re scripturas nõ explanauerunt. 95
Apostoli posuerũt nobis fidei fundamẽtũ. 95
Apostoli duodecim fundamenta 187
Apostoli excellentiores prophetis. Ibidẽ
Ara templi Christus est, templũ ecclesia. 74
Arca testamenti incarnati Christi. 108
Arma draconis. 114
Arma Michael & sociorum eius. Ibi.
Arioli sunt equorum caudæ. 89
Arrius peruicax, diaboli satelles. 96
Arrius maledictus refutatur. 60
Arrij blasphemia ex odio 150
Arrij hæresis. 118
Arridere opusculis. 19
Aqua scripturæ, Iudæis fit sanguis. 148
Aqua in mare gentium descendit. 7
Aquila volans, scriptura sacra. 80
Aquila sanguis. 147
Athalia. 157
Auaritia Balaam. 26
Idem gessit typum venalium sacerdotũ. Ibid.
Auaritia ecclesiasticorum. 100
Aurum ignitum & probatum. 38
Autoritas libri Apocalypsis. 192
Augustus Octauianus. 125

BAbyloniæ regnum, cui assimuletur. 88
Babylon ciuitas diaboli, per mortẽ Christi cecidit. 138
Babylon quare bonum faciat. 168
Babylon ironice virgo dicitur. 165
Babylon cecidit per passionem Christi. 164
Balaam in libro Iob dicitur Eliu. 25

Baptiſmus eſt mare vitreum. 142
Barabbas beſtiæ character. 176
Beatis omnia gratis donata. 185
Beati ter dicunt alleluia, aut ſæpius. 168
Beati cantant iudicium & miſericordiã. Ibi.
Beatorum carmen. 169
Bellum draconis. 120
Beſtiæ adulatores 125
Beſtia aliud ſignificat, aliud nomen eius. 131
Beſtiæ duæ de mari ſimul aſcendunt. 128
Beſtia Antichriſtus. 102
Beſtia de abyſſo deſcendens 103
Beſtia cur decem habet diademata. 122
Boni prius accipiunt mercedem, deinde impij exterminantur. 107
Beſtia, multitudo populorum. 155
Blaſphemiæ impioꝝ contra verbum dei. 153
Blaſphemia in deum, eſt rebellio contra prælatos. 149
Blaſphemia grauis, defendere peccatũ. Ibid.
Blaſphemiæ nomina. 122

CAlamus ſimilis virgæ. 96
Calculus cãdidus in reſurrectiõe iuſtoꝝ
Calix duplex. 153. (27
Candelabra duo. 100
Candelabra ſeptẽ, ſunt vnũ candelabrum. 14
Cantare nouum canticum 53
Cantus meretricis damnatur. 167
Cantus ſanctorum non damnatur. Ibidem
Capilli mulierum, &c. quid deſignent. 83
Capilli filij hominis candidi, &c. 15
Capilli eiuſdem verba diuina ſunt. Ibi.
Carmen beatorum. 169
Carmen cœleſtis exultationis. 168
Caro Chriſti aſperſa ſanguine. 172
Centum quatuor milia, quale myſterium ſignificent 68
Chananæi tertia pars hominum dicũtur. 78
Chananæi facti ſunt abſinthium. 79
Charitas prima, eſt principale bonum. 21
Chirographum in cruce deletum. 116
Chriſtianos oportet eſſe oculis plenos. 46
Chriſtus quare cum nubibus veniet. 8
Chriſtus eſt teſtis fidelis. 5
Chriſtus liber à iudicio mundi 6
Chriſtus lauit nos à peccatis noſtris. Ibid.
Chriſtus dilexit nos prior. Ibi.
Chriſtus lauit eos qui non erant. Ibi.
Chriſtus fecit nos regnum & ſacerdotes. Ibi.
Chriſtiani nihil proprium poſſidentes. 113
Chriſtiani omnes q̃modo ſunt ſacerdotes. 7
Chriſtus deus omnipotens. 10
Chriſtus lucerna & lumen. 14
Chriſtus, qualis fuerit in medio ſeptem candelabrorum. Ibi.
Chriſtus poſt aſcenſionem ſuam viſus. 17
Chriſtus quomodo angelus dicatur. Ibi.
Chriſtus qũo ſit primus & nouiſſimus. 18
Chriſtus eſt lignum vitæ. 22
Chriſti paſſio, noſtra eſt conſolatio. 23
Chr̃s, qũo dicitur ſciens noſtras miſerias. Ibi.
Chriſtus eſt ſtella matutina. 31
Chriſti generatio ſpiritalis. 36
Chriſti pater Dauid ſpiritalis. Ibi.
Chriſtus lanceatus, factus eſt oſtium. 39
Chriſti eccleſia, eſt ſedes in cœlo. 40
Chriſtus patri regnum acquiſiuit. Ibi.
Chriſtus oculis plenus ante & retro. Ibid.
Chriſti facies quatuor. 48
Chriſti myſteria, ſunt ſeptẽ ſignacula. 50
Chriſtus radix Dauid ſecundũ diuinitatẽ. 51
Chriſtus, agnus & leo eſt. 52
Chr̃s diuitiaꝝ cõtemptor nobis in exẽplũ. 52
Chriſti teſtes cõtra Iudæos ſunt triplices. 52
Chriſtus à paucis adoratus ante paſſionẽ. 53
Chriſtus eſt dignus aperire librum. Ibidẽ
Chriſto attribuuntur multa iuſignia noĩa. 55
Chriſtum quomodo deus exaltauit. 60
Chriſtus, Barachias benedictus dñi dicit. 63
Chriſtus eſt magni conſilij angelus. 67
Chriſtus eſt vera in templo ara. 74
Chriſtus eſt magnus angelus & mediator. 75
Chr̃i corpus figuratur p̃ aureũ thuribulũ. 75
Chriſti ſicut rugitus leonis 92
Chrũs eſt angelus lapidẽ in mare mittẽs. 167
Chriſtus fidelis & verax. 171
Chriſtus in ſingulis virtutibus coronat. 172
Chriſtus rex regum. 173. &. 174
Chriſtus gladio oris ſeparabit in iudicio agnos ab hœdis. 173
Chr̃i veſtimẽtũ varie accipit ĩ ſcripturis. 174
Chriſtus dominus dominantium. Ibi.
Chriſtus poſt aſcenſionem quomodo de cœlo deſcendit. 178
Chriſtus mons magnus & altus. 186
Chriſtus eſt eccleſiæ altare. 97
Chriſtus dat os & ſapientiã ſuis teſtibus. 98
Chriſti bonitas nos præmonentis. 105
Chriſtus ſigna vanitatis non fecit. 130
Chriſtus qualia ſigna fecit. Ibi.
Chriſtus neminem cogit ad fidem. Ibi.
Chr̃i character ſine p̃ſonaꝝ acceptiõe eſt. 130
Chriſtus ſicut ſol ſuper nubem candidam. 139
Chriſtus duplicẽ in capite coronã aureã. 139
Chriſtus angelus dicitur. 140. &. 174. &. 177
Chriſtus lapis mundus & candidus. 143
Chriſtus antequam naſceretur ex virgine, reges vicit. 160
Chriſtus angelus de cœlo deſcendens. 163
Chriſtus lux mundi. Ibidem
Ciathi, prophetæ ſunt & legis doctores. 142
Ciuitas magna diaboli & imperatorum. 103
Ciuitas diaboli non vnum habet caput. 154
Ciuitas dei, vnum habet caput. Ibid.
Ciuitas Chriſti, eccleſia ſuper Chriſtum fundata. 186
Claues mortis & inferni, quis habeat. 18
Clauis Dauid quare dicatur 34
Clauis Dauid, gratia ſpiritus ſancti. Ibidẽ
Cœlum pro aere 114
Cœlũ recedens, ſcientiam legis deſignat. 66
Cœli, apoſtoli dicuntur. 67

Cœlum apertum, prospectus dei ad nos. 171
Collyrium humilitas est. 38
Concupiscentia mundi peribit. 166
Conditio regnorũ tẽporaliũ miserabilis. 162
Confessio fidei Iohannis. 3
Confessio dæmonum qualis 57
Confessores lucidi, aqua & spiritu renati. 43
Congregatio taurorum in vaccis, populorũ sunt hæretici. 96
Concilium Nicenum. 118
Consilium vnũ prodendi populum dei. 160
Consilum serpentis antiquum. Ibidẽ
Constantius Augustus sæuit in ecclesiam. 119
Consideratio antiqua patrum. 130
Consideratio patrum insufficiens. Ibi.
Consolatio iustorum. 158
Consolatio iustorum in tribulatione. 167
Corpus diaboli, generatio Cain. 110
Capita draconis septem, quid. 110.&.121.
Cornua duo Iamnes & Mambres 128
Cornua similia agni. Ibidem
Cornua decem bestiæ. 111
Cornua septẽ & oculi septem, qui sint. 52
Correptio fratris euangelica, qualis. 32
Coronam quomodo aliquis perdit. 35
Coronas cur mittebat ante thronũ. 48.&.49
Corpus Christi designatur per thuribulum aureum. 76
Creaturæ aliquæ, qũo laudãt deũ & agnũ. 56.
Creatio hominis duplex 49 (&.57
Creaturæ aliqt quare tacẽt de morte agni. 56
Cruciari mensibus quinq;, quid sit, & alia quę ad idem consequuntur. 82
Crucis signaculum præfiguratum 133
Crystallum quid designat 186
Cultus dæmoniorũ per Christũ cessauit. 179
Cupiditas meretrix. 155
Cupiditas regum. Ibi.
Cyathi sub lege, phyalæ sub euangelio 145
Citharæ sanctorum, quæ sint. 53
DAnielis visio quatuor bestiarum, duplicem habet ordinem. 123
Dauid est spiritaliter pater Christi. 123
Deus & irasci nouit, & misereri. 179
Damnationis duæ causſæ. 168
Deus an velit bonum. 179
Desertum, locus contemplationis. 155
Deus omnia præsciuit gesta regnorum 162
Deus quomodo Christum exaltauit, & dedit ei nomen. 60
Dexteram tenentes, deum videbunt. 17
Deus sustinet malos, & punit eos in exemplũ pro electis. 179
Deo resistere nemo potest. 144
Dæmonum qualis confessio. 57
Deus pro qua causſa rectissime adoratur. 48
Diaboli præuaricatio triplex. 132
Diaboli nomina varia. 178
Diabolus & hæretici, mors sunt & infernus. 61
Diabolus ligatus. 178
Diabolus bene sciuit, Iesum esse Messiã. 177
Diabolus gentilium legislator. 117
Diabolus deo mortuus, viuit peccato. 124
Diabolus in aduentu Antichristi soluetur. 179
Diabolus quomodo mortuus est 147
Diabolus quos in carcerem missurus. 24
Dies decem quid designent. Ibidem
Dies pro annis ponitur. 104
Dignitas dei ad sanctos, sicut sol ad stellas. 49
Diuitias Christus contempsit. 52
Dominus exercituum. 172
Draco magnus & rufus. 110
Draco quomodo in cœlo 114
Draco quare septẽ habet diademata. 122
Draconis arma. 114
ECclesia habet multa scandala. 106
Ecclesiæ cantus, vox magna de cœlo. 116
Ecclesiæ sponsus, dicitur dilectus 7
Ecclesiæ triplex status. 2
Ecclesia super montem magnũ, qui est Christus, ædificata. 186
Ecclesia prior ascendit de Aegypto. 148
Ecclesia posterior, de baptismo. Ibidẽ
Electi vincent, non per se, sed per Christũ. 161
Enunciationis quatuor gratiæ, meritiq; & premij. 135
Episcopi & sacerdotes, quales esse debent. 33
Equus pallidus, hæreticorum inuidia. 60
Equus rufus diaboli. 59
Equus niger falsi fratres. Ibi.
Euangelistæ angeli dicuntur. 137
Euangelium omnibus gentibus & linguis cõmune. Ibidem
Euangelium in publico non erubescet. Ibidẽ
Euangelij volatus. Ibidẽ.
Euangelistarum variæ species. 138
Euangelistæ sunt quatuor animalia in medio sedis. 43
Euangelia quatuor in circuitu sedis. 44
Euangelica correptio fratris. 32
Eucharistiæ sacrm est manna absconditũ. 27
Eufrates. 150
Excusationes terrenorum. 175
Exempla veterum quomodo sequamur. 136
Exemplum perseuerantiæ de Christo. 24
Exemplum fortitudinis à Christo 28
Excommunicatio per prælatos. 149
Exitus & pœna Iezabel reginæ. 29
Expectatio antiquorum de Christo 50
Exprobratio contra Iudæos. 174
FAcies hominis incarnationẽ designat. 58
Facies vituli, est passio Christi. 59
Facies Christi quatuor. 48
Facies Christi vt sol lucens. 17
Fides sine charitate nihil prodest. 21.
Filij Israel tres à mulieribus &c. decepti. Ibi.
Filij Madian quos designant. 26
Filius cum patre venturus. 4
Filij Abrahæ, non carne, sed fide. 68
Filij Sem & Abrahæ, quibus comparẽtur. 79
Filij hæreticorũ sunt illorum imitatores. 30
Flagellum de funiculis, quid sit. 62

Flumina gentes designant 78
Fornicationes Israel in Aegygto. 179
Fornicari est à deo ad creaturas. 154
Fortitudo dei. 144
Fumus quo excæcati sunt Iudæi, gloria trinitatis. 145
Fumus in Apocalypsi, est incẽsoꝝ effectus. 75
Fumus putei, sapientia huius seculi. 81
GAbriel & Michael præcipue vobis bene volunt. 74
Gabriel præpositus est præliorum. Ibid.
Gaudium æternæ vitæ ineffabile. Ibid.
Gaudiũ propter nuptias sponsi & sponsæ. 169
Genealogia Christi per adoptiuos. 44
Generatio Christi spiritalis. 36
Gentes in reprobum sensum datæ propter contemptum. 146
Gentes equi dicuntur, à diabolo agitati. 87
Gentiles mare. 117
Gentes iratæ contra Christum. 107
Gentes designãtur p mare & flumina. 77. 78
Gladium qui sumit, gladio perit. 127
Gladius magnus, longa persecutio. 59
Gladius oris Christi, iudicium eius. 16
Gloria verbi incarnati. 39
Gratia spũs sancti, nõ est extra ecclesiam. 192
Gratia prima virginitas, & secũda pœnitere.
Gratia & pax, quare coniunguntur. 4 (34
HEliam sequentur prælati contra hæreticos. 29
Helias oliua & candelabrum olim. 101
Helias emisit ignem ex ore. Ibidem
Heliæ potestas 102
Heliæ amictus. 100
Hæretici sunt congregatio taurorum in vaccis populorum. 96
Hæretici sunt mors & infernus. 61
Hæretici peccant in spiritum sanctum 150
Hæretici designantur per Iezabel. 28
Hæretici negantes diuinitatem. 10
Hæretici huic libro infesti. 11
Hæretici pœnam eIzabel patientur 30
Hæretici suos filios relinquũt hæreticos. Ibi.
Herodis vanitas per Iosephum. 125
Hieroboam aureos fecit vitulos. 156
Hierusalem meretrix. 157
Hierusalem qũo noua descendit de cœlo. 36
Hierusalem sicut sol & luna perfecta. 65
Hierusalẽ dicitur Sodoma & Aegyptus. 103
Hierusalem quare ciuitas sancta. 186
Hominis duplex est creatio. 49
Homines angelis erunt æquales. 189
Homines habentes oculos ante & retro, qui sint. 46
Hora, dies, mensis, annus, quid significent. 86
Multa quoq; de eadem re pulchra. Ibi.
Hostes Israel, scorpiones terræ. 81
Humilitas Iohannis de seipso loquentis. 136
Humilis cruciatur laudibus 38
Humanitas Christi, quæ dono acceperit. 1
Humilis descendit. 186
IAcobus frater dñi põt dici Zacharias. 63
Iacobus dicitur Zacharias, sicut Iohannes Baptista Helias. Ibid.
Iaspis quid designat. 186
Iezabel typum gerit hæreticorum, & prima fudit sanguinem prophetarum. 28. & 29
Eadem mulier hæretica dicitur. Ibi.
Iezabel. 157
Iezabel quomodo dicitur missa in lectum. 30 & qũo omnes propter ipsam plagati. Ibi.
Ignis, fumus & sulphur, quid sint. 88
Ignis purgatorius. 189
Illusio Iudæorum in Christum pendentem in cruce. 103
Impij nomen nouum non habent. 27
Impij exterminantur. 107
Impij dicuntur terra & mare. 117
Incarnatio facies est hominis. 58
Incendium mundi vltimum, miserum exhibebit spectaculum. 166
Incensa, sunt preces sanctorum. 74
Inebriari per cupiditatẽ amissa discretiõe. 155
Inexcusabiles qui Antichristo propter signa credunt. 129
Inimicitiæ inter mulierem & serpentem. 109
Impœnitentes sunt tertia pars hominum. 77
Insignia septem angelicæ laudis. 55
Insignia septem in priore visione. 49
Inuidia regũ contra se inuicẽ, vnde secuta. 162
Iohannes fidei nostræ præceptor. 8
Iohannes quare admiratur. 157
Iohannes imitator Zachariæ. 9
Iohannes Baptista angelus dicitur. 140
Iohannes quare nomen suum triplicat. 11.
Iohannes in tribulatione particeps. 12
Iohannes vbi calicem amarum bibit. Ibid.
Iohãnes particeps in regno & patiẽtia Iesu. 12
Iohannes quomodo fuit in spiritu. Ibidẽ. 40
Iohannes vsq; ad tertium cœlum raptus. 13
Iohãnis euangeliũ contra Cherintũ. Ibid. 20
Iohannes in arduis ad ieiunium se conuertit & orationes. 14
Iohãnis progatiua supra omnes apostolos. 18
Iohannes aquilam representat. 44
Iohanni quæ communio cum cæteris apostolis. 96
Iosephus de morte Iacobi 62
Ira diaboli in quo nũc maior in fideles quàm prius fuit 118
Ira dei, post iram peccatoris. 107
Iris cœlestis quid designet. 90
Iris signum propiciationis est. 40
Israel est sol obscuratus, &c. 81.
Israel traditus propter sua peccata. 84
Iucunditas in cœlo. 190
Iudæi eadem fecerunt quæ gentiles. Ibidem
Iudæi bene sciuerũt Iesum esse Messiam. 1
Iudæoꝝ dispersio, fuit gentium vocatio. 65
Iudæi sanguinem bibere digni sunt. 148
Iudæi nonnulli ad idola conuersi. 112
Iudæi irati contra Christum. 107

Iudæi mare. 147.
Iudæi terra. 117.
Iudæorum duplex tribulatio. 141.
Iudæorum vita execrabilis. 177.
Iudæi sunt terra diaboli. 116.
Iudæi quomodo dicantur de gñe Cham 87
Iudæi vnigenitum occiderunt 9.
Iudæi sub Græcis idololatræ 87.
Iudæi gens terrena. 62.
Iudæi vagi, sicut olim Cain. Ibidem.
Iudicium non intrandum cum Chro. 172.
Iudicia dei quatuor & pessima. 61.
Iudicium per ignẽ, quomodo veniet. 73.
Iudicium dei non est sine misericordia. 41.
Iudicium dei duplex de mundo. 40.
Iudicium orationum Dauid 75.
Iusti quoque in iudicio timebunt, tantus erit terror. 105.
Iustitia dei occulta. 144.
Iustitiam esurientes, saturabuntur 72.
Iusti in tribulatione consolantur. 67.
Iusti fulgebunt sicut sol. 190.
Iustus de vindicta quomodo lætatur. 177.
Iustorum consolatio 158
Iustorum gloria 104.
Iustorum tribulatio à septem capitibus bestiæ. 158.

Lætitiæ abundantia fulmen est. 191.
Laudes & præconia spernit humilis 38
Lamentationes typicæ super Iohannẽ. 9
Lex ignea, quomodo ab angelo missa. 75.
Lex nunc spiritaliter intelligenda. 140.
Lex de pẽdente in cruce 104.
Libræ. cxx. & ordeo & tritico. 60.
Liber Apocalypsis, sacra scriptura est. 49.
Liber in dextra, diuitiæ & gloria in sinistra. 50
Liber melior quàm diuitiæ. Ibidem.
Liber agni. 126.
Liber vitæ. Ibidem.
Liber in quo carmen, væ, & lamentationes. (166.
Liber iste est cibus solidus perfectorum. 19.
Liberalis timor. 170.
Lignum vitæ, Christus est 22.
Linguæ tres sunt sacræ. 70.
Locustæ de fumo, hostes sunt filiorũ Israel. 81
sed non per proprietam 82.
Loricæ triplices, quid designent. 88.
Lumbare apud Hieremiam, quid sit
De eodem quidnam ipsum designet 86.
Linguæ per superbiam confusæ, & diuisæ sunt. 161.
Lumen in terra, scriptura 190
Luna tota vt sanguis est facta. 65.
Lux duplex. 16.

Magica de ore bestiæ exijt. 151.
Magica ars, bestia est 128
Magi ranis similes 151.
Magorum pręstigia tempore Antichristi. 128
Malum facere, deo non placet 162.
Malum culpæ, non veniæ, deus creat Ibidem

Manna absconditum, Eucharistiæ sacramentum. 27.
Mammonæ qui seruiunt. 125.
Mare vitreum, quare dicitur. 143.
Mare baptismus Christi est 42.
Mare vitreum, est contra fictos & hypocritas. Ibidem.
Mare gentes significat 77.
Martyres ab Imperatoribus venerantur. 180.
Martyres habent assistentes angelos in suis supplicijs. 115.
Martyrum fidutia contra persecutores 47
Martyres quomodo pugnent. 115.
Matthæus est leo secundum Augustinũ. 45.
Mendacium est sedes bestiæ. 149.
Mensura arundinea aurea 188
Metire templum dei & altare. 97.
Mercatores terræ, diuites facti sunt 164
Meretrix cupiditas. 155.
Meretrices duæ vnius matris filiæ 157
Messis duplex 139.
Michael angelus est propitiationis. 74.
Idem, princeps populi dei olim. Ibidem.
Michael angelus iuxta aram templi. Ibidem
Idem vbique in officijs angelorum præsens fuit. 75.
Miracula ex fide patrum olim facta Ibidẽ.
Miser, qui se aliquid esse putat 37.
Modus optimus corripiendi peccantes 22.
Mundus vniuersus vna ciuitas ante aduentum Christi. 153.
Moyses etiam angelus est. 140.
Moyses de altari quomodo exit. 141.
Moyses quare contra Iudęos clamauit. Ibid.
Mons magnus missus in mare 77.
Mors secunda, mors animæ 24
Mors per vnum hominem intrauit. 71.
Mortis Christi quanta bona 116
Mulier amicta sole & luna, ecclesia est 108.
Multa nomina pręclara Christo attributa. 55
Mundana omnia peribunt. 166.
Mundi vltimũ incendium miserrimũ. Ibidẽ.
Murmuratores quomodo fuerunt de tertia parte hominum 79.
Murmuratoribus neq; sol luxit, neq; nox. Ib.
Murmuratorũ vltio non fuit prænuntiata. 80
Murmuratio plebis, sicut locutio asinæ. 26. 27
Murus ciuitatis Hierusalem 186.
Mysterium numerorum notabile 87.
Mysteria spiritus sancti in septem. 5.
Mysteria multa exprimuntur quinquaginta sexta columna
Mysterium numeri septenarij. 16.
Mysterium numeri in α & ω 10.
Mysterium trinitatis in quo numero 68.
Mysteria vestitus pondere &c. 14.

Nabuchodonosor 122.
Neronis odium in regnum Roma. 61
Nomen nouum, filios dei designat. 27.
& est filius dei. 36.
Nomen ciuitatis dei Ibidem.

Noïa ſcripta in libro vitę, ſoli deo cognita. 172
Nomina ſcribuntur quædam in libro vitæ, quædam in terra 126
Nocere terræ & mari, qd ſit 68.
Nubes iudiciĩ, erunt tempeſtuoſæ 8
Nubes caro immaculata eſt 139.
Numerus ſanctorum in ſcripturis bifariam intelligitur. 70.
Numerus nominis Chri 130.
Numerus beſtiæ. Ibidem.
Numerus. 144000. ex duodenario multiplicabitur 135.
Numeri iſtius myſterium 134.
Numerus creatoris eſt ſeptenarius 131.
Numerus ſeptenarius dei & agni 132.
Numerus hoïs, non dei, in Antichrm 131.
Numerus. 666. quid ſignificabat. 132.
Numerus filiorum repromiſſionis 133.
Numerorum myſteria 97.
Numerus par, triplex eſt. Ibidem
Numerus perfectus. Ibidem
Numerus ſuperfluus, qd ſignificet 98.&.99
Numero ſeptenario, deſignat vniuerſitas. 71.

OCuli filiĩ hoïs, flamma ignis. 15.
Oculi Chri, vt flamma ignis 28.
Odiũ Neronis in regnum Roma. 161
Odiũ Amalech & Edon, cõtra filios Iſrl. 147.
Offerre noſipſos, eſt ſacerdotio fungi 8.
Oliuæ duæ 100
Opera dei magna & mirabilia 143.
Opera miſericordiæ, per ſex alas in Apocalypſi. 46.
Orationes Dauid, quales fuerint. 75.
Orationes quæ, incenſa digne vocent. Ibidẽ
Ordo duplex ſeptem ſpirituum 39.
Ordo ſeptem ſpirituum dñi duplex 185.
Oſtium Chrus eſt factus, qñ lanceatus. 39.

PAſſio Chriſti, fortis clamor, per quem cecidit Babylon. 164.
Paſſio Chriſti, noſtra conſolatio in aduerſis. 23.
Paſſio Chri, fundamentum omnium. 188.
Paſtores aliter & ruricolæ, aliter nautæ lugebunt. 167.
Patientia ſanctorũ in ſecuritate iudiciĩ 138.
Patres ſub lege quomodo baptizati 142
Paulus, quare ſic iactitat raptum 145.
Peccatum eſt cauſa libri mortis. 127.
Peccata ſacerdotum 100.
Peccatum occultum quale fuerit 32
Peccatum grauiſſimum, lætari in rebus peſſimis. 103.
Peccatum defendere, blaſphemia 149
Pedes Chri quomodo fiſes aurichalco 28.
Pedes beſtiæ qui ſint. 123.
Perſecutores ſanctorum flumina 147
Perſecutio in Chrianos. 119.
Perſecutio ſub Antichro 222.
Perſonarum diſtinctio in vocatiõe ad fidem non eſt. 175.
Peruerſitas in reges terræ 163.
Pes dexter ſuper mare &c. 92.
Pharao quomodo induratus. 162.
Phyalæ apoſtoli ſunt, & viri apoſtolici 142
Phyalæ datæ ſunt in die Pentecoſtes. 145.
Phyala à tuba differt 146.
Phyalæ plenæ odoramentorũ quæ ſunt 53
Philoſophorum gentilium vanitas. 151.
Plagæ ſeptem. 146.&.147
Pœna Iezabel omnes mouet hæreticos. 30.
Pœnalis timor. 170.
Pœnitentia in fine mundi ſera 166
Pœnitentia Achab regis. 29.
Pœnitentiæ tempus, quomodo à deo conceditur. Ibidem.
Pœnitentia diuerſimode agitur ab hominibus. 30.
Poetica de ore beſtiæ exiit 151.
Poetarum ſcientia inflata Ibidem
Pontificum authoritas in eccleſia 180
Perſarum regnum Vrſo ſimile 85.
Portæ ciuitatis Hieruſalem 187.
Potentes ſeculi mare 147.
Poteſtas omnis à domino deo eſt. 86.
Preces ſanctorum, ſunt incenſa 74.
Prædeſtinati, cœli ſunt. 117.
Prædicatores euangeliĩ, ſunt ſeptem angeli cum phyalis. 142.
Prælati contra hæreticos Heliam ſequi debent. 27.
Prælati indocti reprehenduntur. Ibidem.
Prælati eccleſiarum, quatuor animalibus comparantur 45.
Prælium quo draco à templis & aris pulſus eſt. 113.
Prælium in cœlo 114.
Præſulum authoritas 18
Præſules eccleſiarum quales ſint 19
Præuaricatio diaboli triplex 132
Primitiæ meſſis apoſtoli. 140
Primogenitus mortuorum quis ſit 6.
Principium creaturæ dei. 37.
Promiſſio præmiorum 32.
Profectus virtutum à timore ad charitatẽ. 28
Prophetabunt duo teſtes 98.&.99.&.100.
Prophetarum deſiderium. 109.
Prophetæ viſiones ſuas intelligebant. 40.
Prophetæ quomodo intelligendi. 187.
Prophetæ fundamenta dicuntur Ibidem.
Prophetiæ tria ſunt tempora 2.
Prophetia proprie de futuro Ibidem
Pſalterium decem chordarum 143.
Pſeudopropheta quis 176.
Pſeudopropheta apprehenſus cum beſtia, qs Ibidem.
Pulchritudo falſa in auro, & in gemmis. 166.
Purgatorium. 189.
Puteus abyſſi, mendacium eſt. 81.
Putei fumus, ſapientia huius ſeculi. Ibidem.

QVæſtio de alia beſtia. 127.
Quæſtio prolixa de Iohãnis angelo. 17
Quæſtio, an deus velit bonum 179.

RAdix Dauid est Christus. 51.
Rebellio contra prælatos, in deum blasphemia est. 149.
Redemptio per agnum verum 54.
Reges decem, in regnis septem. 155.
Reges & principes, sunt capita in caudis. 89.
Reges seculi, serui sunt terræ. 6.
Reges & principes Iudæorum, qui sint 66.
Regna septem contra fidem ecclesiæ 110.
Regna septem, quare montes dicantur 159.
Regnoꝝ temporaliũ conditio miserabilis. 162
Regnum Alexandri, pardo simile 123.
Regnum Macedonicum post mortem Alexandri. 111.
Regna septem contra populum dei 155.
Regnum & sacerdotes facti sunt serui peccati
Regnum cupiditatis. 155. (14.
Reprehensio negligentiæ 25.
Reprehensio terrenorum, qui Antichristum recipiunt. 124.
Resurrectiones duæ. 180.
Resurrectio duplex qualis sit 94.
Rex filiorum superbiæ. 126.
Romanus in Christianos sæuiebat 159
Romanum imperium, bestia & diabolus est.
Rumphæa ex vtraque parte acuta, ser (176.
mo dei est. 25.

SAcerdos conductitius nominatur. 27.
Sacerdotes mali, Balaam cõparant 26.
Sacerdotum authoritas in ecclesia 180.
Sacerdotes & epi quales esse debent. 33.
Samaria meretrix. 157.
Sancti quomodo sunt serui & amici 54.
Sancti consolati. 170.
Sanguis sanctorum & martyrum 156.
Sanguis vsque ad frenos equorum. 141.
Sapientia in otio & solitudine 119.
Sapientes mundi stulti effecti 150.
Satanæ altitudinem q non cognouerunt 31.
Satanæ altitudo est apparens. Ibidem.
Satan ligatus mille annis. 178.
Scientes cum peccant, viuẽ ad infernum descendunt. 176.
Scorpiones terræ, hostes Israel 81.
Scriptura cur aqs & tonitruis comparat 134
Scriptura sacra, vox est de cœlo. Ibidem.
Scriptura sacra, per tres alas exprimit. 46.
Scriptura sacra, aquila 119.
Scripti in libro vitæ 158.
Scripta ab origine mundi 126.
Scriptura, est hic lumen in terra. 190.
Sedere in throno, quis dicatur. 38.
Sedes in cœlo, ecclesia Christi est 40.
Sedilia senatorum vigintiquatuor. 41.
Seniores vigintiquatuor, omnes ecclesiæ patres. 106.
Seniores cur sic dicantur. 42.
Seniores recte dicuntur apostoli. Ibidem.
Sensus multi in syllabis paucis Ibidem.
Sententia non est præcipitanda in eos 21.
Septem milia hominum. 106.
Sepultura Christi. 104.
Serpens antiquus. 115.
Seruitus in cœlo dulcis 192.
Sigilla septem sunt septem mysteria Chri. 50
Significare & palam facere differunt. Ibidem
Signo crucis signantur serui dei. 67.
Signum dei in frontibus, qd sit. 82.
Signa Antichri, ante quoq; facta sunt. 129.
Silentiũ in cœlo factum, qetem significat. 72.
Similitudo hostium Israel cum scorpijs 82.
Similitudo inter equos & locustas 83.
Simoniaci condemnantur, & clerici fornicatores. 26.
Smaragdus nimiæ viriditatis 41
Sodomitæ cur dicuntur tertia pars terræ. 77.
Sol & aer obscurati, Israel est 81.
Sol niger & saccus cilicinus. 65.
Spectaculum miserum in vltimo mundi incendio. 166.
Spiritus vnus & idem per omnem scriptu ram sacram. 154.
Spũs sanctus vox de cœlo in varijs linguis. 165
Spiritus immundi præsunt magis poetis, phi losophis 151.
Spiritalia nequitiæ in cœlestibus. 114.
Spũs consilij in septem tubis 76.
Spũs consilij boni, ex deo est. 34.
Spiritus prophetiæ 170
Spũs cõsilij aperiet septẽ tubaꝝ mysteria. 73.
Spũs Iohannis, liber in exilio Ibidem
Spũs sapiæ septimus 37.
Spũs. 7. loquuntur septem ecclesiis 20
Spũs fortitudinis post spm̃ scientiæ 28
Spirituum septem, duplex ordo 39.
Spũs septem, sunt vnus spũs 5.
Spiritus sapientiæ. 170.
Spiritus intellectus. 171.
Spiritus consilij Ibidem
Spiritus fortitudinis Ibidem.
Spiritus pietatis Ibidem
Spiritus scientiæ Ibidẽ.
Spũs timoris domini Ibidem.
Stagnum ignis ardentis & sulphuris 177.
Stantes ante thronum, q sint. 70.
Stateꝛa in manu diaboli 59
Statio infida sup arenam maris 120
Status ecclesiæ triplex 2
Stella matutina, est Christus 32.
Stella quæ de cœlo cecidit, diabolus est 81.
Stellæ ceciderunt super terram 65.
Stellæ duodecim, sunt. xij. tribus Israel 109
Stellæ quomodo teneantur ne cadant Ibi.
Stellæ septem, qui sint 16
Stephanus de templo exiuit 145
Stola est cultus seu verbum dei 63.
Stolæ dealbantur in sanguine agni Ibidẽ.
Stolæ albæ, quibus sunt datæ Ibidem.
Stolæ geminæ erũt sanctis post resurrectionẽ
Superbia diaboli. 115 (64
Superbus cadit 186.
Synagoga Satanæ, quos habeat. 35.

TEmplum tabernaculi, ecclesia est. 144
Templum dñi, quare apertum est 108
Templum dei, quare in cœlo 71.
Tempora persecutionis ecclesiæ. 119.
Tempus pœniæ non erit vltra. 107
Terræmotus in cordibus hoïm 152.
Testes Chri contra Iudæos sunt triplices. 52.
Testes duo contra hæreticorum multitudinem sufficiunt. 99.
Testimonium Iesu. 169.
Testimonium Iohannis certum 2.
Testamentum vetus, vni tantum genti data (tum. 136
Testamentum nouum datum cunctis gentibus. 137.
Testimonium martyrum imperfectius quàm Christi. 6.
Testis fidelis & verus. 37.
Testis fidelis est Christus. 5,
Testium duorum potestas. 102.
Timor duplex. 170.
Timor iudicij pœnalis 137.
Timor est quoddam pondus 31.
Tonitrua & terræmotus in datione, tum legis, tum euangelij. 108.
Tonitrua septem, septem sunt oracula prophetarum. 92.
Tribulatio iustorum à septem capitibus bestiæ. 158.
Tribulationes exigunt spiritum pietatis 23.
Tribulationes quomodo timeri possint 24
Tribunal summum in ecclesia, sedes Romana. 180.
Tribus Dan, quare omittitur 69.
Tribus Iuda, cur primo loco ponitur, Ibidem
Tribus multæ in vna gente 70.
Tribuum Iudaicarum non vnus ordo. 68.
Tubæ septem contra peccata gentium 76
Tuba prima contra Sodomam & Gomorrham, & quid reliquæ designent, in subsequentibus foliis inuenies. 77.
Tuba differt à phyala. 146.
Tuba septima notissimi iudicij 105.
Tunicæ pelliceæ, signum miseriæ 64.
Thuribulum aureum, est fides 74.
Idem est corpus Christi. 76.

VAe tria vltima prædicta sunt in scripturis. 80.
De primo. 83.
Valens Imperator Arrianus 119
Vasa misericordiæ ab ira dei præseruata. 142.
Venti & nubes dicuntur apostoli. 67.
Verbum dei adulterantes, quomodo conuincendi. 27.
Verbi incarnati gloria. 39.
Veritas domini. 144.
Veritas scripturæ, per sex alas designatur. 46.
Vestimentum Christi varie accipitur in scripturis. 174.
Victor passionum humanarum, quis sit 31.
Viæ domini duæ 144.
Vigilandum est omnibus. 32.
Vinea domini filij Israel. 175.
Vinea domini, domus Israel Ibidem.
Vinea à vite dicitur, quæ Christus est. 52.
Virginitas carnis 134.
Virga ferrea, est inflexibilis iustitia. 173.
Virga ferrea, est animi rectitudo. 31.
Virginitate non est superbiendum. 37.
Virginitas, prima gratia. 34.
Virtutem habere modicam, quid sit 35.
Virtus modica quæ sit. 19.
Virtus dei. 106.
Visionum modi sunt tres. 13.
Vita actiua in circuitu, intus contemplatiua. 47.
Vitæ æternæ gaudium ineffabile. 72.
Vniuersis dicuntur, quæ vni dicuntur. 22.
Vniuersitas malignorum vna bestia 180
Vnitas Hebræos, binarius gentiles designat. 87.
Vacatio auium ad apostolorum 175
Vox aquarum sacræ scripturæ. 16.
Vox aquarum multarum Ibidem
Vox admirationis dei 47.
Vox alarum exaltatio superbiæ 83

ZAchariæ duo fuisse videntur 62
Zelus Phineæ sacerdotis. 28.

¶ FINIS.

PROLOGVS RVPER-

TI ABBATIS TVITIENSIS, IN APO-calypſim Iohannis apoſtoli, ad Fridericum archiepiſcopum Colonienſem.

T Tu quoque o venerabilis Colonienſium archipræſul Friderice, p̃ſentis & expreſſum in ſcripturis veritatis exẽplum perdocet, cunctis ad veram repromiſſionis terram tendentibus, quo ſint mites, ſpiritu pietatis opus eſt. Beati nanque mites (ait ipſe dominus) quoniam ipſi poſſidebunt terram: immites a beatitudine excludens, quoniam ipſi non poſſidebunt terram. Vtrorumq; ſcilicet & eorũ qui ſunt mites, & idcirco poſſidebunt terram, & eorum qui ſunt immites, & idcirco non poſſidebunt terram, notum celebre exemplum in illis explorato-ribus expreſſum eſt, quos iubente domino miſit Moſes ad conſiderandam terram Chanaan. Nam qui ex illis mites fuerunt, id eſt, qui veritatem ſcientes, ei non repugnauerunt, videlicet Ioſue filius Nun, & Caleph filius Iephone, dicentes: Terra quam circumiuimus, valde bona eſt, ſi propitius fuerit dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem, nolite rebelles eſſe contra dominum, ipſi poſſederunt terram: cæteri autem, qui immites & rebelles fuerunt aduerſus veritatem, & contra conſcientiam propriam loquẽtes, & dicẽtes: Terra quã luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos, ipſi non poſſederunt eandem terram. Quid autem ſacra nobis ſcriptura, niſi vera repromiſſionis eſt terra? Denique quod fuit illis corporaliter de Aegypto exire & in illã repromiſſiõis terram introire, hoc nobis eſt de tenebris ignorantiæ exiſſe, & ad notitiam dei per ſcripturarum veritatem introire. Imo abundantius nobis hoc eſt, videlicet quantum vmbram aut figuram præcellit corpus aut res. Nondum quidem dum ſcripturas legimus aut intelligimus, facie ad faciem dominum videmus: veruntamen ipſa dei viſio, quæ quandoq; perficienda eſt, hic iam per ſcripturas inchoatur. Et quæ nam terræ huius, id eſt, ſanctæ ſcripturæ pars vberior eſt, q̃ hic liber Apocalypſis Iohannis apoſtoli? Ad quam videlicet partem ſtudioſa meditatione explorandam, me tuarũ maxime collocutionum iucũditas excitauit. Inſtabat enim vir religione illuſtris, & in ſacris ſtudioſus literis, dominus Cuno abbas cœnobij Sigebergenſis, quædam libri huius capitula prius ſeorſum, deinde te quoque audiente proponens: ea videlicet intentione, vt et tibi compertum eſſet, quod ego (vt putabat ipſe) vltra id, quod antiquiores patres librum hunc exponendo ſenſerunt vel dixerunt, aliquid vtiliter ſupererogare poſſem. Agebat hic per nimiam ſuæ mentis beneuolentiam, qua iamdudum de paruitate mea ſentire cœperat altius, q̃ ſe habet ingenij mei poſſibilitas. Nimirum et ante et poſt eaſdem collationes, vt hoc opus aggrederer, inſtitit: nec perſuadendo deſtitit, donec tandem, vt volebat, euicit. Quæ (inquam) ſacræ ſcripturæ ſeries, hac Apocaly-

Matth. 5. Mites poſſidebũt terrã

Numer. 13

Quę fuerit authori occaſio ſcribẽdi.

Cuno abbas Sigebergenſis

Laus libri Apocalypseos.

Hieronymus in argumento libri

pſi,aut in ſuperficie pulchrior, aut in ſenſu eſt locupletior? Etenim(ſicut antenos dictum eſt)tot habet ſacramenta, quot verba, parum dictum eſt,& promerito voluminis laus oīs inferior eſt. In verbis ſingulis multiplices latent intelligentiæ. Vt igitur terram iſtam poſſideamus, fidelium exploratorum, qui mites fuerunt,exemplum ſequamur. Dicendo contra immites hæreticos, huic terræ detrahentes, quoniam terra quam circumiuimus valde bona eſt. Ipſi dicunt, terra quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos, ſed mentiuntur. Non enim terra iſta,terra dei,deuorat habitatores ſuos: ſed ſuæ ipſorum adinuentiones deuorant ſuperbos,ſicut murmuratorum illorum quoſdam,non illa repromiſſionis terra,quam non attigerunt,ſed ipſa quam calcabant terra deuorauit, & deglutiuit, diſrupta ſub pedibus eorum. Proinde expedit, vt (ſicut iam dictum eſt)mites animo ſimus,quicunque hanc terram,id eſt,hanc ſcripturam ingredimur,& ibi altiorem diuinorum ſenſuum maieſtatem latere arbitramur,vbi adhuc minus intelligimus.Si enim propitius fuerit dominus, introducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem, vt inueniamus latentes in ea diuitias ſalutis,theſauros ſapientiæ & intellectus,conſi-

Obiectio de ſupfluo ſcribēdi labore

lij & fortitudinis,ſcientiæ & pietatis,& timoris domini.Sed dicet aliquis:Iam ſatis eſt, quod alij meliores & ſanctiores, nihilominus & doctiores inuenerunt atque ſcripſerunt. Illicitum eſt,temerarium eſt,adijcere quippiam ad ea, quæ a nominatis catholicisq; patribus dicta ſunt, atque ita faſtidium legentibus facere,augendo multitudines commentariorum. Ad hæc inquam: Nimirum ſanctarum ſpacioſus ager ſcripturarum omnibus Chriſti confeſſoribus communis eſt, & tractandi illas nulli iure negari poteſt licentia, dummodo ſalua fide,quod ſentit,dicat,aut ſcribat. Quis nanque recte indignetur,eo quod in eadem poſſeſſione poſt vnum aut duos puteos, quos foderunt patres præcedentes, plures proprio fodiant labore filij ſuccedentes? Denique

Reſponſio elegans

Gene.26

Iſaac & alios puteos fodit, præter illos quos foderant ſerui patris ſui Abraham,quos illo mortuo olim obſtruxerant Philiſtijm. Nam poſtquam & illos rurſum fodit,appellauitq; eos eiſdē noībus qbus ante pater vocauerat,ſequit ſcriptura,& dicit:Foderunt in torrente,& repererunt aquam viuam. Itē foderunt & alium. Ac deinceps: Profectus inde fodit alium puteum. Itaque iuxta hanc regulam, nobis quoque concedant, poſt illos puteos quos foderunt,id eſt, poſt illos tractatus quos tractauerunt patres & priores noſtri,& alios fodere puteos proprij vomere ingenij, dummodo viuam,& nos aquam reperire poſſimus, quæ nulli noceat bibenti, nulli ſcandalum vel errorem faciat legenti. Sed iam gratiæ dei,tuæq; authoritatis patrocinio fretus propoſitum ingrediar opus,ſolummodo in domino deo ſpem meam ponere bonum iudicans,vt videlicet non hic,ſed in futuro recipiam mercedem.

Pſalmo.72

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER .I.

APOCALYPSIS IESV CHRISTI.⌋ Cum tota libri ſeries Græce conſcripta fuerit,& de Græco fonte in Latinę linguæ amnem cucurrerit,ſola eiuſdem appellatio intacta permanſit vt apud Latinos diceretur Apocalypſis:q̃d nomen poterat in reuelationẽ transferri,videlicet ob excellentiam rei, ſiue myſterioꝝ, quæ hæc ſcriptura cõprehendit.Sic Alleluia,ſic Amen,Hebręa vocabula ob dignitatẽ ſenſuum in Græcis & Latinis literis permãſerunt.Sic Euangeliũ in Latinis codicibus de Græco reſeruatũ eſt:q̃ ſermone omnes p̃ter Matthęum Euangeliſtæ,conſcripſerũt. ¶Ita q; Apocalypſis,i.reuelatio præcellens,& in ſenſibus adorandæ plena maieſtatis Ieſu Chriſti,inqt,i.ſaluatoris vncti. Quemadmodũ in Pſalmo ſcriptum eſt: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ p̃ conſortibus tuis. ¶Et quidẽ multi noïe Ieſu æquocati ſunt,ſed hic propriã noïs huius habet rõnem.Quã ſubiungens angelus,cũ dixiſſet,paries aũt filium & vocabis nomen eius Ieſum,ipſe enim,inqt,ſaluum faciet populum ſuũ à peccatis eorum.¶Item multi Chriſti,i,vncti fuerunt,ſed hic prę omnibus illis vnctus eſt, vtpote in quo habitat oĩs plenitudo diuinitatis corporaliter:illi autem huius fuerunt vel ſunt cõſortes,ſiue participes.¶De hoc itaq; ſentiendũ eſt,quia ſicut omnium,ita & reuelandæ huius Apocalypſeos poteſtatem,quam natura non habebat,eiuſdem Ieſu Chriſti humanitas dono accepit.Vnde ſequitur & dicit: LQuam dedit illi deus, palã facere ſeruis ſuis q̃ oportet fieri cito.⌋ Quid enim habet quod nõ acceperit in vnigenito etiam filio noſtra natura? Quid porro non accepit,aut quid non datum eſt ei pro eo q̃d obediuit vſq; ad mortẽ,mortem aũt crucis? Nihil illi non ſubiectum reliqt deus,cũ Pſalmiſta dicat Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.Sed & ipſe de ſeipſo dicit,obedientia iam conſummata:Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.In iſto quoq; libro dicit:Et fui mortuꝰ,& ecce ſum *viuus in ſecula ſeculorum:& habeo claues mortis & inferni.Verum hæc de rerum omnium poteſtate dicta ſint.¶Illam,de qua nunc ſermo eſt,ſ.reuelandi cœleſtia ſacramenta ſeruis ſuis,poteſtatem humanitas dono accepit:quemadmodum & in hoc libro ſignificatũ eſt,vbi agnus ſignatum de dextera ſedentis in throno librum accepit & aperuit.De qua poteſtate itidem ſpiritus dicit eccleſiis:Hæc dicit ſanctus & verus qui habet clauem Dauid: qui aperit & nemo claudit: claudit & nemo aperit.Itaq; humanitati quidẽ Ieſu Chriſti nihil eſt quod datũ non ſit,aut quod non acceperit:diuinitati vero nihil datum eſt in poteſtatẽ, quod ante non habuerit.¶Dicat ergo:Quã dedit illi deus palam facere ſeruis ſuis. Apertius quidem eſſet, ſi dixiſſet,qua.Sed hic modus locutionis ſæpe fit in ſcripturis.Vnde eſt: Bonum certamen certaui,pro eo quod eſt,bono certamine certaui.Quibus palam facere ſeruis ſuis? Illis vtiq; quos pro ipſa manifeſtatione iam amicos dicit,ita loquẽs ſub ipſa apertione libri ſignati .i. ſub articulo ſuæ paſſionis qua ſcripturas implendo intelligibiles fecit.Iam non dicã vos ſeruos,ſed amicos meos:quia omnia quæcunq; audiui à patre meo nota feci vobis.¶Quod autem ait, quæ oportet fieri cito: non ita intelligendum eſt,tanquam ea ſola contineantur in hac Apocalypſi quæ futura erant:& non ea quæ iam tũc erant,vel ea quæ ante facta fuerãt. Nam poſtmodum Iohanni dicitur:Scribe ergo quæ vidiſti,& quæ ſunt,& quæ oportet fieri poſt hæc.Verum quia circa illa quæ cito futura erant ſumma intentionis eſt,&propter illa maxime texuntur,præterita ſiue præſentia,iccirco recte in exordio contentus fuit dicere quæ oportet fieri cito.Sic & Iacob patriarcha in benedictionibus ſuis non omnino taciturus erat de præſentibus ſiue *futuris,& tamen in exordio ſolummodo futurorum mentionem fecit ita dicens:Congregamini filij Iacob vt annuntiem quæ futura ſunt diebus nouiſſimis.Sequitur: LEt ſignificauit mittens per angelum ſuum ſeruo ſuo Iohanni.⌋ Significauit hoc loco,idem eſt ac ſi diceret ſignauit.i.quibuſdam imaginum ſigillis clauſit atq; obfirmauit,vt non cunctis,ſed tantum diligentibus paterent atq; ſtudioſis.Nec vero illud præcedenti repugnat dictioni qua dixit:Palam facere ſeruis ſuis.Nam alij ſunt quibꝰ palam fecit quælibet,& dixit,vobis datũ eſt noſſe myſteria regni dei:alij vero q̃bus ſignificauit,de quibus item continuo ſubiungit:cæteris aũtem in parabolis.Deniq; ſancti apoſtoli, q̃bus datũ eſt in tempore ſuo noſſe myſterium regni dei,tunc ſcilicet quando ſpũs ſanctꝰ ſuper eos venit eosq; inuiſibiliter docuit,ipſi ſunt illi eatenus quidem ſerui,ſed extunc amici quibus iſta palam fecit.Hi autem qui pro qualitate ſenſus neſciunt reuereri aut amare cœleſtia,niſi ſub

Αποκάλυψις græcus titulus libri, propter dignitatẽ myſteriorum ac ſenſuũ.

Pſalm.44.

Matth.1.

Coloſſ.2.

1.Cor.4. Roma.8. Pſal.8. Matth.28. Infra.1. Viuẽs.

Infra.5. Infra.3. Tropus ſcripturæ, quam pro qua. 2.Timo.4

Iohan.15.

Præteritis. Gene.49.

Matth.13. Act.2.

nominibus aut imaginibus rerũ quę formidabiles aut venerabiles esse solent sensibus carnis ipsi sunt qbus eadem significauit. Mittens, inqt, p angelum suũ seruo suo Iohanni. ¶Iste angelus in figura Chri apparuit btõ Iohanni. Quia em̃ cum patre & spũ sancto filius vnus est deus, oĩa reuelans, vtiq; illum angelũ repleuit, atq; in illius corde habitans, per eum locutus est Iohanni: ⌊Qui testimoniũ perhibuit verbo dei, & testimoniũ Iesu Christi quæcunq; vidit.⌋ Hæc pars exordij hui⁹, magnã totius libri autoritatem perficit, vt non debeat contẽni vel minoris haberi culsitudinis, q̃ cæterę scripturæ, quas in Canonico apice recipit, ac venerat ecclesia Christi. Si em̃ hanc Apocalypsim nõ recipit qs, consequens est, vt nec illud recipiat testimoniũ verbi dei, testimonium Iesu Christi, i. euangelium eiusdẽ Iohannis, in cuius initio dicit: In principio erat verbum, &c. ¶De illo nanq; testimonio dicit adiungens, quæcunq; vidit, videlicet ad confirmationem eiusdem testimonij: quia nimirum cum in testimonioꝝ constantia diuersitas fit, ille constantissimus iudicatur testis, qui quæ testificatur ipse vidit. Eandem ob causam cũ dixisset, quia vnus militum lancea latus dñi, cum iam obisset, aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua: statim subiunxit: Et q vidit, testimoniũ perhibuit, & verę est testimoniũ eius, & ille scit quia vere dicit, vt & vos credatis. Et alibi: Hic est discipulus q testimouium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus qa verũ est testimonium eius. Nec vero singula scribẽdo testimoniũ perhibuit de oĩbus q̃cunq; vidit. Ipse em̃ dicit: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorꝝ suorꝝ, q̃ non sunt scripta in libro hoc. Verumetiã hæc dicens testimonium perhibuit de omnibus quæcũq; vidit, non quidem oĩa scribendo, sed multa fuisse dicendo: ita vt quemadmodũ in fine dicit: si oĩa scribantur, nec ip̃m arbitretur mundũ capere posse eos q scribẽdi essent libros. Hoc autem cum dicit, non ad multitudinem codicum, sed ad magnitudinem spectat sensuum, q̃s etiam nunc cũ pauci sint libri vniuersos capere non possunt qui in mundo sunt. ¶Et illa quidem q̃ fuerant Iesu Christi, i. secundum formam serui siue habitum hoĩs visibiliter effecta, iste videre potuit, sed verbum ipsum cui nihilominus testimonium perhibuit, videre oculis non potuit. Iccirco ita nõ dixit: Qui testimonium perhibuit verbo dei, quæcunq; vidit, sed clausulam protelans præmisit, & testimonium Iesu Christi, & tunc demum clausit dicens, q̃cũq; vidit. ⌊Beatus q legit & qui audit verba prophetiæ huius, & seruat ea quę in ea scripta sunt.⌋ Tempus em̃ prope est. Conscius sibimet q̃ vel qualia viderit, quas pœnas malorum, quæ p̃mia bonorum, hæc Apocalypsis Iesu Christi palam sibi fecerit, cõpetenter exclamat, ore grandi atq; intentione vehementi, beatum illum esse veraciter dicens, q ea quæ hic scripta sunt, verbi gr̃a, septem tubas admirabiles in hac prophetia contonantes audiens, aut si literas nouit *ille legens, obseruauerit, seq; vigilanter ad illam quæ canet in die iudicij archangeli, tubam dei, tubam nouissimam pręparauerit. Sic legislator Moyses cum de longinquo, videlicet multo antiquior q̃ iste, beatitudinem sanctorum prospiceret, partim̃q; per ęnigma prædiceret, repente exclamauit: Beatus es tu Isrel, qs similis tui populę qui saluaris? Tanta quippe tam̃q; horrenda prauorum damnatio: tanta tam̃q; optanda iustorꝝ glorificatio est, vt merito spectator exclamet, & exclamando spũs significet, q̃d loquendo explicare lingua non potest: tunc maxime quia tempus prope est, & *quando adsit, quãdo nouissima tuba canat, incertum est, p̃uideri non põt. ¶Sane verba prophetiæ huius cum dicit, omnimodam prophetiam, hic intelligere vel expectare debem⁹, i. trium temporum, p̃teriti, p̃sentis & futuri. Sic enim & ante nos dictum & verum est, quia prophetiæ tempora tria sunt. s. præteritum, præsens & futurum. Prophetia de futuro est: Ecce virgo concipiet & pariet filiũ. Prophetia de præterito est: In principio creauit deus cœlum & terram. De illo enim tempore dixit homo, quando non erat homo. Prophetia de præsenti est, quam apostolus Paulus dicit: Si aũt omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, cõuincitur ab omnibus, diudicat ab omnibus, occulta cordis eius manifesta sunt. & ita cadẽs in faciem adorabit dominum, pronũtians, p vere in nobis sit deus. Cum ergo dr̃, occulta cordis eius manifesta fiunt: profecto monstratur, quia per hunc modum prophetiæ spritus non prædicit quod futurum est: sed ostendit quod est. ¶Sed sciendum est quod in duobus temporib⁹ prophetia ethymologiam perdit, qa cum ideo prophetia dicta sit, quod futura prædicat, quãdo de p̃terito vel præsenti loquitur, rationem sui nominis amittit, qm̃ non prophetatur quod futurum est, sed vel ea memorat quæ transacta sunt, vel ea quæ sunt. ¶Horum om̃ium temporꝝ siue de omnibus his temporibus. s. de præterito, de præsenti & de futuro hæc prophetia cõtexitur: quia videlicet qualis fuisset, qualis tunc esset, qualis futurus esset ecclesiæ status, hac Apocalypsi reuelauit huic dilecto suo Iesus Christus, sicut ex ipsa serie mirabili, eodem Iesu Christo dante, cognoscere potest lector, siue auditor beatus. Promisse ergo beatitudinis spe ad legendam hanc prophetiam duce Iesu Christo ingrediamur, & legentes pariter audiamus, foris legendo literam, intus audiendo mysteria, quæ sapientibus & prudentibus abscondita, pater reuelat paruulis, illam apponentibus aurem, quam hęc ipsa prophetia sæpius re-

Iohan. 19. Iohan. vlt. Iohan. 20. Iohan. vlt. Illa. Deute. 33. Quia. Esaiæ. 7 Gene. 1. 1. Cor. 14. Matt. 11. Infra 2.

us reqrit,cũ dicit:Qui habet aurem audiendi audiat,quid ſpūs dicat eccleſiis.Quæ enim hactenus dicta ſunt,iccirco dicta ſunt,vt eiuſmodi aurem nos habere vel quærere perſuadeāt, ſcilicet attentam,docilem ac beneuolam,quod doctorꝫ ingenia ſecularium in exordijs ſuis competenter facere non parua intentione laborant.Nam dicendo Apocalypſis Ieſu Chriſti quam dedit illi deus palam facere ſeruis ſuis,quæ oportet fieri cito, attentionem audientis exigit,vtpote qui de rebus magnis & cito futuris ſeſe locuturum promittit.Docilem vero reddere intendit dicendo,& ſignificauit.Per hoc enim innuit, ſub nominum ſiue imaginum figuris cœleſtia debere myſteria requiri.Beneuolū eſſe cupit,cũ dicit de ſua perſona,q̃ teſtimonium perhibuit verbo dei,& teſtimoniū Ieſu Chriſti quæcũqꝫ vidit.Multam quippe ex nobis meretur beneuolentiam perſona talis, quę teſtimonium perhibuit verbo dei,& teſtimonium Ieſu Chriſti quæcunqꝫ vidit.Multam res ipſa cuius fructus legẽtibus,audientibus,atqꝫ obſeruantibus beatitudo eſt.⌊Iohannes ſeptem eccleſiis quæ ſunt in Aſia:Gratia vobis & pax.⌋Hanc ſalutationem gratiæ &pacis,libenter omnes vbiqꝫ gẽtium fideles,tanquam vere ad nos miſſam de ore Iohannis,accipimus,libere & veraciter profitentes, q̃a de ſeptem eccleſiis ſumus,& in Aſia ſumus. ¶Aſia quippe elatio interpretatur,& ſeculū iſtud ſignificat elatum ſeſeq̃ efferens,tanquam marinis fluctibus,ſicut in Pſalmo canit:Mirabiles elationes maris,mirabilis in altis dominus.Quod eſt dicere:Mirabiles perſecutiones ſeculi,ſed multo magis mirabilis dominus in eiſdem perſecutionibus compeſcendis. Pſalm. 92. ¶In huiuſmodi Aſia ſeptem eccleſiæ ſunt,i.vna & vnica eccleſia catholica, ſancto ſeptiformi ſpū ordinata & ornata.Quicquid ergo gratiæ & pacis ſeptem eccleſiis quæ ſunt in Aſia hic ꝓpta tur,nobis omnibus gentibus Chriſtum colentibus iure vendicam⁹, etiam ſi hic humilis ſpū apls & euangeliſta ſuam orbi terrarum autoritatẽ ingerere diſſimulans,eam tantummodo orbis particulam,i.minorem Aſiam nominet,in qua laborauerat.Iſtæ ſunt ſeptem mulieres quæ in Aſia,iam decaluato vertice filiarum Sion vnum virum apprehẽdentes dicũt:Panem noſtrum comedemus,& veſtimentis noſtris cooperiemur,tantummodo inuocet̃ nomen tuum ſuper nos,aufer obprobrium noſtrum.Ac ſi dicant adorantes eum vniuerſæ familiæ gentium:Ecce gens illa,quam cum nullum haberet terram, eduxiſti de Aegypto,& deſtruens gentes ſeptem in terra Chanaan,ſorte diſtribuiſti ei terram eorum:ecce qualem retribuit tibi retributionem,eiiciens te extra portam ciuitatis & crucifigens. Saltem nũc diuerte ad nos.Non quærimus vt des nobis regiones alienas pro mercede euangelij tui,ſicut illi pro mercede,acceptæ legis,regiones ſeptem gentium dediſti,ſ.Chananæorum, Amorræorum,Gergezæorum,Iebuſæorum,Ethæorum,Pherezæorum & Euæorum. Sicut tũc propter eam ſeptem gentes illas deſtruxiſti, ita nimirum hactenus eiuſdem quaſi mulieris vnius amore contentus,nos ſeptem mulieres,i.vniuerſitatem gentium contempſiſti.Meritoquondam in propheta ſuper illa fornicatrice conquerebaris,dicens:Et hæc neſciuit quia ego dedi ei frumentũ,& vinũ,& oleũ,& argẽtũ multiplicaui,& aurũ quæ fecerũt Baal.Plus eſt quod nunc fecit,quia videlicet fauens adulteris,te crucifixit. Nos nihil terrenum à te q̃rimus,præter quod ante euangelium tuum habuimus,tantummodo inuocetur nomen tuum ſuper nos,aufer obprobrium noſtrum,vt vltra non vocetur ſuper nos nomen dæmoniorꝫ. ¶Igitur Iohannes ſeptem eccleſis quæ ſunt in Aſia,idem nobis ſit ac ſi dixiſſet:Iohãnes oĩbus eccleſiis quæ ſunt in mundo.Sic inchoans.patenter ſcripturam illam ſapientis veridicã ſibi efficit,quæ de homine timente dominum præclara promiſſione ſic loqtur:In medio eccleſiæ aperiet os eius,& implebit eum dominus ſpū ſapientiæ & intellect⁹.Nam ecce in medio ſeptem eccleſiarum,quæ omnes,vt iam dictum eſt,vna eccleſia ſunt, aperuit os ei⁹ dñs, & ſic loquitur,vt ſermo eius omnium eccleſiarum dignus ſit auditu,Habet enim caput narratio eius.Fidem quippe catholicam quæ vel cuius confeſſio omnis ſanæ doctrinæ caput ẽ. ¶Hic in capite confitet̃ ab hoc loco vſqꝫ ad id quod poſtmodum dicit.Ego ſum α & ω,principiū & finis,dicit domin⁹ deus,qui erat,& q̃ eſt,& q̃ venturus eſt omnipotens.Primo confitetur eum qui erat,& qui eſt,& qui ventur⁹ eſt, deinde ſeptem ſpiritus eius, deinde teſtem fidelem Chriſtū Ieſum,offerens illi aurum,thus & myrrham.Offert myrrhã vt homini q̃ndam mortali,dicendo,qui eſt primogenitus mortuorum.Offert aurum vt regi,dicẽdo, qui eſt princeps regum, & ipſi gloria & imperiū.Offert &thus,dicendo tandem in pſona vel de perſona eius:Ego ſum α & ω,principium &finis,dicit dominus deus, & cætera. Quanti aũt ſit pretij confeſſio taliter effuſa,nullus apprehendere ſufficit.Non enim ſic dixit,vt vulgo ſiue in publica eccleſia dici conſueuit,credo in eũ q̃ eſt,& q̃ erat,& q̃ ventur⁹ eſt,& in ſeptem ſpūs ei⁹,& in Ieſum Chriſtū teſtem fidelem,q̃modo in ſymbolo q̃tidiano confitemur non q̃dem verbis eiſdem,ſiue ſyllabis,ſed eodem ſenſu & modo enũtiationis.Simul vna eademq̃ ratione & fidem confitet̃, & fidem fideiq̃ fructum ſuis auditorib⁹ imprecat̃:Cumq̃ vtrumq̃ agat,vnũ tamen.ſ.ſolam gratiæ & pacis imprecationem.agere videt̃,niſi vigilanter attendas.Quomodo aurꝫ in igne liquefactũ,quomodo thus vel myrrha carbonib⁹ iniecta,for-

cta,formam priorem deserit:sic ista confessio fidei,magno fraternæ charitatis incendio cõ flagrata,vix põt agnosci q̃d fidei confessio sit,eo q̃ illam pene totam orationis imprecatoriæ vis in se cũuerterit.Sed iã verba ipa seriatim perscrutemur.⌊Gra, inqt,vobis & pax ab eo q̃ erat,& qui est,& q̃ venturus est.⌋Vsitata valde more apl'orũ Christi salutatio est, gra & pax,& pcipue more Pauli,quem vas electiõis suæ ipsa gratia diffusa in labrjs eiusdẽ Christi nominauit,in nulla quippe epistolarum suarꝝ salutatiõem huiusmodi omittit.Digna ergo dictio est vt quasi statera ponderetur,& pondus eius quantum sit, & si omnino diffiniri non põt,saltem vtcunq; æstimet.Quid rogo apl'i,quorum hic vnus dilectus Iesu Chri est, per eundem Iesum Christum,nisi gratiam & pacem acceperunt? Gratia nãq;.& nõ ex operibus,vocati sunt,vt essent id quod sunt.s.apl'i,& ista tantum gratia honorati fuerunt,q̃ diu ipse qui vocauit eos dominus Iesus cum illis ambulauit.At vbi moriens ille pro nobis æterno patri Adæ debitum soluit:& veteris piaculi cautionem,pio cruore deterfit,die rertia resurgens,pacẽ illis attulit stans in medio eorꝝ,& dicens eis,pax vobis.Reconciliauerat em̃ eos deo,soluto pariete inimicitiarꝝ per mortem crucis.Quod ergo acceperant.i.prius vocationẽ gr̃æ,& deinde pacẽ reconciliationis necessariæ,vtrunq; nobis optare debebant & offerre,nõ à semetipsis,sed ab illo à q̃ acceperant & ipsi.s.ab eo q̃ erat,& qui est, & qui venturus est.Hoc,inq̃,illis instanter cõmemorare debebant,vt scirent se à deo vocatos esse per gratiam:pacem q̃ seruarent & reconciliationẽ,qua erat deo reconciliati per Chm̃. ¶Hoc interim silentio non præterire libet,quod cum iam dictus Paulus apl's in omnibus epistolis suis salutando ecclesias,hæc duo.s.gratiam & pacem coniungat,dicẽdo gr̃a vobis & pax in his duntaxat,quas ad discipulum Timotheum,scribit,mĩam interponit Timotheo, inquiens, dilecto filio in fide,gratia,mĩa & pax à deo patre nostro & domino Iesu Chr̃o. Nam quia in illo eos omnes informabat,cuius officij summum & necessarium dec⁹ est,misericordia, & ille,vt fertur,zeli feruentioris erat,iccirco recte & opportune viscera mĩæ illi haberet p̃optabat,& hæc inter cætera dicens:Seniorem ne increpaueris,sed obsecra vt patrem.Etenim nos omnes memores esse debemus,quia gratia dei est & non ex nobis, quicquid boni sumus aut habemus,& hoc respectu compati his, qui necdum esse vident quod sumus, vel habere quod habemus,iuxta mysticum sanctæ legis exemplum,quo ait dominus:Peregrino non molestus eris.Scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti.Sed hoc vt eꝑi obseruent,qui constituti sunt animarum præfides:multo maxime tam illis q̃ subditis necesserium est.Quapropter satis vtiliter nobis actum est,vt is *cui specialiter dictura erat mĩa,pasce agnos meos,in suo lapsu prius disceret quantum deberet esse misericors.¶Sed iam ad cœptam literæ semitam redeamus:Ab eo,inquit,qui erat,& q̃ est, & qui venturus est.Nonnullis visum est dicta hæc de persona filij debere intelligi, p̃ eo maxime,quia dixit postremo,& qui venturus est.Quoniã venturus est iudicare viuos & mortuos ipse filius,& nullam hic personæ patris mentionem fieri,sed tantummodo filij & spũs sancti,bis filij.s.& in eo quod prius ait,ab eo qui erat,& qui est,& qui ventur⁹ est,atq; in eo quod posterius,& Iesu Christo qui est testis fidelis,&c.Semel vero spiritus sancti, in eo q̃d ait,& septem spiritibus qui in conspectu throni eius sunt.Sed occurrit iam dictus apostolus Paulus,toties dicens,& toties distinguens,à deo patre nostro & domino Iesu Christo, gratia vobis & pax.Vtiq; pater Christi pater noster est:quemadmodum dicit: Ascẽdo ad patrem meum & patrem vestrum,isq; & erat,& est,& venturus est.¶Hoc solum quod postremo dicitur,& qui venturus est.compellere videtur vt hæc de persona filij dicta intelligantur,quia de hac persona angeli dixerunt:Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.At vero & pater sine dubio venturus, id est, seipsum fidelibus manifestaturus est,qui nunc vident eum per speculum in ænigmate,tũc autem facie ad faciem.Hoc tantum differt,quia filius in forma serui sic veniet, vt eandem formam non tantum boni videant,verum etiam mali,sicut infra scriptum est:Et videbit eum omnis oculus,& qui eum pupugerunt.Pater autem sic veniet,id est,apparebit,vt gloriam dei patris & filij & spũs sancti non nisi videãt boni.¶Quod si testimonio scripturarum indiget,vt recte illo modo venire venturus esse credatur pater,ecce in Daniele ita scriptum est: Et aspiciebã donec throni positi sunt:& antiquus dierum sedit.Item:Et ecce cornu illud faciebat bellum aduersum sanctos,& præualebat eis,donec veniret antiquus dierum & iudicium dedit sanctis excelsi:& tempus aduenit,& regnũ obtinuerunt sancti.Cui dubiũ est in antiq̃ die rꝝ veniente,personam patris exprimi? Nam de filij persona ibidem scriptũ est: Aspiciebã ergo in visu noctis,& ecce filius hominis in nubibus cœli veniebat,& vsq; ad antiquum dierum peruenit. Igitur eum q̃ erat,& q̃ est,& q̃ venturus est,deum p̃em intelligi nihil prohibet,imo & perpulchrum dignum q̃ ac venerabile est,vt dum sequitur,& à septem spiritibus qui in conspectu throni eius sunt,& à Iesu Christo qui est testis fidelis,totius trinitatis glorioſa confessio prædicari credatur.Erat,inquam,pater,id est,immutabilis in se manebat, antequã hæc mutabilia

1.Cor.15

Colos.2
Lucæ.vlt.
Ephe.2

1.Timot.5.
1.Cor.4
2.Cor.3.
Exod.23.

Qui specialiter dictus erat.

Iohan.vlt.

Iohan.20

Acto.1.
1.Cor.13.

Infra eodẽ.

Daniel.7.
Ibidem.

Ibidem.

rabilia conderet. Et est q̃q; .i. immutabilis permanet, dũ hæc eadem regit currentia mutabiliter. Venturus est nihilominus .i. immutabilis apparebit, cum præterierit hæc mutabiliũ rerum corruptibilis species. Porro de bestia maligna, quæ proposito huius aduersari molitur longe inferius scriptum est: Et bestia quam * vidi fuit, & non est. Consolationem ergo reci piant in gratia ista tam ipse Iohannes exilio relegatus, quàm & omnes qui pie volentes viuere in Chſo persecutionem patiuntur, qa futuꝝ est vt de omni persecutione siue pſequente dicat, fuit & non est. De isto autem propter quem patiunt semper dicat: Qui erat, & q est & nunquam esse definet. ⌊Et à septem spiritibus qui in conspectu throni ei⁹ sunt. ⌋A septẽ spiritibus .i. à septiformi spũ. Ita vero dicens, prioris scripturæ vultum respicit, vbi sic scriptum est: Et requiescet super eum spũs domini, spũs sapientiæ & intellectus, spũs consilij & fortitudinis, spũs scientiæ & pietatis, & replebit eum spũs timoris domini. Et hic nimirum opportune ad illius scripturæ faciem respexit, præsertim, quia is, de quo propheta loquebatur, flos qui ascendit de radice Iesse, agnus dei, idemq; leo fortis, eorundem septem spirituũ sup se requiescentiũ, fortitudinẽ simul & claritatem significabat. Illi in septem suis cornib⁹, septemq; oculis, & in septem lampadibus ante thronum dei ardentibus, & in tot mysteriorum signis septemplicibus, septem libri signati sigillis, septem angelorꝝ tubis, septemq; phyalis, & ante omnia in septem stellis, septemq; cãdelabris .i. septem ecclesiis. Igitur à septem spiritibus .i. ab vno sancto septiformi spiritu, subauditur eadem gratia vobis & pax. ¶Hi videlicet septem spiritus in conspectu eiusdem throni patris sunt, id est, in conspectu sanctorum angelorum qui adeo thronus dei sunt, & adeo in ipsis sedet de⁹, vt quidam ex eis etiam propriæ throni vocentur. Hoc nimirum exinde habent, quia spiritus isti in conspectu illorum sunt .i. quia spiritus istos conspiciunt. Nam nisi isto septiformi spũ confirmati essent, nullatenus sedentis pondus dei ferre prualerent. Ipse enim spũs amor est, quo solo idonea fit creatura rationalis, vt in ea maiestas dei sedeat, quam ferre non potest quisquis illam nõ amat. Nam econtrario de illis, quorum in conspectu siue diligenti memoria non sunt spiritus isti. Psalmista dicit: Sicut cera fluit à facie ignis, sic peccatores pereant à facie dei, vt videlicet intelligas, nullum posse subsistere à facie dei, nedum sedem esse dei, qui nõ habet hũc spiritum amoris. Ab isto ergo spiritu septiformi, gratia, inquit, & pax septem ecclesiis, cui⁹ videlicet gratiæ & pacis hic fructus est, vt & ipsi cum sanctis spiritibus angelicis thron⁹ dei sint. ⌊Et ab Iesu Christo qui est testis fidelis, primogenitus mortuorꝝ, & princeps regũ terræ. ⌋Et ab Iesu Christo, inquit subauditur gratia & pax, vtpote per quem facta est ipsa gratia, & q est nostra pax. Nam gra & pax per Iesum Christum facta est, & ipse ẽ, inquit Apls, pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Hæc nanq; persona in adquirenda nobis hac pace & gra, plus egit, & semetipsum impendit, nostram assumendo naturam, & obediendo vsq; ad mortem, mortem autem crucis, eandemq; nostram in se resuscitando à mortuis, & consedere faciendo ad dexteram patris, vbi nunc est, autoritatem nobis firmam retinẽs huius gratiæ & pacis. ¶Recte vero hanc personam nunc nouissimo .i. tertio loco posuit, qa & hic de ea plura dicturus est, & in sequentibus ipsa in diuersis figuris conspicitur, ipsa plus & pene totum loquitur. Nam & septem quidem spiritus, singuli per ordinem singulis ecclesiis loquuntur, sicut loco suo diligentius considerabim⁹, dicitur q̃q per singulos siue de singulis, qui habet aurem audiat quid spiritus dicat ecclesiis, sed hoc ipsum quod spirit⁹ loquitur, in hac persona loquitur, dicente hoc illi & illi ecclesiæ, siue angelo ecclesiæ scribe. Ergo & pro * recompetentibus eadem persona laudibus exornatur atq; commendatur, vt in omnibus quæ loquit in hac quoq; scriptura, sicut & in cæteris, fides illi sine dubitatione adhibeatur. Qui est, inqt testis fidelis. Et continuo adiunxit, primogenitus mortuorum. Addit adhuc, & princeps regum terræ. Et lucupletius adhuc: ⌊Qui dilexit nos, inquit, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: & fecit nos regnum & sacerdotes deo & patri suo. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, amen. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, & plangent se super eum omnes tribus terræ, etiam amẽ. Ego sum α & ω, principium & finis, dicit dominus deus, qui erat, & qui est, & q venturus est omnipotens. ⌋Hoc modo, & supra iam dictum est, vt fidem catholicam Christi Iesu dilectus apostolus ore gratioso confitetur, & eiusdem fidei gratiam simul ecclesiis imprecatur, & cum vtrũq; pulcherrime faciat, miro modo vnum, id est, solam gratiæ & pacis imprecationem facere videtur. Singulæ dictiones summa cum dignitate procedunt, singulæ paucis in syllabis maiestatem continent sensuum latissimorum. ⌊Qui est, inquit, testis fidelis. ⌋Vere testis quod Græce dicitur martyr, quia & natus ob testificandam veritatem, & mortuus est pro testimonio veritatis, quemadmodum ipse Pilato dicit: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimoniũ perhibeam veritati. Nam & pater quidem testis, de quo ipse Iesus Chſs, & testimonium, inquit, perhibet de me, qui misit me, pater. Et spiritus sanctus testis, de quo idẽ, cum, inquit, venerit paracletus, quem ego mittam vobis, à patre spiritum veritatis, qui à pa

Vidisti. 2. Timot. 3

Psalm. 67

Iohan. 1. Ephe. 2. Roma. 8 Ephe. 2

Rebus.

Iohan. 18. Iohan. 8. Iohan. 15.

tre procedit,ille teſtimoniũ perhibebit de me. Sed hęc ſola eſt perſona,quæ pro teſtimonio veritatis mortem ſuſtinuit,vnde & digne ſolus hic idem filius dicitur teſtis. ¶Et multi quidem teſtes veritatis mortem perpeſſi ſunt,propter verbũ teſtimonij ſui,vnde & Græco nomine martyres eos ſancta eccleſia nominare conſueuit. Sed non parua diſtantia eſt ob quã & iſte etiam cum additamento ſplendide dr teſtis fidelis. Nam qd teſtis iſte teſtificatus eſt, prius vidit & audiuit,quàm in hunc mundum veniret,prius,inquam,vidit & audiuit,& poſt in hoc natus eſt,& ad hoc venit in mundum,vt teſtimonium perhiberet veritati, quemadmodum & coram præſide iam dicto ipſe dixit. Hinc & Baptiſta Iohãnes: Qui de cœlo venit,ſuper omnes eſt,& quod vidit & audiuit,hoc teſtatur. Omnes alij de terra venerunt,& prius nati ſunt quàm aliquid ſcirent,& poſt acceperunt aliunde ab alio indice qd teſtificãdo dicerent,& hoc ipſum non perfecte,ſed ex parte,vno ex ipſis Paulo aplo dicente: Ex parte enim cognoſcimus,& ex parte prophetamus. Solus ergo teſtis ille fidelis .i. talis qui anteq̃ huc veniret ad teſtificandum rem viderit & audierit,tam certus vt non ex parte,ſed totum perfecte cognouerit & prophetauerit. Adde quod mortuus pro eodem teſtimonio veritatis,mortem ipſam vicit,& reſurrexit à mortuis,quod ante eum teſtes alij nõ fecerunt. ¶Nã hoc eſt quod mox dr: ⌊primogenitus mortuorum⌋ .i. primus ex mortuis reſurgentiũ. Reſurrectio nanq; nobis regeneratio erit,quia videlicet nunc naſcendo generati ad corruptionem,tunc reſurgendo regenerabimur ad incorruptionem. Vnde dominus in regeneratione,inquit,cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ. In regeneratione, inquit, pro eo vt diceret,in vniuerſali reſurrectione. In illa regeneratiõe mortuorum teſtis iſte procul dubio primogenitus eſt,quia prior illis omnibus reſurrexit,videlicet non iam moriturus. Nemo quippe ante illum ita reſurrexit,vt vltra non moreretur. Sed & teſtibus alijs,quoꝝ primus fuit Abel iuſtus,hoc dedit,hoc effecit,vt reſurgant & vltra non moriãtur. Pulchra valde & ſplendida dictio,vt pro primo reſurgente diceretur primogenitus mortuorum. Hoc nimirum ſplendore delectati dicimus,quia in illa tali genitura beatæ apoſtolorum animæ, quaſi matres extiterunt,quippe quæ morienti domino Ieſu Chriſto,donec reſurgeret,materno adfectu condoluerunt. Idcirco nanq; tali ad eos vel pro illis ſimilitudine vſus eſt: Mulier cum parit triſtitiam habet,quia venit hora eius,cum autem pepererit puerum, iam non meminit præſſuræ propter gaudium,quia natus eſt homo in mundum. Tandem teſtis iſte ſic ad immortalitatem atq; incorruptionem regeneratus,quid fecit? Aſcendit in cœlum,& ſedet à dextris dei. Hunc deus,ait Petrus,ſuſcitauit,ac principem & ſaluatorem exaltauit. ¶Addit itaq;: ⌊Et princeps regũ terræ.⌋ Quorum vel qualium regum terræ? Nunquid illoꝝ vel taliũ,quales aſtiterunt aduerſus dm̃ & aduerſus Chriſtum eius? Non vtiq; taliũ hic eſt princeps,imo iudex. ¶Tales enim ſe dicunt reges terræ eſſe & nõ ſunt,ſed ſunt ſerui terræ,cum ſint ſerui peccati,ſubditi cupiditatibus terræ. Illorum eſt princeps iſte, qui & ſi nõ vulgo dicantur reges,ſunt tamen reges terræ,quia terrenitatem ſuam norunt regere, liberi à peccato,ſerui autem iuſtitię. Ergo non niſi regum iſte princeps eſt. Omnes enim qui eius eſſe volunt,oportet tales eſſe. O vere pulchrum & glorioſum principis huius principatum qui omnes ſubditos ſibi,reges ſiue regnum & regale facit ſacerdotium. Nam hoc eſt quod poſtmodum dicitur: Et fecit nos regnum & ſacerdotes. ¶Multum iſte principatus à tyrannide differt ſeculi huius. Reges,inquit,gentium dominantur eorum, & q poteſtatem habẽt ſuper eos,benefici vocant̃. Hæc & cętera miniſtris ſuis dicens iſte princeps regum,etiam lauit pedes eorum. Hoc iam facto quaſi ſeruili confirmans quod dicebat: ego autem in medio veſtrum ſum ſicut q miniſtrat. Nam quo vlterius adminiſtrandum regibus gentium ſeſe deponeret ſedulus miniſter? Sic tamen miniſtrans,adhuc erat dominus & magiſter. Magiſterio nanq; illi indigebant. At vero illic,quo poſt reſurrectionem ſuam aſcendit,ſicut ipſe ſeruitio,ſic illi non indigebant magiſterio. Ergo multo magis illic non erit ipſe rex militantiũ aut dñs ſeruientiũ,ſed ſicut ſcriptum eſt,rex regum & dominus dominantiũ. Sequit: ⌊Qui dilexit nos,& lauit nos à pctis noſtris in ſanguine ſuo.⌋ Quod maximũ erat in opere teſtis fidelis paululum diſtulerat,ita dicendo,q eſt teſtis fidelis,ſtatimq; ſubiungendo,primogenitus mortuoꝝ,quia nimirum anticipando reſurrectionis gloriam tranſilierat ſalutiferũ paſſionis eius ſacramentum,ſed nunc pulchrius atq; ſplendidi⁹ ſermone gratifico repetit dicendo,q dilexit nos,& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Commoremur aliquãtiſper in iſto gratiarum actionis fauo dulciſſimo,ſugamuſq; eloquium dulce faucibus noſtris ſup mel & fauũ ori noſtro. ¶Qui dilexit nos,inquit. Vtiq; ante tempora ſecularia, & iſte fili⁹ in patre,& pater in iſto filio dilexit nos. Hinc etenim Ad Epheſios Paulus aplꝰ ait: Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionẽ, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. Qui prędeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ,in laudem gratiæ ſuæ,in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. ¶Huius dilectionis actũ eccleſia ſuſpirans prima voce in Can. canticoꝝ dicit:

Oſculetur

Iohan. 3.
1. Cor. 13.
Matth. 19.
Roma. 6.
Iohan. 16.
Acto. 2
1. Petri. 1.
Roma. 6
Infra. 1.
Luc. 22.
Iohan. 13
Luc. 22.
Infra. 1.
Pſal. 18. 118.
Ephe. 1.

Oſculetur me oſculo oris ſui. Factum eſt quod optauit. Venit diligens atq; dilectus & totus deſiderabilis, atq; oĩbus oĩm gratiarum delibutus vnguẽtis, in ſecreto virginalis vteri cubiculo, diu deſideratum oſculum dilectæ porrexit, quippe vbi natura dei naturę hoĩs verus deus veræ carni & veræ rõnali aĩæ ſeſe coniunxit. Inde tanq̃ ſponſus ſuo procedens de thalamo, totum diligentiſſimus ad conſcribendam in teſtamento ſponſæ ſuæ, & vniuerſo generi eius dotem cœleſtem aĩm intendit. Generi, inquam, eius. i. vniuerſis animabus q̃ cum illa carne ſua per vnicam fidem vnum ſunt genus, vna eccleſia, vnum corpus. Ventum eſt ad iudicium, de quo & dicebat: Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eiȝciet foras. Oſtendit in æqtate iudicij liberam ſe habere à culpa p̃uaricationis Adæ naturam hominis. Venit enim, inquit, princeps mundi huius, & in me non habet quicq̃. Oſtendit, inq̃, etiã in hoc obediens q̃d Hieroſolymam, vbi quærebaꝫ occidendus, aduenit. Mandauerat enim deus in lege ſic: Tribus vicibꝰ per ſingulos annos feſta mihi celebrabitis. Solẽnitatẽ azimorum cuſtodies, & ſolẽnitatem meſſis primitiuoꝝ, ſolẽnitatem q̃q; in exitu anni, qñ cõgregaueris vniuerſas fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne maſculinum tuum coram dño deo tuo. Cũ itaq; ſecundũ legis mandatum veniſſet Hieroſolymam, irruit in eum temerarius iam dictus princeps mundi huius, & in eum q mortis cauſam. i. pc̃m̃ non habebat, pœnam mortis exegit, oblitus p̃ fatuitate iuris illius tenorẽ, quo ſibi arrogabat propter pecatum vnius hominis, omnes hoĩes poſſidere. Si enim propter vniꝰ delictum pc̃tores cõſtituti ſunt multi, cur nõ propter vnius iuſtitiam iuſti cõſtituerẽtur multi? ¶ Diligens itaq; nos, mortuus eſt propter nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Quõ? Vnus ex militibus lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Illo ſanguine nos redemit, illa aqua nos à peccatis noſtris lauit. Nos, inquit, ſemetipſum eis q peccauerunt cõnumerans dilectus apl's Ieſu Chriſti. Ne putes eum facere diſtinctionem vllam Iudæi & Græci. Sed & alius quidam ex illis hoĩbus Iſraelitici generis ait: Eramus enim & nos aliqñ natura filij iræ, ſicut & cæteri. Itemq; alius notæ ſanctitatis ex illo gñe. Sicut pannus, inquit, menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtrę. Lauit ergo nos. i. omnem eccleſiã, a peccatis noſtris. Eo vſq; dilexit nos. Non quales eramus dilexit nos, ſed diligendo vt alij eſſemus, illo ſanguine, & illa aqua lauando, regenerauit nos. Ita concorporalem carnis ſuæ quam aſſumpſerat, diligendo effecit eccleſiam, ita tradidit ſemetipſum pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro atq; in verbo vitæ, vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam, non habẽtem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Non ſolum lauit eos qui iam erant credentes, vel fuerant, ſed eos qui futuri erant. Non quidem actu iam tunc, ſed poteſtate lauit eos q futuri erant. Neq; enim iam lauari poterant, qui nondum nati erant, vel qui nondum crediderant. Poteſtatẽ dedit eis lauari, poteſtatem dedit eis filios dei fieri, per lauacrum regñationis. Dixit eñ diſcipulis ſuis, poſtq̃ reſurrexit à mortuis: Euntes docete oĩes gentes, baptizantes eos in noĩe patris & filij & ſpũs ſancti. Illa via, illa baptizandi regula, aq̃ illa q̃ de templo illo à latere dextro, de templo corporis eius lanceato exierat, & primitiuã, q̃ à ſeculo collecta fuerat, lauerat eccleſiam, in mare gentium deſcenderunt, iuxta illud Ezechielis vaticiniũ: Aquæ iſtæ quæ egrediuntur ad tumulos ſabuli orientalis, & deſcendũt ad plana deſerti, intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ, & oĩs aĩa viuens q̃ ſerpit, quocunq; venerit torrens, viuet. Hic tantus fructus eſt dilectionis illius q̃ nos dilexit, & in vtero virginali naturam noſtram verbum deus ſibi copulauit. Illa dilectionis copula tali exitu omnes filios dei, qui diſperſi erant, in vnum congregauit. ¶ Et fecit nos, inquit, regnum & ſacerdotes, deo & pr̃i ſuo. ¶ O mira bonitatis dignatio, maior corde & ore noſtro, non ad ſeruitutem nos emit tam caro pretio, tam pretioſo ſanguine ſuo, ſed vt faceret nos regnum & ſacerdotes deo & patri ſuo, regnum vtiq; patri ſuo, ſacerdotes deo ſuo. Rex & ſacerdos ſolus erat, reges & ſacerdotes facere de ſeruis peccati, de filijs mortis propoſuerat, & iccirco ſanguinem fundebat. Quantorum hic teſtis fidelis meritorum, quantarum caput eſt coronarum? Sumes, ait dñs in propheta, argentum & aurum, & facies coronas & pones in capite Ieſu filij Ioſedech ſacerdotis magni. Super hoc vir illuſtris Hieronymus ait: Imponũtur aũt coronæ Ieſu filio Ioſedech ſacerdoti magno, quia per ſingulas virtutes noſtras dominꝰ coronatur, imo nobis per virtutem pœnitentiæ coronatis, ſaluator in ſingulis coronam accipit. Vere ergo domine dominus noſter admirabile eſt nomen tuum, quia gloria & honore admirabili coronaſti hũc principem regum, tot coronis, quot vel quantis ex regibus cõſtat hoc regnum, in quo omnes, q ſanguine eius ſacrati ſunt, ſplendidi reges ſunt. ¶ Et ſacerdotes, inquit, nos fecit, eius videlicet ſacrificij q̃ ſpũalem Pharaonem. ſ. diabolum, vicit, regnumq; pc̃i deſtruxit. Nam ſicut filij Aaron iccirco typici illius ſacrificij ſacerdotes fuerũt, quia pater eorum cum Moyſe miniſter fuit, liberationis illius, quæ per illud commemorabaꝫ paſchale agni anniculi conuiuiũ, ita filij ſacerdotis huius, quos ſpũaliter genuit per lauacrum regñationis, iure ſacerdotes ſunt ſacrificij illius, quo commemoratur non temporalis,

Canti. 4

Exod. 34
Deute. 16

Iohan. 19

Ephe. 2
Eſaię. 64

Ephe. 5

Matth. vlt.

Ezech. 74

Zacha. 6

Pſalm. 8

vt illa, ſed æterna ſalus oĩm. Recte ergo non eſt diſtinctio qua ex gente vel tribu ſit quis, dũmodo ſcientia & moribꝰ ſit idoneus, qa videlicet omnes cœleſtis ſacerdotis, q neminem ſecundũ carnem genuit, ſecundũ ſpm̃ filiꝫ ſumus. ¶Et ſi non omnes hic ordine illo ſacerdotiꝫ fungimur, vt corpus & ſanguinem eiuſdem domini noſtri ore ſacro conficiamus, attamen in eo ſacerdotes nos omnes eſſe oportet, vt noſmetipſos deo offeramus, quemadmodũ dicit Roma. 12. Apls: Obſecro vos vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Aliter enim non concedit nobis introire in illa cœleſtia ſancta ſanctoꝝ, in ipſum cœlũ, vbi ſpecies iſtæ noſtri ſacrificiꝫ, ſpecies panis & vini non erũt. ¶Sacrificium aũt quod ſemper offerat nulli deerit in æternũ. ſ. hoſtia gratiarũ, & vox laudis, vox exultationis & confeſſionis. Eiuſmodi eſt idipm quod hic continuo ſubiungit: ⌊Ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculoꝝ, amẽ.⌋ Hoc nimirum ratio iuſtitiæ poſtulat, vt accepto beneficio, creatura laudem & gratiarũ actionem creatori retribuat. Exempli gratia: Exod. 15. Philip. 2. Sic Moyſes & filiꝫ Iſrael ab Aegyptia ſeruitute liberati per ſanguinem agni, merſo Pharaone & exercitu eius in mari rubro, canticum gloriæ domino dacantauerunt. Ingratitudinis quippe initium eſt, beneficium non agnoſcere, & à referendis gratijs os mutũ & linguã continere. Hoc ergo laudis & gratiarum actionis breue canticum, eo dicente, ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum, dicamus omnes, amen, & omnis, vt ait Apls, lingua confitetur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. ¶Hactenus hic fidei noſtræ præcentor de clariſſimis præcentoribus vnus, quę ad confeſſionis perfectionem neceſſaria ſunt ipſe confeſſus eſt, & confitendi nobis exemplum dedit, & ſi verbis alijs, eodem tamen ſenſu quo in ſymbolo communi omnes confitentur apoſtoli, quod ipſi tradiderunt nobis. ¶Vnũ ſupereſt, quod & maximum eſt, quia inde videlicet, vbi nunc ſedet, princeps regum terræ, vbi eſt illi gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Inde, inquam, de illa gloria ſua, de illa dextera patris, cũ imperio & maieſtate ſua magna venturꝰ eſt iudicare viuos & mortuos. Sequitur ergo: ⌊Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & q eũ pupugerũt.⌋ Philip. 4. Eſaię. 66 Ezechi 7. Ioel 1. Luc. 12. Ecce, inquit, videlicet quia prope eſt. Inde & alius apls, dominus, inquit, prope eſt, nihil ſolliciti ſitis. Familiare eſt more prophetarum & omnium ſanctorum vigilum, qui aduentum illum vigilanter præuiderunt, dicere, ecce veniet, ecce apparebit, velociter veniet, cito apparebit vobis. At vero ſeruus malus, putat in tempora longa fieri iſtud, dicensq; in corde ſuo, moram facit dns meus venire, incipit percutere conſeruos ſuos, ac mãducare ac bibere cũ ebrijs. Sed quid? Veniet dns ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, ibi erit fletus & ſtridor dẽtium. Eis igitur q dormiunt, & præ ebrietate ſenſum non habent coanguſtatum, tempora longa videntur. Nam dis qui vigilant, quorum prudentes animas fides enutriuit, ſpes prouexit, charitas dilatauit, & magnas fecit, breue exiſtimatur omne tempus præſentis ſeculi pro conſideratione æternitatis & ſeculi venturi. Itaq; ecce venit, cito venit, cito apparebit. Quomodo? Qualibꝰ vehiculis? Quali ſedens tribunali? Cum nubibus, inquit. Hoc ipſum & ipſe prædixit: Ex tunc, inquiens, videbunt filiũ hominis venientem in nube, ſiue in nubibus cœli, vt in alio euangelio ſcriptũ eſt, cũ poteſtate magna & maieſtate. Sed & angeli aſcendente illo dixerũt: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eũ eũtem in cœlũ. Suſceperat aũt eũ nubes ab oculis eoꝝ. Igit ſic veniet. i. quem nubes ſuſcepit, veniet iteꝝ cũ nube, ſiue cũ nubibꝰ cœli. De qbus & Apls: Luc. 21. Matt. 24 Acto. 1. 1. Theſſ. 4 Simul, inqt, rapiemur in nubibus obuiam domino in aera, & ſic ſemper cũ domino erimꝰ. ¶Hic iam quæritꝫ, quare ſic veniet, quam ob rem cũ nubibꝰ veniet: Nunqd vt nubibꝰ occultetur ſiue abſcondat? Non vtiq;. Tũc enim manifeſtus veniet, qa dudũ venit occultꝰ, & ſicut hic ſcriptũ eſt, videbit eũ omnis oculus. Quare ergo veniet cũ nubibꝰ? Aliam ſcripturam interrogemus: Eſaiæ. 26. Propheta Eſaias cũ præmiſiſſet de impio ſub interrogatione dicens: Et nõ videbit gloriam domini, continuo per q̃ndam conceſſionem ſubiũxit: Dñe, exaltet manꝰ tua & non videant. Et protinꝰ adiecit: Videant & confundant zelãtes ppli, & ignis hoſtes tuos deuoret. Ac ſi inutiliter conceſſiſſet, exaltet manus tua, & non videant, correxit dicens, videant & confundant. Ergo q̃dammodo non videbũt, & q̃dam alio modo impij q̃q; venientẽ videbũt. Vt non impij videant gloriam domini, veniet cũ nubibus, vt confundant videntes impij, videbit eũ omnis oculus. Nubes qppe cum qbus veniet, gloriam eiꝰ, ne impij videãt, abſcondent: ſed potentiam maieſtatis eius, quin oĩs oculus videat, non abſcondent. ¶Quales enim illæ tunc erunt nubes: Non vtiq; quales nunc ſępe videmꝰ, pluuijs rotantes, terrãq; refrigerantes, ſed nubes tempeſtuoſæ, ignem ſpirantes, fulmina iacientes. Nam ignis in cõſpectu eius ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida. Nubium eiuſmodi, nubium ardentium vehementiam Paulus exprimere laborans, Theſſalonicenſibus ſcribens ait: Si tamen iuſtũ eſt apud deũ, retribuere tribulationem his q nos tribulant, & vobis, q tribulamini, requiẽ nobiſcũ, in reuelatione domini Ieſu de cœlo cũ angelis virtutis eiꝰ, in flamma ignis, dantis vindictam his qui non nouerunt deum, &cęt. Hoc omnis videbit oculus, videbunt impij vt confun-

Pſal. 49 2. Theſſ. 1.

confundantur,ſed gloriã dñi non videbunt,quam vt non videant,exaltabit mãnus eius. Cla
ritatem corporis eius,ſiue corpus claritattis eius,cui noſtræ,vt Apl̃s ait,humilitatis corpus Philip.3
reformatum configurabit,illæ nubes obductæ impijs abſcondent, ſed ipſum filium homi-
nis non abſcondent. Ipm videbit omnis oculus,& videntes impij confundentur,gloriã aũt
eius videbunt pij,q vt ſemper cum dño ſint,vt Apl̃s ait,obuiam dño in nubibus rapientur, 1. Theſſ. 4.
Igneas nubes,nubilos ignes,raptim ſurſum incolumes tranſibunt,& ſic ſemper cũ domino
erunt. Deorſum impij ſtupebunt & videbunt,vt videntes confundant̃,hi maxime,qui eum
pupugerunt,hi.ſ. qui manus eius & pedes foderũt clauis, & latus eius lancea perforauerũt.
Illi nimirꝝ videntes confundent̃,& confuſionis eorꝝ participes erunt, qcunq; non obediunt
euangelio eius. ⌊Et plangent ſe ſuper eum omnes tribus terræ.⌋ Hoc cum antiquioris pro
phetæ teſtimonio dixit hic Apl̃s & euangeliſta, qui de pectore dñi hauſit ſapiẽtiam. Hebræ Iohan. vlt.
us ex Hebræis,quem ſaluator amabat plurimum. Nam in Zacharia ſic perſona huius prin Zacha.12
cipis regum loquitur. Et aſpiciet ad me quem confixerunt,& plangent eum planctu q̃ſi ſup
vnigenitum,& dolebunt ſuper eum,ſicut doleri ſolet in morte primogeniti. Hui⁹ teſtimo Iohan.19
nij prophetici ſolam partem hanc,& aſpicient ad me quem confixerunt, hic idem Iohãnes
in euangelio ſuo recitauit,præmiſſo,quia non fregerunt crura eius,ſed vnus militum,lãcea
latus domini aperuit,ita ſubiungendo: Facta ſunt enim hæc,vt ſcriptura impleretur,os non Exod.12
comminuetis ex eo. Et iterum alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt. Hic au Zacha.12.
tem quod illic omiſit.ſ. hanc ſequentem partem.& plangent eum plãctu quaſi ſuper vnige
nitum,hoc modo addidit,& plangent ſe tuper eum omnes tribus terrę. ¶Quod hic ait,oẽs
tribus terræ,nihilominus apud eundem prophetam habes,vbi protinus ita ſcriptum eſt: Et Ibidẽ.
planget terra,familiæ & familiæ ſeorſum. Familiæ domus Dauid ſeorſum,& mulieres ſiue
vxores eorum ſeorſum. Familiæ domus Nathan ſeorſum,& mulieres eorum ſeorſum. Fa-
miliæ domus Leui ſeorſum,& mulieres eorꝝ ſeorſum. Familiæ Semei ſeorſum,& mulieres
eorꝝ ſeorſum. Oẽs familiæ reliq̃,familiæ & familiæ ſeorſum,& mulieres eorꝝ ſeorſum. Pro
familijs LXX. interpretes tribus poſuerũt,q̃s iſte in cæteris ſecutus eſt, vtpote Græco ſer-
mone conſcribens,q̃ videlicet ſermone,ab ijſdem LXX. interpretibus ſcripturæ trãslatæ
fuerũt. Igit̃ & q̃d nũc ait,oẽs tribus terræ,cũ teſtimonio loqtur eiuſdẽ ꝓphetæ: Tũc etenim
& tribus domus Dauid,& tribus domus Nathan,& tribus domus Leui,& tribus dom⁹ Se-
mei à ſuis vxoribus ſeparabuntur. i. cunctis voluptatibus ſuis fraudabuntur, vt plangãt vni Matth.27
genitum & primogenitum dominum Ieſum Chriſtum,de quo dixerãt, ſanguis eius ſuper
nos,& ſuper filios nr̃os. ¶In Dauid,regia tribus accipitur,hoc eſt. Iuda: in Nathan,prophe
talis ordo deſcribitur: Leui refertur ad ſacerdotes,ex quo ortum eſt ſacerdotium: in Semei
doctores accipiuntur,ex hac enim tribu magiſtrorum agmina pullularunt. Reliquas trib⁹
tacuit,quæ non habent aliquod priuilegium dignitatis. In eo autem ꝙ ait,omnis tribus reli
qua,tribus & tribus ſeorſum,& vxores eorꝝ ſeorſum, vniuerſas abſq; noĩe comprehendit.
¶Sane planctus huiuſmodi tunc *typus extitit,qñ Ioſias rex iuſtus à Pharaone cognomen Typicus.
to Nechao vulneratus eſt,ſuper quo lamentationes ſcripſit Hieremias,quæ leguntur in ec-
cleſia,& ſcripſiſſe eum Paralipomenon liber teſtatur. Nam quod illic.ſ. in lamentationibus 2.Para.35.
ſcriptum eſt: Spiritus oris noſtri Chriſtus dominus, captus eſt in peccatis noſtris, cui dixi-
mus,in vmbra tua viuemus in gentibus,longe perſonam Ioſiæ ſuperexcellit: niſi quod iam
dictum eſt,ille vulneratus crucifigendi ſaluatoris typus fuit. Nam ſicut eo tempore poſt re- Threñ.4.
ges pctõres ſpes omnis populi erat in Ioſia. & occiſo illo magnus planctus in vrbe commo
tus eſt,ita propter cructfixũ ſaluatorem tunc renouabitur planctus vniuerſis tribubus terrę
.i. amatoribus terræ,qui illum occiderunt,loquentes & dolos cogitantes, vt ait Pſalmiſta, Pſal.34.
in iracundia terræ.i. irati propter terram,quam ſimulabant ſibi propter eum tollendã eſſe.
Si,inquit,dimittimus eum ſic,omnes credent in eum,& veniẽt Romani,& tollẽt & nr̃m lo Iohan.11.
cum & gentem. ¶Et notandũ,imo mirabile,q̃d ita dixit,& plangent eum quaſi ſuper vni-
genitum,& dolebunt ſuper eum,vt doleri ſolet in morte primegeniti. De hoc in q̃dam ope
re ita me dixiſſe meminit: O Iudæi,Chriſtus dei fili⁹ vobis non complacuit, qa talis erat, qa
taliter venit,qa ſic & ſic operatus eſt,quia ſic & ſic locutus eſt,nullo modo vobis complacu-
it,animo veſtro non conuenit,alium vultis,alium expectatis. At ille ſcilicet deus pater, qui
iſtum miſit filium,alterum no habet. Iſte fili⁹ primogenitus atq; vnigenitus eſt illi. Alterũ,
inquam,non habet. Primus illi & nouiſſimus eſt iſte, alium non mittet. Quid ergo facietis
deſolati? Nimirꝝ,vt ait nunc ille,aſpicietis ad eum quem confixiſtis,vt ait,inquam,nunc ſpi
ritus eius,graui veritate,vera grauitate,plangetis ſuper eũ q̃ſi ſuper vnigenitum, & dolebi-
tis ſuper eũ ſicut doleri ſolet in morte primogeniti,quia vobis mortuus eſt hic primogeni-
tus,quia vobis vos occidiſtis vnigenitum,poſt hac ſaluatorem,neq; hunc habituri neq; ali-
um,quia hic ſolus eſt,hic primogenitus,hic vnigenitus eſt. ¶Hæc omnia vehementi affir-
matione roborare intendens,quia ſine dubio ventura ſunt,dicit: ⌊Etiam amen.⌋ q̃d idẽ eſt

ac ſi

ac si diceret, q̃d in Euangelio suo scribere solet, domino dicẽte, amen amen. Cum eñ apud cæteros Euangelistas semel tantum in singulis locis scriptum sit amen, exempli gratia, vt illic secundum Lucam: Amen dico vobis, cœlũ & terra transibunt, verba aũt mea non transibũt, apud istũ Euangelistam semper duplicat hoc ipm amen, videlicet, qa euangelistæ huic
Luc. 21. os diuini⁹ est, & maiora loquit apud eum dñs Iesus, & iccirco, vt rerum pondera sentiantur, dictionis quoq; modus vel pondus geminatur, pro vehementia confirmationis. Amẽ amẽ dico tibi, amen amen dico vobis. Quid autem maius aut terribilius potest dici, q̃ nunc in p̃senti loco dixit. Recte igitur in præsenti loco affirmationem duplicauit, dicẽdo, etiam amẽ, vt ad credendum euigilet omnis qui audit. Sequitur: ⌊Ego sum α & ω, principium & finis, dicit dominus deus qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens.⌋ Totum quod hactenus dixit de persona filij parum erat, nec sufficiens ad salutem credenti vel confitenti. Quid enim illic offenderet Cherintum, Hebionem, siue Arrium, aut alium quemlibet diuinitatis Christi inimicum, hæreticum: testem fidelem, primogenitum mortuorum, id ẽ, primum resurrexisse à mortuis dominum Iesum, & principem esse regum terræ, eum q̃ nos dilexisse & lauisse nos à peccatis nostris in sanguine suo. & venturum esse cum nubib⁹. s. ad iudicandum viuos & mortuos? Hereticus quoq; quilibet eiusmodi concederet, & confiteretur, sed eundem esse deum, deo patri coæqualem sine initio cum patre, vel in patre manentem, non confiteretur. Recte igitur illa dixisse non contentus, addit istud quod summũ est, in quo fides Christiana cõsistat velut supremo gradu, de Christi diuinitate sublimiter æque vt de patre sentiens, sicut dignum est, & dicens in persona eius, vt videlicet maiori tonitru, quæ contradicunt illi ranæ loquaces, conterant. ¶Ego sum α & ω, principium & finis, dicit dominus deus qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. Hæc enim dicens, siue dicentem illum inferens, patri coæquat, de quo idem supra dixerat, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Quid dixerit, quid intelligi velit per α & ω confestim exponit dicendo: principium & finis. Duæ nanq; literæ Græcorum, quibus vel cuius linguę ecclesiis hunc librũ scripsit, duæ, inquam, literæ illius linguæ summa & vltima istæ sunt, α & ω. Vt ergo dubium nõ sit, quale vel cuius rei principium sit vel finis, per α commoniti, quæ litera, vt iam dictũ est, Græci alphabeti prima est, ad sacræ scripturæ exordium respiciamus, vbi scriptum est: In principio creauit deus cœlum & terram: & per ω, quæ vltima est, item commoniti, ad finẽ eiusdem scripturæ in euangelico volumine respiciamus, vbi scriptum est: & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, vt veraciter credamus & confiteamur, hunc esse & principiũ, in q̃ oĩa facta sunt, & finem siue consummationem, qua oĩa restaurata & perfecta sunt.
Gene. 1. Matth. 28. ¶Præterea & illud sciendum, quia α vnum, ω autem apud Græcos octingentos significant. Omnes enim literæ apud Græcos verba componunt, & numeros faciunt: & sicut quæq; sunt ordine posteriores, ita suis characterib⁹ numeros titulãt ampliores. Prima, vt iam dictũ est, litera α vnũ. ω significat octingentos. Et in hoc nimiꝝ pulchritudo mysterij magna & delectabilis est: qa videlicet q̃ in principio vnus erat filj⁹ vnic⁹, siue vnigenit⁹, in fine seculoꝝ filios dei secũ, non quidem genitos, sed adoptatos habebit q̃si octingentos. i. innumerabiles, octo beatitudinib⁹ per diuersas manfiones dispertiẽdo remuneratos, remunerando dispertitos. Vbi præter hũc locũ hoc dicit domin⁹ deus: Non solum in Euangelio suo vbi dicit Iudæis, ego principiũ q̃ & loquor vobis: verũ & in Esaia ipsa loquit persona saluatoris: Ante me non est format⁹ de⁹, & post me non erit: Ego sum dñs, & non est absq; me saluator. ¶Ampli⁹ aũt, q̃ vt præmissum est, veniet cum nubib⁹, quãdo videbit eũ omnis ocul⁹, & qui eum pupugerunt, qui mala dixerunt ei: quando morietur & peribit nomen ei⁹, q pungentes siue transfigentes, hoc efficere voluerunt, vt omnino nõ esset, vt omnino non auferretur de terra memoria illi⁹: tũc opportune dicet hic domin⁹ deus, tũc inquam vociferabitur & clamabit: & super illos inimicos suos cõfortabit, & istud dicet eis: Ego sum α & ω, principium & finis. Ac si dicat: Non sicut vos mihi improperastis ego sum filj⁹ fabri, aut ex illo fabro Ioseph esse cœpi, non sicut vos voluistis vt perirem, ego perij aut esse desii, sed sum & ante Ioseph, & ante omnes, & post me nullus erit. Nam & in propheta dicebam vobis, qa ante me non est formatus deus, & post me non erit. Quod seqtur dicẽs:
Iohan. 8. Esa. 43. Psal. 40. Matth. 13. Lucæ. 4. Esa. 40. ⌊Qui est, & q erat, & q ventur⁹ est omnipotens.⌋ Dictionem confirmat eandem dicentis: Ego sum α & ω, ego sum principiũ & finis. Credentiũ quippe vox est, Iohannis & omnium nr̃m credentiũ atq; confitentium, quod veritatem de seipso testetur hic dominus de⁹, quod non sit recens deus aut dominus, sed sit ille, à quo, vel cum quo venientes & missi prophetæ dicebant olim: Hæc dicit dominus deus: Ille idem omnipotens qui erat ante Abrahã, quiq; loquebatur ad eum dicens: Ego sum dominus omnipotens, ambula coram me & esto perfectus, quodq; ipse venturus, & in gloriosa essentia sua fit permansurus, cum ad nihilum redacti fuerint inimici eius, qui pungentes eum dicebant: quando morietur, siue ecce morie, & peribit nomen eius.
Gene. 17. Psal. 107. Psalm. 40.

Præmisso

PRæmisso iam hoc tã splendido tantæ tamq; catholicæ & aplicæ confessionis apparatu, tandem narrationẽ suam ingreditur sanctæ fidei doctor, & confessor reuerendus, ac cœlestis reuerentiæ orator magnus: in medio septem ecclesiarũ, siue in medio vnius vniuersalis ecclesiæ, ore aperto digne audiendus. ¶Ego Iohannes frater vester & particeps in tribulatione & regno & patientia Iesu: fui in insula quę appellat Pathmos propter verbum dei & testimonium Iesu Christi, fui in spũ in dominica die, & audiui post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis: Quod vides scribe in libro, & mitte septẽ ecclesiis quæ sunt in Asia, Ephesum, & Smyrnam, & Pergamum, & Thiatyram, & Sardis, & Philadelphiam, & Laodiceam. ¶Ecce iam tertio nois sui titulum operi huic diligẽs ac solicitus autor pfixit. Primo, cum dixit: significauit mittens per angelum suũ seruo suo Iohanni. Secundo, cum dixit: Iohannes septem ecclesiis q̃ sunt in Asia. Et nunc tertio: ego, inquiens Iohannes frater vester. Quam ob causam iste dicturus siue narraturus hoc modo sui nominis positionem triplicat: Nunquid casu, aut nomen suum dilatare studens, inculcat & replicat? Non vtiq;: sed vtilitati nostræ intendens, reuelationes difficillimas quas conscribere ingreditur, pmunit ac defendit, ne contemnãtur: ne q̃d futurę erat, ob sui difficultatem liber vituperet, & sensibus dignis carere iudicetur: aut eius, cuius est. s. Iohannis apli & euangelistæ, dilecti Iesu Christi, esse denegetur. Hoc etenim longe accidit post illud tempus. Nõnulli etiam Iudaico intellectu de futuris promissionibus sentientes, easq; corporalr exhibẽdas docẽtes, & mile annis in delicijs corporalib⁹ in hac terra sanctos cum Christo esse regnaturos: huius sui dogmatis probamenta, sumptis ex hac reuelatione testimonijs, conabãtur asserere. Econtra & alij librum hunc (vt ecclesiastica testatur historia) penitus refutandum à Canone scripturarũ atq; abijciendũ putarunt, singula quæq; eius capitula arguentes: & dixerunt, ptitulationẽ libri nõ esse verã, sed alienæ scripturæ Iohannis tm̃ nomen impositũ: vnde neq; Iohannis hũc esse librũ, nec reuelationẽ videri posse, q̃ crasso quodã velamine ignorantiæ contegatur. Inter hos Dionysius, eps ecclesiæ Corinthiorũ, vir magnæ in verbo dei eruditionis & gratiæ: Ego, inqt, scripturam libri huius spernere atq; abijcere nullatenus audeo. Hoc magis de eo iudico, q̃d excedant atq; emineant quę in eo scripta sunt, humanę auditionis modum, & sit in eo arcanus quidam & reconditus atq; admirandus omnibus sensus, quem & ego admiror ac veneror, etiã si nõ intelligo, & ita sentio, q̃ diuina aliq̃ sacramenta sermonibus contegant humanis, non tã iudicio meo discernens, q̃ fide credens. Et ideo nõ reprobo q̃ non intelligo, sed tanto magis admiror, quãto minus assequor. Post hæc vero totius libelli disserens corpus, & singula quæq; discutiẽs atq; euidenter ostendens, nullo mõ fieri posse, vt secundũ literã dignus in eo intellectus appareat. Addit etiã hæc dicens: Consummata igitur omni prophetia, beatos dicit eos q̃ hæc custodiunt. Sed & semetipsum btm̃ dicit: Ait em̃: Beatus q̃ seruat verbum ꝓphetiæ libri huius. ¶His & huiuscemodi obiectis & responsis, liber iste reuelationum cœlestium, discussus atq; contrectatus fuit: & nisi spũs sctũs, qui hæc omnia reuelauit, rõnabilis reuerentiæ viros pparasset ad defendendum, tantas tãq; pretiosas margaritas porci conculcassent, hæretici cõtaminassent. Quid futurum erat, si nõ stetisset in ingressu orationis tanta tantiq; nois autoritas? Recte igitur, quia secundum legẽ, in ore duorum aut trium testium stat omne verbum, tertio repetitum sui nominis titulũ posuit Iohannes, qui testimonium perhibuit verbo dei, & testimonium Iesu Christi quæcũq; vidit. ¶Et nota quanta hæc ipsa nois autoritas sanctæ humilitatis gratia resplendeat: frater inquit, vester, & particeps in tribulatione & regno, & patientia Iesu. Poterat enim dicere: Ego Iohannes doctor & apls, vester pdicator, & euangelista vester, discipulus ille quem diligebat Iesus, cuius participes, cuius vos meruistis esse fratres. Et recte quidẽ dixisset: sed hic locutionis modus nũ adeo paruuli esset, paruuli talis, qualem vnumquemq; aplorũ fieri vel esse voluit bonus magister, cũ diceret: Amẽ dico vobis, nisi cõuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, nõ intrabitis in regnũ cœlorũ. Quicũq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic magnus vocabit in regno cœlorũ. Quænã est moderatio siue modestia paruuli? Quãto tempore, inqt Apls, hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cũ sit dñs oĩm. Et nos quidẽ oẽs nro iudicio serui sumus: hic aũt Iohannes dilectus dñi Iesu de filijs est, quib⁹ bona sermonis dei hæreditas testamento legata est. At ipse ab ilo bono magistro didicerat, se hic humiliare per virtutẽ, quõ inter seruulos, siue inter seruulorũ filios humiliat se paruul⁹, qui paruulus est per ætatẽ, sedens in puluere cum illis, non amans primos recubitus in cœnis, nõ salutationes in foro, nõ primas cathedras in synagogis. Recte igit, & vt talis magistri discipulum decet, nostro videlicet humiliũ seruulorũ cõsortio cõtentus est, dicẽs: Ego Iohannes frater vr̃, ego Iohannes particeps vester. Quod si causa popposcisset, nimirũ nõ dubitamus eum dicere potuisse, quod maius, imo quod humilius est: ego Iohannes, seru⁹ vester. Nam & hoc dicere nõ dubitauit alius, videlicet vas electionis Paulus, eiusdẽ Iesu Christi apls: Non, inquit, pdicamus nosmetipsos, sed dominum Iesum Christum, nos autem seruos vros per Iesum.

Déut. 17
Iohan. 8.

Matth. 18.

Galat. 4

Matth. 23.

2. Cor. 4.

¶Vester,

¶Vester,inqt,particeps in tribulatione.Magna cordis mansueti & humilis congratulatio. Exortem tribulationis,siue tribulationum iustorũ,quoniã multæ sunt,aliqs illum existimaret,ꝑ eo quod de illo in Euangelio sic scriptum est:Conuersus Petrus vidit illũ discipulum quem diligebat Iesus sequentem,& dicit de eo:Dñe,hic autem quid? Dicit ei Iesus:Sic eum volo manere donec veniam,qd ad te? Tu me sequere.Ac si diceret:Non eum per passionẽ martyrij volo consummari,sed absq; violẽtia persecutionis diem expectare nouissimũ:qñ ipse veniens,eũ in æternæ beatitudinis mansione recipiam.Et quid hoc ad te? Tu tm̃ crucis patibulum subeundo mea vestigia te sequi debere memẽto.Pro hoc,vt iam dictum est,exortem illum putaret aliqs sanctorũ martyrũ tribulatione.¶At ille calicem dñi bibit,calicem tribulationis,iuxta veritatem eiusdem dñi dicentis duobus filijs Zebedęi,quorum hic vnus fuit:Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Quibus respondentibus.possum⁹:ca
Matth.20. licem,inqt,meum bibetis,&c.Vbinam bibit iste illum calicem dñi? Nimirũ illic vbi iuxta
Luc.2. ꝓpheticum dictum.Simeonis iusti,beatæ genitricis eius animam gladius pertransiuit: Nã
Iohan.19 cum omnes discipuli relicto eo fugissent,iste dilectus discipulus cum maria matre ei⁹ iuxta crucem stetit,& clauos manuum ac pedum eius,lanceam quoq; perforantem latus eius ipe inspexit.Illic enim gladius idem, qui Mariæ matris animam pertransiuit, nũquid dilecti ac diligentis discipuli animam non tetigit? Tetigit plane,& illic calicem domini bibens, sicut Mariæ,sic & omnium martyrum Christi particeps factus est in tribulatiõe. ¶Particeps autem quicunq; est in tribulatione,ipse quoq; in regno particeps iure est.Illud quod sequitur,
Luc.22. & hoc apud cœlestem regem ius legale est,ait enim Vos estis qui permansistis mecũ in tentationibus meis,& ego dispono vobis,sicut disposuit mihi pater meus,regnum,vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.Quod si omnibus cõmuniter dixit,q̃uis tunc in illo articulo fugituri essent,& Petrus quoq; negaturus esset,quanto magis huic dictum cõuenit,q & tunc iuxta crucẽ stetit,& deinceps semp præsto fuit. ¶Cum aũt dixisset in tribulatione & regno,addidit & patiẽtia Iesu.Nam & postquã particeps fuit in illa tribulatione morientis,& regno resurgentis, Iesu patientiam habuit, imitando passum,obprobria,irrisiones,colaphos, & verbera:vt verbi gratia, quando & ipse cum alijs flagellatus est,sicut in
Act.5. Actis apl̃orũ legitur,& à Domitiano in feruentis olei doliũ missus,ad vltimũ ab hominibus separatus est.In eo quoq; particeps sanctorum fuit in patientia Iesu,quia sicut Christus Ie-
Luc.23. sus patiẽter sustinuit,& orabat dicẽs,pr̃ ignosce illis: ita & iste diligebat illos q ei mala inferebant,& ꝓ eis orabat. ¶Ego ille talis fui in insula,inqt,ꝓpter verbũ dei & testimoniũ Iesu Christi.Historia nota est.I. hunc beatum Iohãnem in Pathmos insula relegatum ꝓpter verbum dei,cui testimonium perhibebat,vel quod prædicabat ante omnia secula de corde patris natum:& ꝓter testimoniũ Iesu Christi,quo testificabatur eum esse verbum incarnatum.Interpretatur aũt Pathmos fretum:feruet enim illic mare ampli⁹, eo q̃d fit angustum Illic exulãti,cui negabatur terra,cœlum apertum est.Exemplum ergo est oĩbus sanctis, q̃d quanto magis in freto præsentis seculi affliguntur,tanto amplius illis secreta cœlestia manifestantur.¶Designata iam persona sua,loco q̃q; exilij simul & causa, tempus quoq; curauit indicare:fui,inquiens,in spũ dominica dei.Solet enim qualitas rerum ostendi pro qualitate temporum.Hinc est q̃d Abraham in feruore fidei suæ,angelos meridie vidit:&Loth in p-
Gene.18.19 ditione Sodomorũ,vesperi:Adam post meridiem:Salomon q̃q; sapientiam non seruatur⁹,
Gene.3. in nocte percepit.Ita ergo in hoc loco per diem dominicam aperte fides intelligitur, q̃ iam
3.Reg.3. manifesta erat in toto mundo,quãdo ista videbat. ¶Quõ autem vel quo in spũ arbitramur eum fuisse? Si enim in suo tantum fuit spũ,indignitas visionis consequitur,multuḿq; videnti derogatur:vt neq; ipse propheta,neq; verba eius prophetia,neq; visiones eius reuelationes recte dicantur:quippe quas non intelligebat,si eos tantum in suo spiritu videbat.Exem
Gene.41. pli gratia:Pharao qui videns septem spicas,&septem boues,non vtiq; corpore,sed spiritu: dormiebat enim clausis corporis luminibus,quia videns,inquam,non intelligebat, ꝓpheta nõ erat.Ioseph autem qa non in suo,sed in dei spũ vidit.i.intellexit,propheta fuit.Pharaonis nanq; tantum spũs informatus est vt videret:Ioseph autem mens,dei spiritu illuminata
1.Cor.14 est,vt intelligeret.Hos visionum modos Apostolus breuiter distinguit,cum præmisso,si orem lingua,& spiritus meus non orat,mens mea sine fructu est,continuo subiũgit: Quid ergo? Orabo spiritu,orabo & mente:psallam spiritu,psallam & mente.Quod ait ille de oratione siue psallendo,hoc idem de visione sentiendum est.Conspectis qppe per visum imaginibus:non,nisi intellectus accesserit,q mentis est proprius,reuelatio fit,vel agnitio,vel ꝓphetia vel doctrina.Sed nunquid apud hunc Iohannem in visione talis erat cęcitas,vt signa quidem rerum formarentur in spiritu,& in mente eius earundem rerum non refulgeret intellectus? Absit hoc ab illo discipulo quem diligebat Iesus.Alioq,quomodo hic liber Apocalypsis.i.reuelatio,diceretur? Vnde prophetia vocari mereretur,ipso dicente,beatus q lehit,& qui audit verba prophetiæ libri huius? Igitur cum dicit,fui in spiritu,sancto subintel-

ligamus

gamus ſpiritu, quemadmodũ & illic ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, ſanctum vtiq; ſpiritũ recte ſubintelligimus. ¶Nec dubitamus dicere, id quod ait, fui in ſpiritu, idem eſſe ac ſi dixiſſet, fui vſq; ad tertiũ cœlum raptus. Non eñ, quia ſolus apoſtolus Paulus hoc de ſemetipſo ſcripſit, idcirco putandum eſt, ꝙ nullus ſanctorum præter eum illuc raptus fuerit. Quemadmodũ & illud quod alibi dicit: Euangeliũ quod euangelizatũ eſt à me, nõ eſt ſecundũ hominem, neq; enim ego ab homine accepi illud aut didici, ſed per reuelationẽ Ieſu Chriſti, non ita ſentiendũ eſt, ꝙ præter eum nullus ſanctorũ per reuelationem dei veritatẽ Chriſti didicerit, vel ꝙ omnes præter eum ab homine acceperint. Nullatenus exiſtimandũ eſt, quod hæc vel illa dicẽdo, huic beato Iohanni vel cæteris ſeſe præferat apoſtolis, imo & prophetis, qui vtiq; oñes nõ ab homine vel ꝑ hominẽ, ſed per reuelationẽ dei, ſiue Ieſu Chriſti didicerũt, quod erat omnibus illis rapi vſq; ad tertiũ cœlũ, id eſt, cœleſtia per intellectualẽ videre oculũ. ¶Tres nanq; cœli, tres modi viſionũ ſunt. Eſt eñ viſio corporalis, qua corpora ſiue corporalia cũ vi mentis luminibus corporis cõſpicimus. Eſt ſpiritalis viſio, qua imagines aliquas dormiẽdo, aut etiã cogitãdo videmus quidẽ, ſed nondũ intelligimus, quomodo vidit Pharao ſeptẽ ſpicas, ſeptemq; boues, vt ſupra iã diximus. Eſt & intellectualis, qua mens à ſpũ ſancto illuminat vt intelligat, quomodo intellexit Ioſeph qd per eaſdẽ imagines ſignificaretur. An non & iſta quæ hoc libro cõtinẽtur, verba ſunt eiuſmodi, verba arcana, q̃ nõ liceat homini loqui, id eſt, humano ſenſui cõmitti? Si eñ homo iſta loquat, id eſt, ſi humano velit quisq̃ exponere vel ſuſcipere ſenſu, pernicioſa inde hæreſis generat, vt fecit quidã Nepos noĩe, in partibus Aegypti epiſcopus, q ex hac reuelatione ſumptis teſtimoniis Iudaico intellectu, conabat aſſerere, repromiſſiones dei corporaliter exhibẽdas, & mille annis in deliciis corporalibus ſanctos cum Chriſto regnaturos eſſe in hac terra. ¶Sed dicet aliquis: Si omniũ apoſtolorũ iſta erat gratia, ꝙ per reuelationẽ didicerũt cœleſtia ſacramẽta Chriſti, quippe qui fuerũt homines idiotæ, & ſine literis, qd opus erat vt tã vehementer Apoſtolus de ſemetipſo aſſereret, ꝙ vſq; ad tertiũ cœlũ raptus fuiſſet, q̃d nõ ab homine, ſed per reuelationẽ Ieſu Chriſti didiciſſet? Ad hæc, inquã. Nimirũ opus erat pro eo ꝙ periclitabatur apud Corinthios & apud Galatas fides euãgelica, quaſi pro Pauli apoſtoli perſona pſeudoapoſtolis p̃dicantibus, vt in circunciſionẽ ritũq; Iudaicũ fideles inducerẽtur, & pro hoc Paulo apoſtolo derogãtibus quaſi in tanto negocio nõ eſſet audiendus, quippe q̃ neſciret veritatẽ euangelij, quiq; nõ eſſet de magnis apoſtolis. Idcirco talia quę p̃dicta ſunt de ſemetipſo aſſeruit, cæteris ſe nõ p̃ferens, ſed coæquans apoſtolis, videlicet vt permaneret veritas enangelij. Sed iã reuelationis eiuſdẽ ſemitas ingrediamur. Ait. ⌊Et audiui poſt me vocẽ magnam tanquã tubæ dicentis: Quod vides ſcribe.⌋ Quid erat poſt Iohãnem, cũ eſſet in ſpiritu? Nimirũ totus mundus, quicqd corporeis oculis cernitur, imo & totus p̃ſentis eccleſiæ ſtatus. Retro hęc erant, qa videlicet ipſe in anteriora extendebatur, cũ ad illa videnda ſurſum raperetur: futurũ autẽ erat quod nunc dicimus. ¶Dum ipſe poſt occiſionem Domitiani permittente Pio principe Nerua rediret Epheſum, cõpulſus eſt ab omnibus pene tunc Aſiæ epiſcopis & multarũ eccleſiarũ legationibus, de coæterna patri diuinitate Chriſti, altius facere ſermonem, eo ꝙ in trium Euangeliſtarum ſcriptis, Matthæi videlicet, Marci & Lucæ, de humanitate eius, ac de his quæ per hominẽ geſſit, ſufficiens ſibi viderent habere teſtimonium. Cur hoc? Videlicet dũ eſſet in exilio irrumpentes in eccleſiã hæretici, quaſi in deſtituta paſtore ouilia lupi, Marcion, Cherintus & Hebion, cæteriq; Antichriſti, q Chriſtũ fuiſſe ante Mariã negabant, ſimplicitatẽ fidei euãgelicæ peruerſa maculauerãt doctrina. Igitur poſt ſe vocẽ magnam tanq̃ tubæ audiuit, quia futurũ erat, vt magnopere compelleretur à iam dictis Aſiæ pene omnibus epiſcopis, quatenus velut in bellũ conſurgẽs, perfidis obuiaret hæreticis, & gladio correpto verbi dei, defenderet terminos eccleſiaſticæ fidei. Vehementẽ illã qua compellendus erat omnium intentionẽ per magnã vocẽ intelligimus. ¶Simul quia veritas fidei nõ angulos amat, nõ in occulto, ſed palã omni mũdo loqui deſiderat, recte, non per qualemcunq; vocẽ, ſed per vocem tubæ magnam, id quod iam dictũ eſt, ſignificari decebat. Quod vides, inquit, ſcribe. Hoc eſt dicere oẽs epiſcopos Aſiæ. O Iohãnes dilecte Ieſu Chriſti, q ſupra pectus eius recumbens, euangelicæ veritatis fluenta de ipſo ſacro dominici pectoris fonte potaſti, quoniã Marcion, Cherintus & Hebion, cæteriq; Antichriſti, te abſente, te exulãte, irruperũt in eccleſiã, & ſimplicitatẽ fidei euãgelicæ peruerſa maculauerũt doctrina, Chriſtũ fuiſſe negantes ante Mariã: cæteri aũt Euangeliſtæ, videlicet Matthæus, Marcus & Lucas, de humanitate eius ſufficiẽs ſcriptis firmauerunt teſtimoniũ, tu de antiquitate diuinitatis eius, quod vides, quod noſti, q̃d tenes, euãgelico ſtilo ſcribe, & ſcripto tuo cunctas hæreticorũ tenebras, patefacta veritatis luce, diſpelle. ¶*Et mitte ſeptẽ eccleſijs, quæ ſunt in Aſia, Epheſum & Smyrnã & Pergamũ, & Thiathyram, & Sardis, & Philadelphiam, & Laodiceam. Mitte ſeptẽ eccleſijs,*

Matth. 4

Gala. 1

Tres modi viſionum.

Gene. 41

2. Cor. 12.

Vide hiſt. eccl. lib. 7 cap. 21.

2. Cor. 12 Galat. 1.

Nerua.

Iohan. 13.

id est, trade vniuersæ ecclesiæ, quæ per totum mundũ diffusa est, ordinata & confirmata sancto spiritu septiformi. Nam Asiæ quidẽ minoris septẽ sunt ciuitates metropolitanæ, quarũ caput Ephesus est. Veruntamen quod loquitur septem ecclesijs Asiæ, vtiq; omni ecclesiæ dicit, quæ cũ vna sit, septenario numero cõprehenditur, quo sæpe solet vniuersitas designari. Specialiter quidẽ septem illis Asiæ ecclesijs suã prophetiã dirigit, quibus eum prædicatorem diuina gratia p̃posuit, sed nihilominus vniuersali ecclesiæ tradere ista cupit, quæ sibi reuelata nouit esse, pro communi omniũ profectu, cũ fine exceptione dicat: beatus q̃ legit & audit verba prophetiæ huius. Sequitur. ¶ Et conuersus sum vt viderẽ vocem quæ loquebatur mecũ. ¶ Rogantibus Iohannẽ, vt supra dictũ, episcopis Asiæ, de coæterna patri diuinitate Christi, altius sermonẽ facere, ipse q̃d fecit? Nimirũ ad orationẽ ieiuniũq; conuersus est, non aliter se facturũ respondens, nisi in dicto ieiunio omnes in cõmune dominũ precarentur, vt ipse digna scribere posset. Hoc fecit, imo cum hæc videret ipse, facturus erat. Recte igitur, & conuersus sum, inquit, vt viderẽ vocẽ quæ loquebatur mecũ. Qui em̃ quodammodo in cœlum ascendere, & latentem illic diuinitatem hominibus demonstrare rogatus, ad orationẽ & ieiunia confugit, solicitus, suamq; fragilitatẽ suspectus, recte conuerti vel conuersus esse dicitur, vt videat vocẽ quæ secũ loquitur, id est, vt dono gratiæ supernæ obtineat, q̃d effari postulatur, & quod ostendere siue conscribere ipse prior videre vel scire mereat. ¶ Et conuersus vidi septẽ candelabra aurea, & in medio septẽ candelabrorũ aureorum similem filio hominis, vestitum podere, & præcinctũ ad mamillas zona aurea. ¶ Et hoc ita deinceps factũ est. Conuersus em̃, vt iam dictũ est, ad orationes & ieiunia, simulq; indictũ ieiuniũ celebrante ecclesia, vidit reuelante sancto spiritu qualia de Christi diuinitate scribere dignũ erat, quæ & præsens pulcherrime designat litera, sensu aureo, superficie tota argẽtea. Et vidi, inquit, septẽ candelabra aurea. Septem candelabra, septẽ ecclesiæ sunt. Ergo sicut septẽ ecclesiæ sunt, & tamen vna est ecclesia, sic septẽ candelabra vnũ candelabrum sunt. De quo videlicet candelabro ipse dominus loquitur in euãgelio: Nemo accendit lucernã, & in abscondito ponit, neq; sub modio, sed super candelabrũ, vt qui ingrediuntur lumen videant. Hoc nimirũ contra inuidiam loquebat Iudaicã, quibus ante hæc dicta significauerat per similitudinẽ Niniuitarũ, suam gentibus gloriam fore declarandam, ipsisq; videlicet Iudæis, oculum nequam habentibus, id est, inuidẽtibus, & inuidendo pereuntibus, gentes acturas esse pœnitentiã. Dixerat em̃: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cũ generatione ista, & condemnabunt illam, quia pœnitentiã egerunt ad prædicationẽ Ionæ: Et ecce plus q̃ Ionas hic. Et est subintelligẽdum, sicut viri Niniuitæ pœnitentiam egerunt ad prædicationem siue signum Ionę qui fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic gentes pœnitentiam agent ad p̃dicationem meã, siue signum meum, postquam fuero in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, & perinde surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabũt eam. Quæritis cur ita fiat? Videlicet qa ego lucerna sum: Et sicut lucerna idcirco accendit, nõ vt in abscondito, sed super candelabrũ ponatur, sic ego idcirco veni in hunc mundum, vt lumine meo gentes illuminentur. Igitur quod est secũdum euangelicæ veritatis rationẽ, lucernam poni debere vel positam esse super candelabrum vnũ, hoc est secundũ hanc reuelationem filium hominis cõspici in medio septem candelabrorũ aureorũ, scilicet Christum, de quo dixit Simeon: Lumen ad reuelationẽ gentium, iam tunc, cũ hoc mysterium videret Iohannes, prolatũ fuisse ad gloriam omnium ecclesiarum. Septem nanq; candelabra, vt iam dictũ est, septẽ, id est, omnes ecclesiæ sunt. ¶ Quæ videlicet candelabra recte aurea vident, quia sacra fides, ob quam vel ex qua hoc habemus gentes, vt candelabra, id est, ecclesiæ simus, auro, quod per ignem transit, assimilatur, quemadmodũ & Petrus apostolus loquitur: Vt probatio vestræ fidei multo preciosior sit auro, quod per ignẽ probatur. ¶ Qualem illum vidit in medio candelabrorũ talium, candelabrorũ aureorum? Vt audirent Marcion, Cherintus & Hebion, cæteriq; Antichristi, q̃ antiquæ Christi glorię derogabãt, imo sciret ipse certius Iohãnes, quale de diuinitate Christi testimoniũ postmodum rogãdus perhiberet, similẽ vidit filio hominis, vestitũ podere & præcinctũ ad mamillas zona aurea. ¶ In similitudine filij hominis veritatẽ accipimus hominis, quẽadmodum & illic: In similitudinẽ hominũ factus est, & habitu inuẽtus vt homo. ¶ In vestitu poderis, quæ vestis est sacerdotalis, dignitatẽ vel officiũ sacerdotij, quia sacerdos vel pontifex noster ipse est, de quo Apostolus: Habentes ergo, inquit, pontificẽ magnũ, qui penetrauit cœlos, Iesum filiũ dei, teneamus confessionẽ. Et Petrus apostolus: Eratis enim, inquit, sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopũ animarũ vestrarum. ¶ In eo q̃ præcinctus erat ad mamillas zona aurea, intelligimus autoritatẽ regiam, de qua Psalmista: Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est dñs fortitudinem, & præcinxit se virtute. Decorẽ & fortitudinẽ quam indutus est, vel qua præcinxit se dominus

z Et conuersus sum. s. ad p̃ces & ieiunia.

Matth. 6 Lucæ. 11

Matth. 12. Lucæ. 11

Iohan. 1. 3

Lucæ. 2

1. Petri. 2

Philip. 2

Hebr. 4

1. Pet. 2

minus regnans, regno peccati destructo, & superata morte, per zonã aureã intelligimus qua nũc videbatur ad mamillas præcinctus. Cur em̃ ad mamillas, quarũ in medio locus est cordis, nisi vt talis præcinctura significet, mamillarũ scilicet & cordis, statũ naturæ vitalis vel vitã continẽtis, quia Christus iã rex est immortalis? Resurgens quippe à mortuis iam non moritur, mors illi vltra nõ dominabitur. Ecce iã hæc tria demonstrata sunt, scilicet eum esse filium hominis, id est, hominẽ, esse sacerdotẽ, esse & regem, verum hæc cæteri Euãgelistæ Matthæus, Marcus & Lucas, iã sufficientibus scriptis testificati fuerant, & horũ testimonia supradicti hæretici audire non repugnabant. Quamlibet em̃ Antichristi essent, Christũ hominem, sacerdotem quoq; esse fatebantur & regem. ¶Vnum est vnde controuersia suborta fuerat, scilicet eiusdẽ hominis, sacerdotis & regis Iesu Christi altissima & antiquissima diuinitas, Sequitur ergo. ⌊Caput aũt eius & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquã nix. ⌋Quidnam est filij hominis caput, nisi diuinitas eius? Hoc sciens & sponsa in Canticis Canticorũ, caput, inquit, eius aurum optimum. Caput illud & capilli capitis illius candidi, tanquã lana alba, & tanquã nix. Dictum hoc de filio hominis filio dei. Porro de antiquo dierũ patre eius, Daniel dicit: Vestimentũ eius quasi nix candidum, & capilli capitis eius quasi lana munda. Ergo & ille antiquus dierũ & hic filius eius filius hominis, qui apud eundẽ Danielem cum nubibus cœli veniebat, & vsq; ad illum antiquum dierũ peruenit, secundũ caput, id est, secundum diuinitatem vnius eiusdem̃q; antiquitatis sunt. Nã huius atq; illius capilli capitis æque candidi sunt. Vterq; per candorem capitis senex ostẽditur, nulla distãtia, qa videlicet nec anno, nec mense, nec die, nec hora nec puncto, nec momẽto, sed neq; atomo filius iste iunior est illo tã sene patre suo. Talẽ vidit in spũ, qui in corpore quoq; siue corporaliter pulsatus, causa iam dicta talẽ erat scripturus. Quomodo vel quali scripto? In principio erat verbũ, & verbũ erat apud deũ, & deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud deũ. ¶Igitur filius hominis vestitus podere, præcinctus ad mamillas zona aurea, caput habẽs candidum, Christus dei filius est, homo verus, pontifex summus, rex magnus, deus antiquus & verus. Cõflabãt suas interim blasphemias sæpedicti Antichristi, vt negarent illũ extitisse ante Mariã. At ille sibi prouidẽs, imo ecclesiæ suæ, in fide periclitanti cõsulens, iã Iohanni huic suũ demonstrabat caput p̃ antiquitate candidũ, quod non solũ ante Mariã siue ante Abrahã, sed & ante lucifer erat sine tẽpore genitum, ante tẽpora de patre natum. ¶Quid porro sunt capilli præ antiquitate sic candidi tanq̃ lana alba & tanq̃ nix? Capilli, qa de capite procedunt, & multi sunt, multa sunt verba dei, q̃ de vno vel per vnũ verbũ, quod erat in principio, processerũt. Nã verbũ deus in sua substantia, verbũ vnum & vnum caput est, verba aũt multa, quæ ad sanctos hoĩes siue prophetas deus locutus est, quasi multi capilli vnius capitis sunt. ¶Quare aũt lanæ isti capilli assimilantur? Videlicet quomodo ex lana infusum transmissa texendo fit vestis aliqua, sic de capillis istis, id est, multiplicibus dei verbis in linguã vocẽq; prophetarũ transfusis, scribẽdo cõtexta est sancta scriptura. Et quare non tanq̃ qualiscunq; lana, sed tanq̃, inquit, alba, siue (vt in Daniele scriptũ est) lana mũda? Videlicet qa verba illa sancta sunt & mũda, recta sunt & irreprehẽsibilia. Vnde & illud: Eloquia dñi, eloquia casta. Itẽ: Lex dñi immaculata, siue irreprehẽsibilis, cõuertens animas. Cõuertẽs, inquã, animas & lauãs illas ab omnibus peccatis. Idcirco addidit, & tanq̃ nix. Nix nanq; aliquãdo emundationẽ significat. Vnde propheta in psalmo: Lauabis me, & super niuẽ dealbabor. Item in propheta: Et si fuerint peccata vestra vt coccinũ, quasi nix dealbabunt. ¶Illud tandem sciendũ, quia quisquis corã isto cano capite assurgit, & candidis eius capillis reuerentiam facit, id est, verba eius digne suscipit, propter hoc ipsum, q̃ verba eius suscipit & meditat ipse quoq; canescit, & senex meret appellari, monstrãte sapientia cũ dicit: Senectus venerabilis est, nõ diuturna, neq; annorũ numero cõputata. Cani aũt sunt sensus hoĩs, & ætas senectutis, vita immaculata. Sequitur. ⌊Et oculi eius velut flãma ignis, & pedes eius similes aurichalco ficut in camino ardẽti. ⌋Nimirum quod scripturus erat dicẽs: In principio erat verbũ, & verbũ erat apud deũ, & deus erat verbũ, hoc erat in principio apud deum, & subiungens, quod factũ est in ipso vita erat, & vita erat lux hominũ, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eũ non comprehenderunt, erat lux vera quæ illuminat omnẽ hominem venientẽ in hunc mundũ, quod, inquã, scripturus erat taliter, hoc illi in ista imagine præfulgida demonstratũ est. ¶Nam sicut illud principium siue quod erat in principio verbũ, per istud significat caput candidũ, sic per istos oculos significat illa vita lux hominũ, quæ illuminat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundũ. Ergo oculi eius velut flãma ignis, id est, aspiratio eius illuminãs omnẽ hominẽ, & lucens in tenebris. Proinde recte dictum est, vt flãma ignis, qa videlicet deus noster ignis est, & respectus eius nobis flãma est, flãma illuminãs, vt nõ simus in tenebris, vt nõ simus noctis & tenebrarũ, sed simus filij lucis, & filij dei. Propter hmõi oculos, & in euãgelio lucernã se (vt supra meminimus) insinuat

Pſal. 92

Roma. 6

Canti. 5

Danie. 7

Iohan. 1.

Qualis eſt Chriſtus

Pſal. 11, Pſal. 18

Pſal. 50. Eſaiæ. 1.

Sap. 4

Iohan. 1.

Deute. 4. 1. Theſſ. 5. Matth. 5.

esse ponendã super candelabrũ,& hic in medio conspicitur candelabrorũ aureorũ. ¶Profecto qa luce ista siue oculis istis si q fuerint illuminati, vt alijs quoq; verbo & exẽplo ipsi lucere possint, quodãmodo dicunt lux & oculi, iuxta illud: Vos estis lux mũdi. Et sponsæ dicitur in Canticis Canticorũ: Oculi tui columbarũ, id est, prouisores tui simplices sunt. Differt tamen, qa videlicet oculi illi nõ, vt isti, illuminãtes sunt, sed illuminati, non lux illuminans, sed illuminata lux. Proinde de vno ex clarissimis illorũ dictũ est loco memorato: Nõ erat ille lux, sed vt testimoniũ perhiberet de lumine. ¶Item q̃d scripturus erat dicens: & verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriã eius, gloriã quasi vnigeniti à patre: hoc ipm ista significari videt imagine, cũ dicit, & pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardẽti. Sicut em̃ per caput candidum vel canũ recte intelligimus antiquũ, q̃d in principio erat verbũ, sic per pedes quæ pars finis est corporis, recte intelligimus nihilominus illud, quod idẽ verbũ caro factum, quod deus homo factus, in fine seculorũ, & homo permanet vltra oẽs fines seculorũ. Isti pedes, ista eius humanitas similis aurichalco recte dicitur, qa videlicet sicut aurichalcũ multis igniũ impendijs exære perducitur ad colorẽ auri, ita & illa humanitas p multas tribulationes passionis & mortis perducta est ad gloriã diuinitatis, quæ p aurũ solet intelligi, vt sit iã & ipsa immortalis, incorruptibilis, impassibilis. Vnde & signãter dictũ est, sicut in camino ardẽti, per q̃d recte intelligitur molestia passionis qua oportuerat eandẽ humanitatẽ conflagrari, quẽadmodũ dicit: Nõne sic oportuit pati Christũ, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriã suã? ⌊Et vox eius tanq̃ vox aquarũ multarũ.⌋ Aquarũ nomine, diuinæ scripturæ solent intelligi: q̃d nimirũ scripturis approbare ex abundanti est. Constat autẽ quia ille filius hominis caput tã candidũ, pedes habẽs huiusmodi similes aurichalco, quicquid in passionibus siue tentationibus suis loquebat, vel nunc vsq; loquit̃, sanctarũ cõsonat scripturarũ & consentit vocibus ac sensibus, imo & vita & mors eius, resurrectio quoq; & ascẽsio eius, sic & sic idcirco processit, vt scripturæ implerentur. Igitur vox eius tanquã vox aquarũ multarum, id est, doctrina vel omne opus eius, veritas & adimpletio est scripturarũ, quæ multæ sunt scilicet legis, prophetarũ atq; psalmorũ. Quoniã necesse est, inquit, impleri oĩa, quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. ¶Aliter, Vox eius tanq̃ vox aquarũ multarũ, id est, tanq̃ vox populorũ multorũ, iuxta illud q̃d in persona eius dicit Psalmista: Confitebor tibi in populis, & psalmũ dicã tibi in gentibus. Deniq; vocẽ eius verba scripturarũ, quæ proferunt̃ in persona eius, hodie multi populi cõcinunt, q videlicet populi significari solent nomine aquarũ. ⌊Et habebat in dextra sua stellas septẽ.⌋ Septem stellæ, vt infra scriptũ est, angeli sunt septẽ ecclesiarũ, id est, omnes præsules omnium ecclesiarũ. Angeli aũt, id est, nuncij, nimirũ idcirco dicuntur, quia subditis adnunciant ea quæ loquitur deus iuxta illud: Labia sacerdotis custodiunt scientiã, & legẽ requirunt ex ore eius, quia angelus dñi exercituũ est. Quia taliter angeli sunt, id est, qa legẽ dñi annunciant, idcirco & veraciter stellæ dicunt̃ & sunt, iuxta illud in Daniele: Qui aũt docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamẽti, & qui ad iustitiam erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates. ¶Omnes ergo q eiusmodi sunt, hoc numero, scilicet septenario, recte cõsignari illud q̃q pulcherrime astruit, q̃d cũ esset in dextera sua, id est, in magna felicitate sua, quippe q resurrexerit à mortuis, non plures neq; pauciores ex discipulis q̃ septẽ sui participes habuit cõuiuij, sicut scriptũ est: Erant simul Petrus & Thomas q dicitur Didymus, & Nathanael q erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Isti septem missum in dexterã nauigij rete, plenũ magnis piscibus ad terrã perduxerunt, & cum dño epulati sunt, & taliter omnes eos designant, qui in vniuersali resurrectione p̃sentabũt electos vniuersos, quos suis adquisierunt studijs siue laboribus, & cũ Christo sedebunt ad dexterã eius in cœlestibus. Tunc fiet id quod continuo in p̃senti loco significatur dicendo. ⌊Et de ore eius gladius vtraq; parte acutus exibat.⌋ Gladius quippe hoc loco vltimũ significat iudiciũ, quemadmodũ & in cantico Deuteronomij deus dicit: Si acuero vt fulgur gladiũ meũ. Nam exponens quod diceret gladiũ meũ, continuo subiunxit, & arripuerit iudicium manus mea. Iste iudicij gladius vtraq; parte acutus tunc de ore eius exibit, & vtranq; partẽ, dexterã scilicet & sinistrã, pro meritis efficaciter discernet & dijudicabit. Exitus gladij ad dexterã hic erit: Venite bñdicti patris mei. Hoc nãq; dicto, gladius eius ita carnes deuorabit, vt iam nõ sit caro & sanguis, sed sint oẽs omnimoda carnis & sanguinis corruptione expoliati, miroq; modo permanẽte natura, in alterã gloriam permutati. Exitus eiusdẽ gladij ad sinistram hic erit: Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ, qui p̃paratus est diabolo & angelis eius. Vtrinq; sic erit efficax ille gladius iudicij, vt eant hi in supplicium æternũ, iusti aũt in vitã æternã, & sic diuisi ab alterutris, nõ possunt vltra coniungi aut permisceri sicut in p̃senti ecclesia permixti nunc sunt boni & mali. Extunc inc claritate sua videbitur ab illis beatis quos in dextera sua deinceps habebit, videbitur facie ad

faciem

Lucæ. 11. Matth. 5 Canti. 1.

Iohan. 1.

Lucæ. vlt.

Lucæ. 24 Itẽ, vox aquarũ multarũ. i. propheratum multorum Psal. 107.

Malach. 2 Danie. 12

Mysterium numeri septenarij

Iohan. 21.

Deutero. 32.

Matth. 25 1. Cor. 15. 1

Matth. 25.

faciem deus deorꝫ illa visione, quam pollicebatur diligentibus se dilectionis suæ fore præmium. Qui autẽ, inquit, diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eũ. & manifestabo ei meipsum. Sequitur ergo. ⌊Et facies eius sicut sol lucet in virtute sua.⌋ Facies eius p̃sentia eius, lucebit sicut sol, qa vere est sol, & lucebit in virtute sua, id est, in maiestate & diuinitate sua, cõplebiturq; illud Esaiæ vaticiniũ: Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierꝫ, in die qua alligauerit dñs vulnus populi sui, & percussurã plagæ eius sanauerit. Quænã est luna quæ tunc lucebit sicut sol absq; varietatibus cremẽti & * detrimenti, quibus nunc variatur in isto seculo nisi ecclesia tũc erit simi lis soli suo, deo suo? Scimus, inquit idẽ Iohãnes, quia cũ apparuerit, similes ei erimus, q̃niam videbimus eũ sicuti est. Ipsa autem lux solis quanta erit? Sicut lux septem dierũ, inquit. Quod est dicere: Quantæ claritatis erat deus verbũ cũ sex diebus fierẽt omnia, & septimo die complerent omnia per ipsum, tantæ claritatis in carne sua tunc erit apud deũ patrẽ suũ. Hoc etenim & ipse orãs dicebat: Et nũc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quã habui priusquam mundus esset apud te. Quid em̃ est dies illa de qua dicebat ille propheta: In die qua alligauerit dñs vulnus populi sui, & percussurã plagæ eius sanauerit, nisi illa visio faciei solis huis, quæ sanitas erit generis humani, & perfecta sanitas plagæ eius, qua oẽs in Adã fuimus plagati, & vulneris quo in illo fuimus vulnerati, videlicet mortis duplicis animæ & corporis? Sequitur. ⌊Et cũ vidissem eũ, cecidi ad pedes eius tanquã mortuus, & posuit super me dextrã suam dicens: Noli timere.⌋ Quia ille quem videbat, sicut sol lucet in virtute sua, idcirco mortalis homo stare vel subsistere nõ potuit in infirmitate sua. Sic & quondã cũ in monte tranfiguratus fuisset ante eos, videlicet Petrũ & Iacobũ, & hunc ipsum fratrem eius Iohãnem, ceciderunt in faciem suã & timuerunt valde. Et quẽadmodum * istic dictũ est, & posuit dexteram suã super me dicẽs, noli timere, ita & illic: Et accessit Iesus & tetigit eos, dixitq; illis: Surgite & nolite timere. ¶Nisi dextra sua hic & illic tetigisset hunc vel illos, sustinere non poterant lucẽ vel virtutẽ, in qua lucebat ille talis sol. Ergo & vniuersos, q̃ illũ visuri sunt in illo cœlesti regno suo, vt videre & videndo subsistere valeant, constitui oportebit ad dexterã, iuxta veritatẽ euangelicã qua dicit, & statuet oues à dextris suis, hœdos autẽ à sinistris. Quod em̃ est ad dexteram super istũ timentem & præ timore cadentẽ poni, vt surgere & non timere possit, hoc erit tunc omnes oues à dextris constitui, vt claritatẽ illam videre, & non cũ sinistris hœdis defluere possit, sicut fluit cæra à facie ignis. ⌊Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuus in secula seculorꝫ, & habeo claues mortis & inferni.⌋ Priorꝫ sequẽtes autoritatẽ diximus supra, qa angelus visus est huic Iohanni in figura Christi, propter illud quod in exordio dictũ est, & significauit mittens per angelum suũ seruo suo Iohanni. Sed quæri nunc potest, cur is qui apparuit, Christũ se tanta tamq; manifesta professus est descriptione: Ego sum, inquit, primus & nouissimus, & viuus, &c. Huc accedit, quod ante pedes huius cadens, tanq̃ mortuus, non est prohibitus cadere, vel correptus quod ceciderit ante pedes eius. Circa finẽ vero libri hic ipse dicit: Ego Iohãnes qui audiui & vidi hæc, postquã audissem & vidissem, cecidi vt adorarẽ ante pedes angeli, qui hæc mihi ostendebat, & dicit mihi: Vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrũ tuorꝫ prophetarꝫ & eorꝫ qui seruãt verba libri huius, deũ adora. Palàm ergo datur intelligi, quia alius fuit qui Iohãnis ductor extitit, & hæc illi ostendit, atq; alius q ostẽsus siue visus est ei tanta claritate, vt subsistere non posset ad videndã claritatem eius qui apparuit. Et ille quidem qui ostendebat manifeste angelus, hic aũt qui ostẽsus est, filius hominis dicitur. Proinde illũ quidẽ, cuius audiuit vocẽ, in hoc loco tanquam tubæ dicentis, quod vides scribe, concedere oportet fuisse angelũ qui hæc ostendebat, de quo & illud dictũ sit, & significauit mittens per angelum suũ, eum autẽ qui visus est, intelligi licet illum fuisse, quem se esse professus est, scilicet primũ & nouissimũ, id est, Christum dei filium. ¶Nec vero nouum, vel credi indignũ est, quod Iesum Christum post ascensionem suam homo viderit, cũ Paulus apostolus dicat: qui illum antequã ascenderet in cœlũ non cognorat. Non sum liber? Non sum apostolus? Nonne dominũ Iesum Christũ vidi? Viderat enim illum in via cum iret Damascũ, & qa tunc visione illa indignus, vtpote inimicus & persecutor erat, nõ solum cecidit in terrã, sed & cum surrexisset, apertis oculis nihil videbat, Iesum nanq; illum vidisse confirmat is qui ad eũ missus est, Ananias. Saule frater, inquit, dñs misit me Iesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas. ¶Aliàs aũt & iste filius hominis angelus dicitur, & est angelus magni consilij, angelus in qua est nomẽ dei. Nã in Exodo ad Moysen siue ad populũ suũ deus dicit: Ecce ego mittam angelum qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locũ quẽ paraui. Obserua eum & audi vocem eius, nec contemnendum putes, qui non dimittet cũ peccaueris, & est nomen meũ in illo. ¶Angeli huius hæc propria est differẽtia, quæ illic posita est, dicente deo, & est nomen meũ in illo. Nõ dixit, & est no

Iohan. 14

decremẽti. 1. Iohan. 3

Iohan. 17

Esaiæ. 30

Matth. 17.

hic

Matth. 25

Psal. 67

Prolixa q̃stio de angelo Iohãnis.

Infra. 22

1. Cor. 9

Act. 9. Ananias

Exo. 23

men meũ ſuper illũ,quod recte dici queat de quolibet infimo electoꝝ,quoꝝ omnium il-
Hiere.14. la eſt prophetica vox:Tu autem in nobis es dñe,& nomen ſanctum tuum inuocatum eſt
ſuper nos,ſed eſt,inquit,nomẽ meũ in illo,id eſt,pro naturali diuinitate eodem quo ego
cenſetur nomine.Dicitur em̃,& eſt,æque vt ego,deus,dñs,omnipotẽs,inuiſibilis,increa
tus,immenſus,æternus,& quicqd de deo ſubſtantialit r prædicatur,vt hoc ſolũ de nomi
ne interſit,quod ego ad illũ relatiue pater,ille ad me relatiue dicitur filius,cũ eiuſdem di-
Malach.3 gnitatis ſignificatione. Et propheta Malachias dicit:Et ſtatim veniet ad templũ ſuũ do-
Acto.7. minator quẽ vos quæritis,& angelus teſtamenti,quẽ vos vultis.Stephanus quoq; proto
martyr in Actibus apoſtoloꝝ dicit:Hic eſt qui fuit in eccleſia in ſolitudine cũ angelo qui
loquebatur ei.Amplius aũt.Et expletis,inquit,annis quadraginta apparuit ei in deſerto
montis Sina angelus in igne flammæ rubi. Igitur ſi hunc filiũ hominis,qui Iohanni viſus
eſt,placet angelũ dici vel eſſe,dictũ ſupra vbi ſcriptum eſt,& ſignificauit mittens per an-
Exodi.3 gelum ſuũ,profecto ſicut illi vbi loquitur Stephanus,oportet non quemlibet angelũ in-
telligi,ſed eũ qui veraciter dicere potuerit:Ego ſum q ſum:Ego ſum deus Abrahã,deus
Iſaac & Iacob.Hoc nomen mihi eſt in æternũ.¶Sed & in iſto loco non quemlibet ange
lum,ſed eũ intelligi neceſſe eſt, q veraciter dicat:ego ſum primus & nouiſſimus,& viuus
& fui mortuus,&ecce ſum viuus in ſecula ſeculoꝝ.Primus videlicet,qa eram in principio
verbũ,deus apud deũ,per quẽ omnia facta ſunt,quod indicat hoc meũ caput præ antiqui
tate tam candidũ:& nouiſſimus,per quẽ omnia reſtaurata ſunt,ſicut indicant vel ſignifi-
cant iſti pedes mei aurichalco ſimiles,vtpote nuper educti de camino ardẽti,de camino
tribulationis vel paſſionis,in qua ita nouiſſimus,& hominibus viſus fui cõtemptibilis,q̃-
Pſalm.21 modo cõtemnitur vermis & nõ homo,dicente q̃q; propheta alio:Et nos deſiderauimus
Eſa.53 eum deſpectũ & nouiſſimũ viroꝝ,virum doloꝝ,& ſcientem infirmitatẽ.Et fui mortuus,
videlicet etiã in ſepulchro repoſitus,tribus diebus & tribus noctibus,& ecce ſum viuus in
ſecula ſeculorũ.Reſurrexi em̃ & adhuc cum deo patre meo ſum,veruḿq; eſt quod de me
Roma.6 dicit Apoſtolus,iã non moritur,mors illi vltra non dominabit. ⌊Et habeo claues mortis
& inferni,⌋id eſt,poteſtatẽ dimittendi peccata.Peccata nanq; dimittẽdo, mortẽ in me
credẽtibus claudo,infernũ obſtruo.Siue mortis & inferni,id eſt,duplicis mortis, videli-
cet animæ & corporis. Mortis nãq; nomine,quod vſitatũ eſt, diſſolutio corporis, inferni
aũt,mors animæ,quæ æterna eſt,recte ſignificat. Vtriuſq; mortis claues,id eſt, poteſtatẽ
1.Regũ.2. ipſe habet,quẽadmodũ & Anna prophetiſſa in cantico ſuo dicit:Dominus mortificat &
viuificat,deducit ad inferos & reducit.⌊Scribe ergo q̃ vidiſti,& quæ ſunt,& quæ opor-
tet fieri poſt hæc.⌋Dictio vel verbũ modi imperatiui,quo dicit,ſcribe, largitio eſt mune
Prærogati ua Iohãnis ſupra alio rũ apoſto lorũ dona. ris & gratiæ,tanq̃ ſi diceret:Scribendi facultatẽ atq; autoritatẽ accipe.¶Vnde vere bea-
tus & honorãdus iſte beatus Iohãnes,q ſic inter duodecim apoſtolos creuit & auctus eſt,
quomodo inter duodecim patriarchas ille vere ſecundũ nomen ſuũ filius accreſcens bea
tus Ioſeph,quomodo em̃ ille duplicia accepit,dicente patre,dabo tibi partem vnã extra
fratres tuos,Sichimam ſignificãs,ſiue Sichem,quæ in euãgelio dicitur Sichar,ſic iſte dile
ctus diſcipulus extra fratres ſuos apoſtolos cæteros,dono diligentis dñi Ieſu partẽ vnam
egregiam accepit,non ſolũ vt qui erat apoſtolus,Euangeliſta quoq; fieret, taḿq; diuinũ
euãgelium ſcriberet,verũ etiam tantã taḿq; mirabilem reuelationẽ ſcripturæ traderet.
¶Scribe ergo,inquit,quæ vidiſti,cũ cæteris videlicet apoſtolis me ſecutus,vel etiam quæ
nunc vidiſti ſolus,vt tale ſit euangelium tuũ,quale ſcribi oportere ſignificat iſtud meum
quod nũc vidiſti ſchema vel habitus,& quæ ſunt nunc in ſeptẽ eccleſijs Aſiæ corrigenda
ſiue laudãda,& quæ oportet fieri poſt hæc,ſcilicet varios eccleſiæ labores.⌊Sacramentũ
ſeptem ſtellaꝝ,quas vidiſti in dextera mea,& ſeptem candelabra aurea,ſeptem ſtellæ,an
geli ſunt ſeptem eccleſiaꝝ.⌋Cum trinam ſcribendoꝝ diſtinctionem fecerit dicẽdo,quæ
vidiſti,& quæ ſunt,& quæ oportet fieri poſt hæc,mediã tantũ nunc aperit,id eſt,ea quæ
ſunt,& quaſi ingreſſuro intelligentiæ ianuã pandit,vt tangendi cõſcientias eoꝝ, qui tũc
erant vel præerant eccleſijs,autoritas homini non deſit.Nam poterat quidẽ eodẽ modo
dicere filius hominis,ſiue ſacramentũ filij hominis ſic veſtiti,ſic p̃cincti,tale caput tales q̃
oculos habẽtis,hoc vel tale eſt,ſed nõ adeo res exigebat,nõ tanta negocij neceſſitas vrge
bat.¶Qui em̃ tantũmodo docet quid teneat, vel quid tenere debeat catholica fides,non
Autoritas præſulum. tanto p̃ſidio diuinæ autoritatis ſeu voluntatis opus habet,quãto is qui corripit & percu-
tit mores,q de occultis hominũ cõſcientijs,ſeu vita maxime priuata tractat vel diſputat,
& legẽdas conſcribit rationes.Illic nanq; ſuffragãtibus ſcripturaꝝ teſtimonijs etiã ignau
us vitæ ſuæ moderator ad fidẽ ſponte cõſentit,hic deficientibus occultæ cõſcientiæ ar-
bitris,etiã ſtrenuus fidei decertator indignaꝰ de propriæ vitæ ſtatu reprehendi, cum de-
foris facere videatur totũ quod facere debet eccleſiaſticus vir,vt exẽpli gratia,videbatur
ille angelus eccleſiæ Sardis,cui ſcribere iubeꝰ ſic:Scio opera tua,quia nomẽ habes q̃ vi-
uas,&

uas,& mortuus es. Opportune ergo eorum quæ tunc erant vel fiebant in ecclesiis intellectum signanter aperit, & per singula videntem deducens, hæc(inquit)angelo illi, & hæc scribe angelo illi. Et vide quàm sapienter iuxta morem prudentis,& bene compositi oratoris,beneuolentiam eorum captet,quibus loquitur vel scribit,vt patientes sint ad audienda scripta,quamuis possint molesta videri. Sacramentum(inquit)subauditur scribe,septẽ stellarum,id est,quid significent septem stellæ,quas vidisti in dextera mea. Ac deinceps: [Septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, & candelabra septem, septem ecclesiæ sunt.] Ecclesiarum præsules quamuis aliqui pro vita propria reprehensibiles sint, & angelos & stellas appellare maluit,& ecclesias oẽs,quamuis in aliqbus multa sint obscura,cã delabrorum aureorum pulchris nominibus,siue significatiuis imaginibus honestauit. Et recte, qa videlicet sacerdotes siue præsules,quãuis interdum pro suis actibus sint obscuri pro officio tamen lucent,recitando verbum dei, & celebrando celestia sacramenta Christi,atque ita quasi quædam stellæ in signa sunt & tempora. Verbi gratia,cum dicunt illud Apostoli: Nox præcessit,dies autem appropinquabit. Idcirco de huiusmodi stellis mystica scriptura dicit: Quis fecit Arcturum & Hyadas & Orionã? Item: Nunquid contingere valebis micantes stellas Pleiades, aut gyrum Arcturi dissipare poteris? Et his similia. Itidem ecclesias ipsas candelabra esse aurea recte dixit, videlicet pro parte illorum q Christum lumen suum glorificant,tam confessione vòcis, quàm obsequio boni operis,secundum præceptum ipsius dicentis: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona,& glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

Infra. 3

Gene. 1

Roma. 13

Iob 9

Ibid. 38

Matth. 5

¶Primi Libri Finis.

PROLOGVS IN LIBRVM Secundum.

ANIMA, CVI DESIDERANTI LATENTEM in scripturis dulcedinem haurire concessum est, gratulatur in Canticis Canticorum, cum dicit, introduxit me rex in cellaria sua. Itẽ: Introduxit me rex in cellam vinariam. Nostra aũt adolescentula fides,ecce foris stans,& intus quasi per exiguas clausi cellarij rimulas prospiciens, suam crescente desiderio anhelat inopiam,auscultando quid vel quomodo illi,quæ eiusmodi est, quæ iam introducta est,gratuletur, & dicat,sicut in præsenti scriptura habemus,ille idem rex sanctus & verus,qui habet clauem Dauid,qui aperit,& nemo claudit: claudit,& nemo aperit. Ecce(inquit)dedi coram te ostium apertum quod nemo potest claudere. Quod est dicere: Ecce in cellaria mea, siue in cellam meam vinariam introduxi te in aperto ostio intelligentiæ, & diuitias deintus haurias sapientiæ & scientiæ,quas me tibi tribuente nullus possit auferre. ¶Quam ob causam? Quale propter meritum? Quia modicam(inquit)habes virtutem id est,egregiam tenes humilitatem,non in tua,sed in mea virtute habens fiduciam. Is autẽ cui hæc loquitur,angelus est Philadelphiæ,quod interpretatur dilectionis fraternæ. Igitur donec foris stantibus rex ille aperiat sua clauj,modica virtus habenda, id est, humilitas tenenda est, vt per fraternam dilectionem illud parum quod iam de illa dulcedine gustauimus, si quid est quod gustare vel inuenire meruimus,libenter expendamus,spem habentes in ipso qui & alibi loquitur: Qui quærit,inuenit,& pulsanti aperietur. ¶Hanc animæ meæ spem tu archipræsul Friderice vir illustrissime maxime roboras, qui opusculis meis non vtcunque beneuolus esse, verumetiam præ magnitudine beneuolentiæ arridere potuisti, velut qui interesses, meq; tecum interesse putares illo magno atque festiuo conuiuio, quod Abraham pater sui risus, pater(inquam)pueri sui Isaac, quod interpretatur risus,fecit in die ablactationis eius. Illud nanque conuiuium eorum est, qui scripturas legentes non efficiuntur pueri sensibus, sed malitia quidem paruuli,sensibus autem perfecti sunt, vt non opus eis sit lacte,sed solido cibo qui perfectorum est. Ibi iam initium est risus & iucunditatis,risus æterni quem in mysterio prẽsagiens mater Sara,risum(inquit)mihi fecit deus, quicunque audierit conridebit mihi. Talibus nimirum maxime hic liber Apocalypsis apponendus est,quia videlicet nõ lac paruulorum, sed solidus perfectorum cibus est. Omnia quæ continentur in eo mysteria,sunt fortia vt vinum, & vinum vtique (vt ait sponsa in Canticis, de huiusmodi)suauissimum & optimum,dignum delicto meo ad potandum,labijsq; ac dentibus eius ad ruminandum. Quæramus ergo,ficut cœpimus vt inueniamus,pulsemus perseueranter,vt aperiatur nobis.

Anima introducta in cellam vinariam

Infra. 3

Matth. 7 Lucæ. 11.

Gene. 21. 1. Cor. 14 Hebr. 5 Gene. 21

Cantic. 7 Lucæ. 11

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANnis Apostoli Commentariorum, Liber. II.

Euāgelium Iohānis cōtra Cherinthū & alios antichrōs

CAP. II.

PRæcedenti clarissimæ visionis capitulo Iohannes euangelij sui qđ scripturus erat, mirabile vidit præsagium, videlicet filij hominis podere vestiti, & zona aurea præcincti, caput candidum, quo significabatur verbum antiquum quod erat in principio apud deū videlicet contra Cherinthum alios q̄ antichristos, q negare incipiebant ante Mariā fuisse Christum, dictum q̄ est illi post q̄ hæc & cætera vidit: Scribe ergo quæ vidisti. Deinde expressum est illi sacramentum septem stellarum, septem q̄ candelabrorum, quod vō septem stellæ, angeli septem ecclesiarum, & candelabra septē, septē ecclesiæ sint. Et cōtinuo sequit: ¶ Et angelo Ephesi ecclesię scribe: Hæc dicit q tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum. ¶ Hiciam septem spūs dei loqui incipiunt, q in cōspectu throni dei sunt. Nam qui dicit ipse quidem est filius hominis, qui ambulat in medio septem candebrorū aureorū, qui fuit mortuus & viuit, qui habet rompheam ex vtraq; parte acutam, qui habet oculos tanq̄ flammā ignis, q habet septem spūs dei, q habet clauem Dauid, q est principium creaturæ dei. Sed perpende, qa per singula septem locutionum suarum capitula clamat sic: Qui habet aures audiat, qđ spūs dicat ecclesiis. Septem ergo loquunt spūs dei, loquente hic vno filio hominis, siue filio dei, loquuntur (inquam) de illo habitaculo suo, in quo tota plenitudine corporaliter habitantes sunt in conspectu throni dei. i. in exemplū ecclesiæ dei, qa videlicet iste filius hominis præpositus est ad imitandū ecclesiæ dei habēs in se septem spūs dei. ¶ Loquitur hic ecclesiis primo loco spūs timoris, secundo spūs pietatis, tertio spūs scientiæ, quarto spūs fortitudinis, quinto spūs consilij, sexto spūs intellectus, septimo spūs sapiæ. Ecclesia nanq; dum Christum imitatur, à timore incipit, & ascendendo ad sapiam peruenit, sicut scriptum est: Initium sapiæ timor domini. Porro, vbi ad eandem ecclesiam instruendam filius dei descendit, primus est spūs sapiæ, vltimus est spūs timoris, cum propheta dicit: Et requiescet super eum spūs domini, spūs sapiæ & intellectus, spūs consilij & fortitudinis, spūs scientiæ & pietatis, & replebit eum spūs timoris domini. Igitur eodem spū prę eunte, q habet aurem audiendi audiat, qđ istorum spirituum quisque dicat ecclesiis, iuxta proprietatem suæ dignitatis, & primo qđ dicat spūs timoris domini. ¶ Angelo (inqt) Ephesi ecclesiæ scribe &c. Quod q hæc dicit ecclesiis, spūs sit timoris, ex eo manifestius claret, quod ait: Memor esto itaque vnde excideris, & age pœnām, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitētiam egeris. Eorum statum, quibus hæc dici conueniat, innuit nomen Ephesi, siue interpretatio nominis. Ephesus nanque lapsus magnus, siue voluntas mea in ea, interpretatur. Magnus quippe lapsus est, charitatem primam reliquisse, & ab ea excidisse, voluntas autem dei est, vt qui sic excidit vel lapsus est, pœnitentiam agat. Eiusmodi & angelus, id est, sacerdos ecclesiæ Ephesi tunc erat, & multi hodie q̄ sunt sacerdotes, siue sub sacerdotibus viuentes in ecclesia, quos omnes in hoc vno angelo spūs timoris partim exterrendo increpat, partim refouendo laudat. ¶ Incipit autem sic: ¶ Hæc dicit q tenet septem stellas in dextera sua. ¶ Septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, vt prædictum est. Iam isto dicto stellas eiusmodi salubris timor constringit, qa videlicet sic stellæ istæ in cœlo sunt, vt eas teneri oporteat ne cadant in terram. Nam de cœlo stellæ plurimæ ceciderunt, & de stellis facti sunt principes tenebrarum. Dicendo itaque, q tenet septem stellas in dextera sua, simul terribiliter innuit, vt qui se existimat stare, videat ne cadat. Non enim stat sua virtute, sed dextera domini continēte. Hoc idcirco maxime cauē dum est, quia is ipse qui tenet stellas easdem, vigilanter attendit, ne forte pro ipsa claritate veniat alicui pes superbiæ. Vnde & subditur: ¶ Qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum. ¶ Nam idem est, ac si dicat: Qui in medio vestri digrediens, corda singulorum, & renes inuestigat. Et enim (vt prædictum est) candelabra septem, septem ecclesiæ sunt. Cum ergo in medio candelabrorum huiusmodi ambulat, lumen singulorum intuetur quantum luceat, ne forte sine oleo charitatis, sine operibus dilectionis fumiget fides mortuorum. Nam vbi tale qđ inuenerit, dicit: ¶ Scio opera tua, & laborē, & patiētiam tuam, & quia non potes sustinere malos, tētasti eos q se dicūt apostolos esse & nō sunt, & inuenisti eos mēdaces, & patiētiam habes, & sustinuisti propter nomē meum, & nō defecisti. ¶ Plane hæc

Coloss. 2

Psal. 110. Prouer. 1 Esa. 11

Infra. 6 Esa. 14 Roma. 11 Psal. 35

Hierem. 17

ne hæc opera quidem ſunt, laborare in regula fidei catholicæ, & laboris huius patientiam habere, etiã diſputando cõtra dogmata puerſa, quoꝝ fabricatores mali, tam multi, tamq; loquaces ſunt, vt non poſſis eos ſuſtinere: qualis tunc erat Marcion & Cherintus, multiq; alij hæretici. Bona (inquã) opera ſunt qdem, tẽtare illos doctores mẽdaces, falſosq; apoſtolos cõuincere, ſed non in hoc eſt pfectio, quantamcũq; patientiam habeas ſuſtinẽdo iſtos & non deficiendo, abſq; primo charitatis ornamento. Nam & Apoſtolus dicit: Et ſi habuero oẽm fidem, ita vt montes tranſferam, & ſi tradidero corpus meũ, ita vt ardeam, charitatẽ aũt non habeam, nihil mihi prodeſt. Et Apoſtolus Iacobus ait: Vis aũt ſcire ò homo inanis, qm̃ fides ſine operibus otioſa eſt? Otioſa nanq; eſt fides quantumcunq; operari videat, niſi p dilectionẽ operet. Ait ergo: ⌊Sed habeo aduerſus te, qđ charitatẽ tuam primam reliquiſti.⌋ Ac ſi dicat: Illud qdem pro te eſt, & pro te agit quod ſic operaris, ſed hoc aduerſum te eſt, qđ in hoc opere tuo charitatẽ primam reliquiſti. Prima nanq; i. principale bonum, charitas eſt, quæ & excellentior via eſt iuxta Apoſtolum: Hoc ſolum pene & vnicum ſignum eſt perfectionis, & teſtimoniũ veræ virtutis, quemadmodũ alibi dixit: In hoc cognoſcent oẽs, qa mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionẽ habueritis adinuicẽ. Hoc ſigno cognitus eſt Stephanus prothomartyr, quando in labore & patientia ſua cum nõ poſſet ſuſtinere malos, quos inuenerat & cõuicerat mẽdaces, ita patiẽtiã habuit, ita ſuſtinuit propter nomẽ dñi, vt moriens etiã pro ipſis oraret, & diceret: Dñe, ne ſtatuas illis hoc pctm̃, quia neſciunt qd faciunt. ⌊Memor eſto itaq; vnde excideris, & age pœnĩam, & prima opera fac: Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnĩam egeris.⌋ Sicut multa ſacræ ſcripturæ teſtimonia, ſic & locus iſte docet nos nõ debere præcipitare ſnĩam ſuper eccleſiarum angelos. i. epiſcopos, & ſuper quoſcũq; gradus eccleſiaſticos. Non eñ dixit, qa charitatem tuam primam reliquiſti, idcirco venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, ſed grande interuallum voci ſuæ, magnumq; frenum poſuit currenti ſnĩæ, dicendo, memor eſto igitur vnde excideris, & age pœnĩam, & prima opera fac. Tunc demũ ita ſubiungit. Sin aũt. i. ſi ſuper illud quod habeo iam aduerſus te, ſuper illud quod charitatem tuam primam reliquiſti, contemptum quoq; apposueris, venio tibi &c. Ordo iſte iudicij dei late ſplendet in ſcripturis, ſed exempli gra, duo tantũ præponantur hoĩes, Saul videlicet & Dauid: Filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpiſſet, duobus aũt annis regnauit ſup Iſrael: Quod eſt dicere: Humilis ſicut puer vnius anni, & paruulus in oculis ſuis erat, quando rex factus eſt, & duobus annis eadẽ humilitate regnauit ſuper illud. Vnde loquente dño in ſe, ait Samuel: Nonne cum paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es? Ab hac humilitate excidit, qñ cõtra legẽ holocauſtũ obtulit, cũ non eſſet ſacerdos de ſtirpe Aaron, ſed homo de tribu Beniamin. Itẽ, quia ab humilitate exciderat, pepercit Agag regi Amalech, & optimis gregibus ouiũ contra pceptum dñi. Iterumq; inqt ſcriptura: Offerebat holocauſtũ dño de initijs pdaꝝ quæ attulerat ex Amalech. Redargutus ſup eo qđ humilitatẽ primã reliquiſſet, nõ fuit memor vnde exciditſſet, neq; pœnĩam egit, qppe q holocauſtũ rurſus offerẽdo pctm̃ auxit, præſumptionẽ iterauit. Dixit qdem, peccaui, tanq̃ memor eſſet vnde exciderit, ſed non humiliter dixit aut ſenſit. Addidit eñ: Sed nũc honora me corã ſenibus populi mei, & coram Iſrael, & reuertere mecũ. Honotẽ ergo vel gloriã nõ dei, ſed ſuã, iſta cõfeſſiõe mercari voluit, dicẽdo, peccaui. Iuſte ergo ſolũ eius de loco ſuo moueri debuit, qa pœnĩam nõ egit. ¶Dauid aũt & ipſe paruulus erat, de quo & pater Iſai dixit ad Samuel: Adhuc reliquus eſt paruulus, & paſcit oues. Cumq; iã regnaret, nihilominus & humilis erat. Nã de humilitate eius ſcriptũ eſt: Cumq; intraſſet arca dñi in ciuitatẽ Dauid, Micholfilia Saul proſpiciẽs pfeneſtrã, vidit regẽ Dauid ſubſiliẽtẽ atq; ſaltantẽ corã dño & deſpexit eũ in corde ſuo. At ille: Viuit dñs (inqt) qa ludã & vilior fiã plus q̃ factus ſum, & ero humilis in oculis meis. Ab hac humilitate tũc excidit, qñ verbũ dñi contẽpſit, peccãdo in vxorẽ Vriæ quã tulit. Vnde & p prophetã dixit ei: Quare ergo contẽpſiſti verbũ dñi, vt faceres malũ in conſpectu meo? Et ſubinde: Quã ob rẽ nõ recedet gladius de domo tua vſq; in ſempiternũ, eo q̃ deſpexeris me. At ille ſtatim memor fuit, vnde exciditſſet, & qđ charitatẽ primã reliqſſet, & dixit: Peccaui dño. Itẽ in Pſalmo: Qm̃ iniqtatẽ meã ego cognoſco, & pctm̃ meũ cõtra me eſt ſemp: Tibi ſoli peccaui, & malũ corã te feci. Ergo nõ huic venit dñs ſicut venerat Sauli, vt moueret ſolũ ſiue candelabrum eius de loco ſuo. Nam & regnũ eius ſtetit, & prophetica gra cum docẽdi authoritate pmanſit. Ea nãq; recuperata, docebo (inqt) iniquos vias tuas. Igit vbi cuiuſlibet eccleſiæ angelus. i. ſacerdos, charitatẽ ſuam primam relinquit recte non ſtatim iuris eſt eccleſiaſtici mouere candelabrum eius de loco ſuo. i. auferre ſacerdotium vel eccleſiam eius, ſed dicitur ei: Memor eſto vnde excideris, & age pœnĩam, & prima opera fac. Si audierit corripientẽ, ille q̃ corripuit lucratus eſt fratrẽ ſuum. Quod ſi neq; adhibito alio, neq; publico conuentus eccleſiæ teſtimonio correxerit, imo audire

contem

contempſerit,tunc demũ recte mouet candelabrum eius,& alteri dat.Sequit: LSed hoc habes, qa odiſti facta Nicolaitaꝝ quæ & ego odi.J Illud(inqt) habeo aduerſus te,quod iam dixi,hoc aũt habes mecum,&in hoc mihi conſentis,qꝫ facta Nicolaitarum odiſti.Nã illa & ego odi. ¶Nicolaitæ dicti ſunt à Nicolao diacono eccleſiæ Hieroſolymoꝝ,q cum Stephano & cæteris conſtitutus eſt à Petro,q propter pulchritudinem relinquẽs vxorẽ dixit,vt q vellet, ea vteret, & verſa eſt in ſtuprum talis conſuetudo, vt inuicem coniugia commutarent: Iſtos hoc loco improbat.¶Et notanda diſpoſitio ſermonis q̃ artificioſa ſit Et priuſquam emitteret auſteritatem reprehẽſionis quæ laudanda erant,collaudauit,ſcio (inquiẽs)opera tua,& laborem,& patientiam tuam,&c.Et poſt vbi corripuit,atq; minas intentauit,rurſus quod laudandum erat,laudauit,qa(inqt)facta Nicolaitarum odiſti,quę & ego odi.Ita reprehẽſionis amaritudinẽ,ne nimis offenderet atq; exterreret,collaudatiõis dulcedine circumliniuit.Hoc modo & cum muliere Samaritana loquens,& antequam diceret,qnq; eñ viros habuiſti,& nunc quem habes,non eſt vir tuus, præmiſit collaudans, bene dixiſti,non habeo virum,& poſtquam illi qꝫ tot viros habuiſſet,expreſſit,iterum collaudans,hoc(inqt)verum dixiſti.Magnũ hoc & digne imitandum eſt magiſterium ſpũs dei,corripere qdem ea,quæ emendatione indigent,ſed inter corripiendum & prius&poſterius collaudare,ſi qua bene dicta ſunt vel acta ab eodem,q in aliꝭ corripitur, quatenus quoad fieri poteſt,teneat benevolus,& nõ refugiat cõfuſus aut exterritus,audire nõ ſuſtinens peccatoris animus. ¶Item notãdum eſt,vlla corripiẽtis inuectiõe nihil minus apud intelligibilem animũ valere,quod ſequit: LQui habet aurem,audiat, qd ſpũs dicat eccleſiis.J Hæc eñ talis dictio quaſi clamor eſt vehemẽtiſſimus,pertingẽs vſq; ad aurem cordis intrinſecus.Hinc Euangeliſta: Ieſus(inqt)hæc dicens,clamabat:Qui habet aures audiendi,audiat. Tali nanq; enuntiatione negligentem animam vehementer confutat, ſurdum nimis hoiem eſſe deſignans,etiam ſi patẽtes corporis aures habeat,q tantæ comminationis vim intus non audiat,q tanti iudicij neceſſitatẽ intrinſecus non ſentiat. ¶Sane cũ non dicit,qd ſpũs dicat eccleſiæ Epheſi,ſed qd ſpũs dicat eccleſiis,ſciendũ eſt qa q̃ſingulis ſcribit,vniuerſis dicit eccleſiis.In omnibus quippe eccleſiis ſunt, & q digne audiant,vel qbus dici debeant ea quæ ſunt timoris,& qbus ea quæ ſunt pietatis,& qbus ea quæ ſunt ſciæ, & quibus ea quæ ſunt fortitudinis, & qbus ea quæ ſunt conſilij, & qbus ea quæ ſunt intellectus,& qbus ea quæ ſunt ſapiæ.Nam & idcirco ſeptem eccleſiæ ſcribunt, vel ſeptiformis eccleſia dr, quia qcunq; in eccleſia ſunt, in quolibet gratiarum iſtarum conſiſtunt gradu. ¶Proinde verſus iſte quaſi intercalaris ad ſingulas eccleſias, de ſingulis pronuntiatur ſpiritibus dei,q habet aurem audiat,qd ſpũs dicat eccleſiis.Additur huic alius,qui &in ſingulis iſtorum ſpirituum elocutionibus,pro qualitate condignarum retributionum variatur. LVincenti dabo edere de ligno vitæ,quod eſt in paradiſo dei mei.J In iſto gradu,id eſt, in ſpũ timoris,vincere,ẽ corripiẽti adquieſcere,pœnitentiã agere,&prima opera facere Porro,primis hoĩbus qa corripienti deo non adquieuerunt,imo peccatum ſuum ſuperba defenſione tuentes auxerunt,lignum vitæ , quod plantauerat deus in medio paradiſi intercluſum eſt.Ait eñ dñs deus:Ecce,Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt,ſciẽs bonum & malum.Nunc ergo ne forte mittat manum ſuam , & ſumat etiam de ligno vitæ,& comedat,& viuat in æternum,emiſit eum dñs deus de paradiſo voluptatis,&collocauit ante paradiſum Cherubin,& flammeum gladium,atq; verſatilem,ad cuſtodiẽdam viam ligni vitæ.Qđ ergo primo homini intercluſum ẽ pœnĩam non agenti,pulchre huic repromittitur,q pœnĩam egerit.quatenus edat de ligno vitæ,quod eſt (inqt)in paradiſo dei mei, & viuat in æternũ cum ex illo comederit. ¶Dei mei dixit,pro natura carnis noſtræ, quã aſſumpſit.Nam pro natura ſuę diuinitatis dici potuit,qđ eſt in paradiſo patris mei.Vtrũq; in euangelio † diffinit,dicẽdo iam fratribus ſuis,apoſtolis ſuis: Aſcẽdo ad patrẽ meum,& patrẽ veſtrũ,deum meũ & deũ veſtrum. ¶Sed nunqd vt reſurgamus & viuamus in æternum,de illo materiali ligno eſt edẽdum? Non vtiq;,ſed q manducat(inqt)carnem meam & bibit meum ſanguinẽ,habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Chriſtus nanq; lignum vitæ eſt , cuius & in cœleſti paradiſo viſione, & in præſenti eccleſia corpore,ſanctæ reficiunt animæ.Illud materiale lignũ vitæ,hoĩem morte animæ,ſ.peccato iam mortuum,non viuificaſſet , ſed carnem viuere faceret in æternum,quod infeliciſſimum eſſet.Mortuus quippe in anima,ſi corpore viueret homo in æternum, non recuperaret in æternum,& eſſet æternaliter miſer,vt dæmones ſunt. Hoc autem lignum vitæ, *quod eſt Chriſtus,dum nos corpore & ſanguine ſuo reficit*, iam nunc reſuſcitat animam à morte peccati,&carnẽ noſtrã in nouiſſimo die reſuſcitabit.Sæpe aũt is q necdum vicit.i, qui pœnĩam non egit,edit de hoc ligno vitæ qđ eſt in paradiſo dei,manducat corpus,& bibit ſanguinem domini.Non illi dat Chriſtus,ſed ipſe rapit,& ideo iudiciũ ſibi manducat, & bibit.LEt angelo Smyrnæ eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit primus & nouiſſimus,q fuit mortuus

tuus & viuit: Scio tribulationem tuam, & paupertatē tuam, ſed diues es, & blaſphemaris ab his q ſe dicūt Iudæos eſſe & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ. ¶ Poſt ſpm timoris ſurſum eſt ſpūs pietatis, & ille ſpūs ſine dubio loquit hic, de toleranda perſecutione ſuggerēs, cui cauſæ vel intētioni nimirum & eccleſiæ nomē congruit: Smyrna em̄, myrrha dr̄, quæ mortificationē carnis deſignat. Veriſſime his q perſecutionē patiunt propter iuſtitiam, maxime opus eſt ſpū pietatis, vt ſint in paſſiōibus pñ, in opprobrijs vel exprobrationibus manſueti, non reddētes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, ſed contrario benedicētes, imo & interea ſuis reficiant lachrymis, vitam ſuſpirantes æternam, cuius ſpe patiunt, ob cuius dilationem lachrymant, iuxta quod quiſq; illorū in pſalmo loquit: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dr̄ mihi quotidie, vbi eſt deus tuus. Et à quo magis principio ſua dicta debuit exordiri, tribulatos conſolari intendēs, ſpūs pietatis? Ait em̄: Hæc dicit primus & nouiſſimus, q fuit mortuus, & viuit. Ei q tribulatur ante oculos ponit primū & nouiſſimum, q fuit mortuus & viuit, vt non miret in feruore, q ad tentationē fit, quaſi noui aliq̄d contingat. Ac ſi dicat hic ſpūs eidem quem conſolari vult. Tu à quolibet culmine temporali deiectus, propter iuſtitiam quaſi homo ignobilis opprobrijs, & inſuper plagis vreris ſeruilibus. ¶ Sed quātū hoc eſt ſi ad illum reſpicias q pro te paſſus eſt, tibi relinquēs exemplum, vt ſequaris veſtigia eius? Ille nanq; cū apud deum eſſet primus & pretioſiſſimus, ſecundum alteram naturam filius dei, ſecundū alteram naturam filius intemeratæ virginis, cū (inquam) ſic eſſet primus & optimus & præ filijs hoim ſpecioſiſſimus, apud hoies nouiſſimus fuit, i. viliſſimus, quēadmodum & propheta dicit gemebundus: Nos vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum, & nouiſſimū virorū, & nos putauimus eū quaſi leproſum, & pcuſſum à deo & humialiatum Ita ille primus deus ſtans in ſynagoga deorum, & nouiſſimus, i. viliſſimus vere ſub iudicio hoim. Quid ergo magnum, ſi tu homo, & non deus, de tuo quātulocūq; honore propter illum es deiectus, ſi qd̄ pateris homo non ſine peccato, paſſioni eius comparet quam pro te paſſus eſt, q prccatum non fecit, nec inuētus eſt dolus in ore eius? Itaq; bene ac decēter ſic exorſus eſt, hęc dicit primus & nouiſſimus. Quo aūt ptinuit, & hoc addere, q fuit mortuus & viuit? Nimirū ad magnū cumulum conſolationis, vt ſciat, qa q mortificat ſequēdo veſtigia Chri, viuet quēadmodū ille, cum fuerit mortuus nunc viuit. Et qd dicit: Scio tribulationē tuam, & paupertatē tuam. Quod nūc dicit, ſcio, vehemēter & eodē pondere dictum debet intelligi, quo iam dictus propheta dixerat de illo: Et vidimus eum virū dolorum, & ſcientē infirmitatē. Scientē dixit infirmitatē, pro eo vt diceret, experimētum infirmitatis habentē. Itaq; & hic ſcio tribulationē tuam, & paupertatē tuam. i. tribulatiōis quam pateris experimētum habeo, & pauptatē quam ſuſtines in memetipſo exptus ſum. Quis em̄ maiorē q̄ ego tribulationē ſuſtinuit? Et cū diues eēm, qs ad tantā vt ego paupta tem deſcēdit? Et em̄ de me Pſalmiſta dicit: Et pſecutus eſt hoiem inopē, & mēdicum, & compunctū corde mortificare. Huius experimēti memor Apoſtolus dicit: Non em̄ habemus pontificē, q non poſſit cōpati infirmitatibus noſtris, tētatum aūt p oīa pro ſimilitudine abſq; pctō. Tentatus nanq; eſt, fame, ſiti, pſecutione, & morte, & inde ſcio (inqt) tribulationē tuam, & pauptatē tuam. Idcirco non minus doleas, qa ſcis vel exptus es: nam ego talis idē ſcio, idē expertus ſum. Sequtur, & dicit: ¶ Sed diues es, & blaſphemaris ab his, q ſe dicunt Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga Satanæ. ¶ Quod dixi pauptatē tuam, dixi ſecundū falſam æſtimationē hoim, nam ſecundum rei veritatē diues es. Illi te paupere putant, ſed tu diues es. Ego em̄ aſcendēs in altū, ego in quo ſunt oēs theſauri ſapiæ & ſciæ abſconditi, ſedēs ad dexteram patris, dedi dona hoibus, & inde tu diues factus es, habens ſermonē ſapiæ, ſiue ſermonē ſciæ, ſiue aliud quodlibet talentum ex multarum diuiſionibus grārū. Et cum ita diues ſis, blaſphemaris tanq̄ pauper, tanq̄ nihil ſis, tanq̄ nihil accepe ris, nihil noueris, nulla ex parte deū cognoſcas, aut à deo cognitus ſis. A qbus ita blaſphemaris? Ab his q ſe dicunt Iudæos eē, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga Satanæ. Magnus labor, magna tibi eſt afflictio cordis, taliter & à talibus blaſphemari. Sed & ego iſtud ſcio, iſtud exptus ſum, Diues eram, totos habēs theſauros diuinitatis in me corporaliter habitātis habēs requieſcentē ſuper me ſpm̄ dñi, ſpm̄ ſapiæ & intellectus, ſpm̄ conſilij & fortitudinis, ſpm̄ ſciæ & pietatis, & ſpm̄ timoris dñi. Inde eſt, q̄ opera feci quæ nemo alius facit, & ſic locutus ſum, vt dicerēt aduerſarij, nunq̄ ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo. Et cū tam diues eſſem, blaſphemabat tanq̄ pauper, q nihil boni haberem, aut q à deo non eſſem. Dicebant em̄: Non eſt hic homo à deo q ſabbatum nō cuſtodit. Item: In Beelzebub principe dæmoniorū eijcit dæmonia. Amplius aūt: Dæmoniū habet (aiebant) & inſanit. Quid eum auditis? Et multa his ſiſta. Ita blaſphemabar ab his q ſe Iudæos eſſe dicebāt dicētes: Semen Abrahæ ſumus, pater noſter Abraham eſt, vnum patrem habemus deum, & non erant Iudæi ſiue filij Abraham, ſed erāt ſynagoga Satanæ. Vnde & dicebam illis: Vos ex patre

Spū pietatis opus ē in tribulationibus

Σμύρνα.

Roma. 12

Pſal. 31.

1. Petri. 2

Conſolatio in tribulatiōib⁹ paſſio Chri.

Eſa. 53 ſos 21

Pſalm. 81

Eſaiæ. 53

1. Petri. 2

Eſa. 53

Pſal. 108

Hebr. 5. 4

Pſalm. 67.

Eſa. 4

Coloſſ. 2.

1. Cor. 12

Coloſſ. 2

Eſa. 11.

Luc. 4

Iohan. 15.

Iohan. 7

Iohan. 9

Matth. 12

Lucæ. 11

Iohan. 8

patre diabolo eſtis,& deſideria patris veſtri vultis facere. A talibus q̃dē &tu blaſphemaris, videlicet à falſis fratribus, q̃cunq; confitentur ſe noſſe deum, factis aũt negant. [Nihil horum timeas quæ paſſurus es.] Non(inqt)timeas vt loco cedas,& malorum timore fidē perdas. Cæterum timere vel pauere conceditur infirmitati naturæ, vt non tñ cedat ſpũs timori recedendo à dei voluntate. Nam & de ipſo q hæc loqtur, & in quo ſpũs pietatis hæc loqtur, ſcriptum eſt: Et aſſumit Petrum,& Iacobum,& Iohannē ſecum,& cœpit pauere & tædere. Item ipſe de ſemetipſo: Spũs(inqt)promptus eſt, caro autē infirma. Quæ ſunt illa quæ paſſurus es? [Ecce miſſurus eſt diabolus ex vobis in carcerem, vt tentemini, & habebitis tribulationem diebus decem.] Ecce(inqt)neq; em̃ iſtud in tēpora longa fiet, præſens q̃ppe tempus veſtræ tribulationi, futurum aũt veſtræ iucunditati deputatum eſt. Econtra, præſens tempus impioꝝ riſui, futurum autem illoꝝ luctui & anguſtiæ ſtatutum eſt. ¶Cur aũt non dixit, miſſuri ſunt hoſtes mali, ſed ait, miſſurus eſt diabolus ex vobis in carcerem? Videlicet, q̃a ſic dicere, & ſic docere debuit ſpũs pietatis, ad hoc inſtruēs pium martyrem, vt intrinſecus agitatori diabolo totum imputet, quod extrinſecus facit homo perſequens, & condoleat homini perſequenti, quod eum diabolus obſedit, optetq; illum à diabolo liberari, memor eius q dixit: Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Etem̃ ipſe q hoc dixit, pro perſequentibus & crucifigentibus ſe exorauit, dicens: Pater, ignoſce illis, non em̃ ſciunt q̃d faciunt. Aliq̃bus indultum eſt ſicut petiuit, q̃ & ſanguinem eius, quem perſequendo fuderunt, poſtea credendo biberunt. Itaq; & pius martyr dum in carcerē mittitur, ſciat & dicat, q̃a hoc facit diabolus, à quo captiuus homo perſecutor tenet, & ſic inter vincula & carceres reſponſa ſua contemperet, ſupplicemq; animum pro perſequentibus ad deum ſubleuet, quatenus aliquos ex his liberet, quod ſæpe factum eſt. ¶Miſſurus eſt(inqt)in carcerem. Quare? Qua intentione? Vt tentemini. Ille em̃ tentator eſt, & eò totus intendit, vt aliquos ex vobis decipere poſſit. Tali intentione Iob ſanctũ expetiuit, idcirco illũ extrinſecus vlcere peſſimo percuſſit, ita vt à plãta pedis vſq; ad verticē non eſſet in eo ſanitas, quatenus ſimplicitatē & rectitudinem eius intrinſecus euerteret, vt peccaret Iob in labijs ſuis, & ſtultum q̃d contra deum loqueret, atq; ita deo q propoſuerat, dicens, nunq̃d conſideraſti ſeruum meum Iob, q̃d non ſit ei ſimilis in terra homo ſimplex & rectus, ac timēs deum, & recedēs à malo, quaſi victor diabolus inſultaret, Hoc intendēs, miſſurus eſt(ait)diabolus ex nobis in carcerē, vt non oēs cito moriamini repēti no ictu gladij, ſed protelatione pœnæ, & mora mortis ptæſi conturbemini in cordibus veſtris, & inter procellas iniuriaꝝ fluctuãtes concidatis, & p̃dita, ſi fieri poteſt, fide abſorbeamini. Ecce hoc futuꝝ eſt, hoc diabolus p ſuos miniſtros facit. Et habebitis tribulationem diebus decē, id eſt, vſq; ad mortē, videlicet quandiu militatis in lege dei, ſicut oportet, vt adimpleatis præcepta decē. Seqtur em̃: [Eſto fidelis vſq; ad mortē.] Nimirum tãdiu fidelitatis conſtantia bono hortatu indiget roborari, quandiu tribulationum vis, eandem fidelitatē extorquere cõtēdit. Dum ergo dicit, eſto fidelis vſq; ad mortē, ſatis oñdit decē tribulatiõis dies ptingere vſq; ad mortē. Eſto fidelis(inqt)vſq; ad mortē, & dabo tibi coronam vitæ. Hæc cum dicit, manifeſtat ipſe, cur præmiſerit de ſemetipſo, dicēs: Qui fuit mortuus, & viuit. ¶Eiuſdē nanq; perſeuerantiæ quam p̃ſuadet, dicēs, eſto fidelis vſq; ad mortē, in ſemetipſo exemplum præbuit, factus obediēs vſq; ad mortē, mortē autē crucis. Itē, remunerationis quam promittit, dicēs: Et dabo tibi coronam vitæ, certitudinem atq; fiduciam in ſuo præſentat capite Apoſtolo ibidē proſequēte. Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomē, quod eſt ſup omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectat cœleſtium, terreſtrium, & infernoꝝ. Et alibi: Videmus dñm Ieſum propter paſſionē mortis gloria & honore coronatum. Igit vſq; ad mortē eſto fidelis(inqt)q̃a iam poſt mortem non ſeruãda exigitur, ſed ſeruata fidelitas coronat. [Qui habet aures, audiat q̃d ſpũs dicat eccleſijs.] Dictũ ſpũs huius, ſpũs pietatis auribus cordis audire vel audiſſe eſt, coronam vitæ quam hic promittit concupiſcere, & eius ſpe tribulationem ſiue perſecutionem pro Chro non ſolum non refugere, verumetiam libenter amplecti, eiusq; exemplo dare percutienti maxillam, ſaturari opprobrijs, & ſi extrinſecus perſecutor deſit, ſemetipſum intrinſecus perſequi, carnem ſuam crucifigere cum vitijs & concupiſcentijs, & indefinenter flere, q̃d differatur à regno dei, à viſione eius q pro nobis fuit mortuus, & viuit. Porro, auditum ſiue auditorē huiuſmodi non ab vna tantum eccleſia ciuitatis illius Smyrnæ, ſed ab omnibus idem ſpũs exigit eccleſijs, & idcirco non ſingulariter, ait, audiat q̃d ſpũs dicat eccleſijs, plr, audiat q̃d ſpũs dicat eccleſijs. Tandemq; competenter pro cauſa ſiue intentione concluſionem ita ſubiungit: [Qui vicerit non lædetur à morte ſecunda.] Et eſt ſenſus: Qui fidelis permanſerit vſq; ad mortem carnis, mortem animæ non timebit æternam. Mortem ſecundam, mortem animæ dixit. ¶At vero mors animæ quæ mors peccati eſt, vel quæ peccando accidit, adeo prior eſt morte carnis, vt etiã reſurrectio

rectio animæ, qua p fidē Christi in baptismo resurgit, morte carnis prior fit, priusq; oportet illā consequi q̄ per mortē carnis transeat ex hoc mūdo quicunq; cupit videre regnū dei. ¶Quomodo ergo vel cur nunc secunda mors dicit, nisi qa posterius experimēto sentitur? Nā mortuus quidē est Adam morte animæ priusq̄ morte carnis, videlicet, eadem die, qua vetitū lignum temerauit, iuxta veritatem dicentis: In quacunq; die comederis ex eo, morte morieris. Sed eandē animæ mortē tunc demum experimēto sensit, quādo puluis in puluerē reuersus est, q̄ carnis mors est, & anima ad inferos descēdit. Itaq; mors animæ, quæ per peccatū animā à deo separat, causa quidē vel origine prima est, sensu autem vel experimēto mors secūda. L Et angelo Pergami ecclesiæ scribæ. J Post spiritū pietatis surſum spūs scientiæ sequitur, qui & in hac ecclesia Pergami doctrinam malam tenentes doctrinā Balaam, doctrinā Nicolaitarū, redarguit dicens: proinde angelo huius ecclesiæ similiter, pœnitentiā age: Nimirū ad destructionē omnis doctrinæ nequā, virtute vel gratia spūs scientiæ opus est, & sermone veritatis, de quo & hic in exordio dicit. L Hæc dicit qui habet rhomphæā ex vtraq; parte acutā. J Et post modū si quo minus, inquit, id est, ni si pœnitentiā egeris, veniā tibi cito, & pugnabo cū illis in gladio oris mei. ¶Ergo rhomphæa ex vtraq; parte acuta, vel gladius ille oris dñi, sermo dei est, de quo & Aplūs dicit: Viuus em̄ sermo dei est & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & *pertingēs vsq;* ad diuisionē animæ ac spūs, compagum quoq; & medullarū, discretor cogitationū & intentionū cordis. Discernit em̄ inter animā & spiritū, quia videlicet ipse nouit qd homo animalis cogitet, aut faciat propter terrena cōmoda, & qd spiritalis propter cœlestia. Et vt secundū præsentē locū vel causam loquamur, ipse discernit inter benedictiōes Balaam & inter benedictiones Mosi, quorū vterq; quidē filiis Israel benedixit, sed in cæteris doctrina lōge discrepauit. Balaam quippe eodem ore q̄ benedixit, docebat Balach mittere scandalū rorā filiis Israel, edere & fornicari: Hoc Moses nō fecit. ¶Causæ huic vel intentioni ipm Pergami nomē congruit. Pergamus em̄ interpretat diuidēs cornua eorū. Monetur q; angelus iste, vt secūdū nomē ecclesiæ suæ q̄d est Pergamus, diuidat atq; discernat à sana doctrina doctrinā Balaam siue doctrinā Nicolaitarū, p sanctū scientiæ spiritū. Ait ergo: Hæc dicit q habet rhomphæā ex vtraq; parte acutā. Ad qd habet illā rhomphæā? Ad faciendā vindictā in oēs tenentes doctrinā Balaam, & in ipm, quicūq; ille est, q docet doctrinā Balaam. ¶Meminisse nanq; debemus historicæ veritatis, in qua dñs dicit Mosi: Vlciscere filios Israel de Madianitis. Et subinde: Cūq; pugnassent cōtra Madianitas atq; vicissent, oēs mares occiderūt, & reges eorū Eui, & Recen, & Sur, & Vr, & Rebe, *quinque* principes gentis, Balaam quoq;, filiū Beor, interfecerūt gladio. Et post pauca, iratus Moses principibus exercitus, tribunis & centurionibus q venerāt de bello, ait: Quare reseruastis mulieres? Nōne istæ sunt quæ deceperūt filios Israel ad suggestionē Balaam, & p̄uaricari fecerūt vos in dño sup peccato Phogor? *Vnde & percussus est populus. Ergo cūctos* interficite, quicq̄d est generis masculini, etiā paruulos, & mulieres quæ nouerunt viros in coitu, iugulate. Huius, inquā, historiæ veridicæ hic meminisse debemus, quia q̄d illic realiter factū est, hic spūaliter se factur̄ protestatur, qui rhomphæam ex vtraq; parte acutā se habere profitet. Ait. L Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ. J Magna & vehemēs reprehensio est, angeli illius ecclesiæ, q illic habitet vbi sedes est satanæ, vel q illic vbi ille angelus habitat sit sedes satanæ. Qualis eius negligētia fit, vel qūo illic satanæ sedē habere licuerit, sequēs sermo declarabit. Interim dicit. L Et tenes nomē meū, & nō negasti fidē meam. J Magnū hoc videri posset si nō cōfessionē nominis sequēs negligētia vel opus obscuraret. L Et in diebus illis, Antipas testis meus fidelis, q occisus est apud vos vbi habitat satanas. J Iuxta nomē Pergami, q̄d interpretat diuidēs cornua eorū, huc vsq; quæ laudāda erāt laudauit, martyrē (vt qdā perhibēt) huius nominis q̄d est Antiphas, Pergami passum cōmemorās, cū testimonio laudādæ fidei, & deinceps quæ reprehēdenda sunt reprehendit, atq; ita cornu iustitiæ, à cornibus iniustitiæ diuidit, secundū illū psalmi versiculum: Et oia cornua peccatorū cōfringā, & exaltabunt cornua iusti. Sequitur em̄. L Sed habeo aduersus te pauca, qa habes illic tenētes doctrinā Balaam, q docebat Balach mittere scandalū corā filiis Israel, edere & fornicari. Ita habes & tu tenētes doctrinā Nicolaitarū. J Qualis secundū historiā doctrina Balaam fuerit, & qualiter hodieq; teneāt vel imitent illam, multi q ex ecclesia esse vident, diligētius cōsiderare p̄sens locus admonet. Fuit ille Balaam idē, qui in libro Iob dicit Eliu, primū prophetes & vir sanctus, post ea propter auaritiā diuini vel arioli vocabulo nuncupatus. Hic benedicēdi & maledicēdi potestatē habēs siue efficaciā sacerdotū, qui cū sint mali, pro officio tamen cōmunicandi vel excommunicandi potestatē habent, gessit figurā. Vnde & Balach loquitur ad eū: Veni & maledic populo huic, noui em̄ q benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quē maledicta cōgesseris, habēs quoq; scientiā dei, & sciens quod frustra sacerdos in eū maledicta congerit, quē

Solutio. Gene. 2.

Hebr. 4

Pergamus

Nume. 31.

Reprehensio negligentiæ

Psalm. 74

Balaam

Balaam in libro Iob dicitur Eliu. Nume. 22

Auaritia Balaam

causa vel culpa propria maledictionibus nō subiicit. ¶Et tamen propter auaritiā vadens, & toties perquirens, si forte deo placeret vt malediceret populo huic, manifeste formā illoꝝ exprimit, q benedictiones & maledictiones in ecclesia vendūt, & omnia quæstus causa faciunt. Summū doctrinæ eius nequā illud extitit, quod ait: Veruntamē pergēs ad populū meū dabo consiliū, quod populus tuus populo isti faciat. Deditq; consiliū, quod & factū est, vt fornicaretur populus cū filiabus Moab, quæ vocauerūt eos ad sacrificia sua, comederūt & biberūt, & initiatus est Beelphegor, & iratus est dñs. Deniq; hoc est quod

Nume. 21.

ille dedit consiliū. Nonne, inquit Moses, istæ sunt quæ deceperunt filios Israel ad suggestionē Balaam? In huiusmodi doctrinā ille cecidit per auaritiam, non per ignorantiam.

Nume. 22.

Ait em̄ ipse suā scientiam profitens: Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obscuratus est oculus, dixit auditor sermonū dei, qui nouit doctrinā altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos. Nimirū hæc dicēs, in profundā auaritiæ foueam cadebat, & suū ipse casum videbat. ¶Sic diuisus, sic duplex ille Balaā, in publico benedictiones dei, tinnulis vocibus concinens, in secreto dolū concinans, & consiliū impio

Balaam typū gessit venaliū sacerdotum.

regi præbens, ad populi dei perniciem, Non ne sacerdotū venaliū hypocrisim, in semetipso præpingit intolerabilē? An nō hodieq; talium sacrilegoꝝ intestina peste omnia plena sunt? Mittit violenta manus secularium, & hoc seculū diligentiū, & in hoc seculo potentium, secundū nomen Balach, interpretatur em̄ lingens siue elidens, lingens scilicet, seculi delicias, & elidens pudicas quoad potest nō sibi consentientes animas. Mittit, inquam trans Iordanē, & euocat quempiam sacri baptismi transgressorē, & statuit sibi pontificē pronū in auaritiā, vanitates obseruātem secundum nomē Balaam, Balaam quippe populus vanus interpretat. Reges quoq; & imperatores, qui se Christianos dicunt, vanitatem huiusmodi sectati sunt, & cōtra Aaron pontificē, Balaam ariolum: contra Petrū, Simonē Magū: contra quempiam legitimū Romanæ sedis antistitem, adulterum quemlibet nonnunq̄ intruserūt ad maledicendū. Veruntamē de vniuerso loquamur Balaam, i. de omnibus q vbiuis terraꝝ sub noīe vel officio sacerdotij sectantur auaritiā & mercedes iniquitatis amant. ¶Quisquis ergo ille est, qui taliter accedit ad sacerdotiū, adductus quidē est ad

Romana sedes.

maledicendū, & animo detestatur Israel, q̄a diligit vitia, & odit virtutes, sed in publico detestari nō audet, palā voce maledicere nō audet, ita vt aliter doceat in ecclesia q̄ regula fidei sese habeat. Sic nimiꝝ ille Balaā cū propter promissa sibi munera maledicere cuperet Israel, dño prohibente nō audebat, sed econtrario benedicebat, eadē ad felicitatē populi illius de Chō veraciter pronūcians, q̄ & Moses & alij prophetæ sancti pie fideliterq; annunciant: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurget virga ex Israel, & percutiet duces Moab, &c. de quoꝝ mysticis sensibus nō vacat dicere nunc per singula. Ita isti nō audēt, cū velint, transire regulā fidei, & cū in animo cupiāt populis eximere futuri metū iudicij, vt multos suæ fautores iniquitatis, multosq; suæ socios habeāt perditiōis, lectiones tamē recitant, & testimonia cantitāt dñicæ passionis, resurrectionis & ascensionis, & nouissimi diei iudicij. In hac fide benedicūt, baptizant, cōsecrant. Porro cū hæc publice fecerint, in occulto vertunt ad cōsilium, ad colloquia mala, quæ bonos mores corrūpunt. Procedūt

Nume. 24

subornatæ filiæ Madian, ludētes, & cōposito gradu incedētes ad decipiendū Israel. Hoc nimirū toties fit, quoties teneri & molles vitiis profluentes, nullumq; ad vitæ constantiā

1. Corꝝ 15

virile robur habētes, acceptis honoribus, cū sint moribus obscuri, fiunt in ecclesia sub nomine Christiano spectabiles. Hoc est consiliū vel suggestio Balaam, id est omniū qui sequētes viā eius, mercedes iniquitatis amāt. ¶Neq; em̄ filios ecclesiæ pro virtutibus eorū, sed filias. i. molles & vitiosas animas, pro muneribus ad ecclesiasticos honores prouehūt.

Contra Simoniacos.

An nō isti sic prouecti, doctrinā tenēt Nicolaitaꝝ? Nicolaū quippe refert Clemēs de zelo pulcherrimæ cōiugis increpatū respōdisse, vt quicūq; eā vellet accipere vxorē, & hoc infideles docuisse, q apostoli cunctis promiscua, cōmuniaq; fœminaꝝ cōsortia permitterēt. ¶An non illi doctrinæ vicinū hoc est, quod isti legitimū non volentes habere coniugiū, vtpote legibus ecclesiasticis interdictū, vt sint sancti, & mundentur, q̄a portant vasa dñi, nihilominus incontinētes sunt, imo deterius eò proruūt, imitātes cōnubia quoties volūt, & qui nullum habent thorū licitum dum sic euagantur, nullum cōfidunt rupisse coniugij vinculū? fornicantur autē cum illis & initiantur Beelphegor, quicunq; exemplo taliū ad incesta vel adulteria audaciores fiūt. ¶Et tūc quidē miraculū fuit, q aperuit dñs os subiugalis muti, & animal hoīs voce loquens, redarguit prophetæ insipientiā, qui huiusmodi cōsiliū dedit, sed & nūc pene illi simile fit, quādo turba plebeia rectores ecclesiæ clamoribus suis coarguit atq; obiurgat, eo q talis pestilētia tāta in sacros ordines macula, ex ipsorū acciderit auaritia. Ait ergo: Sed habeo aduersus te pauca, q̄a habes illic tenētes doctrinā Balaam, q docebat Balach mittere scandalū corā filijs Israel, edere & fornicari. Et exponēs q̄ sit illa doctrina Balaam, cōtinuo subiungit: Ita habes & tu tenētes doctrinā Nicolaitaꝝ

Leuit. 20
1. Para. 15
Ezech. 44.
Nume. 22.

colaitarꝝ. ¶Ergo fornicationes quas Nicolaus induxisse fertur, vt iã dictũ est, cõtra puritatẽ ecclesiasticã appellat doctrinã Balaam, & hoc esse cõfirmat scandalũ ecclesiæ dei edere & fornicari. Et recte. Nã vbicũq; sacerdos siue pontifex cõductitius exẽplo Balaam mercedes amat iniquitatis, cõtinuo tanq̃ de mala radice vitiorꝝ omniũ pullulãt fructus mali, primũq; ecclesiæ castitas & omne decus religionis perit, sciẽtiæ nulla cura, nullus honor nullus fere sacri feruor studij, sed auaritiæ, q̃ idolorꝝ seruitus, vorago bona cũcta submergit. Sequit. ⊥Similiter & tu pœnitentiã age. Sin aũt, venio tibi cito, & pugnabo cũ illis in gladio oris mei. ⊤Cõgrua satis & opportuna pro re cõminatio eius, q̃ se rhomphæã ex vtraq; parte acutã habere dixit. Nã & vbi Balaam ille mercede cõductus ibat, stetit angelus dñi in via, euaginatũ in manu gladiũ tenẽs, dixitq; ad Balaã: Ego veni vt aduersarer tibi. Et nisi asina declinasset à via, dans locũ resistẽti, te occidissem, & illa viueret. ¶Et quia pœnitentiã ille nõ egit, docẽs Balach scandalũ mittere corã filijs Israel, edere & fornicari cõpleta est in eũ vltio, propter quã significandã angelus dñi tali schemate, videlicet euaginatũ in manu gladiũ tenẽs, apparuit. In illa quippe vltione q̃ facta est de Madianitis, Balaam q̃q; filiũ Beor, ait scriptura, interfecerũt gladio. Bene ergo, veniam, inquit, & pugnabo cũ illis in gladio oris mei, videlicet iuxta similitudinem illius angelicæ visionis, illius in Madianitas & in ipm Balaam vltionis. Nã ille gladius in manu angeli, illa vltio in Madianitas, iudiciũ illud significat, de quo Apl̃us: Fornicatores aũt, inquit, & adulteros iudicabit deus. ¶Iudicabit em̃ non solũ fornicatores, quales Madianitæ, cũ quibus Israel fornicatus est, fuerũt: verũetiã & adulteros illos, q̃ adulterãt verbũ dei, qualis fuit ille Balaam, qui verba benedictionis adulterauit, malũ submittẽdo cõsiliũ, & docẽdo Balach mittere scandalũ illud corã filijs Israel. ⊥Qui habet aures, audiat qd spũs dicat ecclesijs. ⊤Hoc loco audire quid spũs dicat, est nõ cessare à sana doctrina, ad destruendã illã doctrinã Balaam, sanctamq; exercere scientiã, illãq; semp euangelicã dñi memoriter tenere sentẽtiã. Væ vobis legisperitis, q̃a tulistis clauẽ scientiæ: Ipsi nõ introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Qui em̃ sub noĩe Christiano peccata nutriunt vel nutriri permittũt, sufficere ad salutẽ arbitrantes solũ nomen diuinũ, quẽadmodũ illi qui cõfidentes in verbis mendacij dicebãt: Templum dñi, templũ dñi, templum dñi est, & fecerãt illud speluncam latronũ, profecto ad verã scientiã nequaq̃ introierũt. Si em̃ in illam introissent, si sanctarꝝ scripturarꝝ voces vigilãter aduertissent vel aduertere voluissent, scirẽt q̃a nihil valet professio diuini nominis, quã vt in illo Balaam supplantat doctrina nequã, edendi & fornicandi. Hoc aũt scientes atq; obseruãtes, nõ fuissent eiecti de tẽplo flagello iracundiæ dei, prosequẽte prophetico atq; dicente spũ de illis: Propterea captiuus ductus est populus meus, q̃a non habuit scientiã. Hoc ergo audiat q̃ habet aures, quia tanq̃ bruta victima gladio cædetur pectus illud, in q̃ propter voluntariã cæcitatẽ scientia nõ est. ⊥Qui vicerit, dabo ei manna absconditũ. ⊤In isto gradu vincere, est doctrinã Balaã, id est, fornicationes primũ in semetipso per virtutẽ continẽtiæ, deinde in alijs per virtutẽ scientiæ destruere. Porro q̃ hoc modo vincit, ille sacramentũ corporis & sanguinis dñi digne percipit, sicut econtrario ille q̃ vincere negligit, accedens ad hoc sacramentũ, iudiciũ sibi manducat & bibit. Recte ergo, inquit, vincẽti dabo manna absconditũ, id est, munditiã cordis & corporis custodienti, dabo panẽ verum, panẽ viuum, cuius signũ vel figura fuit manna quod filij Israel manducauerũt. Dicitur aũt hoc manna absconditũ, q̃a videlicet in hoc sacramẽto, aliud oculis cernitur, aliud fide intelligit. Et quæ vtilitas cõsequetur accipientẽ hoc manna absconditũ? Ait. ⊥Et dabo illi calculũ candidũ, & in calculo nomẽ nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit. ⊤Qui em̃ digne percipit hoc sacramentũ, sic resurget in nouissimo die, vt corpore nouo candorẽ habeat solidũ, candorẽ sempiternũ, fitq; corpus eius quasi calculus, id est, splendida immutatione solidatũ. De qua Apl̃us: Mortui, inquit, resurgẽt incorrupti, & nos immutabimur. Immutari nãq; sanctorꝝ est tantũ, idẽq; est ac si diceret, vltra non moriemur, impassibiles erimus. ¶In huiusmodi calculo nomen nouũ scriptũ habere, est filios dei nominari & esse. Hoc vtiq; nomẽ nouũ, id est, ex nouo homine Chr̃o, per sanguinẽ eius redemptis datũ est. Nam nomẽ vetus ex veteri homine nobis hæreditariũ erat, scilicet vt diceremur & essemus natura filij iræ. Quare aũt hoc nomẽ nemo scit, nisi q̃ accipit? Videlicet q̃a nominis huius scientiã nõ alienũ extrinsecus documentũ, sed propriũ intrinsecus efficit experimentũ. Inflati & tumidi sciant vt sibi scire videnť, quãtum volũt, siue quantũ possunt, huius tñ nominis scientiam cõsequi nõ possunt. Scriptũ est em̃: Hæc cogitarũt & errauerũt, excæcauit em̃ illos malitia illorꝝ, & nescierũt sacramẽta dei. Nemo ergo scit dignitatẽ siue ingenuitatẽ nominis huius, q̃ nominamur vel sumꝰ filij dei quantumcunq; sciat siue buccis crepantibus perstrepat, vt ille Aristoteles siue oẽs Aristotelici, relationẽ patris ad filiũ, siue filij ad patrẽ, nisi quẽ spiritus adoptionis regenerãdo filiũ dei patris effecerit, & ipsa regeneratiõe scientẽ huius rei, doctũq; suo tactu perfecerit

LEt angelo Thyatiræ ecclesiæ scribe: Hæc dicit filius dei qui habet oculos tanq̃ flãmam ignis, & pedes eius similes aurichalco. JHic in filio dei spũs fortitudinis q̃ post spiritũ scientiæ sursum sequit, loquitur q̃d suũ est. Ait em̃: Habeo aduersus te, qa permittis mulierẽ Iezabel q̃ se dicit propheten, docere & seducere seruos meos. Hæc etenim cũ dicit, illum Thyatiræ angelũ, & omnẽ hominẽ sanctum, qui secundũ nomen Thyatiræ, quod transfertur in hostiã, exhibuit deo corpus suũ hostiã viuentẽ, mittit ad veridicã historiã. ¶Vbi Helias Thesbytes cõtra Iezabel & prophetas eus ita fortis fuit, & ita fortiter egit, vt vsq̃ hodie dicat in medio ecclesiæ cũ illius zeli fortitudinis suæ memoria laudabili, memorabili laude: Zelo zelatus sum pro dño deo exercituũ, qa prophetas tuos occiderũt, & altaria tua subfoderũt. Ita quippe fortiter zelatus fuerat, vt prophetas Baal viros quadringẽtos occiderit gladio. ¶Eadẽ zeli fortitudine Phinees q̃q̃ (quẽ ipsum Heliã fuisse Hebræi autumãt) in supradicto scandalo q̃d Balaam docuit, Balach mittere corã filijs Israel, arrepto pugione ingressus est post virũ Israeliten in lupanar, q̃ ingressus fuerat ad scortũ, & cõfodit ambos, virũ scilicet & mulierẽ in locis genitalibus, atq̃ ita auersus est furor dñi ab Israel. ¶Magna res & sancto viro necessaria zelus iste vel ista fortitudo, qa nimirũ si careat ea, periclitat in iudicio dñi, quantacũq̃ sit in ipso propriæ vitæ sanctitas. Exemplum nobis huius rei est periculũ sacerdotis Heli de Sylo. Nã quia nouerat indigne agere filios suos, & nõ digne zelãdo secundũ legẽ corripuit eos, sed cũ blanditijs nimiũ paternis, imo pene fœmineis, nolite, inquit, filij mei, nõ est em̃ bona fama quã ego audio, vt transgredi faciatis populũ dñi, idcirco venit super eũ iudiciũ, dño ita concludẽte sentẽtiam: Idcirco iuraui domui Heli, q̃ non expietur iniquitas eius victimis & muneribus vsq̃ in æternum. ¶Nunc ipsa verba p ordinẽ differamus. LHæc dicit filius dei q̃ habet oculos tanq̃ flãmã ignis. JHoc ad intentionẽ pertinuit, qa videlicet q̃ angelo vel sacerdoti suo persuadet, habere fortitudinẽ, zeli fortitudinis eiusdẽ exemplũ in semetipso præostẽdens, maiori cũ autoritate dñs & magister discipulũ instruit. ¶Nã vt oculis flammeis hic interim differã, q̃d est, L& pedes eius similes aurichalco, Jnisi ac si diceret, & in itinerib⁹ siue actibus eius probata est fortitudo? Aurichalcũ quippe in camino ignis longa decoctione & diuturna tunsione hoc habet, vt auri similitudinẽ teneat. Sic deniq̃ ipse q̃ hæc dicit filius dei, quasi pedes suos, id est, finẽ suũ, de quo Iacobus apostolus dicit: Patientiã Iob audistis, & finem dñi vidistis, fortiter in camino suæ passionis ardẽti cõsummauit, & resurgẽs carnẽ suã in immortalitatis aureæ gloriã transmutauit, ac deinde gentẽ suã, terrã, & ciuitatẽ suã Hierusalẽ, in magno zelo nõ parcens igni hostili cõflagrauit. Ergo pedes eius similes aurichalco, & hoc exẽplo ab eo, cui hæc dicit, iure exigit, vt post omne opus bonũ fit ei etiam erga delinquẽtes alios districta iusti zeli fortitudo. ¶Ad hoc intendẽs de seipso p̃mittit, q̃ habet oculos tanq̃ flammã ignis. Oculi nãq̃ eius q̃ numero septẽ sunt, iuxta prophetam Zachariã, & iuxta posteriorẽ scripturæ huius locũ, septem spũs sunt. Et quidẽ ante illum passionis eius caminũ spũs sanctus nõ tanq̃ flamma ignis, sed tanq̃ columba super eũ descendisse, & in eo manere visus est. Verũ vbi in cœlũ ascendit, quasi flãmeis oculis in terram aspexit, mittens eundẽ septiformẽ spiritũ, qui super apostolos in linguis igneis apparuit, eosq̃ qui erãt infirmi, fortes & bono zelo feruẽtes effecit. Quid dicit iste filius dei? LNoui opera tua, & fidẽ, & charitatẽ, & opera tua nouissima plura prioribus. JMore suo prius quod laude dignũ est collaudat, & posterius quod vituperabile est, cũ paterna correptione cõmemorat. Noui, inquit, opera tua, & hoc noui & approbo, qa de bonis professi ad meliora, hoc est em̃ q̃d repetẽs ait, & opera tua nouissima plura prioribus. Verbi gratia: Operaillius nouissima plura vel meliora sunt prioribus, qui cũ à timore opus bonũ inchoauerit, peruenit ad charitatẽ, quæ perfecta, foris mittit timorẽ. Hoc nanq̃ innuere videtur, vbi cũ præmisisset, noui opera tua, statim addidit, & fidẽ & charitatem. Inchoatio nanq̃ operũ bonorũ, timor est qui cõcipitur per fidẽ, perfectio vero, charitas quæ seruilem excludit timorẽ. Et quantacunq̃ sint opera timoris, quæ tẽpore vel ordine priora sunt, sine dubio charitatis opera tẽpore nouissima, dignitate plura & meriti maioris sunt. Ergo in psona ppria iste angelus Thyatiræ magno testimonio superni iudicis honorat, qa secundũ ipm nomen Thyatiræ, q̃d transfertur in hostiã, semetipsum exhibuit deo hostiam viuentẽ, per fidẽ & charitatẽ. LSed habeo, inquit, aduersus te, quia permittis mulierem Iezabel, q̃ se dicit propheten, docere & seducere seruos meos, fornicari & manducare de idolothytis. JAc si dicat: In tuo quippe ope & fide es laudabilis, sed in hoc vituperabilis, q̃ propria salute contentus, hæreticã perfidiã, quæ alios perdit, nõ digna inuectione redarguis. Nomen quippe Iezabel, q̃d fluxũ sanguinis sonat, cõuenit hæreticis. Et specialiter conjcitur fuisse mulier in supradicta ecclesia, docẽs memorata facinora, q̃ figura esset totius Iezabel per orbẽ. ¶Vna quippe Iezabel vxor Achab regis Israel, vniuersam hæreticã perfidiã, & nomine & opere p̃signauit, quia & nomẽ eius interpretat, vt iam dictum

ctum est, fluxus sanguinis, & ipsa prior prophetas dñi persecuta est, & occidit. Ante illam quippe nullus prophetas occidisse legitur. Ipsa iustũ Naboth lapidauit, ipsa Heliã, nisi fugæ cõsuluisset, gladio interfecisset. Posteri q̃q; eius exemplũ impiæ parẽtis imitati, scilicet Ochozias rex Iuda, filius Ioramex Athalia filia eiusdẽ Iezabel, & Ioas, & Amasias, prophetas dñi persecuti sunt & occiderũt, & verbũ dei loqui prohibuerũt, & idcirco de sancta & mystica generatione Iesu Chri, Matthæo scribẽte, sublati sunt, & locũ in ea vel memoriam nõ meruerũt. Iamdudũ quidẽ fabricati fuerãt vituli aurei, & scissæ fuerãt decem tribus de domo Dauid, & à tẽplo dñi, quod signũ & initiũ fuit omnis hæreticæ & schismaticæ iniquitatis, sed ista videlicet Iezabel cultũ Baal superaddidit, & perfidiæ gladiũ, vt iã dictũ est, adiecit, & iustũ sanguinẽ fudit, & verbi dei ministrũ in fugã cõpulit. ¶Recte ergo & mulier ista, q̃ supra sexus sui dignitatẽ in ecclesia loquẽs & docens seducebat, & oĩs hæretica perfidia Iezabel vocat, & est: atq; nomen illius Iezabel, cuius posteritas, vt iam dictũ est, de generatione sancta perijt, in opprobriũ reseruat. ¶Quia permittis, inqt, mulierẽ Iezabel quæ se propheten dicit, &c. Quid illum volebat agere, cui dicebat, quia permittis? Nimirũ induere spiritũ fortitudinis, & zelo dñi illud spiritaliter facere, q̃d corporaliter Helias fecit. Ille cũ redarguisset populũ dicẽs, vsquequo claudicatis in duas partes, atq; signis euidẽtibus effecisset, vt adorãtes dicerẽt, dñs ipse est deus, dñs ipse deus, apprehẽdite, inqt, prophetas Baal, & ne vnus quidẽ effugiat ex eis. Quos cũ apprehẽdissent, duxit eos Helias ad torrentẽ Cyson, & interfecit eos ibi. Hoc vir sanctus, qualis erat ille angelus Thyatiræ, sic debet imitari & facere, vt nõ sola sui salute cõtentus sit, qm̃ angelus est, & secundũ hoc nomẽ alijs qualiter saluent nunciare debet. ¶Sed gladiũ verbi dei arripiẽs redarguat populũ, eo q; claudicet in duas partes. Hinc cõmunicans corpori Chri, & inde iuxta doctrinã huius mulieris fornicãs, vel mãducãs idolothytis cũ dicat Apostolus: Nõ potestis participari mẽsæ dñi & mensæ dæmoniorũ. Nõ potestis bibere calicẽ dñi & calicem dæmoniorũ. Qui ergo illud docẽt, & cũ docere videant, seducũt populũ, teneat eos is, cui hæc scribunt, tanq̃ prophetas Baal & prophetas Iezabel, & gladio vindice, gladio verbi dei, q̃d est in ore eius, separet ab ecclesia, dãnatos proprio iudicio, ne quis eis cõmunicet, aut cibũ sumat, pariter ne quis dicat cuipiã illorũ, aue, aut in domũ illũ recipiat. Sic em̃ spiritaliter agit q; Helias gladio materiali egit, dũ prophetas Baal occidit. ¶De ipsa Iezabel, id est, de vniuersa, q̃ se magistrã facit, hæretica synagoga nũc dicit. ⌊Et dedi illi tẽpus vt pœnitentiã ageret, & nõ vult pœnitere à fornicatione sua. Et ecce mittã eam in lectũ, & qui mœchantur cũ ea, in tribulatione maxima erũt, nisi pœnitentiã egerint ab operibus suis, & filios eius interficiam in mortẽ, & scient oẽs ecclesiæ quia ego sum scrutans renes & corda, & dabo vnicuiq; vestrũ secundũ opera sua. ⌋Omnis hæc pœnæ comminatio ad similitudinẽ respicit illius Iezabel, cuius hęc mulier vel oĩs hęretica lues, pro suis meritis nomẽ sortita est. Sic em̃ illa Iezabel regina, siue filia regis punita est, vt historica narratio docet. Primũ dedit illi deus tẽpus vt pœnitentiã ageret, & Achab quidẽ vtcunq; pœnitentiã egit, ipsa aũt pœnitere noluit. Dare nanq; tẽpus pœnitentiæ, hoc est, ante pœnas comminationes præmittere. Hoc aũt fecit dñs loquens in Helia ad Achab: Ecce ego inducã super te malũ, & demetẽ posteriora tua, & interficiã de Achab mingentẽ ad parietẽ, & dabo domũ tuã sicut domũ Hieroboam filij Nabath. Sed & de Iezabel locutus est dñs dicẽs: Canes comedẽt Iezabel in agro Israel. Rursumq; de Achab: Si, inqt, mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedẽt eũ canes, si aũt mortuus fuerit in agro, comedent eũ volucres cœli. Vtriq; ergo dedit deus tẽpus pœnitẽtiæ, ut pœnitentiã agerẽt, quia pœnam vtriq; cõminatus est anteq̃ inferret. Et Achab quidẽ, vt iam dictũ est, qualemcunq; pœnitentiã egit, & idcirco dñs sententiam pœnæ, quã comminatus fuerat, iuxta modum pœnitentiæ tẽperauit. Sequitur em̃: Itaq; cũ audisset Achab sermones istos, scidit vestem suã & operuit cilicio carnẽ suã, ieiunauitq; & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Idcirco pœnam, vt iam dictũ est, dñs temperauit, & de sententia nonnihil decidit. Nãquod in initio sermonis vel sentẽtiæ dixerat, in loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent tuũ quoq; sanguinẽ, illud quidem impletum est, veruntamen neq; in ciuitate canes, neq; in agro volucres cœli illum comederũt. Sic enim postmodũ scriptũ est: Mortuus est autẽ rex, & perlatus est in Samariam, sepelieruntq; regem in Samaria, & lauerunt currũ in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinẽ eius, & habenas lambuerunt, iuxta verbũ domini quod locutus fuerat. Item quod dixit, demetã posteriora tua, & dabo domũ tuã sicut domũ Hieroboam, ita moderatus est, vt diceret: Quia ergo humiliatus est mei causa, nõ inducã malũ in diebus eius, sed in diebus filij sui inferã malũ domui eius. ¶Porro de sentẽtia q̃ in Iezabel deprompta est, nihil decidit, videlicet qa nullo modo pœnitentiã egit. Et ecce ego mitto eã, inqt, in lectũ. Hoc dictũ pulcherrime spectat ad culpæ eius modũ, scilicet quia de lecto surgere fecit virũ suum scelere suo confortatũ.

1. Cor. 14
1. Timot. 2.
3. Reg. 18
1. Cor. 10
Ephe. 6. Zeb. 5.
Tit. 3
1. Cor. 5
2. Iohan. 1
Quo dat deus tempus agẽdi pœnitentiam.
3. Reg. 21
3. Reg. 22
3. Reg. 21
Exitus & pœna Iezabel reginæ

Ibidem. fortatum. Cũ eñ ille indignãs & frendens ſuper verbo, q̃d locutus fuerat Naboth dicẽs: non dabo tibi hæreditatẽ patrum meoꝝ, proieciſſet ſe in lectũ ſuũ, & non comederet panem: illa ingreſſa, vbi cauſam didicit, irriſit velut inertẽ dicens: Grandis autoritatis es, & bene regis regnũ Iſrael. Surge & comede panẽ, & æquo animo eſto, ego dabo tibi vineã Naboth Iſraelitæ. Recte ergo mitti debuit in lectũ. Quomodo tandẽ miſſa eſt in lectũ? Iezabel (inqt ſcriptura) introitu Iehu audito, depinxit oculos ſuos ſtybio, & ornauit caput ſuũ, & proſpexit p̃ feneſtrã ingrediente Iehu p̃ portã. At ille dixit eunuchis: Præcipitate eã deorſum. Et p̃cipitauerunt eã. Illo itaq; locutionis modo, qui Sarcaſmos, id eſt, hoſtilis irriſio dicitur, recte dicat miſſa eſſe in lectũ, vbi p̃cipitata eſt deorſum. ¶Nam p̃cipitata eſt in infernũ, vbi ſic habet lectũ, vt quieſcat, non ipſa, ſed eius illa, qua terrã turbauit, inſania. Iuxta quẽ ſenſum in pſalmo canitur: Terra tremuit & quieuit: dum reſurgeret in iudicio deus. Cũ eñ apparuerit in iudicio is qui reſurrexit deus, tremet terra, id eſt, omnis q̃ amat terrã. Tremet, inquã, & quieſcet, id eſt, ceſſabit, vt vltra turbã aut inquietudinẽ non faciat. Singulariter nũc quiſq; peccator quieſcit & ceſſat, vt ceſſauit illa dũ p̃cipitata eſt: tunc aũt in iudicio ſimul oẽs ceſſabunt. Sequitur. ⌊Et qui mœchantur cũ illa, in tribulatione maxima erũt. ⌋Et hoc vtiq; in illã Iezabel abunde factũ eſt. Primũ ipſe vir eius, qui cũ illa fornicabat fornicatione, qua deus relinquit & idola colũtur: & deinde omnis domus eius, ſed & oĩs populus in tribulatione maxima fuit, in tribulatione belli & famis. Primus quippe ipſe Achab in bello cõtra regẽ Syriæ vulneratus, & in tribulatione mortuus eſt, & canes linxerũt ſanguinẽ eius. Poſt hũc & filius eius Ioram, & oĩs populus qui cũ illa fornicabat, in tribulatione maxima fuit, pugnãte Benadab rege Syriæ & obſidẽte Samariã. Facta eſt eñ fames magna in Samaria, & tandiu obſeſſa eſt, donec venundaret caput aſini octoginta argẽteis: & quarta pars * cadiſter coris columbarũ, quinq; argẽteis. Cumq; tranſiret rex Iſrael p̃ murũ, mulier quædã exclamauit ad eũ dicẽs: Salua me dñe mi rex. Ac deinceps, Mulier iſta dixit mihi: Da filiũ tuũ vt comedamus eũ hodie, & filiũ meũ comedemus cras. Coximus ergo filium meũ & comedimus, &c. In illa tribulatiõe maxima idcirco fuerũt, q̃a pœnitentiã non egerãt: imo & Iezabel viuebat adhuc, & adhuc cũ illa fornicabant. Vnde & poſterius filio eius Iorã interrogãti pax eſt Iehu? ille reſpõdit: Quæ pax? Adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ & veneficia eius multa vigẽt. Ait ergo: Et qui mœchantur cũ ea, in tribulatione magna erũt, niſi pœnitentiã egerint, & ſubaudiendũ eſt, ſicut illis qui cũ Iezabel fornicati ſunt, accidit. Et cõtinuo ſubiungit. ⌊Et filios eius interficiã in mortẽ. ⌋Filij huius hæreticæ mulieris imitatores eius ſunt. Horũ interfectionis æternæ dãnationis ſimilitudo nihilominus in interfectione filiorũ illius Iezabel notiſſima eſt. ¶Prius Ochozias filius eius q̃ regnauit pro patre ſuo, cecidit p̃ cancellos cœnaculi ſui q̃d habebat in Samaria, & egrotauit ac mortuus eſt. ¶Ioram fratrẽ eius, cũ regnaret pro eo, interfecit Iehu. Tetẽdit arcũ manu & percuſſit eũ inter ſcapulas, & egreſſa eſt ſagitta p̃ cor eius, ſtatim̃q; corruit in curru ſuo. ¶Sed & ſeptuaginta viros oẽs filios regis, ſiue ex ipſa Iezabel, ſiue ex alijs coniugibus mandante Iehu occiderũt optimates ciuitatis apudq̃s nutriebant. ¶Ochoziã quoq; filiũ filiæ Iezabel regẽ Iuda q̃ venerat ad viſitandũ Ioram, occidit Iehu, & fratres eius quadraginta duos viros. Interrogãti nãq; Iehu cũ inueniſſet eos & dicẽti, qui nã eſtis vos? reſponderũt: Fratres Ochoziæ ſumus, & deſcẽdimus ad ſalutãdos filios regis & filios reginæ. Qui ait: Cõprehendite eos viuos. Quos cũ cõprehẽdiſſent viuos, iugulauerũt eos, & nõ reliquit ex eis quenq̃. ¶Sed & Athalia mater Ochoziæ vidẽs mortuũ filiũ ſuũ, ſurrexit & interfecit omne ſemẽ regiũ, qui vtiq; filij, id eſt, abnepotes Iezabel erãt. Vnũ Ioas filiũ Ochoziæ furata eſt ſoror eiuſdẽ Ochoziæ de medio filiorũ regis, cũ interficiebant. ¶Perſpicuũ eſt ergo pœnã vniuerſam q̃ in hanc mulierem imo in omnẽ hæreticã doctrinã decernitur, in illius Iezabel exemplũ decerni, vt iuſta ſit illi pœna ſimilis, cui ſeſe in culpa ſimilẽ fecit. Longũ nimis eſt ſingulis iuxta ſimilitudinẽ p̃ſcriptã, partibus immorari, qualiter oĩs anima hæreticæ doctrinæ magiſtra mittat in lectũ ad virũ ſuũ, imo adulterũ & diabolũ, & quali in tribulatiõe ſint futuri, qui cũ illa mœchant, i. illã imitari delectant, qualiter filij eius interficiant in mortẽ, id eſt, ita interficiantur, vt ſemp in morte verſent, ſimulq; corpore & aĩa crucient. Cætera proſequamur. ⌊Et ſciẽt inquit, oẽs eccleſiæ, q̃a ego ſum ſcrutãs corda & renes, & dabo vnicuiq; veſtrũ ſecũdũ opera ſua. ⌋Ne longius abeamus quærẽdo cur hic dicat, q̃a ego ſum ſcrutãs renes & corda, memoriter teneamus cõditionẽ quã cõminationibus hic interpoſuit, dicẽdo, niſi pœnitẽtiã egerint ab operibus ſuis. Nã quia ſunt alij q̃ propter cõſequendã æternã dei grãm, alij qui propter tenendã felicitatẽ, terrenã pœnitentiã agũt, atq; alij q̃ omnino impœnitẽtes ſunt, pertinuit ad iudicẽ, q̃ ſe redditurũ profiteꝛ vnicuiq; ſecũdũ opera eius oſtẽdere vnde ſcire poſſit quale vel cuius meriti ſit cuiuſlibet pœnitẽtis vel impœnitẽtis opus. Et hoc, inquit, ſciẽt oẽs eccleſiæ, ſcilicet in futuro, qñ reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua. ¶Nã nũc

pauci

Ibidem.
4.Reg.9
Pſal. 75
3.Reg.22
4.Reg.6
* Cabi
4.Reg.9
4.Reg.9
4.Reg.10
Ibidem.
4.Reg.11
Diuerſimo de agunt hoies pœnitentiam.

pauci sciunt & discernunt quo singulis condigna reddant, in his quæ nonnunq; in præsenti, deo iudice, patiunt. Verbi grã: Achab quippe sæpedictus pœniam egit, sed tota pœnitentia eius nõ in corde, sed circa renes fuit. Neq; em̃ pœnitendo curauit, aut timuit, ne à regno dei foret alienus, sed hoc solum, ne regno suo priuaret. E contra Dauid, q Vriam interfecit, pœnitens nõ hoc timebat, ne regno priuaret, sed ne à gra dei relinqueret. Vnde & dicebat: Ne proijcias me à facie tua, & spm̃ sanctũ tuum ne auferas à me. Porro, Ioram æquè vt mater eius habens cor impœnitẽs, in ipsis malis suis, in obsidione Samariæ, cũ diceret, quare tm̃ malum est, à dño, qđ in ipsum dñm facere non poterat, in prophetam dñi vindicare voluit, dicens: Hæc faciat mihi deus, & hæc addat, si steterit caput Helisæi filij Saphan super eum hodie. Prę misit q; virum q præcideret caput eius. Hic ergo scrutans corda & renes. i. veraciter discernens, qs carnali, & qs spiritali intentione pœniam agat. Achab qdem pœnam distulit. Dauid autem in grãm restituit: Ioram vero & cæteros filios Iezabel absq; dilatione interfecit. Ita reddidit vnicuiq; secundum opera eius, contestans vt omnes circa nos ita futurum sciamus, dum concludit sic. Et dabo vnicuiq; vestrũ secundũ opera sua. Sequitur: L Vobis aũt dico, cæteris q Thyatiræ estis † q non cognouerunt altitudinẽ Satanæ, quemadmodũ dicunt: Non mittam sup vos aliud pondus, tamen quod habetis, tenete, donec veniam. ⌋ Qui Thyatiræ estis (inqt) quos reliqui mihi, sicut illos de qbus dixi in Helia, vbi sæpedictam Iezabel timens fugerat. Reliqui mihi septẽ milia virorũ, q non curuauerunt genua ante Baal. Hoc ipsum nanq; nunc de istis cæteris, q Thyatiræ sunt, de secunda ad tertiam transiẽs psonam, dicit verbis alijs: Qui nõ cognouerunt altitudinẽ Satanæ. Deniq; fornicari & idolothyta manducare, sicut genua curuare altitudinem Satanæ cognoscere est. Cognoscere vero approbare est. Altitudo aũt Satanæ quam nunc pcutit, illa est superbia eius, qua similis esse altissimo cõtendit, exigẽdo sibi in idolis sacrificari, cũ soli altissimo debeat vt sacrificet illi. Hanc eius altitudinẽ cognouerunt. i. approbauerunt & illi, q tunc sub illa Iezabel curuauerunt genua ante Baal, & isti qui nunc Thyatiræ, docente itta muliere, fornicati sunt, & manducauerunt idolothyta, nõ cognouerunt, q manducare noluerũt, quẽadmodũ illa septẽ milia virorũ, q genna nõ curuauerunt. ¶ Non vera est altitudo illa, sed esse eis videt, q amant & mirant aurum & argentum in simulachris gẽtium, & idcirco mirant simulachra gentium, qa sunt aurum & argentum, qa exquisita & artificiosa opera manuum hoim̃, & ipsi curiosi sunt, inde accipientes responsa dæmonũ. Idcirco cũ dixisset altitudinẽ Satanæ, recte addidit, quẽadmodum dicunt. Ac si diceret: Non dico altitudinẽ Satanæ, quẽadmodũ est, sed quẽadmodũ stulti admiratores dicunt: Vobis dico (inqt) vobis cæteris, q Thyatiræ estis. quos mulier illa nõ docuit aut seduxit. Non mittam sup vos aliud pondus, tm̃ quod habetis, tenete, donec veniã. ¶ Iam qdem (inqt) pondus habetis, iam pœnam vestram sustinetis, dum Iezabel docet & seducit, dum serui mei seducti fornicant, & manducãt de idolothytis, & vos prohibere nõ audetis, timore p̃ssi, imbelles & infirmi. Ipse timor quẽ sapiẽtes q; huius seculi passionẽ reputãt, põdus vobis est, põdus seruitutis, põdus infirmitatis. Nõ estis fortes, nõ estis liberi vt ille Helias fuit, q nihil in seculo habuit, neq; habere cupiuit, nihil pdere timuit. Pro nullo gauisus est cõmodo seculari, pro nullo doluit incõmodo tẽporali, & idcirco fortis, & expeditus regẽ redarguit, prophetas Baal occidit. Semel tm̃ timuit minas Iezabel, & fugit, sed nõ fic timuit, aut fugit, qn rediret, & palam nũtiaret in verbo dñi, qđ canes comederẽt Iezabel. Vos põdus q̃d habetis, sub quo laboratis, & onerati estis, tenete donec veniã. Aut cũ euãgelica pfectione venire vos faciã, vt sequamini me, & oĩbus relictis verbũ dei annũtietis, vẽdita tunica, gladiũ ematis, vt neminẽ præter dñm timeatis. Interim põdus istud teneatis vobis portãtibus, & sub põdere gemẽtibus, vm̃q; dolorẽ, quẽ habetis pro his q seducunt, filẽtio cõsumẽtibus, aliud põdus nõ imponã vobis, nõ aggraua bosniam, qa tacetis p metũ, nõ per cõsensum, p infirmitatẽ, nõ per malitiã. ⌊ Qui vicerit, & custodierit vsq; in finem opa mea, dabo illi potestatẽ sup gentes, & reget illas in virga ferrea, & tanq̃ vas figuli cõfringent. ⌋ In isto gradu vincere est, oẽs quæ infirmũ faciũt hominẽ, passiões superare, gaudiũ, timorẽ, spem, atq; dolorẽ, de aĩo propellere, atq; fugare, id est, seculo non gaudere, seculũ non timere, secularia non sperare, pro secularibus nõ dolere. Nimirum q talis est, q omnes carnis affectus, & istas vincit passiones, & ita custodit opera domini vsq; in finem. i. vsq; in perfectionem, iste dignus & idoneus est qui præsit, quia aliorum ductor & rector sit, & imperet, atq; cogat tyrones ad militiam domini. Ait ergo: Dabo illi potestatẽ sup gentes. i. mea ordinatione fiet magister eorũ, q si absq; magisterio sint, gentes sunt, id est, gentiliter viuunt, qa quãuis conuersi ad fidem, pro mala tamen consuetudine ad iterandam gentilium vitam proni sunt. ¶ Et reget illas in virga ferrea, id est, recta & seuera iustitiæ disciplina, quæ non cito flectat in grãm vel odium, quia vicit hæc, qa prædictarũ est victor passionũ, bonum q; habet zelum. nunq̃ odiẽdo hoiem,

3. Regũ. 18 — Exemple de Achab
2. Reg. 11 — & Iehu
Dimyseb.

Psalm. 50

4. Reg. 6 — Ioram

† Quicunq; nõ habent doctrinam hanc &c.

3. Reg. 19

Matth. 19
Lucæ. 22

Victor passionum humanarum.

Estude discipline
De Justitia.

& amando vitium, sed semp amando hoiem, & odiēdo vitiū. Hæc em̄ in rectore eccleſiæ animi rectitudo, virga ferrea. i. fortis & recta diſciplina eſt. Proinde ſequit: Et tanq̄ vas figuli confringent. Recte nanq̄ q eiuſmodi eſt corripientē ſubditi pro culpis ſuis verent, & cadunt in facies ſuas, atq̄ ſedēti ſubiiciunt, non habētes qd contra loquant, autoritate conſtricti boni ſpūs q illo loquit, & ſicut vas figuli confractū non p̄t continere aquam, ſic illi conterriti, & excuſare non valētes vel abſcondere, culpam propriā confitent. Alioqn maiorem vim experirent, ſic q̄ iudiciali anathematis lapide oīno confringunt, vt non remaneat ex eis ſaltē teſta, in qua portet igniculus. L † Hanc poteſtatē illi dabo ſicut accepi à patre meo. J Nam propter paſſionē mortis, gloria & honore coronatus ſum, & ſecundum hoiem aſſumptū, data eſt mihi oīs poteſtas in cœlo & in terra, poteſtas iudiciū facere, vt q crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus ſit, q vero non crediderit, condemnet. Sicut accepi (inqt) dabo illi, vt quor̄ remiſerit pctā, remittant eis: & quor̄ retinuerit, retēta ſint. L Et dabo illi ſtellam matutinam. J. i. poſt laborē quo in p̄ſenti vita quaſi in nocte laborat, ſolicitus ac puigil in animar̄ ſibi commiſſar̄ cuſtodia, manifeſtabo ei meip̄m, q ſum ſtella ſplendida ac matutina. L Qui habet aures audiat qd ſpūs dicat eccleſiis. J Audiat. i. intelligat, poteſtatis & dignitatis ſpe, quam promittit deus, electet, zelo iuſtitiæ contra oēs hæreſes accendat. ¶ In iſto & in ſequentibus capitibus præmia vincētibus promittunt, ſic in ordine literaturæ pronūtiant, vt ipſa perſona filij dei loqui intelligat. ſ. dū dicit, ſicut accepi à patre meo, & confitebor nomen eius coram patre meo, & ſcribam ſuper eum nomen meum nouum, & dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Nō ergo ab re ordo in iſtis cōmutat, vt prius dicat, vincēti aut qui vicerit, dabo illi hoc vel illud, vt perſonæ eius q loqui cœperat dictis alia perſona non interſerat, & tunc demū ita concludat. Qui habet aurem audiat. Nam quod ſuperioribus capitulis pro victoria promittit ſic, vincēti dabo manna abſconditum, q vicerit non lædetur à morte ſecunda, vincenti dabo edere de ligno vitæ, nihil intereſt vtrū filij an ſpūs ſancti perſona loquat.

CAP. III

¶ Et angelo eccleſiæ Sardis, ſcribe: Hæc dicit q habet ſeptē ſpūs dei & ſeptē ſtellas. Noui opera tua, qa nomen habes q̄ viuas, & mortuus es. J Qui poſt ſpm̄ fortitudinis ſurſum ſequit ſpūs conſilij, ſecundum ordinē ſuum loquit hic in filio dei. Et ad quē magis loqui huic ſpiritui congruit, q̄ ad illum q nomē habet, q̄ viuat & mortuus eſt? In ſecretis nanq̄ cauſis conſilio ſolemus vti. ¶ Secretū aūt & occultum eſt opus eius, q nomen habet q̄ viuat & mortuus eſt. Nam cuius pctm̄ publicū vel notum eſt, non hic habet nomen q̄ viuat, imo ſi vitæ vel ſanctitatis opinionē prius habuit, clareſcētibus operibus mortuis, opinionē illam vel nomē iam pdidit, & diffamat q̄ mortuus ſit. Ergo ad iſtū qui cū mortuus eſſet, nomē habebat q̄ viueret. i. cuius pctm̄ vel opus nō ſic erat, vt malo exemplo publicū faceret eccleſię ſcandalū, ſed intus male agēs, foris vbi illū pro officio p̄dicare oportebat, bonam retinebat opinionē, recte vti debuit filius dei ſpū conſilij. i. non publica deſcriptione qualitatē vel nomē declamare opis eius mortiferi, ſecundū regulam euangelicam quam ipſe præſcripſit. Si (inqt) peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ip̄m ſolum &c. Datur tñ conīci quod mortui huius quem dicit, mors fuerit pctm̄ carnis. Nam poſtmodū dicit: Sed habes pauca noia in Sardis, q non inq̄nauerūt veſtimēta ſua, ambulabunt mecū in albis. Et reuera nonnunq̄ contingit, vt angelus. i. ſacerdos ſiue eps bonæ opinionis vir ſecreto admittat pctm̄ carnis, & hoc faciēdo mortuus ſit ſub nomine viuētis. Nunc ordinē proſequamur: Angelo (inqt) eccleſiæ Sardis, ſcribe: Nomen Sardis lapidis vtiq̄ pretioſi angelo illi congruit, res aūt quæ intelligit ſub nomine lapidū in ornamētis eccleſiæ pro cauſa iam dicta, non illi congruit. Hæc dicit, q habet ſeptē ſpūs dei. In cæteris ſic initiū facit, vt iuxta proprietatem cauſæ quam dicturus eſt, incipiat, fiatq̄ auditor attētus ſiue docilis aut beneuolus ex his quæ primitus audit. In iſto ſic incipit, vt nihil contingat, de propria cauſa huius angeli. Cauſa em̄ eius obſcura ē, quā oportet cū conſilio tegi. Noui (inqt) opa tua qa nomen habes qd viuas, & mortuus es. Ac ſi dicat: Hoīes q in facie vident, putant q̄ viuas, ego aūt q in corde video, & occultorū cognitor ſum, ſcio qa mortuus es. Sic ſcribendo & taliter loquendo, vtiq̄ ſicut ipſe alijs præceperat vt facerent, facit decenter. Corripit em̄ illum inter ſe & ipſum ſolum. Nemo em̄ præter ſe & conſcientiam illius nouit, qd dicat, vel in q̄ ille mortuus ſit, niſi forte conīciat. aut ſuſpicetur quiſq̄s hæc legit. Verum ſuſpicio in legibus locum non habet accuſandi, nec debet quisq̄ propter alterius ſuſpicionem de ſtatu ſuo periclitari. Non ergo diutius immorari vult in commemoratione mortiferi operis eius, ſed protinus conſilium dat quo ſaluet. L Eſto vigilās, & confirma cætera quæ moritura erant. J Q̄m pctm̄ eius non exprimit, non qdem ſuſpicionē noſtram firmare debemus, veruntñ eius q carnis continē tiam non habuit aut perdidit, quicunque ille eſt aut erit, conſilium iſtud opportunum eſſe non dubitamus, vt vigilet, & cætera quæ ſuperſunt, ne inrecuperabiliter moriantur. Lum

bos ſu-

bos suos prę cingendo confirmet, iuxta quod hic ipse dñs in euangelio suo dicit: Sint lum bi vestri præcincti, & lucernæ ardentes, & vos similes hoïbus expectantibus dñm suum, qñ reuertat à nuptijs. Beati serui illi, quos cum venerit, inuenerit vigilãtes. Deniq; cura hæc, cura recuperandæ salutis, vel seruandæ cõtinentiæ, vigilijs & solicitudine magna indiget. ¶Confirma (inqt) cætera, quæ moritura erant. Aliqua ergo viuunt adhuc, & necdũ oino mortua sunt, etiã in eo q̃ sic mortuus est. Viuit em̃ officium, viuit ipsum, quod baptizando, cõsecrando celebrat sacrm. Verum hæc etiam sine dubio moritura sunt. i. illi depetire & auferri debent, si eo tam secretam spũs dei nõ recipiente correptionẽ, publicauerit eum deus, & dixerit ecclesiæ pcm̃ eius. Tunc em̃ legali sæueritate ab officio deponet, eritq; sicut Ethnicus & publicanus. L Non em̃ inuenio opera tua plena coram deo meo. J Idcirco moritura erant, & idcirco cõfirmari oportet cætera opera tua, qa non inuenio ea plena coram deo meo. Ibi nãq; plena sunt opa ministerij sancti, vbi salutarẽ habẽt effectũ vbi nõ fiunt ad iudiciũ, sed prosunt ad remissionẽ peccatorũ. Cum hac itaq; plenitudine nõ fiunt ei siue ab eo, q̃ male operando mortuus est. L In mẽte ergo habe, qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pœnĩam age. J Qualiter (inqt) acceperis & audieris. Acceperis exemplo, audieris præcepto. Accepisti em̃ pudicorũ exemplum Aplorũ, audisti tale præceptum eorũ. Oportet ep̃m esse irreprehẽsibilem, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem. Non vinolentum, nõ percussorẽ, sed modestum. Nõ litigiosum, nõ cupidum, suæ domui bene præpositum. Oportet illum & testimoniũ bonum habere ab his q̃ foris sunt, vt nõ in opprobriũ incidat, & in laqueum diaboli. Sed & in lege hoc accepisti: Omnis q̃ habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, nõ accedat hostia offerre deo. Si cæcus fuerit, si claudus, si puo vel grãdi & torto naso, si fracto pede si manu, si gibbus, si lippus, si albuginẽ habẽs in oculo, si iugẽ scabiem, si impetiginẽ in corpore vel hernioſus. Item: Omnis homo q̃ accesserit de stirpe vestra ad sancta, in quo est immũditia, peribit coram dño. Hæc vt accepisti & audisti, in mẽte habe, memoria tene, & deinceps serua, & de eo, quod nõ seruasti, pœnĩam age. L Si ergo nõ vigilaueris, veniam ad te tanq̃ fur, & nescies qua hora veniam ad te. J Quod debui facere, feci tibi, corripui te, monui te, vt vigiles: euangelica quoq; tuba personante ad oẽs: Vigilate itaq;, qa nescitis qua hora dñs vester venturus sit. Si ergo nõ vigilaueris, veniam ad te sicut fur. Nõ veniam ad te sicut ad hoïes illos q̃ vigilant, & expectãt: venit ipsorũ dñs cum reuertit à nuptijs, grãs agens illis, & beatificans eos, qp in occursu suo vigilauerint. Non veniam ad te sicut spõsus iucundus atq; festiuus, sed tanq̃ fur, q̃ nesciente patrefamilias domũ perfodit, & dñm domus necat, quẽ dormientẽ inuenerit. Consequit em̃, vt q̃ non vigilat, eum mors superveniens, tanq̃ fur, cõprehẽdat. L Sed habes pauca noïa in Sardis, q̃ non inquinauerunt vestimenta sua. J In tua qdem psona es reprehẽsibilis, sed hoc pro te facit, qp nõ etiã alios exẽplo tuo pdidisti, qa, sicut dixi supra, q̃uis mortuus sis, nomẽ habes qp viuas. Nomina, (inqt) pauca. i. nominatos paucos penes te habes ex nomine mihi cognitos, & pro meritis suis in libro vitæ descriptos, qa nõ inquinaueruut vestimenta sua. i. incorrupta seruauerunt corpora sua. L Ambulabunt mecum in albis, qm̃ digni sunt. J Mecum (inqt) scilicet cum filio virginis, mecum, cuius caro virginea, cõtinẽtiæ dedicauit exemplum, q̃ sum vir gineus flos, virginitatis liliũ, & corona virginũ. Mecũ ambulabũt in albis. i. in corporibus immaculatis, cum qbus resurgẽt nitidi velut agni nouelli, & quocũq; iero, me sequentur agnum dei, qa comitatu meo digni sunt. L Qui vicerit, sic vestiet vestimẽtis albis, & nõ delebo nomẽ eius de libro vitæ, & cõfitebor nomẽ eius coram patre meo, & coram angelis eius. J In isto gradu vincere, est incẽtiua carnis igni spũs sancti superare & ope eius tunicã corpis immaculatã custodire. Quisq; in hoc vicerit, ille sic vestiet (inqt) vestimentis albis quẽadmodũ dixi, vt ambulet mecũ in albis, ¶Et nõ delebo nomẽ eius de libro vitæ. Min° dixisse videt, q̃ sese habet dignitas meriti, eo videlicet locutionis modo, q̃ Græce dicitur, ταπεινωτικῶς, i. humilitas magnæ rei. Hoc etem̃ de illo veraciter potest dici, q̃ post fornicationes & adulteria cõuersus, pœnĩam egit. Verum quod hic minus dixerat, suppleuit magnificentius addendo, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius Ibi ergo per negationẽ, cum dicit, nõ delebo nomen eius q̃ vicerit, simul illum percutit q̃ nõ vicerit, consequtur em̃, qp deleat nomen eius. Hic autem per affirmationem, & cõfitebor nomẽ eius, gloriã & honorẽ repositũ illi, q̃ vicerit, designat abundantius. Hoc em̃ ita magnificum est, quemadmodũ & illud qđ Apostolus de patribus, cum fidem & obedientiã atq; expectationẽ illorũ peregrinantiũ lati° cõmemorasset, propter quam causam (inqt) nõ confundit deus vocari eorũ deus. Deniq; & hic cum dicit, cõfitebor nomen eius, eodẽ sensu accipiẽdum est, ac si dixisset, nõ confundar cõfiteri nomen eius, qp hic talis meus fit discipulus, cumq; in vestimentis albis incedat, nõ confundar coram patre meo & angelis eius, qp in ambulatiõe mea sit mihi cõsocius. L Qui habet aures audiat, quid spiritus dicat eccle-

ecclesiis.⌋ Quid iste spūs dicat audire, est cuncta cum consilio facere. Omnia fac cū consi-
Exod.12 lio (inqt scriptura) & post factum non pœnitebis. Non em̄ de qualicunq; consilio dixit,
sed isto consilio quod sancta scriptura nobis prædicat, spm̄ sanctum nominando spm̄ cō
silij, quē & hic intelligimus loqui. Nam Pharao stultū habuit consiliū, sicut scriptum est:
Esa.19 Sapientes consiliarij Pharaonis, dederunt consilium insipiens. Hoc ergo consilium est qđ
verum, quod sanū, quod ex deo & ex spū sancto est, & q oīa cum isto fecerit, sine dubio
post factum non pœnitebit. Prima gr̄a est, sic om̄ia cum isto spū consilij facere vt non in-
quinet vestimēta sua. i. vt virginitatem carnis custodiat. Hoc em̄ non præceptum, sed con
1. Cor. 7 silium est. Vnde Apostolus: De virginibus (inqt) præceptum dñi non habeo, cōsiliū āt do
tanquam misericordiam consecutus à deo, vt sim fidelis. Qui hoc consilium audit, vel cū
isto consilio facit, vtiq; post factum non pœnitebit, qa tribulationē carnis non habebit, so
licitus non erit quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus non erit. Secūda gra
tia est, post lapsum ita cum consilio facere omnia, vt frēm corripiētem audiat. Si em̄ hoc
fecerit, post factum non pœnitebit, qa non dicet ecclesiæ peccatum eius, nec reputabitur
Iohan. 18 sicut Ethnicus & publicanus. Qui ergo habet aures audiat, qa iste spūs consilij & ad secun
dam sui gr̄ām angelum ecclesiæ Sardis inuitat, & de prima, paucos q non inquinauerunt
vestimēta sua collaudat. ⌊Et angelo ecclesię Philadelphiæ, scribe: Hęc dicit sctūs & verus
q hz clauē Dauid, q aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Scio oa tua. Ecce de-
di ostium apertum coram te, quod nemo potest claudere.⌋ Huic angelo filius dei suos affe
ctus largius effundit, & spūs q hoc loco audiēdus est ecclesiis, spūs intellectus est, q sursum
Matth. 11 in ordine scribitur post spm̄ consilij. Huius spūs proprium opus est, sanctarum scriptura
Acto. 2 rum mysteria, prout vult, aperire: & ea quæ sapientibus & prudentibus abscondita sunt,
paruulis reuelare, plerunq; sine hominis magisterio, quomodo prophetas omnes & sanc-
tos apostolos, q homines fuerant sine literis, & idiotæ priusquam datus hic spūs, glorifi-
cato Iesu, illustrasset eos. Hoc vsque hodie prout vult agere non definit, reuelans abscon
dita paruulis, vt iam dictum est, id est, humilibus & beneuolis pro merito eius, quā habent
φιλαδελφία. fraternæ dilectionis: qa minores frēs diligunt, & quantulum sapiæ vel sciæ perceperint,
libenter studeant illis impertiri. Talem hunc angelum nomen ipsum ecclesiæ eius. s. Phila
delphiæ fuisse ostendit. Philadelphia nanq; fraterna dilectio interpretat. Huic ergo scri-
bens dicit: ⌊Hæc dicit sanctus & verus.⌋ Sanctus & verus, filius dei est, q semetipsum san
ctificauit diligens nos quemadmodum dicit: Et pro eis ego sanctifico meipsum. Iam qui-
dem spūs sanctorum erat, sed in passione pro nobis erat, quod seipsum sanctificabat, id ē,
Iohan. 17 sanctum sacrificium se offerebat. Hoc fecit deus in dilectione fraterna, quemadmodum
& supra, vt nos angelos Philadelphiæ. id est, nuntios siue imitatores dilectionis fraternę
Iohan. 15 faceret, ipse dixerat: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Ma
iorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ait er-
go: Hæc dicit sanctus. Quod autem ait & verus, nihilominus ad præsentem causam attin-
net, vbi dilectio fraterna dono amplioris intelligentiæ remuneratur. In hoc em̄ verum,
& vera se locutum fuisse comprobat, exempli gratia, dicendo in illa euangelica parabola
Luc. 19 de seruis, qbus homo paterfamilias pecuniam suam ad lucrandum commiserat: Dico au-
tem vobis, qa omni habenti dabitur, ab eo qui non habet, & quod habet auferetur: Igitur
& sanctus, & verus est, & de semetipso protinus dicit: ⌊Qui habet clauem Dauid.⌋ Pote-
rat sic dicere: Qui habet clauem omnium prophetarum, & ad eorum intelligētiam, quos
vult intromittit, sed voluit vnum pro omnibus ponere, q primo in ordine prophetaꝝ fi-
lij sui, filij dei mysteria gestis præsignauit, calamo scripsit, psalterio cecinit. Tanta qppe
sunt in factis & dictis eius sacramenta prophetica, vt cuicūq; hęc referata fuerint, à cæte-
rorū sensibus prophetaꝝ excluſus esse non possit. Sufficiens ergo ad causam siue intētio
Matth. 1 nem dictio hæc est, q habet clauem Dauid, in qua & splendida noīs authoritas est, scdm
generationē Iesu Chr̄i filij Dauid, qa post legē primus propheticam scripturam edidit,
omnis propheticus sermo potest & debet subintelligi. Quæ autem est illa clauis, nisi gratia
Psal. 118 spūs sancti? Ipse nanq; illuminatio cordis, ipse est declaratio sermonum dei, quæ illumi-
1. Cor. 2 nat & intellectū dat paruulis. Vnde Apostolus: Nobis autem (inqt) reuelauit deus per spm̄
suum, quia spiritus omnia scrutatur, etiam profunda dei. Potentiam siue efficaciam clauis
huius commendans, continuo subiungit: ⌊Qui aperit, & nemo claudit: claudit, & ne-
mo aperit.⌋ Hoc & indubitanter scire oportet, & hoc sciendo humiliter timendū est. Nā
vere cui clauiger iste p spm̄ intelligentiæ veritatē dei, quæ sacris scripturis continet aper-
it: nemo illum claudit, siue concludit mēdaciis, & falsaꝝ argumētationum artificiis. Sem
per em̄ habēs ostiū apertū intus recurrit, & parata scripturæ testimonia corripiens, velut
sagittarius bonus certa in hostē tela dirigit. Ecōtra cuicūq; clauserit, vt verba veritatis in-
telligere nō possit, qđ cū facit vtiq; iusto iudicio facit, verbi gr̄a, ne margaritas projectas

ante

ante se conculcent porci, nemo est q intelligere possit, quantūlibet clamando & docendo strepitū facit deforis. Quid iste sanctus, iste verus dicit angelo huic Philadelphiæ, id est, dilectionē fraternā habenti: ⌊Scio opera tua.⌋ Quæ vel qualia eius opera sciat mox dicturus est, & nondū dicit, properanti alacritate prius oñdens de præmio aliqd. Ait eñ: ⌊Ecce dedi ostiū apertū coram te.⌋ Hoc eñ est præmiū dilectiōis fraternæ, ostiū corā se apertum habere, claui Dauid referante, spū sancto reuelante. Mox opera illa subiungit cū dicit: ⌊Quia modicam habes virtutē, & seruasti verbum meum, & nō negasti nomē meū.⌋ Modicam (inqt) habes virtutē, & ipsam libenter expendis ad alioꝝ vtilitatē. Nam hoc est veraciter habere, sicut e contrario non expēdere, est non habere. Iuxta quam proprietatē dñs id quod iam supra posuimus, in euangelio dicit: Dico aūt vobis, qa omni habenti dabitur, ab eo aūt q non habet, & quod habet, auferet. Habes ergo, i. habitam virtutem non abscōdis, imo erogas, & talentū à me tibi creditū ad vsurā effundis, sed & adhuc modica virtus est, debet augeri vt sim verus, qa dixi omni habenti dabitur. Vere eñ habes & seruasti verbū meum, i. præceptū meum. Nam hoc est præceptū meū, vt diligatis inuicem. Et hoc faciēs non negasti verbū meum quod negasses vtiq;, si dilectioni contraria feciſſes quēadmodū & illi de qbus scriptū est: Confitent se nosse deum, factis aūt negant. Idcirco dedi ostiū apertū coram te, & secretis meis velut amicū admisi te, vt scias & intelligas mysteria, quæ hi non merent scire, q non præparati sunt vt tu in ista dilectione. ⌊Ecce dabo de synagoga Satanæ, q dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiunt. Ecce faciam illos vt veniant, & adorent ante pedes tuos, & scient qa ego dilexi te, qa seruasti verbū patientiæ meæ.⌋ Ne (inqt) contristeris aut pturberis pro multitudine aduersantiū tibi. Gloriā tuam quam habes in apertione ostij qđ aperui tibi, sequit inuidia, sed ne timeas. Et mihi maximè ita contigit. Cum intelligerē iuxta qđ per prophetam dictū est, ecce intelliget puer meus, & exaltabit, & eleuabit, & sublimis erit valde, dicebant inter se: Vnde iste literas scit, cum non didicerit? Nonne hic est filius fabri? Vnde huic hæc oīa? De synagoga Satanæ hi erant, q dicebant se Iudæos esse, & non erant: q dicebant se esse semē Abrahæ, vel vnum patrē deum habere, & ex patre diabolo erant. Qui illos imitant, q se dicunt Iudæos, i. confessores dei esse, & non sunt, sed mentiunt, suntq; potius de Satanæ synagoga te intelligentē per ostium apertum audiētes, aut scripta tua legētes dicēt, qs est hic, & inuidentes detrahēt tibi. Ne timeas à facie eorum qa ego tecum sum. Conuertentur aliqui ex eis cum fatigati fuerint, cessabunt detrahere, & fauebunt tibi, ita vt veniēt & adorent ante pedes tuos, si non interim dum viuis, attñ certe cum mortuus fueris, & placebunt tua cum tu disparueris. Saltē tunc nō considerabit q lecturus est, cuius vel quale sit, quod lecturus est. Tunc sciēt qa ego te dilexi, & qa per multam dilectionē dedi hoc ostium apertum coram te. Et hoc idcirco, qñ seruasti verbum patientiæ meæ, i. verbum propter quod passus sum. Quod est illud nisi dilectio? Quoniam ergo seruasti dilectionē, scient quia ego dilexi te. ⌊Et ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare habitantes in terra.⌋ Tentatio hæc hæresium est, quas oportet esse (inqt Apostolus) vt q probati sunt, manifesti fiant. Ab illa tentatione qs illæsus seruatur, nisi cui scripturarum veritas nota suffragatur? Hoc autem angelo nunc Philadelphiæ, pro merito dilectiōis promitti, vel dari intelligimus in ostio apto siue claui Dauid, quam habet sanctus & verus. Ergo qa dilectionē seruasti, ego seruabo te (inqt) ab hora tentationis, vt non incidas in tentationē, vt non seducaris, vt non decipiaris, imo paratus sis omni poscēti rōnē reddere de ea q̄ in te est fide nominis mei. ⌊Ecce venio cito.⌋ Non longum abest tēpus tētationis à quo te oporteat seruari, imo quasi hora est, qa cito transit. Ecce eñ venio cito, venio disrumpēs vincula tua, vt solutus & peregrinus à corpore præsens deo fis, & illa re pfruaris, cuius hic pro consolatione intelligētiam habere meruisti. Hactenus dulcedo grāe de labijs sancti & veri profluēs, dilectum & dilectionis angelum beatificauit, iucunditatē & exultationē magnificando quam sup illum thesaurizauit, supest vt eundē vigilantiæ ac solicitudinis admoneat, ne iam se comphēdisse arbitretur, neve ante finē cursusq; sui consummationē nimium confidat incautus. Ait ergo: ⌊Tene quod habes, vt nemo accipiat coronā tuam.⌋ Ac si dicat: In humilitate certo pede confiste, ne moto pede corruas, & corruēdo, coronā tibi pparatā amittas, & alius in locū tuū succedēs illam accipiat. ¶Et qdē hoc fieri non pt, vt eoꝝ quisq; perdat coronā suā, quos deus præsciuit & ad coronam prędestinauit, veruntamē & fieri potest, & factum est, vt ille coronam pderet, quem deus ad coronam vocauit, vocatione visibili, siue quæ ab hominibus potuit audiri. Nam exempli grā: Iudam dñs ad coronam vocauit apostolicam, quē tñ ad coronam non prædestinauit, qa corona indignū fore præsciuit, vnde & coronam eius, s. apostolatus honorē alius accepit, sicut scriptū est: Fiant dies eius pauci, & episcopatū eius accipiat alter. Nemo ergo quādiu certat, multum de corona cōfidat, qa videlicet si oīm præscius deus,

Matth. 25.
Lucæ. 19.
Iohan. 13.
Titū. 1.
Esa. 60.
Esa. 28.
Matth. 13.
Iohan. 7.
Iohan. 8.
Hierem. 1.
1. Cor. 11.
1. Petri. 3.
Psalm. 108.
Actō. 1.

caput tuum in fine dignum corona fore ſcit, tu tamen neſcis. ⌊Qui vicerit, faciam illũ columnam in tẽplo dei mei, & foras non egredieſ amplius, & ſcribam ſup eum nomen dei mei, & nomẽ ciuitatis dei mei nouæ Hieruſalẽ, quæ deſcẽdit de cœlo à deo meo, & nomẽ meum nouũ.⌋ In iſto gradu vincere, eſt præeuntæ fraternæ dilectiõis inextinguibili lampade oſtiũ apertũ ſemp habere, nunquam concludi, aut hæreticoꝝ caſſibus irretiri poſſe, & quicqd per iſtud oſtium inuenerit, ad aliorum ædificationem proferre, atq; ab hoc dilectionis ſtudio pro nullis aduerſitatibus aut obtrectationibus inuidẽtium deſiſtere. Quiſic vicerit, faciam (inqt) illum colũnam in templo dei mei. Digna & congrua remuneratio victoris hmõi, vt q grãm hanc habens, ſcripſit aut docuit, vnde fides eccleſiæ roboraretur, columna ſit in templo dei. Et foras (inqt) non egredieſ amplius. Ac ſi dicat: Quandiu qdem in oſtio eſt quod dedi apertum coram eo, ſolicitus ſit ne labatur: at vbi per remunerationem intus tanq̃ columna fuerit ſtabilitus, non erit cur timeat, qa foras non egredieſ amplius, nec tentatiõe titubabit pes eiꝰ. ¶Quale ãt ẽ nomẽ dei & nomẽ ciuitatis eius, qđ ſuper eum ſe ſcripturum fore pollicetur? Profecto quia filius loquitur, dicens, ſcribam nomẽn dei mei, videlicet ſecundum habitum hominis, iuxta quem deus noſter, deus illius eſt nomen hoc dei recte pater intelligitur, quod fideliter in confeſſione diuinitatis illa perſona à nobis inuocatur. Porro, nomen ciuitatis eius Hieruſalem, eſt mater, Apoſtolo quoque atteſtante, cum dicit: Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater oĩm noſtrum. ¶Vnde probare poſſumus, quod ſuper iſtum ſcribat hoc nomen, quod eſt pater, & illud, quod eſt mater? In euangelio cum dixiſſet ei qdem loquenti ad turbas, ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærẽtes te, quæ eſt (inqt) mater mea, & q ſunt fratres mei? Et extẽdẽs manum in diſcipulos, dixit: Ecce mater mea & frẽs mei. Quicũq; em fecerit voluntatẽ patris mei q in cœlis eſt, ipſe meus & frater, & ſoror, & mater eſt. Quod ſi & hoc illi dictum fuiſſet, aut veraciter dici potuiſſet, præſente Ioſeph q pater eius dictus eſt, ecce pater tuus & mater tua foris ſtant, eodẽ veritatis ſenſu rñdere potuiſſet, ille meus & pater, & mater eſt, q facit voluntatem patris mei, q in cœlis eſt. In interiori nanq; homine vbi generatio Chri ſpiritaliꝛ computat, neq; maſculus, neq; fœmina eſt. ¶Denique euangelica Chriſti generatio tota ſpiritalis eſt, & ſcđm ſpm Dauid quoq; pater Chri eſt, videlicet qa verbum dei, quod eſt Chriſtus, corde credens & ore deprompſit, & ſcriptis ædidit, primus prophetaꝝ, clariſſimus patriarchaꝝ. Alioqn niſi per fidem Chri pater fuiſſet fruſtra ſecundum carnem anteceſſor eiuſdem extitiſſet. Vnde Ochozias, Ioas, atque Amaſias, q eiuſdem Chriſti, eiuſdem verbi dei præcones prophetas pſecuti ſunt, & occiderunt in illa generatiõe cõputati non ſunt. Igit cum de iſto q in hoc vincit, vt intellectũ habẽs, adiuuet atq; cooperet, quatenus creſcat & proficiat verbum dei, ita dicit: Et ſcribã ſup eum nomẽ dei mei, & nomẽ ciuitatis dei mei nouæ Hieruſalẽ, idem eſt, ac ſi diceret: ille pater meus ac mater mea dicetur & erit, & hoc nomen æternum hæreditabit. Nouæ Hierl'm propter nouã vitã dixit, qa veterẽ hoĩem exuit, & nouũ induit. ¶Deſcendiſſe q̃q; illam de cœlo laudabiliꝛ aſſerit, qa vc3 cõuerſatio eius in cœlis ẽ propter fraternã dilectionem, ex qua iſte angelus Philadelphiæ collaudatur, deſcẽdit, id eſt paruulis condeſcendit. Exempli gratia: Paulus vſq; ad tertium cœlum raptus eſt, & ibi audiuit ãrcana verba quæ non licet homini loqui, ſed propter infirmos deſcendit, cum idem dicit: Vir vxori debitũ reddat, & vxor viro. Sunt huiuſmodi deſcenſus innumeri, ſed hoc vnum ſatis pro exemplo eſt, ad rem attinens vel cauſam huius angeli, cuius laus vel meritum eſt opus dilectionis. ¶Poſtremo addit, & nomen meum nouum. Nomen perſonæ quæ hæc dicit filius dei eſt. Hoc nomen ſine dubio ſuper iſtum q vincit ipſe ſcribit, omnes enim dilecti dicuntur, & ſunt filij dei. Porro, quod ait, ſcribam. i. apparere faciam. Nam nunc qdẽ filij dei ſumus (ait is ipſe q hęc iubẽte filio dei ſcribit Iohannes apls) ſed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ergo ſcribere quo poſſit legi nomen cuiuſq; filiorum dei, manifeſtare eſt, vt merita ſingulorum ſciantur & videantur ab vniuerſis. Et hoc nomen. ſ. filij dei, cunctis ſuperſcribetur electis quàmuis vbi vel in quo plus nunc eſt fraternæ dilectionis, maior etiam in eo debeat apparere ſplendor huius nominis. Illud autem nomen dei, quod eſt pater, ſiue illud nomẽ ciuitatis eius nouæ Hierl'm, quod eſt mater, ſuper illos ſcribendũ eſt, q quaſi in plenã profecti ætatem fidei valuerunt & ſtuduerunt per dilectionem propagare verbũ dei. ⌊Qui habet aures audiat, qd ſpũs dicat eccleſiis.⌋ Hoc loco audire, excitari eſt ad ſtudium verbi dei, appropinquare pedibus eius, vt bibat de doctrina illius, ſedere cum Maria ad pedes domini, ſubiectam q̃q; aĩam applicare ad audienda verba oris eius, & omnia ſua dare vt poſſit comparare vnam pretioſam margaritam gr̃æ illius, quatenus intellectuali oculo veritatẽ perſpiciens, & bene inſtructus, ad alios quoq; inſtruendos efficiat idoneus, ſcripturã tanti nominis, quam hic ſanctus & verus pollicetur, æterna hæreditate habiturus. Et angelo

Laodi

Laodiciæ eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit, amen teſtis fidelis & verus: qui eſt principium creaturæ dei. Scio opera tua, quia neq; frigidus es neq; calidus. ¶ Hic iam vltimo. i. ſeptimo loco, loquitur in teſte fideli & vero, is qui ſurſum vltimus. i. ſeptimus eſt ſapientiæ ſpūs, operariū ſuum ad verum vocans ſabbathiſmum: vt. ſ. in humilitate requieſcat, nec ſaltem vno verbo aut cogitatione ſuperflua fatigetur, magnificando vel ſibi tribuendo opera ſua. Quid enim à ſeipſo habet, niſi mala omnia: & à quo niſi à deo habet omnia quæcunq; habet bona? Ad hoc peruidendum hortatur angelum iſtum dicendo: & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus: & deinde ſubiiciendo: & collyrio inunge oculos tuos vt videas. Nonnulla quippe bona in illo vel per illum deus operatus fuerat, vnde diceret: qa diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo. ¶ Huic tale nomen Laodiciæ congruit. Interpretatur enim tribus amabilis domino: videlicet propter opera bona quæ fecerat deus cum illo. Interpretatur etiam, q fuerunt in vomitu. Hæc quoq; interpretatio congruit illi pro eo, ꝙd gloriabatur ſibi in eorundem operum bonorum diuitijs: vt merito diceretur illi, incipiã te euomere ex ore meo. Itaq; & nos quid hic ſpūs ſeptimus loquatur audiamus: & audientes ad humilitatis & ſapientiæ requiem proficiamus. Ait enim: Hæc dicit, amen teſtis fidelis & verus, qui eſt principium creaturæ dei. ¶ Amen. i. verax, ſiue ipſa veritas. Hoc ipſum ſequẽtibus verbis exponitur. Sequitur enim: Teſtis fidelis & verꝰ. Quo pertinuit talis deſcriptio hæc & ſequentia dicentis? Eo videlicet, vt quiſquis bonorum ſibi eſt conſciꝰ operum, velut iſte Laodiciæ angelus, ſciat & recogitet quod non ſibi opus ſit teſtificari ante tempus de ſemetipſo, quod diues ſit, & locupletatꝰ, imo nec ad ſe pertineat huiuſmodi teſtimonium, ſed ad illum, qui & teſtis & iudex omnium eſt conſtitutus, & in tempore ſuo eſt reuelandus. Illi relinquendum eſſe ſciat bonorum actuum omne teſtimonium & iudicium, & de malis tm̃ teſtificetur contra ſe, & accuſet ſeipſum. Ideo dicit: Hæc dicit, amen teſtis fidelis & verus. Amen. i. veritas, quia *falli vel quippiam ignorare non poteſt. Teſtis fidelis*, qa mentiri non nouit, vt dicat bonum malum, & malum bonum. Verus, quia reddet vnicuiq; ſecundū opera ſua. ¶ Quo * inde pertinuit vt adderet, q eſt principium creaturæ dei? Quid enim hoc loco eſt creatura dei? Vtiq; nouus homo ſiue regeneratio & recreatio hominis, bene operando in nouitate vitæ ambulantis. Nam hinc eſt ꝙd Apl's dicit: Donum em̃ dei eſt, nõ ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quæ præparauit deus vt in illis ambulemus. Quod hic ait in Chriſto Ieſu. i. renouati per fidem Ieſu Chriſti, ipſa eſt creatura de qua & alibi dicit: Nam expectatio creaturæ, reuelationem dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non volens, ſed propter eum q ſubiecit in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc. Quo ergo pertinuit vt diceretur angelo huic, de iſto teſte fideli & vero, quod ipſe ſit principiũ creaturæ dei, niſi vt ſciret totam recreationem ſui, & quicquid ſanctæ nouitatis habebat vel habere ſibi videbat, non ſibi attribuere, ſed illi? Ille nanq; homo nouus & ſanctæ nouitatis eſt princeps, & ab ipſo principium & finis, ſiue conſummatio huius creationis eſt, qua nunc viuimus, qua de morte ad vitam trãſiuimus, qua de filijs iræ in filios gratiæ translati ſumus, & ab operibus mortis emundati deo viuenti ſeruiuimus. Quid ergo dicit? ¶ Scio opera tua, qa neq; frigidus es, neq; calidus. Vtinam frigidus eſſes aut calidus. Sed qa tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo, qa dicis quod diues ſum, & locupletatꝰ & nullius egeo, & neſcis qu tu es miſer & miſerabilis. ¶ Talia ego opera tua ſcio, taliter ego de illis iudico. Neq; frigidus es, in eo quod à bono opere torpeas, neq; calidus, in eo ꝙd gratiarum actionem deo referas, quod facere debueras, veruntamen non vt ille phariſæus, qui ſe iuſtificans publicano derogabat, ſed vt Pſalmiſta, qui operantem in ſe dñm humilꝫ laudans, nõ nobis, inquit, domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Vtinã frigidus eſſes aut calidus. Hoc exempli gr̃a, ſuperbæ virgini congrue dici poteſt. Vtinam frigida aut calida eſſes. i. vtinam corrupta eſſes corpore, aut cum virginitate corporis oleum quoq; haberes charitatis. Leuioris nãq; culpæ eſſet corruptam eſſe corpore, & perinde humiliari, q̃ integram eſſe corpore, & pro conſcientia integritatis inflari. Incipiã te ergo euomere ex ore meo, propter teporem elationis, videlicet, ad modũ aquæ tepidæ, q̃ propter ſaporem incõmodũ, nauſeante bibentis ſtomacho, non valet contineri. ¶ Hoc iccirco faciam, qa talis es, qa conſiderans opera tua, exiſtimas te eſſe aliqd, arbitraris quod diues ſis, & locupletatꝰ, & nullius egeas, quemadmodũ illi de quibus Apl's dicebat: Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis. Sine nobis regnatis, & vtinam regnetis. Hoc dicens neſcis id quod verum eſt, quia tu es miſer, & miſerabilis, in multis egens miſericordia dei, & pauper, quia & nihil habes quod non acceperis, & adhuc plurima deſunt tibi, quia cæcus, quia, vt cætera taceam, necdum facie ad faciem deum vides: nudus, qa fragili & lubrico corpore circundatus es. ¶ Suadeo tibi à me emere aurum probatum, ignitum, vt locuples fias, & veſtimentis albis induaris, & non appareat

appareat nuditas confusionis tuæ.⌋ Hoc tibi scire expedit, quia diues ego sum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, tu autem pauper es. Si istud scis, eme à me aurum sapientiæ, aurum ignitum, aurum probatum: ignitum ex charitate, probatum ex fide per charitatem operante. Istud eme pretio piæ cõfessionis, & iugi memoria propriæ fragilitatis, semper memorando quid ex te fis, qd ex deo acceperis. Vt locuples fias .i. addatur tibi gratia, & vestimentis albis induaris, non ex operibus tuis, sed ex eadem gratia largitionis, quemadmodum Psalmista dicit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Ita fiet vt non appareat confusio nuditatis tuæ, quod nonnullis euenit, dum propter elationem mentis inciderunt in tentationem, & confusibilem corruptionem carnis. ⌊Et collyrio inunge oculos tuos vt videas.⌋ Collyrium quo oculorum vitia purgantur, humilitatis suauitatem significat, quę paruulos adiuuat, vt ea quæ sapientibus & prudentibus abscondita sunt, illis reuelentur mysteria. Collyrio ergo inunge oculos tuos vt videas .i. cor tuũ vera humilitate purifica, vt paupertatem tuã videas, & veras diuitias bonitatis dei cognoscas. ⌊Ego quos amo, arguo & castigo.⌋ Ac si dicat: Ea quæ tibi loquor arguens & corripiens te, velut amantis gratiam atq; beneuolentiam suscipe. Non enim est hic mos sapientiæ, vt eum quem diligit filium, pmittat iuueniliter extolli & euanescere, sed & amat & castigat, & lasciuiẽtem reuerberat, & quẽ infantem lactauit, eundem nimis verbosum & inconsultum verberat; virga percutit. Itaq; dum castigo, dum quasi clauis in altum defixis compungo, profecto verius amo. ⌊Aemulare ergo & pœnitentiam age.⌋ Aemulare, i. amantem amando castigantem, tu amando bono feruore animi imitare, & qui tepidus eras, per hanc æmulationem incalesce, & de eo qd amanti hactenus ingratus fuisti, non reddita amoris vicissitudine, pœnitentiam age. Hactenus supercilium decussit quasi diuitis & locupletis, quid sibi vane videtur abũdare operibus bonis, nunc ab eodem vel à quocũq; diuite eiusmodi satis amicabiliter expoſcit, vt operum suorum gloriam sibi deo vel dei filio communicet oĩa tribuenti, vt. s. glorietur in deo, vel deum in se faciat gloriari, & sanctum glorificet in omnibus operib⁹ suis. ⌊Ecce sto, inquit, ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuã, introibo ad illum, & cœnabo cum illo.⌋ Et est sensus: Illud quod hacten⁹ corripiens te dixi, simile est stanti ad ostium cuiuspiam diuitis & pulsanti, quatenus admissus hospitio cœnet cum illo de opib⁹ intus repositis. Si admissus fuerit, celebratur conuiuium charitatis, quia minus quàm inter duos charitas haberi non potest, Ita enim tu qui dicis quod diues es, in conscientia bona gloriaris, sed ecce sto & pulso ad ostium pectoris tui, admitte me, & habeto participem siue sociũ gloriæ tuæ: vt non solus, sed mecum glorieris: omnino non in te, sed in me diuitem te factũ glorieris. Si hoc modo vel tu vel quispiam audiens vocem aperuerit mihi ianuam, cuncta q̃ gessit bona referendo ad dei gloriam, introibo ad illum, & in pectore ei⁹ tanquam in domo amici habebo fiducia, & nunc quidem cœnabo .i. delectabor cum illo de bonis conscientiæ eius, ipse autem in futuro mecũ bonis meis perfruetur. ⌊Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedeo cum patre meo in throno eius.⌋ In isto gradu vincere, est per maturitatem sapientiæ, cunctam iactantiæ & inanis gloriæ leuitatẽ procul abigere, & cum ipse magnus alijs videatur, paruulum in oculis suis esse, iuxta quod eadẽ sapientia dicit: Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam. Humilitas enim, à cuius societate sapĩa nunquam defuit, in cœlum volare consueuit. ¶Ait ergo: Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, non vt exęquetur diuinitati, sed vt consocietur æternitati. Sicut & ego vici, inquit. Quomodo is qui hæc loquitur Christus, vicit: nisi per inæstimabilem magnitudinem suæ humilitatis & charitatis? Cum enim in forma dei esset, noluit solus in illa forma gloriari, sed voluit homines, qui, peccante primo homine, facti fuerant inglorij, gloriæ suæ comparticipes fieri. Iccirco semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, iccirco humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Summa hæc humilitatis & sapientiæ victoria est, quæ primi hominis superbiam atq; stultitiam destruxit. Vici ego, inquit, & ꝓpter hoc sedi cum pr̃e meo in throno eius. Nam propter hoc deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, dixit q; illi, sede à dextris meis. ¶Hoc eius exemplum velle imitari, audire est quid hic spiritus sapientiæ dicat ecclesiis. Reuera qui hæc audiuit aurib⁹ illis, quæ iam septies hic requisitæ sunt de homine interiori, non solum non gloriatur in factis suis quantumlibet bonis & multis, verum etiam cruciatur laudibus suis, delectatur contumelijs. Sapit enim illi qd de iam dicto victore & omnium vincẽtium principe propheta dixit: Dabit percutienti maxillam, saturabitur obprobrijs.

Colos. 2. Galat. 5 Psal. 31.

Lucæ. 10

Ephe. 2

1. Cor. 4

Ecci. 3.

Philip. 2

Psal. 109

Threñ. 3.

SECVNDI LIBRI FINIS.

PRO-

PROLOGVS IN SVBSEQVENTES LIBROS.

QVI HABET AVRES audiuit à ſeptem ſpiritibus dei, quid ipſorum quiſq; dicat vel dixerit eccleſiis, deinceps audiendum eſt, quid & qualiter eorundem quiſq; in Chro vel per Chriſtum operatus, & adhuc operaturus ſit. ¶ Cuius enim dicta ſecũdum ſeptem ſpiritus, à ſpũ timoris ad ſpiritum ſapiæ proficiſcẽdo per ordinem ſcrutati ſumus, eiuſdem filij dei facta mirabilia figuris vel imaginibus myſticis ſignata, ſeptemq; periochis diſtincta ſecundum eoſdẽ ſpiritus, ſed ordine conuerſo nunc aperire, ipſo adiuuante conabimur. Nam à ſpũ ſapientiæ incipientes per ordinem ad ſpiritum timoris perueniemus, q videlicet ordo ſuper eum Chrm in prophe
ta eſt præſcriptus, vbi ſuper florem requieſcet ſpũs domini, ſpũs ſapientiæ & intellectus, ſpi Eſa. 11
ritus conſilij & fortitudinis, ſpũs ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpũs timoris dñi. Deinde vbi eccleſiis proponitur aſcenſus, vt ſuperius diximus, ordo iſte conuertitur, q deſcendenti ad nos domino eſt diſpoſitus, quemadmmodu Pſalmiſta dicit: Initiũ ſapientiæ timor Pſalm. 110
domini. Nec vero coacta eſt expoſitio, vt ſecundum hũc ordinem ſpirituum, iſta ſacramentorum ſcriptura digeſta dicatur, vltro enim in pleriſq; per facta imaginaria oſtendit ſeſe ꝑ
prietas cuiuſq; ſpũs. ¶ Quod vt breui indicio pateat, poſt ordinatiſſimam dei ſedem poſitã 1. ſap
in cœlo, cuius in diſpoſitione recte ſpũs ſapientiæ prędicabitur, librum ſeptem ſigillis ſignatum aperit agnus, ſoluens ſignacula eius, & illud manifeſte opus laudabile eſt ſpũs intellect⁹ 2 Intell
qui eſt in ordine ſecundus. Deinde magni conſilij angelus ſtans iuxta aram templi conſpicitur, & myſticis ſeptem tubarum cantibus, myſterium dei conſumatur, quod ad ſpiritũ con 3 cõcil
filij pertinere non dubitamus. Quarto loco draco magnus & rufus habens capita ſeptẽ, mulierem impugnat. Michaele præliante & angelis eius, draco cum angelis ſuis in terram pro 4 fort
jcitur, & illic ſine dubio ſpũs fortitudinis, qui quartus eſt, commendatur. Quinto loco ſpũs 5 Sciẽt
ſcientiæ in ſeptem angelorum phyalis. *Sexto loco in ſanguine martyrum Ieſu*, quo mulier 6 piet
ebria oſtenditur, laus eſt pietatis. Septimo autem in aduenięte hora iudicij dei, quando à ter 7 timõ
ra, à mari, & ab inferno omnes redduntur mortui, ſine dubio totum ſpectat ad timoris ſpiritum. Deinde finis vbi ornata oſtenditur Hieruſalem, vxor agni, ciuitas dei. Quid pulchrius hoc ſpectaculo, mirabilium dei, o vos quicunq; ſpectatores dei adeſtis? Aperiat iam nobis ipſe qui habet clauem Dauid ſanctus & verus, vt ſanctitatem & veritatem iſtã claris oculis abſq; caligine intueamur.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER III.

POST HAEC VIDI, & ecce oſtium apertum in cœlo. JVi CAP. IIII.
di cum dicit, & hoc in loco & in cæteris, recte beatitudinis ei⁹ commemoramur, qua vere beatiſſimus eſt inter eos quibus veritas ait: Beati oculi qui vident quę vos videtis. Gloria nanq; quam viderat Lucę. 20
cum cæteris, gloria verbi incarnati, de qua dicit, & vidimus gloriã Iohan. 1.
eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, cuius rem viderat cum cæteris glorioſa videlicet ſigna, & præ cęteris eo tempore quo clauſa erat terra, & exulabat propter verbum dei, apertum eſt ei cœlum, et per latitudinem eius ad videnda hæc libero ſpũ inceſſit. Et ecce, inquit, oſtium apertum in cœlo. Cœlum hic cœleſtem vitam ſignificat, ad quam nuper reſurgendo Chriſtus à mortuis vniuerſam eccleſiam ſuſcitauerat conſurgentem ſecum, reſurrectione prima. Quid eſt autem hoc oſtium, niſi ipſe qui dicit, ego ſum oſtium? Deniq; tũc vt Iohan. 10.
cœlũ terrigenis introeuntibus pateret, hoc oſtium apertum eſt, qñ Chriſtus paſſus, & latus eius lancea militis patefactum eſt. Extunc enim regnum dei intra nos eſt, deſtructo videlicet regno pctĩ, quod eatenus regnabat in mundo. Illa tali apertione huius oſtij, ſcripturarũ quoq; arcana patuerunt, quas nimirum ſpiritaliter intelligere, & ſecũdum eas viuere, regnare iam eſt in regno dei, & conuerſationem habere in cœlis. Igitur vidi, inquit, oſtium apertum in cœlo, .i. quod ſciebam in re, vidi in imagine, ſcilicet regni cælorum ianuam Chriſtum eſſe: ianuam patefactã hominibus, ab ipſius paſſione. ¶ Et vox prima quũ audiui tan- Luc. 17 Roma. 6

quam

quam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri cito post hæc. ⌋ Vox hæc prima ipsius est, cuius & illa fuit quam superius audiuit dicentis, qđ vides scribe. Iccirco non absolute dixit, & vox quam audiui, sed vox prima quam audiui. Cæ
Supra. i. terum verbis aut sensu non eadem quæ prima fuit. Tunc enim dictum est: quod vides, scribe, nunc aũt dr̃ ei, ascende huc. Et hic & illic tanquam vox tubæ fuit, qa videlicet nihil in oc
Roma. i. culto, sed palam loq mundo intendit, hæc vel illa dicit aut ostendit Græcis & Barbaris, sapi entibus atq; insipientibus, palam est euangelizandum, Nõ enim est cur quisq̃ erubescat euangelium. Virtus em̃ dei est, & quicquid loquitur, forte, pulchrum, atq; honestum, rõnabile & verum, atq; ad salutem hominis omnino necessarium est, Quod dixit, ascende huc, ad qđ dixerit, vel illuc ascendere quid sit, ex eo intelligitur q̃d ipse Iohannes ait: ⌊ Statim fui in spi ritu. ⌋ Ergo ascendere illuc est in spũ excedere oms̃ sensus carnis, atq; spiritalia videre ocu lis spiritalibus. Et ipse q ascendo dixit, eundem ascensum dicendo effecit, quia statim fui in
Supra. i. spũ, inquit. At idem superius, fui, inquit, in spũ dominica die. ¶ Quomodo ergo nũc iterum dicit, statim fui in spũ, quasi non & ante istam vocem. vel antequam videret ostium apertũ in cœlo, non fuisset in spũ, nisi quia non vna visione cuncta hæc vidit quæ in hoc libro conti nentur? Sed rursum quæri potest, quomodo postquam vidit ostium apertum in cœlo, tunc demum audita voce statim fuit in spũ, cum ipsum quod vidit ostium videri nõ potuerit nisi in spũ. Neq; enim ita cœlum vt structura manifesta ostijs compactum est, & seris ac vecti bus. Itaq; sic dictum recte statim intelligitur, fui in spũ, ac si diceret, statim intellexi spirituali sensu ea, quæ mihi per imagines ostendebantur, vt ad intellectum pertinere non dubitemus quod ait illa vox, & ostendam tibi quæ oportet fieri cito post hæc. Neq; enim vt quidã hæ retici dixerunt, sic fiebant huiusmodi propheticæ visiones, vt non intelligerent ipsi prophe tæ quid rerum aut sensuum continerẽt illæ ipsoq; visiones. Proinde nõ opus erat, vt quem admodum superius dixerat, scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc, ita & hic diceret ei, & ostendam tibi quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oporter fieri post hæc. Nam ea quæ viderat, & quæ tunc erant, sciebat: quia & præterita cum domino vsq; ad finem eius ambulans, viderat: & præsentem ecclesiæ statum tũc videbat, futura autem nec dum sciebat. Recte ergo de futuris tantum instruens, ostendam, inquit, tibi quæ oportet fie ri cito post hæc. Attamen eorum quæ viderat, vel quæ præterierant, non tam sibi quàm no bis instruendis, multas & valde mysticas vidit imagines. ⌊ Et ecce sedes posita erat in cœlo & supra sedem sedens. ⌋ Aperto ostio sedes posita conspicit̃ in cœlo, qa passo Chro, regnũ dei positum siue dispositum est, vt sedeat deus in illo, principe huius mũdi foras misso. Hæc nanq; sedes est ecclesia, sedes extunc parata, in qua deus sedet & regnat. Vnde Psalmista cũ dixisset, dns̃ regnauit decorem indutus est, indutus est dns̃ fortitudinem, & præcinxit se, cõ
Iohan. 12 Psalm. 92 2. Timot. 1. tinuo subiunxit: Parata sedes tua extunc, à seculo tu es. Vbi em̃ indutus dns̃ decorem & for
Hebrę. 2. titudinem regnauit. i. virgineam assumens carnem, & mortem resurgendo vincẽs vt regna ret super nos, ipse iustitia & vita nostra regnum destruxit pcti & mortis, extunc sedes eius parata, extunc sedes. i. ecclesia, in cœlo posita est. Quõ posita in cœlo? Trãslata videlicet de inferno patriarcharum & prophetarum ecclesia, electorumq; omnium quicunq; fuerunt à
Ephe. 2. iusto Abel vsq; ad vltimum q tunc migrauit à seculo, collocata erat in cœlo, fruebatur para diso, faciemq; dei videbat pariete inimicitiarum dissoluto. Sed & ipsa quæ adhuc exulabat siue nunc exulat per corpus in mundo ecclesia, siue illius ecclesiæ pars, iam per conuersationem & per cœlestium amorem posita erat in cœlo. ¶ Supra sedem sedens, deus & pr̃ est: nã persona filij agnus est, q, vt in sequentibus narrat̃, librum accepit de dextera sedẽtis. Nec ve ro in habitu sedentis. i. regnantis dei patris, deest honor & gloria filij, qppe q sedem illã ses suro p humanitatem suam parauit vni deo, pri & filio & spũi sancto. Parauit enim, & vsq; in finem parare siue adqrere non definit regnum deo & pri, cuius videlicet adqsitionis sum mum atq; extremũ erit dies iudicij, in quo filius in forma hois omnibus apparebit sedens in
1. Cor. 15. sede maiestatis. Vnde Apls̃ dicit: Deinde finis, cum tradiderit regnum deo & patri. Cum, in quit, regnum deo & patri tradiderit. i. cum credentes ad contemplationem dei & pris̃ per duxerit. ⌊ Et q sedebat similis erat aspectu lapidis Iaspidis & Sardij. ⌋ Iaspis aquatici, Sardi us ignei coloris est. Qui ergo sedebat similis erat aspectui Iaspidis & Sardij, qa videlicet de us iudicij dns̃, & olim mundũ per aquã iudicauit, idemq; tandẽ per ignem iudicabit. Proin de colorib⁹ illis, videlicet aquatico & igneo dr̃ esse similis, quia nimirum & ex iudicio quod factum est per aquã, & ex iudicio q̃d faciendũ est per ignẽ, deus q nobis in sua substantia est inuisibilis, cognoscit̃ q̃ fortis atq; zelotes sit. Inter vtrunq; iudicium mia processit, dũ is dilu
Exod. 20 uiũ mundo induxit, & mundũ per ignem iudicabit, pœnitentiã interim & remissionẽ pecca toꝝ euangelizare non definit, & accedentes p fidem à sua gra non repellit. Vnde continuo subiungit: ⌊ Et iris erat in circuitu sedis, similis visioni Smaragdinæ. ⌋ Iris quippe propitia
Gene. 9. tionis est signum, dicente dño ad Noe: Ponã arcum meum in nubibus cœli, & recordabor

fœderis

fœderis mei q̃d pepigit tecum. Iris ergo in circuitu ſedis, mĩa eſt cunctis eam quærentibus præparata in aduentu redemptoris, quæ vſq; per cireuitum mundi cum magno euangelicę p̃dicationis præconio iudicium præcurrit. Veruntñ ſicut nec illud iudicium per aquam ſine mĩa fuit, quæ octo animas in arca ſaluauit, nec illud iudicium per ignem ſine mĩa erit illis, q̃ propter ſex miſericordiæ opera quæ fecerunt, ſtatuerunt à dextris, dicẽte rege: Eſuriui enĩ & dediſtis mihi manducare, &c. ita nec iſte de quo nũc loquimur aduentus mĩę ſine iudicio proceſſit. Cum enim maximæ ædificaretur miſericordia per paſſionem Chriſti, nunc, inqt iudiciũ eſt mũdi. Sed & añ eiuſdẽ paſſionis articulum quodã loco dicit: In iudicium ego veni in hũc mundũ, vt qui non vident, videant: & q̃ vident, cæci fiant. Cum ergo & illic miſericordia cum iudicio concurrens, octo animas ſaluauerit, vnde reformaretur orbis, & in futuro iudicio miſericordia neceſſaria ſit, vt quid nunc, quando in iudicium ſe veniſſe dicit, mĩa ſic deſcribitur vt dicatur, & iris erat in circuitu ſedis, quod, vt iam dictum eſt, ſignum eſt p̃pitiationis? Videlicet p̃pter magnitudinẽ ſiue multitudinem miſericordiæ, in qua nũc aduenit, quia ſic iudicauit, ſic fecit iudicium mundi, vt in ipſa iudicatione tota intentione pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per ſuum ſanguinem conderet miſericors ipſe & fidelis pontifex, noſtramq; naturam propter peccatum marcentem & arefactam ſicut fœnum, ad immarceſſibilem gloriæ ſtatum reſurgẽdo reduceret. Vnde & cum dixiſſet, & iris erat in circuitu ſedis, addidit, *ſimilis viſioni Smaragdinæ.* ¶ *Smaragdus quippe nimiæ viriditatis* eſt, adeo vt herbas virentes, frondesq; ac gemmas, & omnem circa ſe inficiat aerem ſua viriditate repercuſſum. Iris ergo ſimilis eſt viſioni Smaragdinæ, quia mĩa hæc ſeniũ noſtrum in ſolidam reformabit pulchritudinem viriditatis æternæ. ¶ Et in circuitu ſedis ſedilia vigintiquatuor, & ſuper thronos vigintiquatuor ſeniores ſedentes circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. ¶ Sicut in ſede regnum dei, ſic in ſedilib⁹ iudiciariam ſanctorum intelligimus poteſtatem, quia ſcriptum eſt: *Iudicabunt ſancti nationes.* Quare autem numero vigintiquatuor oſtenduntur ſeniores in ſedilibus ſedentes? Sup hoc diuerſa patrum expoſitio eſt. Nam alĩ (quorum B. Hieronymus vnus & notiſſimus) libros priſcæ legis vigintiquatuor hic per totidẽ ſeniores figuratos intelligi volunt. Alĩ nõnulli eccleſiam per geminum teſtamentum de patriarchis & apl̃is generatam, in eiſdem ſenioribus intelligunt, aut certe illos q̃ perfectionem operis, quæ ſenario numero commẽdatur, clara euangelĩ prædicatione conſummant. Nã quater ſeni vigintiquatuor faciunt. Nos autem & hunc & illum ſenſum non inutilem approbantes, nihilominus tamen de maieſtate ſcripturarum certum aliquid proferre conemur. Sedes illa in cœlo poſita, quam, vt iã dictum eſt, intelligimus regnum dei, cuius in circuitu erãt *hæc ſedilia, extunc poni cœpta eſt*, ex quo regnum Iſraelitici populi Dauid, Chriſti ſecundum carnem pater obtinuit. Ille enĩ in typum eiuſdem Chriſti futuri filĩ ſui regnauit in populo dei. Et ſicut futurum erat, vt deſtructo peccati regno, regnaret ille iuſtitiæ rex, manu fortis & deſiderabilis, ſic factum eſt, vt abiecto regno Saul, quem propter ſuperbiam deus proiecit, regnaret Dauid quaſi tenerrimus ligni vermiculus, humilis in oculis ſuis, q̃tenus recto ordine ſupernæ dignationis prior filio ſuo ſederet rex pater in ppl̃o dei. Nam vt non dubitem⁹ ita eſſe, quod. ſ. illius patris & huius filĩ vna ſedes ſit, occurrit autoritas euangelica, cum ad Mariam Gabriel archangelus dicit: Et dabit illi dominus deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. ¶ Si ergo ſedem illam in cœlo poſitam dilatato ſenſu intueamur in qua ſedit Dauid, & poſt eum hic filius eius, ſtatim apparet quæ ſint ſedilia vigintiquatuor in circuitu eius, vel qui ſeniores vigintiquatuor, & quomodo in circuitu eius. Nã poſt filium, cui dominus deus dedit ſedem Dauid patris ſui, ſucceſſerunt duodecim iudices, & ante patrem illum, qui primus in illa ſede ſedit, electione dei, præfuerunt populo dei duodecim iudices. Primus Othoniel, filius Cenez, frater Caleb: ſecundus Aioth, filius Gera filĩ Ieminĩ: tertius Sangar, filius Anath: quartus Barac, filius Abinoem de Cedes Neptalim: quintus Gedeon, filius Ioas: ſextus Iair Galaadites: ſeptimus Iephte Galaadites: octau⁹ Abeſſan de Bethleem, nonus Ahialon Zabulonites: decimus Abdõ filius Hellel Pharaotonites: vndecimus Samſon: duodecimus Samuel. Iſti ſedem illam, ſedẽ vel regnũ Dauid tempore p̃cedentes, quaſi ab anteriori parte ſedem in cœlo poſitã circũſedent. Alĩ vero iudices, duodecim videlicet apl̃i, quibus dictũ eſt, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael, filio Dauid temporaliter ſuccedentes, circum ſedem illam quaſi à parte poſteriori, ſedent. Sunt ergo in circuitu ſedis ſedilia XXIIII. & ſuper thronos XXIIII. ſeniores. ¶ Et recte ſeniores dicti ſunt, qa videlicet p̃ maturitatẽ fidei ſuę ppl̃m dei iuueniliter laſciuientem coercuerunt. Nam de illis anterioribus ſcriptum eſt: Suſcitauitq; dominus iudices qui liberarent eos de vaſtantium manibus: ſed nec illos audire voluerunt, fornicantes cum dijs alienis, & adorantes eos. Et ſubinde: Cumq; dominus iudices ſuſcitaret, in diebus eorum flectabatur mĩa, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabãt eos de cæde vaſtantium

Matth. 25. Iohan. 12 Iohan. 9.

Sapiæ. 3 1. Cor. 6.

1. Regũ. 15 2. Reg. 23.

Lucæ. 1.

Iudic. 2

Matth. 19.

Iudic. 2.

tium. Postq̃ aũt mortuus esset iudex, reuertebant, & multa maiora faciebant q̃ fecerant patres eorꝝ, sequẽtes deos alienos, & seruientes eis, & adorantes eos. Vere ergo seniores fuerunt & sunt, q̃rum venerabilis senectus nõ diuturna, neq; numero annorꝝ, sed canis sensibus interioris hoïs computata, iuuenilis ppli fornicatiões corrigebat, deumq; vt audiret afflictorum gemitus, sapienti interpellatione ad mĩam flectebat. Icccirco vestimẽtis albis. i. iucunditate æterna circumamicti sunt. ¶Et coronæ aureæ in capitibus eorum, quia videlicet coronæ eius participes sunt, cuius & nomen hæreditauerunt, & officio functi sunt. Dicti sunt enim saluatores: quia populum dei ne periret saluauerunt. Exempli gratia. Et clamauerunt filij Israel ad dominum, qui suscitauit eis saluatorem, Othoniel videlicet filium Cenez. Aureæ coronæ pretiosam significant retributionem glorię sempiternæ. ¶Porro de iudicibus posterioribus. i. de apostolis Christi, notum est quã vere seniores. i. sapiẽtes fuerint & sint: & quam vere vestimentis albis circũ amicti sunt, & coronas aureas in capitibus acceperũt: quia vicerunt mundum, superauerunt diabolum, liberauerũt captiuum mortis populum, & sempiternã vitã per Christi gratiam adquisierunt. Sequitur: ⌊& de throno procedebãt fulgura, & voces, & tonitrua.⌋ Postq̃ seniores nri vel sedilia eorum dispositа sunt circa thronum, fulgura, & voces, & tonitrua ꝓcedunt, quia postquam apli iudices orbis constituti, officium p̃dicandi acceperunt, fulgura miraculorꝝ, voces p̃dicationum, & tonitrua comminationum de futuro iudicio atq; gehennalibus malorꝝ pœnis dare non desierunt. Hoc est q̃d Marcus ait: Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; dño cooperante & sermonem confirmante, sequentibus signis. Hæc omnia, fulgura. s. voces ac tonitrua, de throno ꝓcedunt ab eo qui sedet super thronũ. Neq; enim fulgurare, voces dare, & tonitrua facere à semetipsis habuerunt, sed desursum acceperunt. Etenim omne datum optimum, & omne donũ perfectum desursum est, descendens à patre luminum. ⌊Et septem lampades ardentes ante thronum, q̃ sunt septem spũs dei.⌋ Ante thronũ septem spũs dei sunt. Ipsi enim illuminant sępe dictum regnum dei, ecclesiam dei. Illic quidem .i. in illa gloria cœlesti sic illuminant, vt facie ad faciem videant claritatem dei, hic autem vbi ex parte peregrinatur adhuc in ecclesia, *sic eam illuminant*, vt nondum quidem perfecte, sed quasi per speculum & in ænigmate videat, & quod satis sit ad declarandos errores, cognoscat veritatem dei, iuxta promissum dicentis: Cum aũt venerit ille spũs veritatis, docebit vos omnem veritatem. Ex quo enim is q̃ hæc in passione sua loquebatur resurrexit, & in cœlũ ascendit, ex eo lampadũ istarꝝ splẽdor mũdo latius emicuit. Lucent autem septem lampades istæ ex vno candelabro, septem spiritus isti ex vno eodemq; Christo, & lumen eorꝝ quinquagesimo die post resurrectionem ei⁹ super discipulos eius in linguis igneis apparuit. Prima lampas spiritus sapientiæ est. Secũda spũs intellectus, & deinde per ordinem cæteri spũs, sicut in propheta dispositi legunt, super vnũ florem requescentes, hoc loco lampades dicunt iuxta prophetam aliũ, super vnũ candelabrũ lucentes. ⌊Et in conspectu sedis tanq̃ mare vitreũ, simile crystallo.⌋ Ad quid mare in conspectu sedis? Ad hoc videlicet, vt q̃ vult ascendere in illam sedem dei, introire in illud regnum dei, ingrediat licet transeat hic mare, & illuminet splẽdido prædictarꝝ lampadarꝝ lumine. Chri nanq; baptismus mare dr, videlicet pro similitudine notissima maris rubri, p q̃d ppls dei ab Aegyptiaca seruitute liberatus, ĩmolato agno transiuit, submerso Pharaone cũ curribus & equis vel eqtibus suis. Mare ergo in conspectu erat sedis, qa baptismi sacramentum in ipsa conditum est positione sedis, dum per mortem Christi pararet regnum dei, q̃n lanceato latere eius, exiuit sanguis & aqua. Ex eo nanq; origo baptismi, mox ab eodem resurgente, data est regula baptizandi. Ait enim: Euntes docete omnes gentes, baptizantes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ibi, scilicet in cospectu sedis, mare, & ibi lampades, quia nimirũ vbi Christus passus est, vt foras misso mundi principe, deus regnaret, ibi & extunc baptisma, & ibi peccatorum remissio atq; gratiarum spiritus sancti diuisiones. Erat autem mare hoc vitreum, quia videlicet baptisma purum est ac lucidum, puram ac simplicem exigens confessionem peccatorum, & vt qui accedit, non aliud corde credat, & aliud confiteatur, sicut vitrum non aliud cotinet intus quàm quod foris perspicit, non aliud foris simulat quàm quod continet int⁹. Et si homines latet, quemadmodum latuit Simon ille Magus, spiritum sanctum, cuius lumine mare hoc vitreum translucet, latere non potest. Vnde scriptum est: Sanctus enim spũs disciplinæ effugiet fictum, & non liberabit maledictum à labijs suis, quoniã renũ illius testis est deus, & cordis eius scrutator est verus, & linguæ illius auditor. Et ostendens quod nullus eum confessione duplici fallere possit, cum præmisisset, quoniam spũs domini repleuit orbem terrarum, ita breuiter enuntiauit, & hoc q̃d continet oĩa scientiam habet vocis. Quomodo enim vocem profitentis nesciat, vel vocẽ dijudicare non possit, q̃ etiam cordis verus est testis? Igitur qui accedit, fictus accedere caueat, qa mare vitreũ est, & totũ quod illic agitur vel dr, spiritui sancto perspicuum est. Porro vitrũ sicut lucidum, ita & fragile est. Nunquid hoc mare vt vitreum, ita & fragile semper erit? Non vtiq;.

Sapient. 4.

Iudic. 3.

Marc. vlti.

Iaco. 1.

1. Cor. 13

Iohan. 16.

Act. 2.

Exo. 12.

1. Cor. 10

Iohan. 19.

Matth. vlt.

Act. 8.

Sapient. 1.

Sequitur

Sequit enim: Simile cryſtallo. Ergo mare hic prius quidem vt lucidum, ita eſt & fragile, ſed poſt vt lucidũ, ita & ſolidum. Deniq; confeſſores lucidi aq̃ & ſpũ renati, nunc quidem fragiles ſunt corpe mortali, ſed poſt in illa reſurrectionis gloria ſolidi erunt, aĩa beata & corpore incorruptibili. Nam hoc eſt q̃d Apl's ait: Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidẽ mortuum eſt propter peccatum, ſpũs autem viuit propter iuſtificationem. Mortuum eſt dixit, pro eo vt diceret, certiſſime moriturum eſt propter peccatum, licet in baptiſmo ſit deletũ. Nam in anima quidem per baptiſmum reuiuiſcimus à morte qua mortuus eſt Adam, eodẽ die quo vetitũ comedit, vnde & dicit: Spũs vero viuit propter iuſtificationem, ſed corpore nihilominus morimur, morte quam deus poſuit, dicendo homini, quia puluis es, & in puluerem reuerteris, & emittendo illum ne ſumeret etiam de ligno vitæ; & ſic in anima mortuus, corpore viueret in æternum, quod eſſet infeliciſſimum. Cum ergo ſpũs viuat propter iuſtificationem, corpus tñ adhuc mortuũ. i. certiſſime moriturũ eſt propter pc̃tm̃. Ecce tanq̃ mare vitreũ, quia baptizati & viuificatæ fidei lucidi ſumus vt vitrũ, & mortalitate corporũ fragiles ſumus vt vitrũ. Sequitur autem Apl's: Quod ſi ſpũs eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis habitat in nobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, cõuiuificabit & mortalia corpora noſtra propter inhabitãtem ſpm̃ eius in nobis. Ecce quod dixit, ſimile cryſtallo. Cryſtallus nanq; lapis eſt, ex aqua per glaciem in ſoliditatẽ lapideam trãſmutata, & corp⁹ Chriſti pro conditione fragili atq; mortali erat aqua, nũc autem per gloriam reſurrectionis ſolidatum eſt ſoliditate æterna. Lucet nũc diuinitas in corpore illo, ſicut ſol in vitro, perñt mortalitas in corpore illo, ſicut aquæ mobilitas vel fluxus à cryſtallo. Porro ad eiuſdem Chriſti ſimilitudinem, reſurrecturos atq; immolandos. i. impaſſibiles nos fore ſperamus. Erit ergo mare vetreũ quidem, ſed ſimile cryſtallo. ¶ Et in medio ſedis, & in circuitu ſedis, q̃tuor animalia plena oculis ante & retro. Et animal primũ, ſimile leoni: & ſecundũ animal, ſimile vitulo: & tertiũ animal, habens faciem quaſi hominis: & quartũ animal, ſimile aquilæ volanti. ¶ Hæc animalia facie & nomine iam dudum ſanctæ eccleſiæ percognita ſunt, q̃d ſint figuræ quatuor euangeliſtarum. Verum ſecundũ ordinem literæ prius quærendum eſt, qualiter hæc animalia & in medio ſedis & in circuitu ſedis eſſe dicant, cum vigintiquatuor ſeniores q vtiq; numero plures ſunt, in circuitu & non etiã in medio ſedis eſſe ſupradicti ſint. Quod vt certius inueniri poſſit, illud quoq; primum ſcire oportet, quia iuxta Ezechielem hæc aĩalia & quatuor ſunt, & vnum. Sic enim ille cum in prima viſione dixiſſet, ex medio eorum ſimilitudo quatuor animalium, & cætera. Dicit in viſione altera: Ipſum eſt animal quod viderã iuxta fluuium Chobar. Cumq; ambularent Cherubin, ibãt pariter & rotæ iuxta ea. Ac deinceps: Ipſum eſt animal quod vidi ſubter deum Iſrael iuxta fluuium Chobar. Et intellexi quia Cherubin eſſent quatuor per quatuor vultus vni, & quatuor alæ vni, & ſimilitudo manus hominis ſub alis eorum, & ſimilitudo vultuum eorum ipſi vultus quos videram iuxta fluuium Chobar. Ipſe quoq; paululum aperit quomodo quatuor animalia & vnũ animal ſit, cum dicit: Quatuor facies vni erant, & quatuor pennæ vni. ¶ Primo itaq; dicimus, quia animal vnum, vnus eſt Chriſtus, quatuor autẽ animalia, vel quatuor vnius facies, quatuor ſunt principalia Chriſti ſacramenta, quæ Chriſtiano ignorare non liceat, quorum primum eſt incarnatio: ſecundum, paſſio: tertium, reſurrectio: quartum, aſcenſio. Has quippe facies non agnoſcere, hæc ſacramenta neſcire Chriſtiano non licett imo & quotidiana confeſſione ad illa reſpicere oportet, ſicut in ſymbolo nobis apoſtolica traditio propoſuit. Prẽmiſſo nanq; credo in deum patrem omnipotentẽ creatorẽ cœli & terræ, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum dominum noſtrum, ſequuntur quatuor hæc diſtincta, ſic: Qui cõceptus eſt de ſpũ ſancto, natus ex Maria virgine. Hoc eſt primum ſacramentũ vel facies prima. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, dẽſcendit ad inferna: hæc ẽ facies ſecunda: Tertia die reſurrexit à mortuis: hæc eſt facies tertia. Aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram dei patris omnipotentis, inde venturus iudicare viuos & mortuos: hæc eſt facies quarta. ¶ Eſt aũt incarnationis myſteriũ facies hominis, q̃a nimirum ver⁹ deus vere eſt incarnatus, & veram ex vtero virginis ſine peccato naturam hominis aſſumpſit. ¶ Paſſiõis vero ſacramentũ, facies eſt vituli: quia videlicet vitulus q̃ pro peccato immolabat ex prẽcepto legis, paſſionem ſignificabat redemptoris, q̃ immolandꝰ erat pro peccatis noſtris. Et alia q̃dem animalia offerebant, agn⁹, vel ouis, & hirc⁹, columba & turtur: ſed eorũ præcipuũ animal erat vitul⁹: is maxime, cui⁹, q̃a pro peccato erat ſacerdotis ſiue multitudinis, corpus extra caſtra cremabat. De cuius rei myſterio ait Apl's: Propter quod & Ieſus vt ſanctificaret per ſemetipſum ppl'm, extra portam paſſus eſt. Exeamus ergo ad eum extra caſtra, improperium portantes. ¶ Porro victorioſa reſurrectio eius, facies leonis eſt. Hinc eñ p̃ſcius pr̃iarcha Iacob dixerat: Catul⁹ leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti: requieſcens accubaſti vt leo, & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum? ¶ Tandem aſcenſionis ſublimitas, facies eſt aquilæ, quã proſpiciẽs beatus Iob, dicit de perfidia Iudaici populi: Semitam ignorauit auis.

Roma. 8

Roma. 8

Ezech. 1

Ezech. 10.

Leuit. 4.

Hebr. 13

Gene. 49

Iob. 28.

Nunc iam dicendum eſt, quomodo hęc aīalia ſiue vnius aīalis quatuor facies, & in medio ſedis, & in circuitu ſedis ſint. ¶ Mediū ſedis, quā ſupra iam diximus eſſe regnū dei, cœptum in Dauid, completū aūtdin Chīo, cui dñs deus ſedē dedit eiuſdē Dauid pīis ſui plenitudinē temporis intelligimus, in qua Chīs iam dicta incarnationis, paſſionis, reſurrectionis & aſcenſionis ſuæ myſteria celebrauit. ¶ Porro circuitum eiuſdē ſedis hinc quatuor volumina euāgelīj, inde qnq; accepimus libros Moſi. Nāq; & in illo medio, & in iſto circuitu ſedis, mirabiliter cernimus apparere facies iſtas, faciem leonis, faciem vituli, faciem hoīs, & faciem aquilę volantis. Deniq; in Pentateucho Moſi hoc ordine facies iſtæ diſpoſitæ ſunt. Cæterꝝ in quatuor euangeliorꝝ libris non idem obſeruādus eſt, pſertim cum in proceſſu eiuſdē dñi prima ſit facies hoīs, i. myſterium incarnationis. Notandum vero q̄ non ſolū quatuor verumetiā qnq; facies in hac Apocalypſi conſpiciuntur, cum poſt iſtas, leonis, hoīs, vituli, atq; aqlæ volantis facies, agnus q̄q; ſtat in medio, librum aperiens, & ſoluēs ſignacula eius. ¶ Singulæ de ſingulis libris Moſi hoc ordine ſuſceptæ comprobant. Primum in Geñ. faciem leonis habemus, cum Iacob pīarcha benedicens loqtur: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcēdiſti, &c. vt ſupra. Deinde in Exodo, agnus q̄rtadecima die primi menſis ad veſperam in cūctis domibus filiorꝝ Iſrael, in typū eiuſdē redēptoris nīri, immolatus, comeditur. Deiñ in Leuitico vitulus pro pc̄tō ſacerdotis ſiue multitudinis immolari, & corpꝰ eius extra caſtra cremari iubet. Verꝝ quia vnius euiſdemq; dñicæ paſſionis ſacramentū per agnū & per vitulum figurat, recte pro duabus vna facies vituli, q̄ maior eſt tam apud iſtū q̄ apud prophetā Ezechielem, in numero habet. Tertia ergo facies hoīs de libro Deuteronomij ſuſcipit, cū Moſes ex ore dñi loquit ad ppl'm: Prophetā de gente tua, & ex fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dñs deus tuus, vt petiſti in monte Oreb, qñ concio congregata eſt, atq; dixiſti: Vltra nō audiā vocem dñi dei, & ignē hunc maximū ampliꝰ non videbo, ne moriar. Et ait dñs mihi: Bñ oīa ſunt locuti: Prophetā ſuſcitabo eis de medio fratrꝝ ſuorꝝ ſimilem tui, &cę. His nanq; verbis cum dicit, de gente tua, & de fratribus tuis, & addit, ſicut me, verus homo promittit Chriſtus, in veritate naturæ humanæ. Quartam deinde faciē aquilæ volantis, in cāntico Deuteronomij prę̄ſcriptam inuenimus, vbi Moyſes ita loquitur: Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas & aſſumpſit eos, atq; portauit in humeris ſuis. ¶ Et hic quidem Iohannes ſecundum ordinem illius ſcripturæ veteris, primam ponit faciem leonis, propheta vero Ezechiel ſecundum ordinem rei gerendæ quā p̄uidebat, primam poſuit faciem hominis. Nam in Euāgelio Chīs prius homo eſt, per naturam: deinde vitulus, per paſſionem: deinde leo, per reſurrectionem: deinde aquila volans, p̄ aſcenſionem. ¶ Euangeliſtarum vero, prout modus ſermonis, qui ab vnoquoq; conſcriptꝰ eſt, conducere videtur, alius hominis, alius leonis, alius vituli, alius aquilæ volantis habere faciem dī, & tam in iſta quàm in illa prophetica iſtorum animalium viſione prædicari meretur. Et de Luca quidem & Iohanne omnium vna eſt ſententia, quod ille, ſ. Lucas, vitulī: hic autem, ſ. Iohannes, aquilæ volātis facie merito figuretur. De Matthæo autem & Marco diuerſa ſententia eſt: Aliīs, quorum beatus Hieronymus vnus & præcipuus eſt: Matthęum in homine, & Marcum in leone: Aliīs, quorum beatus Auguſtinus maximus vel notiſſimꝰ eſt, Matthæum in leone, & Marcum ſuſcipientibus in homine. ¶ Lucas nanq; tam in principio quàm in fine ſermonis, circa templum vel ſacerdotium verſatur. Apud illum ſanctꝰ ſanctorum qualiter vnctus, id eſt, de ſpiritu ſancto fuerit conceptus, fideli narratiōe refertur, itēq; ad Iordanem, vbi ſpiritus ſanctus ſuper eundem verum ſacerdotem in columbæ ſpecie deſcendit. ¶ Hic Euangeliſta tanquam ſacerdotem in expiandis peccatis aſſignans, non deſcēdendo, ſed aſcendendo generationes eius enarrat, aſcendensq; tranſit ad Abraham, & peruenit ad deum cui mundati atq; expiati reconciliamur per eiuſdem Chriſti ſacerdotiū. Vnde & principium & finem eiuſdem quam digeſſit genealogiæ adoptiuis patribus, ſiue filīs præſcribit, dicendo in initio: Ieſus, vt putabatur, erat filius Ioſeph, qui fuit Heli, in fine autē de Adam, q fuit dei. Nam neq; Ioſeph Ieſum, neq; Heli Ioſeph genuit, ſed *optiuum habuit, neq; deus Adam genuit, ſed plaſmauit. Nimirum quia ſacerdotalem domini perſonā ſuſceperat texendam, recte ſic proceſſit, quia ſacerdotis genitura, qua nos Chriſtus regenerat tota adoptiua eſt, & non ex carne, ſed ex ſpiritu ac pietate deſcendit. ¶ Apud hunc & p̄ reuertendo filio prodigo vitulus ſaginatus occiditur, & fere omnes parabolæ clementiam reſonant: & pius ſacerdos factus in agonia, prolixius cum ſudore ſanguineo orat, & in fine ſuo latronem pœnitentem ſuſcipit, hodie, inquiens, mecum eris in paradiſo. Itaq; tota ſerie faciem vituli poſſidet, ſacerdotem & ſacrificium noſtrū attentius intuens, & poſt reſurrectionem eius ſcribens, ex ore ipſius oportet in nomine eius prædicari in oēs gentes remiſſionem peccatorum. Iohannes ſublimi intellectu vltra omnem creaturam euolans, & apertos mentis oculos æterni ſolis infigens radio, dicere vel ſcribere meruit: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum,

Lucæ. 1.
Gene. 49
Exod. 12
Leu. 4.
Deuter. 18.
Deute. 32
4. Euang.
Lucæ. 1.
Lucæ. 3.
Adoptiuū
Luc. 15.
Luc. 22.
Luc. 23.
Luc. 24
Iohan. 1.

& ita

& ita per omnem sermonis sui textum altissime procedẽs, diuinitatis Christi tota intentiõe firmauit testimonium. Apud istum sicut aqla prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas & assumpsit eos, atq; portauit in humeris suis: qñ, sicut hic ait, verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis: & colloquens paruulis ad intelligendam suæ vel pñæ maiestatis gloriam, sublimiter excitauit: q̃d nimiꝝ est aqlæ pullos ad volandũ p̃uocari, monstrauitq; illis opus esse in humeris portari: exẽpli gra, dicendo sic: Si ergo videritis filium hoīs ascendentẽ supra vbi erat prius. Et alibi: Et nemo ascendit in cœlum, nisi q descendit de cœlo, filius hoīs qui est in cœlo. Ergo si nemo ascẽdit, nisi q descendit: verum est, qa omnes q illic sunt vel erunt, ipse tanq̃ aqla portauit in humeris suis. Itaq; in facie aqlæ Iohannis eminet, & de isto q̃q; cõcorditer apud oẽs vna sententia est. Porro de Matthæo & Marco diuersa, vt iam dictum est, pñm est sententia. Nam B. Augustinus iuxta ordinem libri istius, Matthæum dicit in leone intelligi, q regię dignitatis in Chro prosapiam narrat: qa vicit leo de tribu Iuda: Catulus eñ leonis Iuda, & in q̃ vt rex à rege timet, à Magis adoratur, vbi etiam rex seruis rõnem ponit, rex nuptias filio facit, & ad vltimum rex segregat oues ab hœdis. Veruntñ plures in ea sententia concordant: qua huic ascribitur facies hoīs. Nec frustra. Nam & si pro quadam similitudine regiæ maiestatis, de qua sæpius scribit, leonis regis bestiarum faciem recte imitari videtur: considerandum tñ est, quia sæpius hominẽ q̃ regem scribit, & fere nusquam regẽ sine homine ponit. Ait enim: Simile est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Non ait tantum regi, sed homini regi. Sed & vbi segregat oues ab hœdis rex, & dicit stantibus à dextris, venite bñdicti patris mei, signãter exprimitur facies filij hominis. Ait enim: Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. Alias autem & in parabolis, vbi de nomine regis tacetur, homo scribitur. Exempli gratia: Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane cõducere operarios. Et: Homo quidam peregre proficiscens vocauit seruos suos. Præter hæc & in visione prophetica vbi rex iste regnaturus Danieli præmonstratur, venerabiliter facies hominis præscribitur, hoc modo: Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquum dierum peruenit, & vsq; in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem & regnum, & oīs ppls, tribus ac linguę, ipsi seruient. Itaq; in Matthæo quanquam per similitudinem regiæ potestatis, facies leonis regis bestiarum recte possit intelligi, nihilominus pro ipso nomine hominis quem & regi coniungit, & fine regis nomine frequentius ponit, congrue satis intelligitur facies hominis, maxime quia sic incipit: Liber gñationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham, quia illorum Christus Iesus secundum carnem filius vel semen est. ¶ Marcus iccirco videtur habere faciem leonis, qa q̃si cum rugitu terribili, i. prædicatione pœnitentiæ, suum euangelium incipit, & in iudicij siue condemnationis comminatione finit. Incipit eñ à prædicatione Iohannis, dicendo sic: Initium euangelij Iesu Christi filij dei, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce mitto angelũ meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto, parate viam dñi, rectas facite semitas eius. Fuit Iohannes in deserto baptizans & p̃dicans baptismum pœnitentiæ, &c. In fine q̃q; dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, q vero non crediderit, condemnabit. Ergo qa tam in principio q̃ in fine terrorẽ pc̃oriḇ incutit, recte pro intentione sua terrificam habere faciem leonis intelligit, cuius rugitum, i. supremum iudicium nullus impœnitens effugere poterit. Sed & erga discipulos suos ipe dñs plus aliquid de seueritate magistri apud hunc euangelistam ostẽdit. Exempli gratia: Quid, inquit cogitatis, qa panes non habetis? Nondum cognoscitis neq; intelligitis? Adhuc cæcatum habetis cor vestrum? Oculos habentes non videtis, & aures habentes non auditis? Itẽ cum dixisset eis quomodo filius hominis tradetur in manus hominum & occident eum, & occisus tertia die resurget, at illi, inquit, ignorabant verbum, & timebant eum interrogare. Qui cum domi essent, interrogabat eos, Quid in via tractabatis? At illi tacebant. Et isti quidem quia quatuor prædictas vnius animalis facies, i. quatuor vnius Christi sacramenta scribendo quoq; intuitu sunt, quandam exinde singuli similitudinem insignius ducere meruerunt. ¶ Alij vero quicunq; in ecclesia Christi bene præsunt, cuilibet earundem facierũ, quantulumcunq; similes sunt. Nam ille prudenter in exterioribus administrando, homo est, alius cœlestia sublimiter contemplando, aquila est: alius seueritatem magistri digne exercendo, & virga disciplinæ bene vtendo, leo est: alius per spiritum mansuetudinis infirmioriḇ compatiendo, vitulus est. Qui autem omnium istarum virtutum particeps est, & secũdum omnia hæc pro tempore & re semetipsum conformare & aptare potest, ille vero vtilis est in domo dei, & illi cum Apostolo dicere licet: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. ¶ Hæc animalia plena, inquit, oculis ante & retro. In Euãgelio Chrs lux mundi, quẽ q sequitur non ambulat in tenebris, sed habebit lumẽ vitæ, loquitur Iudæis: Et si ego testimonium perhibeo

figle Volligeant
Deut. 32
Iohan. 6 volant
Iohan. 3
Matth. 18
Supra. 1.
Gene. 49
Matth. 22
Matt. 18
Matth. 22
Matth. 25
Matth. 20
Danie. 7
Marc. 1
Malach. 3
Esa. 40.
Marc. viii
Marc. 8
Marc. 9
1. Cor. 4.
Iohan. 8

perhibeo de meipso, verꝫ est testimonium meum, qa scio vnde venio & q̃ vado. Vos autem nescitis, vnde venio, aut q̃ vado. ¶ Nimirum istud q̃qꝫ recte poterat dicere illis, & quibusqꝫ similibus illorum recte potest dici, vos autem nescitis vnde venitis, aut q̃ itis. Hoc deniqꝫ homines infideles animalia cæca atqꝫ immunda differunt ab hoïbus pijs aïalibus luminosis atque mundis, quod illi nec attendere volunt, isti autem sciunt & diligenter attendunt, vñ veniant aut quo vadant, ac perinde animalia ante & retro oculis plena sunt. Primum de Christo, quod animal & vnum est, & quatuor, vt supra iam dictum est, habet facies, i. quatuor sacramenta principalia, s. incarnationem, passionem, resurrectionem, & ascensionem: de quibus vel per quæ nobis agnoscendus est. ¶ De Christo, inquam, certum tenet catholica fides quia per singula horum ante & retro oculis plenus est, quia per singula horum scit vnde venit & quo vadit. Dum de spũ sancto concipitur ex vtero virginis, scit quia à deo patre exit, & in mundum venit. Nobis nãqꝫ retro erat vel est, qꝺ à patre exiuit, imo quod in principio
Iohan. 16. erat verbum, deus apud deum, & inde huc venit, ante autem, quod in hunc mundum veniens visibilis apparuit, qꝺ verbum caro factum habitauit in nobis. ¶ Item dũ ficut ouis ad oc
Esaiæ. 53 cisionem ducitur, nihilominus ante & retro oculis plenus est, sciens vnde venit & q̃ vadit. Scit enim qa natus de vtero virginis, peccatum neqꝫ originale contraxit, neqꝫ actuale admisit, sicqꝫ de spũ sancto conceptus nouus homo venit & vadit, ad portandas iniquitates oĩm nostrum, præuidens, qa iuxta prophetam, si posuerit pro peccato animam suam, videbit se
Ibidem. men longæuum, & voluntas dñi in manu eius dirigetur. ¶ Item dum resurgit à mortuis, similiter ante & retro oculis plenus est: sciens, qa de extrema vilitate venit, vbi minorat⁹ est
Psal. 21. ab angelis, imo tanquam vermis & homo conculcari potuit, & quia vadit & ascẽdit, vt gloria & honore coronatus constituatur super opera manuum patris, & oĩa pedibus eius subiecta sint. ¶ Item dum ascendit in cœlum feliciter oculis ante & retro plenus est: sciens, quia de iudicio iudicatus ab hoïbus venit, & qa ad iudicium omnes hoïes iudicaturus vadit. In Chro igitur, quatuor animalia ante & retro oculis plena sunt, qa in singulis eorũ dicere potest, scio vnde veni & q̃ vado, ac perinde testimonium meum verum est. ¶ Porro tam euangelistis iam dictis, q̃ cunctis imitatoribus eiusdem Christi magno studio semper cautũ est, vt & ipsi pro modulo suo similiter animalia sint ante & retro plena oculis. i. sciant vnde veniant & q̃ vadant. Scire nanqꝫ vnde veniant, multum valet illis ad profundæ humilitatis custodiam, scire autem quo vadant, pficit illis ad fortitudinem suam legitime custodiendam,
Psalm. 58 iuxta illud Psalmistæ: Fortitudinem meam ad te custodiam. Vnde enim veniunt, & quo vadunt? De nihilo veniunt, qa de nihilo creati sunt, & hoc oculis retro aspiciunt, vadunt autẽ
Roma. 8. ad reuelationem gloriæ filiorum dei, & istud oculis ante se pspiciunt. Item de pctis & vitijs
1. Petri 5 veniunt, & ad virtutum victorias vadũt. Exempli gratia: Matthæus de theloneo venit, vbi
Matth. 9. illum Iesus sedentem vidit, & scribendo euangelium siue librum gnationis Christi, vadit ad thronum istum dare gloriam & honorem, & benedictionem cum animalib⁹ cæteris sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum. Retro plenus est oculis, humili cõscientia recogitans quis quel qualis fuerit, ante plenus est oculis, cum simplici gratiarum actione recognoscens quid acceperit, & qualis factus sit. Sic & cæteri sancti animalia dei sunt, ante & retro plena oculis sunt, sciẽdo vnde venerint vel vnde facti sint, & q̃ vadant, vel ad quid facti sint: sciendo etiam quales per meritum fuerint, & quales per gratiam facti sint: itemqꝫ pœnitudinem gerendo de malis p̃teritis, cauendo de futuris. ⌊ Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas. ⌋ In vno Christo primum hoc ita considerandũ est, qa singula horum quæ prædicta sunt. s. siue incarnatio, siue passio, siue resurrectio, siue ascẽsio, singula, in quam horum senas habent alas, qa singula hæc in nouo homine plena & vera operata est antiqua diuinitas, verbi æterni sempiterna deitas, quæ sex diebus condidit omnia. In eo nãqꝫ & dum incarnatur siue nascitur, & dum patitur, æque & dum resurgit, in cœlum ascẽdit, ve-
2. Corꝫ. 10. ra & perfecta diuinitas inhabitat, & æque hæc oĩa siue singula ita senas habent alas, vt oẽm sensum extollentem se aduersus scientiam dei, perfectio scripturæ illorum sublimiter euadat, nec teneri aut illaqueari captiosis vanæ philosophię sermunculis formidar. Neqꝫ enim per terram repit, sed perfecta veritate cœlum tenens, terram despicit. ¶ Perfectionem eius veritatis senarius alarum numerus sua nobis perfectione innuit. Hic nanqꝫ numerus perfectorum numerorum primus est, quia videlicet primus constat ex suis partibus. Habet enim mediam parte m. i. tria: secundam. i. duo: tertiam. i. vnum. Hæc autem. s. tria, duo & vnum sex perficiunt. Sex ergo alas habent singula, id est, perfecta est in singulis salutaris doctrinę veritas. Sed & cæteros quoqꝫ, etiam qui studium siue ministerium doctrinæ aut scripturæ non habent, vt auolare de angustia, & fugere possint à ventura ira, senas oportet habere alas, id est, sex misericordiæ opera, quæ is qui sedet super thronum, stãtibns à dextris ita enumerat: Esuriui, & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi potum: Hospes eram, &
Matth. 25. collegistis me: Nudus, & cooperuistis me: Infirmus fui, & visitastis me: In carcere eram, &

venistis

veniſtis ad me. Sequitur: ⌊Et in circuitu & intus plena ſunt oculis. ⌋Per circuitum actiua, p intus, contemplatiua vita recte intelligit. Qui enim actiuæ vitæ operibus deſeruit, per multa circuit, teſtante dño cum dicit: Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima. Qui autem contemplatiuam tenet, meditando in lege dñi, intus eſt, intus quieſcit, intus cũ Maria ſedet ad pedes dñi. Igitur animalia hæc, & in circuitu, & intus plena ſunt oculis, qa prædicatores euangelij ſiue quicq; prælati, ſi legitime præſunt, tam in exteriori actione quàm in interna contemplatione cauti ſunt & prouidi. ⌊Et requiem non habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus dñs deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. ⌋Ex q̃ ſedes in cœlo poſita eſt, & dominus ſuper illam ſedet, i. ex q̃ deſtructo peccati regno, regnum iuſtitiæ ſtatutum eſt per paſſionem Chriſti, & in eccleſia ſua dñs regnauit, requiem, i. otium non habent hæc animalia, ter ſanctum dominum conclamãtia, qui ſanctam trinitatem toto mundo prædicat euangelica doctrina. Huius ſanctæ trinitatis gloriã vel notitiam principaliter in Chriſto, prædicant illa ſæpedicta quatuor ſacramenta principalia, ſ. incarnatio, paſſio, reſurrectio, & aſcenſio. Hoc ante non fiebat. Nullus enim nomen hoc p̃dicatione publica reuelabat. ¶Primum animal ſiue prima facies, ſ. incarnatio Chriſti, hanc beatam trinitatem hoc modo perſonat: Spũs ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabit filius dei. Altiſſimus ſiue deus, pater eſt: qui autem concipitur, filius dei eſt: & qui ad operandum vel creandum de virgine filio ſiue verbo dei, corpus humanum ſuperuenit atq; obumbrat concipienti, ſpũs ſanctus eſt. Hæc ergo prima facies, i. incarnatio, ter ſanctum perſonat, ſanctam trinitatem p̃dicat. ¶Secunda facies, i. paſſio, nihilominus eandem trinitatem commendat, ſic: Ego, inq̃t, filius, rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. Item: Paracletus autem ſpũs ſanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. ¶Tertia deinde facies nihilominus hoc ipſum trinitatis nomen aſtruit, dicente filio, qua die reſurgens apparuit diſcipulis: Sicut miſit me pater & ego mitto vos in mundum. Et cum hoc dixiſſet, inſufflauit & dixit eis: Accipite ſpm̃ ſanctum. Et alibi: Euntes, inq̃t, docete omnes gentes, baptizantes eos in noĩe patris & filij & ſpũs ſancti. ¶Quarta demum facies, ſ. aſcenſio ſonorius prædicat gloriam huius beatæ trinitatis, cum iuxta prophetiam dicentis: Dixit dñs dño meo ſede à dextris meis, filius aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram dei patris: hoc præmiſſo cũ aſcenderet, ego mittam promiſſum patris mei in vos, & exinde decimo die promiſſum illud, videlicet ſpũs ſanctus aduenit, & apoſtolorum corda repleuit, ſimulq; & ora eorũ ad prædicãdum latius aperuit. Ab iſtis quaſi quatuor principalibus formis, q̃tuor euangeliſtæ informati, & illo ſancti ſpũs igne afflati, q prædicto die ſuper aplos venit, ſic prędicauerunt & ſic ſcripſeruut, vt, ſicut iam dictum eſt, alius hoĩs, alius vituli, alius leonis, aliꝰ imitaretur faciẽ aquilæ volantis. ¶Atq; ex tunc tam iſti q̃ cæteri prædicatores euangelij requiem non habuerũt die ac nocte, i. non ceſſauerunt in proſperitate, non filuerunt in aduerſitate, prædicãdo ſanctæ & indiuiduæ trinitatis fidem, quod eſt tertio dicere: Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus omnipotens. ¶Quod autem addunt, in laudis tam ſpecioſæ conſummationem dicentia hæc animalia, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt, victorioſa aduerſus omnes pſequentes gratulatio eſt. Non enim deerant aut defuturi erant aduerſarij, q minis & terr̃ribꝰ, cunctisq; mortium ſiue pœnarum generibus compeſcere niterentur conclamationem huius p̃dicationis. Sed confidant hi ſancti prædicatores, qa is quem prædicant, & erat, & eſt, & venturus eſt. Nolite, inquit timere eos qui occidunt corpus, animam autem nõ poſſunt occidere: ſiue, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: Timete eum qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis hunc timete, Non ergo vel hi qui occidunt timeant, vel hi q occidunt morientibꝰ inſultent, qa is quem prædicamus in trinitate deus verꝰ & vnus, & erat priusq̃ corpus iſtud fieret, imo & priusq̃ montes fierent, aut formaretur terra, & nunc eſt, dando cõfeſſoribus ſuis ſtantibus ante reges & præſides os & ſapientiam, cui non poſſunt reſiſtere & contradicere omnes ipſorum aduerſarij, & cum fatigati occidendo deſierint occidere, venturus eſt vt iudicet cauſam occiſionis, & tunc capillus de capite ipſorum non peribit. ⌊Et cũ darẽt illa animalia gloriam, & honorem, & bñdictionem ſedenti ſuper thronum, viuenti in ſecula ſeculorum, procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſecula ſeculorũ, & mittebant coronas ſuas ante thronum, dicentes: Dignus es dñe deus nr̃ accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu creaſti oĩa, & propter voluntatem tuam erant & creata ſunt. ⌋Diuinæ maieſtatis omnipotentiæ atq; bonitatis dei admirationem magnifice hæc aĩalia auxerunt, dando gloriã & honorẽ & benedictionẽ eidẽ ſedẽti ſuper thronũ, viuenti in ſecula ſeculorũ. Ecce hæc eſt admiratio illa qua longe añ attonitus in ſpũ Pſalmiſta dicebat: Dñe dñs noſter, q̃ admirabile eſt nomen tuũ in vniuerſa terra. Et continuo quid admiraretur aperiens: quoniam inquit, eleuata eſt magnificentia tua ſup cœlos.

Luc. 10.

Lucæ. 1.

Iohan. 14

Iohan. 20. Matth. vlt.

Pſalm. 109

Lucæ. vlt. Acto. 2.

Matth. 10. Lucæ. 12.

Pſal. 89 Matt. 19

Pſalm. 8.

Quartam

Quarta istorum animalium faciem, s. ascensionem dñi hoc versiculo per anticipationē declamauit. ¶Nam postmodum quatuor facies per ordinem breuiter annotauit, dicendo, qd est homo quod memor es eius, aut filius hominis qm̄ visitas eum? Hæc enim est facies prima, facies hominis, s. incarnatio verbi dei, qua caro factum est, & filius hoīs. Minuisti eum
Luc. 22 paulominus ab angelis. Hæc est secunda facies, facies vituli. s. passio eiusdem domini, in qua sic minoratus est ab angelis, vt pateretur & moreretur, cum sancti angeli neq; mortales neq; passibiles sint. Vnde cum anxium duceret agonē, apparuit illi angelus de cœlo confortans eum, quasi maior minorem. i. impassibilis patientem, nō mortalis morientem. Gloria & honore coronasti eum, Hæc est facies tertia, facies leonis. s. resurrectio eiusdē domini, in qua propter passionem mortis spoliato inferno victor coronat⁹ est gl'ia immortalitatis & honore incorruptionis. Et constituisti eum super opera manuum tuarum: Hæc est facies quarta, facies aquilę volantis s. ascensio eiusdem dñi, q̄ illuc caro ascendit vnde carnē sustinuit, diuinitas descendit, & sedet à dextris dei. His dictis iterum pro magnitudine rerum repetit in fine admirans & exclamās idipsum quod in exordio dixerat: Domine dominus noster, quàm admirabile est nomē tuum in vniuersa terra. Quomodo hæc super oīa opera domini admirationem fecerunt huic priusquam fierent in spiritu præuidenti, sic vniuersæ terræ hæc præ cæteris operibus domini dei cum fierēt, & ex quo facta sunt, maxime admiranda sunt prædicantibus apostolis, prædicantibus & scribentib⁹ quatuor earundem facierum animalibus, id est, euangelistis. Cum, inquit, darent illa animalia gloriam & honorem & benedictionem sedenti super thronum viuenti in secula seculorum. ¶Ei qui sedet super thronum, gloriam dictis gratiosis, honorem vero damus factis officiosis. Glorificam⁹ eum, dum bonitatem eius digne & laudabiliter prædicamus: honorificamus eum, dum corda & corpora nostra sancte viuendo vasa honoris & habitacula munda sancto eius spiritui
2. Cor. 4 præparamus. Verum & sic glorificare & sic honorificare deum, non ex nobis habemus, sed
2. Cor. 3 ex dono ipsius, quemadmodum dicit & Apostolus: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis dei in nobis, & non ex nobis. Item: Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Addimus ergo tertium, dare. s. benedictionem. i. gratiarumactionem ei qui nos idoneos fecit, vt ipsum
2. Cor. 1. glorificare possimus factis nostris, dicimusq; cum eodem Apl̄o in eadem epistola sic: Benedictus deus & p̄r dñi nostri Iesu Christi, p̄r mīarum, & deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. ¶Sic fecerūt animalia hæc, primitias gloriæ & honoris habentia. Glorificauerunt deum prædicando sapientiæ & scientiæ sermone, & ore facundo: honorificauerunt deum, non suam sed dei voluntatem faciēdo, carnemq; suam pro
Galat. 5 honore dei cum vitijs & concupiscentijs crucifigendo. Benedixerunt deum, totum quod ad gloriam eius dicere, totum quod ad honorē eius facere poterant, non sibi sed illi attribuendo, qui sancto spū misso de cœlo sic docuit eos simplices & idiotas, vt scirent & possent ad gloriam eius loqui, sic animauit eatenus infirmos, vt possent ad honorem eius non solum viuere, sed etiam mori. Hæc tria illi dederunt sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum, magnam suę inopiæ refocillationem, magnam exinde haurientes sanctę spei recreationem, quod dum glorificantes, honorificantes atq; benedicentes deum, persecutionem patiuntur & occiduntur, superstitem relinquunt illum sedentem super thronum, q viūit in secula seculorum, q̄q; eo ipso quod superstes est & viuit in secula seculorum, curare potest post ipsos de mortibus eorum, & requirere sanguinem eorum. ¶Hæc illis dantibus, procidebāt, ait, vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum. Summa causa totius, pro qua sedens ille & viuens à nobis adorari dignatur, gratia & mīa est, quam in Christo vel per Chr̄m nobis est operatus. Nam adorari pro bonis temporalibus non adeo gratum habet, quomodo adorabat illum carnalis ille Israel, q in eo q̄d
Exod. 12. dicebatur illi, & dabo tibi terram fluentem lac & mel, & in cæteris huiusmodi dictis non nisi
Deute. 6. terrenas intelligebant vel attendebant promissiones. Cæterum sancti & perfecti patres, & Moses, & quotquot erāt tales spiritum dei habētes, propter futuram istam Christi gratiam deum adorabant, & iccirco adorando siue sacrificando animalia hæc siue facies istas, de quibus loquimur, sicut iam supra dictum est, figurabant. ¶Cum ergo darent illa animalia gloriam & honorem & benedictionem, procidebant vigintiquatuor seniores & adorabant, qa videlicet vbi sacramenta illa sæpedicta in Christo celebrata, & per euangelicos p̄cones mūPhilip. 2. do prædicata sunt, ex eo in noīe eius flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & inter hæc omnia illi maxime qui pro regno eius laborauerunt, quorum, vt supra
Iudic. 3 iam dictum est, & in veteri testamento ante regnum Dauid præcipui sunt duodecim iudices Israel, & in nouo testamento iam regnante Christo super sedem Dauid, duodecim apo
Matt. 19 stoli iudicaturi duodecim tribus Israel. ¶Adorantes aūt mittebant, inquit, coronas suas ante thronum. Qui in regno vel p̄ regno dei laborauerunt, digne in conspectu regnātis, & sedentis

dentis coronati sunt. Verũ isti considerantes, qa non suis meritis, sed gratia præuenientis & subsequẽtis misericordiæ, coronas assecuti sunt, & perpendẽtes quia is propter quẽ & per quẽ omnia, qui multos filios in gloriã adduxerat, autor salutis eorꝝ per passionẽ consummatus est, nonne ipsi suã dignitatẽ paruifaciunt, & totum quod meruerunt cum humili reuerẽtia illi attribuunt? Mittunt ergo ante thronũ coronas suas, id est, quicquid virtutis, quicquid habent dignitatis, deo cũ gratiarꝝ actione offerũt dicentes: Dignus es domine deus noster accipere gloriã & honorẽ & virtutẽ, qa tu creasti omnia, & propter voluntatẽ tuã erant & creata sunt. Comparetur dignitas quorumlibet sanctorꝝ vel iustorꝝ, cõparent dignitates vel merita seniorꝝ dignitati vel operi siue merito huius antiqui dierũ, dignitates vel merita illorꝝ quid sunt? Ille em̃ creauit omnia, & propter volũtatẽ eius erãt & creata sunt. i. nullius consilio vel merito, sed sola volũtate eius erant & creata sunt. ¶Creasti omnia, dixit: & iterꝝ, erant & creata sunt. Non superflue creationis verbũ repetiuit, sed duas creaturæ rationalis creationes intelligi voluit, quarꝝ posterior quidem, sed vtilior illa est, qua sumus in Christo p spiritũ sanctũ recreati, de qua Psalmista: Emittes, inquit, spiritũ tuũ, & creabunt. Prior aũt est illa in Genesi: Et creauit deus hominẽ ad imaginem suã, ad imaginẽ dei creauit illũ, masculum & fœminã creauit eos. De ista creatione qua per spiritũ sanctũ recreati sumus, de qua dicit & Apostolus: Ipsius em̃ sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ pparauit deus, vt in illis ambulemus: de ista inquã, creatione primũ dixit: qa tu creasti omnia, id est, omnes homines, siue omniũ creaturarũ genera, quẽadmodũ & in Apostolo habemus, quia in ipso cõplacuit omnẽ plenitudinẽ habitare, & per eũ reconciliari omnia. Porro de priore creatione addidit, & propter voluntatẽ tuã erãt & creata sunt. Parꝝ erat dixisse erãt, nisi addidisset, & creata sunt, id est, initiũ existẽdi acceperũt propter voluntatẽ tuã. ¶Quis ergo seniorꝝ istorꝝ sapientũ tantã dignitatẽ considerãs iudicet sese esse dignũ? Sic ab oculis eorꝝ respectu dignitatis illius oẽs suæ dignitates disparẽt, quomodo in præsentia solis super terrã omnes stellæ teguntur & nõ parent. Tu ergo, inquit, dñe deus noster, tu solus dignus es accipere gloriã, honorẽ & virtutẽ. Gloriã videlicet, quia de nihilo à te creata sunt: honorẽ, quia propter voluntatẽ tuã per generationũ successiones erant, virtutẽ, quia per spiritũ tuum secunda creatione creata sunt. Ergo non nobis dñe non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Duplex creatio hois.

Ephe. 2

Coloss. 1

Psal. 113.

TERTII LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANnis Apostoli Commentariorum, Liber. IIII.

CAP. V.

IT vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem. ¶Præcedẽti visione laudem vel opus spiritus sapientiæ spectauimus in dispositione throni eius, nũc in ista quæ sequitur, spiritum intellectus prædicamus, siue prꝫdicari intelligimus in apertione libri & solutione septem signaculorum eius. ¶Et in illa quidem visione vnus est thronus siue sedes & circa illa septem insignia, scilicet ostium apertum in cœlo, vox audita tanquã vox tubæ loquentis, iris in circuitu sedis, & seniores sedentes super sedilia vigintiquatuor, lampades ardentes ante thronum, quæ & ipsæ in numero septem sunt, & in conspectu sedis tanquam mare vitreum, & in medio sedis, & in circuitu eius quatuor animalia plena oculis ante & retro. ¶In ista visione præter id quod agnus videtur habẽs cornua septem & oculos septem, vnus est liber & signacula eius septem. Hoc dicimus vt in istis sancti septiformis spiritus reuelationibus, & in cæteris quæ sequuntur septenarij numeri sacramẽtum valde commendari non ignoremus. Et vidi, inquit, in dextera sedentis super thronum librum. ¶Vnus iste liber sancta scriptura est: scriptura, inquam, omnis diuinitus inspirata, quæ idcirco dicitur & est vnus liber, quia vno spiritu est conscripta & vnius verbi dei thesaurus siue sacrariũ est. Liber iste in Esaia quoq; & scienti literas & nescienti inreserabilis. Cuius tamẽ etiam illic ita prædicatur apertio: In die illa audient surdi verba libri. De quo & Ezechiel: Et vidi, inquit, & ecce manus missa ad me in qua erat liber inuolutus, & expandit illũ coram me, qui erat scriptus intus & foris. Vbi & hoc quod Iohannes

Liber iste, sacra scriptura est, Esaiæ. 29

Ezech. 2

tacuit, quid videlicet in libro ſcriptũ eſſet, adiunxit dicẽs: Et ſcriptæ erãt in eo lamẽtationes, & carmen, & væ. Cuncta eñ ſeries & veteris & noui teſtamẽti pœnitentiã pro peccatis agendã, regnũ cœleſte quærendũ, & fletus infernales præmonet eſſe fugiendos. Librũ ergo, id eſt, omnẽ ſcripturã, librum magnum & ſacrum vidi, inquit, in dextera ſedentis ſupra thronum. Veraciter in dextera, iuxta illud in Deuteronomio: In dextera eius ignea lex. Sapientia vero dicit: In ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Ignea lex idipſum q̃d hic liber ſcilicet & omnis ſcriptura ſancta eſt, vt iam dictũ eſt. Verbũ quippe ſiue eloquium dñi eſt de quo & Pſalmiſta: Ignitũ, ait, eloquiũ tuum vehemẽter. Attendamus ergo quia ſedens iſte ſuper thronũ, multũ potẽs & valde diues eſt, & diſtãtes atq; diuerſas à dextris atq; à ſiniſtris facultates poſſidet, à dextris hunc librũ, legẽ igneã: à ſiniſtris diuitias & gloriam. Quanto melior eſt dextera q̃ ſiniſtra, tanto felicius bonum eſt liber iſte ſiue ignea lex q̃ diuitiæ & gloria. Quænam ſunt diuitiæ hoc loco, & quæ gloria, niſi diuitiæ terrenæ & mundana gloria? Bene ergo in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria, quia bonũ q̃d habet huiuſmodi bonũ diuitiarũ & gloriæ tẽporalis tale eſt, vt nõ ſolis detur electis, imo ſæpius deſit & tardius detur electis q̃ reprobis. Ignea vero lex, ſcilicet iſte liber, tantummodo electorũ bonũ & conſolatio eſt, & iſta eſt pars quæ ſemper permanet, teſtante domino, cũ dicit in euãgelio: Maria optimã partẽ elegit, quæ nõ auferetur ab ea. Et nõnulli quidẽ, vt Dauid & Salomon, multũ de vtraq; parte acceperũt, de dextera ſcilicet librũ, de ſiniſtra diuitias & gloriã, quippe qui cũ ſcientia legis dei diuitias quoq; habuerunt & gloriam temporalis *regni, & vtraq; dona fuerunt huius ſedentis in throno, ſed expedit* omni animæ, cui hæc data ſunt, vt quod à dextra datũ eſt habeat in iucunditate, quod aũt à ſiniſtra, teneat ſub ſe, & moderetur liberali diſpenſatione, dicatq;: Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Quod eſt dicere: Temporalia bona ſub mea ſunt diſpoſitione, pars aũt illa, quæ illis tranſeuntibus permanet, pars optima, quæ eſt verbũ dei, legere vel audire, & intellecta cõmendare memoriæ, in ſumma mihi eſt delectatione. ¶ Scriptũ, ait, intus & foris, ſignatũ ſigillis ſeptẽ. Intus & foris ſcriptus eſt liber, quia nimirũ ſancta ſcriptura & hiſtoriali ſiue literali tenore legẽda, & ſpiritali ſenſu intelligẽda eſt. ¶ Signatus eſt quoq; ſigillis ſeptẽ, ita videlicet, vt omnẽ in ſe contineat myſteriorũ Chriſti plenitudinẽ, quæ niſi ille veniens adimpleſſet, nemo intelligeret, & tanq̃ ſignacula firmiſſima ſoluere cupiẽs, fruſtra laboraret, quia conuenientia nõ eſſent, quæ cunq; quaſi exponẽdo dicere contenderet. Deniq; hi quibus Chriſtus nõ venit, vel qui Chriſtum non receperunt, nunc vſq; clauſum & ſignatũ verſant librũ, imo nec ſignatum eſſe vident, quia velamen poſitum eſt ſupra cor eorũ, & quæ cunq; quaſi exponendo fari geſtiunt, conuenientia non ſunt. Bene autẽ dictũ eſt, ſignatum ſigillis ſeptem, quia videlicet ſeptem ſunt Chriſti myſteria, circa quæ verſatur ſancta legalis & prophetica ſcriptura, ſcilicet incarnatio, paſſio, reſurrectio aſcenſio, datũ ſpũs ſancti paracleti, vocatio gentium, ſecundus aduentus Chriſti ad iudicandũ, de qbus ſuis in locis ipſo donãte dicemus p̃ ſingula. Ita quippe iſtis myſteriis ſancta ſcriptura eſt ſignata, vt quicũq; iſta nõ recipit, nullatenus veritatẽ eius intelligere p̃ualeat. ¶ Et* audiui angelũ fortem prædicantem voce magna: Quis eſt dignus aperire librum & ſoluere ſignacula eius? ¶ Angelus iſte fortis ita p̃dicans voce magna ſanctorũ antiquorũ anhelans expectationẽ, magnumq; deſiderium ſignificat, de quibus in euangelio dominus: Multi, inquit, prophetæ & iuſti voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Et Apoſtolus ad Hebræos enumeratis patribus, iuxta fidẽ, inquit, defuncti ſunt omnes iſti, nõ acceptis repromiſſionibus, ſed à longe eas aſpicientes & ſalutantes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terrã. Et infra: Et hi omnes, inquit, teſtimonio fidei probati inuenti nõ acceperunt repromiſſionẽ, deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt ne ſine nobis conſummarentur. Nimirũ expectatio & illa à longe illorũ ſalutatio atq; cõfeſſio magnus erat magni deſiderij clamor, qualẽ hic in iſta viſione ſignificari decuit, magna voce angeli fortis fortiter p̃dicantis. Exempli gratia: Illi de quibus nouiſſime dixit, oẽs teſtimonio fidei probati nõ acceperunt repromiſſiones. ¶ Legebant quod in vno eorũ ſcriptũ eſt de filij dei incarnatione: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabit nomẽ eius Emmanuel. Ac deinceps: Paruulus natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Et factus eſt principatus ſup humerũ eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, fortis deus, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Et in alio de diuina eiuſdẽ natiuitate: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Item de eiuſdem paſſione: Vere languores noſtros & peccata noſtra ipſe portauit: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus: Sicut ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & ſicut agnus corã tondente ſe obmuteſcet, & nõ aperiet os ſuũ. Et in alio: Foderũt, inquit, manꝰ meas & pedes meos. ¶ Item de eiuſdẽ reſurrectione: Venite & reuertamur ad dominũ, qa ipſe cœpit & ſanabit nos: percutiet & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos & viue-

Melior liber q̃ diuitiæ.

Cantic. 2

Lucę. 10

2. Cor. 3.

vidi

Heb. 11

De incarnatione.

Eſa. 7. 9

Pſal. 2.

Iohan. 53

Pſal. 21

Oſee. 2

& viuemus in cõspectu eius. Et in psalmo: Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi. Et item: Exurrexi & adhuc sum tecũ. ¶ Item de eiusdẽ ascensione: Quoniã eleuata est magnificentia tua super cœlos. Et iterũ: Ascendit deus in iubilatione, & dñs in voce tubæ. Et alibi: Dixit dñs domino meo sede à dextris meis. ¶ Item de aduentu vel dato spũs sancti: Et erit in nouissimis diebus, effundam de spiritu meo super omnẽ carnem, dicit dominus & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ. Et in alio: Effundam super vos aquã mundam & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris: & dabo vobis cor nouũ, & spiritũ nouum ponã in medio vestri, siue (vt subinde ait) & spiritũ meum ponam in medio vestri. ¶ Item de vocatione gentiũ & abiectione Iudæorum: Vocabo nõ plebem meam, plebẽ meã: & non misericordiã cõsecutam, misericordiam cõsecutam. Et in alio: Populus quẽ nõ cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt. ¶ Item de iudicio eiusdem: Dñs ad iudiciũ veniet cũ senioribus populi sui. Et alibi: Dñe exaltetur manus tua & non videant: videant, & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret. Hæc, inquã, legebant & multa his similia: quia oĩs fere scripturarũ plenitudo circa septẽ hæc versatur mysteria, & desiderãtes atq; suspirantes videre illorũ adimpletionẽ, dicebant: Quis est dignus aperire librũ & soluere signacula eius? Circũspiciebant animo omne semen Israel, videbãt quotidie nascentes & morientes, perpendebãt viuos & cõmemorabãt mortuos, & nullus omnino tantus erat vel talis apparebat, qui solueret hæc septẽ signacula, id est, in quo vel per quem implerentur tot & tãta hæc mysteria. Hoc est quod sequitur. ⌊ Et nemo poterat in cœlo neq; in terra, neq; subtus terrã aperire librum, neq; respicere illum. ⌋ Erant in cœlo angeli, erant in terra viuentes homines iusti nonnulli, erant subtus terram, scilicet apud inferos in quadã tamen requie, patriarchæ & prophetæ, reges quoq; & iusti plurimi mortui, & nemo illorũ poterat aut potuerat aperire librũ, id est, iam dicta adimplere mysteria scripturarũ, neq; respicere illum, id est, nec saltem sperare de semetipso, q̃ tantum tamq; diuinum posset exequi salutis mundi negotium. Sequitur. ⌊ Et ego flebam multũ, quia nemo inuẽtus est dignus aperire librũ, neq; videre eum. ⌋ Parum erat huic beato Iohanni audisse vocẽ magnã fortis angeli fortiter prædicantis, quis est dignus aperire librũ, & soluere signacula eius, qua voce vel qua prædicatione magnũ sanctorũ antiquorum desiderium significabatur, nisi & vnctio (de qua ipse Iohãnes alibi loquitur, & vnctio eius docet vos de omnib⁹) mentẽ eius inungeret, vt in ipso excessu præ dulcedine rerũ quas viderat fleret, suoq; fletu sanctorum illorum desiderium experiretur q̃ flebile fuisset. ⌊ Flebam ergo, inquit, multum. Et vnus de senioribus dixit mihi: Ne fleueris: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librũ & soluere septẽ signacula eius. ⌋ Hæc talis dictio vnius de senioribus nõ solũ flentem consolatur, verumetiam videntem atq; visurũ docilem reddit, vt rerum siue imaginum quas videt cognitor fieri melius possit, præmonitus atq; ad memoriam rerũ gestarũ adductus in ipso excessu verbis huiuscemodi: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Leonẽ nominat ei qui protinus agnũ visurus erat. Sequitur enim: Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animaliũ, & in medio seniorũ agnũ stantem tanquã occisum. Cur hoc? Videlicet quia is qui per mansuetudinẽ & patientiã in sua passione dignus erat & sicut agnus erat corã tondente se obmutescens non aperuit os suũ, ipse consummata eadem passione, mox tanquã catulus leonis ad prædã ascendens infernum spoliauerat, atq; in sepulchro requiescens & accubans vt leo & quasi leæna, ipsam quoq; mortẽ corporis, & in semetipso & in nobis tertio die magno rugitu, magno cũ terræ motu cõtriuerat. Sane multo amplius iste leo tunc rugiet, quando ad iudicandũ veniens, tẽpestate valida circum tonãte, mortuos oĩs acsi dormientes, euigilare faciet. Ait ergo: Ecce leo de tribu Iuda, id est, homo talis, qualis iuxta propheticã veritatem, quã Iacob patriarcha p̃dixit, nasci de tribu Iuda, vicit fortitudine sua principẽ aduersæ fortitudinis, tãtus ac talis vt dign⁹ fuerit ac sit, aperire librũ & soluere septẽ signacula eius. ¶ Quare autem dixit de tribu Iuda radix Dauid, cũ sic dicere potuisset, de tribu Iuda, de stirpe Dauid? Christus em̃, vt de tribu Iuda, ita & de semine Dauid est. Cur ergo vt de tribu Iuda nõ ita dixit, de stirpe vel de semine Dauid? Videlicet q̃a tali dictione rẽ vel causam nõ tetigisset vnde leo fit, & vnde vincere potuerit. Christus nãq; vnde de tribu Iuda est & ex semine Dauid, nõ inde deus est, neq; inde mortẽ vicit aut resurgere potuit, sed inde homo est, & inde tanq̃ agnus mori vel occidi potuit. Magnificẽtius ergo dictũ est, vt dici debuit, radix Dauid. Magnificũ quippe & mirabile est eius esse radicẽ, de cuius stirpe descẽdit. Nã si ad carnẽ respicias Christi, sic nõ est ille radix Dauid * quomodo non radicẽ vitis portat, sed vitẽ radix. Ita q; secundũ diuinitatem dictum est radix Dauid, quia videlicet sicut radix vitem aut palmitem, ita patrem suæ carnis Dauid portat Christus secundũ suam diuinitatem. ¶ Vnde em̃ Dauid & tota gens illa in scripturis propheticis vinea dñi dici consueuit, nisi quia per

Psal. 3.
Psal. 138.
Psalm. 8
Psal. 46
Psal. 109
Ioel. 2
Acto. 2
Ezechi. 36
Osee. 1
Osee. 2.
Roma. 9
Psal. 17
Esa. 5
Esa. 36
Limbus,
1. Iohan. 2
Leo ex tribu Iuda vicit radix Dauid
Esa. 11
Esa. 53
Gene. 49
Quomodo sub eo sit radix de cuius stirpe descendit
quoniam

fidē venturo inhærebat Christo, qui dicit, ego sum vitis? Denicq; sicut apostoli palmites,
sic Dauid vitis huius est palmes, nec aliquis veterū aut nouorū ad vineam domini pertine
Esaiæ. 5 Hiere. 2 re potest aut potuit, nisi qui per fidem viti huic inhæret aut inhæsit. Sequitur. ⌊Et vidi, &
Iohan 15. ecce in medio throni & quatuor animalium & seniorū agnū stantem tanquam occisum,
habentē cornua septē & oculos septem. ⌋Vnus idemq; Christus qui agnus est innocen-
Gene. 49 Exod. 12 ter moriendo, leo quoq; factus est mortem fortiter euincendo. Vtrunq; autē veteris scri-
pturæ autoritate fundatū est. Nam quē leonem siue catulum leonis Iacob patriarcha prę
dixit, eundē per agnū Moses in Aegypto figurauit. Quomodo autē in medio throni stat
Infra. 19 agnus iste & quatuor animaliū & seniorū, nisi quia sicut alibi dicitur, rex regum est, & do-
minus dominantiū? ¶Nam potestatē eius & sapientiā qua dominatur & imperat, exprimit dicendo, habentē cornua septē, & oculos septem. Septiformis nanq; spiritus in Chri
sto vel super Christū requiescens, qui supra septē lampadibus, hic propter eminentiā po
testatis & fortitudinis septē cornibus, & propter illuminationē gratiæ vel sapientiæ septē
Iob. 12 oculis cōparatur. Vnde loquitur Iob: Apud ipsum est fortitudo & sapiētia. Item: Apud
ipm est sapientia & fortitudo. Igitur agnū vidi, inquit, stantē in medio throni, & quatuor
animalium & seniorū, id est, Christū sanctum sanctorum regnantem & dominantem in
medio omnium sanctorū, cornibus septem & oculis septē, id est, spiritibus septem, quoꝝ
Roma. 6 *omnē in se habet plenitudinem corroborantē & illuminantē omnes*, qui per fidē in cir-
cuitu eius sunt. ¶Additur quoq; tanquā occisum. Quid est tanquā occisum, nisi aliquan-
do occisum, nunc autē viuum? Nam ille quidem resurgens ex mortuis iam non moritur,
mors illi vltra nō dominabit, veruntamē signa mortis eius, loca clauoꝝ in manibus eius
& pedibus, locus lanceæ in latere eius, quæ suis discipulis post resurrectionē suā ostendit
& palpanda præbuit, in memoriā sempiternā reseruantur, sibi ad gloriam, nobis ad gra-
tiam, inimicis eius ad crudelē cōscientiā, vt videant & cōfundantur iuxta illud prophe-
ticum, videbunt in quē pupugerunt. ⌊Et venit & accepit de dextera sedentis in throno li
Zach. 12 Deut. 33 Prouer. 3 brū. ⌋Cum, vt supra iā dictū est, in dextera sedentis, ignea sit lex, quæ est iste liber, in fini-
stra vero illius diuitiæ & gloria, valde notandū, quia veniēs Christus in hunc mundū per
incarnationis mysteriū, nihil diuitiarū aut gloriæ de finistra, sed tantummodo librum siue
igneam legē accepit de dextera. Bonum exemplū cunctis præbens discipulis & credenti
Iohan. 6. bus in se, nihil diuitiarū aut gloriæ voluit aut quæsiuit in hoc mūdo, pauper & egenus iste,
imo & cū offerretur ei, sicut legimus in euangelio, quia venturi erāt hi quos saturauerat
de quinq; panibus & duobus piscibus, vt raperent eū & facerent regē super se, sciens hoc
ipse fugit. Tantummodo meditari in lege dñi die ac nocte, tantummodo librū de dexte
Threñ. 3. ra dignatus est accipere, intendens aperire illū, & soluere septē signacula eius. Consequū
tur quidē illum, qui exemplo eius pro posse suo librū hunc accipiunt, labores & aduersita-
res seculi, sed de isto etiā scriptū est: Saturabit opprobriis, id ē, opprobria sustinere proiu
stitia dulce illi erit. ⌊Et cū aperuisset librū, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores
ceciderunt corā agno, habētes singuli citharas & phyalas plenas odoramentorū, quę sunt
orationes sanctorū. Et cantabunt canticū nouū, dicentes: Dignus es dñe accipere librum
& aperire signacula eius. ⌋Magna res, vehementer summumq; agebatur negotiū cū ve-
niret agnus ille, & accipiens aperiret librū, bonisq; ac legitimis opus erat testibus ad de-
fendendū atq; testificandū, q̄ ipse dignus esset accipere & aperire librū, id est, in quo de-
Triplices testes Chri contra Iudæos. berent impleri scripturæ vel cuncta oracula prophetarū. ¶Quis em̄ illi credidit cum dice
ret se à deo patre esse missum ad tale ministeriū? Nam econtra perfidi Iudæi dixerūt: Tu
Iohan. 8 Iohan. 3 de teipso testimoniū perhibes, testimonium tuū non est verū. Et multa in hunc modum.
Hinc Iohannes Baptista gemebundus clamat: Qui de cœlo venit super oēs est, & quę vi
dit & audiuit hoc testatur, & testimoniū eius nō accepit. Nemo, inquit, accepit, imo om-
Matth. 26 nes cōtra steterunt, omnes falsum testē clamauerunt, & tanq̄ magū & seductorē interfe-
cerunt. Exempli gratia: Quia dicēti pontifici, adiuro te per deū viuū, vt dicas nobis si tu
Esaię. 53 es Christus filius dei benedicti, veritatē respondit: Et ille vidēs quia testimonium eius ne
mo accepit, tacuit: & sicut agnus coram tondēte se obmutuit, & nō aperuit os suū. Quid
multa? Tanq̄ falsum testē occiderūt illū, sicut iam dictū est, & sic maxime aperuit librū, im
pleuit oracula scripturarū. Ergo vt vel occiso nō deesset testimoniū, ecce triplex dignita
Deute. 17. tis eius testificatio sufficiēs & abundās secundū sacræ legis edictū, q̄a in ore duorū vel triū
testiū stat omne verbū. ¶Primus hoc loco testis, est vniuersa sanctorū veterū ac nouorū
ecclesia, q̄ hic intelligitur p quatuordecim seniores & q̄tuor animalia. Ecclesia nanq; vna
omniū electorū, p̄dicat scriptis, p̄dicat miraculis, in illo hoīe Iesu Christo q crucifixus est,
cōpleta esse oīa, & dicit. ⌊Dignus es dñe accipere librū, & aperire signacula eius, qm̄ occi
sus es, & redemisti nos deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingna, et populo, et natiōe
et fecisti nos deo nostro regnū et sacerdotes, et regnabūt sup terrā. ⌋Secūdus testis, oīs
sanctorū

sanctorꝫ angelorꝫ chorus vel exercitus est, qui incarnandũ annunciauerunt, natũ cũ gloria in altissimis decantauerũt, tentato in deserto ministrauerũt, agonizantẽ in passione, vt Lucas testatur, cõfortauerunt, resurgẽtis gloriam beatis mulieribus apparẽtes prolocuti sunt, ascendentis triumphũ, & iudicaturi reditũ sanctis apostolis intimauerũt. Ait ergo. ¶Et vidi & audiui vocẽ angelorꝫ multorꝫ in circuitu throni & animaliũ & seniorꝫ, & erat numerus eorꝫ milia miliũ voce magna dicentiũ: Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutẽ & diuinitatẽ, & sapientiam, & fortitudinẽ, & honorẽ, & gloriã, & benedictionem. ¶Tertius testis, omnis creaturæ vniuersitas est, qa omnia per ipm facta sunt, & hoc est maximũ atꝫ cõstantissimũ dignitatis eius testimoniũ, quia fine dubio nemo dignior illo per quẽ omnia facta sunt, & sine quo factũ est nihil. Pulchritudo cœli & omniũ quæ in eo sunt, pulchritudo terræ & omniũ quæ in ea sunt, pulchritudo aquarꝫ & omniũ quæ in eis sunt, naturali quodã concentu dignitati eius perhibẽt testimoniũ, quia, sicut iam dictũ est, omnia per ipm facta sunt, qa videlicet deus pater ipse dixit & facta sunt, ipse manduit & creata sunt. Hic aũt est illius dicentis verbũ, illius mandãtis mandatũ. Ait ergo. ¶Et omnẽ creaturã quæ in cœlo est, & super terrã, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in ea sunt, omnes audiui dicẽtes: Sedẽti in throno & agno benedictio & honor, & gloria, & potestas in secula seculorꝫ. ¶Nunc iã diligẽtius & testiũ dignitatẽ atꝫ reuerentiã, & testimoniorꝫ attendamus fidẽ atꝫ constantiam. ¶Cum, inquit, aperuisset librũ, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderũt corã agno habentes singuli citharas & phyalas plenas odoramentorꝫ, quæ sunt orationes sanctorꝫ. ¶Antequã aperuisset agnus librũ, antequã per passionẽ suam adimpleret veritatem scripturarꝫ, præter pauciss imos, præter tres Magos ab Oriente venientes, & præter illũ illuminatũ à natiuitate cæcum, fere nullus inuenitur procidẽdo adorasse agnũ, Christum dei filium, sed postquã aperuit, postq̃ obedientiã consummauit, omne genu curuatur cœlestiũ, terrestriũ & infernorꝫ. Nec vero solũmodo genu flectit, sed adoratio plena procidẽdo perficitur, *sicut & in psalmo* scriptũ est: Corã illo procident Aethiopes, & adorabunt eum omnes reges. ¶Apostoli quoq; neq; illũ adorare, neq; in nomine eius adhuc petere nouerant. Vnde & dicebat illis iã instante hora suæ passionis: Vsq; modo non petistis quicq̃ in nomine meo. Ac deincepsꝫ Illo die in noie meo petetis. Ex quo propter quod *humiliauit* semetipsum, factus obediẽs vsq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis, deus illum exaltauit, ex eo *iam exigitur vt adoremus &* procidamus ante eũ, & nomine eius petamus, dicẽtes deo patri, da velꝑsta hoc vel illud, per dominũ nostrũ Iesum Christũ filium tuum. ¶Cum ergo *aperuisset librum, cum adimpleret* omnia quæ de ipso scripta sunt, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores corã agno adorãtes ceciderũt, qa sancti omnes noui pariter & veteres *in cœlo & in terra*, qui cunq; adorant patrẽ, adorant & filiũ, adorant deum & hominem Iesum Christũ habentes singuli citharas, instrumenta videlicet laudũ incessabiliũ, instrumẽta non manufacta, sed pectora fidelia, & corpora cũ plectro linguæ dei personantia laudẽ. Citharis nanq; vbi ligno chordæ tenduntꝫ, corpora propter Christũ mortificata recte cõparantur. ¶Habent etiã phyalas, vascula videlicet ore lato patentia, id est, corda non angusta, sed p charitatẽ dilatata. Huiusmodi phyalæ plenæ sunt odoramentorꝫ, q̃ sunt, inquit orationes sanctorꝫ. Nimirum & hoc ipsum latitudo oris phyalarũ, id est, ampla charitas efficit cordiũ vt odoramentorꝫ noie honorentꝫ orationes sanctorꝫ. Vnde est illud in psalmo: Dirigatur oratio mea ficut incensum in cõspectu tuo. Et in cõsummatione virtutis & orationis suæ pius magister dicit: Ego me obtuli sacrificiũ deo *in* odorẽ suauitatis. ¶Et cantabãt canticum nouũ dicẽtes: Dignus es domine accipere librũ, & aperire signacula eius, quoniã occisus es, & redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos deo nostro regnũ & sacerdotes, et regnabũt super terrã. ¶Adorabãt & citharizabant, spirabant odoramenta orationũ, & cantabant canticum nouũ, atq; hoc erat & est magnũ & ineffabile tripudium. ¶Nouũ, inquit, cantabant canticum, nam & cantores omnes ipsi noui sunt, oẽs veterem hominẽ deposuerũt, & noua in Christo creatura sunt. Tota nimirũ cantici materia noua erat, quia nouiter agnus occisus aperuerat librũ, & redemerat eos in sanguine suo, quẽadmodũ & ipsi cantantes dicũt: Recte ergo nouũ dicuntur cantare canticũ. Quod est illud canticũ? Dignus es domine accipere librum, & aperire signacula eius. Dominũ dicunt agnũ, rex enim est regum, & dominus dominantium. ¶Cum autẽ iam dictũ sit qꝺ aperuisset librum, quomodo nunc dicunt, dignus es accipere & aperire librũ? Semel eñ passus & mortuus est, & hoc modo librum semel aperuit, id est, scripturas impleuit. Ergo qꝺ dicunt ei qui iam aperuerat, id est, adimpleuerat, dignus es accipere, idẽ est ac si dicãt, dignus es et potens sensum legentibus aperire et intelligentiam scripturarꝫ dare. Nam et hoc et illud vnus idemq; pro sua dignitate effecit. Moriens scripturas adimpleuit, resurgens spiritũ sanctũ dedit apostolis, qui ad intelligendas scri-

Matth. 1
Luc. 1.
Luc. 2
Matt. 4
Luc. 22
Matth. vlt.
Actorꝫ. 1
Iohan. 1.
Psal. 32. 148
Matth. 2
Iohan. 9
Philip. 2
Psal. 71.
Iohan. 16
Philip. 2
Quæ sunt citharæ sanctorum.
Psalm. 140
Ephe. 5.
Heb. 9
Ephe. 4

pturas ſenſum illis aperuit,& ſignacula libri ſoluit,id eſt,ſoluta & intelligibilia facta eſſe myſteria ſcripturarũ oſtendit. Vnde hæc dñe dignitas tibi? Quoniã occiſus es,inquiunt, & redemiſti nos deo in ſanguine tuo. Niſi occiſus fuiſſes,nequaq̃ liber aperiri potuiſſet.

Matth.26. Propterea Petro euaginanti gladium,cum mallet homines occidere q̃ ab hominibus occidi,te verũ agnũ dei,dixiſti: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Non poſſum rogare patrem meũ,& exhibebit mihi modo pluſquã duodecim legiones angelorũ? Quomodo ergo implebunt ſcripturæ? Quia ſic oportet fieri. Quoniam ergo occiſus es,in eo ipſo aperuiſti librũ,& impleſti veritatẽ ſcripturarũ. ¶Occiſus es & redemiſti nos deo in ſanguine tuo. Notandũ tale canticum in duobus quæ ſequuntur multitudinis angelorum & omnis creaturæ teſtimoniis nõ eſſe,quia videlicet neq; angeli,quippe qui nõ perierãt,neq; creatura alia quæcunq; rationalis nõ eſt,ſed ſola hominũ eccleſia,quæ hic intelligitur per vigintiquatuor ſeniores & quatuor animalia,in ſanguine Chriſti redempta eſt. Propterea iſti quidẽ dicunt,quoniã occiſus es,& redemiſti nos,angeli aũt hoc tantũ, dignus eſt agnus qui occiſus eſt,& nõ addunt,& redemiſti nos. Porro cæteræ oẽs creaturæ quæ in cœlo,& quæ ſuper terram,& quæ ſub terra,& quæ in mari ſunt,nihil horũ dicunt,ſed tantummodo ſedenti ſuper thronũ à quo factæ ſunt,& agno per quẽ factæ ſunt,ſuo modo benedicunt. Soli ergo homines ſunt qui primi ante angelos & ante omnẽ creaturam primũ *in iſto cantico perhibent* teſtimoniũ,dicendo: qm̃ occiſus es, & redemiſti nos. Cui redemiſti nos? Deo,inquiunt. Vnde redemiſti nos? Ex omni tribu,& lingua,& populo, & natione. Ex magna vtiq; diſperſione congregaſti nos,ex magna diſſenſione adunaſti nos. Ex hoc nanq; homines multũ à ſemetipſis diſſentiunt,q; multarũ tribuũ, diſſonantiũ linguarũ,diſſimilium populorum,& diuerſarũ ſunt nationum. Porro ex hoc adeo diſſentiunt,q; à diabolo capti diuerſorum tenentur irretiti laqueis errorum. Sed tu redemiſti

Iohan.11. nos deo vt faceres nos dei filios,vt ſicut in euangelio ſcriptũ eſt,filios dei,qui erãt diſperſi,congregares in vnũ. Agnus qui in Aegypto in figuram tui occiſus eſt,ex vna tantũ gen-

Exod.12. Agnus typicus. te populũ illũ in ſanguine ſuo redemit,ita videlicet,vt ſanguis eius de limine ſumptus,& *in ſuperliminari,& ſuper* vtrunq; poſtem poſitus domorũ in quibus comedebatur, percuſſorẽ nõ ſineret ingredi & percutere,& occiſis Aegyptiorũ primogenitis,hi qui prius tenebantur ab eis nõ ſolũ dimitterẽtur,ſed etiam compellerẽtur exire,& diuiſo mari rubro,*ipſi quidẽ ſalui* pertranſirent,perſequentes autẽ eos Aegyptij cum curribus & equis ſuis in mediis fluctibus interirent. Taliter tunc agnus ille populũ illum redemit,imo tunc dominus dominator agne per illius agni immolationẽ figuratiua redemptione illos redemiſti. ¶Nũc aũt tu per temetipſum ita redemiſti nos deo in ſanguine tuo, vt ſanguis tuus, q pro nobis effuſus eſt,de baptiſmi tui ſacramẽto ſumptus,ſigno crucis frontibus noſtris imprimatur,itemq; de ſacro altari ſumptus ſuper vtrunq; poſtẽ domorum noſtrarũ ponitur,dũ & cordis & corporis ore percipit. Hoc facto percuſſor diabolus ingredi nõ permittitur,ſed primogenitũ,id eſt, originale peccatũ in nobis deletur,& omnia quæ contra nos erãt actualia peccata,nosq; perſequebãtur,in aquis baptiſmi abſorbẽtur. Ita redemiſti nos liberãs à malignis ſpiritibus,& cõgregans de nationibus,& feciſti nos deo noſtro regnũ & ſacerdotes. ¶Illud quoq; quod ad hoc redemiſti nos,vt faceres deo noſtro regnũ & ſacerdotes,qui eramus ſerui peccati & dæmonũ ſacrificatores,in illa vmbra præfiguratũ eſt. Redactos in ſeruitutem Aegyptiorum,& ſeruientes diis eorum,filios Iſrael

Exod.3. ad hoc redemiſti,vt faceres deo qualecunq; regnũ,& de tribu Leui ſacerdotes qualiſcunq; ſacrificij,ſic incipiens & ſic mandans Pharaoni: Dimitte populũ meũ vt ſacrificet mihi. Factũ eſt tandẽ in manu forti,& populus ille regnum erat deo,donec malo cõſilio dicerent ad Samuel: Nequaquã,ſed regẽ conſtitue ſuper nos. Item: Conſtitue ſuper nos re-

1.Reg.8. gem vt iudicet nos,ſicut & vniuerſæ habent nationes. Dominus autẽ ad Samuelem: Nõ, inqt,te abiecerũt,ſed me,ne regnẽ ſup eos. Ergo & in illa figura ſic illos de ſeruitute Aegyptiorum hominũ pariter & deorũ redemiſti,vt faceres regnum deo,& de illis ſacerdotes

Roma.6 1.Cor.15 dei. Nos ſecundũ illam figurã feciſti in veritate deo noſtro regnum & ſacerdotes,vt iam nõ ſimus ſerui peccati,ſed regnũ iuſtitiæ,vt nõ regnet peccatũ in noſtro mortali corpore imo nec ipm corpus iã mortale ſit,cũ mors per gloriã reſurrectiõis abſorpta fuerit. Ecce iam & regnũ hic incipit,& ſacerdotes ſumus dei,nunc ſacrificantes hoſtiã ſalutarem corporis & ſanguinis tui,tunc aũt & plene regnaturi,& inceſſabiles laudũ hoſtias ſacrificaturi. Vere magna largitas redimẽtis,qui ad hoc redemit ſeruos peccati,vt nõ ſeruos faciat

Qũo ſancti ſerui ſunt & amici. vel habeat,ſed regnũ & ſacerdotes dei. ¶Confitentur quidẽ omnes redempti,& verum dicunt qa ſunt ſerui eius qui eos redemit,ſed ipſe q redemit,nõ ſeruos,ſed amicos,nõ ſub ſeruientes,ſed cõregnãtes facit,& dicit: Quid multa? Cõditione ſui ſunt ſerui emptiti,dignatione illius vocant,& ſunt amici,& filij vocãtur,& ſunt regnũ,& ſacerdotes dei. ¶Et regnabunt,inquit,ſuper terrã. Quomodo illi iam dicti de ergaſtulo Aegyptiorũ liberati

regna-

regnauerunt ſuper illam repromiſſionis terram, vnde Chananæi & Amorrhæi propter ſua peccata electi ſunt, ita iſti regnabunt ſuper veram repromiſſiõis terram, ſuper terram viuẽtium, vnde propter ſuperbiã illi apoſtatæ ſpũs electi ſunt. Notãdum vero, q̃ de prima perſona tranſierũt ad tertiam cum præmiſſo, & feciſti nos deo noſtro regnũ & ſacerdotes, adiungũt, & regnabũt ſuper terram. Religioſa valde trãſitio eſt hęc, declinãs etiam in ſono vocis vane gloriantium ſimilitudinem. Et cũm veraciter dicere poſſent, & regnabimus ſuper terrã, magis humiliter dicere placuit, & regnabũt ſuper terram. Itaq̃ & feciſti nos deo noſtro regnum, fit laudatio oĩm communiter cõfitentium, & regnabũt ſuper terram, dictum ſit ſinguloꝝ humili ſe reuerentia deprimentium. Sed nec illud prætereundum eſt, q̃ nõ dictum eſt, & regnabũt in terra, ſed regnabunt ſuper terram. Sancti quippe conditiõe in terra ſunt, q̃a ſpũs eorum in terreno corpore ſunt, ſed vita & cõuerſatione ſuper terram ſunt, & ſuper terrena atq̃ corruptibilia membra ſua tenẽt principatum. Et nũc q̃dem quàm diu corpora mortalia ſunt, cum labore & ſolicitudine regunt illa, in futuro aũt in pace & ſecuritate ſuper illa regnabũt. ¶ Et vidi & audiui vocem angelorum multoꝝ, in circuitu throni, & animalium, & ſenioꝝ, & erat numerus eoꝝ milia milium voce magna dicẽtium: Dignus eſt agnus q̃ occiſus eſt, accipere diuinitatem, virtutẽ, & ſapiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. ¶ Primus teſtis ad quem magis pertinet hoc negotium, ſ. oĩs *cœtus electoꝝ hoĩm, prædicto modo ſuũ edi*xerat teſtimonium, & inde vidi (ait teſtis) alterius vocem, & hic erat oĩs chorus angeloꝝ ſtãtium in circuitu throni, & animalium, & ſenioꝝ, videlicet ad magnum ſpectaculum redemptionis & ſaluatiõis hoĩm. ¶ Numerus eorum infinitus eſt. Hoc eñ ſatis admiratiue prædicat dicendo, & erat numerus eorum milia milium. Deniq̃ numerus eorum milia milium, cum nõ dicatur quot milia, manifeſte numerum ſonat infinitum. Ita in Daniele cum dicitur, milia milium miniſtrabant ei, & decies millies centena milia aſſiſtebant ei, multus quidem numerus eſt decies millies centena milia, ſed tamen finitus, numerus vero milia milium, finitus nõ eſt. ¶ Ad iſtorum, ſ. angelorum omnem multitudinem pertinet huic agno perhibere teſtimonium, q̃a videlicet etſi nõ per ipſum redempti ſunt, q̃a nõ perierant, attamen & per diuinitatẽ eius cõditi ſunt, & per ſanguinem eius nobis cõciliati ſunt, iuxta illud Apoſtoli: Quia *in ipſo cõdita ſunt vniuerſa in cœlo & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dñationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum, & in* ipſo creata ſunt. Et ſubinde: Quia in ipſo complacuit oẽm plenitudinem habitare, & per eum recõciliari oĩa in ipſo pacificans per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terra ſunt. Et alibi: Vt notũ nobis faceret ſacramẽtum voluntatis ſuæ ſcđm beneplacitum eius q̃d propoſuit in eo, in diſpenſatiõe plenitudinis temporꝝ. Exponit ſtatim q̃d ſit illud beneplacitũ dei, ita ſubiungẽdo: Inſtaurare oĩa quæ in Chriſto, quæ in cœlis & quæ in terris ſunt in ipſo. Hoc eñ erat beneplacitũ *dei, videlicet impleto tpe ordinatiõis ſuæ in*ſtaurare in fide Chriſti, quæ in cœlis ſunt ſemiplena, i. numerus angeloꝝ q̃ diminutus erat, & quæ in terris ſunt euacuata, ſ. hoĩes qui perierant. Igitur q̃a angeli & in ipſo cõditi, & per ſanguinem eius hoĩbus conciliati ſunt, & ex hoĩbus numerus eorum ſuppleꝫ per iſm bene in circuitu throni. & animalium, & ſeniorum, ecce adſunt ad teſtificandum, & auditur teſtimonium illorum voce magna. i. magno affectu dicentium: Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt accipere virtutem, &c. Quia angeli ſunt q̃ non perierũt, *idcirco non dicunt*, dignus eſt agnus q̃ occiſus eſt, & redemit nos, quomodo pauloante dixerũt homines, q̃m occiſus es, & redemiſti nos deo in ſanguine tuo, ſed hoc tantum dicunt, dignus eſt agnus qui occiſus eſt. ¶ Septem numero inſignia teſtificantes agno aſſcribunt, virtutem, diuinitatem, ſapiam, fortitudinem, honorem, gloriam, benedictionem. Et in iſto numero laudum pariter intelligimus vniuerſa, quæcũq̃ ſacris cõtinẽtur ſcripturis eiuſdem agni Chriſti præconia. Sũt eñ & alia multa hmõi maieſtatis & ſublimitatis eius noĩa, regnum, imperium, ſalus, vita, poteſtas, & his ſi'ia. ¶ Legebãtur hæc ſparſim in ſcripturis. Exempli gr̃a, in Eſaia ſic: Paruulus eñ natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Et factus eſt principatus ſup humerum eius, & vocabitur nomẽ eius admirabilis, cõſiliarius, deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Multiplicabiſ eius imperiũ, & regni eius nõ erit finis. Legebãt hæc Iudæi, ſed indignum iudicabãt eum, quẽ ſicut agnum occiderãt. Indignũ oĩno et ineptum reputabãt cũctis noĩbus iſtis, q̃ppe cum iſta ſint præconia Chriſti, ipſi autem nolebãt iſtum filium, vt putabãt Ioſeph, filium, vt improperabãt, fabri, Chriſtum vllatenus eſſe vel dici. Decertãt ecõtra teſtificãtes angeli: Agnus iſte qui occiſus eſt, hic vermis et nõ homo, qui conculcatus, et crucifixus eſt, hic filius hominis, filius quidem Mariæ, ſed nõ filius Ioſeph, dignus eſt accipere omnia hæc, dignus eſt, de quo dicantur et prædicentur omnia iſta. ¶ Dignus eſt accipere virtutem, dignus eſt eſſe vel dici rex ille, de quo Pſalmiſta: Domine (inq̃t) in virtute tua lætabiſ rex. ¶ Dignus eſt accipere diuinitatem, dignus eſt hoc noĩe,

Milia milliũ idẽ, nũerus infinitus

Dani. 7

Coloſ. 1

Ephe. 1

Septẽ laudũ angelicæ inſignia.

Eſa. 9

Iohan. 5

Matth. 13

Pſal. 21

Pſalm. 2

Philip.2 quod est super omne nomẽ, qđ nomẽ deus est: & hoc accipe de propheta iam dicto, apud
Esaiæ.9 qnẽ deus est dictus hoc modo: Et vocabit nomen eius admirabilis, cõsiliarius, deus. ¶Di
Hierem.23 gnus est accipere sapiam, dignus est vt is ipse esse credat, de quo Hieremias: Ecce (inqt) di
es venient, dicit dñs, & suscitabo Dauid germẽ iustũ, & regnabit rex, & sapiens erit. ¶Di
gnus est accipere fortitudinẽ, vt credat esse is ipse, de quo ibidem Esaias vbi dixerat, & vo
cabit nomen eius admirabilis, consiliarius, deus: addidit fortis. Et de quo Psalmista: Dñs
Psal. 23 (inquit) fortis & potens, dñs potens in prælio. ¶Dignus est accipere honorem, vt is ipse
credatur esse, de quo idem Psalmista, ex qbus (inqt) delectauerunt te filiæ regum in hono
Psal.44 re tuo. Et alibi: Honor regis iudicium diligit. ¶Dignus est accipere gloriam simul & ho
Psal.98 norem (vt iam dictum est) vt is esse non dubitet, de quo itidem Psalmista: Gloria & hono
Psal.8 re coronasti eũ, & constituisti eum sup opa manuum tuarũ. Item: Magna est gloria eius
Psalm.20 in salutari tuo, gloriam & magnũ decorẽ impones super eũ. ¶Dignus est accipere bene
dictionem, vt is esse cognoscat & credat, de quo ibidem continuo Psalmista dicit: Qm̃ da
bis eum in benedictionem in seculum seculi. Item, vt credatur esse illud semen, de quo ad
Gene.22 Abrahã deus locutus est: Et in semine tuo benedicent omnes gentes. Et in Dauid: Sit no
Psalm.71 men eius benedictum in secula, ante solem permanet nomen eius. Et benedicent in ipso
omnes tribus terræ. Item ad ipsum: Speciosus forma præ filijs hoim, diffusa est gra in la
Psalm.44 bijs tuis, propterea benedixit te deus in æternum. ¶Accipiat ergo agnus q occisus est, ac
cipiat vt dignus est, virtutem, ad ejciendos dæmones de tẽplis vel delubris gentium, & de
latebris simulachrorũ, vbi colebant, & vbi dabant responsa fallaciæ suæ, mentiẽdo se deos
Psalm.88 esse, atq; inde proturbet eos dñs virtutum, iuxta illud in Psalmo: Et in virtute brachij tui
disperfisti inimicos tuos. ¶Accipiat diuinitatẽ, vt dignus est, vt expulsis dijs falsis de cordi
bus gẽtium, ipse solus adoret, q verus deus est, vt fiat item qđ in psalmo scriptum est: Re
Psalm. 46 gnabit deus super gentes, & vt decantet iam totus orbis, qm̃ omnes dij gẽtium dæmonia,
Psal.95 dñs aũt cœlos fecit. ¶Accipiat sapiam. vt dignus est, quatenus neminem suorũ quis sedu
cere possit per philosophiã, & inanem fallaciam secũdum traditionem hoim, scđm ele
Coloss.2 menta mundi, & nõ secũdum ipsum. ¶Accipiat (inquam) sapiam & fortitudinem, vt quæ
1.Corꝛ.1 sunt stulta mũdi eligẽs, confundat sapientes: & infirma mũdi eligẽs, confundat fortia: iu
Esaiç.29 xta illud qđ scriptũ est in Iob: Perdã sapiam sapiẽtum & prudẽtiam prudẽtium reproba
1.Cor.1 bo, qđ est accipere sapiam. Fortitudinẽ aũt, iuxta illud in psalmo: Accingere gladio tuo
Iob.5 sup fœmur tuũ potẽtissime. Specie tua & pulchritudine tua, intẽde prospere procede &
Psal.44 regna. Propter veritatẽ, & mansuetudinẽ, & iustitiã, & deducet te mirabilr dextera tua.
Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadẽt in corda inimicorũ regis. Ita fiet, vt neq; sapia phi
losophorũ oculis agni, neq; fortitudo regum aut imperatorũ, cornibus agni, q occisus est
obuiare aut resistere possit, qn habeat deus sapiens & fortis, & audiant, & credant in eum
omnes populi. ¶Accipiat & honorem, vt dignus est, quatenus corda & corpora quæ ma
lignorum spirituum, & vitiorũ oim fuerant receptacula, fiant ipsius habitacula munda, &
templa venerabilia, sintq;, vt continuo psalmus dicit, sedes tua deus in seculũ seculi, sintq;
Ibidem. filiæ regũ delectãtes te in honore tuo. i. ciuitates quas reges seculi construxerũt, siue eccle
siæ quæ ab Apostolis propagatæ tanq̃ filiæ regum sint sanctè viuentes pro honore tuo.
¶Accipiat cum honore gloriam, vt dignus sit, vt gentes quæ bene viuendo honorant eũ,
etiã bene loquẽdo glorificẽt eum, prædicando sanctum sanctorũ meliorem angelis, excel
siorem cœlis, sdẽtem ad dexterã maiestatis, atq; ita oĩs lingua (vt Apostolus ait) confitea
Philip.2 tur, qa dñs Iesus Chrus in gloria est dei patris. ¶Accipiat & benedictionem, vt dignus ẽ,
benedicant eum omnes sancti eius, non sibi, sed illi attribuendo id quod sunt, grãs agẽtes
deo patri per ipsum. ⌊Et omnem creaturã quæ in cœlo est, & quæ super terram, & quæ
1.Corꝛ.15 sub terra, & q̃ sunt in mari, & quæ in ea sunt, oẽs audiui, dicẽtes: Sedenti in throno & agno
benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorũ.⌋ Creaturæ illæ, qbus Chri
passio pacis & gloriæ contulit commodum. s. cœtus vterq; angelorum & hoim, eiusdem
mortis Chri in sua testificatione titulũ posuerunt, isti. s. hoies dicẽtes agno, dignus es dñe,
qm̃ occisus es, & redemisti nos: illi videlicet angeli, qui redempti non sunt, qa non perie
rant, dicentes hoc tantum, dignus est agnus, q occisus est. Porro, creaturæ cæteræ quæ in
cœlo, & quæ sup terrã, & q̃ sub terra, & quę sub cœlo, & q̃ in ea sunt, sol, luna, & stellæ, aquæ
Psal.148 quæ super cœlos sunt, & cæteræ omnes, quas in laudando dominum Psalmista excitat,
quarum omnium est tertium hoc loco testimonium, vt stet hoc propositum de dignitate
agni verbum, neque de redemptione sui, vt animalia, & vigintiquatuor seniores, neq; sal
tem de occisione agni, vt omnes angeli, vllam faciunt mentionem, sed tantummodo di
cunt: Sedenti in throno & agno benedictio, &c. Neque enim occisus est agnus ob talium
creaturarum redemptionem, aut ob vllam earum instaurationem. Tãtummodo qa crea
ta sunt creatori concinunt non quidem rationali aut vocali confessione, sed naturali sui

statu

ſtatus præſentatione. Et qa hoim redemptio, atq; angelicoꝝ ordinum inſtauratio, per ſolius agni occiſionem facta eſt, ſola eñ filij perſona paſſa eſt, natura vero vel ſubſtãtia creaturaꝝ oim, dicente patre per verbum. i. per eundem filium condita eſt, recte & hoies, & angeli ſola in illa tam dicta confeſſione ſua occiſionem agni prædicant, iſtæ aũt creaturæ & ſedentem in throno. ſ. patrem, & agnum. i. filium patris laudant. ¶ Prima in eaꝝ laude eſt benedictio. Cur hoc? Videlicet, qa ſunt etiam in his quædam creaturæ quæ nõ ſolum p̃cepto eius in natura ſunt, ſed etiã bñdictiõe eius in ſuę ſucceſſionis poſteritate ſubſiſtũt. ſ. omnis creatura viuens atq; motabilis, quam produxerant aquæ in ſpẽs ſuas, & omne volatile ſecundum genus ſuum. Scriptum eſt em̃: Et vidit deus q̃ eſſet bonum, benedixit q̃ eis, dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete aquas maris, aues q̃ *multiplicent̃ ſuper* terram. Recte ergo primam benedictionis vocem emittunt ei, per cuius ſubſiſtunt benedictionem. ¶ Dant deinde & honorem, tanq̃ dño domus magnæ, quã condidit ipſe tãta & tam ſpecioſa tam q̃ diffuſa pulchritudine. Fabricatori qppe domus honor in eadẽ domo debet, quemadmodũ dicit Apoſtolus: Ampliori em̃ gloriæ iſte præ Moſe dignus habitus eſt, quãto ampliorẽ honorẽ habet domo, q̃ fabricauit illam. Oñis nanq; domus fabricat̃ ab aliquo. Qui aũt fabricauit omnia, deus eſt. Et qdem domus dei ſumus nos, ſicut ſubinde idem Apoſtolus: Chr̃us vero (inqt) tanq̃ filius *in domo ſua, quæ domus ſumus* nos, verũtamen & hæc mundi fabrica nihilominus quædam domus dei eſt, quã tanta creaturarũ diuerſitas tanq̃ familia eius inhabitat. ¶ Dant illi & gloriam, videlicet vt etiã pro tali factura glorieſ, & dicat: Ego dñs creans cœlos, & formans terram. Et in Eſaia: Quis menſus eſt pugillo aquas, & cęlos palma ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in ſtatera? Et his ſi'lia. ¶ Dant ei & poteſtatẽ, cũ videlicet cũctis euaneſcẽtibus mũdi *huius poteſtatibus, ſolus q̃ ſedet in throno*, & agnus poteſtatem creaturæ ſuæ obtineat, quẽadmodũ Danieli oſtenſum eſt viſione clariſſima. Et vidi (inqt) q̃m̃ interfecta eſſet beſtia, periſſet corpus eius, & traditũ eſſet *igni ad comburendum*, aliarum quoq; beſtiaꝝ ablata eſſet poteſtas, & tẽpora vitæ conſtituta eſſent, eis vſq; ad tempus & tempus. Aſpiciebã ergo in viſu noctis, & ecce cũ nubibus cœli filius hois veniebat, & vſq; ad antiquũ dieꝝ puenit, & in cõſpectu eius obtulerũt eũ, & *dedit ei ptãtem* & honorem, & regnũ: & oñes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruiẽt. Poteſtas eius poteſtas æterna quæ non auferet̃, & regnum eius qd̃ non corrumpet̃. ¶ Hanc poteſtatẽ dat illi etiã creatura quæ eſt ſub terra. ſ. *infernali carcere incluſa, veruntñ non voluntaria confeſſiõe*, ſed coacta cõceſſiõe. Nã & ipſi maligni ſpũs, volẽtes nolentes, ſedentis in throno & agni poteſtatem confitebunt̃. L Et quatuor *animalia dicebant*: Amen. J Amen, vere ſiue fideliter interpretat̃: Amen ergo dicere, eſt verum teſtimonium confirmare. Dicunt hic, & faciunt quatuor aĩalia. i. quatuor *euangelia*, confirmant, q̃ agno æquè vt ſedenti in throno q̃ filio Ieſu Chr̃o æquè vt patri deo benedictionem, & honorem, & gloriam, & poteſtatem, ſuo modo aſſerat vel teſteť omnis creatura. Quartum tamen animal ſimile aquilę volanti, quod eſt hic ipſe Iohannes, manifeſtius hic amen dicit, ſcribendo, quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. L Et vigintiquatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt viuentem in ſecula ſeculorum. J Finis vel conſummatio teſtimonioꝝ oim, adoratio eſt perſeuerans in æternum, cuius videlicet adorationis viginti-quatuor ſeniores. i. omnes eccleſiæ ſiue eccleſiaꝝ prælati, & iudices, ſic digne agunt principatum, ſicut teſtificationis exercuerunt magiſterĩũ. ¶ Et vidi, cum aperuiſſet agnus vnũ de ſeptem ſigillis, & audiui vnum de quatuor animalibus, dicens, tanquam vocem tonitrui: Veni, & vide. J Supra compendio dixerat, agnum aperuiſſe librum, nunc vero eiuſdem libri apertionem ordine digerit per ſingulos ſigillos ſolutionem. Iam autem & nos ſupra diximus, ſeptem libri ſignacula, ſeptem eſſe (quæ clauſa in ſcripturis continebantur) eiuſdem agni Ieſu Chr̃i myſteria. ſ. eius incarnationem, paſſionem, reſurrectionem, aſcẽſionem, ſpũs ſancti effuſionem, gentium, derelicta Iudæa vocationem, iudicium vltimũ, & ſeculi conſummationẽ. ¶ Cum ergo Chr̃us Ieſus q̃ in forma dei erat, ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & in ſimilitudine hoĩm factus eſt: tunc vtiq; agnus vnũ de ſeptem ſigillis aperuit. Quandam em̃ partem ſcripturaꝝ, quarum omnis intentio circa iam dicta verſat̃ myſteria, tunc adimpleuit. Exempli gratia: In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanq̃ ſponſus procedens de thalamo ſuo. Item: Speciоſus forma præ filijs hoim, diffuſa eſt gr̃a in labijs tuis. Ac deinceps: Dilexiſti iuſtitiã, & odiſti iniqtatem, propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Et alibi: Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. Et in Eſaia: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabit̃ nomen eius Emmanuel. Hæc & cętera huiuſmodi tunc adimpleuit Ieſus Chr̃us, quando formam ſerui accepit, q̃ erat in forma dei. Oportet aũt eum, q̃ talium dictorum ſibi ſignaculum ſolui. i. intelligentiam cupit aperiri, prius habere meritum fidei.

Cur primo dant benedictionem

Gene. 1

Hebr. 3

Eſa. 40. 48

Daniel. 7

Qualis confeſſio dęmonum.

CAP. VI.

Philipp. 2.

Pſal. 44

Pſal. 86

Eſa. 7

Philip. 2

Sequitur

Anial hoc facies hois est.i.incarnatio

Sequtur ergo: Et audiui vnum de quatuor animalibus, dicẽs, tanquam vocem tonitrui magni. Veni & vide. Nam veni & vide, hoc est, primũ crede, & sic demũ intellige. ¶Porro, animal hoc vnũ de quatuor ipsa est facies hois. i. incarnatio eiusdem Chri filij dei. Principaliter nanque, vt superius iam dictum est, quatuor aialia, quatuor maxima, sunt Chri sacramenta, quæ nullo Chriano nescire liceat. s. incarnatio, passio, resurrectio, & ascensio: secundarie vero ipsi, q quatuor scripserunt euangelia. Vnum itaq; vel primũ ex quatuor anialibus incarnatio Chri est, cuius videlicet incarnationis voces toties audimus, quoties eadem incarnatio nobis in ecclesia prædicat. ¶Auditur aũt vox tanq̃ tonitrui, qa videlicet non sicut probrosa vanitas susurrat in angulis, sed palam omni mũdo prædicari amat plenitudo partus virginalis, ita vt merito comparet tonantibus cœlis, iuxta illud Dauidi cum: Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. ⌊Et vidi, & ecce equus albus, & q sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens, vt vinceret.⌋ Et vidi. i. intellexi. Et reuera omnis q venit. i. q fideliter credit, ipse intelligit incarnationis Chri mysterium sic esse velut equum, & sedẽtem super illum, intelligit, non hoiem tantum, aut deum tantum, sed hoiem simul & habitantem in homine deum, hoiem deo vel deum homini in vnitate personæ coniunctum: Nam quomodo equum & super eum sedẽtem hoiem, vnum equitem dicimus, sic hominem hunc & inhabitantem deum, vnum confitemur Chrm. Attamen deus huic homini multo cõiunctior est, quàm equo homo qui illi insidet, qa homo ex equo descendit, ab hoie isto deus, qui illum assumpsit, nunquam discedit. Semel tantum caro mortua in sepulchro iacuit, sed ab anima diuinitas nunquam discessit. Resurrexit caro anima resumpta cum virtute diuinitatis, & deinceps tam caro quàm anima cum verbo permanet vnus Christus indiuisibilis. ¶Itaq; equum album & eum q sedebat super eum, vnum intelligimus Christum, & hunc equum illud esse iumentũ, de quo in illa parabola, de homine q inciderat in latrones sic dictum est: Et appropians videlicet Samaritanus, alligauit vulnera eius, infundẽs oleum & *vinum, & imponens illum in iumentum suum*, duxit in stabulum. Samaritanũ, illum sedẽtem super iumentum suum, vnum intelligimus deum & hoiem Chrm. Qui profecto vulneratum hoiem super iumentum suum imposuit, qa peccata generis humani ipse in corpore suo pertulit. ¶Et recte hic equus albus dicit, qa quod certum tenet fides catholica, hic homo de spũ sancto conceptus, sine peccato de virgine est natus. Solus iste est q non in iniqtatibus conceptus est, quem non in peccatis mater sua concepit, in peccatis videlicet præuaricationis Adæ, in quo omnes peccauerunt (vt Apostolus ait) sed non iste, quẽ (vt iam dictũ est) de spũ sancto virgo concepit. ⌊Et q sedebat super illum habebat arcũ.⌋ Arcum habebat, ipse eñ est vir sagittarius, de quo in Iob contra Behemoth dr: Non fugabit eum vir sagittarius. s. de perfidorum cordibus, q nullis futuri iudicij comminationibus adqniescunt vt conuertant. Arcus quippe de longinquo feriens, iudicium significat, qđ nondum est, sed in extremũ differtur diem. Hunc iudicij arcum ille habebat, qa iudicium omne siue potestatem faciendi iudicium pater illi dabat, & illud facturus pœniam prius prædicare, & peccatorum remissionem dare veniebat. ⌊Et data est illi corona⌋. i. sancta in duodecim apostolis ecclesia primitiua. Vnde est illud in psal. Posuisti in capite eius coronam. Nam in capite eius coronam de lapide pretioso posuisti, hoc est, in initio prædicationis eius chorum apostolorum, q vtiq; scđm fidem lapides viui, lapides sunt ptiosi, tu pater illi dedisti. Vnde dicit: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Tui erant, & mihi eos dedisti. ⌊Et exiuit vincẽs vt vinceret.⌋ Exiuit videlicet anno suo incipiente tricesimo baptizatus ad prædicandũ, atq; in ipso exitu suo vicit tẽtatorem diabolũ. Statim qppe à spũ sancto ductus in desertũ, cũ ieiunasset q̃draginta diebus & quaginta noctibus, & postea esuiret, in tribus tẽtationibus (vt legimus) tentatorẽ vicit, à quo primus homo tẽtatus & victus fuit. Itaq; exiuit vincẽs, ob hoc vt vinceret. i. ob hoc tentationes suas vicit, vt nostras in qbus victi fueramus, tentatiões superaret. Vñ & Apostolus: In eo eñ in quo passus est ipe tentatus, potens est & eis q tentant auxiliari. Itaq; sic exiuit sic nascendo & viuendo peccato caruit, & oĩa tentamina vicit, vt ad mala nostra vincenda tota properaret intentione charitatis. ⌊Et cum aperuisset sigillum secundũ, audiui secũdum animal, dicẽs: Veni & vide.⌋ Quãdo Chrus Iesus humiliauit semetipsum factus obediẽs vsq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis, magnum vtiq; sigillum libri agnus aperuit, plurimam qppe partẽ scripturaꝝ eadẽ sua passione adimpleuit, & intelligibilẽ fecit. Exẽpli gra: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Itẽ: Oblatus ẽ qa ipse voluit, & nõ aperuit os suum. Ac deinceps: Tradidit in mortem aĩam suam, & cũ sceleratis reputatus est, & ipse multoꝝ peccata tulit, & pro transgressoribus exorauit. Et in psalmo: Foderunt manus meas & pedes meos. Itẽ: Diuiserunt sibi vestimẽta mea, & super vestẽ meam miserũt sortem. Hæc & alia q̃ plurima de prophetis & de psalmis, plu-

Equus iste & sessor ei⁹ est ipe Chrs deus & hõ

Emanuel

Lucę.10

Esaię.53

Psal.50

Roma.5

Iob.40

Iohan.5

Psalm.20

Iohan.17

Matth.4

Hebr.2

Philip.2

Esaiæ.53

Psal. 21.

rima

rima atq; magnifica dicta vel decreta ſanctæ ac myſticæ legis, ſub hoc ſcdo figillo clauſa tenebant, qđ tunc agnus iſte ſoluit, quando Chr̃us Ieſus agonizans in patibulum crucis aſcendit, & ſpũ tradito, mortuus in ſepulchro quieuit. Audiui (inqt) ſecundum animal, dicens, veni & vide. Secũdum animal. i. facies vituli, ipſa eſt paſſio dñi, cuius vocẽ toties audimus, quoties ipſa nobis annuntiat, maxime autem quando baptizamur, & quando ſacramentum corporis & ſanguinis eius celebramus aut percipimus. Quicunq; em̃ baptizati ſumus in Chr̃o Ieſu (ait Apoſtolus) in morte ipſius baptizati ſumus, & quotieſcunq; manducamus panem hunc, & calicem bibimus, mortem dñi annuntiamus. Venimus & videmus. i. credimus & intelligimus. ⌊Et exiuit alius equus rufus, & q ſedebat ſuper eum, datũ eſt ei, vt ſumeret pacem de terra.⌋ Equus rufus ciuitatis diaboli, ciuitatis Babyloniæ eſt populus ſanguinolentus, & ſeſſor atq; agitator eius diabolus eſt. ¶Apud Zachariam q dem legimus equũ dñi roſeum, ſed equus ille nõ alius eſt, q̃ is q ſupra viſus ẽ equus albus. Ille nanq; & propria munditia albus eſt, & proprio ſanguine eſt roſeus, propter quod in Canticis dicit: Dilectus meus candidus & rubicundus, hic aũt ſanguine alieno, ſanguine ſanctorum, quem effudit, rufus eſt. Hic equus exiuit, in iam dicta paſſione dñi, iam dudũ rufus omni ſanguine iuſto, à ſanguine Abel iuſti vſq; ad ſanguine Zachariæ filij Barachiæ & tunc exiuit, vt impleret menſurã homicidiorũ ſuorũ, iunctis ſibi gentilibus & Pontio Pilato ad occidendum dñm. Diabolus em̃ ſedebat ſuper eum. ¶Et datum eſt ei, vt ſumeret pacem de terra, vt auferet pacem de ſubdita ſibi generatione terrena, ita vt inuicem interficiant. Hoc illi datum. i. permiſſum eſt ſuadenti Iudæis, quorum vtique ſeſſor erat, & quos agitabat, quatenus ſeditioſum Barabban ſibi admitti, Ieſum vero poſtularent crucifigi. Hoc nanq; agendo pacem de terra ſumpſit. i. abſumpſit. Nunq̃ em̃ extunc pax fuit genti illi, iuſto videlicet iudicio, vt q peremerant principem pacis, ſeditiões hæreditarẽt Barabbæ, quem ſibi petierant dimitti. Et ideo pacem ſumere de terra, datũ eſt ei, ⌊vt inuicẽ interficiant.⌋ quod q̃ verum ſit, plenius videt atq; miratur, quiſq; illud tam mirabile, q̃ miſerabile Hieroſolymorum excidium ſub Tito & Veſpaſiano factum legit, cuius videlicet excidij nos adhuc in ſolutione ſexti figilli meminiſſe oportebit. ⌊Et datus eſt ei gladius magnus.⌋ Gladius magnus, magna & longa perſecutio intelligit, quem videlicet perſecutionis gladium eques ille malignus à Chr̃o vſq; ad nouiſſimos electos eius tanquam à capite magni corporis vſq; ad pedes eius ducere permittit. Verũ de hoc plenius ſuo loco dicendũ erit, vbi de ſanguine ſanctorũ ebria demonſtrat Babylon meretrix. ⌊Et cum aperuiſſet figillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni & vide.⌋ Qua die reſurrexit Chr̃us Ieſus à mortuis, & ſtans in medio diſcipulorũ ſuorũ, dixit eis, pax vobis, accipite ſpm̃ ſanctum, quorũ remiſeritis peccata, remittunt eis: nimirum agnus tertium libri figillum aperuit, q a magna ſcripturarum præconia, quæ de ipſo erant, adimpleuit. Exemplig̃a: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi, aſcendiſti. Requieſcens accubuiſti, vt leo, & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? Et illud in Oſee: Ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne. Et in pſalmo: Iter facite ei q aſcendit ſuper occaſum, dñs nomen illi. Item: Exurrexi & adhuc ſum tecum. Hæc & his ſimilia dum adimpleuit, & intelligibilia fecit Chr̃us reſurgendo ex mortuis, tunc (vt iam dictum eſt) agnus tertium ſigillum aperuit. Porro, tertium animal, ſiue vnius animalis tertia facies, ipſa reſurrectio eſt, cuius vocem toties audimus: dicentis: veni & vide, quoties eiuſdem reſurrectionis gloria prædicatur nobis ore gratulantis eccleſiæ. ⌊Et ecce equus niger, & q ſedebat ſuper illum, habebat ſtateram in manu ſua.⌋ Equus niger, falſorum fratrum caterua eſt, quales prior dñs contribules ſuos Iudæos perpeſſus eſt, vnum ſe patrem habere deum gloriantes. Equus iſte niger cũ ſeſſore ſuo diabolo tunc apparuit, ſtateram habens in manu ſua, quando primũ hæc ipſa reſurrectio Ieſu Chr̃i falſis fratribus illis eſt nuntiata. Sic em̃ Matthæus narrat: Ecce q dam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nuntiauerunt principibus ſacerdotum omnia quę facta fuerant. Et congregati cum ſenioribus conſilio accepto pecuniam copioſam dederũt militibus, dicentes: Dicite, q a diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti. Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos vſq; in hodiernum diem. Itaq; q ſupra nigrum ſedebat equum, ſtateram habebat in manu ſua, q a diabolus mendax, falſos & mendaces agitans, egit vti ad negandam, & diſſimulandam Chr̃i reſurrectionem, mendaciũ compararent appenſa pecunia. Non tunc data eſt illi ſtatera, ſed habebat (inqt) ſtateram in manu ſua, iam em̃ fiẽ fecerat, quãdo Iudas falſorũ fratrũ vnus vel notiſſimus, pecuniã ab eis ob traditionẽ ſangninis innocẽtis. ſ. triginta argenteos acceperat. Vnde & dr̃ huic: ⌊Bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei denario, & vinum & oleum ne læſeris.⌋ Computemus libras quantæ contingant triginta argẽteis ſiue denarijs, videlicet ita vt octo libræ binis ſemp ſupputent denarijs iuxta

Le Veau Mugra. Roma. 6 1. Cor. 11 Cheual Roux Zacha. 1 Cantic. 1 Matth. 27 Sang dabel Matt. 27 O grande Iohan. 16 Gene. 49 Oſee. 13 Pſalm. 67 Pſal. 13 Eſcrit Ieroboam Deus Matt. 28

rijs iuxta præsentem traditionē qua dicit, bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei denario, & fiunt insimul libræ cētum viginti. Tot aūt erant in initio credētes, quos ille venditione sua redemptos, Chr̄us in hoc mundo superstites reliqt, sicut in Actibus Apostolorū Lucas dicit: Erat aūt turba hoīm simul fere centum viginti. Dicatur ergo huic, state ram in manu sua habenti: Bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei denario, & vinum & oleum ne læseris. Quod est dicere: Et si multitudinem Iudæorū infidelium lædis, diuulgato mēdacio, quod pecunia copiosa coemisti, ne tñ vsq; quaq; glorieris, qa nequaq̄ eos q ad me ptinēt, lædere concedit tibi, quos venditus ego redemi, quorū licet nunc numerus paruus sit, oēs tñ idem numerus significat, q per verbum eorū sunt credituri fidem q habituri sanctæ trinitatis. ¶ Nam iuxta præfatum numerum triginta argenteorū, cum bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei væneunt denario, fiunt simul tritici libræ triginta, ordei vero libræ ter triginta. i. nonaginta, & in oībus his numerus ternarius fidem sanctæ trinitatis exprimēs, late coruscat. Simul vero triginta & nonaginta cētum viginti faciunt, q numerus (vt iam dictum est) initio credentiū fuit. Et imparis qdem meriti fuerunt, quemadmodū triticū & ordeum in cōmodis agricolæ non eiusdē momenti sunt, verūtamen oēs de vno grano frumenti, quod cecidit in terram, & mortuum fuit fructificando succreuerunt, & eandē (vt iam dictū est) trinitatis fidem tenuerūt, & prædicauerūt. Quicquid fiat, quicqd facias de fratribus illis pro sua falsitate nigris, istos lædere, istos in errorē vel mendaciū abducere nō concedit tibi. ¶ Vinū quoq; & oleum vt lædere possis, non tibi concedit. Quod vinum & quod oleum? Profecto geminum sancti spūs datum. Primum quippe sancti spūs datum recte dicitur oleum, qa sic primū datus est, vt esset remissio peccatorum, dicēte ipso q dedit ipa die qua resurrexit à mortuis: Accipite spm̄ sanctum, quorum remiseritis peccata, remittunt eis. Secundum vero datum recte dicit vinum, qa nimirum secundo sic datus est spūs sanctus, vt esset fortitudo credentium, vt credentes faceret verbosos & constantes ad prædicandum, ita vt dicerent aliqui, qa musto pleni sunt isti. Igitur ò niger agitator equi nigri, q stateram in manu baiulas, negotiare quātum vis, & appensa pecunia copiosa effice, vt publice dicatur, qa discipuli eius nocte venerūt, & furati sunt eum nobis dormientibus, dummodo efficere nō possis, qn in veritate pmaneant isti cētum viginti, geminū accipientes donum spūs sancti, vnde fiat vt nō euacuet propositum dei, vt nō obscuret, vel abscondat gloria resurgentis Chr̄i. [Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide.] Qñ Chr̄us astantibus Apostolis ascendit in cœlū, & sedet à dextris dei, vt Marcus ait, & sicut Lucas quoq; testat, videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum, tunc vtiq; quatum libri sigillum agnus aperuit, partem em̄ scripturarū, qbus istud sacramētum quartum cōtinebat, adimpleuit. Exempli gr̄a: Ascendit deus in iubilatione, & dñs in voce tubæ. In iubilatione videlicet eorundem apostolorum, qbus videntibus eleuatus est, nam ipsi adorantes, inqt Lucas, regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno: in voce aut̄ tubæ. i. cum testificatione pronuntiationis angelicæ, qua dictum est, sic veniet, sub audit, ad iudicandum, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Item: Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et alibi: Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem, siue, vt alia editio habet, ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatē. Hæc & his sīlia dum adimpleuit, dum idem, q descenderat ipse supra oēs cœlos ascēdit, tūc (vt iam dictū est) quartū libri sigillū agnus aperuit. ¶ Sed aduersus hūc sedentem ad illam dexteram maiestatis in excelsis, sæuit inuidia diaboli per hæreticorum blasphemantium ora rabida, derogans in cœlo regnanti, cui per linguas manusq; Iudæorum atq; Gentilium, contumelias irrogauerat in terra patienti. Audit vox quarti animalis dicentis, veni & vide. Illi aūt nolunt venire & videre, sed econtra, stare & inuidere. Tot ies nanq; hoc aīal audit, quoties eadem ascensio Chr̄i, siue confessus eius ad dexteram patris ore confitentis ecclesiæ prædicat. Sed inuidet hæreticus Arrius, dicens, qa minor est, patre filius. Seqtur ergo: [Ecce equus pallidus, & q sedebat desup nomen illi Mors, & infernus sequebat eum.] Deniq; pallidus equus hæreticorum est furor liuidus & inuidus, quorū insania tanta est, vt eos audiens recte pro Chr̄o glorificato illud sapiētis dicas, gloriam semper seqtur inuidia. Vident qdem, sed inuidēt, iuxta illud, peccator videbit, & irascetur. Vident qa q sedet ad dexteram patris, filius dei dī, & est deus, eidem patri coæqualis, & cōsempiternus. Legunt em̄ & audiunt scripturas, qbus hoc adstruit, & dicere nō audent, qa mentiunt. ¶ Aequalitati tamen derogant, q̄uis deum fateant. Quare? Quia q de us est, inquiunt, hoc ei pater donauit, quemadmodum Apostolus dicit: Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c. Non quærunt, cui donauit, vtrum homini, an deo. Quando enim donauerit, euidenter apparet: Humiliauit semetipsum (inquit) vsque ad mortem,

mortem

mortem autẽ crucis. Propter quod & deus illũ exaltauit, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, quia factus eſt obediens vſq; ad mortẽ, mortem aũt crucis. Nunquid antequã hoc fieret, non erat altus dei filius, dei verbũ, deus apud deum, ſed poſteaquam propter hoc exaltatus eſt, quia factus eſt obediens vſq; ad mortẽ crucis, tunc cœpit altus eſſe dei filius vnicus dei deus, tũc cœpit habere nomen q̃d eſt ſuper omne nomen? Quis hoc inſipientiſſimus diceret? Hoc ergo illi donatũ eſt, vt homini, ſecundũ quẽ filius factus eſt obediens vſq; ad mortẽ crucis, q̃d iam habebat idẽ ipſe dei filius deus, deo natus æqualis. Verũ de his à catholicis patribus contra illũ pallidum diaboli equum ſufficienter diſputatũ eſt. ¶Recte ergo de equo illo dicitur. ⊥Et qui ſedebat deſuper nomen illi mors & infernus ſequebatur eũ. ⊥Quia videlicet inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarũ. Ipſe quoq; diabolus & miniſtri eius μετωνυμικῶς mors & infernus dicti ſunt, eo q̃ multis mortis cauſa & infernorũ ſint. Poteſt & ſimpliciter accipi, q̃ hic ſpiritaliter mortuos, ibi pœna ſequat æterna. ⊥Et data eſt ei poteſtas ſup quatuor partes terræ interficere gladio fame & morte, & beſtijs terræ. ⊥Ecce Arrij veſania de Alexandria naſcẽs, ad Gallicũ vſq; peruenit Oceanũ, non fame tantũ verbi dei, ſed & gladio corporali beſtialiter pios inſequens. ¶Amplius aũt ad ſenſum & hoc proficit, vt quatuor partes terræ ipſas intelligamus, quas & hic p̃ſens ſcriptura numerat, dicẽdo: interficere gladio, fame, morte & beſtijs terræ, & in propheta Ezechiele ſua quatuor iudicia peſſima dñs ipſe nuncupat. Quod & ſi quatuor, inquit, iudicia mea peſſima, gladiũ & famẽ, & beſtias malas, & peſtilentiã, miſero in Hieruſalẽ, vt interficiam de ea hominẽ & pecus, tamen relinquet in ea ſaluatio educentiũ filios & filias. ¶Iſtæ ſunt nanq; partes terræ, id eſt, portiones mentis terrenæ. Solet em̃ pars pro portione poni vſu ſacræ ſcripturæ, aliàs ſingulariter, aliàs pluraliter. Singulariter, vt illic: ignis, ſulphur, ſpũs procellarũ, pars calicis eorũ. Pluraliter vero, vt illic: tradẽtur in manus gladij, partes vulpiũ erũt. Itaq; ſuper quatuor partes terræ, id eſt, ſup quatuor iudicia illa peſſima, q̃ ſunt portiones ſiue retributiones mẽtis terrenæ, data eſt huic equo pallido. i. furori hæretico poteſtas, vt gladio, fame, morte, & beſtijs terræ interficiat ¶Notandũ vero q̃ de quatuor iudicijs iſtis peſſimis, vnũ tantummodo hic noĩe commutatũ eſt, ſcilicet peſtilẽtia, pro quo nomine ſpeciali generale nomen quod eſt mors poſitũ eſt. Et recte, qa videlicet furor humanus eò nunq̃ pertinget, vt ſuper peſtilentiã. i. creandi peſtilentiã poteſtatẽ habeat, quomodo dñs deus, cuius in perſona dicit propheta: Ego dñs faciens pacẽ & creans malũ, id eſt, afflictionẽ, cuius quatuor partes ſunt iſta quatuor iudicia peſſima, gladius, fames, peſtilẽtia, & malæ beſtiæ. Sed nec famẽ creandi poteſtatẽ habet, niſi q̃ panẽ auferendo fame quempiã necare poteſt. Quod cũ facit, nihilominus tamen verũ eſt quod ſcriptura dicit, non interficiet dominus fame animã iuſti. Aliud nãq; eſt q̃ perſecutor concluſo iuſto panẽ ſubtrahit, quod ſæpe factum eſt: aliud, q̃ iuſto bene ſeruienti, verbi gratia, bene euãgelizanti panis deeſt, eumq; interficit fames, deo nuſquã porrigẽte vnde reficiatur, quod nunquã accidiſſe ſcriptura vlla refert. Nihilominus malas beſtias creare furor hæreticus nõ poteſt, ſed tantũ beſtijs obijcere, atq; ita interficere fidelis animæ corpus poteſt. Gladiũ materialem vel quodcunq; inſtrumentũ mortis ferreum formare, & in eo interficere poteſt, ipſam aũt materiam creare nõ poteſt. Sola ex illis quatuor peſtilẽtia eſt, quã ſolus deus & creare, & in ea interficere poteſt, atq; idcirco recte pro peſtilẽtia nomen, vt iam dictũ eſt, generale, ſcilicet mors, hic poſitũ eſt, multos continens vel ſignificans mortiũ modos, quicunq; eſſe vel excogitari poſſunt, præter gladij, famis, & malarũ beſtiarum mortes. ⊥Et cũ aperuiſſet figillum quintum, vidi ſubtus altare animas interfectorũ propter verbũ dei, & propter teſtimoniũ quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: V ſquequo dñe, ſanctus & verus, non iudicas & vindicas ſanguinẽ noſtrũ de his qui habitant in terra? ⊥Quando is qui aſcendens in altũ, captiuã duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, mittendo apoſtolis ſpiritũ ſanctũ, ſpiritũ veritatis, qui illos induceret in omnẽ veritatem, tunc profecto agnus quintũ libri figillũ aperuit. Quædã em̃ non parua ſcripturarũ præconia quę de ipſo erant, tunc adimpleuit. Exempli gratia: Et erit in die illa, dicit dñs, effundã ſuper domũ Dauid, & ſuper habitatores Hieruſalẽ ſpiritũ gratiæ & precũ. Item: Et erit poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnẽ, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ. Senes veſtri ſomnia ſomniabũt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, &c. Horũ nanq; & ſimiliũ doctorũ eatenus clauſum myſteriũ, ita tunc apertũ eſt, vt Petrus diceret: Viri Iudæi & qui habitatis Hieruſalẽ vniuerſi, hoc vobis notũ ſit, & auribus percipite verba mea. Non em̃, ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cũ ſit hora diei tertia, ſed hoc eſt q̃d dictũ eſt per prophetã Iohel: Et erit in nouiſſimis diebus, dicit dñs, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & cætera vſq; ad id quod ait, & erit omnis qui inuocauerit nomen dñi, ſaluus erit. ¶Aperto autem figillo hoc, vidi, inquit, ſubtus altare animas interfectorũ propter verbũ dei, & propter teſtimonium

Sapient. 2

Quatuor iudicia dei peſſima. Ezech. 14

Pars aliquã pro portione.

Pſal. 10. Pſalm. 62

Mors, hic pro peſtilẽtia ponitur

Eſaiæ. 48

Prouer. 10

Zacha. 12 Iohel. 2

Actor. 2.

Animæ interfectorũ

martyrum clamantes pro vindicta.

monium quod habebant,& clamabant voce magna,dicentes: Vsquequo dñe ſanctus & verus,non iudicas & vindicas ſanguinẽ noſtrũ de his qui habitant in terra? Animæ iſtæ ſiue interfecti iſti iudiciũ & vindictã repoſcentes ſanguinis ſui,omnes illi ſunt quos occiderunt homicidæ ſectatores Cain,quos clamãtes oportebat exaudiri ,ſicut p̃dixerat dñs peſſimæ generationi illi: Ecce,inquit,ego mittã ad vos prophetas,& ſapiẽtes,& ſcribas, & ex illis occidetis & crucifigetis,& ex illis flagellabitis in ſynagogis veſtris,& perſequemini de ciuitate in ciuitatẽ,vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus q̃ effuſus eſt ſup terrã à ſanguine Abel iuſti vſq; ad ſanguinẽ Zachariæ filij Barachiæ,quẽ occidiſtis inter tẽplũ & altare. Omnes iſtas animas,oẽs iſtos interfectos vidi,inquit,clamãtes,ſcilicet vt venirent hæc omnia ſuper generationẽ iſtã. Quare? Quia videlicet implebant menſurã patrũ ſuorũ,prophetas illos,ſapientes illos & ſcribas,quos illo die ſp̃s ſanctus impleuerat,occidendo,crucifigẽdo,flagellãdo in ſynagogis ſuis,& perſequendo de ciuitate in ciuitatẽ.

Matt.23

¶Quare aũt * ſub altare dei clamare vel interfecti eſſe videntur? Videlicet quia primus eorũ Abel propter ſacrificiũ deo placitũ ab inuidente fratre occiſus eſt,& omnes qui à ſanguine illius iuſti vſq; ad ſanguinẽ Zachariæ filij Barachiæ quẽ occiderũt inter templũ & altare,interfecti ſunt,propter eandẽ fidẽ ſiue verbum atq; teſtimoniũ paſſi ſunt,& ita ſub teſtamẽto dei tanq̃ ſub ara reconditi clamãt voce magna,ſicut de illo primo dictũ eſt. Ecce vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Magna aũt vox ſiue magnus clamor, magnũ eſt deſideriũ eorũ quæ dominũ facere velle norũt. Nec em̃ fas eſt credere, animas illas cõtra dei nutũ quicq̃ cupere,cũ eorũ deſideria ex ipſius pendeãt voluntate. Clamantes ergo & iudiciũ & vindictã requirẽtes,recte,vt fieri ſolet,in cunctis ſolennibus oratio nibus ſiue poſtulationibus à laude incipiũt,appellãdo ſanctum & verũ. Et pulchre nimis cõpellatur nominibus iſtis,vt per ipſa cõmoueatur,q̃a debitor eſt ſanctus in ſuis factis,de factis aliorũ facere veritatẽ iudicij. ¶Dicẽdo aũt de his qui habitãt in terra,grauiter Iudaici criminis exprimit ſummã. Iudæi nanq; quia toti habitabãt in terra,quia terræ inhærebant, quia cœleſtia nõ quærẽtes tantũmodo terrena depreſſis animis intuebant & cupiebant,idcirco ſanctos interfecerũt propter verbũ dei,& propter teſtimoniũ quod cœleſti regno dei perhibebant,non probantes,imo redarguentes illorũ cupiditatẽ terrenam. Ipſum quoq; dominũ propter eiuſdẽ terrenæ habitationis cauſam fictã interfecerũt. Dixerunt em̃: Si dimittimus eũ ſic,venient Romani & tollent noſtrũ & locum & gentẽ. Vnde culpãs eos ſp̃s ſanctus per Pſalmiſtã,& in iracundia,inquit,terræ loquẽtes,dolos cogitabant. ¶Taliũ pater atq; exemplũ fuit ille Cain, qui primus ſanguinẽ iuſtum fudit,primusq; ciuitatẽ ædificans atq; dedicãs ex noĩe filij ſui,vagus à deo & profugus habitabat in terra. Quod em̃ iudiciũ vel qualis eſt vindicta,quã iſtæ animæ magna voce clamantes expoſcere viſæ ſunt,niſi vt ſecundũ exẽplũ illius Cain,Iudæi à facie dei eiecti atq; abſconditi,vagi & profugi,ſicut patet hodie,eſſent ſuper terrã? Dixerat em̃ ipſe Chr̃s in pſalmo Deus oſtẽdit mihi ſup inimicos meos,ne occidas eos ne quãdo obliuiſcãtur populi mei. Sed quid? Diſperge illos in virtute tua,inquit. Valet em̃ populis ad retinendã * memoriã Chriſti id quod Iudæi nõ omnino occiſi,ſed cũ libris ſuis eundẽ Chriſtũ teſtificantibus per omnes gentes diſperſi ſunt. Hoc itaq; voce magna clamabant ad illũ iudicẽ ſiue vindicem ſanctũ & verũ,vt eos de terra & ciuitate illa iã eiiceret & cadere in ore gladij atq; captiuos duci faceret in oẽs gentes. ¶Sicut tũc illis ipſe terribili præfigurauit ſigno,quando fecit quaſi flagellũ de funiculis,& oẽs eiecit de tẽplo,dicens illis poſt hæc inter cæteratec ce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Longũ quippe de funiculis flagellũ,longũ ſignificauit,quo cõſtricti erãt,funiculũ peccatorũ,à ſanguine Abel iuſti vſq; ad ſanguinem Zachariæ,inquit,filij Barachiæ,quẽ occidiſtis inter templũ & altare. ¶De quo cũ fuerit filius Ioiadæ,quæritur,quare Barachiæ dicat filius & nõ Ioiadæ. Barachias,in lingua noſtra benedictus dñi dicitur,& ſacerdotis Ioiadæ iuſtitia Hebræo noĩe demonſtrat. ¶Sed iterũ quæritur,cur vſq; ad illũ Zachariam vel illius Zachariæ ſanguinẽ dixerit aut dicere debuerit: Sanguis nãq; illius Zachariæ nõ finis,ſed fere principiũ fuit ſanguinis iuſti,quẽ illa Hieruſalẽ fudit,vel qui in ea vel in circuitu eius fuſus eſt. Illũ Zachariã lapidauerũt ad imperiũ regis Ioas,cæteros aũt nõ paucos deinde reges & principes Iudæ interfecerũt, p̃cipue Manaſſes,de quo ſcriptura refert,quia ſuũ quoq; filiũ traduxit per ignem & ſanguinẽ innoxium fudit multũ nimis,donec impleret Hieruſalẽ vſq; ad os. Verũ vt de illis & ſequentibus taceam,& ad euangelica tẽpora,quãdo hæc dicebãtur,peruenia,ſanguis ſanctorũ innocentũ,ſanguis ſancti Iohannis Baptiſtæ, ſanguis ipſius domini, de quo dixerunt,ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros,ſanguis iſtorũ prophetarũ,& ſapientũ, & ſcribarũ,de quibus dicebat,ecce ego mitto ad vos prophetas,& ſapientes,& ſcribas,& ex illis occidetis & crucifigetis,et cætera: nõne maxime debuerat venire ſup eos. ¶Conſideremus ergo quod ait vſq; ad ſanguinẽ Zachariæ filij Barachiæ,quẽ occidiſtis inter tẽplum

fubtus

Gene.4

Iudæi gens terrena.

Iohan.11.

Pſal.34.

Gene.4

Pſal 78 commemorationem

Iohan.2 Matth.23

4.Reg.21. 2.Para.23

Matth.27. Matt.23.

plum & altare, ne forte euãgelica prophetia ſit de Iacobo iuſto fratre ipſius dñi. Nam præter nomẽ Zachariæ cætera cũcta cõueniunt huic. Poteſt aũt propter ſimilitudinẽ cauſæ vel mortis ſuæ rectiſſime Zacharias dici, quomodo itẽ propter ſimilitudinẽ cauſæ idem dñs noſter Iohannẽ Baptiſtã Heliã nuncupauit. Hoc admiſſo nihil eſt q̃d repugnet, nã & filius Barachiæ vicinius dicitur iſte q̃ ille, qui fuit filius Ioiadæ. ¶Barachias nãq; benedictus dñi interpretatur. Iſte aũt & huius Iacobi & cæteroꝝ apoſtoloꝝ pater Chriſtus dñs in hoc eodẽ euangelij loco benedictũ dñi ſeſe nuncupari voluit, dicens eis: Dico em̃ vobis, nõ me videbitis amodo donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine dñi. Hoc ſine dubio nõ ſine autoritate ſcripturæ vult aut voluit, de qua & paulo ante pueri aſſumpſerãt vt dicerẽt: O ſanna filio Dauid, benedictus q̃ venit in nomine dñi. Verſus nanq; eſt pſalmi centeſimi ſeptimidecimi. ¶Et vide quãta ſecũdũ locũ quoq; ſimilitudo mortis, & illius quẽ primũ ex prophetis illa ciuitas occidit, & huius poſt quẽ nullum eidem ciuitati occidere licuit, vt merito vterq;, vno Zachariæ noĩe cõſignificati, debeãt intelligi. De illo ſic eſt ſcriptũ: Spũs itaq; dñi induit Zachariã filiũ Ioiadæ ſacerdotẽ, & ſtetit in cõſpectu populi, & dixit eis: Hæc dicit dñs: Quare tranſgredimini præceptũ dñi, quod vobis nõ proderit, ſed dereliquiſtis dñm vt derelinquat vos? Qui cõgregati aduerſus eũ miſerunt lapides iuxta regis imperiũ in atrijs domus dñi. ¶De iſto aũt ita refert Ioſephus: Ananus, inquit, pontifex adoleſcẽs Anani filius de genere ſacerdotali, accepta occaſione cõciliũ congregauit, & cõpellens publice Iacobũ vt Chriſtũ dei filiũ denegaret, cõtradicentẽ lapidari iuſſit. Qui cũ præcipitatus de pinna tẽpli cõfractis cruribus adhuc ſemianimis tollẽs manus ad cœlũ diceret, dñe ignoſce eis, q̃d em̃ faciũt neſciunt, fullonis fuſte quo vda veſtimenta extorqueri ſolẽt, in cerebro percuſſus, interijt. Tradit idẽ Ioſephus, tantæ eũ ſanctitatis fuiſſe & celebritatis in populo, vt propter eius necẽ creditũ ſit ſubuerſam Hieroſolymã. ¶Sufficiẽs ergo ſimilitudo eſt, vt recte ſic iſte dicat Zacharias, quomodo Iohãnes dicitur Helias: Vterq; etiã ſecundũ nomen Zachariæ, q̃d interpretatur memor dñi, in ipſo mortis articulo memor fuit domini, niſi q̃ ille ſecundũ auſteritatem legis cum moreretur ait, videat deus & requirat, iſte autẽ ſecundũ dulcedinẽ euangelij: dñe, inquit, ignoſce eis, quod em̃ faciunt neſciunt. Iuſtus quidẽ vterq; etiã in his verbis extremis, ſed differenter, videlicet pro ratione vel qualitate vtriuſq; tẽporis legalis & euãgelici. Quod ſi cui forte hæc diſplicẽt, dicat ipſe ſi poteſt, cũ in diuerſis diuerſa legãtur, vt beatus Hieronymus ait, quis Zacharias ille ſit, cuius & pater proprie Barachias dictus fuerit, & ipſe inter templũ & altare occiſus ſit, & in eo ſanguis iuſtus, q̃ ſuper Iudæos venit, terminari debuerit. Nos iã ſequẽtia videamus. Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictũ eſt illis vt requieſcerent, tẽpus adhuc modicũ, donec impleantur conſerui eoꝝ, & fratres eoꝝ qui interficiendi ſunt ſicut & illi. Stolæ interfectis illis ſiue animabus interfectoꝝ, quia indigebãt, datæ ſunt: nudi quippe fuerãt, nuditate quã omnibus poſteris ſuis primi parẽtes noſtri reliquerant, de quibus ſcriptũ eſt: Cũq; cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. ¶Sed nunquid verbũ dei & teſtimonium quod habebant, propter quod & interfecti fuerant, ſtola illis ſiue amictus nõ erat? Si verbũ, aut nomen ſiue cultus dei, veſtis aut ſtola animæ nõ eſſet, nequaquã ſcriptura diceret: Videns ergo Moſes populum q̃ nudatus eſſet, ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudũ conſtituerat. Cum ergo cultus dei, verbũ dei, ſtola ſit animæ, iſtę autem animæ propter verbũ dei & propter teſtimoniũ quod habebant fuerint paſſæ, quid eſt, q̃ quaſi adhuc nudæ eſſent, datæ dicuntur eis ſingulæ ſtolæ albæ. ¶Sed notandum q̃ non dictum ſit tantummodo, datę ſunt illis ſtolæ, ſed ſtolæ albæ: Nam ſtolas quidem habebant, id eſt, illam propter quam interfecti fuerant verbi dei ſiue teſtimonij iuſtitiam, ſed illæ ſtolæ nondũ albæ erant. Niſi lauarentur in ſanguine Chriſti, candidæ eſſe non poterant. ¶Teſtatur vnus ex illis Eſaias, qui ſine dubio verbum dei, & teſtimonium habuit propter quod & interfectus fuit, nam ſerratum quoq; illum à Manaſſe autumant Iudæi. Facti ſumus vt immũdi omnes nos, quaſi pannus mẽſtruatæ oẽs iuſtitiæ noſtræ. Et Dauid: Aſperges me, inquit, hyſſopo & mũdabor: lauabis me, & ſuper niuẽ dealbabor. Et Zacharias: In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalẽ, in ablutione peccatoris & menſtruatæ. Nihil immundius menſtruata, quæ quicquid attigerit, ſecundum legẽ immundũ facit. Et huic comparãdæ erant omnes, vt ipſi teſtantur, ipſoꝝ iuſtitiæ videlicet, niſi eius, in quẽ credebant & quẽ expectabant, abluerentur Chriſti ſanguine. Ergo ſtolas quidem iam habebant, ſed ſtolæ ipſæ albæ nondum fuerant. ¶Proinde quod dictum eſt & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, ſic intelligendũ eſt ac ſi diceretur, & datum eſt illis, vt ſtolæ eoꝝ eſſent albæ, quanquam & ipſæ ſtolæ, id eſt, qualeſcunq; eorum iuſtitiæ non ab ipſis eſſent, ſed à deo fuiſſent datæ. Et idcirco cũ legimus hic, & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, vt intelligamus id eſſe ac ſi diceretur, & ſtolæ illoꝝ factæ ſunt albæ, ſimul memi-

Matth. 11

Matth. 13

2. Para. 24

Ioſephus de morte Iacobi li. 20. antiquit. ca. 7

Iacobus dicit Zacharias, ſicut Iohannes Helias.

Gene. 3

Eſaiæ. 64

Pſal. 50.

Zacha. 13

Infra. 7. *niſſe debemus, quod poſtmodũ de his & conſeruis eorum ſcriptum eſt: Hi ſunt qui venerunt ex tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni.* ¶Inter hæc animaduertere perpulchrũ eſt, quia illis quidẽ iam mortuis ſtolæ illoꝝ dealbatæ ſunt in ſanguine agni, qua hora idẽ agnus ſuũ in cruce ſanguinẽ fudit, iſtis autẽ conſeruis & fratribus eoꝝ, qui poſt illam paſſionem Chriſti, vel poſt aduentũ ſpiritus ſancti, ad eandẽ fidẽ ingrediuntur, adhuc viuentibus ſtolæ ſuæ candidantur, quando in eodem Chriſto Ieſu ſiue *in* morte Ieſu Chriſti baptizantur. Si autẽ poſt hoc etiã proprium pro eodẽ Chriſto ſanguinẽ fundunt, quod fecerunt, & adhuc plurimi ſub nouiſſima perſecutione Antichriſti facturi ſunt, multo amplius candẽt dealbatæ ſtolæ ipſoꝝ. ¶Illud quoq; ſciendũ, quia non idcirco datæ ſunt illis ſtolæ albæ, quia clamabant, ſanguinis ſui iudiciũ repoſcentes & vindictã, ſed quia interfecti fuerũt propter verbũ dei, & propter teſtimonium quod habebant. Nã vbi Chriſtus paſſus eſt, tunc, vt iam dictũ eſt, dealbatæ ſunt ſtolæ eoꝝ in ſanguine eiuſdẽ Chriſti. Clamor aũt ille iamdudũ audiri cœperat, ex quo occiſus eſt primus ille Abel, dicẽte deo: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. ¶Itẽ quod dictũ eſt eis, vt requieſcerent tẽpus adhuc modicum, non idcirco dictũ eſt, vt ceſſaret clamare, non emꝫ clamare ceſſant aut ceſſabit vſq; in finem ſeculi ſanguis eorum, quippe cũ de iam dicto Abel dicat Apoſtolus, quia per fidem ſuã defunctus adhuc loquitur. *Quamdiu in eccleſia clamãs dicet: Vindica domine ſanguinem ſeruoꝝ tuorum qui effuſus eſt, ſiue vltio ſanguinis ſeruorũ tuoꝝ qui effuſus eſt, introeant in conſpectu tuo gemitus compeditoꝝ, quamdiu, inquã, terra, quæ eſt eccleſia clamabit, & hæc vel his ſimilia dicet: non ſic requieſcẽt vt clamare ceſſent.* Quod ergo dictũ eſt illis, vt requieſcerent tẽpus adhuc modicũ, intelligendũ eſt vel ſubaudiendũ, non ab illo clamore repoſcente vindictã ſanguinis ſui, ſed à laboribus ſuis, ſicut in hoc eodẽ libro legimus: Amodo iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis. ¶Quod cũ ita ſit, cur ita dictũ eſt, vt requieſcerẽt tẽpus adhuc modicũ? Nunquid requies eorum durabit ad tempus modicum? Non vtiq;, ſed idcirco ſic dictũ eſt, quia poſt tempus modicũ, cum impleti fuerint conſerui eorũ, & fratres eoꝝ, qui occidendi ſunt quemadmodũ & ipſi, tunc fiet aliud quid magnum, vt copioſum ſuæ requietionis capiant augmentũ. Reſurgẽt emꝫ, & quibus nũc datæ ſunt ſingulæ ſtolæ albæ, tunc dabunt geminæ, vt ſint beati tã immortali beatitudine animæ q̃ beata corporis immortalitate. Scimus emꝫ quia peccante Adã in quo oẽs peccauerũt, oẽs nihilominus in eo duplici ſtola, ſcilicet corporis & animæ felicitate ſpoliati ſunt. De prima, q̃ eſt animæ, ſic ſcriptũ eſt. Cũq; cognouiſſent ſe eſſe nudos, cõſuerũt folia ficus & fecerũt ſibi perizomata. Talis amictus nimiꝝ animæ nuditas erat, qa videlicet tota cõfuſio carnis, deintus, vbi perierat aĩæ pulchritudo, procedebat. Altera nuditas eſt corporis mortalitas de qua cũ dixit deus, qa puluis es & in puluerẽ reuerteris. ¶Fecit q̃q;, vt ait ſcriptura, dñs deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas. Sic emꝫ tunicati vere nudi erãt, & naturali, quam prius ſine amictu nõ erubeſcebãt, corpoꝝ ſuoꝝ, q̃ plaſmauerat deus, ſpoliati pulchritudine, ſinũq; in ipſis tunicis geſtãtes nuditatis & miſeriæ ſuę, videlicet q̃ corpora eoꝝ mortalia ſic veteraſcere & deficere deberẽt, ſicut veteraſcũt tunicæ pelliceæ. Igitur q̃ in primo parẽte duplicẽ ſtolã, id eſt, & aĩæ & corporis felicitatẽ perdiderãt, nũc interim ſingulas habeãt ſtolas, id eſt, felices tantũmodo ſint in anima, & ſic requieſcãt donec accipiant, q̃d futuꝝ eſt poſt tẽpus modicũ, ſtolã alterã, id eſt, immortaliũ quoq; corpoꝝ gloriam.

Sextũ ſigilli, vocatio gentium.

Actoꝝ. 13

Lucæ. 21

Eſaiæ. 65

¶Et vidi cũ aperuiſſet ſigillũ ſextũ, & ecce terræmotus factus eſt magnus, & ſol factus eſt niger tanq̃ ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt ſicut ſanguis, &c. ¶Terræmotũ iſtũ, & ſolis nigredinẽ, atq; lunæ ſanguineũ ruborẽ, ſtellaꝝ caſum, & cætera maloꝝ prodigia, quæ hic ſcripta ſunt, pleriq; ad nouiſſimã perſecutionẽ & ad Antichriſti tẽpora referunt. Nos aũt propoſito tenemur, & ſcripturaꝝ lucernã libriq; reſerati claritatẽ, qua poſſumus, via ſequi conamur. Cœptũ ergo ſequamur ordinẽ. Quando repellentibus Iudæis verbũ dei & indignos ſe vitæ æternæ iudicãtibus, apoſtoli ad gentes cõuerſi ſunt, ac deinde circundata eſt ab exercitu Romano Hieruſalẽ, & ceciderũt in ore gladij, & captiui ducti ſunt in omnes gentes, tũc vtiq; ſextũ agnus libri ſigillũ aperuit, quia videlicet multa quæ de hoc ſcripta erãt, tunc adimpleta ſunt. Vnde & in euãgelio ipſe dominus, qa dies, inquit, vltionis hi ſunt, vt impleant omnia quæ ſcripta ſunt. Exẽpli gratia: Ecce, inquit Eſaias, reſpice, populus tuus omnes nos, ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta Sion. Deſerta facta eſt Hieruſalem, deſolata domus ſanctificationis noſtræ & gloriæ noſtræ, vbi laudauerunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtione ignis, & omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas. Nunquid ſuper his continebis te domine, tacebis & affliges nos vehementer? Et reſpondit dominus: Quæſierunt me qui ante non interrogabant, inuenerunt qui non quæſierũt me. Et dixi: Ecce ego ad gentem quæ non inuocabat nomen tuum. Exponẽs cauſam cur eiſdẽ ſcilicet Iudæis derelicta domo ſua deſerta ſeſe ad gentes conuertat, expãdi, inquit,

manus

manus meas tota die ad populũ incredulũ qui graditur in via nõ bona poſt cogitationes ſuas. ¶ Multa ſunt valdeq; ſonora & ad intelligendũ aperta quæ ſub iſto ſigillo cõtinebãtur, id eſt, quæ Iudæorũ deſertionẽ atq; gentium vocationem claris vocibus legis & prophetarũ atq; pſalmorũ futurã teſtificabantur. Nunc iam eiuſdem ſigilli ſexti reſeratũ locũ ſpacioſum peramblemus. Cum, inquit, aperuiſſet ſigillum ſextum, ecce terræmotus factus eſt magnus. Et eſt ſenſus: Vt impleretur id quod de Iudæorũ diſperſione atq; gentiũ cõuocatione ſacris literis continebat, mota eſt terra, cõmotus eſt orbis Romanus, Veſpaſiano & Tito arma vndiq; cõtrahentibus, & Hieruſalẽ exercitu ſuo circũdantibus. Tũc ſol, inquit, factus eſt niger tanq̃ ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt ſicut ſanguis, & ſtellæ cœli ceciderũt ſuper terrã ſicut ficus mittit groſſos ſuos, cum à vento magno mouetur. Hieruſalẽ illa, terrena æſtimatione ſua, erat ſicut ſol & erat ſicut luna, quippe cũ fuiſſet ſedes Dauid, in qua ille homo regnãdo tẽporaliter ſederat. Legebant em̃ id q̃d ipſe Dauid in pſalmo canebat ex dei perſona: Semel iuraui in ſancto meo ſi Dauid, mentiar, ſemẽ eius in æternũ manebit, & thronus eius ſicut ſol in cõſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternũ, & teſtis in cœlo fidelis. At ille nõ de ſede manufacta, nõ de lapideo, aut, vt multũ aureo throno, qualẽ ſibi rex p̃potens facere poterat, hoc dicebat, q̃ tanquam ſol in conſpectu dei manere deberet, aut ſicut luna perfecta, ſed de hoĩbus ſanctis, q reuera ſedes Chriſtiſunt & ciuitas, qui in futuro quantũ ad animã erunt ſicut ſol, & quantũ ad corpus ſicut luna perfecta, q̃ vtiq; tũc plus emittit luminis quãdo perfecta eſt & plena. Ergo verũ quidem ſcriptura dicebat, q̃ ſedes Dauid, id eſt, manu fortis Chriſti ſic foret ſicut ſol, & ſicut luna perfecta. ¶ Sed illa ciuitas, illa ſatanæ ſynagoga fallebatur p̃ſumptione ſua, reputans q̃ eſſet ſol mundi, & orbis terrarum luna pro generis Dauidici & templi auguſtiſſimi Salomonis longe peruulgata gloria. Talis ſol tunc factus eſt niger tanq̃ ſaccus cilicinus, & talis luna tota facta eſt ſicut ſanguis, quãdo ciuitatis illius intolerabilis ſuperbia duraq; rebellio gentiũ cunctarũ victores Romanos aduerſus ſeipſam cõcitauit. Legamus Ioſephũ miſerabilẽ excidij illius tragœdiã referentẽ, quę pro ſua magnitudine legentibus ſemper noua eſt. Quo abijt illa quaſi ſolaris pulchritudo. Niger factus eſt ille ſol, & purpurea ſplẽdoris eius ſuperbia verſa eſt in ciliciũ. Imo, vt Hieremias quoq; p̃dixerat, denigrata eſt ſuper carbones facies eorũ, & nõ ſunt cogniti in plateis, adhæſit cutis eorũ oſſibus, aruit & facta eſt quaſi lignũ. Et erit, inquit Eſaias, pro ſuaui odore, fœtor: & pro zona, funiculus: & pro criſpãte crine, caluitiũ: & pro faſcia pectorali, ciliciũ. Non partim, ſed, vt ait, tota facta eſt luna illa ſicut ſanguis: foris obſidione, intus ſeditione, foris & intus ferro & igne, amplius aũt intus ferro vel ſanguine, pauore & fame. Nã foris vaſtabat eos gladius, & intus pauor: iuuenẽ ſimul ac virginẽ, lactentẽ cũ homine ſene, & cõſumebãtur fame. Manus mulierũ miſericordiũ, inquit Hieremias, coxerũt filios ſuos: facti ſunt cibus eorũ in contritionẽ filiæ populi mei. Quare? Propter peccata, inq̃t, prophetarũ eius, & iniquitates ſacerdotũ eius, qui effuderunt in medio eius, ſanguinẽ iuſtorum. Milia interfectorũ vix quisq̃ dinumerare potuit. ¶ Sol ergo factus eſt niger ſicut ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt ſicut ſanguis, ita recte talis denigratio ſiue decoloratio p̃ſignari debuerãt tenebris illis, q̃ factæ ſunt ſup vniuerſam terrã, quãdo ſol verus Chriſtus ſcelere ipſorũ extinguebat in patibulo crucis. Neq; em̃ tantummodo foris ita denigrati, verumetiã, quod grauius eſt, intus in corde ſunt excæcati. Perſequebat quippe lunã illam iuſta ſententia, vt fieret tota ſicut ſanguis, ſuomet iudicio, cũ dicerent illi, ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. ¶ Et ſtellæ cœli, inquit, ceciderũt ſuper terrã. Stellis quoq; ſua æſtimatione Iudæi populares cõparabiles erant, præſertim cũ audirent dicentẽ Moſen: Dixitq; vobis illo tempore, non poſſum ſolus ſuſtinere vos, quia dñs deus noſter multiplicauit vos, & eſtis hodie ſicut ſtellæ cœli plurimi. Dominus deus patrum veſtrorũ addat ad hunc numerũ multa milia. Ex hoc quoq; Moſes nõ humana lenitate, ſed pro diuina dixit autoritate, quippe q̃ domi nũ nouerat & ſcripſerat dixiſſe ad Abrahã: Suſpice cœlum & numera ſtellas ſi potes. Et rurſum: Sic, inquit, erit ſemen tuũ. Et quidẽ ſecundum hanc autoritatem ſemen Abrahæ ſtellis cœli cõparabile erat, veruntamen nõ omnino vel vtcunq;, ſed pro parte electorũ, id eſt, eorũ qui nõ tantum carnis, ſed promiſſionis ſunt filij. Et enim nõ qui filij carnis, inquit Apoſtolus, hi filij dei, ſed q̃ filij ſunt promiſſionis, æſtimant in ſemine. At illi nõ promiſſionis, ſed tantũ carnis filij erãt. Quod etiam improperabat illis prophetica veritas, dicẽdo, qui exiſtis de aquis Iuda. ¶ Ceciderũt ergo qui videbãtur ſibi eſſe ſtellæ cœli: ceciderunt, inquã, nõ vt veræ ſtellæ cœli, ſed ſicut groſſi immaturi fructus fici, magno vento mouente agitati, id eſt, ſpũ diabolico multũ exagitati. Congrua ſane ſimilitudo ab arbore fici & groſſis eius caducis, quia videlicet illi quoq;, qui tunc tẽporis in Chriſtũ crediderant ex Iudæis, & erãt quaſi primi fructus crucis Chriſti, exciderunt magno vento mouẽte, vẽto inuidiæ, ſcilicet odientes gentiũ ſalutẽ, & contra fidem euangelij ſuam æmulantes pleriq;

De diſperſione Iudæorũ & vocatione gẽtium.

Threñ. 4

Eſa. 3

Deute. 32

Threñ. 4

Lucæ. 23

Matth. 27

Deut. 1.

Gene. 15

Roma 9

Eſaiæ. 48

Acto. 15. 21

circuncisionē, sicut & Actus apostolici testantur. Itaq; sponte excidētes à gratia Christi, recte ceciderūt etiā in ore gladij fere omnes Iudæi: & qui superfuerunt, captiui in omnes gentes ducti sunt, non stellis, vt iam dictū est, sed pulueri quē proijcit ventus à facie terræ comparabiles. ¶Et cœlū recessit sicut liber inuolutus. ¶Cœlū in quo sibi quasi stellæ lucere videbantur, scientia legis erat in qua cū despectu gentium omnium quasi alti & nitiduli Iudæi gloriabant. Sed auferetur à vobis, inquit deus, regnū dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Cœlū ergo recessit, quia videlicet sensus illorū coangustati sunt, & disparuit ab illis, imo nō data est illis, propter inopiā cordis, spiritalis sacræ legis intelligētia. ¶Quo modo recessit? Sicut liber inuolutus, inquit. Pulchre satis innuit quid per cœlū recedēs intelligi voluerit, q recessum illū libro inuoluto similauit. Quid nanq; est dicere, quia cœlū sicut liber inuolutus recessit, nisi ac si diceret, q a inuoluta & clausa illis est omnis scriptura diuina & cœlestis? Et illis quidē à quibus recessit hoc cœlū, hic cœlestis liber inuolutus, imo & signatus est, nobis aūt ad quos venit recedēdo ab illis, reseratus & apertus est. Nam hoc est q̄d nunc in manibus habemus tractantes, quia librum de dextra sedētis in throno signatū accepit agnus, & soluit septem signacula eius, videlicet nobis aperiens qui fidem eius habemus, confitentes quia dignus est eundē accipere librū, & soluere septem signacula eius. ¶Et oīs mons & insulæ de locis suis motæ sunt. Et reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & oīs seruus, & liber, absconderunt se in speluncis & petris montiū. Et dicunt montibus & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedētis super thronū, & ab ira agni. Quoniā venit dies magnus iræ ipsorū, & quis poterit stare? ¶Quid aliud dñs noster dicebat conuersus ad mulieres quæ plangebant & lamentabantur eum, q̄ traditus esset à præside voluntati Iudæorum, & duceretur ad crucifigendū? Filiæ, inquit, Hierusalē nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & sup filios vestros, quoniā ecce venient dies in q̄bus dicent: Beatæ steriles & ventres q̄ non genuerūt, & vbera quæ nō lactauerūt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Dies nanq; venturæ à Romanis obsidionis & captiuitatis significat, de quibus superius inter alia discipulis ait: Tunc q̄ in Iudæa sunt fugiēt in montes, &c. Tunc, inquit, incipient dicere montibus, cadite sup nos: & collibus, operite nos. Deniq; & Iosephus refert, insistētibus sibi Romanis Iudæos certatim cauernas montiū, & colliū petisse speluncas, ita vt se metipsum testetur munitiore quodā destructæ vrbis Iotopatæ in spelæo cū quadraginta comitibus proditū inuentū, atq; ab hostibus captum. ¶Montes ergo qui sint, & insulæ quæ de locis suis motæ sunt, manifestioribus exprimit vocabulis dicēdo, & reges terræ & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber absconderūt se in speluncis, & petris montiū. Reges nanq; isti & principes ipsi sunt, de quibus & in psalmo scriptū est: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnū, aduersus dominū & aduersus Christum eius. Hoc deniq; versiculo præmisso in Actibus apostolorum, conuenerunt eē, inquiunt, vere in ciuitatē istā aduersus puerum sanctū tuum Iesum quem vnxisti, Herodes & Pontius Pilatus cū gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium decreuerūt fieri. Montes isti propter superbiā, insulæ aūt recte dicūtur propter profundā auaritiā. Nō quidē in propria persona illi Herodes & Pontius Pilatus ad illud obsidionis malū peruenerūt, sed prius suū singuli receperunt iudiciū, verum quotquot tunc temporis inuenti sunt potentes aut principes, pharisæi atq; pontifices, eo modo quo iā dictū *est, de locis suis moti sunt, eijciente illos dño Iesu de templo suo & de loco suo flagello ira*cundiæ suæ, cadētes in ore gladij, ruente pariter illo sno tēplo & ciuitate sup oculos ipsorū in combustione ignis, & ipsi qui supererant captiui in omnes gentes abducti. ¶Interea frustra dicebant montibus & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedētis super thronū, & ab ira agni. Frustra, inquā, absondebant in montibus & in cauernis petrarū, frustra nihilominus spem habebant in Abrahā, Isaac & Iacob. Mose quoq; & cæteris patribus atq; prophetis, montibus vtiq; magnis, & viuentibus petris. Nā illi non eos tūc *protegebāt, imo magis accusabāt. Manifeste quippe illis dominus de Mose dicit:* Est qui vos accuset Moses, in quo speratis. ¶Et hoc dixisse fine dubio illis cōpetit, abscondite nos à facie sedentis super thronū, & ab ira agni. Nescire eē non poterant in conscientia trucidatis quin agnus quē occiderant iterū viueret, & potenter irascceretur eis. Quoniā, inquiūt, venit dies magnus iræ ipsorū, & quis poterit stare? Dies iræ ipsorū, scilicet sedētis sup thronū & agni, patris & filij, & dñi & Chri eius, aduersus quē astiterūt & cōuenerūt principes isti iam venit, & adhuc veniet: q̄a videlicet initia dolorū sunt omnia hæc: finis aūt eorundem dolorū, finis incōsummabilis & consummatio infinita erit in gehēna. Sic eē de his in cantico Deuteronomij deus ipse proclamat: Ignis succēsus ē in furore meo, & ardebit vsq; ad inferni nouissima. Et q̄s poterit stare? Vere nullus poterit stare, nullus poterit resistere. Bene aūt illi erit quicūq; pro eo q̄d non stetit aut restitit, tūc poterit irā fugere. ¶Simile

quid

Cœlum recessit, i. scientia legis

Verba christi huic textui cōformia. Lucæ. 23

Lucæ. 21

Lucæ. 23

Psalm. 2

Acto. 4

Iohan. 5

Matth. 24

Deute. 32

quid in eodem Hierosolymoꝝ excidio iuxta lram factum est: Appropinquante nãq; bello Romano & exterminio Iudaicæ gẽtis, oraculo admoniti omnes, q erant in prouincia, Chriani, longius discesserunt, vt ecclesiastica narrat historia, & trans Iordanẽ sedẽtes manebant ad tempus in ciuitate Pella, sub tutela Agrippæ regis Iudæorum, cuius in Actibus apostoloꝝ mentio est, q cum ea quæ sibi obtemperare volebat parte Iudeoꝝ, semper Romanoꝝ imperio subditus agebat. ¶ Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarẽt super terram, neq; super mare, neq; super vllam arborẽ. ¶ Quo ergo iret, quo recederet cœlum, de quo supra dixit, & cœlũ recessit sicut liber inuolutus? Illud qppe cœlum .i. doctrina vel scia cœlestis à Iudæis recessit, dicentibus apostolis, q & ipsi iuxta Psalmistam, sunt cœli q enarrant gloriam dei, si ue firmamẽtum opera eius annuntiãs: Vobis qdem primũ oportebat loqui verbum dei, sed qm repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Quo iret cœlum illud, & quomodo conuerteret ad gentes? Quatuor nãq; angeli stãtes super quatuor angulos terræ, tenebant (inqt) quatuor ventos. i. oĩa regna mundi prohibebant veritatis prædicatores. ¶ Venti qppe hoc loco in bonam partem accipiuntur, & apostolos Chri siue vniuersos significant prædicatores euangelij. Vnde & Psalmista dicit in laudibus noĩs dei: Educẽs nubes ab extremis terræ, fulgura in pluuiam fecit, q producit ventos de thesauris suis. Et est sensus: Illos q nunc sunt cœlum, de quo dixi, omnia quæcunque voluit dominus, fecit in cœlo & in terra, id est, in perfectioribus & in minoribus sanctis, illos (inquam) apostolos siue apostolicos viros educens & eleuans ab extremis terræ. i. ab ea vilitate in qua erant inter terrenos, & secũdum possessionem temporaliũ, & secũdum scĩam, tantum secularia appetentes, fecit esse nubes, officium nubium eis iniunxit, vt pluerent abundantia prædicationis, & fulgurarent clarissima atq; terribili comminatione iudicij dei, atq; eosdẽ sic sublimauit, sic extẽdit secũdum agilitatẽ intellectus, qũo sublimiter producti volant venti, & hoc totum de thesauris suis, de donis suis, de occultis iudicijs & cõsilijs suis. Ergo venti isti idem sunt q & nubes, s. agiles & expediti, scientes & facundi prædicatores euãgelij. ¶ Porro, quatuor angeli stãtes sup quatuor angulos terræ vniuersa regna sunt, quoꝝ quatuor ista principalia hæc fuere, Babylonicũ, Persicum, Macedonicũ, atq; Romanũ. Quatuor ista, imò vniuersa terraꝝ regna, vẽtos prædictos tenebant, i. tenere volebant, ne flarent super terram, neq; sup mare, neq; sup vllam arborem, id est, ne prædicarẽt fidem Chri in vllis prouincijs, in aliqbus insulis, in vlla qualitate aut conditione hoĩm. Hoc prohibendo tenebãt ventos istos. Nec vero leuiter aut parua intẽtione tenebãt, sed legibus ac proscriptiõibus publicis, & cunctis pœnaꝝ generibus aduersus veritatis præcones propositis. Sed attende qd seqtur: ¶ Et vidi alterum angelum ascẽdentem ab ortu solis, habentem signum dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, qbus datũ est nocere terræ & mari, dicẽs: Nolite nocere terræ & mari, neq; arboribus, quoadusq; signemus seruos dei nostri in frontibus eoꝝ. ¶ Alter iste angelus, ille est magni cõsilij angelus, q iam dictis apostolis suis, dicit: Et ecce ego vobiscũ sum oĩbus diebus vsque ad consummationẽ seculi. Iste ascẽdit ab ortu solis, videlicet illuminare his q sedebãt in tenebris & in vmbra mortis, ascendẽs ab inferis, resurgẽs ex mortuis, quæ resurrectio vere nobis ortus est solis, & ascendẽdo dicẽs illis: Euntes docete omẽs gẽtes, baptizantes eos in noĩe patris, & filij, & spũs sancti. Hunc talem (inqt) vidi habentẽ signum dei viui. i. palam facientem ex verbis & operibus suis, quod sit deus viuus, filius dei viui, quod & Petrus videns & agnoscens, dixerat illi: Tu es Chrus filius dei viui. Vere deus viuus & filius dei viui, q mortuus quoq; scdm carnem detineri à morte non potuit, sed resurrexit solutis doloribus inferni, iuxta qd impossibile erat illum detineri ab eo. Ab hoc signo debere illũ cognosci, Apostolus quoq; insinuat, cũ dicit: Qui prædestinatus est filius dei in virtute scdm spm sanctificationis ex resurrectione mortuoꝝ Iesu Chri dñi nostri. Nam q vere filius sit dei viui, ex eo maxime claruit, q resurrexit à mortuis. Hoc signum habẽs voce magna clamauit quatuor angelis: Clamauit (inquã) & clamãtibus apostolis suis cõclamauit, ita vt in oẽm terrã exiret sonus eoꝝ, & in fines orbis terræ verba eoꝝ. Clamorem qp pe vel sermonẽ eoꝝ cooperãdo firmauit, sequẽtibus signis. Audierũt illi angeli qbus datum est nocere terræ & mari, i. senserunt virtutem insuperabilẽ euãgelicæ prædicatiõis in vniuersa regna mundi, quæ potentatu suo præfocabãt omnia, nec vllum sinebãt respirare pro libitu sui iuris. Nolite (inqt) nocere terræ, neq; mari, neq; arboribus, quoadusq; signemus seruos dei nostri in frõtibus eoꝝ. Hoc dicere illis, est malã voluntatẽ eoꝝ impedire, vt quãtumcũq; insaniãt vel noceãt, atq; tyrannizẽt, persequẽdo, proscribẽdo, occidẽdo, dei in propositũ ppedire vel auertere nõ valẽt, quo minus eos, quos præsciuit, & prædestinauit cõformes fieri imaginis eiusdẽ filij, vocet, iustificet, & magnificet. ¶ Signũ vocatiõis atq; iustificatiõis, meritu mq; & spes futuræ magnificatiõis est signari seruos eiusdẽ dei in

CAP. VII.

Cœli Apli dicuntur Psalm. 28 Acto. 13

Vẽti & nubes hic apli dicuntur Psalm. 134

Ibidem.

Alter iste angelus, Chri stus est Matth. 28 Lucæ. 1 Marc. vlt.

Matth. 16. Acto. 2.

Roma. 1

Psal. 18 Marc. vlt.

Roma. 8

frontibus eorꝫ signo crucis, qđ olim fuit opprobriũ & pœna dãnatorꝫ, nunc aũt decus & salus iustorꝫ. Nolite nocere, nolite impedire, o angeli potentes, o regna potentia quatuor angulos siue partes terræ obtinentia, sed eousqꝫ inefficax potentatus vester, & vanus sit furor vester, eousqꝫ friuolæ vestræ leges & inanes sint sanctiones, vniuersa mortium genera dictitãtes, vt nihilominus signemus seruos dei nostri vexillo victoriosæ crucis, nõ tm̃ in abscõdito cordiũ, sed etiam in aperto, in frontibus eorum. Seruos dei nostri, dixit angelus iste, cũ sit deus, & habeat signũ. i. proprietatem dei viui, deum oĩm deum suum esse profitẽs, quemadmodum dicit & in euãgelio apostolis suis: Ascẽdo ad patrem meũ, & patrem vestrum, deum meum & deum vestrũ. Et hic dei nostri, & illic deũ meũ dicit, videlicet pro humilitate assumpti hoĩs. ⌊Et audiui numerꝫ signatorꝫ cẽtum quadragintaquatuor milia signati ex oĩ̃ tribu filiorꝫ Israel⌋ Seruorꝫ dei qcũqꝫ signãtur in frontibus suis reuelata iustitia dei in euãgelio eius per magnam vocẽ huius clamãtis angeli, quãuis distinctio nõ sit, siue acceptio personarꝫ, vtrum Iudæi sint, an Græci, primũ tm̃ locum obtinent Iudæi, dicẽte Apostolo: Gloria autem, & honor, & pax oĩ̃ operãti bonum, Iudęo primũ, & Græco. Ecõtra illorꝫ, q istud signũ dei viui, nõ recipiunt primi in damnationẽ Iudæi sunt, dicẽte ipso in eodem loco: Ira & indignatio, tribulatio & angustia in oẽm animam hoĩs operãtis malum, Iudæi primũ, & Græci. Recte ergo & hic primo loco numerãtur, q signati sunt Iudæi ex oĩ̃ tribu filiorꝫ Israel, & deinde, post hæc vidi (inqt) turbã magnam quam dinumerare nemo poterat ex oĩbus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: quas oĩes Apostolus sub vno Græci vocabulo vult intelligi. Porro, numeri huius cẽtũ quadragintaqtuor miliũ generationẽ siue compositionẽ, si rite perspicis, pulchrum tibi atqꝫ præclarum ex eo mysterium eluescit. Dicamus ergo aliqd cꝫ forte simpliciori-bus minus planum sit aut intelligibile, sed causa præsens ita postulat, arithmeticis vero, q maxime rõnes nouerũt abaci, rõnabile atqꝫ iucũdum cõtinuo apparebit. Duodenarius q numerus erat primorꝫ filiorum Israel, ita disponitur, vt in deceno vnitas, in singulari vero limite binarius cõstituatur. Vt autem isti duodecim primogeniti in totidem. i. duodecim milia succrescant, vnitas illa decena vnum & alterum limitem trãsit, & in tertio cõsistit, & decem milia sunt. Item binarius singularis, q coniũctus eidem decenæ vnitati duodecim perficiebat, vnum & alterum limitem trãsit, & in tertio cõsistit, & duo milia sunt. Quæ vcꝫ duo milia decem milib⁹ iam dictis in secũdo ab eius limite cõstitutis cõnumerantur, & duodecim fiũt. Ita q duodecim tãtum erãt filiꝫ Israel, iam in duodecim milia multiplicati, rursus duodecies multiplicãtur, & fiunt cẽtum quadragintaquatuor milia. Qui videlicet numerus ita disponitur, vt tribus limitibus distinguatur. Nam in centeno milleno vnitas, in deceno milleno quaternarius, in milleno itẽ quaternarius collocat. Nota diligẽter. Duodecim primi vel singulares, vt duodecim milia fiãt, tres limites ascendũt, & eadẽ duodecim milia duodecies secũdũ eundẽ nũerꝫ filiorũ Israel ducta, cẽtum quadragintaquatuor milia faciũt, numerꝫ videlicet tribus (vt iã dictũ est) limitibus distributũ. Quid ergo sanctam huius reuelationis grãm intẽdere arbitramur, nisi id quod oĩs legalis, prophetica, euãgelica, atqꝫ apostolica veritas testat, nulli valere ad salutem cꝫ sit Israel aut Abrahæ filius per carnem, nisi sit etiam filius eiusdem per eam, quæ nõ minus, q̃ trium nominũ cõfessione perficitur, fidem. Fidei nanqꝫ cõfessio nũc reuelatæ grãæ tempore manifestas necessario exprimit personas patris, & filiꝫ, & spũs sancti. Dudum autem in illa vmbra Mosaicæ legis arcana professiõe significabatur totidem noĩm paternorꝫ in illo populo dei, deum Abraham, deum Isaac, deum Iacob palam confitẽtibus atqꝫ inuocãtibus vniuersis. ¶Et nunc qdem in frontibus suis signãtur serui dei signaculo crucis & sanguinis Chri, in confessiõe noĩs vnius dei patris, & filiꝫ, & spũs sancti, tunc autem signabãt postes domorum suarum sub iam dictis noĩbus Abraham, Isaac, & Iacob: vnum deum cõfitẽtes eiusdem dei authoritate prædocti. Dixerat eĩ Mosi: Hæc dices filiꝫs Israel: Dñs deus patrũ vestrorꝫ deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob misit me ad vos, Hoc nomẽ mihi est in æternũ, & hoc memoriale meũ in gñatiõe & gñationẽ. ¶Quid ergo (inquam) in his taliter multiplicatis, taliterqꝫ dispositis itelligim⁹ numeris, nisi ac si dicerent serui dei nostri, signati nostri ex Iudęis sunt hi, q nõ tãtum secũdum carnem, sed & secũdum fidem filiꝫ sunt Israel aut Abrahæ fidelis patris sui? Non eĩ̃ (inqt Apostolus) omnes, q ex Israel hi Israelitæ, neqꝫ qa semen sunt Abrahæ, oẽs filiꝫ: sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non q filiꝫ carnis, hi filiꝫ dei: sed q filiꝫ sunt promissionis, æstimantur in semine. Itaqꝫ hoc numero finito, innumerabilis significatur ecclesiæ totius multitudo, quæ de patriarchis, vel prosapia carnis, vel fidei imitatione progenita est. ¶Porro, & in ordine istõ noĩm duodecim filiorum Israel, rõ mystica non deest, qa videlicet non secundum ordinem suæ generationis, quo secũdum carnem gẽiti vel nati sunt, hic dispositi inueniunt, qđ vtiqꝫ nõ per ignorãtiam accidit, sed certi causa mysteriꝫ. Hoc ergo eodẽ sensu & eisdem qbus ante nos ver-

bis tra

Nolite nocere terræ, & mari &c.

Iohan. 20

Coloss. 3

Roma. 2

Ibidem.

Mysterium trinitatis in hoc nũero.

Exod. 3.

Ibidem.

Filiꝫ Israel, aut Abrahæ, nõ carne, sed fide

Roma. 9

bis tractatū est, hic perscribere nō pigeat. ¶Ex tribu Iuda, duodecim milia signati, &c. ¶ Iuda de qm. Apc. 5.
Conueniēter & à Iuda inchoat, ex qua tribu ortus est dñs noster, & Dan prætermisit, ex
qua dī Antichrīus esse nascēdus, sicut scriptum est: Fiat Dan coluber in via, cerastes in se- Gene. 49 rafuf Leui
mita, mordens vngulas equi, vt cadat ascēsor eius retro, qa non ordinem terrenæ gene- Dan obscurū antichr.
rationis, sed iuxta interpretationem noīm virtutes ecclesiæ decreuit exponere. Quæ à cō- zfæ.
fessione & laude præsenti ad dexteram vitæ festinat æternæ. Hoc em̄ nomen Iuda q pri- Confessio laudis
mus, & Beniamin, q vltimus ponit, sonāt. ¶Prim⁹ ergo Iudas q cōfessio siue laudatio iter-
pretatur, ponitur: qa ante initia cōfessionis, culmen bonor̄ operū nullus apprehendit, &
nisi per cōfessionem renūtiemus actibus malis, nō informamur rectis. ¶Secūdus Ruben, q
interpretatur vidēs filium. In filijs opera designari testatur Psalmista, q in beati viri bene Psalm. 127
dictionibus inter cætera dicit: Filij tui sicut nouellæ oliuarū. Et infra: Et videas filios filio-
rum tuorum. Non em̄ q timet dñm, nisi genuerit filios, nepotesq; susceperit, nō potest eē
beatus, cum virgines fideles potior merces expectet, sed in filijs opera, in filijs vero filiorū
fructus operum. i. mercedem designat æternam. Post Iudam vero Ruben. i. post exor- Actor. 14
dia diuinæ cōfessionis & laudis perfectio sequtur actionis. ¶ Sed qa per multas tribulatio-
nes oportet nos intrare in regnum dei, post Ruben sequtur Gad, q tentatio vel accinctus
interpretatur. Post inchoationem em̄ boni operis, maioribus necesse est hoīem tentationi Eccl. 2
bus probari, atq; ad bella grauiora succingi, vt fidei illius fortitudo comprobetur, dicente Psal. 17
Salomone: Fili, accedens ad seruitutem dei, sta in timore, & præpara aīam tuam ad tenta
tionem. Item, Psalmista: Præcinxisti me (inq;t) virtute ad bellum. ¶Et qm̄ beatificamus Iacobi. 1
eos q sustinuerunt sufferentiam, ideo post Gad Aser. i. beatus ponit, congruo satis ordi-
ne. Beatus em̄ vir q suffert tentationem, qm̄ cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ Psal. 4
¶Quia vero huius beatitudinis fida promissione securi non anguſtantur, sed spe gauden- Psal. 118
tes, in tribulatione patientes, cum Psalmographo decantāt: In tribulatione dilatasti me. 1. Regū. 2
Et item: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatares cor meum, & cum matre bea
ti Samuelis exultātes dicūt, dilatatum est os meum super inimicos m̄os, qa lætata sum in
salutari tuo, propterea Nephthalim succedit, quod est latitudo, ¶Sed & ipsum Manasses Philip. 3
sequtur, q interpretatur oblitus siue necessitas. Cuius noīs mysterio monemur, vt tentatio
num præsentiū angoribus edocti, ea quæ retro sunt obliuiscentes, sic in ea quæ ante sunt Roma. 13
secundum Apostolum extēdamur, vt carnis curā nō in desideriis, sed sola necessitate hūa- Psal. 24
næ cōditiōis astricti faciamus. De qua Psalmista meliora suspirās ait, orans: De necessitati
bus meis eripe me. ¶Huic supponitur Simeon. i. audiuit tristitiam, vel nomen habitaculi,
vt etiam qualitate *huius vocabuli euidētius iudicaret, & qd hic habēdum, & qd* sit sa- Iohan. 16
lubri*ter expectādum. Illis em̄ habitaculi cœlestis gaudium dabit, quor̄ hic animus fructuosa*
pœnia contristatur. Quibus & dī: Tristitia vestra vertetur in gaudium. ¶Proinde Leui Prouer. 13
subnectitur. i. additus. In quo intelligimus siue eos q in temporalibus æterna mercātur, si- Matth. 19
cut Salomon dicit: Redemptio aniæ viri propriæ diuitiæ, siue illos q dei sequendo consiliū Ecci. 1.
percipiūt in hoc seculo cētuplicia cum tribulationibus, in futuro autem seculo vitā æter-
nam. His & quod scriptum est, cōuenit, q addit scīam, addit & laborem. Nam sancto Iob
ad hoc tribulationū acerbitas addebat, vt probato præmior̄ merces amplior redderetur
¶Vnde nō immerito Isachar ei ordine recte succedit, q interpretatur merces, qa (sicut Roma. 8
docet Apostolus) nō sunt cōdignæ passiōes huius temporis ad futuram gloriam, quæ re-
uelabitur in nobis: fructuosius qppe pugnatur, vbi merces certa sperat. ¶Hæc aūt in habi 1. Cor. 13
taculo fortitudinis deus operat & perficit, quod dī Zabulon, quando virtus in infimita-
te perficitur, & corpus quod ab inimicis putatur infirmū, & per cuius materiam animo
quoq; inferre nituntur *interitum (deo confortāte) experiātur inuictum.* ¶*Augmēto succe-*
dente felici, quod vocabulum Ioseph indicat, gr̄arum videlicet addenda dona designans
siue de talentor̄ dupla redibitione vsuras commodi spiritalis intelligas, siue in his quæ vo- Matth. 25
tiua fidelium religione redemptori deo reddunt, accipias. ¶Atque vt hos omnes, quos &
ordo, & interpretatio noīm hic significatiue positos indicat, in futuro iudicio ad dextrā 1. Cor. 15
Chr̄i regis æterni futuros intelligas, Beniamin (vt prædixi) postremo loco supponit. i. fi-
lius dexteræ, tanquā ipse finis sit ordinis, cum nouissima inimica destructa morte felicitas
hæreditatis æternæ donabit electis, siue vnusq;sq; fidelium filius dextræ iure dicat, seu oīs
ecclesiæ cœtus, de qua canimus: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circūda- Psalm. 44
ta varietate. ¶Sciēdum, qa de tribu Dan nasciturus est Antichrīus, iuxta illud Iacob: Fiat Gene. 49
Dan coluber in via, & cætera vsq;, cadat ascēsor ei⁹ retro. Ejcit itaq; ex hoc loco Dan. vt Israel sicut omn. filii
ostendat Antichrīus ex omni numero ejciendus sanctor̄. Imo sicut iste de hoc catalogo Aurelius et Rufus
spiritali electus, sic omnes Israelitæ, q nō ex fide, sed tātum ex carne sunt Abrahæ, ab oī
numero & cœtu filior̄, & hæreditate eiusdē patris Abrahæ siue Israel extorres iudicant.
¶Post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex oībus gentibus.

& tri-

& tribubus,& populis,& linguis,ſtantes ante thronum,& in conſpectu agni amicti ſtolis albis,& palmæ in manibus eorum,& clamabant voce magna,dicentes: Salus deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum,& agno. ¶ Omnes iſti cõſerui ſunt & frẽs eorum, qbus ſupra datæ ſunt ſtolæ albæ,dictumq; eſt, vt requieſcerẽt tempus adhuc modicũ, donec impleant cõſerui & fratres eorum q interficiendi ſunt,ſicut & illi: Sunt iſti amicti ſtolis albis. Dicit autem poſtmodũ vnus de ſenioribus: Hi q amicti ſunt ſtolis albis, q ſunt & vnde venerunt? Et ſubiũgit: Hi ſunt q venerũt ex tribulatione magna,& lauerũt ſtolas ſuas,& dealbauerũt eas in ſanguine agni. ¶ Sũt ergo illi q ex oĩbus gentibus, & tribubus, & populis,& linguis,filij Abrahæ,filij ſanctorũ patriarcharum, cum dicãtur, & ſint fratres illorũ ſanctorum piorum. Et recte. Nam & Apoſtolus dicit de illo patre ſanctorũ Abraham. Et ſignum accepit circũciſionis,ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in præputio,vt ſit pater oĩm credẽtium per præputium,vt reputetur & illis ad iuſtitiam,& ſit pater circũciſionis, nõ his tantum q ſunt ex circũciſione, ſed & his q ſequũtur veſtigia fidei quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahę. Sed iam dicta hic paulo diligẽtius percurramus. ¶ Vidi(inqt) turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. Numerus ſanctorũ in ſcripturis bifariam intelligit,aliàs qdem pro multitudine ipſorum,aliàs aũt pro multiplici profectu vir tutum. Pro multitudine ipſorũ,vt illic: Dinumerabo eos,& ſuper harenam multiplicabũtur. Non q plures ſint q̃ harena,ſed idem eſt,ac ſi dicat: Nõ paucos,ſed multos aſſumam, & ad modum rei numeratæ,& bene cuſtoditæ eos cuſtodiam. Pro multiplici incremẽto virtutum ſiue beatitudine,vt illic: Notum fac mihi dñe finem meum, & numerũ dierum meorum q eſt,vt ſciam qd deſit mihi. Nõ quòd ibi plures ſint dies, ſed vna tm̃ cõtinẽtior quàm ſimul oĩes dies,vbi eſt ſpacioſitas interminabilis, numerus nõ trãſitorius,ſed ſtatus vitæ permanẽtis & æternus. Secũdum vtrũq; modum turbam illam dinumerare nemo poterat. Nam & pluralitate ſua hi q iam ſunt,cum eis,q nouiſſima perſecutiõe Antichri martyres ſtolas atq; victoriæ palmas accepturi ſunt,ſoli deo numerati vel numerabiles ſunt,& q̃ multorũ dierum ſint,de qbus & alibi in conſolatione iuſti dicitur,longitudine dierum implebo eum,æſtimari nõ poteſt,qppe vbi numerus infinitus eſt. Ex omnibus (inqt)gẽtibus,& tribubus,& populis,& linguis. ¶ Gens & tribus hoc differũt,q vna gens multas tribus habet. Gens em̃ eſt multitudo ab vno principio orta, ſiue ab alia natiõe ſecundum propriam collectionem diſtincta,ſicut ab vno Iacob vel Iſrael vna gẽs Iſraelitica,quæ duodecim tribus habebat. Romana aũt gẽs in triginta, & qnq; curias, quæ noĩe alio,quàmuis nõ proprie,tribus appellantur,diſpertita erat. ¶ Porro,populus aliq̃n pro gente,aliquãdo pro vnius tm̃ ciuitatis habitatoribus poni ſolet. De linguis hoc ſciẽdum, qa quàmuis prius gẽtes & tribus,atq; populos,ac deinde linguas poſuit,nõ ex gẽtibus linguæ,ſed ex linguis gẽtes exortæ ſunt. In initio quot gẽtes tot linguæ fuerunt. Deinde plures gẽtes quàm linguæ,qa ex vna lingua multæ ſunt gẽtes exortæ. ¶ Sunt autem tres linguæ ſacræ,Hebræa,Græca,Latina,quæ in toto orbe maxime excellũt. His em̃ tribus linguis ſuper crucem dñi à Pilato fuit cauſa eius ſcripta. Vnde & propter obſcuritatẽ ſanctarum ſcripturarũ,harum trium linguarũ cognitio neceſſaria eſt: vt ad alteram recurrat, ſi quã dubitationẽ noĩs vel interpretationẽ ſermo vnius linguæ attulerit. Igitur iam non gloriari licebit carnali Iudaiſmo vel circũciſioni carnis, in eo quod ſcriptum eſt primitus notus in Iudæa deus in Iſrael magnum nomen eius, qa ex oĩbus gentibus,& tribubus,& ppl̃is, & linguis ecce ſunt,in qbus notus ſit deus,in qbus magnũ & victorioſum ſit nomẽ eius. ¶ Stantes ante thronum & in cõſpectu agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum. ¶ Nimirum hæc ſtatio ante thronum vel ipſe thronus ille eſt, de quo Daniel cum præmiſiſſet: Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedit,ſubinde dixit: Thronus eius flamma ignis,rotæ eius ignis accẽſus. Item: Milia miliũ miniſtrabant ei,& decies millies cẽtena milia aſſiſtebãt ei. Non qdem iſtis talibus & taliter ſtãtibus thronus ille flamma eſt ignis vrentis,niſi tm̃ ignis illuminãtis,ſed profecto illis q occiderũt, flãma erit ignis vrẽtis ſiue liq̃faciẽtis, quẽadmodũ Pſalmiſta dicit: Sicut cera fluit à facie ignis ſic pereãt peccatores à facie dei. Quid em̃ iſtis eſt ante thronum ſtare, niſi hoc ipſum,qd illis ſuperioribus ſub altare dei clamare? Nempe & iſti ſtantes,& illi clamãtes idẽ proſpiciunt,idem iudcium & vindictam ſui ſanguinis expoſcunt. Stantes aũt ante thronum,ſtabant etiam in cõſpectu agni. Nihil verius. Etem̃ cum deo patre in eodẽ throno ſedet hic agnus à dextris eius. Nam hoc ipſum eſt qd ibidem Daniel loqtur: Aſpiciebã ergo in viſu noctis,& ecce cũ nubibus cœli quaſi filius hoĩs veniebat, & vſq; ad antiquũ dierũ perue nit,& in conſpectu eius obtulerũt eum, & dedit ei poteſtatẽ,& honorẽ,& regnum,&c. ¶ Bene quoq; ita ſtantes amicti ſunt ſtolis albis, ſubauditur ſanguine agni dealbatis,vt videlicet illi cui aſtant ſimiles ſint. Nam veſtimentum eius,ait idem qui ſupra,quaſi nix candidum,& capilli capitis eius quaſi lana munda. ¶ Et palmæ (inquit) in manibus eorum. ¶

Sup. 6. Sebii

Roma. 4

Pſal. 38

Pſalm. 90

Tres linguę ſacræ

Iohan. 19

Pſalm. 75

Daniel. 7

Pſalm. 67.

Daniel. 7

Ibidem.

Quia

Quia nimirum quatuor angelos supradictos, id est, quatuor principalia regna mundi, vicerunt: & ipsis volentibus nocere reluctantibus, & omni conatu resistentibus, nihilominus signati sunt, & signum dei viui in frontibus suis acceperunt. Vnde per pugnam quatuor ventorum, post excursum quatuor bestiarum, ait idem qui supra, venit antiquus dierum, & iudicium dedit sanctis excelsi, & tempus aduenit, & regnum obtinuerunt sancti. Palmæ ergo in manibus eorum, & ipsæ palmæ florentes, interim crescunt, donec penitus interficiatur bestia quarta aliarum quoque bestiarum penitus omnis ablata sit potestas, tandemq; vltimũ sedeat iudicium, regnumq;, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum altissimi, singulis stolis quas nunc habẽt in illa corporum gloriosa resurrectiõe duplicatis. ⌊Et clamabant voce magna, dicentes: Salus deo nostro, qui sedet super thronum & agno.⌋ Perditio & mors quæ per hominem in hunc mundum intrauerat, in omnes homines pertransierat, quia in eo omnes peccauerunt. Sed sicut per vnum hominem peccatum in hũc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita (inquit Apostolus) per vnum Christum damnatio & mors peccati, præstans vitam æternam. ¶Recte ergo memores sancti, quod in primo homine peccauerint, & per peccatum eius mortui fuerint, gratia autem dei per Iesum Christum salui facti sunt, confitẽtur & dicunt: Salus, subauditur, qua saluati sumus, deo nostro, non nobis attribuatur, & agno. i. filio dei, per cuius sanguinem in salutem recuperati sumus. ⌊Et omnes angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium, & ceciderũt in conspectu throni in facies suas, & adorauerũt deum, dicẽtes: Amen.⌋ Sicut turbæ magnæ ex oĩbus gentibus, tribubus, & populis, & linguis, numerus nemini comprehensibilis est, ita & hic, & superius vbi primũ agnus librum accepit angelorũ numerus diffinitus nõ est, de istis iam illic dictũ est, quia etsi non per ipsum redempti sunt, quia nõ perierant, attamẽ per diuinitatem eius conditi sunt, & per sanguinem eius (vt Apostolus quoq; testis est) nobis conciliati, siue pacificati sunt, & instauratus est hoĩbus † numerus ipsorum, q diminutus fuerat per ruinam angelorum apostatarũ. Ergo qui ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt deum, dicentes, amen: congratulatio est beatorum beatis & beatificatis, siue recuperatis illis, qui perierant congaudentium. ⌊Benedicto, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorum, Amen.⌋ Septem sunt voculæ, benedictio, sapĩa, claritas, gratiarum actio, honor, virtus, fortitudo. Solet autẽ septenario numero designari vniuersitas tam apud seculares philosophos, quàm apud ecclesiasticos, ergo & hic quicquid laudis, quicquid glorificationis aut iubilationis concipere potest mens aut proferre, quæcunq; illa est lingua angelorum, sub istis voculis non dubitamus ab illis beatis spiritibus deo nostro declamari, pro sanctis omnibus, quia mortui fuerant, & reuixerunt: perierant, & inuenti sunt. ⌊Et respondens vnus de senioribus, dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & vnde venerunt? Et dixi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni, ideo sunt ante thronum dei, & seruiũt ei die ac nocte in templo eius.⌋ Cum hæchuiusmodi dictio, qui sunt, & vnde venerunt, non responsio sit, sed interrogatio siue percontatio, recte tamen respondisse dicitur, videlicet, eo quòd ad respondendum intẽdat, id est, vt idcirco interroget, vt cum attentum ipsa interrogatione fecerit, tunc demũ respondeat. Hi sunt (inqt) q venerũt de tribulatione magna. ¶Vere ex magna tribulatione omnes sancti venerunt, cuius videlicet tribulationis causa vel initium fuit originale peccatum. Oĩnes eĩm qui extunc pie viuere voluerunt, tribulationem siue persecutionem passi sunt. ¶Veruntamen in illa tribulatione insignius atq; splendidius, velati aurum in camino ignis, martyres fulserunt, de quibus continuo subiungit, dicens: & lauerũt stolas suas in sanguine agni. Nam etsi vniuersa ecclesia sanguine Christi mundata est ab omni delicto, multo magis isti mundati, atque candidati sunt, qui adeo communicauerunt sanguini Christi, vt suum quoque sanguinem funderent pro Christo. ¶Ideo sunt ante thronum dei, videlicet qa mundi sunt, qa candidi sunt, qa in stolis albis spectabiles & gratiosi incedunt, idcirco familiares assistunt, ideo læti aspicientem aspiciunt, & dulcedine pleni atq; ineffabiliter occupati, eius, quem vident, mutuos ab intuitu eius aspectus, auertere non possunt. Nec vero dubium, quin præsentia sua clament idem ante thronum, quod subtus altare priorum animæ interfectorum, vsquequo dñe non iudicas, & vindicas sanguinem nostrum. ¶Et seruiũt ei die ac nocte in templo eius. Die ac nocte, id est, in æternitate seruiũt, siue ministrant (vt Daniel ait) milia milium ministrabãt ei, nõ vtique laborioso siue seruili ministerio, sed iucũdo atq; liberali amoris æterni tripudio. Hic eĩm dum viuit, seruitus siue ministeriũ dei labor & opus est, ibi aũt seruitus dei laboris præmiũ, & seruitutis merces est. In tẽplo eius, inqt: Chr̃us oĩs illa patria templum dei est, sanctuariũ dei est, sanctũ sanctorũ est, quo nihil nisi mũdum admitti pt.

Hic qdẽ

Victoria ... Ibidem, ... Romã. 1 Cor. 15 Salus deo nostro & agno ... Supra. ... Coloss. 1 † Cœtus ... Lucæ. 15 ... 2. Timot. 3 ... Mundi in sanguine Epẽ 5 Apo. 1 ... Clamor sanguis gen. 4 Heb. 12 ... Supra. 6 Daniel. 7

Hic quidem dum viuitur, in templum dei, vbi nomen eius inuocatur, nihil immundum admitti debet, in illud autem templum dei non manufactum, vbi facies conſpicitur, nihil immundum admitti poteſt. ⌊Et qui ſedet ſuper thronum, habitat ſuper illos.⌋ Et in ipſis & ſuper ipſos habitat q̃ ſedet ſup thronũ: nam ipſi & domus & thronus eius ſunt. In ipſis habitat, tanquam vita ipſorum, ſuper ipſos habitat, tanquam ornamẽtum & gloria ipſorum. ⌊Non eſurient neque ſitient amplius, neque cadet ſuper illos ſol, neq; vllus æſtus, quoniam agnus, q̃ in medio throni eſt, reget eos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum. Et abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum.⌋ Pene eiſdem verbis & eodem

Eſaię. 49 ſenſu Eſaias loquitur. Non eſurient neq; ſitient amplius, & non percutiet eos æſtus & ſol,

Ibidem. quia miſerator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Nam & quod ille dixit: Ecce iſti de longe venient, & iſti ab aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali, hoc eſt, quod hic dicit, turbam quã vidit ex omnibus eſſe gentibus, tribubus, & populis, & linguis. ¶Item, quod cum dixiſſet dominus: nolite timere eos qui corpus occidunt, ſtatim adiunxit, & poſt hæc non habent quid faciant, hoc magnifice hic amplificat cum dicit, non eſu-

Lucæ. 12 rient, neq; ſitient amplius, neq; cadet ſuper illos ſol, neq; vllus æſtus, fuit enim quondam

Hebr. 11 in poteſtate perſecutorum ſiue homicidarum illorum, vt ſancti eſurirent atq; ſitirent, vt æſtu afficerentur, & gelu, circumeuntes (vt Apoſtolus ait) in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & cauernis terræ. Verum hoc iam in poteſtate illorum amplius non erit vt faciant. ¶Sed & illa eſurie laudabili, & bona ſiti, quam hic ſancti habebant, de qualibus & dominus: Beati (inquit) qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, non eſurient aut ſitient amplius, nam ibi ſaturabuntur & inebriabũtur. Deniq; iſti fontes aquarum, ad quos deducet eos agnus, qui regit eos

Matth. 5 illi ſunt fontes, ſiue ille fons atq; torrens, quem proſpiciebat Pſalmiſta, cum diceret: Ineb-

Pſalm. 35 briabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te ẽ fons vitę. ¶Quis hęc explanare ſufficiet? Quis digne hęc tractabit aut exponet? Imo *quis iſta ſenſu percipiet?* Qualem aut quantum ſcriptura laborat intimare nobis diuinæ charitatis affectum, dicendo: & abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorũ? Defi-

Eſaiæ. 64 1. Cor. 2 cimus in hac admiratione, q̃a oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit, quæ præparauit deus diligentibus ſe. ⌊Et cum aperuiſſet ſigillum ſeptimũ, factum eſt

CAP. VIII ſilentium in cœlo quaſi media hora.⌋ Quando is qui aſcendit in cœlum, & ſedet à dextris dei, veniet ad iudicandos viuos & mortuos, tunc ſigillum ſeptimum ſoluetur, quia ſcriptu-

Sopho. 1 rarum non paruum aut leue momentum adimplebitur. ¶Exempli gratia: De illa die iudicij Sophonias propheta dicit: Iuxta eſt dies domini magnus, iuxta eſt velox nimis. Vox dei domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ, & clangoris ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſos. Et tribulabo homines, & ambulabunt cæci, quia domino peccauerunt. Et effundetur ſanguis eorum ſicut humus, & corpora eorum ſicut ſtercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ domini. In igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus in terra. ¶Hæc & huiuſmodi quæ paſſim leguntur in ſcripturis, tunc adimplebũtur, & tunc finis erit, quia tunc conſummabuntur omnia. Ait ergo: Factum eſt ſilentium in cœlo quaſi media hora. Silentium

Pſal. 75 quippe hoc loco recte quietem illam ſignificare intelligitur, de qua Pſalmiſta loquitur: *Terra tremuit & quieuit, cum exurgeret in iudicio deus, vt ſaluos faceret omnes manſuetos terræ.* Præmiſit enim, de cœlo auditum feciſti iudicium, more prophetico pro futuro tempore ponens præteritum. Et eſt ſenſus: Quando de cœlo veniens, auditum faci-

Matth. 25 es iudicium, dicendo iuſtis: Venite benedicti patris mei, & cætera. Tunc terra tremuit & quieuit, id eſt, impij timebunt, & deſinent male operari. ¶Sed & ſancti qui nunc ſub altari

Sup. 6 dei clamãt (vt ſupra ſcriptũ eſt) dicentes: Vſquequo dñe non iudicas & vindicas ſanguinẽ noſtrum, tunc quieſcent, finemq; ponent ſuo clamori, quia tunc factum erit, tunc iudicatum erit, interfectoribus eorum vndique eliminatis, vt vltra interficere non poſſint. Huiuſmodi ſilentium, ſiue quietem in cœlo, id eſt, in cœleſti eccleſia ſine fine futuram, ſilentium illud ſignificabat. ¶Quod autem ait, quaſi media hora, & ad ſignificationem ſatis eſt iam dictæ pacis & quietis, & ad diſiunctionem valet eorum quæ præmiſſa ſunt, & eorum quæ ſequuntur quia videlicet, iam nunc ab alio exordio myſteriorum ſiue reuelationis, ordo recapitulatur.

¶Quarti Libri Finis.

Ruperti

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER V.

ET VIDI SEPTEM ANGELOS ſtantes in conſpectu dei,& datæ ſunt illis ſeptem tubę. Et ecce alius angelus venit,& ſtetit ante altare habens thuribulum aureum in manu ſua. ¶Sicut vere dixit Chriſtus quia perſecutores corpus occidunt, ſed animam occidere non poſſunt, ſic vere dixit Chriſti Apls, quia laboro vſq; ad vincula, ſed verbum dei non eſt alligatũ. ¶Ecce enim laborãte iſto Chriſti diſcipulo vſq; ad exilia, & in anguſta ſecũdum corpus clauſo inſula, verbũ dei liberę atq; expeditũ, liberã eius aĩam p ampla ducit ſeculoꝝ ſpatia, tota amplitudine dilatatam, vt per annoꝝ milia per oĩm fere ſcripturaꝝ quaſi multa miliaria, digeſtas operũ dei rõnes myſticas corã ſe cõſpiciat. Ducit ac reducit à primis vſq; ad nouiſſima, à nouiſſimis vſq; ad priora ſecula, videlicet ab vltimi ſigilli apertione q̃d in nouiſſimo die aperiendũ erit vſq; ad primã tubã quæ poſt diluuiũ perſonuit ad deſtructionẽ pc̃ĩ, ad aſtruendum, q̃d cura eſſet deo de peccatis hoĩm,& q̃d omnes in nouiſſimo die iudicaturus ſit. ¶Operoſum atq; perpulchrum eſt oſtendere de ſcripturis, vbi, quando vel quomodo quiſq; angelorum iſtorum tuba cecinerit, quæ tertia pars terræ ignea grandine combuſta ſit, q̃ mons magnus in mare miſſus,& quæ tertia pars maris ſiue creaturæ mortua ſit, quæ tertia pars fluminum amara facta, vel in abſinthium verſa ſit, quæ vel cuius ſolis aut ſtellarum tertia pars percuſſa & obſcurata fuerit, quis puteus abyſſi,& quomodo illum ſtella de cœlo cadens aperuerit, vn de fumus aſcendit & locuſtæ exierunt, qui quatuor angeli alligati in flumine magno Eufrate, ſed ad vocem iubentis dei ſoluti, quod vltimum ſit væ,& quæ voces dicentium: Factũ eſt regnum huius mundi, dñi noſtri & Chriſti eiº, & regnabit in ſecula ſeculorum. Operoſum eſt, inquam, certis ex locis ſcripturarum oſtendere hæc omnia, nouiſſimũ magni iudicij diẽ, claris teſtimonijs p̃currentia. ¶Præterea iam hic ſciendum, quia q̃ plagæ iã dictæ fieri cœperint, ad fidem ſiue confirmationem futuri iudicij dei, ſimul quoq; mĩæ præparatio nõ defuit, quæ iudicium illud fugientibus ſemper p̃ſto eſt,& omnibus occurrit. Pulchre ergo vbi dictum eſt,& vidi ſeptem angelos,& datæ ſunt illis ſeptem tubæ, antequam aliquis illorum tuba caneret: ecce, inquit, alius angelus venit,& ſtetit ante altare habens thuribulum aureũ, &c. Iſte nanq; angelus ſiue angeli iſtius actus vel habitus, miſericordis atq; fidelis pontificis Chriſti ſacerdotium deſignat, quod ibi iam figurari cœptum eſt, vbi angeli tuba,& plagæ fieri cœperunt, quod ſermonis noſtri ſequentia pro poſſe declarabũt. ¶Itaq; ſicut in p̃cedentibus ſeptem libri ſigillis abſolutis, ſp̃m intellectº, ſic in iſtis ſeptem angelorum tubis,& in illo alio angelo thuribulũ habente, ſp̃m conſilij operatũ eſſe ſiue operari agnoſcimus. Vn de poſt cantum tubæ ſexti angeli leuat manum ſuam in cælum fortis angelus, iurans per viuentem in ſecula ſeculorũ, quia in diebus vocis ſeptimi angeli, cũ cœperit tuba canere, con ſummabitur myſterium dei. Myſterium nanq; hoc loco idem eſt quod ſecretum cõſilium. Et hoc vere magnum fuit conſilium magni dei, quod vltimum iudicium per ignem futurũ non ita repente aut ex improuiſo voluit euenire, ſicut illud anterius iudicium per aquam factum, ſed multa præmiſit ad idem iudicium pertinentia, per quæ non dubitaretur eſſe futurum, ſocia vbiq; miſericordia pro illis quos pœnitentiam agere vel acturos eſſe p̃uidit ante ipſum iudicium. ¶Habentes ergo in hac recapitulatione magnam miſericordię atq; iudicij materiam, vnde grandis ſermo iure nobis ſit, niſi quia imbecilles ſumus ad dicendũ, primum de miſericordiæ inſtrumento loquamur, ſecũdum talem huiuſce angeli actum vel habitum. Res ipſa iam poſtulare videtur, vt primo inquiramus, quis eſſe ſecundum ſuam perſonam æſtimetur iſte angelus: Deinde cuius figuram geſtet, ſiue quem ſignificet dicemus, iuxta ſenſum, quem publicus ſanctæ eccleſię iam dudum commendauit vſus. Omnium quidẽ angelorum pium atq; benignum eſſe ſtudium circa genus humanum, multa cõmendãt ſanctarum teſtimonia ſcripturarum, vt exempli gra illud euangelicum: Dico vobis, gaudium erit coram angelis dei ſuper vno pc̃õre pœnitentiam agente. Illi congaudentes redẽptioni noſtræ, nato dño magna multitudine ſolennizantes atq; perſultantes gloriam in altiſſimis deo,& in terra pacem hoĩbus bonæ voluntatis decãtando annuntiant,& annuntiando decantant: ipſi reſurgente domino, eodemq; aſcendente in cœlo, in albis veſtibus apparentes, ſalutis noſtræ feſtiuitatem concelebrant,& celebrandam fidei noſtræ intimare feſtinãt. ¶Veruntamen præ omnibus Michael atque Gabriel coram domino pro nobis ſunt, pro-

Matth. 10. 2. Timot. 2

Luc. 15. Luc. 2. Matth. vlt. Actor. 1

pter nos ſatagunt,& in nr̃m eunt atq; veniunt adiutorium,ſicut teſtaꝫ vtrunq; vetus.ſ.& no uum teſtamentum. Nam in veteri Daniel audiuit vocem dicentis ſibi: Gabriel,fac intellige re iſtam viſionem. Virum iſtum qui Gabrieli loqui pr̃cepit,vt Danielem faciat intelligere viſionem,Iudæi Michael autumant. ¶Conſequenter aũt, quia viſio de prælijs erat regnũq; certaminibus,imo regnorum ſucceſſionibus,Gabriel,qui præpoſitus eſt pr̃lijs huic officio mancipatur. Gabriel enim in noſtra lingua vertitur fortitudo vel robuſtus dei. Vnde & eo tempore,quo erat dominus naſciturus,& indicturus bellum dæmonibus, & triumphatur⁹ de mundo,Gabriel venit ad Zachariam,& ad Mariam, & poſtea in Pſalmis de domino le- gimus triumphante: Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens,dominus fortis ip̃e eſt rex gloriæ. De hoc in alia viſione idem propheta: Adhuc,inquit, me loquente in oratio ne,ecce vir Gabriel quem videram in viſione à principio,cito volans tetigit me in tempore ſacrificij veſpertini & docuit me. ¶Porro vbi populo proſpera ꝓmittũtur, & ꝓpitiatio vel expiatio neceſſaria eſt,Michael dirigitur,q̃ interpretaꝫ,quis ſicut deus. Hinc eſt illud: Prin- ceps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno die⁹,& ecce Michael vn⁹ de prin- cipibus primis venit in adiutorium meum. Item q̃q; poſt pauca: Veruntamen annuntiabo ti bi quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis,& nemo ẽ adiutor meus in oĩbus his niſi Mi- chael princeps vr̃ eſt. Deniq; cum dicit: Niſi Michael particeps veſter eſt adiutor me⁹,ſub audiendum eſt,ad rogandum deum pro vobis,ad offerendas deo oratiões vr̃as. ¶In nouo autem teſtamento,& Gabriel annuntiandæ dominicæ incarnationis fungitur officio,& Mi chael princeps in ptælio contra diabolum ſecundum hanc ipſam Apocalypſin declaratur. Nam factum eſt,inquit,prælium magnum in cœlo, Michael & angeli eius præliabant cum dracone,&c. Cum igitur omnium,vt iam dictum eſt,angelorum circa nos homines piũ ſit beneuolentia peruigili ſtudium,multo maxime de iſtis hoc ſentiendum eſt, quos vtriuſque veteris.ſ.& noui teſtamenti tam celebre per nomina ſua tãtis negotijs deſignat præconiũ. ¶Sed & iſtorum tam excellentium maximus nobis eſt Michael, quippe qui & illius alteri- us teſtimonio princeps noſter & dr̃ & eſt,princeps in prælio,princeps in orationis ſuffra- gio. Vſq; ad finem ſeculi princeps iſte principatur populo dei,teſtante eodem angelo,q̃ & ſupra cum diceret Danieli: In tempore illo conſurget Michael princeps magnus,qui ſtat p filijs populi tui,& veniet tempus,quale non fuit ex eo,ex quo gentes eſſe cœperunt,vſq; ad *tempus illud. Pro filijs populi tui* cum dicitur *Danieli*,nos ipſos recte intelligim⁹, quia nimi rum & nos,quicunq; ex fide Abrahæ ſumus,cum Daniele & cum omnibus non tantũ car- nis,ſed & fide Abrahæ filijs vnus populus autoritate ſcripturar̃ & dicimur & ſumus. ¶His itaq; teſtimonijs aſtipulantibus,veraciter agnoſcimus & dicimus,hunc angelũ,qui tali ſche mate ſtetit iuxta aram templi,Michaelem eſſe archangelum principem noſtrum, & iſtum *cunctis retro ſeculis antequam* naſceretur nobis de virgine puer̃,qui dicit & eſt magni con *ſilij angelus, ante, inquam. ſ. ex quo gentes* cœperunt,ex quo credidit Abraham deo, & re- putatũ eſt ei ad iuſtitiã, iſtũ ſtetiſſe ꝓ filijs populi illius,eorũq; fuiſſe adiutorẽ nõ dubitam⁹. Ex q̃ credidit Abrahã deo,vt iam dictũ eſt,& reputatũ eſt ei ad iuſtitiam, iſte angelus ſtetit iuxta aram templi hñs thuribulũ aureũ in mauu ſua. Nondũ ſignificationẽ ſtantis attigim⁹ de q̃ poſtmodũ dicturi ſumus,ſed adiutorij ei⁹ q̃ populũ priorem in ꝓpria perſona adiuuit princeps,actus cũmemorare intendimus. ¶Quã ergo iuxta aram templi, vel cuius tẽpli iu- xta arã illũ ſtetiſſe intelligim⁹? Nimir̃ tẽplũ dei ſctm̃,ſancta vniuerſalis eccleſia eſt,& huius templi ara ſiue altare Chr̃s eſt. Quomodo in templo manufacto viſibile altare omnimoda dignitate religionis præeminet,ſic in eccleſia ſua deus & homo Chr̃s, diuina ſimul & regia maieſtate p̃pollet. Quomodo iuxta aram huiuſmodi iſte angelus ſtetit? Vbi primũ ara ipſa *in templo ſuo fundata eſt*: vbi Chr̃s ꝑ fidem *in cordibus pr̃m* repoſitus eſt,credentium huic verbo: Et in ſemine tuo benedicent omnes gentes,quod vtiq; ſemen Chr̃s eſt, extunc ange lus iſte gentis illius princeps factus eſt, & iccirco recte iuxta aram ſtetiſſe dicit: quia ꝓpter huiuſmodi fidem tutor & adiutor illi populo datus eſt. L Stetit ergo, inquit, habẽs thuribu lum aureum in manu ſua. J Thuribulum aureum fides illorũ erat ſancta, fides pura, fides au- rea, videlicet multis tribulationibus eorundem ſuper terrãm peregrinantium, velut aur̃ in camino ignis ꝓbata. Hãc illor̃ fidẽ tanq̃ thuribulum habebat in manu ſua. ſ. ipſam habẽs ꝓ illis iuſtitiæ cauſam,ad impetranda dei beneficia. Vnde & ſequit: L Et data ſunt ei incenſa multa, vt daret de orationibus ſanctor̃ omnium ſup altare aureum q̃d eſt ante thronum. J Quid ꝑ incenſa velit intelligi ipſe expoſuit dicẽdo, vt daret de orationibus ſanctor̃ omniũ ſup altare aureum. Ergo incenſa quę illi data ſunt, ſanctor̃ orationes ſunt. Quid aũt orabãt ſancti illi, quor̃ iſte angel⁹ in tali miniſterio princeps erat, ſicut prophetica veritas aſtruit? Quid orabant, vel pro qua re orationes maxime faciebant? Plenæ q̃dem ſunt diuinæ pagi- næ clamoribus magis q̃ orationibus illor̃, q̃ non niſi in neceſſitate & temporali ſalute deũ inuocare nouerunt. Exempli gr̃a: Mortuus eſt rex Aegypti, & ingemiſcẽtes filij Iſrael pro-

pter

Daniel. 8

Luc. 1.
Pſalm. 23
Daniel. 9.

Daniel. 10.
Ibidem.

Luc. 1.

Infra. 12.

Daniel. 10.

Daniel. 12.

Roma. 4.9

Gene. 17

Gene. 22

pter opera vociferati ſunt ad dñm. Aſcenditq; clamor eorum ad dñm pro operibus, & audiuit gemitum eorum. Item: Iratus eſt dñs contra Iſrael, tradidit eos in manus illius, ſeruierunt q; ei, & clamauerunt ad dñm, qui ſuſcitauit eis ſaluatores & liberauit eos. Plenæ, inquã, ſunt diuinæ paginæ huiuſmodi clamoribus illoꝝ. ¶Sed nunquid hi ſoli clamores, vniuerſæ illę orationes ſanctoꝝ & vniuerſa incenſa fuerũt quę iſti angelo data ſunt? Si nihil aliud adorauerunt, ergo ne orationes illorum, incenſa vocari, & ante altare ſiue ante thronum in conſpectu dei adoleri dignæ fuerunt? Igitur oratiões ſanctoꝝ patrum ſiue patriarcharum, quæ hic incenſa digne vocari meruerunt, illæ fuerunt quas effundebant propter Chriſtum, propter adipiſcendum eius aduentum magno patri Abrahæ repromiſſum, vt in ipſo benedicerentur cũ omnibus gentibus ſiue cognationibus terræ, atq; abſoluerentur ab illa primæ ꝓuaricationis maledictione. Hoc maxime Dauid ſanctus in pſalmis patenter intendit, q̃s orando canit, quippe q & pro ipſa intentione tantæ dignitatis iudicat eaſdem orationes ſuas, vt in perſona eius, cuius aduentũ ſuſpirat, pleroſq; pſalmos proferat, quod ipſe ſenſus eorũ indubitanter attendentibus indicat. Exempli gra: Deus laudem meã ne tacueris, &c. ꝓ eo vt diceret: Deus laudem Chriſti filij tui ne tacueris, quia os peccatoris & os doloſi ſuper eum apertum eſt. Locuti ſunt aduerſus illum lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt eum, & expugnauerunt eũ gratis. Proinde hæc & huiuſmodi incenſa vera eſſe non ignorãs quodam loco cum dixiſſet: Dñe clamaui ad te exaudi me, intẽde voci meæ cũ clamauero ad te, ſubiunxit continuo: Dirigatur oro mea, ſicut incenſum, in cõſpectu tuo, & eſt ſenſus: Hoc fac, vt oratio mea ſit directa, non in conſpectu hoĩm, q ſoſpitatem corporis & diuitias orare & ſimilia, directã putant eſſe orationem, ſed in cõſpectu tuo, in beneplacito tuo, q̃d idem eſt ac ſi diceret: Hoc fac me orare quod orandũ eſt. Sequit ergo: ⌊Et aſcẽdit fumus incenſorũ de oronibus ſanctorũ de manu angeli coram deo.⌋ Fumus incenſoꝝ ſuauiſſima eſt affectio ſanctaꝝ precum, q̃ ſic ex fide per dilectionem operãte, dulceſcit, & corã deo conſurgit, quõ ab igne cremante dum liqueſcit incenſum, fumum creat odoriferum, ſurſum naribꝰ patulis ſenſum inſpirans inſitæ ſuauitatis. Illuc vſq; pulchra gradatione huiuſcemodi fumus aſcendit. De oronibus ſanctoꝝ ad manũ angeli, de manu angeli corã deo aſcendit. Quid de inde? ⌊Et accepit angelus thuribulũ & impleuit illud de igne altaris, & miſit in terrã. Et facta ſunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus.⌋ Hoc thuribulum aureum fumus incenſoꝝ, hoc manus angeli mediantis impetrauit, vt de igne altaris pleno thuribulo mitteretur in terram, & fierent tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotꝰ magnus. Hoc, inquam, vt manifeſtius dictum ſit, aurea ſanctoꝝ pr̃m fides emeruit, vt tanta fierent in gẽte illa ſigna ac prodigia, q̃bus contrita eſt Aegyptus, Pharao ſubmerſus cum curribus ſuis & equitibus ſuis, filijs Iſrael per mediũ mare tranſeuntibus, vtq; fieret in mõte Synai q̃d ſcriptũ eſt: Iam aduenerat dies tertius, & mane inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montẽ, clangorq; buccinæ vehemẽter pſtrepebat, timuitq; ppls qui erat in caſtris. Hoc reſpiciẽs Moyſes hõ dei, ſaluo ſacratiore intellectu, dũ bñdiceret filijs Iſrael dixit: Dñs de Syna venit, & de Seyr ortus eſt nobis. Apparuit de monte Pharan, & cum eo ſanctorum milia. In dextera eius ignea lex. ¶Igneam legem dixit, ne dubites per ignem quem angelus iſte miſit in terram, recte legem debere intelligi. Et q̃d eſt lex ignea, niſi lex ſpũs dei, qui per ignem ſolet ſignificari, conſcripta: & contra peccata perſeuerantia zelo fortiſſimo feruida? Quod autem iſte ignis manu angelica in terram miſſus ſit, q̃d iſta lex ignea per angelos adminiſtrata ſit, Stephanus ꝓtomartyr in Actibus Apl'orũ patenter edicit: Et occiderunt, inq̃t, eos, q prænuntiabant de aduentu iuſti, cuius vos nunc ꝓditores & homicidæ fuiſtis, q accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum, & non cuſtodiſtis. Quid hoc teſtimonio manifeſtius? Legem, inq̃t, in diſpoſitiõe angelorum accepiſtis. Apoſtolus quoq; ad Galatas ſcribens, dicit: Quid igitur lex? Propter tranſgreſſionem poſita eſt donec veniret ſemen, cui repromiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Qua in manu, vel cuius mediatoris? ¶In manu nimirꝝ mediatoris angeli magni, q nunc mediator dei & hoĩm eſt, hõ Chr̃s Ieſus. Hunc enim & iam dictus protomarty in Actibus apl'orũ patentet innuit dicendo: Hunc Moyſen deus principem & redemptorem miſit cum manu angeli qui apparuit illi in rubo. Et Malachias propheta manifeſtius exprimit q̃s vel quantꝰ ſit angelus iſte, cum dicit: Et ſtatim veniet ad templum ſuum dñator quem vos quæritis, & angelus teſtamenti quem vos vultis. ¶Itaq; quomodo angeli, quoꝝ in diſpoſitione ſiue ordinatione, promiſſio ad Abrahã, & Iſaac, & Iacob facta eſt & lex data eſt, plures fuerunt, iſte qui autoritate prophetica princeps illius populi dr̃ fuiſſe, archangelus Michael in tanto negotio nullatenus defuiſſe credendus eſt. Nam etſi illic de ſuę perſonæ manifeſtis indicijs tacet, aliàs nõ tacet. Deniq; cũ eſſet Ioſue in agro vrbis Hiericho, leuauit oculos & vidit virũ ſtantẽ contra ſe, & euaginatũ gladiũ tenentẽ, perrexitq; ad eum, & ait: Nr̃ es an aduerſariorum? Qui rñdit: Nequaq̃, ſed ſum princeps exercitus dñi, & nunc venio. Sane q̃d dixit, ſed

Iudic. 3.

Gene. 22

Pſal. 108

Pſal. 140.

Galat. 3.

Exod. 14.

Exod. 19.

Deut. 33

Acto. 7.

Galat. 3

Acto. 7.

Exod. 3.

Malach. 3.

Ioſue. 5.

sum princeps exercitus dñi, non sufficiens fuisset de scriptis personæ huius Michaelis archã
geli, nisi suppleuisset ipsa quam supra diximus autoritas prophetalis, qua dixit: ille alius an-
Daniel. 10. gelus, & nemo est adiutor meus in omnibus ijs nisi Michael princeps vr̃. Item q̃; alibi: In tẽ
Daniel. 12. pore, inquit, illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs ppli tui. Multa sunt
nimis & plura, quàm vt præsenti loco commemorare patiat tenor propositi nri, quæ p mi
nisterium principis huius facta sunt, sicut scripturis sacris continent, ex quibus omnib⁹ ma-
gnus iste princeps, quia per ipsum disposita sunt, sortitus est nomen Michael q̃d interpreta-
tur, quis sicut deus. Quid enim aliud hoc nomĩe innuit, nisi quia qualia per ipsum facta sunt,
Psalm. 76. nemo facere possit nisi deus? Hoc deniq; & Psalmista perspiciens, quis deus, inquit, magnus
sicut deus noster? Tu es deus qui facis mirabilia, &c. ¶Sciendum tandẽ quia angelus iste nõ
in re, sed tantum in significatione mediator fuit. Nam idem Apls, vt supra meminimus, di-
xit, quia lex propter transgressores posita est, donec veniret semen cui repromiserat ordina
ta per angelos in manu mediatoris. Et alibi dicit: Vnus deus & vnus mediator dei & hoim
homo Christus Iesus. Significatione ergo qualiter mediator fuerit, i. qualiter mediatorem
Galat. 3 dei & hominum secundum hãc visionem significauerit, iam dicendum est. ¶Venit, inqt, an
1. Timot. 2. gelus & stetit ante altare habens thuribulum aureum in manu sua. Angelum esse Christum
Esaiæ. 9 dei filium, angelum. i. nuntium magni consilij. Hunc esse vel dici non solum prophetica, ve-
Exod. 23. rum etiam legalis autoritas astruit, cum ad Mosen deus dicit: Ecce ego mittam angelum q̃
præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paraui. Obserua eum & audi
vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, & est nomẽ meũ
in illo. Nam angelus in quo debeat esse nomen dei. i. qui deus aut dñs iure debeat dici, vnus
& solus est deus, Chr̃s dei filius. Hic, inqt, venit, videlicet in hunc mundum, per incarnatio-
nis mysterium. Nam & ex eo quod sic venit, & voluntatem patris nobis annuntiauit, ange
lus dr̃ & est. Veniens autem stetit ante altare habens thuribulum aureum in manu sua. Quõ
stetit ante altare, nisi præsto se exhibens, ad subeundum opus obedientiæ spontaneæ? Cum
Matth. 26. enim tanquam deus manu sua se tueri posset, tanquam homo infirmum se inueniri & teneri
Luc. 22. passus est, dixit q̃; orans ad patrem: Mi pr̃, si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamẽ
Esaiæ. 53 nõ sicut ego volo, sed sicut tu. Itaq; nõ se defendẽs stetit añ altare, videlicet tanq̃ ouis, ductus
ad immolandum, & non aperuit os suũ. ¶Taliter astitit, aureũ in manu sua hñs thuribulum
. s. apparens in conspectu ecclesiæ factus ipse thuribulum, vt super altare crucis thuribulum
suum aureum. i. corpus immaculatum, & de spũ sancto conceptum, offerret patri p nobis.
Et data sunt illi incẽsa multa, vt daret de orationibus sanctorum oñium super altare, quod
Psal. 140. est ante thronum. De orationibus sanctor̃ obtulit incensa. Ipsi enim libauit ecclesia preces
suas, dicens: Dirigatur oratio mea ficut incensum in cõspectu tuo. Accepisse autẽ de oratio-
nibus sanctorum idem dr̃ & obtulisse, quia per ipsum omnium possunt preces ad dominum
suauiter peruenire. ¶Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu an
geli coram deo, Chro domino se hostiam suauitatis offerente, compunctio cordis sanctor̃
acceptabilis facta est, quæ ab igne nascẽs intimo, sicut fumus solet excitare lachrymas, & ac-
cepit angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, bene thuribulum igne plenum in
Iohan. 3 ducit. Non enim ad mensuram dat deus spiritum. Quod proprie de Christi humanitate no
Colos. 2 uimus adimpletum, in quo habitat oñis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et misit in ter-
Luc. 12. ram. Sic & dominus in Euangelio: Ignem, inquit, veni mittere in terram. Et facta sunt to-
nitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus. Tonitrua cõminationes supernæ. Et voces. i. ex
hortationes. Et fulgura. i. splendores miraculorum. Terræmotus, vt quibusdam insequenti
Iohan. 7 bus, quibusdam vero sequentibus: ijs dicentibus bonus est, illis autem, non, sed seducit tur-
bas. Nunc ad ordinem recurramus: Diximus supra, quia sicut in præceptis præcedentib⁹, se
ptem libri sigillis absolutis, spiritum intellect⁹, sic in istis septem angelorum tubis, & in illo
alio angelo thuribulum habente, spiritum consilij operatum esse siue operari agnoscimus,
ipsum tamen dei consilium in eo magnum & mirabile fuisse vel esse, quod vltimum iudiciũ
per ignem futurum, non repente aut ex improuiso voluit euenire, sicut illud anterius iudici
um per aquam factum. sed multa præmisit ad idem iudicium pertinentia, per quę non dubi
taretur futurum esse, socia vbiq; misericordia, pro illis quos pœnitẽtiam agere vel acturos
esse præuidit ante ipsum iudicium. ¶Cum igitur angelus iste staret, vt supra iam dictum est
datus in principem Abrahæ & semini eius, sumpto thuribulo paratus ad suscipiẽda oratio
num incensa, ad impetranda pro illis misericordiæ suffragia. ⌊Tũc & septem angelis septẽ
tubæ datæ sunt, & parauerunt se vt tuba canerẽt. ⌋ Videlicet ad intonandum iudiciũ aduer
sus peccata gentium, quæ sub eodem tempore vias suas ingredi cœperũt. Tubæ, inquam, il
lis datę sunt, videlicet ad excitandum orbem terrarum vt pugnaret pro deo aduersus insen
satos, vt per quæ peccabant, per ipsa & punirentur. ⌊Et primus angelus tuba cecinit, & fa-
Sapient. 5. cta est grãdo & ignis, mixta in sanguine, & missum est in terrã, & tertia pars terræ cõbusta
est, &

eſt.& tertia pars arborum combuſta eſt,& omne fœnũ viride combuſtum eſt.¶Primi angeli vel primæ tubæ cantus,clamor ille fuit de quo dñs ad prædictum patrem Abraham taliter locutus eſt:Clamor Sodomorũ & Gomorræ multiplicatus eſt,& pctm̃ eorum aggrauatum eſt nimis.Deſcendam,& videbo,vtrum clamorem,qui venit ad me,opere compleuerint:an non eſt ita,vt ſciam.Deniq; ab angelis nobis deputatis,quotidie die noctuq; dño factori nr̃o opera noſtra nuntiantur.Si ergo magnum ſit opus quod agimus,dũ annuntiatur,ipſa annuntiatio quaſi cantus tubæ eſt,qſi magnus clamor.Siue pergrande pctm̃ ſiue oratio ſit vehemens,ante deum clamor eſt.Nã q dixit:clamor Sodomorũ & Gomorræ multiplicatus eſt,ipſe alio loco dicit:Vidi afflictionem ppli mei,&clamorem eius audiui.Canẽte ergo tuba primi angeli,facta eſt grando,&c.Quando vel quõ hoc factũ ſit,cui incognitum eſt? Pluit enim dñs ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem,& ſubuertit ciuitates has,&omnem circa regionem,vniuerſos habitatores vrbium,& cuncta terrę virẽtia.¶Deniq; terræ arborum,atq; fœni noïe hoïes ſubintelligendi ſunt,cum bene nota ſcripturarum autoritate.Terræ,vt exempli gr̃a,cum deus dicit:Quia puluis es,& in puluerem reuerteris:ſiue,terra es & in terram ibis.Et alibi: Quid ſuperbit terra & cinis? Arborũ,cũ idẽ dñs dicit:Non eſt arbor bona quæ facit fructus malos,neq; arbor mala faciens fructum bonum.Fœni,cum idem dñs dicit per ꝓphetam:Clama:Oïs caro fœnum,& oïs gloria eiꝰ q̃ſi flos fœni.Fxiccatum eſt fœnum,& cecidit flos,verbum autem dñi manet in æternum.Ergo terra,arbores,fœnum viride,homines Sodomitæ,cupidi,elati,luxurioſi,imo libidinoſi fuerunt.¶Sed cur tertia pars terræ ſiue arborum.i. hoïm dicti ſunt? videlicet ob duplicem cauſam:qa & de ſtirpe Cham,& impœnitentes fuerũt:genus quippe Chã recte tertia pars hominum dr̃,& eſt:quia nimirum tres erant filij Noe,q egreſſi ſunt de arca,Sem,Cham,& Iaphet.Porro Cham ipſe eſt pr̃ Chanaan,de cuius poſteris Sodomitæ diſſeminati ſunt,ſicut ſcriptum eſt:Per hos diſſeminati ſunt ppli Chananæorũ,facti ſunt termini Chanaan venientibus à Sydone Geraram vſq; Gazam,donec ingrediaris Sodomam & Gomorram,& ad Amam,& Seboym vſq; Leſa. Ergo natura.i.genere ſiue natione,tertia pars.i.de tertia parte hominum erant,cum eſſent de ſtirpe maledicti Chanaan vnius ex poſteris Cham,dicente pr̃e:Maledictus Chanaan,ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Hæc vna eſt cauſa ob quã Sodomitæ tertia pars terræ,ſiue tertia pars arborũ recte dicantur.¶Alia eſt cauſa,quia ſicut iã dictũ eſt,impœnitentes fuerunt,pctm̃ ſuũ p̃dicantes nec abſcondentes. Vnde hactenus ijs q lætant cum malefecerint,& exultant in rebus peſſimis, cur damnentur à deo iudice,cauſa redditur huiuſmodi:Quia pctm̃ ſuũ,inquit,ſicut Sodoma p̃dicauerunt,nec abſconderunt.Impœnitentes nãq; ita pars tertia hoïm ſunt,vt iuſti q digne p̃dicare debeãt, & peccatores qui audiunt,& ad prædicationem illorum conuertuntur,ſaluare non dubitent animas ſuas,& ſola quæ ſupereſt impœnitentium pars,ſine dubio mittẽda ſit in gehennã.¶Et ſecundus angelus tuba cecinit,& tanq̃ mons magnus igne ardens,miſſus eſt in mare.Et facta eſt tertia pars maris,ſanguis:& mortua eſt tertia pars creaturæ,q̃ habent animas,& tertia pars nauium interijt.¶Tunc ſecundus angelus tuba cecinit,qñ mortuo rege Aegypti,in gemiſcẽtes filij Iſrael propter opa vociferati ſunt ad dominum,aſcenditq; clamor eorũ ad deum pro operibus,& audiuit gemitum eorum.Canente autem hac tuba,tanquam mons, inqt,magnus igne ardens miſſus eſt in mare.Recordatus eſt eñ,inqt ſcriptura,fœderis,q̃d pepigit deus cũ Abrahã,Iſaac & Iacob,& reſpexit ſuper filios Iſrael,& liberauit eos. Quõ liberauit eos? Extende,inquit,manum tuam ſuper mare,& reuertantur aquæ ad Aegyptios,ſuper currus & equites eorũ.Reuerſæq; ſunt aquæ,& operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis,q ſequentes ingreſſi fuerãt in mare, ne vnus q̃dem ſuperfuit ex eis.¶Ergo tanq̃ mons magnus igne ardens miſſus eſt in mare.ſ.Pharao cũ curribus ſuis,exemplar ſuperbiæ diabolicæ.Montis nanq; nomine ſuperbia,ignis ardentis eorundem.ſ.Pharaonis & Aegyptiorum,deſignatur inuidia.Nam de ſuperbia illorum Iethro quoq; cognatus Moſi cum dixiſſet:Bñdictus dñs q liberauit vos de manu Aegyptiorũ,& de manu Pharaonis,q eruit ppl̃m ſuũ de manu Aegypti,cõtinuo ſubiunxit:Nũc cognoui,qa magnus dominus ſuper omnes deos,eo q ſuperbe egerint contra illos.Porro inuidiæ ſuæ ignẽ vrentẽ ipſe ſatis indicat Pharao,cum dicit in initio:Ecce ppls filiorum Iſrael multus, & fortior nobis eſt,venite,ſapienter opprimamus eum,ne forte multiplicetur.¶Maris nomine gentes hic ſignificantur, quemadmodum & in Pſalmo cum dicit:Et trãsferent montes in cor maris.Idem eſt eñ ac ſi diceret,dum à Iudæis in mediũ gentium tranſibunt apli.¶Nauium q̃q; nomine vita hominum tranſitoria deſignatur,quemadmodũ & in Iob: Dies mei,inqt,tranſierũt, ſicut naues poma portantes.¶Itaq; & hic per tertiam partem maris ſiue nauiũ,ſicut ſupra,per tertiam partem terræ atq; arborũ,tertia pars hominum intelligitur recte.ſ. progenies Cham,Aegyptij nanq; de Meſraim,vno ex poſteris Cham,exorti ſunt.Scriptũ q̃ppe eſt:Filij autẽ Cham,Chus & Meſraim,& Phur,& Chanaan,ac deinceps.At vero Meſ-

Gene.18 Iar.5. Exod.32 Gene.19 Genẽ.3 Eccl.10. Matth.7. Lucæ.6. Eſaiæ.40. Gene.10. Gene.9 Prouer.21 Eſaiæ.5 Exod.1.3 Exod.2. Exod.14. Exod.13. Exod.1. Pſal.45. Iob.9. Gene.10.

raim genuit Ludim,& Ananim,& Laabim,& Neptuim, & Phetuſim,& Cheſſuim,de qb⁹ egreſſi ſunt Philiſtiim,& Capturim. Quod ex iſto .ſ. Meſraim, Aegyptij quoq; vt iã dictũ eſt, orti ſunt, antiquiores tradunt. Pſalmiſta q̃q; patrem eius Cham, patrem Aegyptiorum fuiſſe aſtruit, cum dicit: Et ꝓcuſſit oẽ primogenitum in terra Aegypti, primitias oĩs laboris eorum in tabernaculis Cham. i. vbi filij Cham, filij Noe habitant. ¶ Aliã nihilominus ob cauſam Aegyptij tertia pars fuerũt, videlicet quia & ipſi impœnitentes fuerunt, adeo, vt cũ coram illis ſigna & ꝓdigia multiplicarent, ipſi amplius indurarent. Oderant em̃ filios Iſrael, & inuidebant eis, & iccirco, vt ꝓprium eſt odientium atq; inuidentiũ, quãto plura videbant ꝓ eis ſigna fieri, quæ gl̃ia illoꝝ erat, tanto duriores efficiebant, augmentum per ſingula ſigna capiente magnitudine odij. ¶ Hoc ꝓuidens ipſe dominus dicebat ad Moſen: Ego indurabo cor eius, & non dimittet populum. Quod idem eſt ac ſi diceret: Ego quidẽ ſigna coram eo faciam. ſed hæc illi ad nihil aliud valebunt, niſi vt odientis creſcat inuidia, inuidẽtis augeſcat odium. Impœnitẽtes ergo erant, & cũ, vt ſupra dictum eſt, tres ſunt partes hoĩm, alij quippe iuſti, alij pœnitẽtes, alij impœnitentes ſint. Iſti, qa de impœnitẽtibus erãt, de tertia parte erant. Quod autem hic dr̃, quia tertia pars maris facta eſt ſanguis, quoniam mare, vt ſupra iã dictum eſt, gentes ſignificat, ꝙ, inquam tertia pars maris, & tertia pars quæ habebat aĩas, mortua eſt, patẽter ad illud ſpectat, ꝙ ꝓcuſſit aquam fluminis corã Pharaone & ſeruis eius, q̃ verſa eſt in ſanguinem, & piſces qui erant in flumine, mortui ſunt, & iumenta quoq; igne & grandine combuſſit. Vnde & Pſalmiſta: Conuertit aquas eoꝝ in ſanguinẽ, & occidit piſces eoꝝ. Ac deinceps: Et tradidit grandini iumenta eoꝝ. Item: Viam fecit ſemitæ ire ſuæ, & non pepcit à morte animab⁹ eoꝝ, & iumenta eoꝝ in morte cõcluſit. Et rurſus: Qui ꝓcuſſit primogenita Aegypti, ab hoĩe vſq; ad pecus. Iam ergo ſecundũ literam tertia pars hoĩm. i. genus Chã, vnius ex tribus filijs Noe, ſecundo ꝓcuſſa eſt: Hiſtoricas nãq; ꝓcuſſiones oſtendere magis intendimus. ⌊ Et tertiꝰ angelus tuba cecinit: Et cecidit de cœlo ſtella magna ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum, & nomen ſtellæ dr̃ abſinthium. Et facta eſt tertia pars aquaꝝ abſinthium, & multi homines mortui ſunt de aquis, quia amaræ factæ ſunt. ⌋ Fluminum quoq; nomine gẽtes ſignificant, vt illic: Eleuauerunt flumina fluctus ſuos, à vocibus aquaꝝ multaꝝ, quod eſt dicere: Inimicæ gentes eleuabunt tanquam fluctus quaſdam commotiones ſuas, ſcilicet minas, verbera, & cætera talia: & hoc facient à vocibus aquarum multarum, id eſt, ꝓpter voces prædicantium euangeliũ Chriſti, ſiue ꝓpter clamoſas accuſationes multoꝝ, cum populati tumultu dicentium: nouæ religionis cultores, ſuorumq; exterminatores aduenerunt deorum. ¶ Porro tertia pars gentium, ſicut iam dictum eſt, genus erat Cham. Igitur tunc tertius angel⁹ tuba cecinit, quando poſt quadraginta annos ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto, completæ ſunt iniquitates Amorræorum, & cæterarum gentium ſiue regnorum Chanaan. Quod & patientia dei expectans, cum dixiſſet ad Abraham: Scito ꝓnoſcens quod peregrinum futuꝝ ſit ſemen tuum, in terra non ſua, &c. ita ſubiunxit: Necdũ completæ ſunt iniquitates Amorræoꝝ vſq; ad præſens tempus. Itaq; canente tuba tertia. i. iſtoꝝ quoq; clamore aſcendente ad deum, eo quod ꝓſeueranter peccãdo iniquitates ſuas adimpleſſent, tempusq; eſſet vt iam terra illos euomere deberet: ⌊ cecidit, inquit, de cœlo ſtella magna ardẽs tanquam facula. ⌋ Stella ardens tanquam facula. i. ira dei magna de cœlo cecidit ſuper gẽtes illas: ira, inquam, dei nobis ſtella, illis tanq̃ facula. Nobis enim lucet ira dei, & ad cognitionem proficit eiuſdẽ dei, quæ illos tanquam facula conſumpſit, ita vt furore ſuo arderent, & nullam mĩam quærerent, neq; ſe victoribus traderent. Nam ſic ſcriptũ eſt: Non fuit ciuitas quin ſe traderet filijs Iſrael, ꝓter Euæum qui habitat in Gabaon. Omnes bellando cœpit Ioſue. Domini em̃ ſententia fuerat, vt indurarent̃ corda eoꝝ, & pugnarent contra Iſrael, & caderent, & non mererent̃ vllam clementiam, ac ꝓirent, ſicut ꝓdixerat dr̃s Moſi: ⌊ Et cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquaꝝ. ⌋ i. in illas gentes quæ, ſicut iã dictũ eſt, de tertia erant parte hominum .ſ. de gne Cham. Item ob aliam cauſam de tertia erãt parte hominum, videlicet quia impœnitentes erant: nam tres partes ibi maxime diſtinctæ apparuerunt, iuſtorum .ſ. quod erant filij Iſrael ꝓpter dei cultum. Pœnitentium, vt erat domus Raab meretricis, quæ nuncios filiorum Iſrael ſuſcepit, de qua & ſcriptum eſt: Raab vero meretricem & domũ patris eius atq; omnia quæ habebat fecit Ioſue viuere, & habitauerunt in medio Iſrael, vſq; in ꝑſentem diem. Porro impœnitentium pars ipſi erant, qppe & magnalia dei quæ in Aegypto & deinceps facta fuerant, æque ipſi audierant, & inde, illa inqt, elanguerunt oẽs habitatores terræ: ſed non, vt ipſa & domus eius, ad pœnitentiam conuerſi ſunt. ⌊ Et nomen, inquit, ſtellæ dr̃ abſinthium. ⌋ Abſinthiũ Græcũ nomen eſt herbæ, quæ guſtu amariſſima eſt, ſuauis odore, temperamentum corpori ꝑſtans, cuius contuſa folia ſucco ſuo vomitũ extorquent, & auferendis doloribus vel contuſionibus corpoꝝ vtiliſſima comprobatur. Huic recte comparat̃, eiusq; nomine nuncupatur ira illa vel ſententia dei, quæ ſuper gentes illas venit, ita

nit,ita vt euomeret eos de terra,& quasi malis humoribus eiectis,reuelato pectore liberare tur.Sic em̃ de illis ipse loquit:Oẽs execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerũt ante vos,& polluerũt eam.Cauete ergo &ne vos euomat cum paria feceritis,sic euomuit gentẽ quæ fuit ante vos.Recte ergo,vt dictum est,stella illa cadens .i. sententia dei super gentes il las veniens,dr̃ absinthium,quæ talem talemq; necessarium terræ illi fecit vomitum. Et facta est tertia pars aquarum absinthium,& multi hoïes mortui sunt,qa amaræ factæ sunt. Facta est absinthium.i.demonstrata est esse amarissima,nimiumq; perniciosa filijs Israel eo rundem cohabitatio gentium,& multi ex eis mortui sunt de aquis .i. de gentibus illis,quia amaræ factæ sunt:videlicet sicut prædixerat deus ipse Israeli denuntians per Mosen:Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias,qui tibi sint in ruinã. Nõ ineas pactum cum hoïbus illarum regionum,ne cum fornicatæ fuerint cum dijs suis,& adoraue rint simulacra eorum,vocet te quispiam,vt comedas de immolatis,&c. Non enim audiert prohibentem dominum,sed biberunt aquas amaras multi,& mortui sunt.i.commixti sunt inter gentes,& didicerunt opera eorum,& seruierunt sculptilibus eorum,& factum est illis in scandalum. Et quart⁹ angelus tuba cecinit,& percussa est tertia pars solis,& tertia pars lunæ,& tertia pars stellarum,vt obscuraretur tertia pars eorum,diei non luceret pars tertia & noctis similiter. Eleuata est manus percutientis à tertia parte terræ,maris atq; fluminũ, ad solem,lunam & stellas,& percussa est tertia pars eorum.i.à genere Cham tertia, vt iã sæ pe dictum est,parte hoïm siue gentium,terram amantium,semetipsos amaricãtium,& sem per in vitijs & pctis defluentium,ad ipm genus Sem, ad ipm semen Abrahæ, ad ipsam stir pem Iacob. ¶Nã sicut illi q deũ non quærunt,q cœlũ nõ suspiciunt, ꝓpter hoc ipsum terra sunt,mare sunt,flumina sunt,sic econtra semen vel filij Abrahę,sol sunt,luna sunt,stellę sunt. Sol videlicet propter Chm verum solem,semen vnum eidem Abrahę repromissum: luna propterea,quia ecclesia sunt:stellæ,propter diuisiuam, quã habuerunt singuli supni luminis gratiam.Quod prospiciens Mosesi& estis,inquit,hodie sicut stellæ cœli plurimi.Nouerat quippe & scripserat deum dixisse ad Abraham: Suspice cœlum, & numera stellas, si potes: moxq; subiunxit,sic erit semen tuum.Amplius autem ad comprobandum ꝙ sub noïbus so lis,lunæ,ac stellarꝝ,gens illa siue patres &matres,singuliq; filij gentis illius recte debeant in telligi,illud testimoniũ vel solum sufficit:Vidi,inqt Ioseph,quasi solem & lunã,& stellas vn decim adorare me.Quod cum pri suo retulisset,qd, inqt ille, sibi vult hoc somium qd vidi sti?Num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terram? ¶Igitur quartus ange lus tuba cecinit.i.murmuratio filiorum Israel in deserto præsente angelo q præcedebat eos in columna nubis,nimiũ concitata,vsq; ad aures dñi peruenit.Vnde Noses:Accedite,inqt, coram dño: Audiuit em̃ murmur vr̃m.Diu tuba illa personuit,diu aures dei cantus ille hor risonus molestę tetigit.Quapropter permotus ipe dicebat Mosi: Vade descende,peccauit populus tuus quem eduxisti de terra Aegypti:Recesserunt cito de via quã oñdisti eis.Deiñ tunc aures eiusdem dñi tuba illa molestissime tetigit, qñ reuersis exploratoribus & detrahẽ tibus terræ quam inspexerant apud filios Israel,vociferans omnis turba fleuit, & mumura ti sunt contra Mosen & Aaron cuncti filij Israel,dicentes:Vtinam mortui essemus in Aegy pto,& non in hac vasta solitudine.Vtinam pereamus,& non introducat nos dñs in terram istam,ne cadamus gladio,& vxores & liberi nri ducantur captiui,&c. ¶Tunc profecto per cussa est tertia pars solis illius,lunæ illius,stellarꝝ illarꝝ.Iurauit enim in ira sua,si introibũt in requiẽ meã. Viuo ego, inquit, oẽs hoïes qui viderunt maiestatẽ meã,& signa quæ feci non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorꝝ. Ac deinceps: Viuo ego, ait dñs, sicut locuti estis audiẽte me,sic faciã vobis.In solitudine hac iacebunt corpora vra, oẽs qui murmurati estis à viginti annis & supra,& murmurastis contra me,nõ intrabitis terrã super quã leua ui manũ meã,vt inhabitare vos facerẽ,ꝑter Caleph filiũ Iephone, & Iosue filiũ Nun. Notũ est ex sacris historijs,quõ disperierint,quibus adhuc ꝓ causis disperditi sint , ita vt alios ter ra viuos absorberet,alios ignis egressus à dño interficeret, alios gladi⁹ cõcideret. ¶Vita & fine suo palam fecerunt,quod & ipsi quoq; de tertia parte essent. Non quidem secundũ car nis progeniem de tertia parte generis humani erant.i.de genere Cham,sicut supra memo rati Sodomitæ,sicut Aegyptij,sicut Chananęi,sed secundum imitationem de eadem parte erant,testante deo,cum tali Israeli per prophetam loquitur: Pater tuus Amorræus,& ma ter tua Cethæa.Amorræus quippe & Cethæus fuere de genere Cham,& filij Chanaan.Er go tertia pars isti fuerũt,vt putabat,solis,lunæ,& stellarum.i. populi sanctorum,reuera aũt tertia pars.i. ad tertiam partem pertinentes hominum siue gentium, partem Cham,partẽ Chanaan.¶Ita factũ est,vt diei nõ luceret hæc pars tertia, & noctis similiter. Semen illud Abrahę,siue gẽs Israelitica,q respectu sol &luna,eodẽ erat dies clara,&nox lucida.Dies cla ra,videlicet ꝓ consanguineo sibi Chro pribus repromisso,sole æterno.Nox lucida, ꝓ rex temporaliũ euẽtu bono,terræq; Chanaan possessione ꝓmissa,&regno terreno multis mira

bilium dei signis illustrato. At illi infideles murmuratores, quicũq; in superbia deo detraxerunt, & ob hoc ore dei dicti sunt multitudo pessima. Exempli gratia, cum dixit: Vsquequo
Nume.14 multitudo hæc pessima murmurat contra me? Neq; in futura vita Chr̃m solem, neq; in præsenti vita temporalem videre meruerunt patrum hęreditatem. Itaq; diei similiter & noctis pars ista, quæ putabatur diei esse & noctis lucidæ, cum potius ad illam, vt iam dictũ est, tertiam partẽ pertineret, in qua Chanaan reputatus est, non luxit, non clarificata est, sed tñbro sam post memoriam reliquit. ⌊Et vidi, & audiui vocem vnius volãtis aquilæ per medium cœli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ, habitãtibus in terra: de cæteris vocibus angelorum
Canturi. trium, q erant tuba *canituri.⌋ Aquila hæc volans & prænuntia, sacra scriptura est. Notandum quod præcedentes quatuor percussiones nulla aquila prænũtiauit, quia videlicet Sodomitis, ꝙ cœlesti igne vel sulphurea pluuia perdendi, Pharaoni & Aegyptijs, q̃d in mari Rubro perituri, Amorræis quod completis iniquitatibus suis puniendi, & à terra sua forẽt euo mendi, nulla scriptura, nulla lex scripta comminata est aut prædixit. Tantummodo per legem naturalem iudicati & damnati sunt. ¶Similiter & murmuratores filij Israel, quoꝝ corpora prostrata sunt in deserto, eandem murmurationis & rebellionis suæ pœnã quã passuri essent, scriptura prædicente, vel ꝑ indicium scripturæ non audierant: quippe qui & ante murmurare cœperunt, q̃ scriptura condita vel scripta esset lex, anteq̃ saltẽ priores tabulę de
Exod.32 cem præceptoꝝ digito dei scriptæ essent, quæ ipsæ factæ sunt añ scriptam legem, væ illi populo incumbebat. Verbi gr̃a, cum dixisset dñs pro reatu vituli quem fecit Aaron: Cerno ꝙ
Ibidem. populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos. Cumq; non dimitteretur stante Mose in confractione. i. in nimia mentis humilitate in conspectu eius, ait tandem: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Lex, in quam, nondum scripta aut certe recitata fuerat, & iccirco nec istud væ prænuntiasse scribit hic volans aquila. ¶Tria væ quæ supersunt, sancta scriptura prænuntiauit. Primum videlicet quo filij Israel in eo passi sunt, quod peccantes dño traditi sunt in manus gentium, & dominati sunt eorum q oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eoꝝ. *Secundum q̃d pertulerunt in eo quod in captiuitatem ducti sunt, & quatuor*
Daniel.7. *regnorum. s. Babylonij, Persici, & Macedonici, atq; Romani fortitudinem imperiosam* ꝑpter peccata sua miserabiliter sustinuerũt, quorum quartum. s. Romanum imperium bestia *terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, & dentes ferreos habens magnos*, comedit eos atq; comminuit, & reliqua pedibus suis conculcauit. Tertium erat væ, vltimum iudicium, quando *tam ipsi quibus scripta est lex*, q̃ & omnes gentes condigna recipient, quia videlicet quicunq; sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem
Roma.2 iudicabuntur. Hæc, inquam, tria priusq̃ fierent, deus per suam scripturã enuntiare voluit, & iccirco recte per volantem aquilam hic tertio pronuntiatur væ, de cæteris vocib⁹ trium angelorum q erant tuba canituri. Et quibus vel qualibus væ? Habitãtibus, inquit, in terra. i. eis quos omnino ne sursum aspiciant detrahit terra, detinet affectio terrena. ¶Et recte sancta scriptura volanti aquilæ assimilatur, aquilæ, inquam, volanti ꝑ medium cœlum, quia videlicet tota eius intentio sursum tendit, & terrena despicit, soli iustitiæ qui est Christ⁹, claros & apertos oculos infigens, & ꝑ publicum, vtpote irreprehensibilis & honesta tota cum libertate procedens. ⌊Et quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cœlo cecidisse in terrã, & data est illi clauis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi.⌋ & cætera vsq;, væ vnũ abijt. Hoc vnum væ magnum & prolixum, magna & multa breuiter & mirabiliter replicat, mala varia *seruitutis filioꝝ Abrahæ ludibria*, quod. s. post mortem Iosue pecccauerunt dño seruiẽtes Balaim & Astaroth, & ob hoc tradidit eos in manus Chusanrathaim regis Mesopotamiæ, seruieruntq; ei octo annis: q̃d iteꝝ fecerunt malum in conspectu dñi, & ob hoc confortauit aduersus eos Eglon regẽ Moab, seruieruntq; ei decem & octo annis: q̃d rursus addide-
Iudic.3. runt facere malum, & tradidit illos dñs in manus Iabin regis Chanaan, qui & vehementer
Iudic.4. oppressit eos per viginti annos: q̃d deinde fecerunt malum, & iccirco tradidit eos in manus
Iudic.6. Madian septem annis: q̃d iterum dimiserunt dñm, & non colebant eũ, & iccirco iratus tra-
Iudic.10 didit eos in manus Philistĩm & filioꝝ Amon. Postq̃ ab illis lõgo duello cõtusi tandem per
2.Reg 12. virtutẽ victoriosi regis Dauid ita sunt liberati, vt humiliaret Philistæos, & cæteras gentes in circuitu sicut scriptũ est: Et tulit Dauid frenũ tributi de manu Philistinoꝝ, & ꝑcussit Moab,
3.Reg.12. &c. eo ꝑcessit iniqtas ipsoꝝ, vt scinderent decẽ trib⁹ à domo Dauid, & tẽplo dñi, vitulos aureos sibi fabricantes, primi hæretici, & vniuersæ exemplum hæreticę peruersitatis. Nunc iã literæ ordinem ꝑsequamur. ⌊Et quintus, inqt, angelus tuba cecinit, & vidi stellã de cœlo cecidisse in terram.⌋ Tunc ꝑfecto ille quintus angelus tuba cecinit, qñ impleta est veritas dei quæ dixerat Mosi: Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra ad quã ingredietur vt habitet in ea. Ibi derelinquet me, & irritum faciet fœdus quod pepigi cum eo. Item: Ego eñ, inquit Moses, scio contentionẽ tuã,
Deute.31. & ceruicem

& ceruicē tuā duriſſimā. Adhuc viuente me & ingrediente vobiſcū ſemper contentioſe egiſtis contra dñm, quanto magis cū mortuus fuero. Ac deinceps: Noui enim q̄ poſt mortem meā inique agetis, & declinabitis cito à via quam p̄cepi vobis. Tunc, inq̄, quintus angelus tuba cecinit, qñ nuntiatum eſt omnia ſcienti deo, q̄ poſt deos alienos fornicaretur Iſrael. ⌊Et vidi, inquit, ſtellam de cœlo cecidiſſe in terram. ⌋Stella iſta quæ de cœlo cecidit, diabolus ē, cui propheta dicit: Quō de cœlo cecidiſti Lucifer, q̄ mane oriebaris. Et notandum q̄ huiuſmodi ſtellam non dixit: vidi cadere, ſed vidi cecidiſſe. Iam dudum quippe ceciderat, & per terram repebat, qñ hæc fieri cœperunt, quæ præſenti loco iſta viſio myſtica replicat. Qñ ille cecidit, nullus hominum erat qui videret, præter illum qui in Euangelio ſuo loquit dicēs: Videbam Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. Qui enim hæc dicit homo Chr̄s, prius erat deus quàm homo fieret, prius q̄ angelus ille, ſtella illa, ſiue Lucifer ille caderet, imo priuſquam angelus aut creatura aliqua fieret. Bene ergo non ait vidi cadere, ſed vidi cecidiſſe. ⌊Et data eſt ei clauis putei abyſſi, & aperuit puteum abyſſi. Et aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ. ⌋Summam breuiter myſtica ſignificatione tangit cauſæ vel originis quæ idololatriæ vel omnis hæreſeos initium fuerit. Nam data eſt illi clauis putei abyſſi, i. p̄miſſa eſt poteſtas ſiue facultas angelo illi, q̄ in veritate non ſtetit, omnis mendaciī fundamētum nullum habentis, nec em̄ alicui rei innititur exiſtenti. ¶Iccirco bene mendacium quod loquitur ex propr̄is, & cuius pater eſt, puteus dr̄ abyſſi, videlicet infinitæ profunditatis: qa, ſicut iam dictū eſt, rer̄ exiſtentiū fundamentū non habet nihilq̄ ei ſubeſt, loquit em̄ q̄d non eſt. Hūc talē puteū abyſſi aperuit miſeris loquens hoībus, & dicēs, ſe deū eſſe, ſuadensq̄ ſeſe in ſimulacris pro deo colendū. ⌊Et aſcendit fumus putei ſicut fum⁹ fornacis magnæ. ⌋Aſcēdit, inq̄, videlicet etiam vſq; ad ſapiētes ſeculi, quos obſcurauit. De quibus & Apl̄s dicit: Sed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratū eſt inſipiens cor eor̄. Dicētes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, &c. Et tūc fumus eiuſmodi ſicut fumus dr̄ fornacis magnæ, qa videlicet ſicut fumus nō niſi ex ſubiacēte igne fit, ſic nō niſi ex p̄cedente cauſa cupiditatis ſiue cōcupiſcētiæ naſcit cæcitas mētis, ſiue obſcuratio cordis inſipientis. ⌊Et obſcuratus eſt ſol & aer de fumo putei. ⌋Ad id peruentū eſt, p̄pter q̄d & caſum ſtellæ, & aptionē p̄miſerat putei abyſſi fumātis. Sol nāq; & aer ille, vt ſupra iā dictū eſt, erat Iſrael: ſol propter patres vel patrū fidē, ex q̄bus Chr̄s ſol iuſtitiæ ſecundū carnē: aer vero p̄pter ſuſceptā exinde eiuſdem fidei illuminationē. Hic poſt mortē Ioſue ita obſcuratus eſt, vt dimitteret dñm deū p̄r̄m ſuorū, & ſequeret deos alienos, deoſq̄ pp̄lor̄ q̄ in circuitu habitabāt. Suſcitauit illis iudices dominus, q̄ liberarēt eos de vaſtantiū manibus. Sed nec illos audire voluerunt, fornicantes cū dr̄is elienis & adorantes eos. Sol ergo & aer de fumo putei obſcurat⁹ eſt. Quid deinde? ⌊Et de fumo exierūt locuſtæ in terrā. ⌋Locuſtæ de fumo exierūt, quia videlicet p̄pter fumū erroris & ſtultitiæ qua obſcurati ſunt, hoſtes illis ſuſcitati iudicio diuino emerſerunt Meſopotamij, & Moabitæ, Chananæi, & Madianitæ, ſimulq̄ Amalechitæ, Philiſtiīm, & filij Amō. Dicit enim de illis q̄dā loco ſcriptura ſic: Ipſi em̄ & vniuerſi greges eor̄ veniebāt cū tabernaculis ſuis, & inſtar locuſtar̄ vniuerſa cōplebant, innumera multitudo hoīm & camelorū, quicquid tetigerant deuaſtantes. ¶Non vtiq; vane aut ſine pōdere inſtar locuſtar̄ dixit, ſed qa reuera multitudines eiuſmodi ad malū exultantes, leuitate animi & corporis, tanq̄ totidē locuſtas ſalientes intuet & irridet is, q̄ habitat in cœlis, p̄uidens illis cito futur̄ quod p̄ quendam ſapientia eius dicit: Florebit amigdalus & impinguabit locuſta, Quod idem eſt ac ſi diceret: Qui nunc viridis & rectus incedit, & tanq̄ locuſta ſalit, caneſcet, et curuus vix incedere incipiet, habensq̄ crura tumentia, nequaq̄ vt nunc leuis et geſticuloſus in ſaltum ſeſe excutiet, locuſta nanq; impinguatur, dum tranſacta leui iuuentute, crura tumeſcūt, vt fieri ſolet ſenibus. Locuſtæ ergo exierūt, i. hoſtes Iſraeli propter peccata multiplicati ſunt: ⌊Et data ē illis poteſtas ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ. ⌋Scorpio, vermis poti⁹ quàm animal, aut ſerpens armatus aculeo, et ex eo Grēce vocatur, quod cauda figat, et arcuato vulnere venena diffundat. Idcirco dixit, ſcorpiones terrę, quia ſcorpio vermis terren⁹ eſt, ore vel capite innoxio p̄blandiens, et tunc demum cauda cōuerſa incautum feriens. Huiuſmodi poteſtas locuſtis illis data eſt, vt videlicet cum filios Iſrael ad illecebras lege dei prohibitas per mulierum lenocinia p̄uocaſſent, et tranſgreſſores factos auxilio dei nudaſſent, tunc demum aduerſus eos armis conſurgerent. Hoc primus Balach filius Sephor rex Moab facere didicit, p̄ Balaam ariolum dicentem ſibi: Veruntamen p̄gens ad populum meum dabo conſiliū quid populus tuus populo huic faciat. Illo nanq; eius conſilio factum eſt, vt fornicaret populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua. Vnde poſtmodum facta vltione, iratus Moſes principibus ait: Cur fœminas reſeruaſtis? Nonne iſtæ ſunt quæ deceperunt filios Iſrael ad ſuggeſtionē Balaam, et p̄uaricari vos fecerunt in domino, ſup p̄cto Phegor, vnde et percuſſus eſt populus? Hoc ergo primum p̄ Balaam facere didicerunt, ſcorpiones Madianitæ ſiue Moabitæ, et poſt hæc etiam gentes aliæ, ¶Sic enim ſcriptum eſt, poſt mortem

Ibidem

Eſa. 14 Luc. 10

Iohan. 8.

Roma. 1.

Iudic. 2.

Iudic. 6.

Ecci. 12.

Nume. 24
Nume. 25
Nume. 31.

Iudic. 3.

mortem Ioſue. Itaq; filij Iſrael habitauerunt in medio Chananæi, & Ethæi, & Amorræi, & Pherezæi, & Iebuſæi, & duxerũt vxores filias eorũ, ipſiſq; filias ſuas eorũ filijs tradiderunt, & ſeruierũt dijs eorũ. In hoc facto nimiũ ſcorpiones quaſi blandũ caput porrexerunt, ſed cõtinuo cauda pcuſſerunt. Conſequẽter enim victores illorũ, qbus deus iratus erat, effecti, vehementer illos afflixerunt. ⌊Et p̃ceptum eſt illis ne læderent fœnũ terræ, neq; omne viride neq; omnem arborem niſi tm̃ hoiès, q non habent ſignum dei in frontibus ſuis.⌋ Perſpicue oſtendit, qa nõ per ꝓprietatem, ſed per ſimilitudinem locuſtas de fumo illo exiſſe dicit, dũ q̃d locuſtarum eſt facere, hoc illis interdictum eſſe ſcribit. Locuſtarum nanq; eſt lædere fœnũ terræ, & om̃e viride, omnem'q; arborem, quemadmodum inter plagas Aegypti ſcriptũ Exod. 10. eſt: Deuorata eſt igit herba terræ, & qcq̃d pomorum in arboribus fuit, q̃ grando dimiſerat nihil'q; omnino virens relictum eſt in lignis & herbis terræ in cuncta Aegypto. Iſtis autem ne quid talium, ſed tantum hoïes læderent, quia videlicet & ipſi homines erant qui hic locuſtæ dicti ſunt. Attamen futurum erat, vt hoſtes eiuſdem ppl'i peccatis exigentibus, non ſolũ hoïes ſed & fœnum & omne viride, & omnem arborem, imo vniuerſam terram eorum læderent & ciuitates igni ſuccenderent, ſed nondum erat tempus. Poſtmodum vbi tuba cecinit ſextus angelus, hoc factum eſſe memorabimus. Nam vbi quintus iſte angelus tuba cecinit, ita plaga temperata eſt, vt læderentur & in ſeruitutem redigerentur tantũ hoïes. Et q̃dẽ tunc temporis cum ſæuiſſet Iſrael, ait ſcriptura: Aſcendebat Madian, & Amalech, & cæIudic. 6. teri Orientalium nationum inſtar locuſtarum vniuerſa complentes, ſicut erant in herbis cuncta vaſtabant, nihilq; omnino ad vitam pertinens relinquebant in Iſrael, non oues, non boues, nõ aſinos: ſed illa læſio cõparatione eius de q̃ poſt hæc dicendũ eſt, vbi Babylonio igne cuncta cremata ſunt, nec læſio reputãda eſt. ¶ Quod tandẽ ait de hominib' q lædendi eſſent diſtinctionẽ faciens, q nõ habent ſignũ dei in frontibus ſuis, idem eſt ac ſi diceret, qui dereliquerunt legẽ dei ſui, q à fide patris ſui Abrahæ ſunt alienati. Nam q̃d modo ſignũ dei, ſignũ *crucis Ieſu Chri pingimus Chriſtiani in frõtibus nris, hoc* ſuo more ſecundum tempus face
Exod. 12 re fuerant iuſſi, vt videlicet in carne ſua circunciſi, poſtes & ſuperliminaria domorum ſuarũ ſignarent ſanguine agni. At illi hoc facere cõtemnebant, ſeruientes dijs alienis. Erant igitur homines non habentes ſignum dei in frontibus ſuis, nõ habentes fidẽ in cordibus ſuis. ⌊Et datum eſt illis ne occiderent eos, ſed vt cruciarentur menſibus quinque.⌋ Et hoc futurum erat vt occiderentur ſiue caderent in ore gladij, ſed nõdum tẽpus erat, nondũ hoc datum eſt illis locuſtis. Sed quid? Vt cruciarent, inquit, menſibus quinq;. Menſes quinq; quibus cruciati ſunt, mutationes ſeruitutis fuerunt quinq;, quibus hoſtibus ſuis ſunt traditi & ſeruierũt illis, quas hoc ordine ſcriptura digeſſit. Primo tradidit eos dñs in manus Chuſanraſathaim Iudic. 3. regis Meſopotamiæ, ſeruieruntq; octo annis. Secundo confortauit aduerſum eos Eglõ re-
Iudic. 4. gem Moab, & copulauit ei filios Amon, & Amalech, ſeruieruntq; decẽ & octo annis. Ter-
Iudic. 6. tio tradidit eos in manu Iabin regis Chanaan, qui & oppreſſit eos viginti annis. Quarto tra-
Iud. c. 10 didit eos in manu Madiã ſeptem annis, & oppreſſi ſunt valde ab eis. Quinto tradidit eos in
1. Reg. 8 manu Philiſtiim, à quibus & varijs ſunt afflictionbus contuſi, donec ventum eſt ad Dauid, q & tulit, inquit ſcriptra, de manu Philiſtinorũ frœnum tributi. Quæ deinde Iſrael mala propter peccata ſua ꝓtulit, à tempore Babyloniæ captiuitatis, ad cantum pertinet tubæ ſexti angeli. Quinq; ergo menſibus cruciati ſunt, quia quinquies in ſeruitutẽ traditi ſunt. Quare autem *menſium potius quàm annorum nomine vel numero illa* ſeruitutis tempora deſignantur? videlicet quia in menſibus ſecundum lunam, quos ſolos Hebrei, de quibus ſermo eſt, no *uerunt vel computant, mutabilitas* crementi, vel decremẽti eſt, q̃ & ſtultorũ mutabilitatem
Eccl. 27. ſignificat, dicente ſcriptura, ſtultus vt luna mutat. ¶ An non illi vt luna mutabantur, vt meri-
Iudic. 2. to ſtultitiæ *arguerent. Sic enim de illis ſcriptum eſt: Cumq; dominus* iudices ſuſcitaret, in diebus eorũ reflectebat mia, & audiuit afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium, poſtquam autem mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multa maiora faciebant q̃ patres eorum, ſequentes deos alienos, & ſeruientes eis, & adorantes eos. Quod ergo dictũ eſt ſed vt cruciarent menſibus quinq;, idem eſt ac ſi diceret, ſed vt quinquies in ſtultitiam mutati, in ſeruitutem redigerentur per vices quinque. ⌊Et cruciatus eorum vt cruciatus ſcorpij cum percutit hominem.⌋ Hoc idem eſt quod ſupra dixit, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ. Nam ſicut ſcorpius prius capite blandit, & poſt cauda feriens, mortifera venena diffundit, ſic illi prius ad illecebras ſacrificiorũ, & ad connubia ꝓpuocabant eos filiarum ſuarum, vt deus offenderet, & tunc demum aduerſus inermes, & quaſi nudos armati conſurgebant, cum auxilio deeſſet deus, quo veluti armis & ſcuto ꝓtegebantur. Sed iccirco de ſcorpionum & locuſtarũ ſimilitudine nunc repetit, quia plura eſt inde dicturus. ⌊Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam. Et cupient mori, & fugiet mors ab ipſis.⌋ Hæc dicta recte accipias, tanquam ſupradictæ aquilæ volantis
Supra. 8. & dicentis, væ, væ, væ, de tribus angelis qui erant tuba canituri, quorũ iſtud væ primum eſt.

Tanquam

Tanq̃ dicat: Væ iſtud tm̃ erit, vt quærant hoïes mortem, & nõ inueniant eã: vt cupiant mori, & fugiat mors ab eis. i. vt mors illis vita charior ſit, vt miſeriã longã cõpendio finire velint. Quare? videlicet iram talem, iam tunc cœperunt theſaurizare ſibi, qñ fruſtra mortem optauerunt ſibi, nulla exiſtente cauſa, cum nihil noceret eis. Dixerunt enim: Vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & nõ in hac vaſta ſolitudine. Vtinã peream⁹, & nõ introducat nos dñs in terram iſtam, & non cadamus gladio, & vxores ac liberi noſtri ducant captiui. Tũc cupierunt mori, vt ſonabat lingua p̃ nimio rancore & amaritudine impatientis animi fiet illis ſuccreſcentibus peccatis, vt pro re optent mori, & fugiet mors ab eis, prȩceptum ſeruantibus locuſtis, vt non occidant, ſed crucient eos menſib⁹ quinq;. ⌊Et ſimilitudines locuſtarũ ſimiles eqs paratis in prælium.⌋ Quid magis diſſimile ſecundũ rem vel naturã, q̃ equi & locuſtæ? Quid tam impar & inæquale? Ergo aut locuſtæ in equorum magnitudinem creuerunt, aut q̃d mirabilius eſt, iſti homines ita minuti ſunt, vt locuſtæ cõparatiõe ipſorũ, magnitudinem habere viderentur equorũ. Nimirum hoc quod poſterius dixi factum eſſe conſtat iudicio dei, non decremento vel diminutione corporũ, ſed defectu aiarum. Qui enim p̃ vita contẽptibili locuſtæ erant in oculis dñi, locuſtæ vt erãt permanſerunt. ſ. laſciuientes Chananæorum ppli, qui aũt hoïes eſſe debuerãt imminuti ſunt merito, & quodãmodo locuſtæ locuſtarũ effecti timentes eos, qbus debuerãt eſſe timori. Reddebat enim illis vicẽ iuſtus iudex, quia videlicet filij erant p̃m detractorũ & murmuratorũ, eorũ peccata ſequentes q detraxerant eidem terræ dicentes: Ppls quem aſpeximus procerę ſtaturę eſt. Ibi vidimus mõſtra quædam filiorũ Enach de gñe gygantum, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur. Nume. 13. Nume. 14.

Ergo quaſi proſecutione, tũc illis dixit deus: Sicut locuti eſtis audiẽte me, ſic faciã vobis, in ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra, tali nihilominus poſteris eorum hȩc aquila volans & væ pronuntians pene loquitur & dicit: Sicut locuti eſtis ſic fiet vobis. Locuſtæ illæ comparatione veſtri, ſimiles erunt equis, vos comparati illis locuſtæ videbimini. Item: Sicut locuti eſtis, vtinã mortui eſſemus, vtinã pereamus, ſic fiet vobis. Quæretis mortẽ, & non inuenietis: cupietis mori, & mors fugiet à vobis. Sed nec illud vacat, q̃d cum dixiſſet, ſimiles eqs: addidit, paratis in p̃lium. Videlicet magnã exprimit illarũ cũfidentiã locuſtarũ, magnã vim animorũ hoſtiliũ, vt vltro veniant ad p̃liũ, & eos armis quærant quos prius fugerunt. Quod eueniſſe patenter hiſtoriæ referunt. ⌊Et ſuper capita eorũ tanq̃ coronæ ſimiles auro.⌋ Reges vel principes gentiũ illarũ, q per capita recte intelliguntur, tanq̃ coronati, & nõ vere coronati victorijs fuerunt, quia videlicet non ſua virtute illi vicerunt, ſed pro pctis ſuis iſti homines victi ſunt. ¶Ipſæ q̃q; coronæ non veraciter aureæ, ſed ſimiles auro dicuntur, quia nimirũ falſum erat quicquid de victoria tanq̃ ſapientes & fortes gloriabantur. Non enim virtutis eorũ aurum erat q̃d prævalebant, ſed diuinæ diſpenſationis examen, quo Iſrael exercebat ad ſuimet experientiam. Nam & hoc p̃monſtrat ſcriptura: Hæ ſunt gentes quas dñs dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem, & oẽs qui nouerãt bella Chananæorũ, & poſtea diſcerẽt filij eorũ certare cũ hoſtibus, & habere conſuetudinẽ præliãdi. Iudic. 3. ⌊Et facies earũ ſicut facies hominum. Et habebant capillos ſicut capillos mulierũ, & dentes eorũ ſicut leonum erant, & habebant loricas ſicut loricas ferreas.⌋ Cũcta hæc in diminutionẽ filiorũ Iſrael accipi poſſunt, quaſdam quaſi magnitudines illarum efferẽdo locuſtarum, vt, ſicut iam dictum eſt, ipſi potius comparati illis, quaſi locuſtæ viderent. Diſtincte tamen in facie humana ſimulatio rationis, in capillis mulierũ fluxi & effœminati mores, in dentibus leonum, qui & laniare & naturalem ſolent afferre putorem, mentis ferocitas, in loricis ferreis, oñis armatura bellica rẽcte intelligit, q̃ tanta illis erat, vt falcatis quoq; curribus abundarẽt. Nã & hoc de rege Chanaan ſcriptum eſt, quia nongentos habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppreſſit eos. Iudic. 4. ⌊Et vox alarũ earũ, ſicut vox equorũ currentium in bellũ.⌋ Vox alarũ, exaltatio eſt ſuperbiæ locuſtarum taliũ, quam & audiuimus vocem. Exempli gr̃a, in primo lib. Regum ſibimetipſis dicentiũ: Confortamini & eſtote viri Philiſtiim, ne ſeruiatis Hebræis, ſicut illi ſeruierunt vobis, confortamini & bellate. Nempe hoc dicere, confortamini & bellate, vox erat quaſi currentiũ equorũ multorũ currentiũ in bellum. 1. Reg. 4. ⌊Et habebãt caudas ſimiles ſcorpionum, & aculei erant in caudis earum. Poteſtas eorum nocere hominibus menſibus quinq;.⌋ Hoc iam tertio locuſtæ illæ. ſ. hoſtis Iſrael ſcorpionibus ſimiles demonſtrati ſunt. i. in facie velut innocui, ſed in poſterioribus venena ſeruãtes. Cur hoc? Videlicet q̃a tertio leguntur filij Iſrael decepti fuiſſe per gentium illarum mulieres, quatenus offenſo deo in conſpectu hoſtium caderent, velut arma ſua non habẽtes. Primo vbi ſcriptum eſt, quod ſupra meminimus, q̃a vocauerunt eos filij Moab ad ſacrificia ſua. Et fornicat⁹ eſt, inq̃t ſcriptura, ppls cum filiabus Moab, & adorauerunt deos earũ, initiatusq; eſt Iſrael Beelphegor. Nume. 25. Secundo vbi poſt mortem Ioſue ſcriptum eſt: Itaq; filij Iſrael habitauerunt in medio Chananæi, & Ethæi, & Amorræi, & Pherezæi, & Euæi, & Iebuſæi, & duxerunt vxores filias eorum, &c. Tertio vbi de Salomone ſcriptũ eſt, quia amauit mulieres alienigenas multas, filiã Iudic. 3. 3. Reg. 11.

quoq;

quoq; Pharaonis,& Moabitidas,& Amonitidas,Idumæas & Sydonias,& Cethæas,& deprauatum eſt per mulieres cor eius,& iratus eſt dñs.Et primo quidem grauis fuit ira dñi di
Nume.25. centis:Tolle cunctos principes ppli,& ſuſpende eos contra ſolem in patibulis &occidat,in
Pſalm.105. quit vnuſquiſq; proximos ſuos q̃ initiati ſunt Beelphegor.Secundo autem grauior, quia tra
didit eos in manus gentium,& dñati ſunt eorum qui oderũt eos.Tertio vero grauiſſima,qa
3.Reg.12. ſciſſa eſt gens vna,& vnum regnum in duo regna,& ipſa ſchiſmata irreparabilia ſunt,hoſti
bus poſtmodum data.Venit enim rex Aſſyriorꝝ & trãſtulit Iſrael in Aſſyrios, collocauitq;
4.Reg.17 eos in Hala & in Habor fluuios Gozam,in ciuitatibus Medorum.Verum illa trãslatio Iſra
el in Aſſyrios,ſicut & traductio Iudæ in Babylonem,ad cantum pertinet tubæ ſexti angeli,
de q̃ poſtmodum dicendum eſt.Seqtur ergo repetens q̃d iam dixerat:⌊Poteſtas eorum no
cere hoĩbus menſibus quinq;.⌋.i.ſeruituti eos ſubĵcere per vices quinq;.⌊Et habebant ſu
per ſe regem angelum abyſſi,cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autẽ Apollion,& La
tine habet nomen Exterminans.⌋Angelus iſte abyſſi,manifeſte contrarius eſt angelo ma
gni conſilĵ,rex contrarius regi,rex filiorum ſuperbiæ aduerſus vel oppoſitus regi filiorꝝ ſa
piẽtiæ.Nam & ſcriptura noĩs huius,& ſcriptura noĩs illius Hebraice, Græce, & Latine de
poſita,illum malum,iſtum bonum gentibus omnibus agnoſcendum p̃dicat:Hebraice nan
Iohan.19. *que Græce & Latine ſcimus ſcriptum, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.*Ille Hebraice Ieſus
Græce Soter,Latine Saluator.Hic autem,vt nunc in præſenti habemus, Hebraice Abad
don,Græce Apollion,Latine Exterminator.Agnoſcendus, inquam, erat iſte Exterminator illis,q̃bus agnitus ille Saluator,vt dum ſcitur quàm nouus ſit iſte Exterminator, melius ſciatur q̃ vere,q̃ recte is,qui ab iſto ſaluat,vocetur ſaluator.¶Porro nomen Exterminatoris prius autoritas diuina in veteri ſcriptura pene expreſſit,cum dicit:Tranſibit enim domi
nus percutiens Aegyptios:cumq; viderit ſanguinem in ſupliminari,& in vtroq; poſte,trã
ſcendet oſtium,& non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras & lædere.Vnus ideoq; an
Exod.12. gelus rex abyſſi,Exterminator ſiue percuſſor,& illic non niſi in domibus q̃ ſanguinem non habebant in ſuperliminari & vtroq; poſte,permiſſus eſt quenquam lædere,& hic p̃ceptum habet cum ſuis locuſtis,non niſi tantum homines qui non habent ſignum dei in frõtibus ſuis,cruciare.⌊Væ vnum abĳt,& ecce veniunt adhuc duo væ. Et ſextus angelus tuba cecinit & audiui vocem vnam ex cornibus altaris aurei,quod eſt ante oculos dei,dicentẽ ſexto angelo,q̃ habebat tubam:Solue q̃tuor angulos q̃ alligati ſunt in flumine magno Eufrate.⌋Sextus angelus tuba diu cecinerat,qñ ſuper Hieruſalẽ & Iudam dñs hæc locutus eſt:Ecce ego
2.Para.34. adduco mala ſuper locum iſtum,& ſuper habitatores eius,cũcta q̃ maledicta q̃ ſcripta ſunt in libro hoc,quem legerunt coram rege Iuda,quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt dĳs alienis,vt me ad iracundiam prouocarent in cunctis operibus manuum ſuarum.Iccirco ſtil labit furor meꝰ ſuper locum iſtum,& non extinguetur.Quid enim iniquitatis,quid clamoris de gente illa,de regibus,principibus & ſacerdotibus gentis illius,vnde iudicium & iuſtitiam expectauerat dominus,non audierat? Prophetas eius occiderant, altaria eius ſuffoderant,& ſanguine innocentium impleuerant Hieruſalem vſq; ad os. Sculptile quoq; & cõfla tile ſignum poſuerant in domo domini.De qua locutꝰ eſt dominus ad Dauid & ad Salomo
3.Reg.19. nem filium eius,dicens:In domo hac & in Hieruſalem,quam elegi de cunctis tribubus Iſra
2.Para.33. el,ponam nomen meum in ſempiternum.Nimirꝝ propter peccata eiuſmodi adduxit ſuper
2.Para.36. eos dominus regem Chaldæorum,& interfecit iuuenes eorum gladio in domo ſanctuarĳ. Non eſt miſertus adoleſcentis,& virginis & ſenis,nec decrepiti quidem, ſed oĩes tradidit manibus eius,& incenderunt hoſtes domum domini,deſtruxerũt murum Hieruſalem, vni uerſas turres combuſſerunt & q̃q̃d pretioſum fuerat demoliti ſunt.Si quis euaſerat gladiũ, ductus in Babylonem ſeruiuit regi,& filĳs eius.Poſt hoc ſecundum ſuſtinuerunt, licet miti us ſibi regnum Perſarum,deinde iugum tertĳ regni Græcorũ, propter perſeuerantiũ multitudinem peccatorum.*Sub quarto tandem regno* Romanorũ *impleuerunt* menſuram patrum ſuorũ,occidendo Chriſtum dei filium,vt veniret ſuper eos, vel ſuper generationem
Matth.23 illam omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram.Ait ergo: ⌊Et audiui vocem vnam ex cornibus altaris aurei,quod eſt ante oculos domini dicentem ſexto angelo qui habebat tubam:Solue quatuor angulos qui alligati ſunt in flumine magno Eufrate.⌋Vox iſta quã audiuit,quatuor angelos ſoluere iubentis,permiſſio iudicium q̃ fuit malum,id eſt,afflictionem *hominibus* propter peccata ipſorum iuſte creantis & adducentis, quemadmodum in
Eſa.45. Eſaia dicit:Ego dominus faciens pacem & creans malum.¶Porro altare hoc aureum,ipm eſt de q̃ ſupra habemus,quia venit angelus & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum
Supra.8. in manu ſua,&c.Et hoc altare iam ſuperiꝰ fidem Chriſti fuiſſe diximus,fundatam in ſancto
Gene.22. rum patrum cordibus,ex quo primum ad Abraham deus locutus eſt,in ſemine tuo, inquiens,benedicentur oĩes gentes.¶Quid igitur ſunt cornua altaris, niſi patriarchæ & prophetę regesq; & duces ſiue iudices illius ppli,principes eiuſdem fidei,quam & cecinerunt ſcriptis,

præſi-

præsignauerunt factis mysticis: Et quidē vnū est cornu maximum huius altaris, de quo Psalmista: Cōstitui te, inquit, diē solennē in condensis vsq; ad cornu altaris, id est, vacate à seruilibus operibus peccati, in multiplicitate virtutū intenti, vsq; ad cognitionē diuinitatis Chri, sed nihilominus sic multa sunt cornua altaris, sicut multi participes eiusdē Christi, de qbus & alibi Psalmista dicit: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ p̄ cōsortibus tuis. ¶Quomō ex huiusmodi cornibus altaris audita est vox dicentis, solue quatuor angelos? Prophetico modo, cōcessiuo modo: Nam & p̄scientes prædixerunt, & consentientes diuinæ iustitiæ cōcesserunt, quatenus quatuor regna quæ cōsurgere haberēt, de terra soluerentur, id est, nullis obstaculis sanctorū angelorum, & præcipue Michalis principis cohiberentur, quin populum Iudæorū, cuius erat princeps, captiuarent, occiderent, in seruitutem redigerēt, & in omnes gentes dispergerent. Exempli gratia: Hieremias in semetipso cōsiderans peccata populi prophetas persequētis, & multos ex eis interficientis, ipsumq; Christū interfecturi: Et tu, inquit, domine exercituū probator iusti, qui vides renes eorū, videam quæso vltionē tuā ex eis, tibi enim reuelaui causam meam. Daniel eadē quatuor regna sub imaginibus quatuor bestiarū p̄uidēs sic exprimit: Prima quasi leæna, hæc est regnum Babyloniorū: Sequens similis vrso, hæc est regnū Persarū & Medorū. Tertia quasi pardus, hæc est regnum Græcorū: Quarta sine noīe, terribilis atq; mirabilis, fortis nimis, hæc est regnū Romanorū. ¶Pleriq; scriptores Persarū & Medorū regnū p̄tereuntes, siue cūregno Babyloniorū pro vno cōputātes, Africanū, cuius caput Carthago extitit, tertio loco ponūt. Principio, inquiunt, fuit Babyloniū, deinde Macedonicū, post etiā Africanū, atq; in fine Romanū, q̄d vsq; nūc manet. Ita fuerūt ineffabili ordinatione p̄ quatuor mundi cardines, quatuor regnorū principatus distinctis gradibus eminētes, vt Babyloniū regnū ab oriente, Romanū ab occidēte, à meridie Carthaginēse, à septentrione Macedonicū. Verū huiusmodi cōputatio ad sacrā scripturā nō pertinuit, in tali negotio, cū de regi ageret vel agere deberet, tantū his q̄ gentē Hebræorū propter peccata sibi permissam diuersis tēporibus afflixerūt. ¶Nā quod in Daniele de bestia, quæ similis erat vrso, & in parte stetit, & sic dicebāt ei, surge comede carnes plurimas, notū est q̄ regnū Persarū & Medorū significauerit. Quodq; dicitur in parte vna stetisse, idē est ac si dicatur, regnum illud aduersum Israel nihil crudele gessisse. Itē q̄ dicebāt ei, surge comede carnes plurimas, illud tēpus significat, quādo sub Assuero ad suggestionē Amā Agagitæ, vna die oēs Iudæi iussi sunt trucidari. Et pulchre nō ait deuorabit eos, sed sic dicebāt ei, vt conatus tantū fuerit, & nequaq̄ rei sit exitus cōsecutus. ¶Vt aūt pro regnis angeli scriberētur, dicēdo, solue quatuor angelos, illa causa est, qa angelis regna credita sunt, & in eodē propheta principes regnorū scribunt. Ait em̄ Danieli angelus, qui venerat propter sermones eius. Princeps autē regni Persarū restitit mihi viginti & vno diebus. Et ecce Michael vnus de principibus primus venit in adiutoriū meū, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Restitit em̄ princeps, id est, angelus Persarū faciēs pro credita sibi prouincia, ne captiuorū omnis populus dimitteretur. Resistente autem Persarū angelo, venit mihi, inquit, in adiutorium is, qui præest populo Israel, videlicet princeps siue archangelus Michael. Postmodū dicit: Et nunc reuertar, vt prælier aduersum principē Persarū. ¶Cum ergo egrederer, apparuit princeps Græcorū veniens. Apparuit, id est, ingressus est in conspectu dei, scilicet vt accusaret Persarū principem atq; Medorum, vt in loco eorum regnum Macedonū succederet. Et reuera mira sacramēta dei, laxato em̄ de captiuitate populo Iudæorum, Persarum regnū atq; Medorū interfecto Dario subuertit Alexander rex Macedonum, & princeps Græcorū, vicit principem Persarū. ¶Igitur quod ait angelo, qui habebat thuribulū, solue quatuor angelos q̄ alligati sunt, idē est ac si dicat, omnia cornua altaris, id est, sancti patres, sancti principes vel prophetæ illius gentis quondā deum verū secundū fidem paternā colētes. Ne resistas quatuor regnis, ne offeras incēsa orationū cōtra illa pro Iudæis ne impedias orādo quin veniant & p̄ualeant contra eos, & adducant captiuos. ¶Alligati fuisse dicunt in flumine magno Eufrate, i. hactēnus non permissi terminos Israel introire Nā flumen Eufrates, recte ponitur pro cunctis terminis Israel, idcirco videlicet, qa secūdū autoritatē scripturæ, hic fluuius vnus de terminis illius est. Sic em̄ ad eos à dño dictū est: A deserto & Libano vsq; ad flumen magnū Eufraten, erit terminus vester. Quādo ergo primū transierūt Assyrij siue Chaldæi flumen magnū Eufraten, & ab ipsis trāsductus est in captiuitatē populus Israel siue Iuda, tunc angeli isti soluebant, ne alligati tenerētur in illo magno flumine Eufrate. ¶Loquente tunc tēporis dño ad Hieremiā: Vade & posside tibi lumbare siue cinctoriū lineū, & pones illud sup lumbos tuos. Ac deinceps: Tolle, inquit, lumbare siue cinctoriū q̄d possidisti, q̄d est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Eufraten, & abscōde illud in foramine petræ. Et abijt Hieremias, & fecit sic. Et post dies plurimos dixit iterū dns: Surge, vade ad Eufraten, & tolle inde lumbare quod p̄cepi tibi,

Psalm. 117.

Psal. 44

Hiere. 11.

Danie. 7

Aliqui regnū Africanū pro tertio ponūt.

Danie. 7 Hester. 3

Danie. 10

Iosue. 1.

Hierē. 13

vt abſconderes ibi. Et abĩ, inquit, ad Eufraten & fodi, & tuli lũbare de loco, vbi abſconderam illud, & ecce cõputruerat, ita vt nullo vſui aptũ eſſet. Et factũ eſt verbũ dñi ad me dicens: Sic cõputreſcere faciã ſuperbiã Iuda, & ſuperbiam Hieruſalẽ multã, & populũ iſtũ peſſimũ, qui nolũt audire verba mea. Sicut eñ adhæret lumbare ad lumbos viri, ſic adglutinaui mihi omnẽ domũ Iſrael, & omnẽ domũ Iuda, &c. ¶Deniq; lumbare ſiue cinctoriũ, quod dei renibus iungebat, populus Iſrael erat, qui in lini ſimilitudinẽ aſſumptus de terra, & illotus, nec mollitudinẽ habuit, nec candorẽ, & tamen p illius miſericordiã adhę ſit deo. Cũq; peccaſſet (rationale quippe eſt huiuſcemodi linũ atq; lũbare) ductus eſt trãs Eufraten, & in Aſſyrios, & ibi abſconditus eſt, hoc eſt in multitudine magnaꝝ & innumerabiliũ gentiũ quodãmodo abſorptus & nihil reputatus. Poſt longũ aũt tẽpus ipſe propheta in typũ dei populũ liberat de captiuitate, qui nihilominus & poſt reditũ præcepta dei nõ fecit, ſed ſecutus deos alienos, ad extremũ & manus in dei filiũ miſit, & ſic æterna perditione cõtabuit, qũo lumbare illud cõputruit & nulli erat aptum vſui. Hæc idcirco de propheta p̃ſenti loco ſumpta ſint, vt nõ dubium vel ignotũ ſit quomodo vel in quo angeli illi in flumine magno Eufrate alligati fuerint. Videlicet q̃diu lumbare illud dei renibus adhæſit, eodẽ lũbari ſiue cinctorio tenebãtur aſtricti: quãdo aũtẽ iubente dño Hieremias illud in Eufrate abſcondit, illi ſunt ſoluti, q̃d eſt dicere: Quandiu populus Iſrael ſiue luda legẽ dei ſui cuſtodiuit, regna illa non lacerauerunt eos, neq; captiuauerũt eos Aſſyriĩ ſiue Chaldæi: qñ aũt deos alienos coluerunt & ſeruierũt Baal, imo & prophatas occiderũt, illi permittẽte deo, tranſierũt Eufraten, & traduxerũt eos in captiuitatẽ. ¶Quis eñ ſapiens, abſq; dei ordinatiõe putet illud accidiſſe, ſiue ab alio q̃ à deo angelos eiuſmodi ſolutos fuiſſe? Deniq; omnẽ poteſtatẽ à deo eſſe, omnẽq; ordinationẽ, & qui nõ legerũt ſentiunt, & qui legerũt agnoſcũt. Quod ſi poteſtates à deo ſunt, teſtãte q̃q; Apoſtolo cũ dicit, non eſt *eñ poteſtas niſi à deo, quanto magis regna à quibus reliquæ poteſtates* progrediunt? Si autẽ regna diuerſa, quãto magis regnũ aliquod maximũ, cui reliquoꝝ regnorũ poteſtas vniuerſa ſubiĩcitur, qualia nimirũ iſta fuere, vnũquodq; ſuo tẽpore. Sequitur ergo. Et ſoluti ſunt quatuor angeli, qui parati ſunt in horã, & diem, & mẽſem, & annũ, vt occiderẽt tertiam partẽ hominũ. ¶Quis dinumerare poſſet occiſiones ſiue ſtrages hominũ, quas regna illa per totũ mundũ ſurgẽdo & cadendo fecerũt. Quare aũt hoc fieri eſt permiſſum, niſi propter peccata hominũ? Peccatores eñ & impiĩ erãt, omnesq; in maligno poſiti, ad *nil aliud niſi occidi vel occidere parati & intenti. Recte ergo dicunt* tertia pars hominũ, id eſt, oñes reprobi, qualis fuit Cham tertius poſt diluuiũ pater hominũ. ¶Sed ad ea magis reſpiciendũ eſt quæ ad præſens pertinẽt negotium, videlicet quæ in gentem Iudæorum mala fecerunt, deo iudice, propter peccata ipſoꝝ. Qui parati ſunt, inquit, in horã, & diẽ, & menſem, & annũ. Cum hac diſtinctione quadripartita rememorandũ eſt id, quod ſupra dixit in cantu tubæ quinti angeli. Et dictũ eſt illis, inq̃t, ne occiderẽt eos, ſed vt cruciarent menſibus quinq;. Cruciatus illos menſium quinq; monſtrauimus fuiſſe ſeruitutes quinq; q̃bus ſeruierũt: Primo videlicet regi Meſopotamię, ſecũdo regi Moab, tertio Chanaan, quarto Madian, quinto Philiſtiĩm. Hoc ergo rememorãtes, ſicut p mẽſes ſeruitutes *illas, ſic per horã, & diẽ, & menſem, & annũ*, captiuitates ſiue ſeruitutes intelligimus quas perpeſſi ſunt, ſub iſtoꝝ dominatione regnoꝝ, ita diſtantes diuturnitate vel quãtitate temporum, ſicut palàm eſt diuerſaꝝ eſſe quantitatum horam, & diem, & menſem, & annum. ¶Videlicet p horã illos intelligimus ſeptuaginta annos q̃ à tranſmigratione Babylonis vſq; ad annũ *primũ* Dariĩ filĩ Aſſueri de ſemine Medorum computantur, qui ſubuertit regnum Chaldæoꝝ. ¶Per diem ducentos & triginta annos regni Perſarum, ſcilicet vſq; ad initium regni Macedonũ. ¶Per mẽſem trecentos annos regni Macedonũ, videlicet, vſq; ad imperiũ Romanoꝝ. ¶Per annum Romani imperiĩ diuturnitatem, ſub quo Iudæi nõ vtcunq; captiui, ſicut prius, ſed miſerabiliter cõminuti atq; conculcati, & q̃ mortibus ſuperfuerũt, venditi in oẽs gentes diſperſi ſunt, & quaſi toto anno, id eſt, vſq; ad finẽ ſeculi ſic diſperſi permanebũt. ¶Quomodo vel ad q̃d tali hora, tali die, tali mẽſe, & tali anno parati fuerũt? videlicet ad rapiendã permiſſionẽ ſiue opportunitatẽ male agẽdi, ſicut ſerui ne quã parati ſteterũt, & ſicut flagella dei in malũ ſuum pro huiuſmodi apparatu ſeruoꝝ malorũ dñs deus Aſſur virgã & furoris ſui baculũ, ipſumq; Nabuchodonoſor, qui ad captiuandũ Iudæos primus affuit, primusq; ſeruiuit, vocat ſeruũ ſuum: Væ, inquit, Aſſur: Virga furoris mei & baculus ipſe eſt, in manu eius indignatio mea. Itẽ: Ecce ego mittã & aſſumam omnes cognationes aquilonis ait dñs, & Nabuchodonoſor regẽ Babylonis ſeruum meũ, & adducã eos ſup terrã iſtã & ſuper habitatores eius. ¶Quid mercedis pro hoc ſeruitio acceperit, poſtmodũ claret dicẽte ipſo cui ſeruierat deo: Cũq; impleti fuerint anni ſeptuaginta, viſitabo ſuper regẽ Babylonis, & ſuper gentẽ illã, dicit dñs iniquitatẽ eoꝝ, & cætera. De cæteris quoq; regnis idem ſentiendũ, quia ſingula poſt conceſſa mali ſeruitĩ

tẽpo-

Lumbare illud, erant filĩ Iſrael.

3. Reg. 19

Roma. 15

1. Iohan. 5

Per horam diẽ, mẽſem & annũ, deſignantur quatuor captiuitates Iudæorũ

Eſaiæ. 10
Hiere. 25
Ibidem,

tẽpora, mala sibi p̃mia receperũt. ¶Notandũ & hic, qa Iudæos reputat in genere Cham qui vel cuius genus, vt sæpe dictũ est, post diluuiũ legitur esse tertia pars hominum, quia non nisi tres filij Noe fuerunt, qui cũ illo arcã egressi sunt. Quomodo Iudæos in illo reputat: videlicet dicendo, vt occideret tertiam partẽ hominũ. Et recte: Nam sub eodẽ tempore, quo sic occidi & captiuari merebãtur, propheta quasi rationẽ reddẽs, cur ita futurũ esset, hoc genti illi improperabat: Pater tuus Amorræus, & mater tua Cethæa. Et cui dubium, qa Cethæus & Amorræus nõ de Sem, sed de semine Cham pullulauerũt? Sequitur LEt numerus equestris exercitus vicies milies dena milia audiui numerꝰ eoꝰ. ¶Nõ ab re numerus equestris exercitus scribitur, qa videlicet in equis & equitibus superbia regnoꝰ illoꝰ plurimũ gloriabatur. Vnde contra Ezechiam clamante Rabsace, rex magnus rex Assyrioꝰ dicit nimiũ gloriabundus: Sed nunc trade te domino meo regi Assyrioꝰ, & dabo tibi duo milia equoꝰ, nec poteris ex te præbere ascensores eoꝰ. ¶Porro quod dicit, vicies milies dena milia, idẽ est ac si diceret, econuerso decies milies viginti milia, q̃ sunt ducenties mille milia. Idem, inquã, est in quãtitate, sed nõ in mysterij ratione. Omnino aliud intelligere licet, per hoc q̃d sic dixit, vicies milies dena milia, q̃ si dixisset, decies milies viginti milia. ¶Vt clarius atq; intelligibilius fiat q̃d nunc dicere cupimus, prius de natura multiplicitatis numeroꝰ pauca dicamus. Vnitas, id est, character, qui, sicut Abacistæ melius norunt, in primo limite, qui & singularis dicit, vnũ significat, transpositus vltra in quintũ limitem decẽ milia designat. Item binarius, id est, character, qui in iã dicto singulari limite duos significat, translatus ad eundẽ, id est, quintũ limitẽ, qui decenus millenus dicit, viginti milia designat. Sunt itaq; in vno eodẽq; deceno limite, & vnitas multiplicãda, & binarius multiplicator, vnitas videlicet decies millena, & binarius nihilominus vicies millenus. ¶Nõ nihil mysterij in hoc subesse arbitramur, q̃d in ista quãtitate equestris exercitus, in vno eodẽq; limite cubãt vnitas & binarius, & q̃ nõ vnitas binariũ multiplicat secundũ hunc modũ vt diceret, & decies milies viginti milia audiui numerꝰ eoꝰ, sed ecõtra binarius vnitatẽ, dicẽdo: & vicies milies dena milia audiui numerꝰ eoꝰ. Quid em̃ vnitas decena millena, nisi gentẽ Hebræam vnius dei cultricẽ significat. Quid porro binarius decenus millenus (qui interdũ infamis est) in scriptura sacra, vt illic, de immũdis vero bina & bina ingredientur in arcã? ¶Igitur vnitas in eodẽ limite cum binario cubat, quia videlicet gens Israelitica, q̃ vnius dei populus esse debuerat, in terra gentiũ immundarum & abominabilia facientiũ collocata est. Illic profecto nõ gens Israelitica gentes immũdas & idololatras ad mundã vitam vniusq; dei cultũ conuertit, sed econtra gentes immundæ & idololatræ, gentẽ illã ad ad immunda & abominabilia peruerterunt. ¶Nam hoc est quod Esdras & Neemias, cæteriq; qui cũ eis erant, timentes dominũ, reuersi de Babylone deplorant, dicentes: quoniã iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerũt vsq; ad cœlũ. Et post aliqua: Et post oĩa quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro maximo, qa tu deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutẽ sicut est hodie, vt nõ cõuerteremur, & irrita faceremus mandata tua, neq; matrimonia iungeremus cũ populis abominationũ istaruꝰ, & cætera. ¶Amplius autem cũ sub regno Græcoꝰ essent, non ipsi Græcos ad veri & vnius dei cultũ conuerterunt, sed econtra Græci illos in leges deo vero aduersas peruerterunt. Nã hoc est quod in libro Machabæoꝰ Mattathias cum filijs suis scissis vestibus plangit, dicens: Væ mihi, vt quid natus sum videre contritionẽ populi mei, & cõtritionẽ ciuitatis sanctæ, & sedere illic, cũ datur in manibus inimicorum? Sancta in manus extraneorũ facta sunt, templum eius sicut homo ignobilis, &c. Multi enim ex Israel consenserant relinquere legẽ dei, & sacrificabant idolis. ¶Itaq; recte non vnitas binariũ, sed binarius vnitatem multiplicat, & quod inde excrescit, itẽ binarius est, fiunt em̃ ducenties mille milia. Siquidẽ per binarium multiplicata vnitas binarius fit hoc modo, bis vnũ, duo: & quia vnitas decies millena, & binarius decies millenus est, ipse binarius q̃ inde excrescit, in quinto ab eo q̃ multiplicat limite ponitur, &, sicut iam dictũ est, ducenties mille milia sunt, ibiq; binarius tam multiplex immundã Israelis & gentiũ permixitionẽ significat. Sequit. ¶Et vidi equos in visione, & q̃ sedebãt super eos habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equoꝰ erãt tanquã capita leonum, & de ore ipsoꝰ procedit ignis, & fumus, & sulphur. Ab ijs tribus plagis occisa est tertia pars hominũ, de igne, & fumo & sulphure, qui procedebat ex ore ipsoꝰ. ¶Numerũ quidem non definiendo, sed mysteriũ eius significãdo p̃scripserat dicens, & numerus equestris exercitus vicies milies dena milia audiui numerũ eorũ. ¶Nunc demũ & equorum & equitum subscribit dicendo, & ita vidi equos, & q̃ sedebãt super eos, Assyrij siue Chaldæi, Persæ, & Macedones atq; Romani, cũ fuerint vel sint natura hoies, equos ascendentes, & in equis gloriantes, nihilominus tamẽ pro quadã similitudine dicunt & fuerunt equi, imo & asini, iuxta illud propheticũ:

Quo Iudæi dicãtur de gne Cham Gene. 8.

Ezech. 16.

Esaiæ. 36

Mysterium numeroꝰ.

Gene. 7

1. Esd. 9.

Ibidem.

Iudæi sub Græcis idolatræ.

1. Mach. 2

Ezech.23

Carnes asinorꝫ carnes eorum,& fluxus equorꝫ fluxus eorꝫ. Quorum vel qualium equitum fuerũt isti equi vel qui sedebant super eos,nisi agitatores superborꝫ atq; luxuriosorũ spiritus maligni? Isti sedebant super eos,isti agitabant eos,& cum salirẽt in curribus & in equis,currus & equi erãt diaboli.¶Habẽtes,inquit,loricas igneas, & hyacinthinas & sulphureas.Spiritus nanq; maligni,quorꝫ cordibus præsidẽt,eorum sunt pœnis amicti,imo & quales efficiant eos quibus insidẽt,tales in præsenti visione apparent.Quales autẽ efficiunt,nisi cupidos,superbos,libidinosos? Quid vero per ignẽ nisi cupiditas? Quid p hyacinthũ,qui color cœli faciem imitari dicitur,nisi superbiam? Quid per sulphur fœtidũ,nisi libidinẽ,maximeq; eam quæ est contra naturam intelligimus? Tales nimirum regnorũ illorꝫ gentes fuerunt,cupiditate ardentes,superbia tumentes,libidine fœtentes.¶Bene ergo postquã de equitibus dixit,eadem fere de equis subiunxit:& de ore, inquiens,ipsorũ procedit ignis,& fumus,& sulphur. Solummodo hyacinthinarꝫ appositionem loricarum commutauit,pro illo colore superbiam significante ponens fumũ,per quod nihilominus superbia significari solet,iuxta illud Psalmistæ:Inimici vero dñi mox vt honorificati fuerint & exaltati,deficientes quẽadmodũ fumus deficient. Igitur equitibus de quibus dixerat,habẽtes loricas igneas,& hyacinthynas & sulphureas,equos suppares fuisse testat,cũ dicit,& de ore ipsorꝫ procedit ignis,& fumus & sulphur. Similes em̃ sunt hoies eiusmodi malignis spiritibus insessoribus atq; habitatoribus suis,licet dæmones in hoc minus habeant,vt nõ actu,sed tantũ voluntate libidinosi sint,quippe q; sine carnibus sunt.Et quis hęc ignoret,quod illi inimici dñi,cupidi,superbi fuerint & libidinosi?¶Nam de igne cupiditatis eorꝫ quippiam prædicare ex abundãti est:Palam quippe est quia ignis eorꝫ eiusmodi,totũ mundũ conflagrauit,regnumq; aduersus regnum concitando,nullam orbi terrarum requiem vel refrigerium cõcessit.¶Porro de fumigante illorꝫ superbia illud pro argumẽto satis est,quod reges eorꝫ homines mortales deos se haberi voluerũt, vt exempli gratia:Nabuchodonosor,qui p̃ceperat Holoferni quatenus omnes deos terræ exterminaret,vt ipse solus diceret deus,ab ijs nationibus quæ possent eius potẽtia subiugari.Item in regno Persarꝫ Aman superbissimus indignans,q; à Mardochæo non adoraretur,pro causa hac omnẽ Iudæorum nationem qui erant in regno Assueri perdere conatus est.In regno Græcorꝫ Antiochus illustris ascendens Hierosolymã in multitudine graui, intrauit in sanctificationẽ cũ superbia,& locutus est superbia magna,existimans præ superbia terram ad nauigandũ,pelagus vero ad iter agendũ deducturum, propter mentis elationem.In regno Romanorꝫ elati imperatores,etiã dumad viuerent pro dijs coli voluerũt. Vnde Octauiano Augusto Flaccus adulãs,inter cætera dicit:Præsenti tibi maturos largimur honores,turãdasq; tuũ per nomẽ ponimus aras.Itẽq; Vergilius de eodẽ:O Melebœe deus nobis hæc ocia fecit,Nãq; erit ille mihi semp deus,illius aram Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.¶Quid tandẽ de libidinibus regnorꝫ eorũdẽ multis opus est? Nam vt de diuinarꝫ testimonijs taceam scripturarꝫ,quale illud est Apostoli: Tradidit illos deus in reprobũ sensum.Quid turpe de illis non cantant satyræ Græcorꝫ & Latinorũ?¶Præter hæc vnũ quid interposuit,quod maxime ferocitatem siue crudelitatem designat huiusmodi equorꝫ.LEt capita,inquiens,equorꝫ erant tanquam capita leonũ.J Hoc ita perspicuũ est,vt in Daniele primũ regnorum illorum,scilicet Babylonium,significatũ sit per leænam,Prima,inquit,bestia quasi leæna,& alas habebat quasi aquilæ.¶Sic em̃ regnum illud propter sæuitiam & crudelitatem figuratũ est,siue propter luxuriam,& vitam libidini seruientem,non leo,sed leæna appellatur. Aiunt enim hi,qui de bestiarum scripsere naturis,leænas esse ferociores,maxime si catulos nutriant, & semper gestire ad coitũ.Quod aũt habeat alas aquilæ,superbiã regni significat potentissimi.Quæres,quare ab huiusmodi equis vel equitibus homines,id est,Israeliticum populũ occidi permisit deus? Sequitur & dicit.LAb his tribus plagis occisa est tertia pars hominũ de igne,& fumo & sulphure,quæ procedebant ex ore ipsorum.JAb ijs tribus plagis,id est, propter istas tres plagas,quomodo & in psalmo:A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ,id est,propter vocẽ diaboli dicentis:Comedite & eritis sicut dñ,quæ materia principiumq; fuit gemitus mei,contabui & factus sum mortalis.Et propter illam vocẽ creditam, quẽadmodũ in tabescente corpore adhæret os carni,ita in me rationalitas consentit sensualitati.Item:Quia cinerem tanquã panem manducabam,& poculum meũ cum fletu miscebam,à facie iræ & indignationis tuæ,id est,propter faciẽ siue præsentiam iræ indignationis tuæ.Itaq; ab ijs tribus plagis,id est propter istas tres plagas occisa est tertia pars hominum de igne,& fumo,& sulphure,id est,propter ignem & fumum & sulphurem,quæ peccata fuisse iam diximus gentium siue regnorũ illorũ, videlicet concupiscentiã superbiam,libidinem q; Sodomiticam.¶Eadem em̃ & ipsi fecerunt,& eorꝫ similes in culpa fuerunt,quibus ad pœnã traditi sunt.Hoc nobis scripturarꝫ testimonijs cõprobare ex abundanti

Quid designãt tripli ces loricæ.

Psalm.36

Cupiditas quatuor regnorum.

Iudith.3

Hester.3

1.Mach.1.

2.Mach.5

Hor.in epist.1.lib.2

Verg.in Buco.

Roma.1

Daniel.7

Tres plagę Psal.101.

Gene.3

Psalm.101.

danti est, sicut fuit Apostolo, vbi cõmemoratis sceleribus gentiliũ, cõuertitur ad Iudæum reprehendentem & iudicantem eos qui ex gentibus crediderãt, dicitq; ad eum: Propter quod inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterũ, teipsum condemnas: Eadem enim agis quæ iudicas. Iuste igitur occisa est hæc pars hominũ, scilicet gẽs Hebraica, qa tribus istis peccati plagis corã deo consauciata fuerat. Inde & dicitur tertia pars hominũ, id est, reputat in parte Cham, qui vnus de tribus filijs Noe peccator fuit, & maledictus esse meruit. Processisse aũt dicunt hæ plagæ ex ore equorũ, quia videlicet vt talia facerẽt Iudæi, ex collocutione & consortio gentiũ contraxerunt. ¶ Exempli gratia, Iason frater Oniæ (vt in libro Machabæorũ legitur) Antiochi fauẽs scelestis imperijs, legitima ciuiũ iura destituens, praua instituta sancibat. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium cõstituere, & optimos quosq; Ephœborũ in lupanaribus ponere. Erat aũt hoc non initiũ, sed incrementũ quoddã & profectus gentilis & alienigenæ cõuersationis, propter impij & nõ sacerdotis Iasonis nefariũ & inauditũ scelus, ita vt sacerdotes iã nõ circa altaris officia dediti essent, sed cõtempto tẽplo & sacrificijs neglectis, festinarẽt participes fieri palestræ & p̃bitionis eius iniustæ, & in exercitijs disci, & patrij quidẽ honoris nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabant. Quarũ gratia periculosa eos cõtentio habebat, & eorũ instituta æmulabant, ac per oĩa ijs cõsimiles esse cupiebãt, quos hostes & peremptores habuerãt. ¶ Ita & igne perusti, & fumo elati siue obscurati, & sulphure corrupti sunt, q̃ de ore procedebãt eiusmodi equorũ, & idcirco ab illis occisi atq; captiuati sunt deo iudice, deo potestatẽ illis equis iuste tradẽte, vt quorũ gloriolas & libidines sectabantur, eorũ gladijs occiderent. De qua potestate illis tradita protinus sequit. ⌊ Potestas enim equorũ in ore eorũ est, & in caudis eorũ. ⌋ Et est sensus, Idcirco nanq; potestatẽ in eos deo dante acceperũt, quia illi ad ora illorũ accesserũt suscipiendo errores eorũ. ¶ Et caudis eorum adhæserũt, id est, prophetis siue ariolis & Magis eorũ cõsenserũt. Nam propheta docens mendaciũ, ait Esaias, ipse cauda est, videlicet, quia quodãmodo protegit stercora, dũ ipsum quod loquitur mendaciũ, quãta potest veri similitudine perornat. Et eiusmodi caudas equorũ, id est, prophetas tales siue ariolos gentiliũ Israelem habuisse, p multa sunt exempla siue testimonia scripturarũ, quippe cũ vnus Helias de talibus quadringẽtos quinquaginta viros occiderit, omnes prophetas Baal. Igitur potestas equorũ in ore ipsorũ, & in caudis eorũ, id est, potestatẽ quã habuerunt in populũ dei, regna illa, malæ collocutiones & pseudoprophetæ, incãtatores, Magi, & arioli siue aruspices eundẽ populũ seducẽdo illis adquisierũt, qualibus maxime Babylonij & Persæ abundauerũt. Et quasi quæreres vnde de caudis vt talẽ potestatẽ fecerint, cõtinuo subiungit. ⌊ Nã caudæ eorũ similes serpentibus, habẽtes capita, & in illis nocẽt. ⌋ Similes sunt serpẽtibus, id est, imitant malignos spũs, suntq; pleni spiritu mendacij, q per serpentẽ primũ hominẽ decepit, habẽt capita & in ijs nocẽt, id est, principibus & potẽtibus, regibus & imperatoribus adhærẽt, & eorũ patrocinio fulti, quos seducere nõ valent, premere præualent, vt ipsorũ vel inuiti sequantur errorẽ. Nã exempli gratia, in ipso Israel prophetarũ Baal Iezabel caput erat, & pro tali capite fic fortes erãt, vt cõtradicere illis nemo ausus fuerit, nisi solus Helias, licet p̃ter eũ reliqui essent septẽ milia virorũ, qui nõ curuauerunt genu ante Baal. Eodẽ modo reges Babyloniorũ & Persarũ, cæterorũq; regnorũ, Magis & aruspicibus suis capita fuerũt, vt ipsorũ vi siue gladio perficerẽt, quod ore suo loquẽdo siue suadendo de populo verũ deũ colente facere nõ possent. ⌊ Et cęteri homines qui nõ sunt occisi plagis, neq; pœnitentiã egerunt de operibus manuũ suarũ, vt nõ adorarent dæmonia & simulacra aurea, & argentea & ærea, & lapidea, & lignea, q̃ neq; videre possunt neq; audire, neq; ambulare, & nõ egerunt pœnitentiã ab homicidijs suis, neq; à veneficijs suis, neq; à fornicatiõe sua, neq; à furtis suis. ⌋ Certũ est quia nõ omnes homines illos, hoĩes Israelitas siue Iudæos illorũ regnorũ reges occiderũt. Nã & nouissimo illorũ, scilicet Romano imperio, quod quasi bestia terribilis atq; mirabilis cũcta comedit atq; cõminuit, aliqui superfuerũt qui captiui ducerentur in omnes gentes. ¶ Itemq; certũ est, quia sic captiui & dispersi pœnitentiã non egerũt ab homicidijs & cæteris peccatis suis, nã vsq; hodie Christo rebelles existunt, & Christũ blasphemãt, quem patres eorũ occiderunt. Quid igitur erit illis? Quid subaudiendũ est in dictione huiusmodi? Fecit enim eclipsin, id est, defectũ sermonis, dicẽdo, & cæteri homines qui non sunt occisi his plagis, &c. Quid ergo erit? Nunquid erunt impuniti? Non vtiq;. sed subaudiendũ est, qa ipsi bibẽt de phyalis plenis iracundia dei viuentis. De quibus suo loco plenius dicendũ erit, vt nõ prosit eis quod corporaliter nõ fuerunt occisi, cũ in æterna morte animæ sint detinẽdi tanto profundius quãto in peccatis suis permanẽt pertinacius, qui tot plagis vel mortibus attriti, non sunt ad percutientem se reuersi.

Roma. 2

2. Mach. 4 Scelera Iasonis Iudæi

Esaiæ. 9

3. Reg 18

Ibidem. Ibidem. 19

Daniel. 7

Infra. 16

LIBRI QVINTI FINIS.

XC.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER VI.

Septima tuba est nouissimi iudicij.

1.Cor.15
1.Thess.4

DE septem tubis, vna supereſt tuba nouiſſima, poſt quã tuba eiuſmodi nulla canitura eſt. Sex em̃ tubæ cecinerũt, & cũ tantum ſeptem datæ fuerint, totidem angelis, ſingulæ ſingulis, profecto ſeptima quæ ſupereſt, nouiſſima eſt, quã & Apoſtolus non ignorãs Corinthijs dicit: Omnes quidem reſurgemus, ſed nõ immutabimur. Canet em̃ tuba, & mortui reſurgent incorrupti. Item ad Theſſaloniceſes: Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archangeli, & in tuba dei deſcendet de cœlo. Hoc idem, videlicet q̃ hæc tuba ſeptima nouiſſima ſit, iurans hic protinus fortis angelus aſtruit dicendo, quia tẽpus amplius non erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli cũ cœperit tuba canere, conſummabitur myſteriũ dei, ſicut euãgelizauit per ſeruos ſuos

Tuba nouiſſima maxime horribilis.

Sopho.1

prophetas. ¶Hic timor & tremor, & valde terribilis expectatio eſt. Nõ em̃ hæc tuba cæteris cõſimilis exiſtimanda eſt, alius fragor, alia tempeſtas q̃ in cæteris cantibus tubarum, in illius tubæ clangore comparebit. Nã & propheta circa eius deſcriptionẽ valde laborat cũ dicit: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarũ & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Sed q̃d multis nitimur argumẽtis? *Etenim pro argumẽto magnitudinis* tubæ *illius* vel ſolũ *illud* ſufficit, q̃d filius dei ſuo illam aduentu præuenire curauit, & declamare nobis ſua voce q̃ illa talis tuba canitura ſit, vt nõ ſimus imparati. Nam & hoc quod ſequitur. ¶Et vidi alium angelum fortẽ deſcendentẽ de cœlo amictũ nube, & iris erat in capite eius. ¶Et ſubinde: Et angelus quẽ vidi leuauit manũ ſuã in cœlum, & iurauit per viuentẽ in ſecula ſeculorũ: qui creauit cœlũ & ea quę in eo ſunt, & terrã & ea quæ in ea ſunt, & mare & ea quæ in illo ſunt, q̃a tẽpus amplius nõ erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli, cũ cœperit tuba canere, cõſummabitur myſteriũ dei, ſicut euãgelizauit per ſeruos ſuos prophetas. ¶Quis em̃ ille eſt angelus alius, niſi angelus magni cõſilij, angelus teſtamẽti dei, ſæpedictus, & ſæpe dicẽdus, vere alius, & longe diſſimilis angelis omnibus. Hunc angelũ fortẽ dicit, nam vere eſt fortis, imo & princeps fortitudinis. Hinc & Pſalmiſta: Dominus, inquit, fortis & potens, dñs potens in prælio. Proinde & angelus ille qui hunc venientẽ prænunciauit, Gabriel dicit, id eſt, fortitudo dei. De cœlo, inquit, vidi illũ deſcendentẽ. De cœlo, inquã, videlicet vbi erat prius. Nam quo deſcendit de cœlo, niſi in vterũ virginis? Non em̃ de illo virginis vtero initium habuit exiſtendi, ſicut quidã dixerunt blaſphemantes hæretici, quorũ primus Cherintus fuit, ſed in illum vterũ de cœlo deſcendit, de ſinu patris aduenit. ¶Et qui deus erat, homo factus eſt: *quod q̃ erat verbũ in principio*, caro factũ eſt, nõ mutata in carnẽ diuinitate, ſed aſſumpta carne. Hoc eſt quod dicit, amictũ nube. Nubes em̃ & hic & in pleriſq; ſcripturarũ locis myſticis, carnem illam ſignificat, pulchra nimirũ & congrua conſiderata ſimilitudine: q̃a videlicet ſicut ſol, cũ nube tegitur & latet, & tamẽ ſcitur q̃a præſens eſt dum ſuũ orbẽ non oſtẽdit, & tamen orbi vniuerſo diem facit: ſic in illa carne deus & lauit, & p̃ſens dinoſci potuit, dum diuinitatem ſuam, vt ſemper erat, inuiſibilem continuit, & tamẽ per opera viſibilia mundũ vniuerſum illuminauit. ¶Et iris, inquit, in capite eius. Iris, id eſt, arcus cœleſtis miſericordiã deſignat eiuſdẽ fortiſſimi: eſt em̃ ſignũ vel prosigno datus propiciationis, dicente dño ad Noe: Nequaquã interficietur omnis caro vltra aquis diluuij. Ac deinceps: Hoc ſignũ fœderis inter me & vos: Arcum meũ ponam in nubibus, & erit ſignũ inter me & inter terrã. Igitur iris in capite eius, id eſt, miſericordia in ſumma & principali intentione aduẽtus eius. Idcirco nãq; ſic nube carnis amictus aduenit, vt p̃pararet nos tales q̃ efficeret, q̃ poſſimus ſtare in illa die iudicij, cũ tuba illa nouiſſima cecinerit, quæ p̃paratio eſt peccatorũ remiſſionẽ dare, q̃d fecit ille pœnitentiã prædicans, & lauãs nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Vnde miſericors & fidelis dicit pontifex, q̃a talis erat iris in capite eius. ¶Et facies eius erat vt ſol, & pedes eius tanquã columna ignis. ¶Facies eius eſt notitia eius, quę à tẽpore reſurrectionis eius (qua clarificatus eſt claritate quã habuit priuſquã mundus fieret) orbi vniuerſo ſereno lumine infulſit, impleto, q̃d Zacharias eodẽ mox naſcituro præcinens: Viſitauit nos, inquit, oriens ex alto, illuminare ijs q̃ in tenebris & in vmbra mortis ſedent. Huius ſolis reſurgentis ortũ reſpiciẽs Paulus apoſtolus dicit: Nox præceſſit, dies autẽ appropinquabit. Nox em̃ prius erat, extunc aũt ſole ſurgente, dies appropinquantibus ſibi appropinquat. Marcus quoq; Euangeliſta

Septima tuba est nouissimi iudicij.
1.Cor.15
1.Thess.4
Tuba nouissima maxime horribilis.
Sopho.1
Psalm.23
Hebr.1
Iohan.17
Lucæ.1.
Roma.13
Marc. vlt.

gelista in mysterio loquens, cum dixisset: Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum, orto iam sole. Nam mystice dictum intelligat, de isto sole iustitiæ, q̃ diem nouũ mundo indidit sua resurrectione, repugnantia sunt, valde mane, & orto iam sole. ⌊Et pedes eius (inqt) tanq̃ columna ignis.⌋ Hæc descriptio nonnihil à priore differt, vbi primũ ipse q̃ nunc describit huic Iohanni visus est. Illic nanq; primũ filius hoĩs manifeste scribitur, hoc autem in loco angelus fortis dicit. Illic & caput eius & capilli tanquam lana alba & tanq̃ nix candidi scribunt. Hic autem de hmõi canicie tacet, & hoc solum dicitur, quia iris erat in capite eius. Illic scriptum est: Et pedes eius similes aurichalco, ficut in camino ardenti. Hic autem nunc dicit: Et pedes eius tanquam columna ignis. Has talium descriptionum diuersitates quærere, cur habitæ sint non otiosum est. ¶Dicimus ergo, q̃ prioris illius habitudinis alia fuit causa vel intentio, quam illic nos tacuimus, & alia huius præsentis, quam silr præterire non conamur. Illic nanq; contra Cherintum & Hebionem, cæterosq; antichristos, q̃ interim dum hic Iohannes in insula Pathmos exularet Chrm ante Mariam fuisse negare cœperant, ostendebat eidem illo tali schemate vel figura, quale scripturus foret euangelium, vel quale oporteret eum de Chro perhibere testimonium: Hic autem oĩbus fidelibus pariter & infidelibus significabat, quale vel quantum orbi vniuerso impendeat negotium, propter quod venerit Chrus in hunc mundum, vt prouidum siue inexcusabilem faceret omnem hoĩem, nouissimæ tubæ terribilem sonum, i. vltimũ prænũtiando iudicium. Idcirco & illic naturam vtranq; vnius eiusdemq; Chri recte significatam accipimus. Hic autem officium eius. Inde est q̃ illic filius hoĩs, quod natura est: Hic autem dicit angelus, quod officij est. ¶Item, illic caput eius scribit præ canicie candidum, significando diuinæ naturæ antiqtatem. Hic autem iris in capite eius videlicet designãdo suscepti officij misericordiã & pietatem. ¶Illic pedes q̃ sunt infimæ partes cuiusq; corporis, dicti sunt similes aurichalco, quo significat inferior. i. humana Chri natura, permanẽte substantia, in auream transmutata esse gloriam diuinitatis. Hic autem pedes eius dicũtur tanquam columna ignis, quo dicto significat prædicatores eius, per quos venit ad nos spũ sancto firmati atq; illustrati sunt. Sunt em̃ pedes eius omnes euangelij eius portitores atq; ministri, de qbus & Propheta dicit: Quàm speciosi pedes euangelizantis, & annuntiantis pacem, annuntiantis bonũ, prædicantis salutem, dicentis Sion regnabit deus tuus. Isti pedes ex eo facti sunt tanq̃ columna ignis, ex quo venit sup eos spũs sanctus tanquam ignis. Extunc em̃ qui prius fuerant imbecilles & pauidi, idiotæ & sine literis, facti sunt fortes & securi, facundi & oĩm scripturarum periti. Exempli gr̃a: Petrus ante frigidus, & ad prunas sedens & calefaciens se, timuit & negauit propter vocem vnius ancillæ ostiariæ: extunc autem columna ignis, siue columna ignea factus est, vt & firmiter stans ecclesiam dei tanq̃ columna sustineret, & zelo bono feruens tanquam ignis, principes & reges, summosq; imperatores in verbo virtutis iustitiæq; responsis adureret, & eidem ecclesiæ quã velut columna sustinet, velut ignis lucem veritatis insunderet. ⌊Et habebat in manu sua libellum apertũ.⌋ Libellus iste idem liber, quẽ vidit idem Iohannes signatũ sigillis septem in dextera sedentis sup thronum. Apertus aũt nunc dicit, videlicet quemadmodũ & illic scriptum est, qa agnus illum aperuit, & soluit signacula eius. Siqdem agnus q̃ illic librum aperuisse scribit, ipse est angelus iste, q̃ hic in manu sua libellum apertum habere cernit. Habet em̃ in manu sua veraciter libellum hunc apertum, qa videlicet in potestate eius est nota facere credentibus in se secreta scripturarum. Hæc potestas iam tunc in manu eius erat quando resurgens, & apparens discipulis suis, sicut Euangelista refert, aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. ⌊Et posuit pedem suum dexterum super mare, sinistrũ aũt super terram.⌋ Omnes eiusmodi pedes huius angeli, ex quo facti sunt sicut columna ignis. i. ex quo spũ sancto sunt firmati & illustrati, eo ipso q̃ sic firmati, sic sunt illustrati, oĩs dexteri. i. boni sunt & electi. At vero priusquam sic firmarent, sic illustrarent, videlicet ante passionem dñicam, omnes sinistri, qa multi reprobi, omnes autem infirmi erant. Nam, exempli gratia: loquente illo, & dicente: Nisi manducaueritis carnem filij hoĩs, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & ijs similia: multi discipulorum eius (inqt Euangelista) audientes, abierunt retro, & iam non cum illo ibant. De residuis quoq; duodecim vnus diabolus erat. ¶Petrus quoq; nunc pes fortis & dexter, pes bonus & electus, & iuxta prophetam valde speciosus, tunc pene sinister fuit, qa lapsus est, & eum, quem portare. i. prædicare debuerat Chrm negando, cecidit. Itaq; ante passionem dñicam omnes (vt iam dictum est) pedes huiusmodi fuerunt sinistri, qa multi reprobi, omnes autem erant infirmi ¶Scimus autem, q̃ pedes isti iam dictam passionem dñicam, tantummodo Iudæam perambulauerunt, id est, in sola Iudæa prædicauerunt, ipso sic præcipiente illis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oues quæ perierunt domus Israel. Post passionem vero suam cum resurrexisset à mortuis,

Supra. d

Ratio diuersitatis.

Esaiæ. 52

Actor. 2

Luc. 22

Cur hic apertus, supra signatus liber ponitur

Supra. f

Luc. vlt.

Iohan. 6

Matth. 10

dicit eis: Euntes in mũdum vniuersum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, euntes docete omnes gẽtes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spũs sancti. ¶ Igit pedẽ suum dexterũ posuit sup mare, sinistrum autem sup terram. i. prędicatores suos iam cõfirmatos in vniuersitatem gentium misit, cum autem adhuc essent infirmi, tantum in Iudæa illos prædicare iussit. Nam plerunq; nomine terræ, Iudææ: maris autem vocabulo, gentes significãtur, vt exempli gr̃a, in psalmo cum dicit: Propterea non timebimus dum turbabit terra, & transferent montes in cor maris. Est em̃ hic sensus: Non timebimus futuras tribulationes, quæ erunt dum turbabit terra, i. Iudæi, q debuerant esse terra culta & fertilis, & modo sunt tantum terra .i. solis terrenis dediti, & in medium gẽtium transferent Apostoli. Sequit: ⌊ Et clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. ⌋ Ponẽdo pedes suos, angelus iste dexterum sup mare, sinistrum autẽ sup terram (ficut iam dictum est) voce magna clamauit, q̃a prædicatores suos constituendo vocem euangelicam, quam totus orbis audiret, mirabiliter ædidit. Quomodo vel quàm magna voce clamauit? Ita (inqt) quẽadmodum cum leo rugit. Vere quẽadmodum cum leo rugit. Nam & hoc patriarcha Iacob prædixerat ijs verbis: Catulus leonis Iuda, ad prędam fili mi ascẽdisti, requiescẽs accubuisti vt leo, & quasi leæna. Et propheta Amos: Dñs de Sion rugiet, & de Hierusalẽ dabit vocem suam. Et multis alijs prophetarũ dictis hmõi prædicat hoc ipsum, quod nunc dicitur quemadmodum cum leo rugit. Aiunt q de naturis scripserunt, q̃a ad vocẽ siue rugitum leonis omnia contremiscunt, & cuncta animantium natura terret. Hinc est illud prophetæ: Leo rugiet, q̃s non timebit? Et statim ostendẽs q̃d per hanc similitudinẽ velit intelligi: Dñs deus (inqt) locutus est, & q̃s non prophetabit? ¶ Itaq; & sic sciẽdum & subintelligendum est, clamorẽ huius angeli sic magna voce clamantis, quẽadmodum cum leo rugit illum fuisse clamorẽ passionis vel mortis eius, quo infernus cõtremuit, & cœlum patefactũ est, patuitq; ianua cœli, siue paradisi animabus prorumpentibus, effractis claustris inferni tremuitq; terra, & apta sunt monumenta, multaq; sanctorũ q dormierant surrexerunt corpora, cunctaq; bestialis natura. i, malignorũ spirituum territa est potentia, & sicut illic prophetice dictum est: Dñs deus locutus est, q̃s non prophetabit? Omnis prophetia, cunctorum prophetarũ oracula consonuerunt, & q̃d vellent, aperuerunt, ad tantum tam magni clamorẽ angeli illius. Vnde & protinus sequit: ⌊ Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. ⌋ Quid em̃ sunt septem tonitrua, quo numero plerunq;, & maxime in hoc libro significatur vniuersitas, nisi oĩm q à seculo sunt sanctorũ prophetarũ oracula? Eorũ profecto voces prius sic erãt tanq̃ tonitrua, q̃a sicut tonitruum, & terribiliter sonat, & tamen articulatum siue intelligibilem sonum non dat: sic voces legis & prophetarũ prius & terribiliter sonabant, & tamen q̃d eisdem vocibus significaret, populares non intelligebant. ¶ Exempli gr̃a: In cantico Deuteronomij scriptum est: Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam, viuo ego in æternum: Si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudiciũ manus mea. Reddam vltionẽ hostibus meis, & ijs q̃ oderunt me retribuam Qui illic loquebat, dicens: Leuabo ad cœlum manum meam, &c. ipse est angelus iste, de quo hic postmodum dicit: Et angelus quẽ vidi stantẽ, leuauit manum suam in cœlum, & reliqua. ¶ Amplius aũt hic pro exemplo resplendet illud dictum in Osee: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos: Hoc etem̃ pulchre in sensu contingit illud quod nunc dictũ est. & clamauit voce magna, quẽadmodum cum leo rugit. Rugitus q̃ppe leonis hanc vim naturalem q̃ potẽtiam tradunt Physiologi: Cum genuerit leæna catulum, tribus diebus, & tribus noctibus catulus dormit. & tũc demũ patris fremitu veluti tremefactus, cubilis locus suscitare dr̃ catulũ dormientẽ. ¶ Quod si ita est, nimiæ magna fiat̃ dinis causa est, cur merito nunc dici debuerit, quẽadmodũ cum leo rugit, q̃a vc̃ sic nostra in Chr̃o natura tribus diebus & tribus noctibus somno mortis obdormierat, & tũc demũ diuinitatis potẽtia veluti fremitu leonis tremefactus est sepulchri locus, & surrexit q̃ fuerat mortuus homo in deo assumptus, in quo & nos oẽs surreximus. ¶ Hæc & ijs filia profecto prius erant tonitrua. i. soni siue voces quasi inarticulatæ, eo quòd mysteria continerent nondũ intelligibilia, sed postq̃ angelus iste tali modo clamauit, facta sunt intelligibilia, aperiente illo sensum discipulis suis, vt intelligerent scripturas. Ait ergo: Et cum clamasset, locuta sunt septẽ tonitrua voces suas. Sequit: ⌊ Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram. Et audiui vocẽ dẽ cœlo, dicentẽ: Signa quæ locuta sunt septẽ tonitrua, noli ea scribere. ⌋ Ego (inqt) scripturus erã. Quid est ea scribere, quæ locuta sunt septẽ tonitrua, nisi p̃ calamũ & atramentũ tractando, cuncta explanare mysteria scripturarũ? Hoc iste non fecit, neq; cæteri apostoli. Quare? Nunq̃d nescierũt, neq; intellexerũt? Abfit hoc. Imo ipsi erant amici, qualibus nihil deberet abscondi, quẽadmodum ipse dicit: Iam nõ dico vos seruos, sed amicos meos, q̃a oĩa q̃cunq; audiui à pr̃e meo nota feci vobis. Nota feci vobis, dixit pro eo vt diceret, nota faciam, q̃a videlicet cũ hæc

diceret

Marc. vlti. Matth. vlt. Psalm. 45 Gene. 49. Amos. 1 Amos. 3 Matth. 27 Amos. 3 Deut. 32. Osee. 6 Luc. vlt. Iohan. 15.

diceret,id quod mox facturus erat,tam certum erat,ac si iam feciſſet. Mox em̃ reſurgẽdo aperire habebat illis ſenſum, vt intelligerẽt ſcripturas, dando ſpm̃ veritatis q̃ eos omnẽ veritatẽ doceret,cum fuerint eatenus hoĩes ſine lr̃is & idiotæ. ¶Quare ergo? Nunqd non luerunt,vel propter laboris impatiẽtiam ſubterfugerunt? Non vtiq̃:Nam ego(inq̃t)iſte ſcripturus eram.i.ſcribere volebam. Quid igit̃ obſtitit,niſi præceptum vel regula ſanctæ diſcretionis? Non em̃ cuncta ſimul vel eodẽ tẽpore poterant expleri propter tarditatem hoim,q̃ tunc rudes erant & imbecilles ad audiẽdam ſapiam eiuſmodi. Vnde Paulus apoſtolus cum dixiſſet:& conſummatus,factus eſt oĩbus obtẽperãtibus ſibi cauſa ſalutis æternæ,appellatus à deo pontifex iuxta ordinẽ Melchiſedech, continuo ſubiunxit: De quo nobis grandis ſermo & interp̃tabilis ad dicẽdum, qm̃ imbecilles facti eſtis ad audiẽdum. Etem̃ cum debueritis magiſtri eẽ propter tẽpus,indigetis vt vos doceamini,quæ ſunt elementa exordij̃ ſermonum dei, & facti eſtis q̃bus lacte opus ſit non ſolido cibo &c. Ergo vt non ſcriberẽt tam iſte q̃ cæteri apoſtoli,ea quæ locuti ſunt eiuſmodi tonitrua, non illis facultas defuit aut voluntas, ſed eox̃ q̃ audituri ſiue lecturi tunc eſſent,obfuit ſenſus imbecillitas. Alioqn niſi pro cauſa hmõi tempus importunum tunc fuiſſet. ¶Sicut idem Apoſtolus interdum pro tẽpore & re pauca prælibauit. Exempli gr̃a:Cum dixit,ſcriptum eſt qm̃ Abraham duos filios habuit,eorumq̃ myſterium allegoricum p̃ſtrinxit. Et ſicut hic idem Iohannes teſtimonio legis & prophetarum̃ competẽter vti ſciuit vel potuit, exempli gr̃a,dicendo:Facta ſunt em̃ hæc, vt ſcriptura impleret:Os non comminuetis ex eo. Et iterum alia ſcriptura dicit:Videbunt in quẽ tranſfixerunt. Sic & cæteras voces quas continebant cuncta illa legis & prophetarum̃ tonitrua explicare ſciſſent & potuiſſent. ¶Fuerit ergo laudandæ diſcretionis illox̃ neceſſarium dũtaxat fidei ponere fundamesum, cũ non defuturos in poſterum̃ ſcirent vel ſperarent eos, q̃ vt cætera bona,ſic & ſacrarum̃ expoſitiones ſcripturarum̃ ſuperædificarent. Vnde idem Apoſtolus:Dei em̃(inq̃t)ſumus adiutores, dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis,ſecundũ gratiam dei quæ data eſt mihi, vt ſapiẽs architectus fundamẽtum poſui,alius autẽ ſuperædificat. Vnuſq̃ſq̃ autẽ videat,quomodo ſuperædificet:Fundamẽtum em̃ aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt,qui eſt Chr̃us Ieſus. Si quis autẽ ſuperædificat ſup fundamentum hoc,aurum & argentum, lapides p̃tioſos,ligna,fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſq̃ opus manifeſtum erit,&c. Hæc ille de ſuperædificantibus. ¶Scimus autẽ,quia ſuperædificantium principales duæ diſtinctiones ſunt,q̃a videlicet alius in actiua,alius in contẽplatiua ſuperædificat vita. ¶Quod ſi actiuæ vitæ opera,quæ ſunt,eſurientem cibare,ſitienti potum dare,nudum veſtire,hoſpitẽ colligere,infirmũ & in carcere poſitum viſitare,dignẽ quiſquam exiſtimat aurum, argentum, lapides p̃tioſos reputari debere. ¶Quanto dignius contẽplatiuæ vitæ inſignia ſplendida, quæ ſunt,verba dei audire,eadem̃q̃ ruminare,ſanctarum̃q̃ ſcripturarum̃ myſteria,& voce proferre,& calamo ſcribere,talibus nominibus.ſ.auri,argenti, lapidum pretioſox̃ debet ſubintelligere. Hoc denicq̃ eſt aurum,hoc argentum, hoc lapides p̃tioſos ſuperædificare, ſanctam ſcripturam, quæ extrinſecus in litera videtur ſubobſcura,præclaris ſenſibus intrinſecus ornatam oſtendere. Et hoc nimirum ſpiritale opus apud illam ſapientis animæ amicam magnum habet meritum,ſicut & ipſa teſtificans: Et qui(inq̃t)elucidant me vitã æternam habebunt. Profecto & ipſe Apoſtolus ibidẽ in ſupradicto hoc maxime ſtudium ſeſe intẽdere innuit,cum poſtmodum dicit:Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chr̃i & diſpenſatores myſteriox̃ dei. Hic iam quer̃it inter diſpẽſatores, vt fidelis q̃s inueniatur, &c. Dicit ergo: L Signa quæ locuta ſunt ſeptẽ tonitrua, noli ea ſcribere. J Quod eſt dicere: Myſteria ſcripturarum̃ quæ tibi datum noſſe promptum̃q̃ eſt exponere, ſigna, claude.i.ſignata vt ſunt & clauſa poſteris quærẽda relinque, vt non ſint velut merces vltroneæ,de q̃ bus vulgo dicit̃,quod ſoleat putere. Pretioſa erunt,quando opus erit, vt quer̃ant.ſ.vrgentibus diuerſis hæreſibus quas neceſſe erit eſſe vt q̃ probati fuerint,manifeſti fiant. Tunc & præclara ingenia multox̃ multipliciter exercebuntur,& quæ de ſcripturarum̃ theſauris laborioſo fuerint ſtudio conquiſita,non vilia videbunt. Hoc dictum huic,nihilominus vniuerſo dici arbitramur ordini illi primox̃ diſcipulox̃ Chriſti, quorum vnus & præ cæteris dilectus erat hic. Seqtur: L Et angelus quem vidi ſtantem ſupra mare,& ſupra terram,leuauit manum ſuam in cœlum,& iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum,qui creauit cœlum & ea quæ in illo ſunt,& terram & ea quæ in ea ſunt,& mare & ea quæ in eo ſunt,quia tempus amplius non erit,ſed in diebus vocis ſeptimi angeli cum cœperit tuba canere,conſummabitur myſterium dei,ſicut euangelizauit per ſeruos ſuos prophetas. J Quod paulo ante dixerat,& clamauit voce magna quẽadmodum cum leo rugit:Hoc ipſum nũc repetit,latius & vehemẽtius exprimẽs,qd clamauerit, vel clamando qd fecerit: L euauit(inquit)manũ ſuam in cœlum. Manus angeli huius illa eſt magnificentia, & eleuatio manus illa eſt eleuatio magnificentiæ,quam admirans Pſalmiſta loquitur:Domine dominus noſter q̃

Lue.vlt. Iohan.1 d

Hebræ.8

Galat.4

Iohan.19 Exodi.12 Zach.12

1.Cor.3

Ecci.24.

1.Cor.4

1.Cor.11

Pſal.8

ſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. Qm̃ eleuata eſt magnificentia tua ſup cœlos. Quæ aũt illa eſt magnificentia, niſi reſurrectio & aſcẽſio dñica? Sequiſe m̃ poſtmodum, & dicit ad patrẽ eiuſdẽ dñi noſtri: Minuiſti eum paulo minus ab angelis, gloria, & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſup opa manuum tuarꝝ. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Nimirꝝ hæc ipſa manus eleuatio. i. magnificẽtiæ, ſiue oĩpotẽtiæ tanti
Iohan.12 angeli ab illa cœpit exaltatione, de qua ipſe dixit: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, oĩa traham ad meipſum. Eleuatus nanq; ſiue exaltatus in altitudinem crucis, iam ipſo cruciatu mortis in eo leuabat manum ſuam, quod conſummabat author ſalutis oĩm, primam faciens nobis reſurrectionem quæ eſt animarꝝ, qa videlicet peccata delebat oĩm p ſanguinem ſuum. Eleuatus deinde & reſurgens de ſepulchro, eadẽ ipſa reſurrectionis eleuatiõe
Roma.8 fiebat primogenitus mortuorꝝ. i. princeps ex mortuis reſurgẽtium, ſecundam in ſemetipſo dedicans reſurrectionem, quæ eſt corporꝝ. Deinde cernentibus apoſtolis ſuis, eleua-
1.Corꝝ.15 tus, & aſcendens in cœlum, eadem ipſa aſcẽſionis eleuatione conſtitutus eſt iudex viuorꝝ
Actorꝝ.1 oĩm & mortuorꝝ, ſedẽs ad dexteram patris, hoc modo conteſtantibus angelis: Viri Galilæi qd ſtatis aſpiciẽtes in cœlum? Sic veniet quẽadmodum vidiſtis eum euntẽ in cœlum. Hac omnimoda ſuæ manus eleuatione in cœlum, iurauit angelus iſte p viuentẽ in ſecula
Quõ iurauit Chrus. ſeculorꝝ. ¶ Iurauit (inqt) id eſt, immutabili veritate firmauit. Neq; eñ verbis aut vulgari iuramẽtorꝝ effuſione iurauit, ſicut teſtis eſt totus euangelici textus ſermonis, in quo nusq̃ inuenit, quod verbo vel voce iurauerit, imo & conſtat, cp iurare oĩno diſſuaſerit, ait enim:
Leuit.19 Audiſtis, qa dictum eſt antiquis: Non piurabis, reddes autẽ dño iuramẽta tua. Ego autẽ
Matth.5 dico vobis, non iurare omnino. Et ſubinde: Sit autẽ ſermo veſter, eſt eſt, non non. Quod autẽ his abundãtius eſt, à malo eſt. Iurauit ergo .i. immutabili (vt iã dictũ eſt) veritate firmauit. ¶ Hoc ſolum interponens dictis ſuis pro ſigno firmamẽti: Amen amen dico vobis
Amen Iohan.5. id eſt, vere ſiue fideliter dico vobis, dum quippiam tale proloquit, quod huiuſce veritatis interpoſitione dignum ſit. Exempli gra: Venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocẽ filij dei, & qui audierint, viuent. Venit hora, quando omnes q in monumentis ſunt, audiẽt vocem eius, & procedent q bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in reſurrectionem iudicij. ¶ Ita iurauit p viuẽtem in ſecula ſeculorꝝ. i. per ſemetipſum q fuit mortuus, & nunc viuit in ſecula ſeculorꝝ. Reſurgens enim ex mortuis, iam nõ morit, mors illi vltra non dominabit. Ne longius quæramus, cum dicit (ſicut iã diximus)
Supra.1 amen amen, iurat. i. affirmat p ſemetipſum quem conſtat eſſe veritatem, teſtem fidelem,
Roma.6 ſicut & longè ſupra teſtat ſpũs, dicens eccleſijs: Hæc dicit, amen teſtis fidelis & verus. Ipſe
Supra.3 eſt p quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil. Seipſum ergo deſcribens, rectè
Iohan.1 dicit: Qui creauit cœlum & ea quæ in illo ſunt, & terram & ea quæ in ea ſunt, & mare & ea in eo ſunt. Quod ipſe eſſet ille viuens p quem iuraret, quod ita iurando p ſemetipſum iuraret, ipſo eiuſdem ſtantis habitu ſubintelligi promptum eſt. Sic nanq; ſtabat, vt contingeret tria hæc, ipſum ſe eſſe ſignificans q omnia contineret. Dextrum nanq; pedem ſup mare, ſiniſtrum autem ſup terram poſuerat, & in cœlum, quod horum tertium vel primũ eſt, manum ſuam leuauerat. Qui ergo creauit hæc, q manu ſua & pedibus ſuis. i. omnipotentia ſua, continet hæc, certum eſt, qa quod iurauit in hæc verba, quæ dixit, adimplere
Tps amplius non erit poteſt. ¶ Quid eñ iurat? Quia tempus amplius non erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli cum cœperit tuba canere, conſummabit myſterium dei. Tempora quippe circa vel intra cœlum & terram, & mare, & ea quæ in eis ſunt, variant, ſibiq; decedẽdo ſuccedunt, ac pinde q illa creauit, ſine dubio tempora quoq; illorꝝ præfixit, eademq; finire potẽs eſt cum voluerit. ¶ Quia tempus (inqt) amplius non erit, ſubaudit pœnïæ, quẽadmodum fuit hactenus, poſtquam anteriores tubis cecinerunt angeli. Nam & poſtq̃ primus angelus tu-
Gene.19 ba cecinit, & deſcendẽte igne in pentapoli perierunt impij, euadente iuſto Loth, tempus pœnïæ ſuperfuit, & poſtquam ſecundus angelus tuba cecinit, & tranſeunte populo dei
Exodi.14 per mare rubrum, inimici illorꝝ ſunt demerſi, tempus pœnïæ ſuperfuit reſiduis, & poſtq̃ tertius angelus tuba cecinit, & habitatores terræ p opa odibilia defluentes, in manu filiorꝝ
Ioſue.1.12. Iſrael pdere voluit, tempus pœnïæ reſeruatum fuit, & poſtquam quartus angelus tuba ce-
Nume.16. cinit, & quaſi in ſolem. i. in populum dei ira facta eſt, vt corpora eorꝝ in deſerto proſter-
Iudic.2.3 nerent tempus pœnitẽtiæ datum eſt cæteris, & poſtquam quintus angelus tuba cecinit, & illi qui introierant in terram repromiſſionis, traditi ſunt quinquies in manus gentium,
Pſalm.105 pro eo quod non diſperdiderunt gentes, quas dixit dñs illis, tempus pœnitentiæ ſupfuit,
Sup.9 & poſtquam ſextus angelus tuba cecinit, & ſoluti ſunt quatuor angeli, id eſt, quatuor prin
Roma.11 cipalia regna mundi, Babylõnium, Perſicum, Macedonicum, atq; Romanum, vt occiderẽt, & in captiuitatẽ Iudæorꝝ ducerẽt genus propter peccata eiuſdẽ populi, adhuc pœnitentiæ locus eſt, vt reliquiæ ſaluæ ſint. ¶ Sed tandẽ quid cum ſeptimus angelus tuba cecinerit, i. cum venerit extrema dies iudicij? Nihil omnino temporis amplius erit, nullus locus, nul-

cus,nullum ſpatiũ pœnitẽdi vltra iam erit.Nanq; illa particularia ſiue localia iudicia fuerunt,illud iudiciũ vniuerſale erit,neq; reſeruabit huic ſeculo quisq̃ vt pœniam agere poſſit.Cum ille tuba canere cœperit,quæ tuba nouiſſima erit,cuius & apoſtolus Paulus meminit,omnes(inquiẽs)reſurgemus,in momento,in ictu oculi,in nouiſſima tuba:canet em̃ tuba,& mortui reſurgẽt incorrupti:Ltũc cõſummabit myſteriũ.J .i.ſecretũ conſiliũ dei, quo hactenus vſus eſt erga peccatores,flagellando, & inter flagella longa illis ſpacia præſtando pœnitẽdi.In quo conſummabit illud myſterium dei:In eo nimirũ q̃ ibunt impij in ſuppliciũ æternũ,iuſti aũt in vitam æternã,Lſicut euangelizauit p ſeruos ſuos prophetas.J.i.p apoſtolos &p euãgeliſtas.Nam iſtos quoq; dñs prophetas appellat:Ecce(inqt) ego mitto ad vos prophetas,& ſapiẽtes,& ſcribas. Prophetæ nanq; veraciter ſunt dicti, qui de ſummis rebus,de iudiciõ,ſeculõq̃ futuro prophetauerunt. Tanta erit illa nouiſſima tuba,vt q illam proſpiciunt,q de illa loquunt, & magnitudinẽ eius prædicant, recte dñs ipſe appellat prophetas. LEt † vox quam audiui de cœlo iterum loquentẽ mecũ, & dicẽtem:Vade,accipe libellum aptum de manu angeli ſtantis ſupra mare & ſup terram.J Vox iſta vox fuit alterius q̃ illius angeli fortis,ſupra mare & ſupra terrã ſtãtis,dixit em̃:Vade accipe libellũ aptum de manu angeli ſtantis ſupra mare & ſupra terrã.Cuius ergo vox iſta erat,niſi eius angeli q hæc & cætera illi oſtendebat,quiq; illi in primordio dixerat,qđ vides,ſcribe in librum?Et forte idcirco nunc dicit ſe iterũ audiſſe vocem eiuſmodi,qa quod illic ſemel ſignificatũ eſt,dicendo,quod vides,ſcribe:idipſum nunc iterũ ſignificat,dicendo:Vade,& libellum accipe. ¶Veruntñ qm̃ poſtmodum ſic dr: Et datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ,dicens:Surge,& metire templum dei, ſic diſtinguere licet,vt quod dictum ẽ huic:Vade,& accipe libellum aptum de manu angeli, commune ſit ei cũ cæteris apoſtolis,videlicet ſcripturas ſenſu apto intelligere,& euangelicæ officium ſubiiſſe prædicationis.Quod aũt poſtmodum dicit:Et datus eſt mihi calamus ſilis virgæ,dicens: Surge & metire templũ dei,propriũ ei datum ſignificauerit,ſ.ius & facultatẽ ſcribendi euãgelij,& ponendi terminos euangelicæ fidei,quos nulli tranſgredi licitũ ſit, vnde poſtmodũ dicendũ erit. LEt abij ad angelum,dicens ei,vt daret mihi librum. Et dicit mihi:Accipe librum,& deuora illum,& faciet amaricare ventrẽ tuum,ſed in ore tuo erit dulce tanquã mel.Et accepi librum de manu angeli,& deuoraui illum,& erat in ore meo tanq̃ mel dulce,& cum deuoraſſem eum,amaricatus eſt venter meus.J Quid em̃ fuit huic Iohanni cæterisq; apoſtolis abire ad hunc angelum poſt clamorẽ eius tam magnum,& dicere illi, vt daret eis libellum,quẽ in manu tenebat aptum niſi id quod omnes ex euangelica veritate notum habemus,qa poſt eius victoris aſcẽſionẽ regreſſi ſunt in Hieruſalẽ cũ gaudio magno,vt ſederẽt ibi quouſq; induerent virtute ex alto,fierẽtq; fortes & idonei ad prędicandum ea quæ ſcripta erant in illo libello,imo in magno ſanctorũ prophetarũ,legis quoque & pſalmorũ libro?Nempe quod(ſicut Lucas teſtat)omnes erant pſeuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus,& Maria matre Ieſu,& fratribus eius.Hoc erat dicere illi magno angelo,vt daret eis librum ad deuorandum.i.appareret eis,& idoneos faceret ad p̃dicandum euangelium,dando ſpm̃ ſanctum,quo agẽte poſſet homo illorũ interior deuorare talem librum.i.& legendo in imis viſceribus recondere,& prædicando ructuare ſanctarũ ſacramenta ſcripturarũ. Quod & factum eſt. Nam cum complerent dies pentecoſtes,factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpũs vehementis, & repleuit totã domũ vbi erant ſedẽtes.Et apparuerãt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis,ſeditq; ſupra ſingulos eorũ.LEt repleti ſunt omnes ſpũ ſancto,& cœperunt loqui varijs linguis, prout ſpũs ſanctus dabat eloqui illis.J.Ait ergo:LEt accepi librum de manu angeli,& deuoraui illum.J Ac ſi dicat: Et accepi dono filij dei & patris eius facultatẽ intelligẽdi ſcripturas,ac prædicãdi virtutẽ & miniſteriũ,& legẽdo atq; intelligẽdo, necnon & loquẽdo ſiue prædicãdo delectatus,refectus & cõfortatus ſum. LEt erat(inqt)in ore meo tanquã mel dulce.J Nihil verius.Nã & hmõi guſtu Pſalmiſta loquit:Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua,ſup mel & fauũ ori meo. Et ipſa ſancta ſcriptura, vere dei ſapia de ſemetipſa dicit:Tranſite ad me oẽs q concupiſcitis me,& à gñationibus meis implemini: Spũs em̃ meus ſup mel dulcis,& hæreditas mea ſup mel & fauũ: Memoria mea in generatione ſeculorũ.Qui edũt me,adhuc eſuriẽt:& q bibunt me,adhuc ſitiẽt.Hæc & his ſilia quæ dicũtur in ſcripturis de dulcedine huiuſce libelli,ſola melius pſentit felix aia quæcunq; meruit experiri quæ guſtauit,quæq; guſtãdo dulcis ipſa effecta eſt tanq̃ fauus mellis, quo delectatus ipſe ſponſus,& dilectus eius dicit ei:Fauus diſtillans labia tua ſponſa,mel & lac ſub lingua tua.Sed vide qd ſequit:Et cũ deuoraſſem(inqt)eũ,amaricatus eſt vẽter meus.J Magna vere dulcedo libelli huius quotieſcũq; deuorat,ſed ipa dulcedo nũc interim,dũ in hoc ſeculo viuit,multis amaritudinibus reſpergit. Non em̃ aduerſarij deſunt,q tribulationũ, & mortis interdum inferant abſinthiũ,Nam hoc eſt,quod de illis, q in illa ſua dulcedine ſimul

1. Cor. 15

Matth. 24 Apli & euãgeliſtę dicũtur etiã prophetæ

Matth. 23 †Et audiui vocem

Infra. 10

Oẽs apli cæperunt librum aptũ in die pẽtecoſtes. Luc. vlt. Actor. 1

Pſalm. 118 Eccli. 24

Cant. 4

Matth. 20

simul amaritudine eiusdem amaricati sunt, scimus & didicimus, qa calicem dñi biberunt, iuxta promissum ipsius dicētis: Potestis bibere calicē, quē ego bibiturus sum? Et rursum: Calicem qdem meū bibetis &c. ¶ Is ipse Iohānes q̄uis materiali gladio, siue aliqua hoim vi non fuerit peremptus, non tñ oīno expers fuit amaritudinis illius. Nam & in feruentis olei dolium fuerat missus, & nunc, cum hæc videret, in Pathmos insula exilio relegatus tenebat. ¶ Igit accipiat qdem librum, & deuoret illum cuicūq; hoc datum est, sed illud sciat q cum deuorauerit illum, cum viuere & docere cœperit secūdum illum, venter .i. anima

2. Timot. 3

eius amaricabit à persequentibus, iuxta quod & veridicus pronuntiat Paulus: Omnes q pie volunt viuere, psecutionem patiunt. Ad reliqua tendamus. [Et dicit mihi: Oportet te iterum prophetare populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis.] Quæ hactenus viderat vel audierat in descensu vel habitu illius angeli, cōmunia sibi cum cæteris fuere apostolis, qa videlicet & ipsi libellum aptum de manu angeli acceperunt & deuorauerunt, &

Cōio Iohāni cū cæteris apīs

fuit in ore eorū dulce tanquam mel, venter autem eorū amaricatus est .i. acceperunt aperto sibi sensu ad intelligendum scripturas per spm̄ sanctum, prædicādi officium, & pro bona voluntate fuit illis dulce hoc facere, pro infidelium autem & impiorū psecutione ventres .i. animæ eorū amaricatæ sunt. ¶ Hoc autem quod nunc refert dictum sibi: Oportet te iterum prophetare, erga proprietatem dictum vel actum intelligendum est ipsius psonæ vt quod dictum est, oportet te iterum prophetare, hoc fit, oportet te ab hoc exilio absolui & euangelicam veritatem calamo & atramento conscribere. Seqtur em̄: Et datus est mihi calamus similis virgæ. Ergo oportet te (inquit) iterum prophetare, ac si dicat: Iam dudum qdem scio, quod absolui velis à corpore, ex toto corde desiderans faciem meam videre, & odor meus concupiscentias æternitatis excitauit in te, & pro hoc multoties rogasti me, vt venires ad me. Dixi tibi quoties rogasti me, & nunc dico tibi, expecta, vt populum liberes creditūrum mihi. Ob hanc causam oportet te expectare, oportet te iterū prophetare populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis .i. cū summa cum reuerentia legant & audiant populi, & linguæ, & reges multi. Nam ecce dum exulas tu, interim Cherintus insanit, Marcion furit, Hebion blasphemare incipit, cæteriq; bacchantur Antichri contra verbum fidei, contra maiestatem & antequam diuinitatem filij dei, dicentes, quod ante Mariam non fuerit, & quod tam recens deus sit vt ex illa initium existendi acceperit. ¶ Præterea futurū est, vt veniat Arrius puicax satelles diaboli, dicturus & psuasurus populis, & gētibus, & regibus multis, qđ idem filius dei creatura sit, & in tempore esse cœperit, quodq; fuerit tempus quando idem filius non fuerit. Propter istos oportet te iterū prophetare, & prouidere populis, & gētibus, & linguis, & regibus multis, vt ab his pestibus populum Chrianū liberes creditūrum mihi. Quomodo prophetare? Ait: [Et datus est mihi calamus filis virgæ, dicēs: Surge, & metire tēplum dei & altare, & adorātes in eo: Atrium autem, quod est foris templum, eijce foras, & ne metiaris † eum, qm̄ datum est gētibus.] Calamus similis virgæ facultatem scribendi significat cū magisterij authoritate. Calamus nāq; scriptorū, virga magistrorū est: Et sunt vel fuerunt aliqui qbus calamus datus est, sed non filis virgæ .i. filis facultas, sed non cum illa magisterij dignitate, vt de nulla illorū sententia siue dictione liceat cuiquam ecclesiastico dubitare. Hoc nanq; magisterium tantūmodo prophetarū & apostolorū est, & illis solis hæc virga data est. Vnde in psalmo sic determinatum est: Dñs narrabit in scripturis populorū, & principum horū q fuerunt in ea.

Psalm. 86

Post apīos & euāgelistas nulli data ē similis scribēdi authoritas.

¶ Et principum horū (inqt) q fuerunt in ea .i. apostolorū & prophetarū, siue etiam euangelistarū. Vide quid dicat: Qui fuerunt, non, q sunt, vt exceptis apostolis, quodcunq; aliud postea dicitur, abscidat, nec habeat postea authoritatem. Quàmuis ergo sit aliqs sanctus post apostolos, quàmuis disertus sit, non habeat authoritatem, qm̄ dñs narrat in scripturis populorū & principum horū qui fuerunt in ea. Igitur datus est mihi calamus similis virgæ, id est, data est mihi facultas scribendi cum principatu, & omnimoda magisterij authoritate, vt principatum cathedramq; magisterialē haberem in medio ecclesiæ, cuius ad pedes sederent, cuius ab ore penderent omnes filij ecclesiæ, non dubium habituri, non negligere ausuri quippiam eorū quæcunq; meo calamo exaratum haberet volumen meum, volumen euangelicæ veritatis & grē. Talis calamus mihi datus est, & is qui dedit, precepit ita dicens: [Surge, & metire templum dei & altare, & adorantes in eo.] Ac si dicat: Ecce cōgregatio taurorū in vaccis populorū, id est, ecce tumultus hæreticorū in ecclesijs populorū, vt excludāt eos q probati sunt argento, vt eijciāt à templo dei q probitatē tenent, q probi & probati sunt, sensumq; probatū habent in omni verbo vel sermone diuino. Insurge increpemus feras istas, feras arundinis, tauros cornupetas & ceruicosos, vastatores scripturarū veritatis. Surge (inquā) & metire tēplum dei & altare, i. Chm̄ dei filium, q & templū dei est, & altare sanctę ecclesiæ, templū videlicet dei, scdm corpus quod assumpsit ex virgine: altare vero, secundum dignitatem vtriusq; naturæ, diuinæ scilicet & humanæ.

Corpu

Corpus nãq; ꝙd assumpſit, templũ dei est, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, propterea dixit: Soluite tẽplũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, hoc autẽ dicebat de tẽplo corporis ſui. ¶ Porro altare ſanctæ eccleſiæ eſt eadẽ ſubſtãtia iam glorificati corporis, ſimul cũ illa quæ habitat in eo plenitudine diuinitatis, iuxta veridicã autoritatẽ ſanctæ ac myſticæ legis, in qua deus dicit: Altare de terra facietis mihi, id ẽ, Chriſtũ verũ deũ verumq; hominẽ, terreno corpore incarnatũ ſiue incorporatũ confitentes, veras hoſtias offeretis mihi. Iſtud tẽplũ dei, iſtud altare metire. Nã ecce mali mẽſores male & peſſime mẽſi ſunt, & de terminis eius, ꝙs hæretica infidelitate nimiũ mutilãt, dicẽdo, Chriſtũ nõ fuiſſe ante Mariã, grandẽ tumultũ facere incipiũt. ¶ Tu ergo metire, & menſuras eius extẽde, calamo iſto perſcribẽs quantæ longitudinis aut latitudinis ſit aut debeat eſſe. Longitudinẽ eius ſupra extende: ſupra, inquã, ante Mariã & ante Abrahã, imo & ante Adam, ſed & ante cœlũ & terrã vſq; ad antiquũ dierũ, vſq; ad antiquitatẽ antiqui dierũ & dic: In principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ, hoc erat in principio apud deũ. Ita metire templũ hoc, & altare, & tam longe mẽſuras eius extende. ¶ Metire etiã adorãtes in eo, id eſt, oſtẽde cuius vel quãtæ magnitudinis ſint qui fideliter credẽtes bene ſentiũt de eo. Verbi gratia, ſic dicẽdo: Quotquot aũt receperũt eũ, dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri. Sic metire, & talis vel tantæ mẽſuræ fore illos oſtende, vt filij dei nominentur & ſint. L Atrium aũt quod eſt foris, eĳce foras, & ne metiaris illud, qm̃ datũ eſt gentibus. J Quod eſt illud atriũ ꝺd iam foris eſt, niſi quodcunq; cõuenticulũ hæreticorũ, qui & ſi ſeſe intus eſſe contendũt, nihilominus tamen foris ſunt, & in illud dei templũ, id eſt, ad Chriſtũ nequaq; pertinẽt aut peruenĩũt? Illos ergo foras eĳce, id eſt, foris eſſe, fõras exiſſe cõuince. Exempli gratia, vt dicas: Ex nobis exierũt, ſed nõ erant ex nobis. Illud atriũ, illos hæreticos, q ſicut atriũ templo quidẽ vicinũ eſt, ſed in tẽplo vel templũ non eſt, ita ſunt habẽtes quidẽ ſpeciẽ pietatis, virtutẽ aũt abnegãtes, ne metiaris, id eſt, nihil ad illos pertinere cõteſteris menſurã illã, quæ data eſt his q receperunt eũ, qui credunt in noĩe eius, ſcilicet poteſtatẽ filios dei fieri. Quare? Quoniã, inquit, datũ eſt gẽtibus, id eſt, qm̃ inter gentiles reputant. Dicũt ſe Chriſtianos eſſe & non ſunt, ſed mentiunt, quia Chriſtiani nõ ſunt, ſed cũ gentibus eodẽ malignitatis ſpũ debacchãtes, Chriſtianos perſequunt. Nã hoc eſt ꝺd ſequitur. L Et ciuitatẽ ſanctã calcabũt menſibus quadraginta duobus. Et dabo duobus teſtibus meis, & prophetabũt diebus mille ducẽtis ſexaginta amicti *ſacco. J Notũ eſt ex hiſtorĳs eccleſiaſticis, qa ciuitatẽ ſanctã, id eſt, eccleſiã, hæretici cũ gentibus ſimili furore peſecuti ſunt, nõ tantũ mẽſibus quaqragintaduobus, ſed menſibus & annis multo plurimis. ¶ Cur ergo dixit mẽſibus quadraginta duobus, qui menſes nõ ſunt amplius q̃ triũ annorũ & ſemiſſis? videlicet propter intimandã magnitudinẽ perſecutionis Antichriſti, quæ tãta erit, vt pene ſola debeat cognoſci vel p̃noſci, & pro cunctis perſecutionibus ſola cõputari, quaſi cæteræ perſecutiones illi cõparatæ perſecutiones nõ ſint aut fuerint. Illã nimirũ perſecutionẽ tanti futurã eſſe tẽporis. ¶ Daniel quoq; hoc modo dictũ ſibi audiuit. Et putabit q̃ poſſit mutare tẽpora, & leges, & tradent in manu eius vſq; ad tẽpus & tẽpora, & dimidiũ tẽporis. Item: Quia in tẽpus & tẽpora, & dimidiũ temporis, & cũ cõpleta fuerit diſperſio manus populi dei, cõplebunt vniuerſa hæc. Tempus nanq; & tẽpora & dimidiũ tẽporis, tres & ſemis annos intelligimus. Nã & ſupra in eodẽ propheta legimus, q̃ ſeptẽ tẽpora tranſierũt ſuper Nabuchodonoſor, id eſt, ſeptem anni efferationis eius. Ipſe quoq; ꝺd per tẽpus, & tempora, & dimidiũ temporis, annũ, & duos annos, & dimidiũ anni velit intelligi, manifeſtius exprimit per numerũ dierũ poſtmodũ dicendo ſic: Et à tẽpore cũ ablatũ fuerit iuge ſacrificiũ, & poſita fuerit abominatio in deſolationẽ, dies mille ducẽti nonaginta. Etenim ſi iuxta rationẽ menſiũ lunariũ, ꝙs ſolos cum emboliſmis ſuis nouerũt Hebræi, dies iſtos diuidas, vix paucos ſupra inuenies q̃ attinet ad tẽpus & tẽpora, & dimidiũ tẽporis. i. ad annũ & duos annos, & dimidiũ anni. ¶ Nunc illud quærere dignũ eſt, cur hic Iohãnes cũ dicere potuiſſet, & ciuitatẽ ſanctã calcabunt tribus annis & dimidio, dicere maluit mẽſibus quadraginta duobus. Item q̃ & prophetabũt, inquit, diebus mille ducẽtis ſexaginta, q ſunt dies eorundẽ temporũ ſiue annorũ triũ ac ſemiſſis, tricenis diebus p̃ menſes ſingulos diſtributis. Nunquid eñ caſu vel abſq; ratione numeros iſtos menſiũ atq; dierũ taxare maluit? Non vtiq;, ſed ſicut aliàs in ſcripturis per numeros multa ſignificat ſenſuũ vtiliũ dignitas pulchra & delectabilis, ita & hic ſub numeris iſtis pulchrũ aliq̃d & delectabile vult intelligi. Quod vt manifeſtius fiat, de natura quorundã numerorũ ratio poſtulat aliquid p̃libare, ꝺd oſtium intelligẽtiæ citius aperiat. ¶ Numerorũ partiũ, alĳ ſunt ſuperflui, alĳ diminuti, alĳ perfecti. ¶ Perfecti dicunt, qui ſuis partibus æqui ſunt, nec craſſant abundãtia, nec egent inopia: vt exẽpli gratia, ſenarius: Nanq; ſenarius habet partẽ mediã, id eſt, tres, & tertiã, id eſt, duos, & ſextã, id eſt, vnũ, quę in vnã ſummã ſi redactæ ſint, per totũ numeri corpus ſuis partibus inuenĩt, id eſt, integer ex ipſis ſenarius

Coloſſ. 2 Iohan. 2 — Exod. 20 — Iohan. 1 — Iohan. 2 — 2. Timot. 3 Iohã. 1 — Apoc. 11 — Danie. 7 — Danie. 12 Danie. 4 — Danie. 12 — Myſterium numerorũ. — Numerus par, triplex eſt.

Diminutꝰ vt octonarius.

narius reſtituitur.¶Diminutus vero ille numerus dicit, cuius eodē modo cōpoſitæ partes pauciores ſunt,& eiuſdē numeri cuius erāt partes multitudine ſuperant, vt exempli gratia,octonarius:Habet em̄ octonarius partē mediam,i.quatuor,habet & quartā.i.duos, habet & octauā.i.vnā.Quæ cūctæ in vnū redactæ ſeptē colligunt,minorē ſcilicet ſummā q̄ erat octonarius cōcludentes.¶Porro ſuperflui nominant illi,quoꝝ partes vltra q̄ ſatis eſt ſeſe porrexerint, vt exēpli gra,duodenarius:Huius em̄ partes maiorē ſummā colligunt,q̄ erat ipſe duodenarius.Eſt eſt duodenarij medietas ſex, pars tertia quatuor,pars quata tres,pars ſexta duo,pars duodecima vnū.Omniſq; hic cumulus redūdat in ſedecim maiorē vtiq; ſummā q̄ erāt duodecim.¶Eſt aūt(inquiūt philoſophi tā ſeculares q̄ eccleſiaſti)magna in his ſimilitudo virtutis & vitij.Perfectus nāq; virtutū,diminutus atq; ſupfluus ſimilitudinem habēt vitioꝝ.¶Nimiꝝ de ſuperfluis iſti ſunt numeri,q̄s hic ſcriptura iſta nobis obtulit,videlicet q̄dragintaduo & mille ducēti ſexaginta.¶Habet nāq; hic numerus,ſcilicet quadragintaduo, partē mediā.i.vigintiunū,tertiā.i.quatuordecim, ſextā id eſt ſeptē,ſeptimā,id eſt ſex,quartādecimā,id eſt tria,viceſimāprimā,id eſt duo,quadrageſimāſecundā,id eſt vnū.Quæ profecto partes in vnū redactæ,maiorē ſummā q̄ erant q̄dragintaduo ſimul colligūt.Quinquaginta em̄ & quatuor faciūt.Ita numerus iſte mēſiū quadragintaduoꝝ ſuperfluit,& vltra menſurā ſuæ originis partes excreſcūt,tanq̄ ſi quis multis ſup naturā manibus natus ſit,vt Centimanus gigas,vel triplici cōiunctus corpore vt Geryon tergeminus,vel quicq̄d vnq̄ mōſtroſum naturæ in partiū multiplicatiōe ſurripuit.¶Amplius aūt numerus dieꝝ mille ducentoꝝ ſexaginta in partibus ſuis excreſcit & ſuperfluit,habet nāq; hic numerus mediā partē,id eſt, ſexcentos triginta,tertiā partē,id eſt,quadringentos viginti,quartā,id eſt,trecentos quindecim,quintā,id eſt,ducētos quadragintaduo,ſextā,id eſt,ducētos decē,ſeptimā,id eſt,centū octoginta,nonā,id eſt,centū quadraginta,decimā,id eſt,centū vigintiſex,duodecimam,id eſt,centum quinq;,quartamdecimā,id eſt,nonaginta,quindecimā,id eſt, octogintaquatuor, octauamdecimā,id eſt,ſeptuaginta,viceſimā,id eſt,ſexagintatres,viceſimāprimā,id eſt,ſexaginta,viceſimāoctauā,id eſt,quadragintaquinq;,triceſimā,id eſt,quadragintaduo,triceſimamquintam, id eſt,trigintaſex,triceſimamſextā,id eſt,trigintaquinq;,quadrageſimamſecundā,id eſt, triginta,quadrageſimamquintā,id eſt,vigintiocto,ſexageſimā,id eſt,viginti ſexageſimamtertiā,id eſt,viginti,ſeptuagēſimā,id eſt,octodecim,octogeſiman a,id eſt quindecim,nonageſimā,id eſt,quatuordecim,centeſimamquintā,id eſt,du decim,centeſimamuiceſimamſextā,id eſt,decem, centeſimāquadrageſimam,id eſt,nouem,cēteſimā octogeſimā,id eſt,ſeptē,ducenteſimādecimā,id eſt,ſex,ducenteſimam quinquageſimāſecundā,id eſt quinq;,trecēteſimā quintādecimā,id eſt quatuor,quadringēteſimā viceſimā id eſt tres,ſexcēteſimā triceſimā,id eſt duo,milleſimā ducenteſimā ſexageſimā,id eſt vnū. Oēs iſtæ partes numeri huius,id eſt,mille ducentoꝝ ſexaginta in vnū redactæ tria milia centū & octo faciunt.In tantū numerus iſte ſuis partibus excreſcit & effluit.¶Cū igitur, vt ſupra iam dictum eſt,philoſophoꝝ omniū tam ſecularium q̄ eccleſiaſticoꝝ eadē ſententia ſit,ſimilitudinē in huiuſmodi numeris,qui ita ſunt vel dicunt ſuperflui, non virtutis eſſe,ſed vitij:Quid ſcripturæ huius autorē intēdere arbitramur,dū mauult dicere,mēſes quadragintaduos.Item q̄ dies,mille ducentos ſexaginta,q̄ tēpus & tēpora,&dimidiū temporis,ſiue annū & duos annos,& dimidium anni? Quid,inquā,niſi vt ſignificet ex numeris tam ſuperfluis,illam quæ tunc temporis futura eſſe à dño prædicta abundantiā iniquitatis? Ipſe em̄ dixit:Et quoniam abundauit iniquitas refrigeſcet charitas multoꝝ.Sed & alibi ſcriptum eſt:Annunciaui & locutus ſum,multiplicati ſunt ſuper numeꝝ.Vtrunq; ſcriptura veridica tradit,& quia annunciante Chriſto dño,hi qui credentes vel Chriſtiani dicerentur multiplicandi eſſent ſuper numeꝝ, multis vacuā nominis huius profeſſionem ſuſcipientibus,qui ad electoꝝ nō pertinerent numeꝝ,& quia tēpore perſecutionis abundante iniquitate refrigeſcere haberet charitas multoꝝ.Bene ergo & numerus mēſiū quadragintaduoꝝ ſatis ſuperfluis,& numerus dieꝝ mille ducētoꝝ ſexaginta,multo maxime ſuperfluus,hic legētibus offert,vt vtrūq; ſcilicet & multiplicitas credentiū ſiue profitentiū,de qua dictū eſt,annūciaui & locutus ſum,multiplicati ſunt ſup numeꝝ,& abundantia iniquitatis,de qua item ſcriptū eſt:Et quoniā abundauit iniquitas,refrigeſcet charitas multoꝝ,pulchra & venerabili ſignificatione myſteriū regni dei noſſe merentibus ſignificet.¶Qui porro ſunt,vel quid ſibi volunt duo teſtes iſti,de quibus dicit.LEt dabo duobus teſtibus meis & prophetabūt? JNunquid nō plures q̄ duos hoīes teſtes ad prophetandū iſte prophetaꝝ dominus & autor habuit vel habiturus eſt? Nunquid non teſtes eius oēs(vt de cæteris nūc cōfeſſoribus taceam)apoſtoli ſunt & martyres? Magna vere & grauiſſima,ponderiſq; immenſi eſt hæc in ore potentis dictio,vt cū teſtes habeat tā multos tāq; innumerabiles,duos tantū ſe habere pronūciet,&hoc legitimo ſatis teſtiū numero

Matth.24 Pſal.39

Qui ſunt illi duo teſtes qui ꝓphetabunt.

mero contentus sit. Duorꝫ nanq; ad minus hominũ testimoniũ lex sacra recipit, & si plures non sint, tamen paucis contenta est. Sic em̃ dicit: Non stabit testis vnus contra aliquẽ quicq; d illud peccati & facinoris fuerit, sed in ore duorꝫ aut triũ testiũ stabit omne verbũ. Deut. 9

¶Igitur & dabo, inqt, duobus testibus meis, & prophetabũt, Sic intelligi digne potest, ac si diceret: Cũ tu mẽsus fueris templũ dei & altare, id est, cum tu terminos fidei dilataueris & prolongaueris, vt expedit, calamo tuo, id est, autoritate scripturæ euangelicæ, non patiar deesse aliquos q te testificentur pro me ita scripsisse, ita sensisse. Quid em̃, si ita dixi, & verꝫ dixi, qa multi vocati, pauci vero electi: Nunq̃ tam pauci erunt electi, nunq̃ per abundantiã iniquitatis ita refrigescet charitas, vt minus q̃ duos testes inuenire queat euangelij veritas. Matth. 20 Matt. 22

¶Quid vero inquis, si saltẽ duo testes cõtra tot aduersarios extiterint: Nimirũ iustũ ac legitimũ damnationis iudiciũ ad ejciendũ foras illud, q̃d supra dixi, atriũ gentibus datũ. Nõne & cõtra tantã multitudiuẽ filiorꝫ Israel murmurantiũ, & terræ repromissionis detrahentiũ, duo testes videlicet Iosue filius Nun, & Caleph filius Iephone, suffecerũt ad ipsorꝫ iudiciũ, vt merito prosternerent in deserto corpora eorꝫ: Soli nãq; duo hi ad oẽm multitudinẽ locuti sunt dicẽtes: Terra quã lustrauimus valde bona est, & omnis multitudo, qa testimoniũ illorꝫ nõ recepit, in deserto prostrata est. Igitur & nũc etiã si nõ plures q̃ duo testes mihi fuerint, q testimoniũ perhibeant veritati, omnis multitudo cõtradicentiũ portabit iudiciũ quantacũq; sit. Num. 13.

¶Si em̃ & in passione duo falsi testes aduersarijs meis cõtra me sufficere visi sunt, qui surgẽtes dixerũt: hic dixit, possum destruere templum dei, & in triduo reædificare illud, cur nõ & mihi versa vice cõtra aduersarios meos duo veri testes sufficere debeant. Matth. 26.

¶Veruntamen qm̃, vt supra dicere vel quærere cœperã, innumerabiles nobis sunt multitudines martyrꝫ. i. testiũ, etiãsi numerare velimus solos illos qui in testimonio sanguinẽ suũ fuderũt, recte iam dicendũ quia testes huius q hæc loquitur, & vere q̃ multi sunt, & nihilominus iuxta quandã rationẽ tantũmodo duo, id est, duobus ordinibus distincti sunt, videlicet, q̃modo Enoch & Helias, ambo sancti & deo dilecti à semetipsis differũt. Enoch nãq; nullas legit persecutiones pertulisse, sed in pace cũ deo ambulauit, & nõ inueniebat, quia tulit eũ deus. Helias vero notũ est quãtas persecutiones impissimæ Iezabelis pertulit. Secundũ duos illos vsq; hodie & vsq; in finẽ seculi testes Christi distincti sunt, ita videlicet vt alij sint testes q in pace sanctæ ecclesiæ fideliter viuentes, loquẽdo pariter & scribẽdo testimoniũ veritati perhibuerũt & perhibere nõ desinũt: alij qui in persecutione pro statu fidei pugnãdo, supradictas tẽpli dei & altaris, & adorantiũ in eo mẽsuras defenderũt, & in defensione sanguinẽ suũ fuderunt vel fusuri sunt. Hi duo sanctorꝫ ordines recte dicunt duo testes. Gen. 5. 3. Reg 18. 19

Ait ergo. LEt dabo duobus testibus meis Quid dabo eis: Nimirꝫ os & sapientiã, sicut promisi dicẽs: Ponite ergo in cordibus vestris non p̃meditari quẽadmodũ respondeatis: Ego em̃ dabo vobis os & sapientiã, cui nõ poterunt resistere & cõtradicere oẽs aduersarij vestri. Quo dicto nõ vtiq; testibus suis solicitudinẽ adimit, sed hoc imperat, vt nõ prophetẽt de cordibus suis, illa tantũmodo scire & dicere cõtenti, q̃ sancta scriptura porrexerit, q̃ sanctus sanctæ scripturæ cõditor spũs suggesserit LEt prophetabũt, inquit, diebus mille ducentis sexaginta. Prophetabũt, id est, prædicabunt, nõ vtcunq;, sed ita vt intelligant & reuelent ea, q̃ intus reposita sunt arcana scripturarꝫ, & hoc diebus mille ducẽtis sexaginta, id est, etiã in illa nõ omnes refrigescentes iniquitatis abundãtia, quã huius numeri supra scripta superfluitas significat. Diximus quidẽ pro posse de huius numeri natura superflua. Chrũs dat os & sapiẽtiã testibus suis. Matth. 10 Luc. 21.

¶Sed adhuc restat q̃d forte quis quærat, videlicet q cũ Daniel dies scripserit mille ducẽtos nonaginta, isti magis placuerit dicere mille ducẽtos sexaginta. Ad hoc rñdere licet, quia paulo quidẽ maior est numerus mille ducenti nonaginta, q̃ mille ducẽti sexaginta, verũtamen de partibus minoris huius q̃ de partibus maioris illius, excrescit multo numerosior quãtitas. Huius nãq; minoris numeri, id est, mille ducentorꝫ sexaginta partes coaceruatæ, vltra tria milia, sicut iã p̃monstratũ est, excrescũt, illius aũt maioris partes (q̃uis & ipse superfluus sit) ad duo milia nõ peruenirũt. Cur Iohannes air, dies 1260 Daniel vero dies 1290.

¶Quod etiã hic demõstrare promptũ est, habet nãq; ille Danielis numerus, scilicet mille ducẽti nonaginta partẽ mediã, id est, sexcẽtos quadragintaquinq;, tertiã, id est, quadringẽtos triginta, quintã. i. ducẽtos quinquagintaocto, sextã, id est, ducẽtos quindecim, decimã, id est, centũ vigintiocto, quintãdecimã, id est, octogintasex, tricesimã, id est, q̃dragintatres, quadragesimãtertiã, id est, triginta, octogesimãsextã, id est, quindecim, centesimãuicesimamnonã, id est, decẽ, ducẽtesimamquintãdecimã, id est, sex, ducentesimãquinquagesimãoctauã, id est, quinq;. quadringẽtesimãtricesimã, id est, tres, sexcentesimãquadragesimãquintã, id est, duo, millesimam ducentesimam nonagesimã, id est vnũ. ¶Plures vel alias huius numeri partes nõ facile quis reperiet, q̃ videlicet partes simul coaceruatæ superfluũt quidẽ vltra quantitatẽ, cuius partes sunt, verũtamen nec ad duo milia, sicut iã dictũ est, excrescũt, faciunt em̃ mille octingentos septuagintaocto, cũ numeri minoris, id

est,mille ducentorꝝ sexaginta,qui p̃senti loco datus est,in vno redactæ partes, vltra tria milia,sicut iam dictũ est,protẽdant. Igitur & ille Daniel & iste Iohãnes,siue is qui Iohãni loquitur,vterq; numeris superfluis vsus,illã de qua iam sæpe dictũ est,iniquitatis abundã tiam significat. Sed iste q ex ipsius dñi ore audierat, qm̃ abundauit iniquitas, refrigescet Matth. 24 charitas multorꝝ,vt eandẽ iniquitatis abundantiã acrius innueret,& multo magis superfluũ numerꝝ accepit vel dedit,& ab eadẽ tẽporis quantitate quã Daniel p̃uiderat,nõ valde in longũ recessit. ¶ Notandũ tandẽ valde,quod cũ dixisset,& prophetabũt diebus mille ducẽtis sexaginta,addidit. Lamicti sacco, quid est em̃ amicti sacco,nisi multũ humiliati,omnimodo pœnitẽtiæ studio. Saccus nãq; durã pœnitentiæ austeritatẽ significat,quo lugentes operiri solẽt,maxime q̃ pœnitẽtes. Sicut de rege Niniue scriptũ est,qa ad p̃dicationẽ Ionæ surrexit de solio suo,& abiecit palliũ suũ à se,& indutus est sacco,& sedit in cinere. Sed quis nõ miretur testes istos tantæ dignitatis sacco debere amiciri? Attamen ita est. Eorꝝ nãq; est in sacco & cinere peccata hominũ lugere,& tanto magis corã dño humiliari,quãto maior in suo tẽpore est abundãtia iniquitatis. ¶ Sic Helias cum Iezabel & Achab pphetas dñi occiderẽt,& altaria eius suffoderẽt,nõ mollib⁹ vestiebat aut in domibus regũ erat,sed in deserris,incultus & hispidus,asperã vitã ducebat. Nã de eiusmodi cultu vel habitu eius sic scriptũ est: Cuius figuræ & habitus,inq̃t Ochozias,est vir q occurrit vobis, & locutus est verba hæc? At illi dixerũt: Vir pilosus & zona pellicea *accinctis renibus. Qui ait: Helias Thesbytes est. ¶ Hoc respiciẽs & Apostolus cũ dixisset: Sancti ludibria & verbera experti,insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt,tentati sunt,in occisione gladij mortui sunt,etiã hæc intulit: Circuierũt in melotis,in pellibus caprinis, egentes,angustiati,afflicti. ¶ Itaq; testes isti fideles,eo ipso q̃ fideles sunt vel erũt illa tribulatione,peccata lugebũt populorꝝ,quõ tunc Helias & Helisæus in desertis,in solitudinibus,in montibus,& in spelũcis peccata Israelis lugebũt,cæteriq; filij prophetarꝝ. Nunquid em̃ absq; causa peccati,dies illi tribulatiõis tales erũt? Nõ vtiq;,sed sicut alibi scriptũ est: De humo nõ egredietur dolor,sic & tunc nõ pro nihilo,sed pro peccato consurget illa tribulatio. Cũ aũt multa sint peccata in populo Christianitatis,nõ ab re est scire vel quærere scripturarꝝ exẽplis quo maxime vel quali pro peccato illa talis tribulatio cõtra ecclesiam cõsurgere permittẽda sit. ¶ Illustris & notæ sciẽtiæ vel fidei vir beatus Hieronymus locũ illũ in Michæa pertractãs: Principes eius in muneribus iudicabãt,& sacerdotes eius in mercede docebãt,& prophetæ eius in pecunia diuinabãt,& super dñm requiescebant, dicẽtes: Nunq̃d non dñs in medio nostrũ? non veniẽt super nos mala propter hæc,causa vestri,Sion quasi ager arabitur,& Hierusalẽ quasi aceruus lapidũ erit,& mons tẽpli in excelsa syluarꝝ. Hæc inter cætera dicit Petrus apostolus: Argentũ,inquit,& aurũ nõ habeo. Poterat vtiq; Simoni Mago vendere q̃d petebat,imo poterat simulare vendentẽ. Spiritus em̃ sanctus nec venundari nec emi potest,sed oblatã pecuniã cũ offerente damnauit. Nunc videas prophetas Hierusalẽ nõ habere in ore prophetiã,& in dño requiescere,& dicere: Nõ venient super nos mala. Quorꝝ causa speculatoriũ dei hostili aratro diuiditur & locus quondã pacis ruinis plenus fit,& templũ dñi in vepres spinasq; cõuertitur,& est habitaculũ bestiarꝝ. Et post aliqua: Propter q̃d causa nostri qui tales sumus, q Sion ædificamus in sanguine,& Hierusalẽ in iniquitate, q iudicamus in muneribus,qui in mercedibus respondemus, q in pecunia diuinamus,& super hoc fictã nobis sanctimoniam vendicantes dicimus: Nõ venient super nos mala. Audiamus sententiã dñi quæ sequatur: Sion, & Hierusalẽ,& mons tẽpli,speculatoriũ & visio pacis,& templũ Christi,in cõsummatione & in fine,quãdo refrixerit charitas,& rara fides fuerit, quasi ager arabitur, & redigẽt in tumulos,& erit in ecclesia syluarꝝ,vt vbi amplæ quondã domus erãt,& absq; numero acerui frugũ,ibi vix parua sit casula seruãs speciẽ ciborꝝ,refectionẽ animæ nõ habentium ¶ Cũ hæc dicit,profecto scire nobis & dicere licet, q̃a causa futuræ tribulationis tam magnæ,peccatũ est maxime graduũ ecclesiasticorꝝ,peccatũ venalitatis & auaritiæ, q̃d nunc aspicimus & vbiq; regnare videmus,ambitione nimia cũcta deuastãte, auaritia pene vniuersa reposita intus in ecclesijs deuorãte,vbi q̃a licet viuere,libet etiã ambire: Vnde tũc merito fiet,vt q̃a non licebit viuere,etiã non libeat ambire,multo amplius,multo miserabilius q̃ tẽpore persecutionis Neronianæ siue Diocletianæ, q̃bus vrgentibus nimirũ gradus ecclesiasticos nec emere delectabat,nec vẽdere vacabat. Igit̃ amicti sacco prophetabunt,id est,pœnitentiã agẽtes & alijs p̃dicantes,& populo testimoniũ veritatis annuntiabunt,& deo quatenus plagã cessare faciat,siue vt se ne in errorẽ inducant liberet,tota intentione supplicabũt. Sequitur. Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra, in conspectu dñi stãtes. Quasi quæreres, q̃s ex eo, q̃ amicti sacco prophetabũt, fructus sperari deberent? Hi sunt, inq̃t, duæ oliuæ, & duo cãdelabra. Ac si dicat: Quia sic prophetabũt, idcirco erũt in suo tpe arbores bonæ, arbores oliuæ, pulchræ & fructiferæ, feraces misericordiæ de

cœlo

cœlo impetratæ, vt propter eos breuient dies illi tam mali, tã calamitosi. Ipsi nanq; sunt electi illi, de quibus ipse in euangelio futura hæc prænuncians dicit: Et nisi breuiasset dñs dies, non* fuisset salua onnis caro. Sed propter electos q̃s elegit breuiauit dies. Itaq; erũt oliuæ, i. causa misericordiæ tũc accelerandæ. Oliua nãq; misericordiã dñi solet in scriptu ris significare, non solũmodo pro similitudine fructus, cuius suaui & leni vulnera curãtur vnctione, verumetiã pro ipso suo nomine quod tractũ est à Græco ἔλεος, quod Latine di citur misericordia. ¶Candelabra vero in quo sunt: In eo videlicet q̃ in illis diebus tam ni gris, tã tenebrosis, clara prophetia siue p̃dicatione lucebunt, ita vt fieri non possit vt in er rorem inducatur quispiam elector̃. Cuius videlicet erroris tantũ erit periculũ, vt dicere curauerit ipse dominus custos elector̃. Surgent em̃ pseudoprophetæ, & dabũt signa ma gna & prodigia, ita vt in errorẽ inducantur (si fieri potest) etiã electi. Itaq; & duæ oliuæ & duo candelabra hi sunt. ¶Sic in illo tẽpore, cũ Iezabel, nox, & illius antiquæ eccleſiæ magna obscuritas, cœlũ obtenebrasset, & p̃ suos satellites prophetas Baal tenebras sparge ret, stetit Helias, qui & tanq̃ cãdelabrũ lucem funderet opportunã, quatenus diceret po pulus: Dominus ipse est deus, dominus ipse est deus, & tanq̃ oliua de cœlo impetraret po pulo misericordiã, vt cœlum daret pluuiam, & terra daret fructũ suũ. Vnde dicitur in lau dibus patrũ: Et surrexit Helias propheta quasi ignis, & verbũ illius quasi facula ardebat. Et post pauca: Qui inscriptus es in iudicijs tempor̃ lenire iracundiam dñi, cõciliare cor patris ad filiũ & restituere* tribui Iacob: Beati sunt q̃ te viderunt, & in amicitia tua deco rati sunt. ¶Heliſæus tunc tẽporis oliua altera, & alterũ fuit candelabrũ, qui pro eiusdem vtilitatis intentione, vt misero populo posset prodesse, hoc, optione sibi data, elegit orare quatenus magistri spũs duplex fieret in se. De quo ibidẽ scriptũ est: Et in Heliſæo comple tus est spũs eius. Et quidem in omnibus istis, inquit ille, non pœnituit populus, & non re cesserunt à peccatis suis vsquedum abiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnẽ terrã. Attamen sequitur: Et relicta est gens perpauca, & princeps in* domũ Dauid. Et cõtinuo subiungit: Quidã eorum fecerunt quod placeret deo, alij aũt multa commiserũt peccata. Ac si dicat: Etsi nõ omnes correxerũt, attamen multis ad correctionẽ profuerũt. Nimirũ ita erit & tecũ. ¶Istis nanq; oliuis & candelabris, de quibus nũc dicitur, in conspectu dñi stantibus, etsi multi scandalizabũtur, fieri tamen nõ poterit, vt etiã electi in errorẽ indu cantur. Sane quod ait de istis in conspectu dñi stantibus, eiusdẽ Heliæ siue Heliſæi quoq; professioni consonat, quor̃ alter videlicet Helias dicit ad Achab: Viuit dñs deus Israel, in cuius cõspectu sto, si erit annis his ros & pluuia: alter vero, scilicet Heliſæus ad Ioram re gem Israel: Viuit dñs exercituũ, inquit, in cuius cõspectu sto, quod si non vultũ Iosaphat regis Iudæ erubescerẽ, ne attendissem quidẽ te, nec respexissem. Et hic & illic verbũ stan tis, habitũ significat virtutis, quod videlicet testes fideles, testes dñi, non cum errantibus & foris eijciendis iacẽt in peccatis & vitijs, sed cũ veritate recti atq; expediti stant in exer citio pietatis, in defensione iustitiæ, in obsequio dei super thronũ sedẽtis, & orbẽ terræ in æquitate iudicãtis. Sequitur. ⌊Et si quis voluerit nocere, ignis exiet de ore ipsor̃, & deuo rabit inimicos eor̃. Et si quis eos voluerit lædere, sic oportet eũ occidi. Hi habent potesta tem claudendi cœlum ne pluat diebus prophetiæ eor̃, & potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinẽ, & percutere terrã omni plaga quotiescunq; voluerint.⌋ To ta hæc testium dignitas cum scripturar̃ maiestate procedit, & pulchrius q̃ verbis queat explicari, dum futuris* vel p̃sentibus intendit, præteritor̃ quoq; memores nos esse com pellit, si verũ volumus eorum quæ dicũtur sensum consequi. ¶Cum em̃ dicere sic posset: Si quis eos voluerit in errorẽ inducere, & prædicationẽ siue regulam veritatis hæreticæ prauitatis turbinibus obruere, iudiciũ dãnationis exiet de ore eor̃, vt anathematizẽt eos & satanæ in æternũ tradãt interitũ. Cur sic maluit intelligere, & si quis eos voluerit no cere, ignis exiet de ore ipsor̃, & deuorabit inimicos eor̃? Cur, inquã, nisi q̃a potestatis eius in illo sæpedicto Helia mysticũ p̃cessit exemplũ? Sic em̃ scriptũ est: Misit q̃ ad eũ, vi delicet Ochozias, quinquagenariũ principẽ, & quinquaginta q̃ erãt sub eo: Qui ascendit ad eũ, sedẽtiq; in vertice montis ait: Homo dei, rex p̃cepit vt descẽdas. Respondensq; He lias, dixit quinquagenario: Si hõ dei sum, descẽdat ignis de cœlo, & deuoret te & quinqua ginta tuos. Descenditq; ignis de cœlo & deuorauit eũ, & quinquaginta qui cũ eo erãt. Mi sit princip̃ quinquagenariũ alterũ, & quinquaginta cũ eo, & similiter ignis exiuit de ore eius, id est, descendit ad imperiũ oris eius, & deuorauit eos. Vnde cõstat q̃ intentione no cendi dixerint: Homo dei, rex p̃cepit vt descendas: Homo dei, hæc dicit rex: Festina, des cende, & idcirco dixerit ille: Descendat ignis de cœlo & deuoret vos, dictũq; effectus cõ secutus sit. Nimirũ quomodo tũc ignis de ore illius visibilis exiuit, & inimicos eius regia cũtumore mandata perferẽtes deuorauit, sic de ore istor̃ ignis exiet inuisibilis, id est, iu dicium damnationis, & deuorabit eos qui regibus impijs, regumq; impior̃ capiti Anti-

Matt. 24 fieret

Matth. 24

tribus Heliſæus altera oliua.

3. Reg. 17

4 Reg. 3

domo

& Cur dicit ignis exiet de ore ipſo rum.

4. Reg. 1

Exiuit ignis de ore Heliæ.

christo adulantes nocere illis siue lædere illos voluerint. Item cũ dicere posset: Hi habent potestatẽ ligãdi in cœlo & in terra, vt non veniat super inimicos eorum propitiatio vel peccatorũ remissio, cunctis diebus ministerij vel officij, id est, vsq; in finẽ seculi, siue in sempiternũ, cur sic dicere maluit: Hi habent potestatẽ claudendi cœlum ne pluat diebus prophetiæ eorũ? Cur, inquã, nisi quia talis quoq; pluuiæ siue potestatis ad pluuiã huiusmodi cohibendam in eodẽ Helia claruit mysterium? Ille etenim oratione orauit vt nõ plueret super terrã, & nõ pluit annos tres & menses sex. Et rursum orauit, & cœlũ dedit pluuiam & terra dedit fructũ suum. Quod cũ facere domino iubente intenderet, magna cum potestate dixerat regi Achab: Viuit dñs deus Israel in cuius cõspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. ¶ Sic profecto testes isti aduersarijs suis inimicis Chri & hostibus veritatis claudunt cœlũ, clausa continẽt ora sua qui ipsi sunt cœlũ, ne pluant super eos verbũ, nolentes effundere sermonẽ, vbi auditus non est, vtpote quos secũdum Apostolum post primã & secundã admonitionem deuitare debent, quia subuersi & proprio iudicio condemnati sunt. Talẽ ob causam primũ Iudæis subuersis, & proprio iudicio condemnatis, clausum est huiusmodi cœlũ deũ sequentes autorem, qui de illis vel contra illos in propheta culpã ipsorũ præuidens, & nubibus meis, inquit, mandabo ne pluant super eos imbrem. ¶ Item cũ dicere posset: Et potestatẽ habent super doctrinas nequam condemnandi eas, & anathematis dare sententiã, vt quicunq; receperit eas similẽ sortiatur damnationẽ, cur sic maluit dicere: Et potestatẽ habent super aquas cõuertendi eas in sanguinẽ, nisi vt ad mysticã nos mitteret historiã, vbi testes Moses & Aaron aquas Aegypti verterunt in sanguinẽ? Deniq; quomodo illis potestatẽ habentibus, materiales Aegyptiorũ aquæ versæ sunt in sanguinẽ, sic istis iudicij diuini potestate vtentibus, hæreticorũ prauam doctrinam effundentiũ, & omnium illis consentientiũ conscientiæ, hic audiunt horridã & sanguineam quã sunt bibituri mortis æternæ damnationem. ¶ Addidit hic, & percutere terrã omni plaga quotiescunq; voluerint habent potestatẽ, subaudiendum est, quomodo illi iã dicti Moses & Aaron terrã Aegypti visibiliter tot plagis percusserũt. Sic cẽ sententijs multiplicibus terrã, id est, terrenos homines inuisibiliter percutiunt, donec deficiant rebelles, & vltima damnatione inuoluant, quomodo illi terrã Aegypti visibiliter tã diu contriuerũt, donec vltima plaga percussi Aegyptij cũ rege suo deuoluerẽtur in maris profundũ. Sequitur. L Et cũ finierint testimoniũ suũ, bestia quæ ascendet de abysso faciet aduersus illos bellũ, & vincet illos & occidet eos. Et iacebũt corpora eorũ in plateis ciuitatis magnæ q̃ vocat spiritaliter Sodoma & Aegyptus, vbi & dñs eorũ crucifixus est. J Cũ, inquit, finierint testimoniũ suũ. Nimirũ cuiq; testium fideliũ suum præfinitũ est tempus, suusq; numerus, videlicet quousq; testificãdi officio fungãtur, vel quã vsq; ad mensuram meritorũ illorũ cumulus sit perficiendus. Hoc ignorãtes ipsi dũ adhuc in corpore viuentes à dño peregrinant festinãter nonnunq̃, cupiunt dissolui & esse cũ Christo, nõ attendentes præ festinatione desiderij sursum ad deũ anhelantes, vtrum præfecerint testimonium suũ an non. Ille autẽ sciens & ꝓuidens quid vel quantũ adhuc superfit, ad ipsorũ profectũ differt cõplere desideriũ, quemadmodũ & iste Iohãnes, sicut in gestis eius legimus, cũ multoties rogaret, quatenus hinc exire & ad Christũ sibi venire confideret, refert responsum fuisse sibi, expecta vt populũ liberes creditũ mihi. ¶ Item persecutores impij, verbi dei profectũ & gloriã testimonij eius odiẽtes, testes sanctos auferre de terra festinãt, deus aũt seruat illos, & insidiantiũ conatus ꝓuenit & cassat, donec illi testimoniũ suũ finiant, sic & ipsum testẽ fidelẽ, testiũq; fideliũ principẽ Christũ festinabat Herodes occidere, & permissus nõ est, donec ille testimoniũ suũ finiret, q̃d ita Lucas refert: Accesserunt quidã pharisæorũ dicẽtes illi: Exi, vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite & dicite vulpi: Ecce eĳcio dæmonia, & sanitates ꝓficio hodie & cras, & tertia die cõsumor. Verumtamẽ oportet me hodie & cras, & sequẽti die ambulare: quia nõ capit prophetã perire extra Hierusalẽ ¶ Igitur cũ finierint testimoniũ suũ, id est, nõ ante q̃ finiant testimonium suũ, bestia scilicet Antichristus, qui iamdudũ, vt ait Apostolus, operatus est & operat ministeriũ iniquitatis, faciet aduersus illos bellũ. Quale bellum? Nimirũ quale solet esse inter veritatẽ & mendaciũ. Isti nãq; testes cõtra quos ille facit vel faciet bellũ, nõ ferro materiali, sed tm̃ verbo veritatis pugnare cõsueuerũt. Bellũ ergo faciet aduersus illos. i. veritatẽ fortiter erecto impugnabit mẽdacio. L Et vincet illos. J id est, pene vsq; ad victoriã deprimet illos, sicut illud q̃d alibi dictũ est: Et impleuerũt ambas nauiculas ita vt mergerent, id esse oportet ad submersionẽ premerẽtur. Exurgent em̃, inquit Christus, pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabũt signa & portẽta ad seducẽdos, si fieri potest, etiã electos. Tunc itaq; pius martyr inter tormẽta signa nõ faciet, bestia aũt illa mẽdacia faciet signa ꝓ prophetas suos, & in hoc videbit superior. Quid tandẽ? L Ecce occidet illos, J inquit. Quis occidet nisi is q̃ occidere solet? Nã ipse quidẽ in persona sua nondũ venit, q̃ proprie Anti-

Heliæ potestas. 3. Reg. 17 Iaco. 5 3. Reg. 8

Titũ. 3

Esaiæ. 5

Exod. 7

2. Cor. 5. Philip. 1.

Lucæ. 13

2. Thess. 2

Lucæ. 5 Matth. 24

christus

christus dicit,& constat qa venturus est,sed in spũ eius iam venit Nero,& post eum cæteri,in qbus ille filius perditionis,q in suo tpe reuelandus est ministerium iniqtatis iam diu multum'q opatus. ⌊Et iacebũt corpa eoꝝ in platea ciuitatis magnę⌋ Bestia q̃ ascẽdet de abysso.i.de occulto nobis'q incognito malitiæ & tenebraꝝ profundo,vbi nunc est diabolus deo contrarius,antequam perditum illum hoiem ingressus,proprie dicat,& fit Antichristus,cum occiderit corpus,post hæc amplius non habebit qd faciat, sed hoc tantum faciet,vt corpora quæ occiderit insepulta iacere faciat in plateis. Hoc quàm sæpe iam factũ sit,non ignorat,q martyrũ gesta vel passiões legit.¶Porro,ciuitas magna cuius in plateis iacuerunt vel iacebunt testium istoꝝ corpora,ciuitas est sanctæ ciuitati contraria,ciuitas diabolicontraria ciuitati vel ecclesiæ dei, cuius primus ciuis & opifex fuit fratricida Cain,& exinde oẽs filij superbiæ,cuius vel quoꝝ rex ipse diabolus est. Ipse em̃(inqt dñs) ad beatũ Iob rex est super oẽs filios superbiæ. Eiusmodi ciuitatis ædificia sunt vitia oĩa, maxime'q libido & superbia. Ideo nunc dicit: ⌊Quæ vocat spiritaliter Sodoma & Aegyptus⌋ Sodoma videlicet propter libidinẽ,maxime illã quæ est contra naturã, cuius Sodomailla localis in sua pœna horrendũ fuit exẽplũ. Aegyptus ꝓpter superbiã, cuius q̃ dãnabilis sit p̃sumptio. Aegyptij cum rege suo in mare mersi cũ curribus & equis magnum & famosum vniuerso mundo p̃buere documentũ. Recte ergo talibus denotat vocabulis illa ciuitas. ⌊Vbi(inqt)& dñs eoꝝ crucifixus est⌋ Dñs testium istoꝝ Iesus Chr̃us est testis fidelis,& hic Hierosolymis extra portam ciuitatis crucifixus est. Ergo ne Hierl'm ciuitas illa, in qua reges olim iusti regnauerunt,in qua singulare fuit vnius dei templũ, Sodoma vocat & Aegyptus? Ita plane si ad propheticã respicias veritatem,qua suggerente Esaias ita locutus est: Audite verbũ dñi principes Sodomoꝝ, percipite auribus legẽ dei mei pp̃lus Gomorrhæ. Præmiserat aũt in titulo,dicẽs: Visio Esaiæ filij Amos quam vidit super Iudã & Hierl'm. Igit q carnaliter erãt Iuda & Hierl'm, spiritaliter illic Sodoma & Gomorrha dicti sunt.¶Alius quoq; propheta cũ dicit eidem populo,pater tuus Amorrhæus,& mater tua Cethæa, nomini huic alteri locũ & causam dat, vt Aegyptus dicat eadem ciuitas, qa videlicet sicut Amorrhæi & Cethæi, sic & Aegytij de posteritate maledicti Cham fuere exorti. Ferat proinde opprobrium suum ciuitas illa, vbi dñs istoꝝ crucifixus est vt voceꝫ spiritaliter Sodoma & Aegyptus.i.pars computeꝫ magnæ ciuitatis diaboli, quæ istis nominibus denotatur. Et sicut super Sodomam pluit dñs ignem & sulphur,& sicut in Aegypto aquæ virga Mosi percussæ in sanguinem versæ sunt,sic illi q dñm crucifixerũt, dignũ cum cæteris,imo pro cæteris vbiq; gentium homicidis atq; immundis subeant æternum ignis & sanguinis iudicium. ⌊Et videbunt de populis, & tribubus, & linguis, & gentibus⌋ corpa eoꝝ tribus diebus & dimidio,& non sinent ea poni in monumẽtis. ⌊Et inhabitantes terram gaudebunt super illos,& iocundabunt,& munera mittent inuicem,qm̃ hi duo prophetæ cruciauerunt eos q inhabitant super terram⌋ Peccatum peccatoꝝ oĩm deterrimũ est,impios lætari cum malefecerint, & exultare in rebus pessimis, & merito talibus multus & inexhaustus repositus est thesaurus iræ dei viuentis. Hoc peccatum in illos occisores testium sanctoꝝ grauissime denotat enuntiatio hæc,qua nunc dr̃: Et videbunt & gaudebunt,& iocundabunt,& munera mittent inuicem. Quid em̃ videbunt? Vtiq; magnum scelus suum.s.corpora sanctoꝝ quos occiderunt non posita in monumentis,& sue potestatis esse,vt non ponant in monumentis. Et quam ob rem super hoc tantope gaudebunt,& iocundabunt,& munera mittent inuicem? Qm̃(inqt) hi duo prophetæ cruciauerunt eos,& subaudiendũ est,qa occidendo illos magno(vt ipsi putãt)cruciatu liberauerũt semetipsos. In promptu esset de gestis vel prælijs sanctoꝝ proferre exẽpla,& demõstrare vbi vel qñ truces homicidæ prostratis legionibus martyrum gauisi & iocũdati fuerint, imo & in medio funeꝝ discũbentes,profusis cõuiuijs epulati fuerint,tanq̃ de maximis hostibus ingentes triũphos cõsecuti. Sed vnũ de dño ipsoꝝ q crucifixus est exemplũ sufficit. Cũ em̃ crucifixissent illũ,ita gauisi sunt & iocundati,vt mouẽtes capita sua dicerẽt: Vah q̃ destruit templũ dei,& in triduo illud reædificat. Præterea,quasi munus sibi miserunt inuicem,ducentes illũ ad Annã primũ,deinde ad Caiphã,deinde ad Pilatũ,deinde ad Herodẽ,deiñ rursus ad Pilatũ. Ita quasi spectaculi munus miseꝛt inuicẽ, & huic muneri suo gratiã impiã habuerũt. Deniq; Annas honorẽ sibi fieri arbitratus ẽ qđ ad se duceret primũ,qa erat socer Caiphæ. Pilatus aũt & Herodes amici facti sunt in ipsa die, nam antea inimici erant ad inuicem. Adeo gaudebãt & iocundabant,tanq̃ immenso liberati cruciatu,qa videlicet sicut nunc dictũ est,qm̃ hi duo prophetæ cruciauerunt eos,q inhabitant sup terrã fic & multo vehemẽti' ipse dñs prophetaꝝ cruciauerat eos, adeo vt grauis eẽt illis etiã ad videndũ.¶Pro eo quod ipsi erant inhabitantes terram.i.non minus corde q̃ corpore terræ siue terrenis cupiditatibus inhærebant,iste aut cœlestia loquebat,& terrenam illoꝝ reprehendebat auaritiam. Veruntñ quod de testibus istis dicitur, & corpora eorum non

finent poni in monumentis, hoc in illum dñm ipsoꝝ, q crucifixus est illi facere non sunt permissi. Prouiderat em̃ illi spūs sanctus sacræ ac mysticæ legis p præceptum huiusmodi.

Deuter. 21

Quando peccauerit homo qđ morte plectẽdum ẽ & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, nõ pmanebit cadauer eius in ligno, sed in eadẽ die sepelieꝛ, qa maledictus à deo est, q pendet in ligno. In qua sententia notandum, cp maledictum non pœna facit, sed culpa, cum sic p̃mittit, & diligenter determinat, qñ peccauerit homo quod morte plectendum est, demum cp subiungit, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. At illi eum q non habebat culpam arbitratu qdem suo maledictũ esse voluerunt propter pœnã,

Sepultura Christi.

¶ Veruntñ sicut iam dictũ est, authoritate legis suffragante, non licuit eis prohibere sepulturam, atcp ita etiam in hoc nescientes saluti nostræ deseruierunt, vt cuius aĩa descenderat ad inferos, cunctas p potentiã insitæ sibi diuinitatis liberatura electoꝝ aĩas, eius corpus non prohibita sibi sepultura poneret in terra, datuꝝ corporibus mortuoꝝ, vt de sepulchris suis exiliant in resurrectione futura. ¶ Notandum tandem, cp sic tpa circũscribit, vt dicat, tribus diebus & dimidio videbunt corpora eoꝝ, rursum cp: [& post tres dies & dimidium spūs vitæ à deo intrauit in eos, & steterunt sup pedes suos.] Quantum em̃ tpis supra significauerat, dicendo: Et ciuitatem sanctam calcabunt mẽsibus quadraginta duobus, Item cp: Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, tantundem significat, dicẽdo, nunc tribus diebus & dimidio. Item cp & post dies tres & dimidium. Tempus ergo & tpa, & dimidium tpis. i. annos tres & semissem, tres dies ac dimidium hic appellat. ¶ Cur hoc? Cur dum prophetarent testes isti, tempus prophetiæ illoꝝ diebus mille ducentis sexaginta. i. tribus annis & dimidio præfinitum est, post q̃ aũt prophetauerunt, post q̃ bestia occidit corpora, post hæc non habitura qd faciat, pro tribus annis & dimidio, tres dies & dimidium dicere vel scribere complacitum est? Nimirum qa sanctis dei testibus in agone pmoleſto pro veritate certantibus, dum instat, dum præsens est angustiæ tẽpus, dum quo nolunt, ducunt sensui fragilissimæ carnis longum videt, post q̃ autẽ abierit tempus illud, vt iam vltra non sit mors, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor, quæ prima abierunt, tunc demũ positis in æternitate beata, respicientibus post tergum, breue videbit fuisse qđ pertulerunt, & tunc ppendent q̃ vere Apostolus dixerit, qa non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabit in nobis. Ait ergo: Et post dies tres & dimidium spūs vitæ à deo intrauit in eos. i. post breue tempus, q̃uis multum videat, futurum est vt reduces spūs in iussu oĩpotentis reuertant in artus proprios, & resurgant q mortui in sepulchris iacuerant, vel etiam insepulti proiecti fuerant. ¶ Mutata sunt tempora verboꝝ, cum hactenus de futuro fieret enuntiatio, & ciuitatem sanctam calcabunt, & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt, & iacebunt in plateis corpora eoꝝ, & videbunt de populis, & gaudebunt, nunc aũt p̃terito tempore sic dicit, spūs vitæ à deo intrauit in eos, & steterunt. Nimiꝝ hoc indicio mutata esse persona significat, qa videlicet ab eo qđ supra dictum est, atrium aũt qđ est foris templũ eĩce foras, & ne metiaris, qm̃ datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt, hæc & cæteca vsq; ad hunc locum verba sunt eius personæ quæ calamũ dedit, hic autem persona Iohannis rursum loqui incipit eodem tempore verboꝝ. s. præterito, quo loquebat superius, quod non inusitatum constat esse sermonibus propheticis. Sæpius nanque, dum futura p̃nuntiant, verbis vtunt pr̃teriti temporis. Et steterunt (inqt) super pedes suos.] Subauditur in magna constantia. Hoc em̃ innuit illud quod additum est, super pedes suos. Tunc etem̃ (vt Sapĩa dicit) stabunt iusti in magna constantia aduersus eos q se angustiauerunt, & q abstulerunt labores illorũm. Videntes turbabunt timore horribili. De quo timore maloꝝ, simulcp de illo statu sanctoꝝ hic protinus subdit: [Et timor magnus cecidit super eos q viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cœlo dicentẽ illis: Ascendite huc: Et ascenderunt in cœlũ in nube, & viderunt illos inimici illoꝝ.] Hoc nimirum viderunt, imo visuri sunt inimici eoꝝ, qa vocem audient magnam, dicentis: Ascẽdite huc, dicẽtis: Venite benedicti patris mei, pcipite regnum. Tunc (inqt Apostolus) rapiemur in nubibus obuiam dño in aera, & sic semper cum dño erimus. Hoc est cp videntes turbabunt timore horribili, & mirabunt in subitatione insperatæ salutis, gementesq; præ angustia spūs, dicentes intra se pœniam agentes, & præ angustia spūs gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudine improperij. Nos insensati vitam illoꝝ æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? [Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit, & occisi sunt in terræmotu noĩa hoĩm septem milia. Et reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam deo cœli.] Nihil verius q̃ quòd in illa hora quando resurgẽt mortui fiet terræmotus magnus, vt euigilent omnes, cum tali tamcp profundo somno sopiantur.

Scabunt iusti. magna cõstãtia &c. Sapient. 5.

Gloria iustorum Matth. 25 1. Thess. 4. Sapient. 5.

¶ Porro, cp supra ciuitatem magnam dixit, quam & spiritaliter Sodomam & Aegyptum vocari

vocari asserunt, id nunc non ciuitatē, sed decimā appellat partē ciuitatis, quā & cecidisse vel casuram esse dixit. Et reuera quæ dicit ciuitas diaboli, non ciuitas est, sed ruinæ sunt, magnæ & sanctæ ciuitatis Hierusalem cœlestis, cuius nouem sunt angelorū, & idcirco qui inde ceciderunt, & homines q de illorū sorte sunt, recte dicunt decima pars, ruinosa pars eiusdem ciuitatis. V triq; ceciderunt, i. cadent, videlicet in infernum cum diabolo, & angelis eius, & hoīes sequaces eius. Idcirco non fuit contentus dixisse: & decima pars ciuitatis cecidit, sed addidit: LEt occisi sunt in terræmotu nomina hoīm septem milia,] Nam septem milia hoīm idem est, ac si diceret, vniuersitas hoīm impiorū. ¶ Maluit tamen dicere nomina hoīm, q̄ simpliciter hoīes per quod intelligimus nominatos in hoc seculo, & inclytos homines, videlicet de qualibus in psalmo scriptum est: Tabernacula eorū in progenie & progenie, vocauerunt nomina sua in terris suis. Et in Esaia: Propter hoc dilatauit infernus aiam suam, & aperuit os suum absq; vllo termino, & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes eius, gloriosiq; eius ad eum. Quomodo cecidit vel casura est illa decima pars ciuitatis, & hoīm nomina quō occidenda sunt in illa hora terræmotus tam magni? Nimirū eodem, q dicet testibus suis, ascēdite huc. i. venite benedicti patris mei, possidete regnum, eodem (inquam) dño dicente, cadite illuc. i. discedite maledicti in ignē æternum, cadent & ibunt in supplicium æternum. LEt reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriā deo cœli.] Qui sunt vel erunt reliqui, nisi omnes electi q stabunt à dextris? Nunqd aūt isti timebunt vel in timorem mittent, qñ diabolus videntibus cunctis præcipitabitur? Timebunt plane, qa sic ad beatam Iob dño loquente audiuimus vel legimus: Cū sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabunt. Tanto qppe pondere terroris excutiet, vt sanctorū etiam prædicatorū quos angelos scriptura nominare consueuit, fortitudo turbet. Erit autē in eis aliquo modo tremor lætus, & timor securus, qa & cœlesti regno se remunerari certi erunt, & pro carnis infirmitate contremiscent per tanti turbinis metū. LEt dederunt (inqt) gloriam deo cœli.] Videlicet admirantes virtutē fortissimi, q tam fortem tamq; supbum tam fortiter p̄cipitabit. Tali modo decima pars supnæ ciuitatis, quæ dudum de cœlo cecidit, remanentibus nouem (vt iam dictū est) angelorū ordinibus, tunc de terra quoq; & de aere isto (in q̄ hactenus nequiter vagant illi magni spūs) cadet & p̄cipitabit, quam videlicet partē Apostolus vocat spiritalia neqtiæ in cœlestibus, & hoīes impij simul mittentur. LV æ secundum abiit, ecce væ tertium veniet cito.] Hoc illi loco superiori iungit, vbi præmisso, væ vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ, continuo sequitur, qa angelus sextus tuba cecinit. Et plaga magna subscribit, solutis quatuor angelis, à qbus occisa est tertia pars hoīm tribus plagis. s. plaga ignis, plaga fumi, & plaga sulphuris. ¶ Siq dē ea quæ hoc sequenti libello tractata sunt, ab eo loco quo sic cœpit: Et vidi aliū angelum fortem descēdentē de cœlo, vsq; ad p̄sentē locum quo nunc dicit, væ secundū abiit, & ecce væ tertiū veniet cito, neq; ad illud secundū, neq; ad istud tertium væ, sed ad laudem ptinet Chri, & magnificentiam gloriæ eius & misericordiæ, q illud vltimū væ, ne electis eius imparatis ex improuiso supueniret, per semetipsum venire, & illud prænuntiare dignatus est. ¶ Hoc aiaduertentes quæcūq; credimus, qa Chrus Iesus in hunc mundum peccatores saluos facere venit, & quæcunq; legimus, qa p semetipsum ore proprio in euangelio suo illud vltimū væ. i. iudicium damnationis impiorū futurū esse prædixit, dicamus cum isto q hæc dicit vel scribit, qa secundum væ abiit, & ecce væ tertiū veniet cito LEt septimus angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnæ in cœlo, dicentes: Factum est regnū huius mūdi dñi nostri & Chri eius, & regnabit in secula seculorū. Et vigintiquatuor seniores q in conspectu dei sedēt in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt deū, dicentes: Grās agimus tibi dñe deus op̄s, q es, & q eras, * qui accepisti virtutē tuā magnam, & regnasti, & iratæ sunt gentes. Et aduenit ira tua, & tp̄s mortuorū iudicare, & reddere mercedem seruis tuis, & prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & exterminandi eos q corruperūt terram.] Tuba hęc septima, illa (vt iam supra memorauimus, tuba nouissima est, cuius & Apostolus meminit vbi ad Corinthios scribens, ita dicit: Omnes q dem resurgemus, sed non oēs immutabimur. In momēto, in ictu oculi, in nouissima tuba: Canet em̄ tuba, & mortui resurgēt incorrupti. Item q̄ ad Thessalonicenses: Qm̄ ipse dñs in iussu, & in voce archangeli, & in tuba dei descendet de cœlo. ¶ Quis aūt dubitet ad cantū tubæ illius septimæ siue nouissimæ, resurrectionē mortuorū, ptinere vel futuram esse, de qua & illic Apostolus dicit, & mortui resurgent incorrupti, & hic iste iam præmisit, qa spūs vitæ à deo intrauit in eos, & steterunt sup pedes suos? Quare ergo sic iste anticipauit, vt prius diceret, spūs vitæ à deo intrauit in eos, qd est mortuos resurgere, & deinde scriberet, væ secundū abiit, & ecce væ tertiū veniet cito, addēs continuo, & septimus angelus tuba cecinit? Quare (inquam) nisi quia resurgere à mortuis, & stare super pedes, non est væ sed gaudium magnum testibus illis, de quibus vel pro quibus il

Septem milia hoīm. i. oēs impij. Plal. 48

Esaiæ. 5

Matth. 25

Iob. 41

Supra. 6.

Ephe. 6.

Supra. 10

1. Timot. 1.

* Et qvētus es, quia

1. Cor. 15. 2. Thess. 4

Esa. 25.

bus illam prophetiam contexuit? Deniq; & quod dixit, qa facto terræmotu decima pars ciuitatis cecidit, qm̃ pro gloria teſtium eorundē dixit, magis in gaudium ſanctorꝫ debuit enuntiari, & idcirco tandē ad illud væ reſpiciens ſeptimæ tubæ cantū intulit, cuius canētis hæc ſumma eſt vox, qua ipſum væ ita concludit: Et aduenit ira tua, & tēpus mortuorꝫ iu
Supra. 10 dicare, & reddere mercedē ſeruis tuis, & exterminandi eos q corruperūt terram. Hoc nimirꝫ eſt vltimū væ, & iſte cantus tubæ ſeptimæ, de quo veraciter iurauit iſte angelus fortis, qa tps amplius non erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli cum cœperit tuba canere, conſummabit myſteriū dei. Canente ergo ſeptimo angelo, factæ ſunt voces (inqt) magnę in cœlo, dicentes: Factum eſt regnum huius mundi dñi noſtri, & Chri eius, & regnabit in ſecula ſeculorꝫ. ¶ Voces iſtæ magnæ beatorꝫ angelorꝫ & ſanctorꝫ oīm non conticeſcent in æternum. ¶ Cum autē dicunt factum eſt regnum huius mundi dñi noſtri & Chri eius, ſubintelligendū eſt nobis, ita vt impletum ſit iam ex illa nouiſſima tuba id quod dño filio
Pſal. 109 dixit pater dñs: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorꝫ
Pſalm. 2 Nam nunc qdem regnat dñs, & iam Chrus eius q dicit in Pſalmo: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion montem ſanctum eius, in gloria regni ſui eſt, ex quo reſurrexit à mortuis, & in cœlum aſcendit, iuxta propheticum eiuſdem Pſalmiſtæ præconium: Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſup opera manuum tuarꝫ. ¶ Sed adPſalm. 8 huc rebellis ex magna parte recalcitrat mundus, & ſanctos eius miniſtros pſequit. Proin
In regno Chri i. eccleſia, ſunt adhuc multa ſcandala
Hebræo. 2 de Apoſtolus cum huius teſtimonij meminiſſet, dicens: Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſup opa manuum tuarꝫ, oīa ſubieciſti ſub pedibus eius, continuo ſubiunxit futurꝫ de quo loquimur: Nunc autem nondum videmus oīa illi eſſe ſubiecta. Itaq; ſicut iam dictum eſt, iam qdem regnat dñs, & Chrus eius, & præſens quoq; eccleſia regnū eius dicit & eſt, ſed ſunt adhuc multa in regno eius ſcandala, quæ canente nouiſſima tuba colligent. Quod cum factum fuerit, tunc demū pleno ore rite cantabit: Factum eſt regnū huius mundi dñi noſtri & Chri eius, qa vinctis in carcere inferni cunctis hoſtibus, pacatum regnum, & in pace regnabunt in ſecula ſeculorꝫ. ¶ Et vigintiquatuor ſeniores q in conſpectu dei ſedent in ſedibus ſuis, ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt deum, dicentes: Grās agimus tibi dñe deus oīpotens, q es, & q eras, qa accepiſti virtutē tuam magnā, & regnaſti, & iratæ ſunt gentes: Et aduenit ira tua, & tempus mortuorꝫ iudicare, & reddere mercedem ſeruis tuis, & prophetis, & ſanctis, & timentibus nomen tuum puſillis & magnis, & exterminandi eos q corruperunt terram. ¶ Multis & bonis dei opibus, magnis & æternis beneficijs eius, magnæ & ſempiternæ gratiarꝫ actiones debent. Quid autē iſto eiuſdem dñi dei omnipotentis beneficio maius & pulchrius, quod commemorantes dicunt, qa accepiſti virtutem tuam, & regnaſti? Quid em̃ magnificentius q̃ q̃ virtutem ſuā
Roma. ſ. 6 dñs accepit, & regnauit? Regnabat quippe peccatum, regnabat mors ab Adam, regnabat
Iohan. 12 diabolus mundi huius obtinens principatum, & hic erat fortis armatus q in pace ſua poſſi
Matth. 12 debat & cuſtodiebat atrium ſuum. Sup hoc generi humano condolens accepit virtutem
Lucæ. 11 ſuam, & regnauit, ſuperuenit fortior, vicit illum, & vaſa eius diripuit. Hæc eſt illa acceptio
Pſal. 92 virtutis & regni, de qua & Pſalmiſta prædixit: Dñs regnauit decorem indutus eſt, indutus eſt dñs fortitudinem, & præcinxit ſe. ¶ Quomodo vel quando illam virtutem ſuam accepit? Imo quæ eſt illa virtus dei, niſi ſpūs dei, digitus dei, dicente ipſo q regnauit, ſi in digito dei eijcio dæmonia, profecto puenit in vos regnum dei? Nam quòd ſpūs dei virtus
Matth. 12 eius recte dicat, & ſit, Gabriel quoq; archangelus ad Mariam teſtat, cum dicit: Spūs ſanLucæ. 11 ctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. ¶ Vnde notandum, quòd non dixerint tantum, qa accepiſti virtutem, ſed accepiſti (inquiunt) virtutem tuam. Etem̃ homo factus dei filius, ſiue cum fieret homo, in ipſa qdem conceptione ſui virtutem iſtam accepit, ſed antequam fieret homo, virtus eadem ſua erat, qa ſuus & patris vnus ſpiritus erat. Itaq; non ſine magno pondere dictum eſt, accepiſti virtutem tuam, qa quod fideliter credimus virtutem ſiue ſpm̃ quem in natura humanitatis dono accepit, eandem virtutem, eundem ſpm̃, prius q̃ mundus fieret, vnus idemq; dei filius in natura diuinitatis conſubſtantialem ſibi habuit. ¶ Rectè igit vbi tale tantumq; regnantis dñi beneficium conſummabit, cadentes in facies ſuas vigintiquatuor ſeniores. i. vniuerſi eccleſiarꝫ patres, magiſtri ſiue rectores, adorant, & dicunt: Grās agimus tibi dñe deus omnipotens &c. Illa grarum actio cadentium in facies ſuas. i. ordinata reuerentia ſubijcientium animas ſuas, finē nullum habitura eſt. ¶ Quod dicunt, qui es, & q eras, malam damnatorꝫ aduerſariorꝫ voPſal. 40 luntatem percutit, & ſine fine diuerberat, q hoc agere nitebātur, vt non eſſet, vt non ſubſiſteret, ſicut & Pſalmiſta ex perſona ipſius aduerſum illos conteſtatur: Inimici mei dixerunt mala mihi. Quando morietur, & peribit nomen eius? Præmiſſo nanque, quia accepiſti virtutem tuam, & regnaſti, id eſt, incarnatus de tuo ſpiritu ſancto, & principem mundi foras eieciſti, continuo ſubnectunt: [Et iratæ ſunt gentes.] Ad quid enim iratæ

ſunt

sunt gentes, vel quid irascendo efficere voluerunt gentes, nisi hoc vt non esset? Sane hic à nomine gentium Iudæi non excipiuntur, quia primi irati sunt, & maxime inuiderunt, tradentes illum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, dicentes (sicut iam meminimus) quando morietur, & peribit nomen eius. Vnde item in Psalmo vehementer insultabũdus illis improperat spiritus sanctus: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Vere inania meditati sunt, quia tu domine, & antequam homo fieres deus eras, & nunc postquam gentes iratæ sunt, & fremuerunt te occidentes, resurrexisti & es. Hinc est quod itidem in Dauid dicis ad patrem: Exurrexi & adhuc sum tecum. Iratæ sunt igitur gentes, id est, te occiderunt, & (sicut iam dictum est) te occidendo fremuerunt. Sed quid deinde? ⌊Et aduenit (inquiũt) ira tua.⌋ Recte & ordinate, quia gentes prius iratæ sunt, post aduenit ira tua. Hic est ordo iustitiæ legitimus, vt nulli deus irascatur, nisi illi qui prior fuerit iratus intumescendo, resistendo, suum q̃ reatum in similitudinem præuaricatoris Adæ defendendo. Vbi quis irascitur, & resistit, ibi demum deus irascitur & resistit, & contra fortem, vtitur sua vi, quæ non potest portari. Hinc Psalmista cum dixisset: Tu terribilis es, & quis resistet tibi, continuo subiunxit, extunc ira tua. Ac si dicat: Non ex quo q̃s peccat, sed ex q̃ peccatum suum defendendo tuæ q̃ iustitiæ resistendo multiplicat, extunc ira tua, cui non est qui resistere valeat, sicut alibi scriptum est: Deus cuius iræ nemo resistere potest. Hic & particulariter in singulis hominibus, & viuersaliter in omni genere humano iudicij ordo seruatur. Dicũt ergo: Et iratæ sunt gentes, & aduenit ira tua. Ac si dicant: Quia gentes pœnitentiam te prædicante recipere noluerunt, sed econtra magis iratæ sunt, & fremuerunt, & inania meditati sunt, & astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius, iuste nunc demum aduenit ira tua, sicut ibidem de te subscriptum est: Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Nam exponentes quid dixerint, & aduenit ira tua, subsequuntur, & dicunt: ⌊Et tempus mortuorum iudicare, & reddere mercedem seruis tuis, & prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & exterminandi eos, qui corruperunt terram.⌋ Iræ eius quæ aduenit, effectus est, exterminare eos, q̃ corruperũt terram. Nã reddere mercedem sanctis, non ira sed gratia pro gratia est, gratia beatitudinis pro gratia vocationis, vel fidei beatitudinem promerentis. ¶Et recte sic sermo contextus vel ordinatus est (vt prius dictum sit) reddere mercedem seruis suis, ac deinde: & exterminandi eos, qui corruperunt terram. Nam & secundum veridicum ordinem, siue ordinatã veritatem euangelij, prius merces reddetur dextris seruis dei, deinde exterminabuntur sinistri. Prius enim dicet rex ille his, qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Ac deinde his qui à sinistris erunt: Ite maledicti in ignem æternum. Tali nanque modo & seruis dei merces reddetur, & corruptores terræ exterminabuntur. ¶Qui autem sunt corruptores terræ, nisi corruptores corporum & animarum, seruientes omnimodæ cupiditati suæ? Neque enim in iudicio dei causa exigitur corruptionis, nisi eius qua corrumpitur creatura rationalis, quæ cum terra dei esse deberet, & afferre fructum fidei, sanctimoniæ & pacis, siue dilectionis, ita corrupta est in semetipsa, vt amaras incredulitatis omniumq̃ libidinum spinas afferret, ac perinde maledictioni deputata sit. ¶Ita in debus. vocis septimi angeli cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium dei, & sicut iurauit angelus ille fortis, qui stetit supra mare, & supra terram, manum q̃ suam in cœlum leuauit, tempus amplius non erit, tempus pœnitentiæ non dabitur vltra peccatoribus, per tantos tubarum præcedentium, (quas enumerauimus) cantus terrificos sufficienter præmonitis. Non partim, sicut in cæterarum canibus tubarũ sed simul omnes corruptores terræ peribunt, & exterminabuntur in iussu regnantis domini, in voce archangeli, in tuba dei, vt nullum vltra regno dei faciant scandalum.

Matth. 20
Lucæ. 18
Psalm. 2.
Psal. 138.
Ira dei post irã pctoris
Psal. 75
Iob. 9.
Psalm. 2.
Prius dat merces bonis, deinde exterminãtur impĩj.
Matt. 25.
Supra. 10
1. Thess. 4

LIBRI SEXTI
Finis.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANnis Apostoli Commentariorꝫ, Liber. VII.

CAP. XII

T apertum est templum domini in cœlo, & visa est arca testamenti eius in tẽplo eius. Et facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna. Et signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarꝫ duodecim, & in vtero habens, & clamabat parturiens, & cruciat vt pariat. ⌋ Meminisse hic oportet loci superioris, vbi septẽ angelis stantibus in conspectu dei, datæ sunt septẽ tubæ, q & paruerunt se, vt tuba canerent, quorꝫ p cantus singulos qd acciderit, qd actũ sit scriptura hæc p ordinẽ hactenus digessit. Nam illic an teq̃ dicat, & septẽ angeli parauerunt se, vt tuba canerẽt, introductio fit alterius angeli, q venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureũ, & data sunt illi incensa multa, vt daret de oronibus sanctorꝫ oĩm sup altare aureũ, qđ est ante thronũ Ita dispositis hinc septẽ angelis qbus tubæ datæ sunt, inde alio angelo q habebat thuribulum aureum, prius digestum est qd actum sit p singulos cantus tubarꝫ, & conscriptæ sunt septẽ vindictæ peccatorꝫ. ¶ Et nunc demũ resumpto principio scribit quid actum sit cum officio angeli habentis thuribulum aureum, & narrat grande bellum certamenq̃ prolixum angeli, q & nunc Michael dicit, præliantis cum dracone magno & rufo septẽ capitũ & insignes declamant victoriæ martyrum, cantantiũ tandem post labores præliorꝫ, quasi canticum nouuum. ¶ Hic manifeste spũs fortitudinis opera prædicant, qui in ordine septem spirituum quartus inuenit, spiritui consilij coniunctus, cuius in septẽ tubis canentibus prouidentiam supra memorauimus. Ait ergo: ⌊ Et apertum est templũ dñi in cœlo ⌋ Coniunctiõe ista qua dicit, & apertum est, nos ad superiora reducit vbi dixerat: Et alius angelus venit, & stetit ante altare, &c. Simul nanq; actum est, vt & templũ dñi aperiretur & iuxta altare staret angelus. ¶ Tunc etem templũ dñi apertũ est, quando fidem dñi promissiones Chri in cordibus suis receperunt sancti hoies, & tunc iuxta altare stetit angelus quando propter eandem fidem gẽti iustorꝫ Michael est princeps deputatus, sicut in suo loco plenius cum scripturarꝫ authoritate monstrauimus. Apertũ est ergo templum dñi in cœlo. i. crediderunt, & credendo in Chrm venturꝫ, templum dñi facti sunt sancti patres, Abraham, Isaac, & Iacob. ⌊ Et visa est arca testamenti eius in templo eius ⌋. i. prospecta & à longe salutata est incarnatio Chri filij dei, quæ nunc in templo suo. i. in ecclesia sua, auro mundissimo. i. diuinitatis suæ magna claritate radians conspicit. Idcirco autem per arcam testamẽti recte incarnatio intelligit filij dei, q a videlicet in typum eius, dño iubente, fecit Moses in eremo simul arcam fœderis simul & propitiatorium. Arca nãq; eundem dei filiũ incarnandũ, propitiatoriũ vero eundẽ significabat pro peccatis hoĩm passurum. ⌊ Et facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna ⌋ Subaudit vbi accepit angelus thuribulũ, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram. Sic etem illic continuo subiunctũ est: Et facta sunt tonitrua, & voces, & terræmotus. Quod licet rectè intelligat de spũ sancto quem dñs in apostolos suos misit, q & sedit sup eos tanq̃ ignis, nihilominus tamẽ, & de eo recte intelligi diximus, quod gẽti illi lex data est in monte Synai in dispositione angelorꝫ, vt ait Stephanus prothomartyr. Siqdem fulgura & voces, quæ p apostolos spiritaliter micuerunt, vel auditæ sunt, realiter in monte Synai, qñ data est lex, non defuerũt, vt recte de vtraq; s. legis & euangelij cõmotione intelligere liceat illud Psal mistæ: Deus cũ egredereris in conspectu populi tui, cum ptransires in deserto, terra mota est &c. Itaq; ad illa reducta tpa, quibus beata sanctorꝫ progenies Chri vẽturi fidem in promissione concepit, & cæteræ gentes vias suas pmissæ sunt ingredi, sicut in septem tubis, totidem notas & insignes spectauimus vindictas peccatorꝫ, sic nunc iam in his quæ sequunt, vsq; ad agnũ stantẽ supra montẽ Sion bella spectemus victoriasq; sanctorꝫ. Hoc ita incipit: ⌊ Et signum magnũ apparuit in cœlo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarꝫ duodecim, & in vtero habẽs, & clamabat parturiẽs, & cruciat vt pariat ⌋ Vere magnũ & magnæ rei fuit hoc signũ. Significabat nãq; mulierem illa sanctã ecclesiã, quã & in multis prophetarꝫ locis scripturarꝫ inuenimus appellari mulierem viro suo. i. deo coniunctã & dilectã, imo & nonnunq̃ pro parte præuaricatorꝫ, vitijs, & peccatis idololatriæ seruientiũ redargui velut adulterã. ¶ Hæc mulier extũc recte dicit amicta sole, ex quo Chrm verum iustitiæ solem accepit in repromissione. ¶ Luna sub pedibus

Supra. 8

Spũs fortitudinis hic prædicat

Danie. 10
Supra lib. 3 in principio.

Exod. 37

Supra. 8
Acto. 2.
Exod. 19
Acto. 7.
Psalm. 67

dibus eius,i.temporaliũ bonorũ claritas ſub adminiſtratione eius. Luna nanq; pro ſui mutabilitate recte mundi huius bona mutabilia ſignificat, q̃bus ſtultus ſeruit, ſapiens impat. Hoc ergo laudi eſt ſanctis p̃ribus, quod diuites quidem fuerunt, ſicut ſacræ hiſtoriæ tradunt, ſed ipſas diuitias non paſſi ſunt ſuis affectibus dñari, ſed ipſi dominati ſunt diuitijs, diſpenſando vt poſcebat vſus priuatus aut public⁹, atq; ita laudabiliter eiuſmodi diuites excuſantur, quia non eſt cenſus in crimine, ſed affectus. ¶ At contra quiſquis credit quidem in Chriſtum, ſed affectu inhæret & ſeruit lucris rerum temporalium, ſeruus eſt, non dominus illarũ, neq; dicirecte poteſt de anima eius, q̃ ſit mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, ſed nimis periuerſe amiciri luna, ſolemq; nititur habere ſub pedibus. Sequitur: ⌊ Et in capite eius corona ſtellarum duodecim. ⌋ In capite huius mulieris corona ſtellarum duodecim conſpicit, quia in initio naſcentis eccleſiæ duodecim patriarchæ, itemq; in initio renaſcentis eiuſdem duodecim ap̃li notiſſimi ac ſplendidi dinumerantur. Nunc interim ordinem mirabilium cœleſtium ſecuturi, coronam duodecim ſtellarũ, numerũ intelligimus duodecim filiorum ſiue tribuum Iſrael. Nam & Ioſeph ſomnium narrans, videbam, inquit, ſolem & lunam, & ſtellas Gene. 37. undecim adorare me. Etenim pater ipſe propter Chr̃m quem in promiſſione habebat, q̃ſi ſolerat: mr̃ autem quæcunq; illi optiua erat (qm̃ naturalis mr̃ obierat) luna erat, p eiuſdem Chr̃i fide lucida: vndecim autem fratres quibus ſomnium narrabat, vndecim ſtellæ futuræ erant: Ioſeph ipſe ſtella erat duodecima. Igit̃ in capite mulieris corona ſtellarũ duodecim, in initio eccleſię chorus filiorum vel tribuum Iſrael duodecim. ⌊ Et in vtero habens, & clamabat parturiens, & cruciat̃ vt pariat. ⌋ Quid erat habere in vtero, niſi promiſſionis fidem ſeruare in cordis ſecreto? Etenim q̃n primum ad Abraham locutus eſt deus, dicens: Et in ſemine tuo benedicent̃ omnes gentes (q̃d profecto ſemen Chr̃s eſt) ille promittenti credidit, in Genẽ. 22 eandem fidem ſperantibus eius poſteris, extunc mulier in vtero habere cœpit. Erat autẽ deus q̃ promiſerat eiuſdem mulieris vir, paterq; & autor illius conceptionis. i. fidei, per quam Galat. 5. Chr̃s qui venturus erat, iam in pr̃m credentium cordibus habitabat. Proficiente autem per tempora credentium multitudine, ſucceſſerunt Moſes & prophetæ, q̃ fidem quam ſuſceperant, loquendo pariter & ſcribendo non ſine magna deſideriꝭ intentione ſignificabant. Sequit̃ ergo: ⌊ Et clamabat parturiens, & cruciat̃ vt pariat. ⌋ Quod dixit: & clamabat paturiens, hoc repetiuit imo cõpleuit addendo, & cruciat̃ vt pariat. Par̃ quippe fuiſſet dixiſſe hoc tm̃, & clamabat parturiens: Videret̃ enim nihil amplius intelligi velle q̃ ac ſi dixiſſet, cũ pareret cœpit clamare. At illa priuſquam pareret, priuſquam partum effunderet, parturiuit et clamauit. Parturire nanq; eſt ante partum cruciari: quia videlicet parturire meditatiuũ, parere autem perfectum verbum eſt. Igitur quomodo mulier carnaliter grauida, inſtante hora pariendi tota eſt in meditatione partus ſui, tandiu in illa expectatione occupata eſt, tandiu cruciatum ſuſtinet donec pariat, ita & illa talis mulier ſpiritaliter p̃gnans: Clamabat, inquit, parturiens, & cruciatur vt pariat. Clamores eius multos ad medium p̃ferre poſſemus, ſed exempli gr̃a vnus hic in Eſaia propheta ſufficit locus: Dñe quis credidit auditui nr̃o, & Eſaiæ. 53. brachium dñi cui reuelatum eſt? Et aſcendit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ſpecies ei neq; decor. Et vidimus eum, & non erat aſpectus: & deſiderauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem: Et quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus, vnde nec reputauimus eũ. Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. ¶ Hæc & his ſimilia dicentes ſancti prophetæ cum clamarent & dolerent, nunquid eiuſdẽ clamoris vel doloris ſui cauſam euenire, certamve eſſe nolebant? Imo maxime cupiebant, ipſo attteſtante dño cum dicit: Beati oculi q Luc. 10 vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, q̃ multi prophetæ & reges voluerunt videre quę vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Nonne in hoc q̃q; vera eſt ſimilitudo mulieris parturientis, & parturiendo clamantis? Illa nãq; parturiendo quidem clamat, quia dolet: ſed nimirum ſic mauult dolere, q̃ ſano vtero ſterilis permanere. Sequit̃: ⌊ Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo, & ecce draco magnus & rufus, habens capita ſeptem, & cornua decem, & in capitibus ſuis ſeptem diademata, & cauda eius trahebat tertiã partem ſtellarũ cœli, & miſit eas in terram. Et draco ſtetit ante mulierem quę erat paritura, vt cum peperiſſet, filiũ eius deuoraret. Et peperit filium maſculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea. Et raptus eſt filius eius ad deũ, & ad thronum eius. ⌋ Vere, aliud. i. alterius rei fuit hoc ſignũ. Fuit em̃ ſignum diaboli, q̃ ſemp aduerſus mulierẽ illã inimicitias exercuit, & exercere non definit, malas ſibi, bonas aũt mulieri. Deus nanq; bonus, eaſdem pro bono mulieris inimicitias poſuit, quemadmodũ in initio loquens ad ſerpentẽ dicit: Inimicitias ponã inter te & mulierẽ, & ſemen tuũ & ſemen illius. Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Deniq; ſerpentis illius, id eſt, diaboli qui in ſerpente locutus eſt, draco iſte ſignum fuit: ſicut econtra mulier illa ſole amicta, ſignum erat eccleſiæ toti⁹, cuius beata virgo Maria portio maxima, portio eſt optima, p felicitate vteri ppri. Viſum eſt ergo, in-

Gene. 3.

go, inquit, signũ aliud: & ecce draco magnus & rufus. Vñ magnus & vnde rufus? Magnus, videlicet, quia habẽs capita septẽ, & cornua decẽ: rufus autẽ ex eo maxime, quia cauda eius trahebat tertiã partẽ stellarũ cœli, & rufum sanguinẽ sitiens, stetit ante mulierẽ quę erat paritura, vt cum peperisset, filium eius deuoraret. Inde magnus, inde rufus. ¶Quid porro significabant illa septem capita? Hoc nimirum vt compendiosius clarescat, primo sciendum est, draconem talem sic magnum, sic rufum, ita significasse diabolũ, vt simul etiã significaret corpus eius vniuersum. s. omnẽ generationẽ nequam, generationem Cain, aduersantem ab initio generationi sanctæ, generationi Abel, generationi quærentium dominum, quærentium faciem dei Iacob: cuius, vt iam dictũ est, mulier talis signum fuit. ¶His ita pspectis, iam intelligi promptum est, capita draconis illos recte dici q principales extiterunt in opere siue intentione diaboli, videlicet in obsidione iam dictæ mulieris, in intentione occidendi puerperium ecclesiæ dei, præfocandi verbum dei, destruendi fidem seminis Abrahæ. i. Chri. Huius modi capita veraciter septem sunt: quia nimirum ex quo pater Abraham & posteri eius fidem seminis (in quo benedicentur omnes gentes) susceperunt, septem sunt mũdi huius regna ex traditione sanctarum scripturarũ, quæ aduersus eãdem fidẽ dimicauerunt, sed nondum venit regnum septimum. Primum nanq; ex quo credidit Abraham, regnũ fuit Pharaonis & Aegyptiorũ filios Israel odientium: secundũ regnũ fuit Iezabelis, & filiorũ vel posterorum eius impiorũ, regnum Israel & Iuda, qui prophetas occiderunt: tertium Babyloniũ, quartum Persicũ siue Medicum, quintum Macedonicũ, sextum Romanum, septimum q̃d futurum est Antichristi regnum. Præter hęc regna septem nullũ aliud memorat sancta scriptura stetisse vel stare ante illam mulierem ad deuorandum filium eius, contra sanctam ecclesiam, ex qua credidit Abraham, ad destruendam fidem seminis eius. Singulorum huiusmodi capitum sanguineos rictus pauliſper exempli gratia contingamus. ¶Primus Aegyptiorum rex Pharao, populo suo dicit: Quicquid masculini sexus natum fuerit in flumẽ pĳcite: quicquid fœminei, reseruate. Item: Vacatis otio, & iccirco dicitis: Eamus & sacrificemus domino. Et multa his similia. ¶Post hunc Iezabel captiuato viro suo rege Achab, vt abiret & seruiret Baal, & adoraret eum, prophetas domini occidit, quemadmodum & Helias Thesbytes gemebundus dicit: Dñe altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderũt gladio, & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam vt auferant eam. In Iuda quoq; semen eiusdem Iezabelis, rex Ioas Zachariam prophetam occidit, atq; extunc etiam in Hierusalẽ draco ille mulieris huius sanguinẽ bibere cœpit, prophetas occidendo ne prophetarent, vel quia prophetabant in nomine domini: nec ante destitit, donec partu æditum filiũ eius crucifigendo deuorare se credit. Sed de hoc postmodũ planius dicendũ erit. ¶Tertio loco Nabuchodonozor rex Babylonis, traductis in captiuitatẽ cum reliquis Iudæis pphetis domini, statuã erexit, & eo vsq; abolere voluit nomen domini, vt diceret tribus pueris: Si non adoraueritis, mittemini in fornacẽ ignis ardentis. Et quis est deus qui eripiat vos de manu mea? &c. ¶Quarto deinde loco regnũ Persarũ atq; Medorũ, genus vniuersum Iudæorũ, in quo tantũ eatenus notus erat deus, delere voluit agente Aman hoste Iudęorũ, qui erat de stirpe Agag quẽ occidit, & in frusta concidit Samuel corã domino. Cũ eñ illũ exaltasset rex Assuerus, & posuisset soliũ eius super oñes principes quos habebat, cunctiq; serui regis qui in foribus palatĳ morabantur, flecterent genu & adorarent Aman, solus autem Mardocheus non flecteret genu, neq; adoraret eum, iratus est valde, & pro nihilo ducens in vnum Mardocheum mittere manus suas, magis voluit omnem Iudæorum qui erant in regno Assueri perdere nationem. Vnde Hester: Hostis, inquit, & inimicus noster pessimus est iste Aman. Itẽ: Nunc aũt hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regẽ. ¶Quintum caput draconis huius, regnũ Macedonicũ. Qualiter regnante Antiocho, qui appellatus est Epiphanes. i. nobilis siue illustris, mulierẽ istã infestauerit, cõpellendo Iudæos vt se transferrent à patrĳs & dei legibus. De quo etiã videlicet Antiocho scriptũ est: quia misit contaminare quod in Hierosolymis erat templũ, & cognominare Iouis Olympĳ, & in Garizim put erant hi qui locũ inhabitabant, Iouis hospitalis, Machabæorũ passiones & prælia testantur. Nã illud quod maxime ad nequissimã draconis intentionẽ pertinet sic incipit: Duæ mulieres delatæ sunt natos suos circuncidisse, quas infantibus ad vbera suspensis cũ publice per ciuitatẽ circunduxissent, per muros præcipitauerunt. Quid eñ intendebat per hoc & per cætera quæ sequuntur, nisi hoc vt conceptus mulieris. i. seminis Abrahę fides, cuius testimoniũ illis erat signaculum circuncisionis, funditus extingueretur? ¶De sexto capite. i. regno Romanorũ, quis nesciat quantũ sæuierit ad deuorandũ filiũ huius mulieris? Nempe istud est q̃d cum capite illo secundo scilicet Iudaico regno concordi rictu ferociter nimis hiauit, in primis vt filium illum in persona propria deuoraret, qñ traditus est filius hominis gentibus ad illudendum, & flagellandũ, & crucifigendum, capite illo scilicet Iudaico populo dicente ministro huius alterius magni capitis: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Deinde, quod

paulo

paulopoſt dicemus,bellũ maximũ quod fecit draco repugnãte Michaele & angelis eius. Itẽ q̃d adiecit,facere p̃lium cum reliquis de ſemine mulieris huius,q̃ capite factũ eſt niſi Romano imperio,quod per orbem vniuerſum miſſis edictis & legibus publicis tot milia martyꝝ interfecit: ¶De ſeptimo tandem capite cum ſe erexerit,i. de hoīe peccati filio pditionis Antichriſto cum reuelatus fuerit,q̃ aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dr̃ deus aut quod colitur,quis neſciat quia mulierem iſtam ſiue reliquias ſeminis eiꝰ ita perſequetur, vt quem admodum dñs dicit,talis tunc tribulatio ſit, q̃lis non fuit ab initio,nec eſt,nec erit? Ipſe nanque erit de quo Danieli angelus dicit: Et ſermones contra excelſum loquetur,& ſanctos altiſſimi conteret,&c. ¶De iſtis ſeptem capitibus alio poſtmodum loco cum dixiſſet huic Iohanni angelus,ſeptem capita beſtiꝝ ſeptem montes & reges ſeptem ſunt,continuo ſubiunxit: Quinq; ceciderunt,vnus eſt,& alius nondum venit. Et cum venerit oportet illum breue tempus manere. Quod hic tacitum eſt,illic ſuppletur,videlicet q̃ ſuper beſtiam (quæ nõ eſt alia niſi draco iſte) mulier ſederit,mulier alia,mulieri iſti quam draco impugnat ſemper oppoſita,i. ciuitas diaboli,ciuitati dei ſemper contraria. Quid autem eſt quod ait,quinque ceciderunt,vnus eſt,& alius nondum venit? Videlicet quia cum hæc viderentur vel ſcriberentur,quinq; regnorum iam dictorum reges,qui mulierem ſæpe dictam perſecuti ſunt,iã dudum tranſierant,regis autem regni Romani,regis ſiue imperatoris Neronis decreta cõtra Chriſti eccleſiam ſæuiebant,& à ſucceſſoribus eius ſeruabãtur. Alius autem,ſ. Antichriſs nondum venerat,ſed necdum venit. Sed de his aliàs. Nunc preſentia perſequamur. ¶Cum dixiſſet habens capita ſeptem,addidit: L Et cornua decem. J In Daniele quoq; ſcriptum eſt de beſtia quarta,quæ ſignificabat regnum Romanorum,quod haberet cornua decẽ. Et oẽs fere ſcriptores eccleſiaſtici tradiderunt in conſummatione mundi, qñ regnum deſtruendũ eſt Romanorum,decem futuros reges qui orbem Romanũ inter ſe diuidant, & vndecimũ ſurrecturum eſſe paruulum regem, qui tres reges de decem regibus ſuperaturus ſit, regem Aegyptiorum,regem Africæ,regem Aethiopiæ,atq; hoc eſſe quod illic ſcriptum eſt: Et ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum,& tria de cornibꝰ primis euulſa ſunt de facie eius,quod videlicet cornu erit Antichriſtus. Verum hic vbi non quarta beſtia, vt illic, ſolum ſignificans regnum Romanorum,ſed draco,i. diabolus conſpicitur, & ſeptẽ eius capita deſcribunt,nullaq; fit mentio de tribus euulſis cornibus,aliud dicere licet, quod cœpto ſenſui cum ſcripturarum autoritate coniungatur. Septem quidem tãtummodo draconis capita,ſed decem videntur cornua. ¶Quia videlicet vnum ex regnis ſupradictis regnum Macedonicum in reges quatuor diuiſum fuit. Mortuo nãq; Alexandro magno ſurrexerunt p eo quatuor duces eius qui ſibi imperium diuiſerunt: Aegyptum enim Ptolemeus Lagi filius tenuit; Macedonas Philippus,qui & Arideus,frater Alexãdri; Syriam & Babylonem,& omnia regna Orientis Seleucus Nicanor; Aſiæ regnauit Antigonus. Hoc eſt quod in Daniele legimus: Hircus autem caprarũ factus eſt magnus nimis. Cumq; creuiſſet fractum eſt cornu magnum,& orta ſunt cornua quatuor ſubter illud per quatuor vẽtos cœli. Quod exponens angelus dicit: Porro hircus caprarum rex Græcorũ eſt: Et cornu grande erat inter oculos eiꝰ,ipſe eſt rex primus. Quod autem fracto illo ſurrexerunt quatuor pro eo,quatuor reges de gente eius conſurgent: Continuoq; addit: Sed non in fortitudine eius. Nullus em̃ illorum fortitudini ſiue magnitudini Alexandri potuit æquari. Itaq; ſeptem, vt iam dictum eſt,capita,ſed decem cornua,i. ſeptem regna,ſed decem fuerunt reges,quibus draco ille ſeſe armauerat. Sed ſequitur adhuc: L Et in capitibus ſuis ſeptem diademata. J Si decem cornua deeem reges ſunt,quõ non totidem ſunt diademata quot cornua? Nõne omnes illi q̃q; reges quatuor,in quos regnum illud vnum diuiſum eſt,habuerunt diademata? Scriptum eſt enim in libro Machabæorum primo: Et obtinuerunt pueri eius videlicet Alexandri regnũ vnuſquiſq; in loco ſuo,& impoſuerunt ſibi omnes diademata poſt mortem eius. Quõ ergo non dictum eſt decem,ſed ſeptem diademata, cum fuerint decem cornua? Nimirum quia q̃is vnius capitis quatuor cornua,i. vnius regni Macedonici reges q̃tuor fuerint,vno tantum ex illis aduerſus mulierem draco vſus eſt,ſ. poſteritate Seleuci, cuius in partem Syria, in qua continebatur Iudæa,obuenit. Ex illis nanq; qui regnauerũt in Syria,exiuit radix pectatrix Antiochus Epiphanes,i. illuſtris. Hoc vnum diadema ex illis quatuor draco rufus in ſua cauſa contra mulierem induit,& illud ſanguine ſanctorum ſæuus homicida cruentauit. Deniq; licet & cæteræ regni diuiſi partes Iudæã interdum lacerauerint, tñ hoc vere conſtat, quia partis vnius rex qui Syriam & cum illa Iudæam obtinebat, cauſam draconis contra mulierem egit,intentionem diaboli contra dei legem exercuit. Hic vt iam dictum eſt,erat Antiochus illuſtris,de quo Daniel præuidẽs dicit: De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum,& factum eſt grande contra Meridiem,& cõtra Orientem & contra fortitudinem,& magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cœli. Et deiecit de fortitudine,& de ſtellis,& conculcauit eas, & vſq; ad principem fortitudinis magnificatus eſt, & ab eo tulit

iuge ſacrificium,& deiecit locum ſanctificationis eius. Robur aũt datum eſt contra iuge ſacrificiũ propter peccata,& proſternetur veritas in terra,& faciet, & proſperabit. Quod itidem exponens angelus qui ſupra: Poſt regnum, inquit, eorum cum creuerint iniquitates, cõ ſurget rex impudens facie, intelligens propoſitiones,& roborabitur fortitudo eius, ſed non in viribus ſuis. Et ſupra q̃ credi poteſt vniuerſa vaſtabit,& proſperabit & faciet, & interficiet robuſtos,& populum ſanctor̃ ſecundum voluntatem ſuam,& dirigetur dolus in manu eius,& cor ſuũ magnificabit,& in copia rerum oĩm occidet plurimos,& contra principem principum conſurget. ¶Iſte nanq; rex ille iam dictus Antiochus extitit, qui vſq; ad fortitudinem cœli. i. filios Iſrael, q̃ angelorum vallabantur auxilio, erexit magnificẽtiam ſuam, ita vt de ſanctis plurimos idololatriæ ſubĵceret, & velut ſtellas cœli conculcaret pedibus ſuis. Atq; ita factum eſt, vt Meridiem & Orientem. i. Aegyptum & Perſiden ſuo teneret imperio. Quodq; ait,& vſq; ad principem fortitudinis magnificatus eſt: Hoc ſignificat quod erectus ſit contra deum,& ſanctos illius perſecutus,& ab eo tulerit iuge ſacrificium, quod mane & veſpere offerebatur,& polluerit atq; deiecerit locũ ſanctificationis eius: & hoc nõ ſua virtute, ſed propter peccata populi. Atq; ita factum eſt vt veritas ꝓſterneret in terram,& cultu idolorum florente, dei religio (quæ iſtius ſæpe dict̃ mulieris erat ornatus) conquieſceret. Nunc cætera proſequamur: ⌊Et cauda eius trahebat tertiam partem ſtellar̃ cœli,& miſit eas in terram.⌋ Stellas cœli filios Iſrael ſignificare iã ſupra diximus,& duodecim ſtellar̃ coronã, quã in capite ſuo mulier habebat, duodecim fuiſſe patriarchas, per q̃s eccleſia in initio propagata eſt, iuxta illud ſomniũ Ioſeph dicẽtis: Videbã ſolẽ & lunã,& ſtellas vndecim adorare me. Ipſe nanq; Ioſeph ſtella erat duodecima. Ad oẽm q̃q; multitudinẽ filior̃ Iſrael Moſes dicit: Dixiq; vobis in illo tempore, nõ poſſum ſolus ſuſtinere vos, qa dñs deus veſter multiplicabit vos,& eſtis hodie ſicut ſtellæ cœli plurimi. ¶Quis aũt neſciat in illa oppugnatione mulieris, vbicunq; draco illam impugnauit, pleroſq; ex illa gẽte fouiſſe & adiuuiſſe doloſam nequitiam draconis? Nam exẽpli gr̃a: Vbi in Antiocho iã dicto draco iſte ſequire cœpit, ſic ſcriptum eſt: In diebus illis exierunt ex Iſrael filĵ iniq, & ſuaſerunt multis dicẽtes: Eamus & diſponamus teſtamentum cum gentibus, quæ circa nos ſunt, qa ex quo receſſim⁹ ab eis, inuenerunt nos mala multa. Et bonus viſus eſt ſermo in oculis eor̃. Et deſtinauerũt aliqui de ꝓpl'o,& abierũt ad regẽ,& dedit illis poteſtatẽ vt facerent iuſtitiã gentiũ. Et ædificauerunt gymnaſiũ in Hieroſolymis ſecundũ leges nationũ,& fecerunt ſibi ꝓputia,& receſſerũt à teſtamẽto ſancto,& iũcti ſunt nationib⁹,& venũdati ſunt vt facerent malũ. Plura omittimus q̃ proferri poſſent in exemplũ ſtellar̃ eiuſmodi cadentiũ de altitudine cœli, de dignitate teſtamẽti dei, ita vt etiã adiuuarẽt ꝓtes diaboli, impugnando illos q ꝓſeuerare volebant in religione p̃næ fidei. Cauda ergo draconis palã eſt quia trahebant tertiã partẽ ſtellar̃ cœli. ⌊Et miſit eas, inq̃t, in terram.⌋ Vt videlicet terræ incumberent q cœlo intendere debuerant, terrena tm̃ cuperent, q beatam cœleſtium ſpem expectare iuſſi fuerant. Sequitur: ⌊Et draco ſtetit ante mulierẽ quæ erat paritura, vt cum peperiſſet, filiũ ei⁹ deuoraret.⌋ Hęc erat intentio draconis tot capita ſubrigentis, tot conua vibrantis. Hæc, inquam, erat nequiſſima cupiditas diaboli, tot regna commouentis, tot reges inflãmantis in odiũ diuinæ religionis, vt cum peperiſſet mulier quæ erat paritura, cum Chr̃m ædidiſſet eccleſia, pariente virgine Maria filiũ eius deuoraret. i. nomẽ eius de hominum memoria tolleret, vt partus huiuſmodi nulla vtilitas, nullus fruct⁹ exiſteret. Sed ſequitur: ⌊Et peperit filiũ maſculum q recturus erat gentes in virga ferrea.⌋ Ac ſi dicat: Ille quidem draco funeſtus mulieris parturiẽtis excitatus clamoribus, ſtabat ante illam attentus vt deuoraret filium eius, maximeq; in Herode inſaniebat ſanguineum caput, qñ prophetico commotus ille oraculo quod audierat,& tu tu Bethleem terra Iuda, nequaq̃ minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux qui regat ppl'm meum Iſrael, quæ fuit puerum ad perdẽdum eum, miſitq; in Bethleem, & occidit omnes pueros qui erant in ea,& in omnibus finibus eius, quaſi impoſſibile foret nõ ſimul occidi & illũ. Sed ſic fatuus draco, qui in illo ſeuiebat, quõ conſilium ſiue propoſitũ dei euacuare ſe poſſe putabat? ¶Ille nanq; recturus erat gentes in virga ferrea, & hoc in ſcripturis veritatis præfixum erat, exempli gr̃a, ipſo dicente in Pſalmiſta: Dñs dixit ad me filius me⁹ es tu ego hodie genui te: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionẽ tuã terminos terræ. Reges eos in virga ferrea. Quõ ergo illum tã cito malitioſa draconis fatuitas, deuorare ſe poſſe ſperabat, cum ſcriptum fuiſſet de illo, quod recturus eſſet gentes in virga ferrea? Sane virga ferrea, id eſt, inflexibili iuſtitia. ¶Item quod ait filium maſculum, idẽ eſt ac ſi diceret, fortiſſimum: Maſculus enim, id eſt fortis filius tunc natus eſt nobis, quemadmodum propheta prædixerat: Et vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, deus fortis. Egit tamen draco ille quantum potuit, non deſiſtens filium illum perſequi, vt deuoraret .i. vt memoriam eius deleret, dicens illud quod in Pſalmo audimus: Quando morietur & peribit nomen eius? Hæc dicendo impatienter effecit vt crucifigeretur: & hoc agendo, deuo-

Gene. 37. Deut. 1.

Matth. 12. Mich. 5.

Pſalm. 2

Eſaiæ. 9

Pſalm. 40.

rari

rari illum,& perire putauit nomen eius.Sed vide quid ſequitur: ⌊Et raptus eſt filius eius ad deum & ad thronum eius.⌋Quàm vere hoc factum ſit quis neſcit? Quis non audiuit? Cum enim deuoratus eſſe putaret, vtpote in terra ſepultus,& ſignato lapide in terra cõcluſus, tũc ſolutis doloribꝰ inferni,iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo,reſurrexit & in cœlũ aſcendit,& ſedet à dextris dei,triumphante veritate ſcripturæ dicentis in Dauid: Dixit dñs dño meo,ſede à dextris meis.Raptus eſt igitur filius mulieris,eccleſiæ filius,mulieris virginis Mariæ ad deum & ad thronum eius,atq; illinc deſpiciens vniuerſa capita draconis irridet,ſicut itidem in Pſalmo ſpũs ſanctus locutus eſt: Qui habitat in cœlis irridebit eos,& dñs ſubſannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira ſua,& in furore ſuo conturbabit eos. Ego autẽ conſtitutus ſum rex ab eo,&c. Sequitur: ⌊Et mulier fugit in ſolitudinem vbi habet locũ paratum à deo,vt ibi paſcãt illam diebus mille ducẽtis ſexaginta.⌋Rapto filio ſuo ad deum & ad thronum eius,mulier in ſolitudinem fugit.i.ſedente iam Chriſto domino ad dexterã patris,& dato ſpũ ſancto eccleſia illius temporis vitam ſolitariam elegit. Sic enim in Actibus apoſtolorum legimus: Multitudinis credentium erat cor vnum,& anima vna. Nec quiſquã aliquid ſuum eſſe dicebat,ſed erant illis omnia communia. Diuidebatur autem ſingulis ,put cuiq; opus erat. Nimirum hoc erat,mulierẽ fugiſſe in ſolitudinem,quia videlicet nihil poſſidere vel concupiſcere in hoc mundo,fida & tranquilla mentis ſolitudo eſt. Contra, poſſidere vel cupere vel ambire,nõ ſolitudo,ſed magna ſolicitudo & inquietudo eſt. Itaq; in ſolitudinem mulier fugit,quando eccleſia nil in hoc mundo poſſidere propoſuit,prouocans filios ſuos ad imitandum ſe. Exempli gr̃a: Cum in Apl'o dicit: Prẽterit enim figura huius mundi. Volo autem vos ſine ſolicitudine eſſe: Qui ſine vxore eſt,ſolicitus eſt quæ ſunt dñi,quõ placeat deo. Inter hæc & huiuſmodi dicit: Vellem autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. ¶In huiuſmodi ſolitudine habet,inquit, mulier locum paratum à deo. Quis eſt locus mulieris in hac ſolitudine, niſi deus ipſe. Deniq; & Pſalmiſta orans dicit: Eſto mihi in deum protectorem,& in locum refugij. Et in Iob de peccatore pereunte ſcriptum eſt: Sicut conſumitur nubes & pertranſit,ſic qui deſcendit ad inferos,non aſcendet,nec reuertetur vltra in domum ſuam, neq; cognoſcet eum amplius locus eius. Nam quod ait, neq; cognoſcet eũ amplius locus eius,idem eſt ac ſi diceret: Nõ requiret eum amplius deus,qui oĩm beatorum locus eſt,extra quem nullus eſt beatus,in quo etiam nunc dum ab ipſo peregrinamur, pes animæ.i.Chriſtiana ſpes figitur. Hunc locum paratum habet à deo,à nullo enim parari nobis poteſt deus niſi ab ipſo deo,& hoc in illa tali ſolitudine,vbi contemplationi vacando poſſit hũc locum ſuum cognoſcere,ſemperq; caſum ſuum cauere,dicendo: Non veniat mihi pes ſuperbiæ,& manus pc̃toris nõ moueat me. ¶Præterea & in hoc paratus eſt illi locus à deo in illa ſolitudine,vt ibi paſcant illam. Hanc enim legem dominus præſcripſit filijs matris,eccleſiæ filijs, qui nondum peruenerunt ad apicem perfc̃tionis maternæ, vt nihil in hoc mundo velint poſſidere,& hoc illis iũſſit,vt paſcant illam matrem ſuam.i.euangelizantẽ ſibi charitatem maternam,perfectionem apoſtolicam. Dixit enim: Dignus eſt operarius cibo ſuo. Et alibi: In eadem aũt domo manete edentes & bibẽtes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt em operarius mercede ſua. Huius dignitatis ſiue debiti memor Apl's ad Corinthios dicit: Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur,quæ de ſacrario ſunt edunt? Et qui altari deſeruiũt: cum altari participantur. Ita & dominus ordinauit ĩs qui euangelium annuntiant,de euãgelio viuere. Item: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus,magnũ eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? ¶Paſcunt ergo illam diebus mille ducentis ſexaginta .i. q̃ diu peregrinãdo in hoc ſeculo perſecutiones tolerat. Nam quia tanto tempore agitanda eſt perſecutio ſumma dracone iſto,in illo perditionis filio.ſ. Antichriſto,totas effundente inimicitias, recte tot diebꝰ vniuerſa perſecutionum omnium tempora ſubintelligimus, de quo videlicet tempore ſiue dierum numero iam loco alio plenius tractatum eſt. Sequitur: ⌊Et factum eſt prælium magnum in cœlo,Michael & angeli eius præliabantur cum dracone. Et draco pugnabat & angeli eius,& non valuerunt, neq; locus inuẽtus eſt eorum amplius in cœlo.⌋Magnum & mirabile in conſpectu animæ Iohannis taliũ imaginum ſpectaculum,mirabilis ſenſus ſiue animi eius habitus,quem concipere poterat ſpectando talia vel tanta tamq; horrifica ſigna mirabiliũ ſecretorꝫ. Vix ſummã admiratiõis ſomniare vel meditando nobiſmetipſis imaginare poſſumus, videlicet admirabili cũ horrore illud perſenſiſſe. ¶Quam inuitꝰ draco ille diabolus de tẽplis & aris vel ſimulacris gentiũ pelleretur: q̃d fieri cœptum eſt,vbi raptus eſt filius ille ad deum & ad thronum eius. Dixit enim mox aſcenſurus: Euntes in mundũ vniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Quod idem erat ac ſi diceret: Euntes fortem illum armatum à me iam victum de atrio ſuo propellite,draconem illum diabolũ à me fune ligatum,imo & q̃ſi hamo captum,& in ſudibus nares perforatũ,circulo in naribus,& armilla in maxilla perforata conſtrictum de templis & aris extrahite, vt vaſa eius trahã ad me ſicut p̃dixi: Quia ſi exaltatus fuero à terra,oĩa

Matth. 27.
Acto. 2.
Pſal. 109.
Pſalm. 2.
Acto. 4.
1. Cor. 7
Pſalm. 35
Matth. 10
Luc. 10.
1. Cor. 9
Marc. vlt.
Matth. 12.
Luc. 11.
Iohan. 12.

traham ad meip̃m. Inde terrifici ſonitus perſecutionũ per orbem vniuerſum, quarũ erat ſignum hoc præliũ imaginariũ, prælium magnũ. Factum eſt, inquit, prȩlium magnum. Vbi? In cœlo. Per quod ſignificabatur eccleſia, terra longe altior, terrenis hominibus & terra ſapientibus longe ſuperior, cuius eſt in cœlis conuerſatio. Non enim iam eccleſia, poſtquã raptus eſt filius eius ad deum & ad thronũ eius, pugnare dignaretur in terra, quod tamen antea licito facere ſolebat, quando propter terram, propter terrena bona, ſancti reges & prophetæ armis materialibus multa geſſerunt p̃lia. Nũc alius erat cauſæ ſtatus, & alius perfectę intentionis affectus, contemnere terram & appetere cœlum, cohibere manus & librare linguam eruditam, offerre gladijs carnem & verbo defendere fidem. Pugnabat itaq; in cœlo. ¶Quõ autem draco erat vel pugnabat in cœlo? In cœlo nimirũ erat arbitratu ſuo, videbatur'q; ſibi ſimilis altiſſimo, cum exhiberetur ei quaſi diuina religio, & à miſeris gẽtibus (quas ſeduxerat, coleretur pro deo. Itaq; & ipſe pugnabat quaſi in cœlo, dum contenderet haberi pro cœleſti deo. ¶Propterea nemo fere qui neſciat draconem iſtum in aere vagari, & permiſſam vſq; ad tempus iudicij exercere poteſtatẽ, ipſumq; aerem vſitato in ſcripturis more cœlum dici, vt illic: Volucres cœli & piſces maris. In iſto cœlo. i. in aere nos quoq; vſq; hodie contra illum pugnam habemus, ſicut & Apl's ad Epheſios ſcribens loquitur: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates & rectores mundi tenebrarum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. ¶Sũt ergo ſpiritalia nequitiæ. ſ. draco iſte & angeli eius in cœleſtibus, non vbi ſydera diſpoſita effulgẽt & ſancti angeli commorãtur, ſed in huius aeris infimi caliginoſo habitaculo, vbi & nebula cõglobatur. Et tamen ſcriptum eſt quod cooperit cœlum nubibus, vbi & aues non volitãt, & tamen dicuntur volatilia cœli. In his ergo cœleſtibus, non in illa ſuperiore trãquillitate cœleſtium habitant iſti nequiſſimi ſpũs, contra quos nobis colluctatio ſpiritalis indicitur, vt deuictis angelis malis, illo p̃mio perfruamur, q̃ angelis bonis incorrupta æternitate ſociemur. Vnde alio loco idem Apl's, cum ſignificaret tenebroſum diaboli principatum, ſecundũ ſpiritum, inquit, mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aeris, qui nunc operatur in filijs infidelitatis. Quod ait hic, principem poteſtatis aeris, hoc illic dixit, ſpiritalia neqtiæ in cœleſtibus. ¶Igitur & iuxta literam ſic recte intelligitur, quod præliũ imaginarium in iſto cœlo, id eſt, aere Iohannes fieri viderit, in ſignificationem eius prælij, quod de templis & aris, imo & de cordibus hominum diabolus iam cœperat eijci, cuius videlicet prælij finis erit, vt mittatur in ignem æternum draco iſte cum angelis ſuis, atq; ita fiat quod ſubiũctum eſt: Et non valuerunt, neq; locus inuentus eſt eorũ amplius in cœlo. In cœllo, inquam, non tantum quod eſt ſpiritalis vel cœleſtis fidelium hic peregrinantium conuerſatio, ſed nec in aere iſto in quem detruſus eſt, detrudendus iterum in tartarum illo iudicij die magno & tremendo. Sed iam ipſa verba ordine proſequamur. ⊥ Michael, inquit, & angeli eius præliabãtur cum dracone: Et draco pugnabat & angeli eius. Nuſquam in tota ſerie ſcripturarum ante illum ſæpedictæ mulieris partum Michael archangelus pugnaſſe cum dracone, eumq; viciſſe legit, quia videlicet nondum draconis eiuſdem caput, vt vinci poſſet ab angelis, cõtriuerat ille mulieris filius, quod nunc fecit, & faciendo raptus eſt ad deum & ad thronũ eius, vnde & illi in Pſalmo canit: Tu contribulaſti capita draconum in aquis: Tu cõfregiſti capita draconis. ¶Et quidem plura legunt in ſcripturis anteacta pro hominibus inſignita angelicæ fortitudinis. Exempli gr̃a, vt illic: Factũ eſt igit in nocte illa venit angelus dñi, & p̃cuſſit caſtra Aſſyriorũ centum octogintaquinq; milia. Verum hoc & cætera huic ſimilia fieri nõ erat pugnare angelos bonos aduerſus angelos malos pro hoĩbus impijs ad pietatem conuertẽdis, ſed erat angelos bonos ad impiorum hominum perditionem malorũ angelorũ ſeruitio vti, teſtante Pſalmo cum dicit: Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem & irã & tribulationem, immiſſiones p̃ angelos malos. Hic non ita eſt. Mali angeli nõ immittunt vt homines impij occidant, ſed contra malos angelos à bonis angelis præliũ committit, vt homines ab impietatis errore liberent. Quõ prælium hoc geſtum eſt aut gerit? Quibus vel qualibus armis acies illę vtuntur? Et quidem in illa viſione Iohannis huius armorũ materialiũ ſ̃ſdam ſimilitudines videri potuiſſe non dubitamus, ſed angeli ſiue boni ſiue mali, cum ſint ſpiritus, corporali ſiue materiali armatura non induuntur. Attamen draco ille quod natura nõ habuit arte maligna ſibi aſſumpſit, ſcilicet omne genus armorum quibus bella geruntur inter homines, & homicidia peragũtur, ſcilicet gladios regum & imperatorum, ſecures cõſulum, vincula carcereſq; iudicum, & omnia omnino genera tormentorum. Primus quem Romæ inuaſit ſiue arripuit, Neronis gladius extitit, & in illo pugnauit. ¶At vero Michael & angeli eius econtra præliantes, nihil de huiuſmodi genere armorum habuerunt aut quæſierunt, ſed vt ſunt adminiſtratorij ſpũs, in miniſterium miſſi, ppter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis, commilitonibus ſuæ partis hoĩbus Chr̃ianis, qui ſunt vel erant de ſemine illius magnæ mulieris, ſigna miraculorum ab Ieſu Chr̃o per ſp̃m ſanctum data miniſtrauerũt, præſen-

præsentes illis & cooperantes ad curandos infirmos, ad suscitãdos mortuos, assistentes pijs martyribus in tormentis & aculeis colloquentes illis, & colloquio suo consolantes & refouentes illos, in carceribus & vinculis, religantes etiã angelos draconis, & extrahentes de antiquis templorum simulacris, quæ omnia sic esse facta non ignorat quisquis sanctorum martyrum siue apostolorum gesta legit. ¶Exempli gratia: Vbi agoizanti in aculeo martyri miles adhuc gentilis dicit: Video ante te iuuenem pulcherrimũ stantem cũ linteo & extergentem membra tua. De qua re adiuro te per Christum qui te misit angelũ suũ, ne me derelinquas. Nunquid illic tm̃, vbi visibiliter apparuerunt sancti angeli pijs martyribus, præsentes fuisse credendi sunt? Imo & vbi visibiliter non apparuerunt pr̃sentes, semper affuerunt, cõpatientes patientibus, adhærentes laborantibus, vulnera dinumerantes, sanguinẽ profluentẽ metientes, responsa singulorũ conscribentes, & inter hæc omnia preces gemitusq; morientium aureo thuribulo velut incensa multa concremans ante oculos dñi dei, & illius q raptus fuerat ad thronũ ei⁹ filij victorioſi, perferebat Michael. Hoc modo cũ dracone prælia batur Michael & angeli eius. ¶Cæterũ armis materialibus ad defensionẽ sui pars ista nihil agere moliebat, cũ totę interdũ legiones martyrũ, pternerent, arma tenentes militaria, quibus ad defensionẽ reipublicæ fideliter sese ac fortiter accinxerunt, quæ tamen in causa fidei Chr̃ianæ vllatenus attrectare despiciebant. Vnde veriſſime ꝓpheta cũ dixisset: Iugũ enim oneris eius, & virgã humeri eius, & scepttũ exactoris eius superasti, addidit: sicut in die Madian, videlicet quando mirabili genere pugnandi Gedeon cũ trecentis viris Madian superauit. Quomõ? Intra lagenas missæ sunt lãpades, confractis vero lagenis ostensæ sunt lampades, quarũ choruscante luce hostes territi in fugã versi sunt. Designat⁹ est in tubis clamor p̃dicationis, in lãpadibus claritas miraculorũ, in lagenis fragilitas corporũ, quorũ despecta salute martyres hostes suos moriendo prosternerent, eorumq; gladios non armis & gladijs, sed patientia superarent. Nimirũ huiusce prælij cõplices esse, imo duces & principes Michaelẽ & angelos eius iure delectabat. ¶Draco & angeli eius materialibus q̃q;, vt iam dictũ est, armis pugnabant, & illius sexti capitis. ſ. Romani regni diadema cruentũ cæde Chrianorũ, & abundantia sanguinis imbutũ, quoties se in pugnã excutiebat, toties orbẽ terrarũ sanguine compluebat. L Et non valuerunt, inquit, neq; locus inuentus est eorũ amplius in cœlo. J Quid non valuerunt? Nimirũ contra fortioris Michaelis & angelorũ eius fortitudinẽ diutius stare, quin foris eijcerentur cum illo suo principe rufo dracone, sicut ille filius mulieris p̃dixerat: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. ¶Ita nanq; foras eiectus est, vt in locis, in quibus sordes eius computruerant, religio Christiana floreret, in templis in quibus idolum cuiusq; turpitudinis steterat, crux Christi splendesceret, vt per ora, quæ Iouem adulterum cantitare solita fuerant, nomen Christi, & laus sanctæ trinitatis cum gloria personaret: Hoc est quod ait: Neq; locus inuẽtus est eorũ amplius in cœlo. Quod idẽ est ac si diceret: Neque relictus est illi locus in quo exhiberetur ei cœlestis vel diuina religio. Futurum autẽ est, vt, sicut iam supra dictum est, nec in isto illi vacet comparare cœlo aerio. Eousq; prælium protenditur, donec in profundum inferni, videntibus cunctis præcipitetur, non vltra, saltẽ ad hoc cœlũ ascensurus. Vnde adhuc sequitur: L Et proiectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seducit vniuersum orbẽ, proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt. J Nam proiectus est in terram, i. perdita grandi æstimatione qua cœlum sibi obtinere videbatur dũ coleretur vt deus, amisso electorum populo, in quo cœlo suo iam inhabitat deus, eos tantum nunc possidet, qui pertinaciter terram diligendo, ipsi terra sunt, tandemq; cum illis & angelis suis mittetur in ignem ęternum. Nimirum quando sic proijcitur, tunc melius cognoscitur ab eis quorum de cordibus eijcitur, vel quibus videntibus præcipitatur. Recte ergo nunc tandẽ noĩbus & proprietatibus suis idem draco describitur cũ dr̃: L Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seducit vniuersum orbem. J Nam quasi quæreres, quis est ille draco magnus, addidit dicens: serpens antiquus, ac si diceret: Draco tã magnus ipse est ille serpens, qui in tempore antiquo quando factus est primus homo, serpentem animantẽ ingressus, per os eius locutus est, & inde serpens dici meretur, qa per serpentẽ, quem ingressus est, opus iniqtatis & malitiæ operatus est, decipiendo plasma dei, in eo q̃d ait: Comedite & eritis sicut dij. ¶Item quasi quæreres, q̃d est nomen eius, addidit: q vocat diabolus & Satanas. Diabolus deorsum fluens, Satanas aduersarius interp̃tatur, vtrorumq; vocabulorum causæ notæ sunt. Diabolus nanq;. i. deorsum fluens iccirco dicitur, quia de cœlo per superbiam cadendo deorsum fluxit, peritq; peccator à facie dei, sicut fluit cera à facie ignis. Satanas. i. aduersarius idcirco dicitur, quia sic quoq; de cœlo lapsus, deo creatori aduersari non definit. ¶Adhuc enim tanquã parum sit aut fuerit quod dixit: Similis ero altissimo, altius per tumorem extollitur, testante Apostolo cum de illo perditiõis filio in quo iste diabolus erit, ita loquit: homo pcti, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne q̃d dicitur deus,

Esaiæ. 9 Iudic. 7

Iohan. 12

Genes. 3

Esaiæ. 14 Psalm. 67 Esaiæ. 14

2. Thess. 2

aut quod colitur. In q̃ Satanas iste aduersatur? In eo videlicet quod loquitur mendacium, vt decipiat creaturam, ad faciendum secundũ adulterium, ostendens se tãquam sit deus, atq; ita diabolus ipse pro deo, tanq̃ adulter pro viro legitimo suscipiatur. Sequitur ergo: ⌊Qui seducit vniuersum orbem.⌋ Quo enim vel vnde seducit vel abducit orbem vniuersum, nisi à cultu dei debito ad cultum suimet indebitum. ¶Hic talis proiect⁹ est in terram, vt videlicet solus deus suum cœlum, i. mentes intimas & religionem publicam possideat elector̃ omnium, ille autem solam possideat terram, i. perditorum hominum vitam omni modo terrenã de qualibus ad deum in initio seductionis locutus est deus: Terram comedes cũctis diebus. ¶Terræ eiusmodi portio præcipua sunt Iudæi, qui quasi æmulando terrã crucifixerint deũ cœli, loquentes cum astutia maligni huius serpẽtis, quemadmodum in persona eiusdẽ Christi Psalmus dicit: Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & in iracundia terræ loquẽtes, dolos cogitabant. Nempe quasi iustæ iracundię causam pergrandem sibi finxerunt, qñ velut pauitantes & tremebundi dixerunt: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani & tollet nostrum locum & gentem. Itaq; & istos terram suam serpens comedit, completa prophetia cantici Deuteronomij quæ dicit: Dentes bestiarum immittã in eos cum furore trahentium super terram atq; serpentium. Sequitur: ⌊Et audiui vocem magnam de cœlo dicentem: Nunc facta est salus & virtus, & regnũ dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectũ dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerunt illum propter sanguinem agni, & propter verbũ testimonij sui, & non dilexerunt animam suam vsq; ad mortem. Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis.⌋ Vox illa magna quam iste in spũ audiuit, concentus iste publicus, q̃ cœlum dei. i. ecclesia per totum orbem hodie laudes canit, concinentibus imo præcinentibus angelis gloriam deo in excelsis, secundum propheticam concessionem Psalmi dicentis deo altissimo: Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo. Et subinde: Benedicite gentes deum nostrum, & auditam facite vocem laudi eius. Vis igitur audire & scire quis fructus quæve vtilitas, ex eo prouenerit, q̃d ille draco magnus, ille serpens antiquus diabolus & Satanas proiectus est in terram cum angelis suis: Dicunt magna voce cantores gratiæ dei, laudatores operum Christi filij dei: Nunc facta est salus, & virtus & regnum dei nostri, & potestas Christi eius. Vnde constat ita factum esse? Quia proiectus est, inquiũt, accusator fratrũ nostrorũ, q̃ accusabat illos ante conspectum dei nostri die ac nocte. Ergo ne antequam ille proiceretur in terram non erat salus, & non erat virtus? Nõ erat regnum, nõ erat potestas dei nostri & Christi eius? Non vtiq; salus erat sed perditio, & mors, nõ erat virtus, sed infirmitas & corruptio: non erat in hominibus regnum dei nostri, sed regnum peccati & mortis: non erat potestas Christi eius, sed potestas principis tenebrarum qui in hoc mundo principabat. Nõ erant hæc omnia facta, sed futura, vel facienda promittebantur, & paucos in lege veteri spes ista consolabatur. Q̃n autem raptus ad deum & ad thronum eius ipsa passione & resurrectione qua rapiebatur, & transibat ex hoc mundo ad patrem, perditionem & mortem, corpor̃ q̃q; mortaliũ corruptionẽ destruxit. ¶Tũc facta est salus & virtus. Salus. i. remissio peccatorum nr̃or̃, quæ est resurrectio animar̃. Et virtus. i. reformatio resurgentium corpor̃ nostror̃. Tunc, inquam, & extunc factum est regnum, imo facti sumus nos regnum dei nr̃i, & facta est potestas Chr̃i eius in cœlo & in terra, quemadmodum non ante, sed postquam resurrexit ipse astruens, data est, inquit, mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Recte igit̃ quia proiectus est ille Satanas, ita cantatum est. ¶Quare autem vel vnde ille Satanas accusator fratrum dictus est aut dici debet? Videlicet q̃a tenebat chirographum decreti aduersum nos, quod nobis contrarium erat, in quo peccatum Adæ scriptum erat, cuius nos recitatione semper accusabat, confidens ac iactabundus, quod illo chirographo teste genus humanum iure esset possessio sua. ¶Verum vbi proiectus est, ibi chirographum illud perdidit, quemadmodum Apostolus dicit: Conuiuificauit nos deus cum Chr̃o donans nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti q̃d erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, & expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphãs illos in semetipso. ¶Quo facto irruerũt super eum videlicet draconem magnum vulneratum, sicut in Psalmo canitur: Tu humiliasti vulneratum superbum. Irruerunt, inquam, sancti apostoli & martyres (sicut p̃sens quoq; prælium testatur) adiuuantibus Michaele & angelis eius, magnũ concidentes aduersarium, & de victoria Christi in suo pariter & eius sanguine triumpharũt, hoc est quod nunc cãtantes illi cœlestes dicunt: ⌊Et ipsi vicerunt illum ꝓpter sanguinem agni, & ꝓpter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animam suam vsq; ad mortem.⌋ Qui ipsi vicerunt illum? Nimir̃ illi qui accusabant ab accusatore illo, in ipsa accusatione siue accusationis causa, cõstanti certamine, legitima sui defensione illum vicerunt, & obmutescere fecerũt: & hoc non ꝓpter se, non propter virtutem iustitiæ siue conditionis propriæ, sed propter sanguinẽ agni

quo

quo redempti ſunt,& propter verbum teſtimonij ſui .i. ꝓpter fidem per quam teſtimoniū reddit illis ſpūs quod ſint filij dei. Adde quod pro eodem verbo teſtimonij ſui, propter confeſſionem fidei ſuas animas expenderunt victores ſiue prẽliatores iſti. ¶Nam hoc eſt quod nunc dr: Et non dilexerunt animam ſuam vſq; ad mortem. Non dilexerunt. i. odio habuerunt odio perfecto, de quo dñs ipſorum dicit in Euangelio: Et qui odit animam ſuã in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Sic non diligendo, imo odiendo animam ſuã, ipſi vicerunt illum: ⌊Propterea lætamini cœli & qui habitatis in eis. ⌋Vos cœli, vos beatæ patriæ ſinus lucidi, propterea lætamini & vos qui habitatis in eis o fratres noſtri, qui prius ac cũſabamini q̃ terra eſſetis, & ab illo magno & antiq̃ ſerpente comedi iure deberetis, nũc autem in cœlis habitatis, imo & cœli eſtis, de quibus ille proiectus & foras miſſus eſt. Seq̃tur: ⌊Væ terræ & mari, quia deſcendit diabolus ad vos habens iram magnam, ſciens quod modicum tempus habet. ⌋Lætantibus cœlis & his q̃ habitant in eis, quaſi à dextris reducto oculo, ſiniſtro reſpiciens: væ, inquit, terræ & mari. Meminiſſe nanq; debemus q̃d añ dictum eſt: Et proiectus eſt draco ille magnus in terrã: & ſcire, terram illam in quam de cœlo proiectus eſt, impiorum & non credentium eſſe molem duriſſimam atq; grauiſſimam, ſola terrena & vana quærentiũ. Vnde & redarguuntur voce ſpũs ſancti in Pſalmo dicẽtis: Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciũ? ¶Dicũtur etiam mare, propter inquietas quas patiuntur & amant omnium vitiorum curarumq; inutilium amaritudines, imo & fluctus feri maris dicuntur in ſcripturis, iuxta illud Iudæ Apli: Hi ſunt in epulis ſuis maculæ conuiuantes, ſine timore ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aq̃, quæ à ventis circũferuntur, fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones. Et vt altius cũ diuina ſcripturæ antiquæ autoritate, hanc terram & hoc mare à cœlo illo diſtinguamus, de quo proiectus eſt draco ille: terra & mare oñes illi ſunt, qui vltra benedictionem quę data fuerat antequam peccaret Adam, creuerunt & multiplicati ſunt, dicẽte ad mulierem domino deo: Multiplicabo ærũnas tuas & conceptus tuos. ¶Nã illi cœli ſunt q̃s ante peccatũ naſci iuſſit benedicendo illis duobus primis, & dicendo: Creſcite & multiplicamini. Et de iſto cœlo ſic proiectus eſt, vt omnes ſecundum propoſitum vocati ſancti, imo præſciti & prædeſtinati, iuſtificati & magnificati conſtituantur à dextris, dicaturq; eis ſecundum propoſitum, quo in primis illis parentibus fuerant bñdicti: Venite benedicti pr̃is mei, poſſidete pr̃paratũ vobis regnũ, ſintq; ipſi patenter cœlũ ſiue regnũ cœlorũ. Væ igitur, inq̃t, terræ & mari, videlicet omnibus q̃ cœlum non merentur eſſe vel dici. Quare? Quia deſcẽdit diabol⁹ ad vos habens iram magnam. Apoſtropham fecit ad illam terram & illud mare, quaſi req̃ſiſſent dicentes: Quare vel vnde nobis væ? Diabolus, inq̃t, deſcẽdit ad vos, ſubauditur de cœlo proiectus. ¶Sed nunquid antequam de illo cœlo, de illis q̃ nunc dicuntur cœlum ſiue regnum cœlorũ, proiiceretur, terram illam & mare illud non poſſidebat? Imo & ſecurior poſſidebat, & multo magis hæc illi poſſiderti in pace erant, pace ſua, pace maligna. Quomodo ergo ad hæc deſcendit? Nimirũ maiorẽ ebuliẽdo iram in illis. Nã hoc eſt q̃d addidit, habẽs iram magnã. Profecto & antea cũ ira poſſidebat terrã illã & mare illud, quia videlicet quaſi naturale ſemper habuit odium aduerſum humanum genus. Cur ergo nunc dicit, habẽs irã, addens etiã, magnam: niſi q̃a ex tunc nequiores fecit eos q̃ terra & mare dicunt. ¶Nã exempli gratia, de Iudæis vtiq; terrenis. i. terram diligentibus, ita dñs myſtice loquitur: Cum immundus ſpũs exierit ab hoĩe, ambulat per loca arida & inaquoſa, quærens requiẽ & non inueniens, dicit: Reuertar in domũ meã vnde exiui, & cũ venerit, inuenit ſcopis mundatã: Et tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpũs nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi, & ſunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Hæc nanq; dicendo vehementi inuectione proloquit, q̃d poſtq̃ draco ille de cœlo ꝓiectus eſt in illã terrã, multiplicata iniq̃tate deſcendit. i. poſtq̃ Chr̃o paſſo princeps huius mundi foras miſſus eſt, maiore cum nequitia Iudæos poſſidet q̃ poſſederit olim in terra Aegypti, à quibus, tunc exiuit dum ſuſciperent cultũ vnius veri dei. Porro de gentibus, quæ per mare hic, vt alibi iam dictum eſt, recte ſignificantur, de gẽtbus, inquam, quæcunq; non receperunt euangelium Chriſti, ſimiliter conſtat quod nequius eos nunc poſſidet quàm antea poſſidebat, cum Chriſtus nondum illis annuntiatus fuiſſet, quod nunc factum eſt. Vnde Apoſtolus: Sed dico: Nunquid non audierunt? Et quidem in omnẽ terram exiuit ſnnus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum. Et de illis quicunque adhuc gentes ſunt, quicunq; poſt illum auditũ gentiliter viuunt, quid ſcriptura dicit, vnde colligere poſſumus, quod ad illos licet iam poſſeſſos diabolus de cœlo deſcenderit? Cum dixiſſet Pſalmiſta: Exurge domine non confortetur homo, continuo ſubiunxit, iudicẽtur gentes in conſpectu tuo. ¶Et addidit adhuc: Conſtitue domine legislatorem ſuper eos, ſciant gentes quoniam hoĩes ſunt, ſubaudit & non dij, vt quidem ipſorũ principes haberi volũt aut voluerunt. Quem legislatorem ſup eos conſtitui concedit niſi diabolum latorẽ legis ſuæ non dei, non legis iuſtitiæ, ſed pc̃ti? Deſcendit ergo ad vos o terra & mare diabolus q̃ vos antea ſegnius

Iohan. 12.

Pſalm. 4.

Iudæ. 1.

Gene. 3.

Gene. 1.
Roma. 8.

Matth. 25.

Matth. 12.

Iohan. 7.

Roma. 10.
Pſal. 18.

Pſalm. 9.

gnius possidebat. Qualis ad vos descēdit? Habens, inquit, iram magnam. ¶ In quo iram eius quam nunc habet sic descendens, sic proiectus, discernere possumus, qd vere magna sit comparatione eius iræ quā prius habuit? In eo videlicet quod pri⁹ vos faciebat errare per ignorantiam, nunc aūt facit vos blasphemare per inuidiā. Hęc est ira magna, inuidia maligna vobis inspirata. Nunc enim, qa Chri euangelium audistis, excusationem de peccato vso nō habetis: & claret quia non ignorantes, i. irati, sed inuidentes estis. Tales vos ille multiplicatis secum nequitiæ spiritibus nunc agitat, sciens quia modicum tempus habet. Scit enim qa dies iudicij prope est, vltra quod sibi mulierem illam persequi non vacet. Sequitur: ⌊ Et postquā vidit draco quod proiectus est in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum. Et datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumē, vt eam faceret trahi à flumine. ⌋ Hoc illud est p̄pter quod exclamauerat, dicens: Væ terræ & mari, &c. Hæc illa est ira magna p̄iecti in terram draconis, q vocatur diabolus & Satanas, quam videlicet iram mirabiliter hæc visio mirabilis insinuat in eo quod dictum est: Et misit serpens ex ore suo⁹ post mulierem aquā tanq̄ flumen, vt eam faceret trahi à flumine. ¶ Reuocemus ad memoriam de gestis ecclesiasticis, quō postquam draco ille proiectus est in terram, postquam proficiente Christiana fide, desertis ac destructis idolis, amisit vsurpatam quasi diuinæ culturæ gloriam. Iam Romani fastigio imperij filium adorante mulieris huius, qui raptus est ad deū & ad thronū eius, Chri no imperatore Constantino in fronte sua signum gestāte crucis Christi, Arrius presbyter magnus hærefiarches sub nomine Christiano in blasphemiā Christi filij dei procaciter nimis erupit, loquacitate intolerabili: & cognoscemus quàm vere, quàm congrue secundum rei gerendæ proprietatem istud in visione demonstratum & taliter dictum aut scriptū sit. ¶ Quid enim verius q̄ quod nunc ait, quia postquam vidit draco, quod proiectus est in terram, persecutus est mulierem, mittens post illam ex ore suo aquam tanquam flumen? Vidit enim diabolus non posse vlterius veterem idololatriam, summis principibus inclinatis ad suscipiendam Chriani nominis professionem, totamq̄ conuertit suæ malignitatis abundantiam ad scripturarum veritatem corrumpendam, atq̄ hoc modo cœpit persequi mulierem q̄ peperit masculum. Vide quid dicat, quia non ait, persecutus est masculum filium, sed persecutus est, inqt, mulierem quæ peperit masculum. ¶ Non em̄ per os Arrij, cæterorumq̄ eiusmodi hæreticorum doctrinam profundens impiam, hoc aperte exigebat à quolibet, vt negaret Christum, siue nomen Chrianum, sed vt Christum quisq̄ confitens, aliam, q̄ apostolica veritas tradiderat, reciperet confessionis aut fidei regulam, hoc intendens, imo contendens, persequebat mulierem illam, vt de Chri ecclesia suam Satanas faceret synagogam. Nimia loquacitate & clamosa hoc agens contentione, mittebat ex ore suo serpēs ille aquā tanquam flumen. ¶ Nota quod non dixit, misit ex ore suo flumē, sed misit aquam tanquam flumen. Aqua deniq̄ quā serpens ille de ore suo mittit, similitudinem fluminis habere pōt, sed vere flumen esse non potest. Nam flumen verum, flumē aquæ viuæ, sancta scriptura, veraq̄ catholica doctrina est, quam ecclesia quæ est mulier ista, mittere cōsueuit de fonte veritatis quam habens in semetipsa hortus est domini, sicut dr̄ in Canticis: Hortus conclusus soror mea sponsa hortus conclusus, fons signatus. Item in Euangelio: Qui in me credit, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Serpens autem de ore suo, quod erat Arrius, aquas mortuas, aquas putidas doctrinæ nequam emittebat: sed quia de scripturis eisdē disputabat, & testimonia sibi vsurpabat, quas recipit & habet mulier ista, aquam suā flumen aquæ viuæ, flumen sanæ doctrinę videri volebat. Vt quid hoc? Vt eam, inquit, tuahi faceret à flumine. Nimirum à fide in perfidiam, à veritate in mēdacium, à luce in tenebras, à vita in mortem, ab altitudine in profundum, à cœlo in infernum. Sic enim & tā in diuersa imo cōtraria trahuntur, qcunq̄ profluentem ex ore blasphemantium hæreticorum loquacitatem mirantes sepuunt: ⌊ Et ~~auduit~~ terra mulierē, & aperuit os suum, & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo. ⌋ Tunc vtiq̄ quando illud famosissimum in Nicea concilium feruor Chriani principis Cdnstantini excitauit, publicis afinis atq̄ mulis, & curracibus equis, epos & qui cum eis erant ad synodum venire præcipiens, tunc, inquam, adiuuit terra mulierem, quia de tota pene terra, de toto orbe terrarum conuenientes viri illustres, ex omnibus gentibus viri religiosi, viri famosi, disputare scientes, omni elocutionis arte exercitati, ad defendendam catholicæ veritatis ecclesiam confederunt, inter quos eminentissimi erāt magnus Eustachius Antiochenæ ecclesiæ præsul, & Eusebius cognomine Pamphili alij q̄ plures, quorum meritis & viui curati & mortui ferebantur suscitati, inter quos erant etiam nōnulli ferreo ignito superioribus psecutionibus ambusti, siue dextros oculos effossi, aut certe dextras suas abscissi. Vnus hor erat Paphnutius Aegyptius. Illic nimir videbat ppls athletarum & martyrum Christi in vno loco congregatorum. Aderant simul Syri, Cilices, Phœnices Ara-

Iohan. 15
Cantic. 4
Iohan. 7
Nicenū cō cilium.

nices, Arabes, Palæstini, Aegyptij, Thebæi, Libyes, Mesopotamij, Persæ, Scythæ, Pontici, Asiani, Phryges, Thraces, Macedones, Achiui, & Epirotæ. Cunctaq; omnino ecclesiarum quæ totam Europã Libyamq; & Asiã replebant, simul erant ministroꝝ dei congesta cacumina, vnaq; oꝰonis domus, tanquã à deo dilatata intrinsecus ferebat oẽs in idẽ. ¶Illic terra, i. conuentus congregatus de vniuersa terra, aperuit os suum scilicet ad loquendũ, ad disputandum, & ad proferenda testimonia scripturaꝝ, & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo, i. adnihilauit atq; damnauit sectam doctrinæ nequam, quæ confecta fuerat spiritu diabolico. Illic nanq; Arrij dogma destructum est. ¶Nihilominus & tunc quando Constantinopolitanum, quo Eunomij & Macedonij error conuincitur. Et tunc qñ Ephesinum in quo Nestorij impietas iudicatur. ¶Et tunc qñ Chalcedonense, in quo Eutychis, Dioscoriq; prauitas reprobatur, celebratum est concilium, terra aperuit os suũ, & absorbuit eiusmodi flumen, euadente muliere, & duabus alis volante, sicut hic prædictum est: L Quia datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locũ suum, vbi alitur p tempus & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis. J Magna nanq; aquila, sicut alio iã loco superius diximus, sancta est scriptura, & huius duæ alæ duo sunt testamenta, q̃ huic mulieri data, i. intelligibilia sunt facta, vt habeat quo subleuet in cœlum cor suum, & non incidat flumen quod fluit p terram, flumen diabolicum, flumen hæreticæ loq̃citatis laqueosum & sophisticis retibus plenũ. ¶Eiusmodi habens alas in desertũ volat in locum suũ, i. sanctũ sectatur otium, vt vacet illi meditationi inseruire scripturarum, iuxta illud Sapientis: Scribe sapientiam in tempore otij, & qui minoratur actu, percipiet eam. Qui minoratur actu, i. q corporali exercitatione minus exercetur, quemadmodum Iacob, qui simplex domi habitabat, non tantum agens quantum Esau, q vtpote venator corporaliter exercebatur. Iccirco nanq; Iacob sapientiam percepit, illi autem exercitatio qua exercebatur ad modicum profecit. Proinde Apostolus strenuum instruens discipulum, exerce autem, inquit, teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionẽ habens vitæ quæ nunc est & futuræ. Illuc ergo mulier hæc euolans in illud desertum, in illum talem locum suum, & sanctum otium, ad pietatis exercitium, aliter, inqt, subaudi: contemplatione veritatis, & lectionibus sacris, imo & corporalibus, vt iã alibi dictũ est, ex munificentia filioꝝ suoꝝ stipendijs. Aliter, inquã, à facie serpentis, i. ita vt non timeat serpentem: L Per tempus & tempora, & dimidium temporis J. i. tribus annis & dimidio, quanto tempore Antichrs persecutione sua mundum vexabit, atq; iccirco recte p hũc terminum omne intelligitur tẽpus, q̃ persecutionẽ patitur ecclesia, pro eo q̃ in Chro pie viuit. Absorptũ est itaq; flumen siue phantasma fluminis serpentini, quando conciliũ sanctum conciliũ Nicenũ, nefariũ Arrij dogma damnauit. Sed vide quid sequitur: L Et iratus est draco in mulierem, & *adiecit facere præliũ cũ reliquis de semine eius qui custodiunt mandatũ dei, & habent testimoniũ Iesu. J Iratus ẽ draco in mulierẽ, quia videlicet iã extincto Arrio, rursus per quendã presbyteꝝ dogma illiꝰ pullulauit. Hinc rursus priuatim & publice disputationes, disceptationes, iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ de talibus sæpius solẽt euenire. Nec longa mora interfuit, & de imperatoris Constantij leuitate præsumentes hæretici, belluũ commouerunt Christianis, nec minora fecerunt q̃ fecerant dudũ persequentes tyrãni gẽtiles & sacrilegi. Ait ergo de dracone mulierẽ persequente: L Et adiecit facere præliũ cũ reliquis de semine eiꝰ. J videlicet quia paꝝ proficiebat solo flumine, quod miserat de ore suo: Quia trahere non poterat mulierẽ illo doctrinæ suę profluuio, bellũ exterius adiecit, gladiũ linguæ suæ vis hæretica crudeliter addidit. ¶Et primũ quidẽ catholici suis expellebãtur ecclesiis, deinde tormentis etiã cõmunicare cogebãtur hæreticis, ita vt plurimi plagaꝝ immanitate deficerent. Alij substantijs, alij humana ciuilitate priuabantur, alijs in frontibus characteres ponebantur, vt essent huiusmodi signo notati. Hæc agebant per vniuersas vrbes Orientis, præcipue tñ in regia vrbe Constantinopoli. ¶Accesserat nãq; tandẽ in auxiliũ diaboli Valens imperator, alloq̃o seductus hæreticæ coniugis, quæ primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, virum quoq; corruere secum in blasphemiæ foueam persuasit autore seductionis Eudoxio, qui tunc temporis Constantinopolitanæ gubernacula tenens ecclesiæ, nauim suã mergebat, nõ regebat. Hac fiducia freti Arriani amplius effrenati, vexabãt vehemẽter orthodoxos, cædentes, contumelijs agentes, carceribus recludentes, dãnificantes sæpe pecunijs, & oĩa contra eos faciẽtes importabiliter. Sed cur parua de magnis loquor? Denicq; quanta, quàm crudelia hæretici in catholicos commiserint, cũ sparsim imo prolixe ecclesiasticis contineantur historijs. ¶Pro documento breuiore vel solæ sufficiunt literę mirabilis Petri Alexandrini, in quibus ille tragœdias illorum temporum deplorãs, hæc inter cætera dicit: Lucius quasi successor mihi expulso directus, lupi nequitiam & actus habere festinans, magnus impietatis diabolicę socius indiuisus, armiger amariſſimꝰ & minister eius collecta multitudine populoꝝ, presbyteros atq; diaconos decem & nouem numero comprehendens

hendens, quorum quidam octogesimum transcenderant annum, tanq̃ captos in quodã scelere, & Romanorꝝ inimicos legibus coartabat. Hæc etiam principem Valentem grata habere pronuntians: flectimini, inquit, miserrimi, & Arrianorꝝ concordate dogmatibus, flectimini, ignoscet enim vobis diuinitas. Et post aliqua: O multa inhumanitas iudicantis magisq; ꝑiudicantis. Qui em̃ propter pietatem decertati sunt, nec homicidis cõparari possunt. Quorꝝ vtiq; corpora insepulta relicta sunt, & pie laborãtes escis bestiarꝝ volatiliumq; ꝓiecti sunt. Quiq; patribus natorꝝ, naturali conscientia comparari voluerunt, velut iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorꝝ, quæ Barbarorꝝ sententia, quoslibet patribus condolentes punit? Qñ quispiã veterum huiusmodi gessit iniquitatem? His atq; huiuscemodi crudelibus gestis perspicuum est, qñ vel quomodo draco ille cum flumine loquacitatis male dogmatizantis quod emisit de ore suo, bellum quoq; facere adiecit cum reliquis de semine mulieris, qui superfuerant funestis persecutorum gentilium gladiis. ¶Sed isti reliqui quales erant, vel quomodo possent vinci? Ait enim: ⌊Qui custodiunt mandata dei, & habent testimoniũ Iesu. ⌋Idem enim est ac si dicat: Qui vigilantes sunt in bonis operibus, & sancto cõfirmati spiritu. Ipse nanq; spũs testimonium est Iesu, reddendo, vt Apls ait, testimonium spiritui nro, quod sumus filij dei. Isti ergo tam flumine, quàm bello persecutionis circumuenti, dicebant fortes, dicebant insuperabiles cuicunq; Arrianæ impietatis defensori: Quiesce, iam quiesce his nos terrere sermonibus, cessa verba vana proferre. Nos neq; uouum neq; recentem colimus deum. Et licet inaniter furias teq; concutias sicut vehemens ventus, in dogmatib⁹ pietatis vsq; ad mortem consistimus, non impotentem, non insipientem, non sine veritate aliquando fatentes deum, non aliquando quidem existẽtem, sicut impietas Arrij temporalem prædicat filium, & his similia.

Roma. 8

LIBRI SEPTIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER VIII.

CAP. XIII

ET STETI SVPER arenam maris, & vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita ei⁹ nomina blasphemiæ. Quæ huc vsq; visa vel scripta tractauim⁹ de dracone magno & rufo tot capitum, tam multorꝝ cornuum, q̃ deuorare intenderat illius beatæ mulieris filiũ masculũ, & illo rapto ad deum & ad thronum eius, tã grande commisit ꝑlium, cũ his qui habent testimoniũ eius, hactenus & añ nostrã ætatẽ rebus adimpleta esse luce clarius est. ¶Adhuc vna tribulatio in nouissimo futura est, q̃ cæteras complebunt, dura & oĩm pessima tribulationum, qñ vt Apls ait, reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduersatur & extollitur super omne quod dr deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus, cuius est aduentus secundũ operationẽ Satanæ, in omni virtute, signis, & prodigijs, & mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Ideo, inquit, mittet illis deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Illa, inquam, vna tribulatio nunc supereſt, quæ quod vere magna futura sit, dominus ipse grauissime testatus est, ita vt diceret: Erunt em̃ dies illi tribulationis tales, q̃les non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit deus vsq; nunc, neq; fiẽt. Item: Surgent, inquit, pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducãtur, si fieri potest etiam, electi. ¶De illo homine peccati filio perditionis, de extollentia & aduersatione eius, de virtute & signis atq; ꝓdigijs eius mẽdacibus, de tribulatione magna q̃ electos tribulabit, vt decipere possit, nunc visio hęc cœlestis agere incipit, dum hic spectator mirabilium dicit: ⌊Et steti super arenam maris. ⌋Dignum spectaculo est quod dicit: Steti super arenã maris. Nã super arenam non fida statio, sed ruina siue propinquitas ruinæ spectari solet. Exempli gr̃a vt in Euangelio: Et omnis qui audit verba mea hęc & non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam. Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti

2. Thess. 2.

Matth. 24.

Matth. 7.

venti & irruerunt in domũ illam,& cecidit,& fuit ruina eius magna.Cũ ergo ſuper arenã ruina cõtingere ſolear,hic aũt ſe ſuper arenam ſtetiſſe dicat, quid per hoc innuitur niſi tẽporis illius difficultas,& tribulationis nimietas,quę tanta erit,vt quemadmodum dicit: niſi breuiati fuiſſent dies illi,nõ fieret ſalua omnis caro,quãdo & talia totq; fient prodigia mẽdacij,vt in errorẽ inducãtur,ſi fieri poteſt,etiã electi: Steti igitur,inquit ſuper arenã maris,dubiũ & periculoſum valde ſignificans tunc tẽporis ſtatum,quando electi & ſtantes vacillabunt,& vacillantes ſtabunt,quia cũ ipſa tribulatione ſigna videntes,etiã ipſi quidem mirabũtur,ſed fieri nõ poterit vt in errorẽ inducãtur. Itaq; ſtans ſuper arenã maris: Vidi,ait,de mari beſtiã aſcendentẽ. De quo mari? De illo nimirũ cui væ, cui ira & ſempiternus ardor gehennæ,qa diabolus,videlicet beſtia,q̃ nunc aſcendere dicitur, ad illud deſcendit,ſicut ſupra dictũ eſt,vbi draco ille de cœlo proiectus fuerat: Væ terræ & mari, qa deſcendit diabolus ad vos,habẽs irã magnã. Ille draco,ille diabolus nũc alio quidẽ ſed vicino nomine beſtia dicitur,nõ ab re,ſed pro nouæ rei magnitudine,qa videlicet,qui prius erat diabolus & draco dicebat,in homine erit,& hoïe armabitur, qui & homo peccati,hõ,vt paulo ante meminimus,erit filius perditiõis.Idcirco pulchre appellatio quoq; mutata eſt,vt beſtia dicat: erit em̃ homo ille ſecundũ operationem eiuſdẽ ſatanæ deo & omni creaturę infeſtus,ſecundũ proprietatẽ ſiue etymologiã appellationis: qa beſtia qua ſi feſtia dicitur,per antiphraſin,eo q̃ infeſta ſit. De mari,id eſt,de ſeculo p̃ſenti nequã,de fluxu generis humani naſcẽdo beſtia talis aſcẽdit,de multitudine impioꝝ,de vndoſa populoſitate malignantiũ. Tradũt nõnulli,q̃ ille locus maris,vnde naſci debeat, Babylonia ſit.Nã ſicut,inquiunt,dñs & redemptor noſter Bethleem ſibi p̃uidit vbi pro nobis humanitatẽ aſſumere dignaret,ſic diabolus illi homini,perdito, q̃ Antichriſtus dicit, locũ nouit aptũ,in q̃ radix omniũ malorũ oriri debeat,ſcilicet ciuitatẽ Babyloniæ. Verũ quoniã hoc certã autoritatẽ in ſcripturis nõ habet,autenticis,vndecũq; aſcendat,vbicũq; naſcat ſciendũ quoniã in ipſo cõceptionis eius initio diabolus ſimul introibit in vterũ matris eius & ex virtute diaboli cõfouebitur,& contutabitur in ventre matris eius,& virtus diaboli ſemper cũ illo erit.Et ſicut in matre dñi noſtri ſpũs ſanctus venit,& eã ſua virtute obumbrauit & diuinitate repleuit,vt de ſpũ ſancto conciperet,& quod naſceretur diuinũ eſſet ita quoq; diabolus in matrẽ Antichriſti deſcendet,& totã eam replebit,totã circundabit totam tenebit,totã interius & exterius poſſidebit,vt diabolo cooperãte per hominẽ cõcipiat,& quod natũ fuerit totũ ſit iniquum,totum malum. Vnde & ille talis,taliter cõceptus,homo peccati recte dicitur,& eſt propria appellatio eius.Nullus em̃ vſquã in omnibus ſcripturis tali appellatione cenſetur.Serui quidẽ peccati dicunt & dici poſſunt omnes qui faciũt peccatũ,quemadmodũ dñs dicit: Omnis q̃ facit peccatũ,ſeruus eſt peccati: Sed hic ſingularis peccator,vt aliquid plus q̃ peccati ſeruitus in illo eſſe ſignificet, homo peccati recte dici debuit: quia videlicet,quẽadmodũ Chriſtus,qui,vt ait Apoſtolus,factus eſt nobis iuſtitia,homo iuſtus & deus iuſtitiæ dicitur,ſic ecõtra ille Chriſto cõtrarius,homo peccator,& homo peccati recte nuncupat. Notandũ deinde q̃ nõ dixit: Vidi de mari beſtiã illã progredientẽ,ſed vidi,inquit,aſcendentẽ: Quid em̃ eſt illã videri vel dici aſcendentẽ? Aut q̃ aſcendere ſiue aſcenſurã eſſe putamus beſtiã talem? Nunquid in cœlũ vnde cecidit,iuxta veritatẽ dicentẽ: Videbã ſatanã ſicut fulgor de cœlo cadentẽ? Nõ vtiq; qui cecidit ille aſcẽdit,ſed qui deſcẽdit ipſe ſolus aſcẽdit,de quo & Apoſtolus dicit: Quod aũt aſcẽdit,quid eſt,niſi qa & deſcẽdit,primũ in inferiores partes terræ? Qui deſcẽdit ipſe eſt & qui aſcendit ſuper oẽs cœlos,vt adimpleret oĩa.Quo ergo aſcendit iſte,qui nõ deſcendit,ſed cecidit? Nusq̃ aſcẽdit,ſed in ſemetipſo magis ac magis tumuit.Omnino ſic intelligi oportet: Vidi beſtiã aſcendentẽ,ac ſi diceret: Vidi beſtiã in ſemetipſa ſe extollentẽ. Totus nãq; aſcenſus eius,tanta extollẽtia eſt,quantã Apoſtolus p̃ hæc verba intimare intendit: Et extollitur ſuper omne q̃d dicitur deus aut q̃d colitur,ita vt in tẽplo dei ſedeat,oſtẽdens ſe tanq̃ ſit deus. Melius igitur atq; vehemẽtius dictũ eſt,vt dici debuit: Vidi beſtiam aſcendentẽ,q̃ ſi diceret: Vidi beſtiã de mari exeuntẽ: quia ſic & p̃ nomen beſtiæ ſtultitiæ ferocitatis eius,& p̃ verbũ aſcendẽtis,nimio tumori eiuſdẽ cõpetenter exprobrat. Habentẽ,inquit,capita ſeptẽ,& cornua decẽ. Hoc & de dracone illo magno & rufo ſupra dixit,q̃ haberet capita ſeptẽ & cornua decẽ: Nimirũ quia & beſtia hæc & draco ille vnus idemq; diabolus eſt,cũ corpore ſuo,id eſt,cũ vniuerſo impioꝝ populo.Nã ſicut illic iã dictũ eſt,capita ſeptẽ,regna ſunt ſeptẽ,quoꝝ p̃ſecutiones bene ex ſcripturis cognitę eo tenebãt,vt in mũdo extingueret ſanctũ vere diuinitatis nomẽ. Et quidẽ hactenꝰ ſparſim atq; ſucceſſim capita illa frenduerũt,vnũquodq; vice ſua cõtra deũ faciẽs bellum.Primo, regnũ Aegyptiorũ filijs Iſrael illudentiũ Pharaone dicẽte: Vacatis otio,& idcirco dicitis, tamus & ſacrificemus dño.Secũdo,regnũ carnalis Iſrael,Iezabel & poſteris eius ꝓphetas dñi occidẽtibus. Tertio,regnũ Babyloniorũ,Nabuchodonoſor cõpellente captiuatũ

dei populũ auream quã fecerit ſtatuã adorare. Quarto, regnũ Perſarũ atq; Medorũ, volente Aman Iudæorũ genus vniuerſum perimere. Quinto regnũ Græcorũ Antiocho Epiphane crudelia nimis & impia gerẽte, vt in libro Machab. legimus. Sexto, regnũ Romanorũ, Nerone & poſteris eius Chriſtianos perſequẽtibus. Septimũ quod futurũ eſt regnũ Antichriſti, eodẽ filio perditionis tantã perſecutionẽ agente, quãta ab initio creaturæ nõ fuit nec erit. Ita, inquam, hactenus ſparſim atq; ſucceſſim ſingula debacchata ſunt capita draconis. ¶Cũ aũt venerit q̃d nunc tractamus, quũ beſtia hæc de mari aſcẽderit, habẽs capita ſeptẽ, cuncta ſimul capita rictibus propriis hiabũt atq; frendẽt ſup Chriſtianos dentibus ſuis, ſecundũ intentionẽ ſeptimi & maximi capitis q̃d Antichriſtus erit. Nã ille per vniuerſum orbẽ nuncios mittet, & p̃dicatores ſuos. Prædicatio aũt eius & poteſtas pertinget à mari vſq; ad mare, ab oriẽte vſq; ad occidentẽ, ab aquilone vſq; ad ſeptentrionẽ. Reges & principes primo ad ſe cõuertet, ac deinde p̃ illos perſecutionẽ ſub omni cœlo excitabit ſuper oẽs populos Chriſtũ cõfitentes. ¶Proinde notandũ q̃ cũ dixiſſet, habẽtem capita ſeptẽ & cornua decẽ, addidit: & ſuper cornua eius decẽ diademata. Hoc loco quot cornua totidẽ ſcribunt diademata. Non ita aũt ſupra, ſed decẽ quidẽ ſcripta ſunt draconis illius cornua, ſeptẽ vero diademata. ¶Meminiſſe ergo debemus regnorũ eorundẽ quę iam numerauimus, quia cũ regna fuerint ſeptẽ, reges illorũ fuere decem, quoniam regnũ Græcorũ, q̃d vnum erat mortuo Alexandro magno in quatuor eius ſucceſſores diuiſum eſt, Ptolomæũ Lagi filium, Philippũ cognomento Arideum, Seleucũ qui & Nicanor, & Antigonũ. In partẽ Seleuci (ſicut illo iã loco diximus vbi de dracone & capitibus atq; cornibus eius tractauimus) Syria cũ Iudæis ceſſit, & huius tantũ poſteri, quorũ deterrimus ille Antiochus Epiphanes extitit, impugnauerũt nomẽ dñi, ſicut habemus ex memorabilibus Machabæorũ geſtis. Quapropter qm̃ ſeptẽ regnorũ decẽ quidẽ reges fuerũt, ſed tres diuiſiones regni, Græcorũ reges cõtra dei cultũ nihil egerunt, bene illic decem quidẽ cornua, ſeptẽ capitũ draconis, ſed ſeptẽ tantũ diademata numerata ſunt. At vero cũ venerit ille filius perditionis, nõ ita erit. Nullũ quippe regnũ, nulla pars cuiusq̃ regni à perſecutione in Chriſtianos vacabit. Bene igitur quot cornua tot diademata, q̃a videlicet, q̃t erunt reges, tot erũt huiuſce impietatis miniſteria. ¶Et ſuper capita eius nomina blaſphemiæ. ¶Nomina blaſphemiæ, i. nomina diuinitatis vſurpatæ vel affectatæ ſimilitudinis diuinæ. Et quidẽ de primo iſtorũ capitum, id eſt, de regno Aegyptiorũ certũ eſt quia blaſphemauit, nõ tantũ in eo q̃ cõtra deũ ſtetit, filios Iſrael premẽdo vt nullã haberẽt recordationẽ nominis dñi, verũetiã in eo q̃ ipſam affectauit ſimilitudinẽ dei. Vnde & typũ tenet diaboli, dicitur q̃ prophetæ in exprobrationẽ illius ex ore dñi: Fili hoĩs dic Pharaoni regi Aegypti & populo eius: Cui ſimilis factus es in magnitudine tua? Et poſt aliqua: Cui aſſimilatus es o inclyte atq; ſublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cũ lignis voluptatis ad terrã vltimã, in medio incircunciſorũ dormies, cũ his q̃ interfecti ſunt gladio. Ipſe eſt Pharao & oĩs multitudo eius, dicit dñs deus. ¶De regno Iſraelitarũ certũ eſt q̃a Iezabel blaſphemauit, nõ tantũmodo cogens Baal pro deo coli, verũetiã peruertendo iurationẽ nominis dñi tunc tẽporis vſitatã, vt quia ſolitũ erat ſic iurari: Hæc mihi faciat deus, & hęc addat, ipſa ſic iuraret, exẽpli gratia, cõtra Heliam: Hæc mihi faciãt dij, & hæc addãt, niſi cras hac hora poſuero animã tuã, ſicut animã vnius ex illis, ſubaudit prophetis Baal q̃s occidiſti. De regno Babyloniorũ notũ eſt q̃a magnifice gloriatũ eſt, maxime quãdo ſtatuam erexit aureã, cõpellens vt adorarẽt eã, blaſphemauit & dixit: Et quis eſt deus qui eripiat vos de manu mea? Itẽq; in libro Iudith ſcriptũ eſt: Præceperat enim Holoferni Nabuchodonoſor rex, vt oẽs deos terræ exterminaret, videlicet vt ipſe ſolus diceret deus, ab ĩs nationibus, q̃ potuiſſent eius potẽtiæ ſubiugari. ¶De regno Perſarũ atq; Medorũ item nouimus, q̃a ſuperbiæ nomẽ illi Aman ſuperbiſſimus inſcripſit, q̃a comperto q̃ Mardochæus nõ ſe adoraret, valde iratus eſt. Mardochæus aũt orãs hæc ad deũ inter cætera dicit: Libenter pro ſalute Iſrael etiã veſtigia pedũ eius deoſculari paratus eſſem, ſed timui, ne honorẽ dei mei tranſferrẽ ad hominẽ, & ne quẽ adorarẽ excepto deo meo. ¶Quod cũ dicit ſatis exprimit, q̃a ſuperbus ille nõ qualemcũq; adorationẽ, ſed illã exigebat ſibi, q̃ ſoli deo debita eſt. Nã eſt adoratio qua ſaluo honore dei liceat adorare & adorari, quã Mardochæus nõ tantopere refugiſſet, cũ & propheta ſanctus regẽ hominẽ adorauerit, ſicut ſcriptũ eſt: Et nunciauerũt regi dicẽtes: Adeſt Nathan propheta: Cũq; introiſſet & ſtetiſſet in conſpectu regis, & adoraſſet pronus in terrã, &c. ¶De regno Græcorũ fere nemo qui neſciat quia blaſphemauit, & blaſphemiæ notam ſibi inuſſit, videlicet quãdo Antiochus ſæpe dictus aſcendens Hieroſolymis multitudine graui, intrauit in ſanctificationem cũ ſuperbia, & locutus eſt ſuperbiam magnum. De cuius ſuperba blaſphemia Daniel p̃uidens: Et magnificatus eſt, inquit, vſq; ad fortitudinẽ cœli, & deiecit de fortitudine & de ſtellis, & cõculcauit eas, & vſq; ad principẽ fortitudinis magnificatus eſt, & ab eo tulit iuge

Exodi. 5.
2. Reg. 19
Dani 3.
Heſter. 3.
1. Mach. 1.
2. Mach. 5.
Matt. 24

Supra. 12

Exodi. 5

Ezechi. 31

3. Reg. 16

3. Reg. 19.

Daniẽ. 3

Iudith. 3

Heſter. 3
Heſter. 13

3. Reg. 1.

1. Mach 1.
Daniel. 8.

sacrificium,&c. ¶De regno Romanorũ quis nesciat q̃ blasphemiæ nomen sibi altius inscripserit, dando regibus suis, rapinã diuini nominis. Nã (vt de cæteris taceam, qui post q̃ mortui fuerũt inter deos relati sunt) Octauianus Augustus adhuc viuẽs & in corpore præsens, deus dictus est, templũ quoq; atq; simulacrũ, necnon & sacrificiorũ ritus sibimet exhibitos à fatuis nimium q̃ stultis adulantiũ populorũ turbis nimius præsumptor admisit. ¶De regno Antichristi q̃d caput septimũ erit, nõ longius exempla petantur siue testimonia blasphemiæ, qua caput illud impurũ notandũ siue coronandũ sit. Nam hic post modũ de illo scriptura ista dicit: Et datũ est ei os loquens magna & blasphemiã, & aperuit os suum in blasphemias ad deũ, blasphemare nomẽ eius, & tabernaculũ eius. Igitur super capita bestiæ nomina blasphemiæ, quia singula regna regibus suis nomẽ, q̃d est deus, ascripserunt, vel ipsi reges vltro p̃ripuerunt, quod nimirũ est blasphemare. ⌊Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut os leonis. ⌋ ⌋Pardus in visione Danielis, vbi quatuor bestiæ grãdes ascendebãt de mari diuersæ inter se, regnũ significat Macedonũ. Est aũt bestia velocissima quæ præceps fertur ad sanguinẽ, & saltu in mortẽ ruit. Comparatur ergo illi regnũ Macedonum, regnum Alexandri, cuius victorijs velocius nihil fuit, quippe qui ab Illyrico & Adriatico mari vsq; ad Indicũ oceanũ & Gangen fluuiũ, nõ tam prælijs q̃ victorijs percurrit, & sex annis Europæ partẽ, & omnẽ sibi Asiã subiugauit. ¶Illi regno eiusmodi pardo similis erat, inquit, bestia, quã vidit: videlicet secũdũ malignitatẽ supradicti Antiochi, qui, vt idem Daniel p̃dixit, magnificatus est vsq; ad fortitudinẽ cœli, siue vsq; ad principẽ fortitudinis, & ab eo iuge sacrificium tulit. Deniq; hoc pleriq; doctorũ ita ad Antichristũ referũt, vt q̃d sub illo Antiocho in typo factũ est, sub Antichristo in veritate dicant esse cõplendũ. Igitur similis erat pardo, id est, cõplebit Antichristus illud q̃d per Antiochũ præfiguratũ est de illo. ⌊Et pedes, inquit, eius sicut vrsi. ⌋ ⌋Vrsus in eadẽ Danielis visione regnũ Persarum atq; Medorũ significat, videlicet propter eiusdẽ regni duritiã atq; ferocitatem. Illius vrsi pedibus, pedes huius bestiæ comparantur. ¶Qui porro erunt huius pedes, nisi nequitiæ eius satellites, pessimarũ eius legationum per totũ mundũ ad effundendum sanguinem portitores? Et qui illius vrsi, scilicet illius regni Persarũ atq; Medorum pedes fuerunt, nisi complices Aman Agagitæ, hostis Iudæorũ, qui susceptas, imo impetratas à rege crudeles epistolas de occidẽdis Iudæis, sæua mãdata cõtinentes, portare festinauerũt. Quod ergo dicit, & pedes eius similes vrsi, id est ac si diceret: & ministri eius sicut Aman ad effundendũ sanguinẽ erũt festini. ⌊Et os eius sicut os leonis. ⌋ In eadẽ visione Danielis nõ leo, sed q̃d sæuius est, leæna regnum Babylonium significat, videlicet propter sæuitiã eius & crudelitatẽ, siue propter luxuriam, & vitam libidini seruientẽ. Igitur os eius sicut os leonis, videlicet cũ superba loquitur atq; crudelia, velut ille rex Babylonis cũ diceret: Et quis est deus q eripiat vos de manu mea? ¶Et nota q̃ illic in visione Danielis, prima ponit leæna, deinde alia similis vrso, deinde alia q̃si pardus, deinde bestia quarta sine noïe terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, hic aũt ordine reciprocato regnũ Antichristi primũ, bestia dicitur nomine generali absq; nomine specialis: deinde in ea similitudo pardi, deinde in pedibus eius similitudo vrsi, deinde in ore eius similitudo leonis. Per q̃d mystice apostasia diabolici spũs, qui in hoïe illo totus redũdabit, significatur, q̃ pertinax sit, mala sua reciprocando, seq; in sua vestigia reuoluendo. Sequitur adhuc. ⌊Et dedit illi draco virtutẽ suam, & potestatẽ magnam. ⌋ ⌋Mirabiliter & illuc reducti in eadẽ visione Danielis detinemur, vt cũ dicit: Dedit illi draco virtutẽ suã, hoc esse videamus contrarium ei quod filio hominis dedit ille antiquus dierũ, virtutẽ & potestatẽ suam magnam. ¶Sicut illic post ascensum bestiarum illarũ grandium leænæ, vrsi, pardi, & quartæ, cuius nomen tacuit, continuo sequitur: Et aspiciebã donec throni positi sunt, & antiquus dierũ sedit. Et subinde: Aspiciebã ego in visione noctis, & ecce cũ nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquũ dierũ peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eũ, & dedit ei potestatem, & honorẽ, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Potestas eius potestas æterna, quæ nõ auferetur, & regnũ eius quod non corrumpetur. Hic ecõtra post quã feram illã communi siue generali vocabulo bestiã appellauit, eamq; similem pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os sicut leonis habere dixit, & hoc innuit, quia ille homo peccati vsq; ad antiquũ draconẽ peruenit, dicẽdo: Et dedit illi draco virtutẽ suã, & potestatẽ magnã: ac postmodũ repetendo: Et data est ei potestas in omnẽ tribũ, & populũ & linguã, & gentẽ. Porro q̃d illic dictũ est, potestas eius potestas æterna, quæ nõ auferetur, & regnũ eius quod nõ corrumpetur: Hic in isto cõtrario nullatenus saltẽ adulteratũ, vt cætera sunt inuenimus. Nec em̃ potestas illa quã dedit iste huic filio pditionis, æterna siue incorruptibilis põt esse vel dici. ¶Quid igit sibi vult iste ruinosus peccati tyrannus, iste mortis p̃positus? Quomodo altissimũ hic imitatur? Nũ istud est illud q̃d olim promittebat sibi dicens in corde suo, similis ero altissimo? O veternosum patrem

Octauianꝰ Augustus.

Lanfrancus.

pard

Danie.7

Daniel.7

fourrous

Hester.3

Leena leonis

Luxuriæ.

Dani 3.

Danie.7

Duplex ordo in quatuor bestiarũ visione.

Apostasis.

Daniel.7 1.

Quid Antichristus.

Esa.14

De Assyrio

Rex Assyriorũ

Luciferi.

trem mendacij, q̃modo in eo quo maxime mendax est, veracẽ se esse vult gloriari? Quid eñ hac similitudine dissimilius, q̃d hac imitatione separatius? huc oculos suos mirãtes ad tale spectaculũ, conuertat omne cœlũ, cunctus orbis terrarũ, vniuersæ generationes seculorũ. ¶ Altissimus de corde suo veritatem, verũ & bonum verbum genuit, ipsumq; incarnari voluit, atq; illi homini propter perfectã humilitatis obediẽtiã, potestatẽ suã vere magnã in cœlo & in terra dedit: hic aũt imitator eius, memor q̃d dixerat, ero similis altissimo, quasi similiter volẽs facere, mendaciũ de corde suo genuit, ipsumq; in hoĩe illo qui vẽturus est, totũ cõgregabit atq; fundabit. ¶ Illi quoq; omnẽ potestatẽ suã dabit, videlicet oĩa regna mundi. Veruntamen nec illud de suo, sed de rapina dabit. Nã q̃ in euãgelio saluatori tentando ostendẽs omnia regna mũdi & gloriam eorũ, dicensq; Hæc oĩa dabo tibi, si cadẽs adoraueris me, addit etiã: Hæc omnia mihi tradita sunt, & cui volo do illa, mẽtitur: q̃a nõ omnino aut vere tradita sunt illi, sed ipse rapuit, cuius, videlicet rapinæ principium deceptio fuit, qua primũ hominẽ decepit. Denicq; iuxta veritatẽ dñi est terra & plenitudo eius, nihilq; est omnino q̃d illius esse debeat, præter solũ rationalis creaturæ vitiũ. Ergo quod dicendo potestatem siue virtutem, addidit magnam: non pro vero, sed pro æstimatione eius dictũ intellige. Videamus adhuc quod sequitur. L Et vidi vnũ de capitibus suis quasi occisum in mortẽ, & plaga mortis eius curata est. J Vnus idẽq; homo peccati Antichristus, & paulo ante bestia capitũ septẽ, & hic vnũ de capitibus bestiæ dicitur, videlicet bestia tot capitũ, pro corpore suo quod est omnis generatio impiorũ, vnum autem caput pro sua persona, & pro illius tẽporis sui quo reuelãdus est, principatu, rex omnium superbiæ filiorũ. ¶ Sane q̃d hic dicit, caput istud bestiæ quasi occisum in mortem, & plagã mortis eius curatã: hoc idem post aliqua repetit, caput ipsum bestiæ appellãs, cum dicit: vt faciant imaginẽ bestiæ quæ habet plagã gladij, & vixit. Vbi quæso caput istud occisum fuit? Vbi plagã gladij accepit? Quomodo plaga mortis eius curata est? Quomodo vixit? Imo quomodo istud ad nomẽ spectat Antichristi, id est, Chr̃o cõtrarij? Vere modo mirabili, modo execrabili. Verus nanq; Christus plagas clauorũ, & plagam lanceæ accepit, & peccato mortuus fuit: nunc aũt mors eius curata est, & ipse deo viuit. ¶ Hic autẽ o res mira in cœlo coram patre & filio & spiritu sancto, iudicio subactus corã omni cœlorũ curia, beatorumq; angelorũ sancto senatu, pro superbiæ crimine sententiã capitalem accepit, & gladio percussus est æternæ dãnationis, atq; ita deo mortuus peccato vixit, & adhuc viuit. Viuit, certe viuit, q̃a semetipsum nimis ptinaciter defendit, neq; se pro mortuo, sed pro deo vult haberi, imo supra omne q̃d dicitur deus, aut q̃d colitur, se extollit. Nunquid ergo vere plaga mortis eius curata est? Nõ curata est, sed ipse rebellis gladij, rebellis sententiæ dei, nihil sibi plagã illam nocuisse contendit. Quid eñ? Et anteq̃ in illũ ingrediatur diabolus, propriũ vas filius perditionis, quãuis in cœlo percussus fuerit, tẽpla sibi atq; aras atq; sacerdotes, & sacrificia quasi deo viuo conquisiuit: & postq̃ hominem illum ingressus fuerit, regna mundi obtinebit, & in templo dei sedebit, ostẽdens se tanquã sit deus. Quomodo iste concedet, vel propriæ saltẽ conscientiæ consentiens, q̃ occisus, q̃ vulneratus vnquam fuerit, aut vulnerari aut occidi vnquam debuerit? ¶ O tyranne, tyranne, miramur vnde tã fatua duritia, tam dura fatuitas, quomodo vel vnde tibi, & tamẽ in genere nostro multos tibi cõformes à te prædoctos legimus, videmus secundũ exemplum tuũ indurari & infatuari. Nam quisquis in crimine conuictus, iudicio addictus, contra conscientiã propriam facit, conscius q̃ criminis semetipsum defendens, sententiam relidit. Exempli gratia: Potens quisquam adulterij siue homicidij reus atq; rebellis dũ gladium anathematis quo iuste percutitur, vi sua relidit, recte atq; vere de isto iudicamus, q̃a habet plagam gladij & viuit, id est, quia in conscientia proprio iudicio condemnatus est, & tamen per contumaciã sese defendit tanquã iustus sit. Sequitur. L Et admirata est vniuersa terra post bestiam, & adorauerunt draconẽ qui dedit potestatẽ bestiæ, & adorauerunt bestiã dicentes: Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cũ ea? J Hic illa generatio maxime culpatur, quæ talẽ illum hominẽ susceptura est, secundum grauem & veridicam conquestionem illius hominis, qui benedictus venit in nomine dñi, qua dicit: Ego veni in nomine patris mei, & nõ suscepertũt me: alius veniet in nomine suo, illũ suscipiẽt. Illi nãq; terra sunt, & terrena sapiunt, & illa susceptio, qua suscipient illũ, admiratio ista est, de qua nũc dicit: Et admirata est vniuersa terra post bestiã. In hoc ergo culpant, in hoc illis exprobrat, q̃a nisi terra essent, si quid eorũ quæ sursum sunt saperẽt, nõ admirarẽtur, nõ magnipenderẽt terrenã eius altitudinẽ, terrenam potentiam, terrenã gloriã, quã verus Christus adeo nihilipendit, vt eo tẽpore quãdo primũ salutabatur ex Israel à turbis dicentibus: Benedictus qui venit in nomine dñi, asello sedere voluerit, in contemptũ omis terrenæ celsitudinis. Amplius aũt eos percutit in eo quod subiungit. L Et adorauerunt draconẽ qui dedit potestatẽ bestiæ, & adorauerunt bestiam dicentes: Quis similis

bestiæ

Matth. 4. Luc. 4 Psal. 23

Diabolus deo mortuus, viuit peccato

2. Thess. 2

Iohan. 15

Matth. 21

bestiæ,& quis poterit pugnare cum ea? ¶Dicturus,& adorauerũt bestiam,præmisit,& adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestiæ. Quare? Videlicet quia vt adorarent bestiam,causa illa præcedens effecit,quod adorauerunt draconem talis bestiæ parentem. Etẽ quomodo Apls dicit,eo quod charitatem veritatis non receperũt vt salui fierent,ideo mittet illis operationem erroris vt credant mẽdacio. Item eodem modo recte dicas: Eo ꝙ adorauerunt draconem,i.diabolum,iccirco errare permittuntur vt adorarent bestiam,i.Antichristum. ¶Sed dicis: Quomodo saltem impij dicantur adorasse diabolum, qui etiam sæpe maledicunt diabolum? Ad hæc,inquam: Certe (vt de cæteris modo taceam) saltẽ in eo diabolum adorauerunt,quod mammonæ seruierunt. Nã & Apostolus de auaritia dicit, quod simulacrorũ seruitus sit. Ergo quia mammonæ iam dudum serui fuerant,& mãmonæ seruiendo adorabant diabolum,quid miraris quod deinde bestiam adorauerunt habentem diuitias,valentem dare aurum & argentum,vtpote cui dedit draco potestatem omnium quæ sua sunt? ¶Itaq; admirantes & adorantes dicent: Quis similis bestiæ? Ita percontabũtur, sibiq; rñdebunt: Nullus. Dicent adhuc: Et quis poterit pugnare cum ea? Sic fatui fatua loquẽtes,non recordabuntur ꝺ̃d quondam Pharao cum curribus & equitibus suis,pugnante deo ꝓ Israele,in mare mersus sit,ꝙ canes comederunt Iezabel,quod Nabuchodonosor ex hoĩbus eiectus est,& per septem tempora fœnum comedit vt bos,ꝙ Aman in patibulo appensus est,ꝙ Antiochus viuẽs intrinsecus computriuit,& sicut Daniel p̃dixerat sine manu contritus est,ꝙ Nero minister diaboli vt dedecorose vixit,ita & turpius periit. Horũ nõ recordabuntur,imo nec si quis commemoret hæc,audire patientur. Nã de ipsis maxime verũ erit quod dicit Apostolus: Et à veritate quidem auditum auertent,ad fabulas aũt cõuertentur. ¶Tam stultæ admirationis exemplũ in illis quoq; mirari possumus,de quibus in Actibus apostolorũ scriptum est: Statuto autem die Herodes vestitus veste regia sedit pro tribunali,& concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat,dei voces,& nõ hominis. Deniq; quis similis bestiæ,& quis poterit pugnare cum ea,voces dei sunt & non hominis .i. voces quas soli deo liceat appellare & non homini. Exempli gratia,in Psalmo iustus dicit: Oñia ossa mea dicent,domine quis similis tui? Isti autem dicunt: Quis similis bestiæ,i.quis similis Christo? Nam ex persona Iohannis bestia dicitur,à seductis autem ille homo Christus dicetur. Item iustus deo dicit: Tu terribilis es,& quis resistet tibi? Isti autem econtra dicũt de bestia: Et quis poterit pugnare cum ea? Hoc est quod nunc diximus exemplum eius Herodem ꝺ̃q; fuisse,cui vulgus nimis prona adulatione acclamauit,voces dei & non hominis. Et quantum fuit propter ꝺ̃d illi videlicet Herodi voces acclamauerunt eiusmodi? Exiguum sane lõgeq; minus q̃ futura est magnitudo huius bestiæ. ¶Iosephus in decimonono libro Antiquitatũ euidentius cõmemorat illud vanitatis ridiculũ: Cũ,inquit,in honorẽ Cæsaris spectacula ciuibus æderet,votiuo vt videbatur salutis Cæsaris die,cumq; illuc totius prouincię viri & honore & facultatibus præditi conuenissent,secundo spectaculorum die indutus veste fulgenti ex auro argentoq; mirabiliter intexta,incipiẽte die procedit ad theatrum. Vbi cum primos solis radios argentea vestis gremio suscepisset,repercusso splendore duplicatã spectantibus lucem fulgore metalli vibrantis effudit,vt intuentibus perstringeret aciem terror aspectus,& per hoc plus aliquid de eo q̃ humanæ naturæ est,artifex arrogantia mentiretur,ilico adulantis vulgi concrepant voces,honorem sonantes,sed exitiũ ferentes,& hinc atq; illinc ab eis clamantibus deus compellabatur,vtq; fieret propitius suppliciter exorabatur,dicentibus populis,quod nunc vsq; te vt hoĩem timuimus,sed ex hoc iam supra humanam naturam te esse fatemur. ¶Igit̃ si ꝓ veste argentea sole radiante repercussa homini vni us prouinciæ regulo tm̃ attribuerunt, quanto putas bestiæ tam magnæ clangore voces dei concrepabunt,possidenti omne aurum & omne argentum,simul etiam fulgenti luce miraculorum? aut nunquid homines illius temporis minus proni erunt ad adulandũ? Quales em̃ illis nouissimis diebus illis periculosis temporibus homines erunt. Nimirum,vt ait Apostolus,seipsos amantes,cupidi,elati,superbi,blasphemi,parentibus inobedientes,ingrati,scelesti,sine affectione,sine pace,criminatores,incontinentes,immites,sine benignitate,proditores,,pterui,tumidi,voluptatũ amatores magis q̃ dei. Cum istis miserit deus operationẽ erroris,quid miraris eos acclamare voces dei & non hominis? Et de illo quidem Herode tenuiter dictum est,eo quod non dedisset honorem deo,s.adquiescendo immoderato fauori populi,de ista vero bestia longe maius est quod hæc scriptura dicit. Sequitur em̃: ¶Et datum est ei os loquens magna,& blasphemiã: & data est illi potestas facere mẽses quadraginta duos. ¶Et continuo vt exponat oris illius magnitudinem,vel quę magna illud os locuturum sit,adhuc addit: ¶Et aperuit os suum in blasphemias ad deũ, blasphemare nomen eius & tabernaculũ eius,& eos qui in cœlo habitãt. ¶Item ꝙ exponens quæ potestas illi ꝺ̃t, vel qualiter acceptã exerceat potestatẽ per menses quadraginta duos, addit adhuc: ¶Et datum est illi bellum facere cum sanctis & vincere illos. Et data est ei potestas in oñem tribum,& populum

Exodi. 14. 4. Reg. 2. Dani. 4. Hester. 7. 1. Mach. 6. Daniel. 8 1. Timo. 4 Acto. 12 Psalm. 34 Psalm. 70. 2. Timot. 3 2. Thessa. 2 Acto. 12

Iob. 41. populum,& linguam,& gentem.] Hoc pcti insigne est eius de quo scriptum est: Et ipe est rex super omnes filios superbiæ, quod non tantum acquiescet immoderato fauori dicentium, qs similis bestiæ: verum etiam os magnum, os magna loquens habebit, arrogando sibi magnificentiam dei, & exigendo ab omnibus voces dei & non hoīs, vt dicant omnes, qs similis tui. Hoc exiget non tantum ore, verum etiam bellica ptāte. Iccirco aperiet os suum in

2. Thess. 2 blasphemias ad deum: videlicet, sicut ait Aplūs, extollendo se supra omne quod dr deus, aut quod colitur. Iccirco bellum faciet cum sanctis, & vincet illos, videlicet qui blasphemante ore non poterit, bellando se vindicabit atq; occidendo. ¶Et nota diligēter quod hæc oīa faciet secundum nomen suum, imo secundum hæc iam nomen illi impositum est, qd est Antichristus. i. Christo contrarius, Ftenim omnia quæ hic dicunt contraria sunt eis q̄ de Chro legimus. Primo, quod datum est illi os loquens magna, ori Christi contrarium est. Deniq;

Esaiæ. 3f. os Christi paruum & taciturnum fuit. Scriptum quippe est: Oblatus est quia ipse voluit, &

Esaiæ. 42. non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionē ducetur, & quasi agnus coram tondente obmu-

Matth. 12. tescet, & non aperiet os suum. Item in propheta cuius Euangelista quoq; meminit: Nō contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis vocem eius. ¶Et hic quidem in blasphe-

Matth. 11. mias ad deum illud os magniloquum aperiet: ille aūt in confessionem & laudem dei os suū aperuit. Exēpli gra, cū dicit: Cōfiteor tibi pr dne cœli & terræ. Hæc oīno cōtraria sunt. Itē non solum nomen dni, sed & tabernaculum eius, & eos qui habitant in cœlo blasphemabit. Ille autem non solummodo pri dno cœli & terræ confessus est, sed & tabernaculum eius. i. ecclesiam, & eos qui in cœlis habitāt vel habitaturi sunt honorificauit & btificauit, & in hoc os suum aperuit, sicut in Euangelio scriptum est: Et aperiens os suum docebat eos, dicens:

Matth. 5 Beati pauperes spū, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, &c. quæ ita concludit. Gaudete & exultate, qm̄ merces vra multa est in cœlo. Hæc manifeste contraria sunt. ¶Item potestas eius facere bellum cum sanctis per menses quadragintaduos: ilius autem potestas p tantundem temporis fuit pacem parare sanctis, quemadmodum dicit: Pacem relinquo vobis,

Iohan. 14. pacem meam do vobis. Hæc nimirum contraria sunt. Item potestas huius in omnem tribū & populum, & linguam, & gentem: illius autem potestas à deo nulla in quenq̄ fuit, vt ne saltem de minimis iudicaret agellis. Imo cū dixisset ei qdam de turba: magister, dic fratri meo

Lucæ. 12 vt diuidat mecum hæreditatē, ille dixit ei: Hō, quis me cūstituit iudicē aut diuisorem super

Iohan. 6 vos? Sed & cū cognouisset qa venturi essent hi quos pauerat de qnq; panibus & duobus piscibus numero quasi quinq; milia, vt raperent & facerent eum regem: fugit, inquit Euange-

Iohan. 18. lista, in montem ipse solus, quia videlicet sicut postea dixit Pilato: regnum eius non erat de hoc mundo, nec est. Hæc nihilominus contraria sunt. Sequitur enim: Et adorabūt eū oēs qui inhabitant terram, quorum non sunt nomina scripta in libro vitæ agni q occisus est ab origine mūdi.] Magnam & veram illorum q eum adoraturi sunt determinationem fecit, dicendo: qr̄ non sunt noīa scripta in libro vitæ agni. In libro vitæ, hoc est, in cœlo, sicut in

Luc. 10. Euāgelio dictū est: Sed in hoc gaudete, q̄ noīa vestra scripta sunt in cœlo. Vbi ergo scripta

Hiere. 17 sunt noīa illoꝝ qui eum adorabunt? In terra, sicut propheta testat: Recedentes à te in terra scribentur. Hoc ipm in psenti determinatione tacitum non est. Dicturus nanq; qrū nō sunt scripta noīa in libro vitæ, pmisit omnes qui inhabitant terram. Nam terram inhabitare, est

Psalm. 86 terrenis toto desiderio inhiare. Quod q facit à deo recedit, & in terra scribit, iuxta quod alibi prophetica confessione dictum est: Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribant. At ille solos adoratores illos admittit, quoꝝ nomina scripta sunt in libro vitę ab origine mundi. ¶Qui liber est pscientiæ dei, & beatæ certitudo prædestinatiōis, sicut certa cum

Daniel. 12. determinatione angelus ad Danielem dicit: Et in tpe illo saluabitur populus tuus oīs qui inuentus fuerit scriptus in libro. ¶Scripturæ istæ contrarioꝝ sunt, & libri ipsi contrarij, sed et

Roma. 8 scribendoꝝ causæ librorꝝ contrariæ sunt. Nam libri boni, libri vitæ in quo scripti sunt oēs, & soli saluandi, causa est propositum dei, de quo Apls dicit: Scimus qm̄ diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui secūdum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, &c. ¶De isto libro cum dixisset hic, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ agni qui occisus est, addidit: ab origine mundi. Non sic legendū vel subintelligendū est, in libro vitæ agni q occisus est ab origine mundi, sed ita: Quorum nomina non sunt ab origine mundi scripta in libro vitæ agni q occisus est. Et est sensus: Non sunt scripta in libro vitæ ab origine mundi. i. non fuerunt in

Gene. 1. propositio dei in ipsa origine mūdi, videlicet qm̄ creatis primis hominibus benedixit illis, & ait: Crescite & multiplicamini & replete terram, & subijcite eam. Deniq; quos illa benedictione iussit nasci, omnes & soli in libro vitæ sunt scripti. ¶Qui, videlicet liber vitæ, iccirco recte dr liber agni, quia cuncti electi quorum nomina in illo scripta sunt, non aliter quàm p agnum Iesum Christum, per sanguinem eiusdem agni Iesu Christi, benedictionem illam q̄ nasci vel multiplicari iussi sunt, quā & in Adam perdiderunt, recuperare potuerūt aut possunt,

sunt. Ad gloriam illius vt nascerentur & viuerẽt, erant in proposito, & p̃scientia, & prædestinatione dei, sicut Apl's iam loco supra dicto cum dixisset: His qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præsciuit & prædestinauit, continuo subiecit: conformes fieri imaginis filij sui, & per humilitatem mortis eius vocati, siue ex dispersione in vnum congregati, & iustificati, & magnificati sunt. ¶ Porro libri mali, libri mortis, in quo scripti sunt omnes & soli qui non pertinent ad illud propositum dei, causa fuit p̃ctm̃, qñ primum in hũc mundum intrauit per inuidiam diaboli, testante scriptura, cum non ante se post actũ eiusdẽ Sapient. 2.
p̃ctĩ deus mulieri dicit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos. Ista multiplicitas siue superfluitas conceptuũ, & ab initio semper multitudine sua vehementer oppressit tardius atq; parcius nascentes filios benedictionis, incipiens à primogenito Euæ Cain, qui fratrẽ Gene. 3.
suum Abel iustum occidit, & in illis nouissimis diebus, de quibus nunc sermo est, adorãs & Gene. 4.
dicens, qs similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea, reliquos persequetur, & occidet filios eiusdẽ benedictionis. Sequitur: ⌊ Si quis habet aurem audiat. Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: & q gladio occiderit, oportet eum *similiter occidi. ⌋ Vehemen- Gladio?
ter nos excitare atq; ad audiendũ attentos facere voluit, p̃mittendo: Si quis habet aurẽ audiat. Quis aũt ad istam vocem hæsitet? Quis non statim propositionem veram esse concedat, qua dicit: qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatẽ vadet: & q gladio occiderit, oportet eum similiter occidi? Idem nanq; est quod cum Petro dixisset: Conuerte gladium tuum Matth. 26.
in locũ suum, continuo subiunxit: oẽs enim qui acceperint gladiũ, gladio peribunt. ¶ Vbi & subaudiendũ est, nisi pœnitentiã egerint: quemadmodũ & in lege, vbi dictum est, q hoc vel illud fecerit. Exempli gr̃a: Qui percusserit volens hoĩem occidere, morte moriatur, subaudi Exod. 21.
endum est, nisi pœnitentiam egerit. Aliter enim regula sanæ doctrinæ non stabit. Itaq; vera propositione audita vel concessa, respice & considera, quia bestia hæc, homo iste peccati qui se dicit Chr̃m esse, sed bestia est, gladium accepit, in captiuitatem duxit, & gladio occidit, faciendo bellum cum sanctis, vt sicut postmodum hæc scriptura dicit: Occidatur qcũq; imaginem eius non adorauerit. Igitur inexcusabiles erunt qcunq; bestiam talẽ adorabunt. ☞
Habent em̃ signũ quo cognoscant certissime esse illum non dei, sed diaboli filiũ, vtpote hominem homicidam, hominem sanguinarium. Nam in hoc, inquit hic idem Iohannes, manifesti sunt filij dei & filij diaboli. In quo manifesti sunt? Continuo cum subiunxisset: omnis 1. Iohan. 3.
q non est iustus, non est ex deo, addidit: & q non diligit fratrem suũ. Statimq; euestigio cũ dixisset: quoniam hæc est annuntiatio quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrum, adiecit atq; ait: Non sic Cain: qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. ¶ Hoc est signum in q̃ cognoscant hi qui ex deo sunt, ex maligno illum esse malignum, quia occidet, sicut iam dictum, & in captiuitatem ducet, q̃d non facit nec fecit omnis qui ex deo est. Hoc audiat si qs habet aurem, hoc ad memoriam reuocet qsquis fidelem habet rõnem. Et cum viderit illum ducere in captiuitatem & gladio occidere, etiam si scientiæ copiam, vel testimoniorum de scripturis non habet abundantiam, saltem ex hoc solo quod ille homicida est, sciat quod ex deo nõ est, & iccirco nõ stabit. ¶ Sed sicut cæteri hoĩes recipiũt vicẽ, vt q gladiũ acceperint gladio pereant: ita & iste pro captiuitate captiuitatẽ, p̃ occisiõe recipiat occisionẽ, pro temporali æternã, p̃ simpla duplam, vt qui sanctor̃ corpora tm̃ captiuauit atq; occidit, ipse captiuitatẽ recipiat & occisionẽ simul animæ & corporis. ¶ Quid em̃ si nõ statim fiet? Imo si statim fieret, si statim cum prima blasphemia illud os magnum appellaretur, & cum initio belli siue gladij quem accipiet, statim gladio cœlesti periret, vnde vel in quo patiẽtia sanctorum probaretur & fides? Sequitur: ⌊ Hæc est patientia & fides sanctorum. ⌋ Ac si dicat: In hoc sanctor̃ fidelis patiẽtia patiens q̃ fides probãda est, q̃a bestia illa faciet quidem & prosperabit, & dirigetur dolus in manu eius. At illi nihilominus tamen credent & perseuerãter p̃ vero habebunt id quod dictum est, quia q in captiuitatem duxerit captiuabitur, & q gla- Dani. 8.
dio occiderit, ipse simil'r occidetur. Nec vero frustrabitur hæc patientia fides q̃ sanctorum, quia post finem vel consummationem bestialis occisionis quæ per menses quadraginta duos protelabitur, imo abbreuiabit, interficiet illum dominus Iesus spũ oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Sequitur: ⌊ Et vidi aliam bestiam, ascendentem de terra, habẽtem 2. Thessa. 2.
cornua duo similia agni, & loquebatur sicut draco, & potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius. Et fecit terram & habitantes in ea adorare bestiã primã, cuius curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, vt etiam ignẽ faceret de cœlo descendere in terram in cõspectu hominum. ⌋ Bestiam illam septem capitum vniuersam impiorum gñationem esse iam diximus, & ipsa septem capita, septem fuisse vel esse regna mundi, quorum potentia diuersis temporibus sanctos altissimi contriuit, quorum septimũ caput Antichristus erit. Quæ est ergo hæc alia bestia quam vidit ascendentẽ de terra? Aut quõ duæ sunt bestiæ, cum vnum sit corpus gñationis prauæ & peruersæ, sicut econtra vnum est corpus gñationis vnius sanctæ & electæ? ¶ Ad hæc sciendum, quia generatio nequam cum vna sit, alia tamen

men & alia dicitur bestia, propter geminam vim. s. bellicam siue regiam atq; magicam. De magica vi nunc scriptura hæc narrationem diuinæ visionis incipit, cum dicit: Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra. ¶ Qñ putas alia bestia hæc ascendit, quam iste ascendentem vidit? Nimirum vno eodemq; tempore quando illa bestia prior ascendit, habens septem capita, quorum septimum caput regnum erit Antichristi. Etenim vbi primum generatio impiorum generationē sanctorū seruituti subiecit & afflixit, atq; ad amaritudinē perduxit in operibus duris, luti & lateris, insuper Pharaone præcipiente oñi pplo suo ac dicente: Quicquid masculini sexus natū fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminei, reseruate: tūc cū illa regia siue hostica vi pariter contra deum ascēdit & magica vis. Quomodo? Videlicet cum ingressi fuissent Moses & Aaron ad Pharaonem, vt facerent signa sicut præceperat dñs: vocauit Pharao sapientes & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptias, & arcana quædam similiter. Igitur aliam bestiam tunc ascendentem vidi, inquit. ¶ Quid autē hoc ad rem præsentem, vbi manifeste de aperta persecutione loquebatur Antichristi, q̄ erit in diebus nouissimis? Profecto quia prius quidem esse cœperunt, & pugnæ aduersus deum præstigia magorum, sed tunc magis abundabunt. Surgent enim, inq̄t Christus, pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiā electi. Hoc idem de bestia hac præsenti capitulo scripturæ huius series declarabit. ¶ Nunquam defuit hæc pessima vis in societate crudelis gladij, regibus (qui persecuti sunt & contriuerūt sanctos altissimi) Aegyptijs, Israeliticis, Babylonijs, Medis atq; Persis, Græcis, Romanis: nec potestati Antichristi deerit, imo abundantior atq; potentior aderit. Verum Romani imperatores illa secretius vsi sunt, quorū Iulianus apostata malitiosius atq; ardentius arti illi incubuit: Græci quoq; atq; Macedones non adeo euidenter: superiores aūt Persæ, Babylonij atq; Aegyptij, publice & quasi licenter illa vsi sunt, publicisq; nominibus magi ipsorū se prædicauerunt, nec absconderūt. Porro Israelici reges magos suos pphetali noīe palliabant, qualium vna die quadringentos quinquaginta viros Helias occidit, omnes prophetas Baal. Qualem bestiam hāc ascendentem iste vidit? ⌊ Habentem, inquit, cornua duo similia agni, & loquebatur sicut draco. ⌋ Sicut bestia septem capitum, quę prius descripta est p cornua decē, sic & bestia hæc habet cornua duo: qa videlicet sicut regnorum decē primi reges fuere notissimi, ꝙs & superius cōmemoraui, ita & magicę artis duo sunt autores notissimi magisq; notati, quos contra Mosen & Aarō, sicut iā dictū est, Pharao cōuocauit. Duo nanq; fuerunt, Iānes & Mābres, sicut & Apls meminit. Qui cum dixisset: Ex his enim sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes, continuo subiunxit: Quemadmodū enim Iānes & Mābres restiterunt Mosi, ita & isti resistūt veritati, homines corrupti mēte, reprobi circa fidem, sed vltra non proficient. Insipientia enim eorū manifesta erit oñibus, sicut & illorum fuit. Igitur duo cornua bestia hæc habuit, vbi primū ascendit. i. duos principes suæ efficaciæ magica ars habuit, vbi primū cōtra deum stetit. ¶ Et cornua hæc similia agni, videlicet superba & contraria similitudine, faciendo similiter miracula, vt fiunt per verbum dei, quod est agnus dei. Nam & si literam historicam spectes, vbi primū bestia hæc ascendit, valde conuenienter, & proprie dictum est, similia agni. Deniq; cuncta quæ fecerunt signa Moses & Aaron coram Pharaone & Aegyptijs pulchre dicuntur signa agni, videlicet pro eo quod cuncta illa consummata sunt per sanguinem agni, quem populus Israel vt vltima plaga Pharao & Aegyptus tangeretur, ad vesperam immolauit. Illic plane cornua bestię similia videbantur cornibus agni, vbi scriptū est: Fecerunt malefici etiā ipsi per incantationes suas Aegyptias & arcana quædā similiter, pie ceruntq; singuli virgas suas quę versæ sunt in dracones. Item: Cum eleuans virgam Moses percussisset aquā fluminis, & versa esset in sanguinem, fecerunt, inquit scriptura, similr male fici Aegyptiorū incantationibus suis. Tertio fecerunt per incantationes suas similiter, eduxeruntq; ranas super terram Aegypti. Hucusq; fingere potuerunt similitudinem cornuum agni, sed vltra non potuerunt, victosq; se esse fatentes, dixerunt: Digitus dei hic est. Eodem modo per tempora sequentia sub cæteris regnis supradictis ars magica semper affectauit similitudinē dei, voluitq; videri quod non minora faceret signa quàm fiebant per verbū dei. De qua præsumptione huius bestiæ nunc protinus dicit: Et loquebatur sicut draco, id est, sicut diabolus, qui taliter locutus est: Ero similis altissimo. Nā & hoc legimus in plerisq; veteribus gestis, quod vt pro dijs colerentur, quibusdam magicis exigebant tormentis. ⌊ Et hęc bestia potestatē prioris bestiæ omnē faciebat in conspectu eius. ⌋ Ac sic dicat: Signa facientes magi confortabāt regios aīos ad non credendū & resistendū signis & virtutibus dei, vt non minus potentes viderentur sibi q̄ erat deus, qui cum tantis prædicabatur pdigijs, cum haberent & ipsi secum tales, qui similia facerent illi. Hoc erat facere oēm potestatem bestię in conspectu eius, æstimationē magnifici cordis eius roborare, ne sibimet impotēs videret.

⌊ Et fece-

Exod. 1.
Exod. 7.
Matth. 24.
3. Reg. 18.
2. Timo. 3.
Exod. 12.
Exod. 7.
Exod. 8.
Ibidem.
Esaiæ. 14

LEt fecerunt terrã,&inhabitantes in ea adorare beſtiã primã,cuius curata eſt plaga mortis.J Cæteris omiſſis quæ acta ſunt,ex quo apparuerunt illa iã dicta duo cornua ſili a agni quæ ppetrauit ars magica coniuncta contra deum regnoꝝ ſupradictoꝝ gladiꝰ,ad illos, de qbus pauloante loquebaſ dies nouiſſimos,præſens litera nos reducit,Nam beſtia cuius curata eſt plaga mortis,ſeptimũ beſtiæ caput erit Antichriſus,de cuius plaga vbi illam acceperit,qũo curata ſit,ſiue curatã videri velit,iam ſupra pro poſſe dictũ eſt.Ergo fecit.i.faciet terrã,&oẽs habitantes in ea.ſ.terrenos hoïes,theſaurizantes non in cœlo,ſed in terra,cupiditate ſacrilega adorare beſtiam primam,videlicet,principalem Antichriſi potentiam,beſtialemq; eius ſuſcipere extollentiam,qua extollit ſupra omne quod dicit deus aut quod colit. Quomodo hoc fecit?:Ait: LEt fecit ſigna magna, vt ignem faceret de cœlo deſcendere in terram in conſpectu hoïm.J Magna vis,magna & mira efficacia ſpũs ſeductionis,Sed qbus hoc erit magnum? Nimiꝝ his q pereunt(vt ait apoſtolus)eo q̃ charitatem veritatis non receperunt,vt ſalui fierent.Diligẽter aïaduertendũ,Cum eñ dicit Apoſtolus eum,cuius aduentus ſecundũ operationẽ Satanæ in omni virtute,& ſignis,& prodigiꝰ mẽdacibus,& in omni ſeductione iniqtatis,ita ſubiũgendo his q pereunt, eo q̃ charitatẽ veritatis non receperũt,vt ſalui fierent.¶Euidenter aſtruit,qa niſi periſſent,iam nõ ſeducerent,niſi charitatẽ veritatis prius intus reliquiſſent,nequaq̃ foris mendacibus prodigiꝰ adquieſcerẽt. An non iſte conſuetus & antiquus eſt ordo pereundi? Deniq; & de primis hoïbus fere oẽs idem ſcimus,qa niſi priꝰ intus per ſuperbiã periſſent,niſi charitatẽ veritatis reliquiſſent,non tã facile foris tentati cederent,non tã cito prodigioſo ſerpentis bruti animantis * colloquio ſeſe inclinarẽt,aut promiſſionibus crederẽt. Quapropter id- 2.Theſſ.2 *Alloquio
ipſum quod nunc vniuerſaliter Apoſtolus dicit, eo q̃ charitatẽ veritatis non receperũt, vt ſalui fierent,ideo mittet illis deus operationẽ erroris, vt credant mendacio,vt iudicent oñes q non crediderũt veritati, ſed conſenſerũt iniqtati,lamentabili valde & dãnoſo nobis exemplo conſtãs & indubitabile veꝝ eſt,qa ſic primis parẽtibus noſtris accidit, qbus qa charitatẽ veritatis non receperũt,miſit deus in illo ſerpente opationẽ erroris. Non ergo miremur quaſi nouũ id qđ fiet illis, vt ſigna magna faciat in conſpectu eoꝝ beſtia talis & ſeducat eos,ſicut m ox ſubiungẽdo ſcriptura dicit: LEt ſeducit habitãtes in terra, propter ſigna quæ data ſunt illi facere in cõſpectu beſtiæ dicens habitantibus in terra,vt faciant imaginẽ beſtiæ,quæ habet plagã gladiꝰ,& vixit. Et datũ eſt illi vt daret ſpm̃ imagini beſtiæ,& vt loquaſ imago beſtiæ.J Nullum q̃ppe ſeducet niſi eum q perꝰt,q charitatem veritatis reliqt.¶Quid aũt veræ aut inauditæ magnitudinis habẽt ſigna hęc maxima quę facere poterit,quæq; hic ſcriptura pro ipſoꝝ excellentia poſuit? Vnũ nanq; eſt in eo qđ ait,vt etiam ignẽ faceret de cœlo deſcendere in conſpectu hoïm.Aliud vero miraculum in eo quod dicit:Et datũ eſt illi,vt daret ſpm̃ imagini beſtiæ ,& vt loquaſ imago beſtiæ. Nunqd hæc talia vel tanta ſunt,qualia vel qnanta diabolus nunq̃ fecerit?¶Nonne ignem quoq; de cœlo deſcẽdere fecit in conſpectu hominũ, data ſibi poteſtate vt tentaret Iob? Iob.1
Ignis dei(ait ille nuntius q neſciret,qd ageret,qd Satan moliret) ignis dei cecidit de cœlo,& tactas oues pueroſq; conſumpſit, & effugi ego ſolus vt nuntiarẽ tibi.¶Nonne item diabolus idem ſpm̃ dedit imagini ſuæ,& vt loqueret imago ſua, quando ſerpens locutus eſt verba maligna, verba mortifera? Nam per qualemcũq; imaginẽ ſuam diabolus eo tpe locuturus ſit,de illo ſerpente q hoïem primũ decepit,conſtat q̃ imago eius ſit,eo vel maxime,quod illud reptile genus humanũ extunc quaſi naturaliꝰ odit.¶Qũo ergo excuſabiles erunt q per hmõi ſigna ſeducti beſtiam illam adorabunt? Nunqd de ignorantia excuſari poterunt? Nempe ſi ignorant,ſi non legerunt quod primis hominibus talis imago beſtiæ,ſ.ſerpens locutus fuerit,& quod ignem de cœlo ſuper oues beati Iob deſcendere fecerit,inſipientes ſunt:ſi autẽ norunt,ſi legerunt,& tamen non ſibi cauent,ſtulti ſunt. Pſalmiſta vero dicit,qa ſimul inſipiens & ſtultus peribũt.¶Quod ſi imaginẽ manufactã velis intelligi,cui ſpm̃ datura ſit,vt loquaſ,pro eo quod cum dixiſſet ſcriptura,& ſeducit habitantes in terra propter ſigna quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ,ſubiunxit atque ait,dicens,habitantibus in terra,vt faciant imaginẽ beſtiæ,ſi(inquam)imaginem hic vulgari ſenſu velis accipi,quales poſſunt ab hoïbus fieri in ligno & lapide,ſiue quocunq; æramento,multo magis miraculum iſtud diabolicæ malitiæ vſitatum fuit,vt loqueret imago hmõi.Huiuſmodi nanq; imagines loquebanꝰ in templis,arte ſpũs maligni cauernas patẽtes irrepentis ante exaltatũ ſignum crucis Chri. Si igiꝰ beſtia hæc ſua perſuaſione egerit, vt faciant homines imaginem illius beſtiæ maioris. Exempli gratia,vt Eſaias ait artifex ligna- Pſalm.48. Loqui per imaginem manufactã Eſa.44
rius extendit normam,formauit idolum in runcina,fecit illud in angularibus,& in circino tornauit illud,& fecit imaginẽ viri quaſi ſpecioſum hoïem habitantem in domo,& tali modo ſederit in domo dei ille homo peccati filius pditionis, in loco de q̃ ſignũ crucis Chri deiecerit,nonne multo magis inſipiens aut ſtultus erit,q curuabiꝰ,& adorabit illud?

Nimiꝝ

Ibidem. Chrs talia signa vanitatis nō fecit 4. Reg. 1 Lucæ. 9 Lucę. 23

Nimirꝝ (vt ait idem Propheta) cor insipiens adorabit illud, & non liberabit, imo pditiōni dabit aīam suam. ¶ Talium signorꝝ verus Chrus nullum fecit aut facere debuit. Nusq̄ ignē de cœlo in conspectu hoīm descēdere fecit, licet hoc ante aduētum eius Helias in virtute ipsius fecerit: nullam aliqñ imaginē loqui fecit, aut facere debuit. Quæ em̄ vtilitas ē in signis hmōi? Imo cum dicerēt illi discipuli eius Iacobus & Iohannes: Dñe vis dicimus vt ignis de cœlo descēdat, & consumat illos, videlicet Samaritanos q̄ non receperunt eum, q̄a facies eius erat euntis Hierl'm, conuersus increpauit illos, & dixit: Nescitis cuius spūs estis. Filius hoīs non venit aīas pdere, sed saluare. Itē cum à Pilato remissus esset ad Herodem, q̄ & viso illo gauisus est valde, q̄a sperabat signum aliquod videre ab eo fieri, nihil illi rñdit, maluitq̄ ab eo sperni & illudi, q̄ curiositatem eius superuacuis pascere signis, quippe q̄ non quærebat signa pietatis, sed miracula vanitatis. ¶ At ille solūmodo in causa vel in tpe opportuno, qualia signa dignē facere vel profiteri, breuiter edicit. Exēpli gr̄a, cum loquit discipulis Iohannis: Euntes renuntiate Iohanni, quæ vidistis & audistis: Cæci vidēt, claudi ambulant, leprosi mundant, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizant. Talium pietatis signorum non erit opifex pietatis aduersarius. s. bestia quæ habet plagam gladij, & vixit, neq̄ alia bestia prophetes eius, sicut non fecerunt duo cornua eius Iamnes & Mambres, de q̄bus supra diximus. Illi nanq̄ nec Mosi saltē signa quæ illo tpe vtiliter gesta sunt, sequi vel imitari potuerunt, sed defecerunt, & manifesta fuit oībus insipiētia eorꝝ. De plaga gladij quā habet bestia iam superius dictū est. Sequit: L Et faciet vt q̄cunq̄ non adorauerint imaginē bestiæ, occidant. J Hoc Chrus non fecit, neq̄ prophetæ eius, neq̄ apostoli docuerunt, neq̄ reges Chriani iam facti hoc acceperunt, vt occidāt & sanguine cumulandū existimēt Chri seruitiū. Verus nanq̄ deus non coacta sed sponta nea seruitia vult. Ergo & in hoc, imò maximè in hoc palā faciet sensum habētibus, & rōne pollentibus, q̄ verè sit Antichrus, q̄ vere non Chrus, sed scd̄m nomen suum Chro sit contrarius. Hic est Chrus q̄ sanguinē suum fudit. Hic est Antichrus q̄ sanguinē fudit alienum. L Et faciet oēs pusillos cū magnis, diuites & pauperes, liberos & seruos, habere characterē in dextra manu, aut in frontibus suis, & ne q̄s posset emere aut vēdere, nisi q̄ habet characterē aut nomē bestiæ, aut numerum noīs eius. J Hæc est illa puersa mutatio: Hic est ille longe dissimiliter similis altissimo. Altissimus nanq̄ faciet oēs pusillos & magnos, diuites & pauperes, liberos & seruos, absq̄ distinctiōe psonarꝝ siue originū, Iudæorꝝ aut Græcorꝝ, oēs (inquam) æqualiter habere faciet characterē suum in frontibus suis, & in manu sua, authoritate legali pariter & euangelica. Nam in lege dicit: Verba quæ ego pcipio tibi meditaberis sedēs in domo tua, & ambulans in itinere dormiēs aut consurgēs, & ligabis ea quasi signum in manu tua. In euangelio aūt dicit: Euntes docete oēs gētes, baptizantes eos in noīe patris, & filij, & spūs sancti. Cum em̄ baptizent oēs, siue pusilli, siue magni, accipiunt in frontibus suis characterē noīs Chri. i. signaculum crucis. ¶ Et numerum nominis dñi, numerum trium psonarꝝ, patris, & filij, & spūs sancti. Item & hunc numerum accipiunt, vt profiteant vnius Chri, q̄a Chrus non homo tantum, aut deus tantum, sed & deus & homo, ex anima rōnali & humana carne, & verbi diuinitate in vna psona confitēs. Hunc numerum de frontibus, & cordibus, & ore oīm, pseudoprophetæ auferre conabuntur, vt econtra character noīs bestiæ, & numerus noīs eius inscribat. L Hic sapientia est. Qui habet intellectum computet numerꝝ bestiæ. Numerus em̄ hoīs est & numerus eius est sexcenti sexagintasex. J Vigilantē vult esse auditorē, dum quasi digito locum designans, atq̄ circūspiciēs: Hic (inqt) sapīa est. Et continuo: Si q̄s habet sapīam, computet numerꝝ bestiæ. Qualem numerum, vel quare computet numerum bestiæ? Numerus em̄ (inquit) hominis est, & numerus eius sexcenti sexagintasex, Quid est hoc quod & numerum præscribit ipse, & tamen dicit, q̄ habet sapīam, computet numerum bestiæ? Num istud intendit, vt computando sapiēter hoc totum perquiras, quot in isto numero sint monades aut certe decades? Quis sapīam habēs istud tam grandi scripto, quæreret vel quærēdum proponeret? Ergo qñ ad computandum citatur hic non alius, nisi qui sapīam habet, forte in numero problema est. ¶ Et q̄dem viri illustres scripturæ huius tractatores, ante nos hunc numerum strenue versantes, nomina quædam aduerterunt, tria Græca, & vnum Gotticū ΑΝΤΕΜΟΣ ΑΡΝΟΥΜΕ ΤΕΙΤΑΝ ΓΕΝΣΗΡΙΚΟΣ: quorum primū interpretatur, honori contrarius: secundū, nego: tertium vero, sol: quartum, gētium seductor. ¶ Singulorꝝ nominū istorꝝ literæ, numerꝝ istum in se cōtinēt sexcēta sexagintasex. Nam prima huius nominis, q̄d est ΑΝΤΕΜΟΣ litera Α vnum, Ν q̄nquaginta, Τ trecentos, Ε breue q̄nq̄, Μ quadraginta, Ο breue septuaginta, Σ ducentos significat. Sīr alio noīe ΑΡΝΟΥΜΕ. Nam Α vnū oñdit, Ρ centū, Ν quinquaginta, Ο breue septuaginta, Υ quadringētos, Μ quadraginta, Ε breue, q̄nq̄: q̄ simul ducti faciūt sexcēta sexagintasex. Nominis autem quod est ΤΕΙΤΑΝ litera, Τ trecētos exprimit, Ε breue, quinq̄, Ι decē, itē, Τ trecētos, Α vnum, Ν quinqua

Non cogit ad fidē suā Chrs sicut Antichrus faciet 2. Corꝝ. 9

Deutero. 6

Matth. vlt.

quiquaginta, q simul iuncti faciunt sexcenta sexagintasex. Porro, nomen Gotticum Græcis lris scriptũ est hoc modo, ΓΕΝΣΗΡΙΚΟΣ: Γ tria, Ε q nq, Ν q nquaginta, Σ ducẽtos, Η octo, Ρ centũ, Ι decẽ, Κ viginti, Ο septuaginta, Σ ducentos ostendit. ¶ Laudanda hæc patrũ inspectio: veruntñ est adhuc qđ non otiose quęrat. Nunqd eñ illa bestia talibus volet nominibus appellari, talibus vocabulis salutari? Nunqd eos à qbus honori contrarius, siue gentiũ seductor dicet, pace sua remunerabit, vt vendere vel emere possint? Sic eñ hic habes, vt ne qs possit emere aut vendere, nisi q habent characterem aut nomen bestiæ, aut numerũ noĩs eius. Nunqd hoc edicet, vt contrarius q̃d ẽ Satan, siue ΑΝΤΕΜΟΣ, aut vt negator, vel gentiũ seductor pronuntiet, & vt q hoc pronũtiauerit, ille sit liber, illi vendere vel emere possit? Aut nunqd giganteo noĩe qđ est TEITAN contentus erit, cũ extollat supra omne quod dr̃ deus, aut quod colit, ostendens se tanq̃ sit deus? Apud nos Latinos literæ qbus scribit, D I C L V X, eundem numerũ continent. Nam D qngentos, I vnum C centũ, L qnquaginta, V qnq, X decem significat, quæ in vnũ collecta faciunt similiter sexcenta sexagintasex. Sed etiam si scriptura hoc loco nomen istud illi palam asscriberet, & noĩs huius numerũ sexcenta sexagintasex esse diceret, nonne tunc quoq; ad quærendũ supereſſet, qd ad illum hoĩem hic numerus pertineret? ¶ Igit qm̃ & numerus hic positus est, & tamen ad computationem eiusdem sapĩa quęrit, dicendo: Si qs habet intellectum, computet numerũ bestiæ, sapĩam quæramus, sanctam scripturam consulamus, sine qua nihil constãs aut certũ, siue de numero dei, siue de numero bestiæ, quæ aduersus deum extolitur, inuenire aut dicere possumus. Nam sicut ille Samsom veraciter dicere potuit: Si non arasſetis in vitula mea, non inuenissetis propositionẽ meã: sic dñs noster Iesus Chrus, cuius nimirũ propositiones siue problemata sunt oĩa quæ in hoc libro continent profunda mysteria, veraciter nobis dicat: Si non arauerit is in alia scriptura, nõ inuenietis solutionẽ nũeri huius, quẽ p̃sens signauit scriptura. ¶ Primo diligẽter aĩaduertẽdũ est, qa prius qdẽ cũ dixisset, vt ne qs possit emere aut vendere, nisi q habet characterẽ aut nomen bestiæ, aut numerũ, signanter addidit noĩs eius: post vero cum dicit: Si qs habet sapĩam computet numerũ de noĩe nullam mentionẽ fecit, sed tantummodo computet numerũ bestiæ. (inqt) ac deinde, & numerus eius, absq; interpositione noĩs est (ait) sexcẽti sexagintasex. ¶ Cur hoc, nisi aliud nomen bestiæ significat, & aliud ipsa est? Bestia nanq; ipsa homo est & in ea diabolus inhabitat: nomen aũt eius qđ sibi vsurpat, q̃d nisi qs confessus fuerit, vẽdere aut emere nõ poterit, deus. Aduersat nanq; & extollit (vt iam sępe dictum est) supra omne quod dicit deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanquam sit deus. Duos ergo hic numeros intelligi oportet, alterum noĩs eius, quod illa bestia sibi vsurpat. s. deitalterũ bestiæ. i. hoĩs eius quod ipsa erit. Alius nanq; est numerus dei, & alius hominis: timo omnis creaturæ rationalis quæ ad creatoris gratiam non pertingit, siue hominis, siue angeli. Debuerat qdem vnus esse numerus creatoris & creaturæ, sed creatura numerum sibi alium elegit, dissentiendo à creatore. ¶ Quis est ille numerus creatoris? Numerus septenarius, sicut scriptura dicit: Compleuit q̃ deus die septimo opus suum quod fecerat, & requieuit ab omni ope suo quod patrarat. Et benedixit diei septimo, & sanctificauit illum, qa in ipso cessauerat ab omni opere suo qđ creauit deus vt faceret. ¶ Quis est aũt numerus creaturæ? Numerus senarius, qa videlicet numero dierũ senario creaturam vniuersam scriptura comp̃hẽdit, & in sexto die, imo & sextus dies creatura ẽ hoĩs. Et ille q dem ad hoc conditus est, vt post obediẽtiæ opus consummatũ cum deo in septimo sabbatizaret, i. requesceret, eoq̃ compleret bono qđ significat, dicendo: compleuit q̃ deus die septimo opus suum, qđ fecerat. Significat nãq; dies septimus remunerationẽ boni operis, Apostolo quoq; teste cum dicit: Ingrediemur eñ in requiem q credimus, quẽadmodum dixit: Sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiẽ meã. Et q dem opibus ab institutione mundi perfectis dixit q̃dã loco de die septimo sic: Et requieuit deus die septima ab oñibus opibus suis, & in isto rursum: si introibunt in requiẽ meam. Qm̃ ergo supereſt quosdã introire in illam, & hi qbus prioribus annuntiatũ est, non introierunt propter incredulitatẽ, iterum terminat diem quandã, hodie, in Dauid, dicẽdo post tantum tẽporis sicut supra dictũ est: Hodie si vocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, &c. Vt (inquã) in illam diei requiẽ introiret, vt in illius numeri septenarij sabbatismo cũ deo sabbatizaret homo, idcirco cõditus est: sed neq; homo tunc introiuit, neq; diabolus q illũ decepit vnq̃ introibit. Nã vterq; fine deo, imo cõtra deũ, in creatura mũdi, & in semetipso voluit gloriari. ¶ Ait ergo: L Numerus eñ hoĩs est ⊥ Præmiserat aũt: Si qs habet sapĩam computet numerũ bestiæ. Ac si dicat: Si qs habet sapĩam, cum viderit illum hoĩem peccati, filium pditionis, potentẽ ac diuitẽ, extollentẽ se, & resistentes sibi occidentẽ, & in oĩbus magnificè gloriantem, recogitet ac perpẽdat, qa quicqd loqtur, quicqd agit, non ptinet ad illam requiem, non est de illa septima creatoris, de verbo dei, de regno charitatis, sed totũ tm̃modo

Insufficiẽs patrũ consideratio

Iudic. 14

2. Thess. 2

nũerꝰ creatoris

Gene. 2.

nũerꝰ creaturæ

Hebr. 4

Psalm. 94

Gene. 2.

Psalm. 94

1.Iohā.2 modo de creatura mūdi,de concupiſcentia oculorum,de ſuperbia vitæ, ac proinde quaſi certo confirmatus argumento ſciat & dicat,qa ille homo non eſt ipſe quem ſe eſſe dixit, non eſt deus,ſed fallaciter ſe oſtendit,tanquam ſit deus. ¶Cum igitur dixiſſet, numerus eñ hoīs eſt ſenarius ſimplex ſiue ſingularis,ſubintelligi poteſt,ſiqdē homo ille homo tantum,& non etiam diabolus eſſet. At vero homo ille qdem natura,ſed diabolus in illo tot' erit,cum omni ſua virtute, tota plenitudine, & eiuſdem,videlicet, hoīs aduentus(vt ait 2.Theſſ.2 Apoſtolus)erit ſecundum operationem Satanæ. Seqtur ergo: Et numerus eius ſexcenti ſexaginta ſex. Ecce ſenarius numerus tertio repetitus,imo in decuplum,atq; inde in centuplum multiplicatus eſt. Notum maxime arithmeticis ſiue abaciſtis eſt, quod nunc dicimus:Senarius character de primo.i.ſingulari limite in ſecundum.i. decimū tranſgreſſus, ſexaginta facit,idemq; in tertium.i.centenum traductus,ſexcentos efficit. Cum ergo dicit,& numerus eius ſexcēti ſexagintiſex,ſenarius q erat numerus hoīs(vt iam dictum eſt) ad ſeptimū diem,ad ſabbatum.i.requiem dei propter ſuam præuaricationem non pertingentis,ſecundi & tertij limitis tranſgreſſione multiplicatus eſt. ¶Quid eſt hoc,niſi qa diabolus Satanas,cuius ſecundum operationem ille homo veniet,& q in illo totus habitabit poſtquam ſemel à requie dei,à ſabbatiſmo cęleſti ſeſe excuſſit,ſecundo ac tertio laborem ſuum multiplicauit? Nota replicamus,vbi,quando, quomodo numerum ſuum ſic multiplicauerit tranſgreſſor antiquus,multiplicator laborioſus.¶Primo,vbi perfectis cœlo & terra,& omni ornatu eorum,die ſeptimo compleuit deus opus ſuum quod fecerat,& re-
Gene.2 quieuit ab oñi opere quod patrarat,ille cum reqeſcente creatore in ſeptimo eius die non
Pſalm.11 requieſcebat,quinetiam iamdudum propter inquietudinem ſuperbiæ ſuæ de cœlo in iſtū
Pſal.38 caliginoſum aerem proiectus,in circuitu ambulabat impius,& laborabat. Erat ergo in numero ſenario,in iſta ſex dierum creatura,in quo videlicet ſenario, detineri dolens homo pœnitens,ſeptimumq; diem ſuſpirans dicit in pſalmo:Notum fac mihi dñe finem meum & numerum dierum meorum,qs eſt,vt ſciam,qd deſit mihi.¶Ille autem impius & præuaricator angelus nō ſic,ſed cum eſſet foris à requie ſiue ſeptima die,& ſenarius eius adhuc ſimplex ſiue ſingularis eſſet,non contentus fuit labore ſuo,ſed adiecit per inuidiam,vt genus humanum in eundem laborem traheret ſecum decipiendo protoplaſtum. Hoc agē do vtiq; tranſgreſſionem auxit,& recte ſicut proprius,ita & hominis labor imputatur illi. Multiplicatus eſt ergo primus eius ſenarius,& factus eſt iam numerus eius ſexagintaſex. ¶Verum nec iſto contentus,adiiciet adhuc vt illum hoīem peccati,filium perditionis,totus ingrediat,& faciet per illum id quod nunc de beſtia maligna pſenti loco miramur. Illic nimirum tertia tranſgreſſione ſenarius eius multiplicabitur, quando is qui hominem primum dolo decepit ſine vi,idē & dolo in prodigijs mendacibus pariterq; vi ſiue gladio dei,hominumq; manifeſtus hoſtis vtetur,perſeuerante inuidia qua mundo mortem induxit,perſeuerante imo & in peius aucta ſuperbia, qua ſeſe in cœlo aduerſus deum extulit. Bene igit cum dixiſſet,numerus eñ hoīs eſt,addidit,& numerus eius ſexcenti ſexaginta-ſex,qa videlicet,labor peccati,q in hoīe cum deo non ſabbatizante ſimplex eſt,in illa beſtia notis incrementis ſecundo ac tertio multiplicatus eſt. ¶His animaduerſis non ab re eē cuiquam videri debet,quod plagam mortis eius hæc ſcriptura ter commemorat. Primo, cum dicit,& vidi vnum de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortē,& plaga mortis eius curata eſt. Secundo cum dicit,& fecit terram,& inhabitantes in ea adorare beſtiam primā, cuius curata eſt plaga mortis. Tertio cum dicit, vt faciant imaginem beſtiæ, quæ habet
Eſaiæ.14 plagam gladij,& vixit. Ter nanq; malignus ille plagatus eſt. Primo,quando iudicatus in
Luc.10 cœlo ſententiam damnationis accepit:ſecundo,quando in ſerpente per quem deceperat
Gene.3. hominem, maledictione multatus eſt: tertio, quando dñs Ieſus interficiet eum ſpū oris
2.Theſſ.2 ſui,& deſtruet illuſtratione aduentus ſui. Hic eſt verus beſtiæ numerus ſexcenti ſexaginta ſex. ¶Cæterum numerum nominis eius,quem qui non habuerit,vendere aut emere non poterit,ſic falſo illi attribuitur,ſicut & ipſum nomen quo ſe iactat, oſtendens ſe tanquam
Gene.2. ſit deus. Numerus nanq; ſeptenarius dei eſt agni,dei(inquam) q die ſeptimo requieuit,&
Supra.5 agni cuius in hoc ipſo libro ſeptem ſunt cornua,ſeptemq; oculi. ¶Deniq; quod hæc beſtia ſeptem oſtentat capita, violentum eſt atq; contrarium. Contra illud quod deus die
Pſal.98. ſeptimo requieuit,caput huius ſeptimum plagam habet mortis,plagam gladij,& non requieſcit,ſed ſemper laborat,& in labore viuit,iuxta Pſalmiſtam dicentem,& laborabit in æternum,& viuet adhuc in finem. Idcirco & ſicut ſupra dictum eſt, & ſuper ſeptem capita eius nomina blaſphemiæ,qa non eſt nomen eius deus,quod inſcripſit ſuis capitibus, ſicut illic memorauimus. Quod ſi non eſt hoc nomen eius,certe nec nominis numerus. Iſte numerus meriti eſt, & pro vero illi attribuitur(ſicut iam dictum eſt) ſexcenti ſexaginta-ſex,& nuſquam ad ſeptimum peruenit, quia nunquam pœnitentiam egit, ſiue acturus eſt,vt requieſcere poſſit. ¶Libri octaui Finis.

Ruperti

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER IX.

T VIDI, ET ecce agnus ſtabat ſupra montem Sion, & cum illo centum quadragintaquatuor milia habentes nomen eius & nomen patris eius ſcriptum in frõtibus ſuis. ¶ Quo nunc eamus, q̃ ſermonis curſum dirigamus, ſeptem ſpirituum domini lucidus ordo cominus oſtendit quem propoſuimus ſequi, fine quo nihil nos videre, & nuſquam rectum tenere tramitem nos poſſe ſumus arbitrati. Neq; enim fruſtra gr̃am & pacem à ſeptem ſpiritib⁹ qui in conſpectu throni dei ſunt, Iohannes iſte in initio voluminis ſeptẽ ſcribit eccleſiis. Eſt aũt in ordine ſpirituum eorundẽ ſecundũ propheticum Eſaiæ p̃conium quintus ſcientiæ ſp̃ũs, ſequens illũ cuius magnalia p̃cedenti viſione ſpectauimus, in prælijs martyr̃, ſ. fortitudinis ſpiritum, quor̃ videlicet, præliorum ſummum vel nouiſſimum certamen erit illud quod per ſemetipſam faciet beſtia prima, cuius pauloante computauimus numerum, quæ nimirum beſtia Antichriſtus erit, qui in ſuo tempore reuelandus eſt. Igitur q̃ nunc eamus neſcimus, ſed iſte lucidus, vt iã dictum eſt ſpirituum ordo ducit nos, vt recapitulationem hic fieri perpendamus, & ea quæ in hoc mundo geſſit ſanctus ſcientiæ ſp̃ũs ab hoc loco contẽplemur, vbi ſupra mõtem Sion ſtans cõſpicit agnus. ¶ Nã vbi primũ ſciẽtia dei dari cœpit vel ſcribi, illic & agnus dei Chriſtus cœpit figurari. Etenim vbi primus ſcientiæ dei ſcriptor legẽ ſcripſit Moſes, illic agnus in typum Chriſti immolari cæptus eſt, & ſanguine ei⁹ ſignati ſunt poſtes filior̃ Iſrael. Proinde & in iſtis centum quadragintaquatuor milibus cantantibus quaſi canticum nouum ante ſedem, & ante quatuor animalia & ſeniores, & in quatuor angelis volantibus per mediũ cœli, & habentibus euangelium æternum, quorum quartus ipſe eſt Iohãnes qui dicit: Et audiui vocem de cœlo dicentem: Scribe: Beati mortui qui in dño moriunt, & ſeptem phyalis ſeptem angelorum in iſtis, inquam omnes ſcientiç cœleſtis, i. ſanctæ ſcripturæ cõſtructores ſiue conſcriptores intelligimus, & ſecundum iſtos ſiue ſecundũ iſtor̃ ſtudia mirabilem ſanctum ſcientiæ ſp̃ũ p̃dicare ingredimur. ¶ Et vidi, inquit, & ecce agnus ſtabat ſupra mõtem Sion. ¶ Viſio iſta Iohannis oculum à fine ſeculor̃, vbi pauloante viderat beſtiam ſiue malignum beſtiæ caput Antichriſtum, gladio dãnationis æternæ percuſſum, ſurſum reducit ad principia ſeculorum, ſ. ad tempora promiſſionis vel fidei patriarchar̃, vnde recapitulationes iſtæ omnes currunt atq; recurrunt. ¶ Sane agnus iſte Chr̃s eſt, qui nunc quidem ecce in perſona ſua ſtat ſupra montem Sion, ſupra omnem eccleſiæ dignitatem, ſupra omnẽ principatum, omneſq; virtutes cœlor̃, tunc autẽ quando promiſſio fiebat vel recenter facta fuerat, ſtetit in figura, ſicut iam dictum eſt, quando vel ex quo immolatus eſt agn⁹ in domibus filiorum Iſrael, cuius ſanguine poſtibus ſignatis, dũ comederentur carnes eius, mortua ſunt primogenita Aegyptiorum, & filij Iſrael tranſierunt per mare rubrum, & Pharao cum curribus & equitibus ſuis illos perſequens ſubmerſus eſt. ¶ Agnus iſte nomen ſuum & nomen patris ſui ſcripſit in frõtibus noſtris cũ ſignaculo crucis. Tunc aũt ſumebatur de ſanguine agni q̃ erat in limine, & ponebat̃ in ſuperliminari, & ſuper vtrunq; poſtem. In qua nimir̃ poſitione diuinum erat crucis præſagium ſiue ſacramentum, profuturũ illis in plenitudine temporis, in tempore benedictionis, qñ verus agnus Chr̃s ſemen Abrahæ, in q̃ benedicerentur oẽs gentes, immolãdus erat in ara crucis. ¶ Iſtos vidi ſtantes cum agno, quia nimir̃ q̃cunq; ſecundum fidem Abrahæ vel promiſſionem dei ſignificabãtur, ſanguine illo bñdicti ſunt cũ Chriſto, & viuunt cum illo. Quid autem ſibi vult iſte illor̃ numerus centum quadragintatuor milia? Hoc nimir̃ nobis innuit, quod filij Iſrael ſiue filij Abrahæ, qui per venturũ Chriſtum eſſent ſaluandi, opus erat vt non tm̃ carnis, ſed fidei vel promiſſiõis exiſterent filij. Nõ enim, inquit, Apl̃s, omnes qui Iſrael hi ſunt Iſraelitæ, neq; quia ſemen ſunt Abrahæ oẽs filij, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, i. non qui filij carnis hi filij dei, ſed qui filij ſunt promiſſionis æſtimantur in ſemine. Hanc fidem ſimul cum operibus Abrahæ numeri huius plenitudo myſtice ſignificat. ¶ Deniq; numerus primor̃ filior̃ carnis Iſrael, ſ. duodenarius, ſi ſemel & iterum ac tertio in decuplum multiplicetur, norunt abaciſtæ, quia duodecim milia ſiunt. Item ſi duodecim milia per eundem duodenarium multiplicentur, fiunt centum quadragintaquatuor milia. Lubet adhuc dicere manifeſtius: duodecim, qui numerus primorũ (vt iam dictum eſt) filiorum erat Iſrael, in decuplum tranſducti, fiunt centũ viginti. Rurſus

CAP. XIIII.

Eſa. 11.

Exodi. 12

Exod. 12

Ibidem.

Gene. 22.

Roma. 10.

centum viginti in decuplum promoti, fiũt mille ducẽti. Item mille ducẽti decies multiplicati, fiunt (vt alio loco iam dictum est) duodecim milia signati. Hæc trina in decuplum multiplicatio fidem nobis pulchre innuit sanctæ trinitatis, cuius cum confessione mystica domos
Exod. 5 suas signabant illi, confitentes deum Abraham, deum Isaac, & deum Iacob. Quia vero sola fides sine operibus ad perfectionem siue ad vitam non sufficit, rursus per duodenarium multiplicentur duodecim milia, & fient centum quadragintaquatuor milia, quo numero & fidei confessio & bonorum operum significatur multiplicitas. ¶Igitur stantes cum agno tot sancti nomen eiusdem agni, & nomen patris eius scriptum habentes in frontibus suis, omnes perfecti sunt illius temporis filij Abrahæ, quo, videlicet tempore pro paschalis agni immolatione per singulos annos passurus pro omni mundo Christus præfigurabatur. Eorũ perfectionem magnifice & mirabiliter continuo præsens litera commẽdat. Sequitur enim: ⌊Et audiui vocem de cœlo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitrui magni, & vocem quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi cãticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor milia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum quocunque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ deo & agno, & in ore ipsorum non est inuentum mendacium. Sine macula sunt ante thronum dei.⌋ Primum de hoc capitulo causa postulat prælibare id quod cum dixisset: Et nemo poterat dicere cãticum, nisi illa centum quadragintaquatuor milia qui empti sunt de terra, continuo velut interrogatus, pro q̃ merito suo soli possint illi dicere canticum eiusmodi: Hi sunt, inquit, qui cum mulieribus nõ sunt coinquinati, virgines enim sunt. ¶De virginitate carnis potest quidem collaudatio ista non inutiliter accipi. Valet enim plurimum ad exhortandum, ad confortandum, ad corroborãdum dulce illud virginei decoris propositum, in quo licet cogitare quæ domini sunt. Nam vere magnam habet prærogatiuam virginitas carnis sociata cum virginitate mẽtis.
Veruntamẽ vt propositum ordinem teneamus, dicendum est & aliud, cui nulla de scripturis autoritas siue ratio refragari comprobetur. ¶Neq; enim virginitati carnis tãtum tribuere quisquam leuiter audebit, vt canticum aliquod cantãdum virginibus sanctis, incantabile fore iudicet omnibus alijs quãtumlibet magni sint quidem ex eis. Exempli gratia: Petro apostolo de nouo, & Mosi de veteri testamẽto: De quibus cõstat quod secũdum carnem virginalis propositi nõ fuerint. His igitur breuiter præmissis, nũc ordinem prosequamur. ⌊Et audiui, inquit, vocem de cœlo tãquam vocem aquarũ multarũ, & vocẽ tonitrui magni.⌋ Stãte agno supra mõtem Siõ cum suis signatis, cœpit audiri vox de cœlo tanquam vox aquarũ multarũ, & tanq̃ vox tonitrui magni, quia, videlicet qñ per typicam immolationem paschalis agni in Aegypto cœpit præfigurari passio Christi filij dei, tũc etiam cœpit audiri p scripturam vox dei, quia tunc Moses legem scripsit, quam vtiq; nõ de terra, sed de cœlo: nõ ab homĩe, sed ex deo accepit. Post hũc cæteri iusti & prophetæ scietiam dei scripserũt, & ipsi
2. Petr. 1 quoq; nõ de terra sed de cœlo locuti sunt. Vñ est illud: Neq; em̃ volũtate humana allata est aliquãdo scriptura sacra, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homĩes. Audiui ergo, inquit, vocem de cœlo. ¶Porro scripturæ sacræ aquarum nomine solent aliquãdo significari, vt illic: Omnes sitientes venite ad aquas. Tonitruo quoq; solet assimilari, videlicet ꝓpter
Esaiæ. 55 terribilem comminationem iudicij futuri, iuxta illud: Et intonuit de cœlo dominus, & altissimus dedit vocem suam. Sane iudicium primum per aquam iam factum, secũdum autẽ eædem scripturæ quasi qñq; cõtonando testãtur per ignem futurum. Recte igitur vocem illã vocẽ scripturarũ cœlestium, tãquam vocem aquarum multarum dicit, & tãquam vocem tonitrui magni. ¶Veruntamẽ nõ solum iudicium vox illa sonat, pœnasq; malorũ, sed etiã misericordiam & sempiterna ꝓmia sanctorũ, quæ nimirũ auditu vel intellectu dulcia & delectabilia sunt. Sequit ergo: ⌊Et vocem quam audiui sicut citharœdorũ citharizantium in citharis suis.⌋ Deniq; sicut in tonitruo terroris asperitas, in citaris vero sonãtibus delectatiõis est suauitas, ita in scripturis sanctis comminatio iudicij peccatores terret & salubriter turbat, ꝓmissio vero ꝓmiorũ bene opantes mulcet & lętificat. ¶Et notãdum quod in citharis chordæ sonãtes audientes quidem delectãt, sed ipsæ in extẽsione sua quodammodo laborãt: Sic deniq; hi, per quos sancta scriptura condita est, suo quiq; tempore bona promittẽdo bonos auditores delectauerunt: sed ipsi apud semetipsos laborauerunt, & plerunq; fatigati sunt.
Nume. 11. Vnde primus illorum Moses dicebat ad dominum: Cur afflixisti seruum tuum? Quare nõ inuenio gratiã coram te? Cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Ac deinceps: Sin aliter tibi videtur, obsecro interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tãtis afficiar malis. Sed & diuersis peæterea modis fatigabantur sancti illi, sicut & Apostolus
Hebr. 11 eorũ reminiscens inter cætera dicit: Alij vero ludibria & verba experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tãtati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierũt in

melotis

melotis,in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati,afflicti,&c.Erant igitur ſicut citharœdi citharizantes in citharis ſuis:quia,videlicet,teſtimonia veritatis perſonantes extendebantur tribulationibus multis.¶Sed & ſpontanea extenſione ſeſe affligebant,vt cœleſtẽ beatæ cantionis mererentur accipere gratiam, ſicut de Daniele & ſocijs eius legimus, quia propoſitis ſibi regalibus epulis,hoc magis elegerunt propter deum,vt leguminibus veſcerent. Pueris aũt his dedit deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro,& ſapientiam: Danieli vero intelligentiam oĩm viſionum & ſomniorum.Sequitur ergo:L Et cantabant quaſi cãticum nouum ante ſedem,& ante quatuor animalia & ſeniores.J Citharizabant & cantabant .i. ſemetipſos affligebant,& gloriam dei perſonabant.¶Quid aũt ſibi vult quod non ait:Et cantabant canticum nouum,ſed quaſi canticum nouum? Quid em̃ eſt canticum nouum? Nam hoc præcognito continuo clarebit quid ſit,q̃ſi canticum nouũ.Canticũ nouũ eſt teſtamentum nouum,in quo veterem hoĩem depoſuimus & nouum induimus,in quo innouati ſimilitudinem terreni parentis euaſimus,& ad formam cœleſtis autoris translati ſumus. Porro q̃ſi nouum canticum,vetus eſt teſtamentum,quod p quaſdam ſimilitudines figuras q̃ multiplices eadẽ ſignificat,q̃ nouum teſtamentum continet.¶Cantabant igitur quaſi canticũ nouum.i.mirabili prophetici ſpũs potentia præuidebant euangelicæ gratiæ ſacramentum.Et ſecundum hoc exemplar faciebant & docebant legalem miniſterium,& per figuras competentes profitebantur agnum dei Chr̃m pro ſalute mũdi paſſurum, ſuaq̃ paſſione mundum innouaturum.Ita cantabant ante ſedem & ante quatuor animalia .i. in præparatione regni dei, in obſequio euangelij Chri,ad inſtructiõem eorum quorum venerabilis ſenectus.i. vita immaculata regit eccleſiam dei.Sequitur enim:L Et nemo poterat dicere canticum niſi illa centum quadraginta quatuor milia,qui empti ſunt de terra.J Quare nemo ali⁹ dicere poterat? Quia,videlicet,non voluntate humana aliquando allatum eſt eiuſmodi canticum,ſed ſpiritu ſancto inſpirati cecinerunt cantores.i.autores ſcripturarum.Et pro quo merito ſuo illi canticum illud dicere potuerunt? Ait:L Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati,virgines enim ſunt.J Quomodo vel quibus cum mulieribus non ſunt coinquinati? Nimirum cum mulieribus alienigenis,ſuper quibus præceperat dominus filijs Iſrael dicẽs: Non ingrediemini ad eas,neq; de illis ingredient ad veſtras.Certiſſime enim auertent corda veſtra vt ſequamini deos earum.Nonne cauſa magna eſt,& merito canticum agni de ore tollitur eorũ,quicunq; eiuſmodi mulieribus coinquinati ſunt? Deniq; cum coinquinatione carnis ſimul animæ quoq; propter amorem mulierum,cum dæmonijs fornicatæ ſunt. Primũ propter illas initiati ſunt Beelphegor,& ſicut ſcriptum eſt,vſq; in præſentem diem maculahuius ſceleris in illis permanet.Deinde multiplicatę ſunt cum eiuſmodi mulieribus coinquinationes & earum omnium palmam tenet impijſſima Iezabel.Et quis eiuſmodi ignem alligauit in ſinu ſuo,& veſtimenta eius non ſunt combuſta? Salomon quoq; ſapientiſſimus, qa talibus ardentiſſimo amore copulatus eſt,incombuſtus non euaſit. Deprauatũ eſt enim cor eius ab illis,cũ iam eſſet ſenex,& abijt & ſeruiuit dijs & deabus eaꝝ.¶Dicat ergo pro maxima laude:Hi ſunt qui cũ mulieribus nõ ſunt coinquinati, virgines em̃ permanſerũt, qa vero ſoli illi deo vero virginẽ caſtã ſe exhibere,& corruptores gentium nõ deos,ſed dæmones effugere potuerũt,qui ſeſe à mulieribus illoꝝ incoinquinatos cuſtodierunt. Tales vtiq; virgines canticũ bonũ ſibi theſaurizauerunt,dũ adhærentes vnico viro ſuo,vni deo ſuo,verbũ bonũ de pectore eius mente conceperunt,ore protulerunt,calamo quoq; quidã ex eis,vt legeremus nos,cõſcripſerũt.L Hi,inquit,empti ſunt de terra.Item:Hi ſequũtur agnũ quocunq; ierit.Et rurſum:Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ deo & agno.J Quatuor enũciationes iſtæ ſplẽdidæ vigilãtibus & apertis oculis in ordine ſuo cõſpicien dæ ſunt,qa nimirũ gratiæ ſimul & meriti,necnon & præmij caſtiſſima præconia ſunt.Deniq; quod valde notandũ eſt,prima & quarta gratiã prædicat, ſecunda meritũ,tertia p̃mium commendat.Siquidem prima eſt,q̃ empti ſunt de terra:quarta, hi empti ſunt ex hoĩbus primitiæ deo & agno,quæ ambæ idẽ p̃dicant,ſcilicet redemptoris gratiam.Quis nam ignoret eoſdẽ ſanctos iræ fuiſſe filios,& per gratiã eſſe redemptos.Vnus ex illa gente ſanctus & magnus Paulus ait:Eramus em̃ & nos natura filij iræ ſicut & cæteri.¶Præmiſſo ergo p̃conio,tunc demũ enunciatur meritũ.Hi ſunt qui cũ mulieribus nõ ſunt coinquinati,virgines em̃ ſunt.Et recte,dicit em̃ & dicere debet quiſq; eorum:Laboraui & ſolicitus fui nõ coinquinari,non autẽ ego,ſed gratia dei mecũ.Subditur ſtatim & præmiũ, dicendo:Hi ſequuntur agnũ quocunq; ierit.Agnũ ſequuntur, videlicet emptorem ſiue redemptorẽ,cuius ſunt ſanguine redẽpti.Hinc Petrus apoſtolus ait:Redẽpti eſtis de vana veſtra cõuerſatione paternæ traditiõis,p̃tioſo ſanguine quaſi agni incõtaminati & immaculati Chri.Repetitio,hi empti ſunt ex hominibus,magnæ intentionis eſt indiciũ,vt non obliuiſcamur eos gratia redemptoris eſſe id quod ſunt.Nam de terra & ex hoĩbus idem eſt,tanq̃ ſi diceret,ex maſſa terrena generis humani,quæ vniuerſa in primo parẽte

Daniel.1.

Ephe.4. 1.Cor.15

2.Petri.1

3.Reg.11. Deutero.7 Nume.25

3.Reg.16. Prouer.6.

3.Reg.4.

2.Cor.11

1.Cor.15

Ephe.2.

1.Cor.15

1.Pet.1.

1.Cor.15

sub peccato se vendidit. Notandum ꝑterea, ꝙa cum dixisset: hi sequunt agnum, addidit: quo cunq; ierit. Nunquid enim agnus necessario pro negotijs regni sui disponẽdis de loco ad locum vadit, aliosq; in comitatum assumens sese absentat alijs? Sed nimirum remota variatione huiusmodi, duobus modis sequunt agnum quocunq; ierit, videlicet in vestigatione iudicioꝝ eius quæ in sacris continent scripturis, de q̃libus sanctoꝝ iste vnus dicit: In labijs meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui, & imitatione exemploꝝ eius, de quibus item vnus illoꝝ dicit: Vias tuas custodiui, & à ꝑceptis eius nõ discessi. Sequunt ergo agnum q̃cunq; ierit, dũ iudicia eius & per spm̃ intelligunt, & per charitatem laudant, & iustificant eum in eisdẽ oĩbus iudicijs eius, & dum exemplum charitatis eius imitãtur vsq; ad mortem, quemadmodũ Iohannes dicit, ꝙa ille pro nobis aĩam suam posuit, & nos debemus ꝓ fratribus animas ponere. ¶Item & hoc non ꝑtereundũ, quia cum dixisset: Hi empti sunt ex hoĩbus, addidit primitiæ deo & agno. Nã & per hoc liquet priores sanctos intelligi, de qualibus sancta & mystica lex dicit: Si obtuleris munus primitiaꝝ frugum tuaꝝ dño, de spicis adhuc virentibus, torres eas igni & confringes eas in morem farris, & sic offeres primitias tuas domino, fundens supra oleum, & thus imponẽs. ¶Spicæ nanq; adhuc virentes, fuerũt priores seculi sancti hoĩes, de quibus tunc offerimus munus dño, qñ bene viuere proponimus eoꝝ exemplo. Veꝝ in eoꝝ actibus nõnulla inueniunt tunc concessa, q̃ nunc maturiore seculo euangeliꝰ falce resecant, sic postmodũ ad sedentẽ super nubẽ filiũ hoĩs dr̃: Mitte falcẽ tuã acutã, ꝙa venit hora vt metat, quoniam aruit messis terræ. Torres ergo eas igni .i. per sanctum discretiõis spm̃ statum discernens vtriusq; temporis, ea quæ imitanda non esse in euãgelio didicisti, nõ quidem reprehendens, sed nec imitaberis, & sic offeres cum impositione olei & thuris, i. bona illoꝝ imitaberis cum charitate ad honorem dei. Igitur hi empti sunt ex hominibus primitiæ deo & agno, quod idem est ac si diceret: Istos redemit de massa generis humani agn⁹ dei Christus, testimonio fidei probatos inuẽtos illo priori & recenti adhuc seculo. De q̃ testimonio fidei adhuc subditur: ⌊Et in ore ipsorum non est inuentũ mendaciũ.⌋ Fideles em̃ fuerunt, mendaciũ non coluerunt, sed vnum viuum & verum deum. De qualibus cum nullum superesse putaret Helias nisi se solum, diceretq;: Dñe prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt, & relictus sum ego solus, & quærunt animam meam: reliqui mihi, ait dominus septem milia viroꝝ q non curuauerunt genua ante Baal. Itaq; quia cũ mulieribus supradictis non sunt coinquinati, & mendaciũ deoꝝ illaꝝ nõ sunt locuti: ⌊Sine macula, inqt, sunt ante thronũ dei. Et vidi alteꝝ angelũ volantem ꝑ medium *cœlum, habentem euangelium æternum, vt euangelizaret sedẽtibus super terram, & super omnem gentem, & tribũ, & linguam, & populum, dicens magna voce: Timete dñm, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius, & adorate eum, qui fecit cœlum, terram, & mare, & omnia quę in eis sunt, & fontes aquarum. Et alius angelus secutus est dicens: Cecidit cecidit Babylon illa magna, quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes. Et angelus tertius secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ dei, qui mixtus est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure, in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum agni, & fumus tormentoꝝ eoꝝ ascendet in secula seculorum: Nec habẽt requiem die ac nocte, qui adorauerit bestiã & imaginẽ eius, & si quis acceperit characterẽ noĩs eius. Hic patientia sanctorum est, q̃ custodiunt mandata dei & fidem Iesu. Et audiui vocem de cœlo dicentem mihi: Scribe, Beati mortui qui in dño moriuntur. Amodo iã dicit spũs, vt requiescant à laboribus suis: Opera enim illorum sequuntur illos.⌋ Post canticum vnius montis Sion, quatuor isti non stant in vnoquolibet monte vel loco, sed volant per medium cœlum & voce magna & voce publica toti mundo prædicant. Quartus ipse est Iohannes, qui de se metipso humilius sentiens, non dixit, quartus secutus est tres alios volantes per mediũ cœlum, sed audiui, inquit, vocem de cœlo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in dño moriuntur. Siquidem queadmodum dixerat, vidi angelum volantem per medium cœlum, vt euangelizaret dicens, timete dominum, & alius secutus est eum dicens, cecidit cecidit Babylon: & tertius secutus est eos dicens, si quis adorauerit bestiã, & cętera, sic poterat dicere, & quartus ego secuturus eram eos, dicens: Beati mortui qui in dño moriunt. Sed recte sic maluit loqui, vt & de seipso humilius enuntiaret, & rem aliquantulum exprimeret. Nunc enim per istos euangelizantes siue euangelium æternum habentes, quorum quarto in loco seipm ponit, quatuor euangelistas datur intelligi, quorum ipse est quartus, quia nouissimus euangelium scripsit. ¶Interea meminisse oportet, quia supra diximus, septem spirituum, q in conspectu throni dei sunt, ordinem respicientes, sub imaginibus præsentis huius visionis ꝓpria spiritus scientiæ opera siue dona prædicari. Quicquid autem huius gratiæ datum fuerat ante aduentum Christi, quicquid erat cœlestis scientiæ in lege & prophetis, in vno tantum monte Sion, in vno tantum celebrabatur templo quod erat in Hierosolymis, ibi enim tantummodo

Psalm. 118
Iob. 23
1. Iohan. 3.
Leuit. 2.
Infra eodẽ
3. Reg. 19
Cœli.

tummodo erāt ſancta illius populi. ¶ At vbi Chr̃s venit, continuo per publicū orbis terrarū euangelium eius ſonuit, ſociatis ſibi lege & prophetis, & tunc ſciētia dei multiplicata eſt, cō pleto quod Daniel prædixerat, qa ptranſibunt plurimi & multiplex erit ſcientia. Recte igi tur ſecundum has viſiones prius quidem canticum in monte tantum Sion auditū eſt, iſti au tem quatuor angeli per medium cœlum volant euangelizantes, quia videlicet lex & pphe tæ prius in anguſto gentis vnius loco ſonabant, nunc autem apoſtolis prædicantibus Chri ſti euangelium, cum teſtimoñio legis & prophetarum totus mundus audiuit, quia in omnē terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. ¶ Porro quod euāgeliſ p̃di catores, ſiue ſancti quiq; ſacerdotes recte angeli dicantur fere nulli dubium eſt, cum ſcriptū ſit: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus dñi exercituum eſt. Ipſe agnus ex cuius ore ſine dubio requiritur & requirenda eſt vniuerſa lex angelus, magni conſilꝫ angelus dictus eſt. Angelus quippe non naturæ ſed officij nomē eſt, & eſt Græcum vocabulum, quo Latine dicimus nuntium. Bene ergo cum ſupra dixerit: Et vidi, & ecce agnus ſtabat ſupra montem Sion, nunc dicit: Et vidi alterum angelum volantē per medium cœlum. ¶ Nunc ſingula dicta ſcrutemur, ſimulq; perpendamus vtrū ſinguli ſe cundum facies ſuas loquantur. Notæ quippe ſunt facies eorū, & ordo quo in hac eadē Apo calypſi ſuperius deſignatæ ſunt. Nam animal primum ſimile eſt leoni, & ſecundū animal ſi mile vitulo, & tertium animal habens faciem quaſi hominis, & quartum animal ſimile aq̃lę volanti. De diuerſitate ordinis huius ab eo, qui in Ezechiele ſcriptus eſt, ſuo loco aliqua di ximus. ¶ Sane quod nunc de primo dicit, volantem per medium cœlum, habētem euange lium æternum, vt euangelizaret ſedentibus ſuper terrā, & ſuper omnem gentem, & tribum & linguam, & populum: idem & de alio qui ſecutus eſt eum, & de tertio qui ſecutus eſt eos, & de quarto qui perſonam ſuam exprimit, pariter ſubintelligendū eſt. Primo quod ait volantē per mediū cœlū, dictioni ſupra ſcriptæ fere oppoſitum eſt, qua dixit ſtetiſſe cum agno ſupra montem Sion centum quadragintaquatuor cantantes quaſi canticum nouū. Illi cantantes ſtabant ſupra vnum montem Sion, iſte autem & cæteri ſequentes volabant per medi um cœlū. Quod eſt dicere: Anteq̃ in ſemetipſo pateretur agnus dei, cum adhuc ſacrificaret in figura eius agnus irrationalis, tm̃ in Sion ſiue in Iudæa erat notitia vel ſciētia dei, vbi autē ille paſſus eſt, continuo illa ſcientia ad omnes gentes conuolauit, illo volatu de quo prophe ta cum dixiſſet: Venite aſcendamus ad mōtem domini, & ad domum dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius, ſubiunxit atq; ait: Quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. ¶ Volabat ergo .i. exibat de vna gente ad omnem mundū, & hoc per medium cœlum .i. in auditu omnium, non in vna tantum lingua vt prius, coan guſtatum habens dei verbum, ſed omnibus linguis dilatatum, maxime autem Græca & La tina, quibus æque vt Hebraica lingua ſcripſit Pilatus ſuper caput eiuſdem agni in cruce hūc titulum: Ieſus Nazarenus rex Iudæorum. ¶ Sed & libertatem euangelizātium deſignat hic volatus per medium cœlū. Neq; enim quicq̃ eorū quæ euangelizāt in angulo geſtū, aut eru beſcēdum eſt: hinc ipſe dominus ait: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, p̃dicate ſuper tecta. Hinc Paulus ait: Græcis ac Barbaris, ſapientibus & inſi pientibus debitor ſum, ita quod in me promptum eſt, & vobis qui Romæ eſtis euangeliza re. Non enim erubeſco euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutē omni credenti, Iudę o pri mum & Græco. Iuſtitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iuſtus autem ex fide viuit. Reuelatur enim ira dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiā hoīm, eorum q veritatem dei in iniuſtitia detinent. ¶ Volantem igitur per medium cœlum .i. cor habentem ſurſum cum deſpectu terrenorum incedentem per publicum, non erube ſcentem miniſterium ſuum, eo quod nihil gerat aut doceat inhoneſtum aut infirmum. Nā hoc eſt q̃d ſequitur: Habentē euangeliū æternū. Virtus enim dei eſt, veritas dei eſt, q̃ tranſi re aut veteraſcere non poteſt. Nam cœlum, inquit, & terra tranſibunt, verba autem mea nō tranſibunt. Quod vel ad quid volabat? [Vt euangelizaret, inquit, ſedentibus ſuper terrā, & ſuper omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum.] Et eſt ſenſus: Vt prædicaret in omnes gentes incipiens ab Hieruſalem, abſq; acceptione perſonarum, abſq; diſtinctione Iu dæorum & gentiū, & tribuū, & linguarū & populorum. [Timete, ait, dñm, & date illi hono rem, quia venit hora iudicij eius, & adorate eum qui fecit cœlum & terram, & mare & oīa quę in eis ſunt, & fontes aquarum.] Sic in hoc libro ſuperius quatuor animalia deſignata eſ ſe meminimus, vt facies leonis prima ſit. Nam animal primū ſimile leoni. Porro natura leo nis timorem cæteris animantibus incutit. Nam ad rugitum eius vniuerſa animātium natu ra contremiſcit. Vnde eſt illud: Leo rugiet quis non timebit? Et cōtinuo: Dñs deus locutus eſt, quis nō prophetabit? Recte ergo primus timorem exigit dicēdo: Timete dominum, & date honorem illi. Cauſaq; timoris congrua redditur, quia venit, inqt, hora iudicij eius. Ti mor iſte pœnalis eſt, cuius cauſa eſt expectatio iudicij, nondū plena ſapīa, ſed ſapīæ inchoa

Daniel. 12

Pſal. 18.

Malachi. 2

Ezechi. 1

Eſaiæ. 2

Iohan. 19

Matth. 10.

Roma. 1.

Abac. 2.

Matth. 24.

Lucę. 21

Amos. 3

tio,ſicut ſcriptũ eſt:Initiũ ſapientiæ timor domini. Habet tamen nonnihil iuſtitiæ,quia de fide procedit. Niſi enim quis iudiciũ futurũ credat, non timet. Eſt ergo vtilis dũ peccatorẽ
Pſal. 110. ſolicitum reddit,& ad pœnitentiam cõpellit. Vnde cũ dixiſſet: Timete dominũ,continuo ſubiunxit:& date honorẽ illi. In quo? Videlicet,in eo vt relictis ſimulacris ad ipſum cõuertamini. Sequitur eñ:Et adorate eũ qui fecit cœlũ & terrã,& mare & omnia quę in eis ſunt, & fontes aquarum. Et alius angelus ſecutus eſt eũ dicens: ⌊Cecidit cecidit Babylon illa magna,quæ à vino iræ fornicationis ſuæ potauit omnes gentes.⌋ Et hic ſecundus ſecundũ faciem ſuã dicit,ſecundũ faciem vituli:nam ſecundũ animal ſimile vitulo. Vitulus autẽ ſacrifi
Leuit. 4 cium pro peccato offerebatur,cuius ſanguis in ſancta per pontificẽ inferebatur, corpus aũt
Hebr. 3 cremabatur extra caſtra,dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ ſignificans, qui pro peccato generis humani oblatus,& extra portam paſſus eſt. Quod Apoſtolus commemorãs ſequitur & dicit:Exeamus igitur ad eum extra caſtra improperium eius portantes. Ait ergo: Cecidit cecidit Babylon. Babylon quod interpretatur confuſio,regnũ eſt peccati,principatus mundi,latrociniũ diaboli,hoc ſine dubio deletum eſt oñino in electis per paſſionem Chri ſicut
Iohan. 12 ipſe continuo paſſurus dixit:Nunc iudiciũ eſt mundi, nunc princeps mundi huius eiçietur foras. Quicquid inq̃nationis ſiue per vim ſiue per ſuaſionẽ ciuitas diaboli,ciuitas dei ingeſſit,ex quo ciuitatem illã primus Cain cruentis manibus ædificauit,& ex quo filij dei,ſcilicet
Gene. 4. Gene. 6. de ſtirpe Seth videntes filias hominũ quod pulchræ eſſent,videlicet q̃ erant de ſtirpe Cain acceperunt ſibi vxores ex oñibus quas elegerant, vniuerſa iniquitas, oñia peccata quæ de
Ephe. 6 cõmixtione reproborũ electi contradixerant, pariter cum originali peccato per mortem Chriſti deleta ſunt,& rectores mundi huius tenebrarũ harũ de poteſtate priſtina corruerũt vt non ſeducerent gentes,vt liceret gentibus conuerti ad deũ verũ,agere pœnitentiã & accipere remiſſionẽ peccarorũ. Cecidit ergo cecidit Babylon,q̃ à vino iræ fornicationis ſuæ potauit oñes gentes .i. iudiciũ factũ eſt,princeps mundi huius per mortem Chriſti iudicatus eſt,& exinanita eſt oñis erroris confuſio,quia ebrietas fornicari à deo & in iram mitti faciebat omnes gentes. Sane cũ improperio dicitur magna, quia ſemetipſam ſuperbiendo magnificabat. ⌊Et tertius ſecutus eſt eos,dicens voce magna:Si quis adorauerit beſtiam & imaginẽ eius,& acceperit characterẽ in fronte ſua,aut in manu ſua,& hic bibet de vino iræ dei,qui mixtus eſt mero in calice iræ ipſius,& cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu angelorũ ſanctorũ,& ante conſpectũ agni. Et fumus tormentorũ eius aſcendet in ſecula ſeculorũ:Nec habent requiẽ die ac nocte,q̃ adorauerit beſtiã & imaginem eius: Et ſi quis acceperit characterem nominis eius.⌋ Et iſte tertius ſecundũ faciem ſuam dicit,ſecundum faciem hominis. Nam tertium,inquit,animal habens faciem quaſi hominis. Quid enim dicit? Poſt primum qui dixerat,timete dominum & adorate eum,legem ponit & ſententiã præſcribit eis qui adorauerint alium præter eundem deum. Nam in iudicandis illis qui hoc fecerint,facies hominis oñibus apparebit. De beſtia hac & imagine eiꝰ, de nomine eius,imo de numero nominis eius,& de charactere eius, quẽ qui non habuerit in illa nouiſſima perſecutione,vendere aut emere non poſſit,ſuperius dictum eſt. Porro quod ſic ait: & hic bibet, iccirco ait,quia dixerat anterior,cecidit cecidit Babylon,cui nimirum cadere,poculum damnationis bibere eſt. ¶Ipſa autem dãnationis pœna,vinũ aut merum mixtum,grauiſſima cũ ironia dicitur:nam fel amariſſimũ magis proprie diceretur. Alias & vere vinum merum eſt,quia iudicium iuſtum & irreprehenſibile eſt. Illic omnino ſine miſericordia iudicium erit. Quis eñ miſerebitur,vbi & ipſe agnus miſericordiarũ ſuarũ memor iam nõ erit? ¶Nõ tandũ quippe quod cum dixiſſet,& cruciabitur igne & ſulphure,addidit:in conſpectu angelorũ ſanctorũ,nec iſto contentus,addidit adhuc:& in coſpectu agni. Iudicem iꝑm hic agnũ appellauit,& tamen addidit adhuc:Et fumus tormentorũ eorum in ſecula ſeculorum aſcendet,nec habent requiem die ac nocte,&c. Nagnũ & mirabile eſt,quod is qui iudicat vel punit ſic ipſe agnus eſt,& tamen in ſecula ſeculorum ad miſericordiam inflexibilis eſt,& dicitur:Multa hic iudiciorum eius abyſſus nos latet. ¶Multi ignorantiam profunditatis huius impatienter tulerunt:Et quaſi nimiã ſeueritatẽ deo aſcribere fugientes,æternitatẽ tormentorũ fore negauerunt,non conſiderantes ſtultitiã ſuã,quia dum miſericordem facere cõten
Matth. 25. dunt,mendacẽ facere non timuerunt eum qui dixit: Et ibunt hi in ſuppliciũ æternum,iuſti autem in vitam æternam. ¶At vero ſancti viridicæ ſcripturæ credũt, deumq̃ nihilominus miſericordem eſſe ſine dubio ſentiunt,ſuum quoq̃ potius defectum eſſe deputant, quod al-
Roma. 11. 1. Cor. 13 titudinem diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei penetrare,vel iudicia eius comprehendere, & vias eius inueſtigare non poſſunt, eundemq̃ defectum ſuum patientiſſime ferunt,cognoſcentes ex parte donec veniat quod perfectũ eſt. Vnde mox ſubditur: ⌊Hic patiẽtia ſanctorum eſt,qui cuſtodiunt mandata dei,& fidem Ieſu.⌋ Hic,inq̃t,id eſt,in eo q̃ dicunt eſſe cruciandi in ſecula ſeaulorum,in conſpectu agni,in eo quod dñ agnus fore illis ad miſericordiã in ſecula ſeculorum inflexibilis,patientia ſanctorum eſt, dum non quaſi de nimia ſeueritate

murmu-

murmurant q̄ custodiūt mandata dei, videlicet ſcientes futurꝫ eſſe iudicium, qui cuſtodiunt fidem Ieſu.ſ.non dubitantes fidelem & veracem eſſe Ieſum,qui tam terribile prælocutus & comminatus eſt iudicium. Sequitur: ⌊Et audiui vocem de cœlo dicētem mihi: Scribe: Beati mortui qui in domino moriuntur. Amodo iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis: Opera enim illorum ſequuntur illos.⌋ Et iſte quartus ſecundum faciem ſuam audit & ſcribit, ſecundum faciem aquilæ volantis. Nam quartum, inquit, animal ſimile aquilæ volanti. Iſte eſt Iohannes qui quarto loco audit & ſcribit: quia poſt alios euangeliſtas rogatus ab eccleſiis, doctusq̄ reuelationibus de cœlo, accepit ſecundum faciem, vt iam dictum eſt, aquilæ volantis, incipiens ſecretam altitudinem principiꝫ ſempiterni, & inde incipiēs ea ſcripſit, quæ fere oīa in ſeculo alio.i. in cœlo repoſita ſunt. Eorum oīm quæ ſcripſit nimirum hic finis & hæc ſumma eſt: Beati mortui qui in domino moriuntur, &c. ⌊Et vidi, & ecce nubē candidam, & ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hoīs, habentem in capite ſuo coronā auream, & in manu ſua falcem acutam.⌋ Quem ſupra deſignauerat dicens, & vidi, & ecce ſtabat ſupra montem Sion, eundem manifeſtius ſe vidiſſe exprimit, ſimilem dicens filio hominis, quia videlicet, qui prius in lege per agnum immaculatū figurabatur, ipſe per ſemetipm in Euangelio locutus eſt, filius hominis factus, de Maria virgine incarnatus. Nam caro illa virginea, caro immaculata ſine aliqua ſorde peccati originalis aſſumpta, per nubem candidam hic ſignificata eſt ſecundum prophetam dicentem: Ecce aſcendit dñs ſuper nubē candidam, & ingredietur Aegyptum.i. aſſumet carnem de virgine, & ingredietur in hūc mundum. Nam quomodo ſol ſuper nubem candidam diem quidem nobis efficit ſed non totam claritatem ſuam oſtēdit, lucem quidem dat, ſed formam ſuā ſubtrahit, nec totos ignes ſuos exerit, & frigus tñ competēter exuperat præteritæ algidæ noctis: ſic diuinitas clariſſima in carne miraculis quidem & ſermone ſapientiæ nos illuminauit, ſed non ſemetipſam, ſicut eſt, manifeſtauit: locutus quidem eſt & fecit vt deus, non tamen formam dei oſtendit, nec totam virtutem ſuam exercuit, & tamen ad expugnanda ſpiritalia nequitiæ ſatisfecit. Sedebat ergo ſuper nubem candidam, ſimilitudo filiꝫ hominis, imo & ipſa ſuper quam ſedere videbatur non realiter nubes erat, ſed ſimilitudo nubis. Neq̄ enim corporaliter, ſed in ſpiritu iſta videbat. Quanquam autem iſta ſeſſio filiꝫ hominis de ſecundo eius aduentu recte accipi videatur, nos tamen, vt propoſitum rerum geſtarum ordinem pro poſſe teneamus, de primo eius aduentu accipere non incongrue poſſumus. Deniq̄ in agno ſtante ſupra montē Sion, eiusq̄ cantoribus centum quadragintaquatuor milibus typicum legis ſacrificium & integros fideles temporis illius in quatuor euangeliꝫ æterni præconibus huius filiꝫ hominis quadrigas euangelicas accepimus. ¶ Nunc ergo dicendum qualiter in primo aduentu ſuo gemina falce acuta vſus fuerit, ſecundum præſens capitulum huius viſionis. Nam & hic falcem ad metendum, & poſtmodum alius angelus, per quem ſignificatur idem qui filius hominis magni conſiliꝫ angelus, falcem ad vindemiandum in manu ſua habere dicitur. ¶ Sedentem, vt iam dictum eſt, vidi, inquit, filium hominis habentem in capite ſuo coronam auream, & in manu ſua falcem acutam. Duplicem ob cauſam hic filius hominis auream in capite ſuo dicitur habere coronam: tum quia rex, tum quia ſacerdos eſt. Nam quod ſacerdotiꝫ honor coronam habeat teſtatur Sapiens, cum in laudibus patrum de ſacerdote dicit Aaron: Corona aurea ſuper mitram eius, expreſſa ſigno ſanctitatis, gloria honoris & opus virtutis. Dicit autem hoc de lamina ſancta in qua ſcriptum erat ineffabile nomen domini tetragrammaton, id eſt, quatuor literarum יהוה: Significabat enim coronam huius filiꝫ hominis, de qua Pſalmiſta cum dixiſſet: Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulo minus ab angelis, continuo ſubiunxit: Gloria & honore coronaſti eum. Et illud nomen eius de quo dicit Apoſtolus: Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Habeat igitur in capite ſuo coronam auream, & in manu ſua, inquit, falcem acutam, ſubauditur, ad metendum. Sequitur enim. ⌊Et alter angelus exiuit de templo, clamans voce magna ad ſedentem ſuper nubem: Mitte falcem tuam acutam, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit meſſis terræ. Et miſit qui ſedebat ſuper nubem, falcem ſuam in terram, & meſſuit terram.⌋ Quærenda eſt ergo meſſis quam primo aduentu ſuo hic filius hominis meſſuerit. Nam de illa meſſe quam intendit dicens: Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus: colligite zizania, & ligate ea in faſciculos ad comburēdum: triticum autem recondite in horreū meum. De illa, inquam, meſſe certum eſt quod finis ſeculi ſit. Dixit em̄: Meſſis vero conſummatio ſeculi eſt: Meſſores autem angeli ſunt. ¶ Vbi ergo meſſis alia inuenitur? Nimirum vbi hic idem filius hominis fatigatus ex itinere & ſedens ſuper puteum, fidem gentium paratam eſſe videns ad audiendum, dicebat diſcipulis ſuis: Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? Ecce dico vobis: Leuate oculos vr̄os & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Et qui metit mercedē accipit, & congre-

Eſaiæ 9

Eccl. 46.

Pſalm. 8.

Philip. 2

Matth. 13.

Iohan. 4

Luc 10. gat fructū in vitā æternā, vt & qui seminat simul gaudeat, & qui metit. Ego misi vos metere quod non seminastis: alij laborauerunt, & vos in laborem eorum introistis. Quinam sunt illi qui laborauerunt, vel q̄ seminauerunt, nisi Moses & prophetæ, q̄ Christum venturū p̄dixerunt? Porro alij in labores illorum introierunt, & fata illorum messuerunt, quia videlicet, illi Christum, quem prophetauerunt tempore suo non viderunt, apostoloꝝ aūt beati oculi viderunt. Cum ergo venisset Christus, iā tempus messis extitit, vt videlicet, quemadmodū metendo plenum frumentum in spica separatur ab arida stipula, ita suscipiendo Christū vi uificans spūs separatur ab occidente litera. ¶ Itaq; exiens alter angelus de tēplo, & clamans voce magna: Mitte, inquit, falcem tuam acutam, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ. Quis porro iste alter angelus sit, euangelica filij hominis nobis insinuat autoritas, cum de præcursore suo Iohanne dicit: Quid existis in desertum videre? Prophetā? Etiā
Matth. 11. dico vobis, & plus q̄ prophetam. Hic est enim de quo scriptum est:
Malach. 3. Ecce ego mitto angelū meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuā ante te. ¶ Ergo angelus Iohannes, & hic iccirco rectè dī alter angelus, quia & hic filius hominis ad quē clamat, cuius præco vel præcursor est, angelus dī, sicut & propheta in quo illud de Iohāne scriptum est, continuo dicit: Et statim veniet ad templum sanctum suū dominator quem vos quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Hic alter angelus exiuit de templo, imo & de templi illius manufacti vmbratico sacerdotio. Sacerdos nanq; erat pater eius Zacharias, & secundum legem, patri sacerdoti, filius sacerdos succedere iure debebat. At ipse exiuit, in desertum abijt, zonam
Matth. 3 pelliceam & pilos camelorum præclaris illius sacerdotij stolis prętulit. Illic iuit clamare voce magna, supplicare magno desiderio, vt eum quem salutauerat exultando clausus in vtero videre & ostendere mereretur mundo. Nesciebat quippe illum facie, licet per spiritum prophetiæ sciret eum adueniſſe. Quid ergo dicebat: ⌊ Mitte falcem tuā acutam: ⌋ Hoc est manifestare in Israel, & prædica per temetipsum, & prædicando doce homines foris relinquere occidentem literam, & colligere viuificantem spiritum, & intelligere quod hactenus lex & prophetæ prophetauerunt. Quare? Quia venit hora vt metatur, q̄m aruit messis terrę. ⌋ Quemadmodum in agris q̄ diu frumentum spica nondum plene formatum est, ad maturitatem perductum est, foris cum stipula manet, vbi aūt permaturuit, tūc demū secatur, & stipula foris relicta intus comportatur. Ita q̄ diu venturus expectabaris, lex carnaliter obseruabatur: vbi autem tu aduenisti, iam te prædicante, litera legis cum carnalibus Iudæis foris relinquenda, & spiritalis sensus intus colligendus est, ita vt verbi gr̄a, sint celibes, & t̄ nihilominus, imo multo melius attendant id quod dictum est: Maledictus omnis qui non facit semen in Israel. Tandiu clamauit donec illi responsum est, vt veniret in aqua baptizans da-
Iohan. 1. to huiusce modi signo: Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam & manentem in eo, hic est qui baptizat in spū sancto. Factumq; est atq; hoc signo manifestatus in
Matth. 3. 4 Israel, extunc cœpit prædicare & dicere: Pœnitētiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Sequitur ergo: ⌊ Et misit qui sedebat super nubem falcem suā in terram, & messuit terram. ⌋ Messis illius primitiæ apostoli fuerunt, & post illos oīnes qui ex gente illa credētes relicta carnalium cerimoniaꝝ arida stipula, legē spiritalem spiritaliter adimplere studuerunt. Porro de illis omnibus qui stipulam illam, i. legis occidentē literā carnaliter æmulantes, & euangelico spū inuidentes apostolos Christi persecuti sunt, eadem impietate qua ip̄m occiderūt Chr̄m, quale factū sit iudiciū sequentia visionis protinus significant. ⌊ Et alius amgelus exiuit de templo q̄d est in cœlo, habens & ipse falcem acutam. Et alius angelus de altari qui habet potestatem super ignem clamauit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vuæ eius. Et misit angelus falcem suam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ dei magnum, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsq; ad frenos equoꝝ per stadia mille sexcenta. ⌋ Alius iste angelus eundem significat Chr̄m, iam p passionē mortis acquisitam habentem potestatē in cœlo & in terra, quem-
Matth. vlt. admodū dixit postq̄ resurrexit: Data est mihi oīs potestas in cœlo & in terra. ¶ Hic in manu sua falcem acutam, i. in eadem potestate sua ineuitabilem habebat sententiam, videlicet,
Luc. 23. super inimicos suos Iudæos iusto iudicio proferendam, vt sicut prædixerat de illis cum iam caderent in ore gladij, & captiui ducerentur in omnes gentes. Eiusmodi falcem habens exiuit de templo quod est in cœlo. Iam enim quando venit ira eius super infelices Iudæos, circundante illos exercitu Romano, ipse ascenderat in cœlum, & intrauerat in illud templum
Hebr. 9 suum non manufactum vbi nunc, sicut ipse Apl's ait, assistit vultui dei, pro nobis pontifex factus in æternū. ⌊ Et alius angelus de altari qui habebat potestatem super ignē, clamauit voce magna ei qui habebat falcem acutam dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniā maturæ sunt vuæ eius. ⌋ Angelus qui hæc clamat Moses rectè in-
Iohan. 5. telligitur, qui Iudæos accusat. Ipse nanq; dñs quodā loco dixit eis: Nolite putare q̄ ego accusaturus

cuſaturus ſim vos apud patrem. Eſt qui accuſat vos Moſes, in quo vos ſperatis. Iſte nimirũ clamauit & accuſauit botros amariſſimos. ſ. Iudæos, qui dominũ totius vineæ aceto mixto cum felle potauerant, & vſq; in hodienũ diem accuſare non deſinit, exempli gr̃a, quoties legitur aut canitur illud de Cãtico Deuteronomij: De vinea Sodomoꝝ vinea eoꝝ, & de ſuburbanis Gomorræ. Vua eoꝝ vua fellis & botri amariſſimi. Fel draconũ vinũ eoꝝ, & venenum aſpidũ inſanabile. Hæc profecto cum dicit, clamat & accuſat vineã malo ſuo vindemiandam. ¶Quid aũt eſt q̃d de altari clamare & ſup ignẽ poteſtatẽ habere dr̃? Tabernaculum & altare, & ſancta ſanctoꝝ primus idem Moſes illis fecerat, & in illo altari ſic ſuper ignẽ poteſtatem habebat, vt eo inuocante ignis à dño ſuper holocauſta deſcenderet, itemq; irato illo contra ſacerdotij temeratores, & dicente ad deũ, ne reſpicias ad ſacrificia eoꝝ, non ſuper holocauſta ignis ꝓpitiationis deſcenderet, imo eoſdem præſumptores, videlicet Chore & omne concilium eius, ignis iræ dei conſumeret. Et quidem de illo altari ritus ab eodẽ Moſe ludæis traditus, propitiatio erat vſq; ad illud eoꝝ ſacrilegium, quo dn̄m occiderunt. ¶Extunc autẽ clamante moſe, & dicente ad deum, ne reſpicias ſacrificia eoꝝ: omnia ſancta illoꝝ igne excidij reſiſtentibus Romanis irrecuperabiliter exuſta ſunt. Mitte ergo, inquit, falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ. Quare? Quoniã, inq̃t, maturæ ſunt vuæ eius .i. quoniam impletæ ſunt iniq̃tates eius, quemadmodum per conceſſionẽ dixerat ipſe paulopoſt occidendus: Implete menſuram patrum veſtrorum. Et poſt pauca: Ecce ego mitto ad vos prophetas & ſapientes, & ſcribas, & ex eis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatẽ, vt veniat ſuper vos oĩs ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, vſq; ad ſanguinem Zacharię filij Barachiæ quem occidiſtis inter templum & altare. Sequitur ergo: ⌊Et miſit angelus falcem ſuam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & miſit in lacum iræ dei magnum.⌋ Nota eſt orbi vniuerſo vindemiatio illa, excidiũ illud infeliciſſimũ, quo ſuper illos cõgeſtus eſt aceruus omnium miſeriarũ, quarũ ipſe quoq; lectiones horrore & admiratione plenæ ſunt. ¶Sed quid eſt quod cum dixiſſet, & vindemiauit vineam terræ, addidit: & miſit in lacũ iræ dei magnum? Nimirũ idipm q̃d per Moſen cũ præmiſſum eſſet, ignis ſuccenſus eſt in furore meo, adiunctũ eſt: & ardebit vſq; ad inferni nouiſſima. Non enim tantummõ materiali gladio vindemiati, aut corporali tantũ captiuitate captiuati ſunt, ſed temporali pariter & æterna dãnatione dãnati. Vnde & propheta ꝑ conceſſionem loquitur: Et duplici contritione cõtere eos dn̄e deus meus. Hinc eſt quod adhuc ſubiungitur: ⌊Et calcatus eſt lacus extra ciuitatem.⌋ Quid eſt enim extra ciuitatem, niſi extra regnum dei, extra eccleſiam Chriſti? Electi nanq; ſunt de ciuitate illa cuius principem occiderunt, ac regno illo cuius regem crucifixerunt. Iccirco aũt electi ſunt, q̃a ſic voluerunt dicendo: Nolumus hũc regnare ſuper nos. Cũ ergo ciuitatis æternæ regẽ ſup ſe regnare nolẽtes, Romano exercitu circundante peſſundati ſunt, nimirum lacus extra ciuitatem calcatus eſt. Et o ineſtimabilis calamitas, inconſolabilis miſeria. Non ſic botris illis, quõ alijs qui calcantur intra muros ciuitatis, & ideo pro torcularibus cantant, quia ſic calcantur preſſuris huius mundi, non defluunt in ſtagnũ inferni, ſed in apothecam dn̄i, in illa dilectiſſima tabernacula dn̄i, in illa vbi concupiſcentes deficiunt, et deficientes concupiſcũt atria dn̄i. Damnationẽ ſiue contritionẽ illoꝝ duplicem mirabiliter ſignificauit vel ſignificatam vidit: Et calcatus eſt, inquit, lacus extra ciuitatẽ. ⌊Et exiuit ſanguis de lacu vſq; ad frenos equoꝝ per ſtadia mille ſexcenta.⌋ Ordo verboꝝ eſt: Et extra ciuitatem per ſtadia mille ſexcenta calcatus eſt lacus, & exiuit ſanguis vſq; ad frenos equorũ. ¶Per ſtadia, inquit, mille ſexcenta longe extra calcatus eſt. Nimirũ hoc plus q̃ ſabbathi iter eſt. Denicq; ſecundum legem non plus quàm mille paſſus in ſabbatho extra progredi licet. Porro ſtadia mille ſexcenta, ducenta ſunt paſſuum milia. Longe ergo plus eſt quàm ſabbathi iter. Dn̄s autem, apud quem tota lex ſpiritalis eſt, ſtatum vel ſeculum illud, quod præſentis vitæ ſuccedit, ſabbathi nomine vult intelligi dum tam populi illius prædictam tribulationem & iram, q̃ illam quæ ꝑ omnes ſub Antichr̃o futura eſt, prænuntians: Orate autem, inquit, ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbatho. ¶Et eſt ſenſus: Orate ne finis omniũ mors vos comprehendat in infidelitatis hyeme, vel ne tunc primum conuerti & per pœnitentiam velitis effugere iram dei, q̃n non licet operari. O igitur miſeri nunquam mĩam cõſecuturi, q̃ tam longe extra ciuitatem calcatus eſt lacus, vt iam in illam non poſſint reuerti, quia ſabbathum eſt illic quo non licet plus quàm mille paſſus proficiſci. i. non niſi de minoribus pc̃is veniam cõſequi. ¶Qui porro ſunt equi quorum vſq; ad frenos ſanguis exiuit, niſi ſpũs maligni, qui nunc quidem quaſi in frenos equi per aerem ferũtur indomiti, vltimo iudicio tandem aliquando frenandi? Nimirum vſq; ad frenos equorum eiuſmodi ſanguis illorum exiuit, quia ſocij & compares erunt dæmonum in ſupplicijs æternis. Scripta nanq; iam eſt ſententia qua dicetur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. ¶Et vidi aliud ſignum in cœlo magnũ & mirabile, angelos ſeptem habentes ſeptem plagas nouiſſimas.

Matth. 27

Deuter. 32.

Leuiti. 9. Nume. 16

Matth. 23

Deute. 32. Hiere. 17.

Luc. 19

Pſalm. 83.

Matth. 24.

Matth. 25.

CAP. XV.

nouissimas,qm̃ in illis consummata est ira dei.⌋ Post canticum cantatum cum agno supra montem Sion,& post volatus magnasq; voces trium angelorꝝ quibus addit Iohannes ipse quartus est,sedente filio hominis & vindemiante vineam terræ, septem angeli habentes septem plagas nouissimas in septem phyalis,sicut postmodum scriptum est, cõspiciuntur:qa post prisca legis & prophetarum cantica,condito Christi Euangelio,iamq; sedente ad dexteram pris eodem Chro cuius iudicio ppls Iudaicꝰ modo supradicto vindemiatus est,pdicatores sancti multiplicati sunt,orbemq; vniuersum scientia domini repleuerunt. Meminisse nanq; & hic conuenit,quia libri huius partes distinguendo secundum septem spūs domini,eum cuius operum imagines in pcedenti conspiciunt visione,iam diximus sanctum esse spm̃ scientiæ.¶In phyalis ergo recte intelligitur illa profusio siue multiplicitas,de q̃ in Daniele scriptum est:Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia:simulq; illa linguarꝝ copia,de qua Dauid cum dixisset,dies diei eructat verbum,& nox nocti indicat scientiã,continuo subiunxit:Non sunt loquelæ neq; sermones,quorum non audiant voces eorꝝ. ¶Phyalæ nanq; ore grandi exterius dilatantur vnde & nomen sortiũtur. Siquidem phy Græce,os Latine,alin vero vitrum dr̃,& inde vasa huiusmodi dicta sunt,qd ex q̃ vitro facta, vẽtre mediocri contenta,ore,vt iam dictum est,patulo dilatantur,Nimirꝝ huiuscemodi vasculis pdicatores noui testamenti,apostoli siue apostolici viri recte similant,quorꝝ & mentes spiritus sanctus scientia sua intus repleuit,& ora foris dilatauit,vt sicut iam dictum est,non essent loquelæ neq; sermones,quorꝝ non audirentur voces eorum.i.vt in ore eorum omnia genera nascerentur linguarum.¶Econtra cãtores supradicti apud quos lex & prophetę in vna tm̃ Hebræa gente latebant, quiq; cãtica illa vna tantum.s. Hebræa lingua cantabant siue legebant Ciathis assimilantur:Quæ vascula ventre distenta ore pusillo coangustãtur. Ait itaq; Et vidi aliud signum in cœlo magnũ & mirabile.Reuera post illud signũ,quo viderat stante agno supra montem Sion stare cum illo centum quadragintaquatuor milia,cãtantes canticum nouum,magnum & mirabile est hoc signũ,q̃,videlicet,filio hominis vindemiante vineã terræ,angelos illos septem plagas nouissimas habere, & in illis iram dei consummare. ¶Qui em̃ sunt septẽ isti angeli nisi vniuersi pdicatores euangelij,veritatis nuntij? Nam quia spūs sanctus,q iam dictas & postmodum dicendas illis phyalas dedit,septiformis est, recte septenario numero comprehenduntur,& simul intelliguntur vniuersi. Porro plagas nouissimas primarꝝ respectu plagarꝝ dicit,q̃s,videlicet, primas septẽ plagas memorauimus superius,vbi septẽ angeli septẽ cecinerũt tubis. De singulis istis plagis nouissimis postmodũ ordine dicendũ erit,quõ illæ primæ,istæ nouissimę dicantur & sint.¶Veruntn̄ & hic breuiter prælibandum est,quia plagæ illæ iccirco primæ dicunt,quia percusserunt corpora: istæ aũt nouissimæ,quia perueniunt vsq; ad animas. Vnde & notandum est quod dicit, quoniam in illis consummata est ira dei. Ira nanq; dei occidendo corpora inchoatur,& postquam occiderit,animas in gehennam mittendo consummatur. Sequitur:⌊Et vidi tanquam mare vitreũ mixtum igne,& eos qui vicerunt bestiam & imaginem eius stãtes super mare vitreum mixtũ,habẽtes citharas dei,& cantabãt canticũ Mosi serui dei,& canticũ agni dicentes:Magna & mirabilia opera tua dñe deus omnipotens,iustæ & veræ viæ tuæ rex seculorꝝ. Quis non timebit te dñe,& magnificabit nomen tuum? Quia tu solus es pius, quoniam oẽs gentes venient,& adorabunt in cõspectu tuo,qm̃ iudicia tua manifesta sunt.⌋ Isti reseruati sunt in vasis misericordiæ,& cantando salutem suam citharizando saluatoris sui gratiam, feliciter effugerunt de terra & de mari,de fluminibus fontibusq; aquarꝝ,de solis æstu vel igni,de sede vel regno bestiæ tm̃broso,de flumine magno Eufrate,de aere siue potestatibꝰ aeris huius,in quæ oĩa phyalæ iræ dei iam dictæ postmodum effusæ narrant. Isti enim sunt,qui reuelata per euãgelium ira dei de cœlo sup oẽm impietatẽ & iniustitiã hoĩm,crediderunt & pœnitentiã egerunt,& baptizati sunt in remissionem peccatorꝝ. Iccirco ab illis iræ filijs q credere noluerunt,narrationis ordine segregantur,& prius istorum salus,ac deinde illorꝝ perditio narratur. Ait itaq;:⌊Et vidi tanquam mare vitreum,mixtum igne.⌋Hoc mare baptismi Chr̃i sacramentũ,est aq̃ illa,quæ cũ sanguine de lanceato latere eius pendentis in cruce visibiliter cucurrit,quæ peccata omnia delet & mundat,sed nõ sine inuisibili spiritus sancti potentia siue præsentia. Recte ergo cum dixisset,& vidi tãquam mare,addidit,mixtũ igne: quia,videlicet in baptismo,sicut iam dictum est,visibilis aqua nil ageret sine inuisibili spiritus virtute. Et pulchre cum dicere posset:Et vidi aquam,dicere maluit:Et vidi tanquã mare,quia nimirum baptismi Christi quo peccata sorbentur,cum rubro mari,quo Pharao cũ curribus & æquitibus suis perijt,non parua vel ignota quædam similitudo est. ¶Nouit aũt catholica fides,quia illi quoq; priores citharœdi siue cantores q supra visi sunt stantes cum agno supra montem Sion,simul cum istis iunioribus supra hoc mare steterunt, id est, non sine aqua baptismi,non sine sanguine passionis Christi & igne spūs sancti salui facti, vel ad perfectũ adducti sunt. Neq; em̃ illa sacramenta vmbratica, verbi gr̃a:quod in Mose baptizati sunt

Daniel.12. Psalm.18. Roma.1. Exod.14.

zati sunt in nube & in mari, & manna comederunt, & aquã de petra biberunt, non, inquam, hæc & cætera figuratiua dei mirabilia, illos ad perfectum adduxerunt, sed per illa oĩa q̃si cathezizati, tandẽ aduenientis saluatoris passione regenerati sunt, tunc in simul omnes, quando patefacto, sicut iam dictum est, eius latere, & ꝓfluente aqua cum sanguine, sacramentum baptismatis conditũ est. Nos enim idcirco singulatim baptizamur, qa ecclesiæ quę tunc regnãta est, nondum incorporati eramus, imo necdum omnino eramus. ¶Igitur quod nunc ait: ⌊Et eos qui vicerunt bestiã & imaginem eius vidi stantes supra mare vitreum.⌋ Tam de veteris quàm de noui testamenti sanctis omnibus recte intelligimus: qa nimirum & illli crediderunt venturum, & isti qui credunt aduenisse Chr̃m, ipsa fide dum credunt & baptizantur, vicerunt bestiam & imaginem eius. i. diabolum & omnem impium hominem imitatorem eius. Deniq; cuncta crimina, vniuersa peccata tã originalia q̃ actualia, quæcunq; siue suasione siue exemplo ingessit istis, illa bestia & illa imago eius in mari isto obruunt, ipsi vero supra mare stant. i. superstites sunt, vt transeant ad veram terram ꝓmissionis, quã promittendo tunc abscondebat litera legis, nunc aũt reuelat spũs euangelij. ¶Quapropter pulchre dr̃, hoc mare vitreum, quia sicut in vitro quod continetur translucet, sic in isto euangelij sacramento iam nil occultum est, sed quod primum in figura gerebatur, nunc in re gerit, & totum manifestũ est. Sed & iccirco mare vitreũ dictum recte intelligis, vt cognoscas, qa oẽs qui accedunt debent esse vitrei. i. simplices, per veritatem puræ cõfessionis, quia scriptũ est: Spũs enim sanctus disciplinæ effugiet fictum. Qui autem scrutatur corda & renes deus, ipse videt qua mente, q̃ affectu quisq; stet supra hoc mare, quali vel quanta cum gratiarum actione accipiat siue respiciat mare quod pertransiuit, quales vel quantos inimicos ꝓsequentes euaserit, quomodo super hoc non ingratus humili exultatione trepidet aut tripudiet in laudem dei. Vnde & protinus subiungit: ⌊Habentes citharas dei, & cantãtes canticũ Mosi serui dei, & cantieũ agni.⌋ Profecto citharæ dei nõ manufactę sunt, qualibꝫ homo fidiculas arte dimẽsas supextendit, sed citharæ pectoꝝ fidelium, in quibus per fidem musica cœlestis .i. verbũ inhabitat veritatis, vbi chordæ sunt extentæ ꝑceptoꝝ dei, de qualibus Psalmista dicit: Confitemini dño in cythara, in psalterio decẽ chordarũ psallite illi. Decẽ qppe legis ꝑcepta sunt, quorum fine obseruatione non valet deo quicunq; hoc mare transiuit: Cum em̃ dixisset, euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, addidit adhuc, docentes eos seruare omnia quæ mandaui vobis. Hæc nimirum obseruare, est super hoc mare stando cãtare, primũ in cithara, deinde in psalterio clarius sonante. i. primum in timore, deinde in perfecta charitate. Habentes igitur citharas dei, inquit. i. bene operantes ad gloriam dei, non vt videantur vel audiantur ipsi ab hominibus, sed vt glorificent patrem ipsoꝝ qui est in cœlis. ¶Porro quod dicit, & cantantes canticũ Mosi serui dei, iuxta historiam notum est, quod vel quale canticum Moses seruus dei, cum filijs Israel transito mari cantauerit, submerso Pharaone cum curribus & equitibus suis: Cantemus, inquit, dño, gloriose enim magnificatus est, equũ & ascẽsorem eius proiecit in mare, &c. Iuxta mysticum euangelicæ veritatis intellectum, q̃liter canticum hoc eis congruat q̃ de lauacro regenerationis ascenderunt, fere nullus ignorat. ¶Cum ergo dixisset cantantes canticũ Mosi serui dei, recte addidit, & canticũ agni, quia nimirũ quod sub Mose historialiter in figura gestum est illo transitu maris, hic spiritaliter in baptismate suo quo nos regenerauit, agnus dei Christus adimpleuit. Et pulchre hoc loco scriptura præsens, filiũ dei, cuius in morte baptizati sumus, agnum dei nominauit, quia, videlicet quando Moses canticum illud cecinit, idipsum propter quod canebat euenerat per immolationem agni, mẽse primo, quartadecima die mensis ad vesperam domino iubente, immolati in typum eiusdem Christi filij dei, propter pcta nostra vt ea tolleret immolandi. ⌊Magna, inquiunt, & mirabilia opera tua domine deus omnipotens, iustæ & veræ viæ tuæ rex seculoꝝ.⌋ Hoc nimirum etsi non verbis, sensu nihilominus canticum est Mosi serui dei. Etenim cantico illo non semel sed multis vicibus in operibus illis collaudant magnificentiam domini. Gloriose enim, inquit, magnificatus est. Item: Dextera tua magnificata est in fortitudine. Item: Quis similis tui in fortibꝫ domine, qs similis tui magnificus in sanctitate? Ergo canticum est Mosi, cantatur enim & sensu & exemplo Mosi. Sunt autẽ duo maxima q̃ hoc breui versiculo citharizant in voce exultationis & confessionis. s. fortitudo dei, & iustitia regis sempiterni. ¶Nam quod dicunt magna & mirabilia opera tua, fortitudinis laus: q̃d adn̄ciũt iustæ & veræ viæ tuæ, iustitiæ confessio est. Nimirum hæc duo in anima confitentis, non æqualium meritorum sunt. Nam bñ quidem meret̃ qui fortissimi spirituum dei mirabilia videns opera, timet & laudat atq; confitet̃. ¶Optime aũt is q̃ iustitiam eius in eisdẽ opibus, & vbi intelligit, cõtra calumniatorem defendere nitit̃, & vbi deficit, minor sensu, nihilominus cum dilectione veneratur, & dicit illud quod quenq; nostrum dicere docet Apostolus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. ¶Exẽpli gratia, Pha-

1. Cor. 10

figure

Simplex. Vitreo

Sapien. 1.

Hiere. 17.

Psalm. 32

Matt. vlti.

Matth. 5.

Roma. 6.

Exod. 15

Cantique.

Exodi. 12

Exod. 15

Roma. 11

Dei. sap. & s

tia: Pharaone submerso cũ curribus & equitibus suis, super quo cantatur supradictũ canticũ
Exod. 15. Mosi serui dei, cantemus domino glorioſe enim magnificatus est, promptũ est scire, cur do
mino vt vere forti cãtetur: quia manifestũ est fortitudinis eius mirabile opus. ¶ Vbi autem
de eodem Pharaone loquitur deus, ego indurabo cor eiꝰ. Itemq; ad Mosen: Miserebor cui
Exod. 7. voluero, ibi proculdubio & si minus videtur, credenda & confitenda est iustitia viarum eiꝰ.
Exod. 33. Nam inde fit vt prius latebat, ipsa subiectionis humilitas, interdum aliqua ex parte cogno-
1. Cor. 13 scere mereatur, donec veniat quod perfectũ est. ¶ Sunt autẽ ipsæ viæ domini duæ, altera mi
Psalm. 24. sericordia, altera veritas. Sic enim dicit scriptura: Vniuersæ viæ domini misericordia & ve
ritas. De misericordia cantant victores isti, quia tu solus es pius, quoniam omnes gentes ve-
nient & adorabunt in cõspectu tuo. Hoc nanq; gratuitæ misericordiæ vel misericordis gra
Ephe. 2. tiæ est, quod gentibus omnibus absq; personarum distinctione euangelizatum est vt veni-
rent, & vt hi qui erant longe, prope fierent. Iccirco cum dixisset, quia tu solus pius es, ipsum
pietatis opus subiunxit: quoniã omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo. ¶ Por
ro de secunda via quæ est veritas protinus dicunt hi: Quoniam iudicia tua manifesta sunt.
Subauditur eꝫ, quod sint vera. Vero nanq; iudicio factum est & illud quod ad supra memo
Exod. 7. ratũ Pharaonẽ dicit: quia in hoc ipsum te excitaui, vt ostendã in te fortitudinẽ meam, & il-
Roma. 9 lud quod modo superius dictum est, vindemiauit gentẽ Iudaicã, vt non solũmodo cæci fie-
rent qui prius videbant, verum etiam caderent in ore gladij, & captiui ducerentur in oꝰes
gentes. Huiuscemodi eius iudicia manifesta sunt, non quidem omnibus, sed eis quibus ipse
1. Cor. 2 per spiritum suum reuelauit, & non perfecte adhuc, sed ex parte donec veniat quod perfe-
1. Cor. 13 ctum est. Quoꝝ secundũ sensum poterat hic latius tractari, si non traheremur studio profi-
ciscendi. Inter huiusmodi opera fortitudinis & iustitię dñi admirantes dicunt cantores isti:
⌊Quis non timebit te dñe, & magnificabit nomen tuum? ⌋ Cum dicunt, quis non timebit,
Iohan. 9 subaudiendum est, & pacẽ habebit? Sic enim alia scriptura dicit: Quis restitit ei & pacẽ ha-
Psalm. 75 buit? Item & alibi scriptum est: Tu terribilis, & quis resistet tibi? subauditur eꝫ nullus. ¶ Et
protinus causa grauissima redditur, cur resistere posset nullus: Extunc ira tua. Et est sensus:
Ex quo peccator non per infirmitatem labendo, aut per ignorantiam errando, sed per su-
perbiam tibi resistendo peccat, extũc ira tua, vt, videlicet, non iã dissimiles aut auersum euo
ces, sed ferias atq; fortiter confringas. Igitur qs non timebit te dñe, & magnificabit nomen
tuũ, idem est ac si dicat: Cum tam magna & mirabilia sint opera tua domine tamq; iustæ &
Esaiæ. 2 veræ viæ tuæ, superbi & ingrati vbi parebunt? Qui eꝫ non timet nunc, subiectus timebit,
imo conturbabit oppressus, iuxta illud quod per Esaiam prophetica in eũ inuectione dr: In
gredere in petram, abscondere fossa humo à facie domini & à gloria maiestatis eius, cũ sur
rexerit percutere terram. ⌊Post hæc vidi, & ecce apertum est templũ tabernaculi testimo-
nij in cœlo, & exierunt septem angeli, habentes septem plagas, de tẽplo, vestiti lapide mun
do candido, & pcincti circa pectora zonis aureis. Et vnus ex quatuor animalibꝰ dedit septẽ
angelis septẽ phyalas plenas iracundiæ dei viuentis in secula seculorũ. ⌋ Post hæc, inquit, vi
di: subauditur id quod supra iam narrare cœperam, dixerat enim: Et vidi aliud signũ in cœ
lo magnũ & mirabile, angelos septem habentes septem plagas nouissimas, quoniam in illis
consummata est ira dei. Sed cum hoc dicere cœpisset, protinus omisit, pulchamq; digressio
nem fecit, vt prius id quod simul viderat, scriberet. s. mare vitreum, & eos qui stando supra
illud plagas illas gratia Christi euaserunt, & deinde ordinem plagarum earundem, qualiter
effusæ sint siue effundantur in eos qui non crediderũt, & supra mare illud stare neglexerũt.
Marc. vlti. ¶ Nam hic est ordo euãgelicus: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero nõ
crediderit, condemnabitur. Prius salus credentibus, deinde damnatio proposita est nõ cre-
dentibꝰ. ¶ Vidi ergo, inqt, post hæc, & ecce apertum est templum tacernaculi testimonij in
cœlo. Templum tabernaculi testimonij ecclesia erat temporis anterioris, cuius ritus omnis
vel ordo figuratiuus à tabernaculo testimonij initiatus est, quod fecit in eremo Moses. Hoc
Exod. 36 templum, i. hæc ecclesia in vna tantũ gente Iudæa claudebatur, in qua sola notus erat deus.
Psalm. 75 Matth. 26. Claudebatur loci angustijs, claudebatur non intellectis ceremoniarum causis mysticis atq;
Lucę. 24 figuratiuis. Verum domino Iesu tradente spiritum, & in morte sua supra dictum conden-
te baptismatis sacramentum, velum templi scissum est à summo vsq; deorsum, & ipse resur
gens à mortuis, aperuit discipulis suis sensum vt intelligerent scripturas. ¶ Apertum est er-
go templum tabernaculi testimonij. Vbi? In cœlo, inquit. Cœlũ vel cœli, omnes sancti, in
Psal. 18. quibus deus habitat, & maxime apli sunt. De illis nanq; scriptũ est: Cœli enarrant gloriam
Matth. 20. dei, & opera manuũ eius annuntiãt firmamentũ. In cœlo ergo. i. in aplorum cordibus aper
Actoꝝ. 15 tum est, vtpote quibus sicut iam supra dictum est, aperuit sensum vt intelligerẽt scripturas.
Itaq; sic aperto templo. ⌊Exierunt septem angeli habentes septem plagas de tẽplo. ⌋ Quo
modo exierunt, vel quo exierunt? Nimirum relinquendo carnales legis ceremonias de tẽ-
plo exierunt, imo & excutiendo puluerem pedum suorum in Iudæos incredulos, ad gen-

tes ex

tes exierunt. Habentes, inquit, septē phyalas. i. prædicare iussi iram & indignationē & tribulationē in omnē animā hominis operātis malū, Iudæi primū & Græci, sic econtrario gloriam & honorem & pacem in omnem animam hominis operātis bonū, primum Iudæi & Græci, videlicet quales erant illi quos pauloante dixit stantes supra mare, & cantantes canticum Mosi serui dei. At vero plagas eiusmodi habentes, & seculo huic nequam mala ventura opportune importune nuntiaturi, oportebat vt essent inter aduersa securi, & ad perferendas tentationes bene præparati. Sequitur ergo: ⌊Vestiti lapide mundo candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.⌋ Lapis mundus & candidus Chris est, sanctus innocens & impollutus. Ait autem Apls: Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Por ro zona aurea circa pectora, charitas in cordibus perfecta. Nā charitas dei, inquit idē Apls, diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem spm̄ eius in nobis. Bene igitur præparati & præmuniti exierunt, foris contra persecutiones lapidei, intus contra tentationes præcincti. ⌊Et vnus, inquit, ex quatuor animalibus dedit septem angelis, septē phyalas plenas iracundiæ dei viuentis in secula seculorum.⌋ Tunc angelis istis phyalæ datæ sunt, qñ qui erant homines sine literis & idiotæ, acceperunt, sicut iam diximus supra, scripturarum intelligentiā, & omnium linguarum copiam. Hoc qñ & qualiter factū sit vnus & solus ex quatuor euangelistis Lucas scribit: Cum autem, inquit, complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco, &c. Recte igitur phyalas vnus ex quatuor animalibus dedit, quia vnus tantum ex quatuor euangelistis narrauit, quomodo discipulorum & corda p̄ scientiam, & ora per omnimodam eloquentiam tanq̄ phyalas dilatauit, de quibus iam superius dictum est. ¶Et illud quoq; superius dictū est, quia spūs sanctus qui repleuit illos, septiformis est. Et iccirco q̄uis duodecim fuerunt apli, imo centum viginti discipuli super quos spūs sanctus descendit, recte tam eos omnes q̄ & vniuersos p̄dicatores, quos extunc vsq; in finem seculi spūs idem mittere non desinit, numero suo designant septem angeli. ¶Eiusmodi phyalas, quod valde terribile est, plenas dicit iracundiæ dei viuentis in secula seculorum. Quid em̄ est dei viuentis in secula seculorū iracundia, nisi æterni iudicij sententia, ęterna peccatorū vindicta. Huius nimiꝝ iracundiæ phyalæ plenæ sunt, eis q̄ non credunt, q̄ veritati cō tradicunt, q̄ opera iniquitatis faciunt. Hæc ira dei de cœlo per ministerium euangelij istorū reuelatur super eos. ¶Olim non ita plenas iracundiæ habebant phyalas p̄cones sancti, sicut iam superius dictum est: In vna tm̄ gente, in vna lingua ora sua constringebāt, & cyathi potius q̄ phyalæ erant, paucis hoībus loquentes, & eisdem per figuras & ænigmata loquendo, pleraq; subtrahentes. Istorū ora linguis oībus in vniuersum orbem terrarum dilatata sunt, vt palam regibus & gentibus annuntiarent futuri iudicij imminentem iracundiam, simul q̄ ipsam q̄ iudicatura est personam, q̄ dictura est his q̄ à sinistris eius erūt: Ite maledicti in ignē æternum, q̄ paratus est diabolo & angelis eius. Sequit: ⌊Et impletū est templū fumo à maiestate dei, & de virtute eius: Et nemo poterat introire in templū donec consummarent septē plagæ angelorū.⌋ Exeuntibus angelis de templo, ipsum templū fumo impletū est: quia videlicet, p̄dicatoribus relinquentibus & relinquendas esse docentibus carnales legis ceremonias, Iudæi nimiū impatientes, suo furore excæcati sunt, & hoc à maiestate dei & de virtute eius. i. propter prædicationē sanctæ trinitatis, & propter miracula quæ virtuose fiebant, cum prædicatione fidei huius. Sic & Esaias scribit, qa clamātibus Seraphin sanctus, sanctus sanctus dns deus sabaoth, impleta est domus dñi fumo. Vbi enim prædicari cœpit vna maiestas trinitatis, patris & filij & spūs sancti, & regnum dñi sedentis, vt ait idem propheta, sup solium excelsum & eleuatum. s. ad dexteram patris, supra omnem virtutem, & principatū, & potestatem, Iudaica corda suus liuor excæcauit, & hic est fum° q̄ templum impletum est à maiestate dei. Neq; enim alijs nisi tantū incredulis obortus est ille fumus. ¶Stephanus cū staret in medio illorū, eiusmodi fumum sibimet facientium, nihilominus clare vidit, imo & multo clarius videre meruit, dum intuens in cœlum dixit: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris dei. Hic deniq; de consortio angelorum istorum erat, qui de templo exierunt, & inde accusabatur à dicentibus: Audiuimus em̄ eum dicentem, quod Iesus Nazarenus hic destruet locum istum, & immutabit traditiones quas tradidit nobis Moses. Hic quoq; phyalam habebat plenam iracūdiæ dei cum diceret illis: Dura ceruice & incircumcisis cordibus & auribus, vos semper spūi sancto restitistis, &c. ⌊Et nemo, inquit, poterat introire in templum donec consummarētur septem plagæ septem angelorū.⌋ Quod est dicere: Et nemo potest conuertere populum Iudaicum, donec per totum orbem prædicetur Christi euangelium, q̄ plagosum nuntiatur imminere iudicium. ¶Et audiui vocē magnam de templo dicentem septem angelis: Ite effundite phyalas iræ dei in terrā.⌋ Magna vox ista est quia magnam sonat iram. Hæc de templo auditur: qa cū de cerimonijs tēpli Iudaici exituri essent, sicut iam dictum est, eisdē angelis mox passurus prædixerat dominus Iesus: Et cum venerit paracletus ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio.

CAP. XVI.

De peccato quidē, quia non crediderunt in me: de iuſtitia vero, quia ad patrē vado, & iā non videbitis me: de iudicio aūt, quia princeps mundi huius iam iudicatus eſt. Ite ergo, inquit, et effundite phyalas iræ dei in terrā, id eſt, palam arguite mundū, & dicite quas ob cauſas homines qui terra ſunt amando terram, dei viuentis mereantur iram. ⌊ Et abiit primus & effudit phyalam ſuam in terram: & factum eſt vulnus ſæuum ac peſſimum, in homines qui habent characterem beſtiæ, & eos qui adorauerunt imaginē eius. ⌋ Hic iā ad memoriā reuocandus eſt primarū ordo plagarū, ſcilicet earū quæ ſuperius ad voces ſeptē angelorū tubis canentiū factæ ſunt. Illarum nanq; reſpectu plagæ iſtæ nouiſſimæ dictæ ſunt. ¶ Ad vocē primi angeli tertia pars terræ combuſta: ad vocem ſecundi, tertia pars maris ſanguis facta: atque ad vocē tertij, tertia pars fluminū in abſynthiū verſa: & ad vocem quarti, tertia pars ſolis, lunæ atque ſtellarū obſcurata eſt: ad vocē quinti angeli, locuſtæ pugnaces de puteo abyſſi in terrā exierunt: & ad vocē ſexti, q̄tuor angeli qui alligati erant in flumine magno Eufrate, ſoluti ſunt: atq; ad vocem ſeptimi, victorioſæ voces in cœlo factæ ſunt. ¶ Eodem ordine per eaſdem mundi partes plagæ iſtæ nouiſſimæ effunduntur. Prima nanque in terrā, ſecunda in mare, tertia in flumina & ſuper fontes aquarū, quarta in ſolē, quinta in ſedē beſtiæ, ſexta in flumen magnū Eufraten, ſeptima effunditur in aerē. Loco putei abyſſi, ſedem beſtiæ in hoc ordine ſcripſit, cætera eiſdem nominibus expreſſit. Nunc ergo nouiſſimæ iſtæ primis illis conferendæ ſunt, ſingulæ ſingulis, pariterq; videndū prout veritas ſeſe oſtendere dignabitur, qua rōne poſt illas iſtæ nouiſſimæ dicantur vel ſint. ⌊ Et factū eſt, inquit, vulnus ſęuū ac peſſimū, in homines qui habent characterem beſtiæ, & eos qui adorauerunt imaginē eius. ⌋ Beſtiæ, id eſt, diaboli character ſuperbia eſt, & hunc habere recte iudicatur quiſquis ſcienter & per contemptū peccat, ſicut de quibuſdam Apoſtol⁹ dicit: quia cū cognouiſſent deū, non ſicut deū glorificauerunt, aut gratias egerunt, imo & ſicut idē ait: Non probauerūt deū habere in notitia. Itaque & in eo quod ſequitur, & in eos qui adorauerunt imaginem eius: promptū eſt intelligi idololatriæ ſcelus, quia dicit ibidem de illis Apoſtolus: Et immutauerunt gloriā incorruptibilis dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrū, & beſtiarū, & quadrupedū, & ſerpentiū. In iſtos profecto factum eſt vulnus ſęuum ac peſſimū. ¶ Quod eſt illud vulnus ſæuum ac peſſimum? Propterea, inquit, tradidit eos deus in paſſiones ignominiæ, vt faciant ea q̄ nō conueniunt. Nam fœminæ eorū immutauerunt vſum naturæ in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter & maſculi relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in ſemetipſis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercēdē quā oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Quid hoc vulnere peius aut ſæuius? Iccirco cū dixiſſet, vulnus ſæuū, addidit: ac peſſimū. Eſt em̄ nō ſolū peccatū, ſed & peſſima peccati pœna. Igitur primus effudit phyalam ſuā in terrā, id eſt, in eos qui peccauerūt peccatum Sodomorum, quorum peccatum fuit ſaturitas panis & otium, quos terra cœpit, quæ, vt ſcriptura refert, irrigabatur prius ſicut paradiſus domini, eos inquā, redarguit & cō uicit, iccirco tam peſſime vlceratos eſſe, quia deū in notitia habere non probauerunt, & palā pronuntiauit quod pro hoc peccato, imo ab hac pœna peccati iure transferri debeāt ad pœnam ignis æterni. Hoc modo ſuā iſte phyalā effudit, ſed nihilominus factum eſt in illis vulnus ſęuū ac peſſimū, ipſi em̄ huiuſmodi paſſionibus ſeſe exulcerare perſtiterunt, poſt auditū futuri iudicij adijcientes contemptū. ¶ In quo hæc prima phyala & in illa prima tuba differunt, vt recte illa tuba primarū, & hæc phyala nouiſſimarū vna dicatur plagarū. In eo videlicet, quod ſcriptura in qua tuba illa ſonuiſſe, i. clamor Sodomorum ad deū legitur aſcendiſſe, nullam futuræ in nouiſſimo die damnationis vel iudicij ſententiam ſiue doctrinam protulit, ſed tantummodo quod præſentialiter atq; viſibiliter factum eſt, narrauit. ſ. quod corporali morte multati ſunt per pluuiam ignis & ſulphuris. Hic econtra vbi prędicatores euangelij de cœlo reuelant iram, nullā in ſimiles peccatores corporalis viſibiliter aut præſentialiter de cœlo vindicta deſcēdit, ſed cōminatio fit de futuro tēpore, de inuiſibili & æterna damnatione, dicendo: quoniā qui talia agunt digni ſunt morte. Quæ illic pro ratione temporis tacita eſt futura peccatorū pœna, hic palā pronuntiatur: & econtra quæ illic acta eſt corporalis vel præſentialis pœna, hic pro exēplo quidē cōmemoratur, ſed nō infertur. Ergo recte illa de primis, hæc plaga vna dī de nouiſſimis. ¶ Notandū præterea quia illic tertia tantum terrę vel arborū pars cōbuſta eſſe narratur, per quas, videlicet arbores figurata locutione homines ſignificantur, hic aūt non tertia pars hominū, ſed homines ſæuo ac peſſimo vulnere plagati eſſe referuntur. Deniq; tam Sodomitæ q̄ Aegyptij, ⌊ necnon & Chananæi, quæ gentes temporibus illis diuerſa iudicia ſuſtinuerunt, omnes de tertia parte hominum fuerunt. ſ. de ſtirpe Cham, qui ex tribus filijs Noe vnus fuit, quē & pater maledixit. Sed in nouiſſimo magni iudicij die, nunquid illa ſola pars generis humani quę de Cham proceſſit, ſecundum opera ſua iudicabitur? Imo abſq; diſtinctione perſonarū vel gentiū ira & indignatio, & tribulatio in omnē animam hoīs operantis malum, ait Apl̄s, Iudæi primum & Græci, quo-

Roma. 8.

Gene. 13.

Roma. 1

Gene. 9.

Roma. 2

ci,quorum neuter de posteris Cham,sed alter de posteris Sem, alter de posteris Iaphet. Re cte igit nõ,vt illic,in tertiam partem hoim,sed in hoies vindicta secuta est. ⌊Et secundus effudit phyalam suam in mare,& factus est sanguis tanq̃ mortui:& oĩs anima viuens,mortua est in mari.⌋ Mare omnes illi sunt,qui elati potentia seculi,tumorem imitant Pharaonis & Aegypti. Pharao nanq; & serui eius Aegyptij tanq̃ mare tumuerunt,& fluctus suos eleuauerunt contra dñm. Nam sicut mare tumidum reciprocis intra semetipsum fluctibus confundit,& nunc accessibus nunc recessibus effertur,tãdemq; in semetipso delassatum frenat atq; sedatur,sic Pharao vel Aegyptus,contendendo cõtra deum variabat,nunc dicendo,peccauit:nunc ingrauando rursus cor suum,quod simile erat recessui & accessui maris, tandemq; congruo moribus suis elemento,s.in medio maris periit. ¶Omnes ergo qui similiter contendendo contra dñm variantur in semetipsis. Exempli gra,de q̃libus Psalmista dicit: Cum occideret eos quærebãt eũ,& reuertebant,& diluculo veniebant ad eum: Et dilexerũt eum in ore suo,& lingua sua mentiti sunt ei. Cor aũt ipsorum non erat rectũ cum eo,nec fideles habiti sunt in testamento eius:omnes,inquam,qui in eiusmodi infidelitate perseuerant, recte intelligunt sub appellatione maris,& in eos effundit phyala iracundiæ dei taliter,vt modo supradicto plaga nouissima sit. ¶Etenim vbi secũda tuba cecinit,per quam intelligimus clamorem filiorum Israel q ascendit ad deum ꝓpter superbiã Aegyptiorũ,nulla de nouissimo die iudicij,vel de pœnis inferni cõminatio in eos sonuit,sed tantummodo minutis ꝑsentium malorũ plagis decies percussi,& tandem in mari rubro legunt & cantant submersi. Superbia illorũ igne ardens inuidiæ illic significat,vbi serundo canente angelo, & tanquã mõs magnus,inqt,igne ardens missus est in mare. ¶Porro euangelij ꝓdicatio, nihil tale infert similibus impijs,sed futuro illos iudicio terribiliter addicit. Itaq; & illa ad cãticum angeli demersio montis ardentis secũda,de primis:& hæc effusio phyalæ in mare secunda dr̃ de plagis nouissimis. ⌊Et factus est,inqt,sanguis tanq̃ mortui.⌋ .i. damnatio huiusmodi impiorũ erit sicut damnatio diaboli,qui vere iam dudum mortuus .i. deo viuo cõtrarius est. Ei nãq; sociabunt dicente iudice:Ite in ignem æternũ,qui ꝓparatus est diabolo & angelis eius. ⌊Et omnis,ait,aĩa viuens mortua est in mari.⌋ Quia,videlicet non tm̃ tertia pars generis humani,de q̃ fuerunt Aegyptij,orti sunt quippe & ipsi ex vno de posteris Cham, sicut iam dictũ est,sed omnis anima indifferenter iudicabitur, quæcunq; est in mari huiusmodi, siue Iudæi anima sit siue Græci. ¶Et recte aĩa quæ sic morit,viuẽs mori dr̃,quia videlicet viuere in peccato dr̃ quicunq; scienter & bono inuidens,malum operatur:sic Pharao qui non per ignorantiam,sed per inuidiam filios Israel persequebatur. ⌊Et tertius effudit phyalam suam sup flumina & super fontes aquarum, & factus est sanguis.⌋ Fluminum appellatione hoc loco illi intelligendi sunt,qui materiali quoq; gladio sanctos persecuti sunt. In eiusmodi flumina fontesq; aquarũ tertio angelo tuba canente,stella magna ardens tanq̃ facula de cœlo cecidit .i.ira dei quæ septem gentes ad introitum filiorum Israel Iosue duce deleuit. ¶Illæ nãq; gẽtes odio habuerunt Israel,ex q̃ ascendit de terra Aegypti, sicut habes in Cantico Mosi. Cũ eĩ dixisset,dux fuisti in misericordia populo quem redemisti,& portasti eum in fortitudine tua ad habitaculum sanctum tuum,continuo subiunxit:Ascenderũt populi & irati sunt, dolores obtinuerunt omnes habitatores Philistiim,&c. Nondũ enim ꝓtransierãt filij Israel & illi iam torquebant. Vnde & imprecando dr̃:Fiant immobiles quasi lapis donec pertranseat populus tuus dñe,donec pertranseat populus iste quẽ possedisti. Primus Amalech bello illos aggressus est,quem pugnãtem orando vicit Moses. Vnde dicit Balaam filius Beor: Principiũ gentiũ Amalech,cuius extrema perdent. Horũ iccirco nũc meminisse libuit,ne dicas eos q arma tulerunt cõtra Israel,zelo & necessitate ductos omnes propter terram suam quã auferret Israel. ¶Solã quippe terram,in qua ius sepulchri sibi emerat Abrahã,vbi cũ eo & cum Sarã matre sua sepulti erant Isaac & Iacob,ex promisso dei repetebat Israel. Quare ergo venit Amalech q erat ex Edom fratre Iacob,& pugnauit cum Israel? Quare ipse Edõ exiuit armatus obiam fratri suo? ¶Igit super flumina & super fontes aquarũ,quorũ in tertiã partem tunc ira dei cecidit,qñ tertius angelus tuba cecinit,effudit hic tertius angelus phyalam suam:⌊Et factus est,inquit,sanguis.⌋ Tunc non ita factum est,sed facta est tertia pars aquarũ in absinthiũ,& multi hoies mortui sunt de aquis,quia amaræ factæ sunt. Multi nãq; Chananæorũ qui erant de sæpe dicta tertia parte hoim,tunc superfuerunt,inter quos etiam commixti sunt filij Israel,& didicerũt opera eorum,& seruierũt sculptilibus eorũ,& factum est illis in scandalũ. Quod vtiq; erat aquas verti illis in absinthiũ,quæ & bibentibus ita amaræ factæ sunt,vt propterea dei sui irã incurrerent. ¶Porro hic vbi effundit nouissimarũ tertia plagarũ .i. phyala tertia,non ita est:Non tertia pars aquarũ fit in absinthiũ, sed vniuersaliter fit sanguis. Nõ eĩ sola posteritas Chã,qui,vt sæpe dictũ est,de trib⁹ Noe filijs vnus fuit, sed vniuersitas gentiũ persecutricũ æterno iudicio addicit per hanc tertiã phyalam iracundiæ dei,ita vt iam non supsint ex eis,q sanctos eius persequi aut solicitare vlterius possint. Se-

Exod.18.

Psalm.77.

Exod.14. Supra.8

Matth.25.

Deut.32.

Exod.17 Nume.24

Gene.23

Psal.105

quitur: ¶ Et audiui angelum aquarum dicentem: Iustus es, q̃ es, & qui eras sanctus, qui hæc iudicasti: qa sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere, vt digni sunt. ¶ Quis est iste angelus aquarum? Imo quales istæ aquæ sunt? Vtiq; fideles,
Esaiæ. 33 de qualibus in Esaia scriptum est: Aquæ eius fideles sunt: Qui ambulat, inquit, in iustitijs & loquit veritatem, q̃ proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab oñi munere, q̃ obturat aurem suam ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum: iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Porro aq̃ fideles aquæ viuæ sunt, quæ de ventre credentis fluunt, ficut ait earundẽ da-
Iohan. 7 tor aquarũ: Qui credit in me, ficut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ergo iste angelus aquarum ille est, cuius aq̃ illæ sunt, cui dat̃ sunt, cuius de ventre fluunt, vi-
Matth. 13. Malach. 2. delicet, omnis scriba doctus in regno cœlorum, omnis sanctarum fidelis interpres, siue etiam autor scripturarũ, qui pro eo q̃d labia eius custodiunt scientiam, merẽt hoc loco insigniter dici angelus aquarum: non quod secundum personã vnus homo tãtum, sed quod secundum fidem vnus sit sensus omnium. Omnium quippe qui veraciter in sanctarum cõuer santur aquis scripturarum, vnus spũs est, & vna fides, & si illas rite consulas, omnes concor diter dicunt, & in isto consentiunt, qa deus iudex iustus est. Ait igitur angelus aquarũ: ¶ Iustus es, qui es, & q̃ eras sanctus, qui hæc iudicasti: quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem eius dedisti bibere, vt digni sunt. ¶ Hæc descriptio æterni dei iã ante in hac scriptura frequentata est, q̃ eras, & qui es, & qui vẽturus est. Porro tertium hoc, & qui venturus es, iccirco non dr̃ hic, quia confessio ista iustitiæ dei temporis illius est, post quod iam vltra non est venturus. ¶ Igitur qui es, & qui eras. i. qui & nunc permanes in secula, & qui eras ante secula, in quo frustrata sunt omnia, quæ nomen tuum absorbere molita
Psalm. 101 sunt flumina. Es enim qui eras, & in sua firmitate stat, & perfistit illa veritas prophetica: Initio tu domine terram fundasti, & opera manuũ tuarum sunt cœli: ipsi peribũt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent: Et sicut operторium mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiẽt. Tu, inquit, qui hæc iudicasti iustus es. Quid enim iudicasti? Quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderũt: iccirco sanguinem eis bibere dedisti, & hac retributione homicidas & sanguinarios dignos iudicasti. ¶ Nimirum in tali damnatione primi ante omnes gentes bibere digni sunt Iudæi, quippe q̃ non solum sanctorum & prophetarum sanguinem fuderunt, verum etiam ipsum sanctum sanctorum & prophetarum dominum occiderunt. Iccirco iam adhuc viuentes prægustant potum sanguinis vbiq; miseri, & torti conscientia crudeli, trahentes à patribus suis hæreditatem sanguinis, cum isto quasi scripto testamento: Sanguis eius super nos & super filios no-
Matth. 26. stros. ¶ Idcirco quicquid de scripturarum aquis bibere se putant in synagogis suis, sanguis eius fit: quia mortifero illas intellectu corrumpunt sibimetipsis, concedente illis & iudicante spũ prophetiæ, cum dicit: Fiat mẽsa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionẽ, &
Psalm. 68 in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & in dorsum eorũ semper incurua. Sequitur: ¶ Et audiui altare dicens Etiam domine deus omnipotens vera & iusta iudicia tua. ¶ Apud nonnullos ita legitur: Et audiui alterum dicens: & legendo alterum, subaudiri voluit verbum siue responsum. Porro in emendatioribus codicibus altare scriptum est, & hoc nõ frustra placet si recolas sanctos & prophetas, quorum isti sanguinem fudisse accusantur su-
Supra 6. perius subtus altare clamasse ad deum, vbi sic scriptum est: Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum dei & propter testimonium q̃d habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Vsquequo domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? ¶ Vt autem dicatur, audiui altare dicens, sit̃q; sensus, audiui eos qui erant subtus altare dicentes, nõ inusitatus apud grãmaticos locutionis modus est, fit̃q; per tropum q̃ μετωνυμία dr̃, per id quod continet significans id quod continetur. ¶ Igit̃ audiui altare dicens, id est, audiui subtus altare illos q̃s prius audieram non iam clamantes, & iudiciũ aut vindictam sui sanguinis reposcentes, sed iam peracta vindicta quam exigebant, iudicantis atq; vindicantis iustitiam laudantes atq; dicentes: Etiam domine de⁹ omnipotens, vera & iusta iudicia tua. Vera vtiq; in verbo, iusta in facto. ¶ Et quart⁹ angelus effudit phyalam suam in solem, & datũ est illi æstu afficere homines & igni. ¶ Hic vbi q̃rt⁹ angelus tuba cecinit percussa est tertia pars solis, & tertia pars
Supra 8. Psalm. 88 lunæ, tertiaq; pars stellarũ. Et hic & illic per solem illa dei sedes intelligit, de q̃ in Psalmo dicit: Et sedes eius sicut sol in conspecto meo, scilicet, ecclesia de q̃ vel in q̃ Chr̃s est, sol iustitiæ. ¶ Verũ hoc interesse didicimus, quod talis illic ecclesia significata est, qualis habens iam repromissionem nascitur ex se solis Christi, de Aegypto ascendit, & percussa est atq; in deserto prostrata pars ei⁹ quę murmurauit. Hic aũt talis significat, q̃lis de baptismo post Christi passionem ascendit, & damnantur in ea qui sunt falsi fratres, falsi Christiani, deũ se nosse confitentes, factis autem negantes. Deniq; in eos quoq; pleno ore sua effundit phyala, pro

eo quod

eo quod sua eleemosynis redimere negligunt peccata, nec faciunt sex opera misericordiæ, quæ sunt, esurientẽ cibare, sitiẽti potũ dare, nudũ vestire, hospitẽ colligere, infirmũ visitare, ad eum q̃ in carcere est, venire. Qui ista non faciunt imo & faciẽtibus detrahunt, nunqd nõ & ipsi bibunt de phyala iracundiæ dei, vt eant in ignem æternum? ⌊Effudit igit̃ phyalã suã in solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni.⌋ Hoc datum est huic angelo, vt homines, videlicet carnales, inter quos verbi gratia, zelus est & contentio, redarguẽs quod homines sint, afficiat eos malo duplici, æstu & igni. i. præsentiali pariter & futura potestate iudicandi. Nam de illis quidem qui foris sunt dicit Apls, quid ad nos iudicare? & subaudiendum, in p̃senti: de illis autem q̃ intus sunt, nonne vos iudicatis, ait: & intelligendum est tam de præsenti q̃ de futuro iudicij. ¶Iudicant nanq; p̃lati iam nunc eos q̃ intus sunt, exẽpli gr̃a, cum dicit idem Apls: Ego quidem absens corpore, præsens autem spũ, iam iudicaui tradere eiusmodi hominem Satanę in interitum carnis, vt spũs saluus sit in die domini. Taliter iudicare nimirum est hoĩes æstu afficere. Æstuant nanq; quodã pudoris æstu, quando à cœtu ecclesiæ segregant̃, ita vt nec aue dicere, nec cibũ liceat cũ huiusmodi sumere. ¶Quod si tali æstu correpti non corrigunt̃, tunc demum iustum erit vt in futuro afficiant eos igni, vt iudicio ipsorum, qm̃ rebelles & contemptores extiterunt, tradantur gehennæ igni. Sequitur: ⌊Et æstuauerunt hoĩes æstu magno, & blasphemauerũt nomen dei habentis potestatẽ sup has plagas, neq; egerunt pœnitentiã vt darent illi gloriã.⌋ Hoc plerunq; & fecerunt & faciunt in omni ordine ecclesiæ homines eiusmodi, superbi, elati, procaces, proterui, detractores, murmurioſi, voluptatũ amatores, doctrinæ sanctæ contẽptores, qualium oĩm exemplũ fuerunt Dathan & Abyron, & cæteri carne & non fide filij Israel, quorum sicut superius in ordine, septẽ tubar̃ quarto canente angelo meminimus, corpora in deserto diuersis modis prostrata sunt. Eiusmodi nanq; hoĩes quando pro suis excessibus corripiuntur, æstuãt æstu magno, videlicet irascendo, contradicendo, contentionis, rixæ & implacabilis odij flammã contra rectores suos conspirando, secundũ formã iam dictor̃ Dathan & Abyron, & cæteror̃ q̃ consurrexerunt aduersus Mosen & Aaron. Taliũ amaritudo & verba mala quæ pferunt ex abundãtia fellis, quanti sint criminis illud insinuat quod subiungit: ⌊Et blasphemauerunt nomen dei.⌋ Quicqd enim aduersus prælatos vel patres insaniunt, totum redundat in deum, quemadmodũ iam dicti attestantur Moses & Aaron. Nos enim, inq̃unt, quid sumus q̃ murmuratis contra nos? Neq; enim contra nos est murmur vr̃m, sed contra dn̄m. Hoc ip̃m præsens locus adhuc altius exprimit cum præmisso, & blasphemauerunt nomen dei, subiungitur: ⌊Habentis potestatẽ super has plagas.⌋ Ac si dicatur, blasphemando prælatos, & eorum contenendo iudicialem sententiam, non ipsos sed nomen dei blasphemant, & iccirco illis culpa hæc pro blasphemia in deũ iuste reputabitur: q̃a quod prælati propter disciplinam faciunt aut iudicant, non sua sed dei potestate vel autoritate faciunt. Quod perpendens Paulus non dubitat dicere, quod sciret esse districtus, videlicet pro potestate eius qui in ipso loquebatur. Ait em̃: An experimentũ quæritis eius q̃ in me loq̃tur Chrs? Recte igitur rebellio cõtra disciplinã pro blasphemia in deũ illis reputatur, præsertim quia de illis subditur adhuc: ⌊Neq; egerunt pœnitentiam vt darent illi gloriam.⌋ Cor nanq; impœnitens conuincitur blasphemare deum, imo spiritum sanctum, quia dum defendit iniquitatẽ, sine dubio pugnat contra deũ, impugnat spũs sancti iudiciũ. Hinc est illud quod ad Saul Samuel loquit̃: Qm̃ quasi peccatum ariolandi est, nolle auscultare, & quasi idololatriæ scelus, nolle adquiescere. ⌊Et quintus effudit phyalam suam super sedem bestiæ, & factum est regnum eius tenebrosum. Et commanducauerunt linguas suas præ dolore, & blasphemauerunt deũ cœli præ doloribus & vulneribus, & non egerunt pœnitentiã ex operibus suis.⌋ Vbi quintus angelus tuba cecinit, illic aperit̃ fumigãtis puteus abyssi, hic autem vbi quintus angelus phyalam suam effudit, sedes bestiæ contenebrescit. In cæteris tã tubar̃ cantibus q̃ phyalar̃ effusionibus res siue partes mundi noĩbus eisdem proferuntur, terra, mare, flumina & fontes, sol & fluuius Eufrates: hic appellatio variat̃, cum pro puteo abyssi sedes bestiæ scribit̃. ¶Quid rogo est sedes bestię, nisi illud super quod bestia innititur? Quid autem illud est nisi mendaciũ? Deniq; sicut autoritas dei nõ nisi veritas est, sic fulcimentũ diaboli nõ nisi mendaciũ est. Igitur sicut illic in puteo abyssi, sic & istic in sede bestiæ mendaciũ recte intelligitur. ¶Nimirum ex quo diaboli mendacio per linguas hæreticor̃ se prodente, venerabilis ordo sanctor̃ patrum econtra exurrexit, & perfidiam illorum promptis scripturarũ testimonijs conuictã, insuper æterno anathemate damnauit, extunc angelus iste suam sup sedem bestiæ phyalam effudit. Sed quid econtra hæretici? Nunqd quieuerunt, & victrici obtemperauerunt veritati? Non vtiq; imo magis insanierunt, & magis suam impietatẽ dilatauerunt, & in furore suo laborare fecerũt orbẽ terrar̃. Seqtur ergo: ⌊Et factum est regnum eius tenebrosum, & commanducauerunt linguas suas p̃ dolore.⌋ Ipsi enim regnum bestiæ sunt vel fuerunt, vtpote in quibus locum paratum inuenit illa sedes bestiæ .i. mendacium.

Tit. 1. Danie. 4. Matth. 25. 1. Cor. 5. 1. Cor. 5. Ibidem. 2. Iohan. 1. Nume. 16. Roma. 10 Nume. 16. 2. Cor. 13. 1. Reg. 15.

Effusa ergo phyala regnum bestiæ factum est tñbrosum, qa datis sententijs iudicialibus sup perfidiam hæreticorum, illi furore & inuidia fumigantes amplius excæcati sunt. Quō autē isti cōmanducauerunt linguas suas: Nimirū cōtra semetipsos sentiendo, contraria sibimetipsis dicendo, aduersus semetipsos sectarū contrarietatibus dimicando. Nam contra catholicā quidē ecclesiā pari & quasi concordi malignitatis spū depugnant, sed cōtra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerūt, & ita suas quiq; partes defendendo, cō tendendo atq; rixando linguas suas commanducant. ¶ Quare? Præ dolore, inquit, i. p̄ inuidia. Non enim hic dolor aliter intelligendus est, q̄ illic vbi scriptū est: Ecce parturit iniustitiā, & concepit dolorē, & peperit iniquitatem. Itē: Cuius maledictione os plenū est, & amaritudine & dolo, sub lingua eius labor & dolor. Præ dolore huiusmodi linguas suas cōmanducauerunt, i. p̄ inuidia sectas inter se contrarias faciendo, semetipsos linguis suis infestauerunt. Additur adhuc: ⌊ Et blasphemauerunt deū p̄ doloribus & vulneribus suis. ⌋ Mira res. Et blasphemauerunt, inquit, deū. Quare? Præ doloribus & vulneribus suis, i. propter inuidias & odia priuata, q̄ profecto vulnera sunt nō corporis, sed cordis. Hoc mirabile est, attñ verum est. ¶ Nam exempli gr̄a, sicut ecclesiasticæ literæ testant, propter odium in Alexandrum pontificem suū Arrius p̄sbyter in blasphemiā contra deū erupit, & vt illi scandalū cō citaret, qm̄ oderat eum, & inuidebat illi, contraria de filio dei dogmatizare cœpit. Igit vniuersaliter de hæreticis veraciter dixerit: quia blasphenauerunt deum p̄ doloribus & vulneribus suis. Ad extremum dicit adhuc: ⌊ Et nō egerunt pœnitētiam ex operibus suis. ⌋ Quō isti agerent pœnitentiam, qui contra spiritum sanctum verba dicebant? Deniq; sicut prior quoq; patrum tradit autoritas, ille contra spiritum sanctum verbum dicit, qui non p̄ ignorantiam, sed per inuidentiam sanctæ scripturæ contradicit, quæ sine dubio voces & verba sunt spūs sancti. Dñs aūt dicit: Quia quicunq; dixerit verbū contra spiritum sanctū, non remittet ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Iudicium nanq; est spūs sancti, vt qui sic peccauerit, nunq̄ condignam pœnitentiam agere inspiret illi. Vbi antem pœnitentia non p̄cedit, remissio non potest subsequi. Non igit remittetur eis qui pœnitētiam non egerūt neq; agere potuerunt, ex operibus suis, deserti iudicio spiritus sancti, qa blasphemauerunt deum, nō p̄ ignorantiam, sed vt iam dictum est, p̄ doloribus & vulneribus suis, doloribus inuidiæ, vulneribus odij. ⌊ Et sextus effudit phyalā suā in flumen illud magnū Eufratē, & ficcauit aquas eius, vt pararet via regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spūs tres immūdos in modum ranarū procedere. ⌋ Vbi sextus angelus tuba cecinit, soluti sunt q̄tuor angeli qui alligati erant in flumine magno Eufrate, & plaga fuit corripiens populum dei per quatuor principalia regna mundi, sub quibus afflicti sunt filij Israel siue Iuda per iudicium dei. Non fuit illa plaga de nouissimis in quibus consummatur iracundia dei: quia non animas sed corpora tradebat talibus angelis, i. regnis terrenis. ¶ At vero hæc phyala in flumen effunditur iracundiæ dei, in illud flumen, non vt soluantur tales angeli, sed vt ficcarentur aquæ eius, & pararetur via regibus ab ortu solis. Ergo in aquā fluminis effunditur phyala iræ dei, & iccirco aquam talem oportet intelligi, cui rōnabiliter dicat deberi iracundia dei. Alias autem cum & mare, & flumina, & fotes aquarū in sanguinem anteriores phyalæ damnauerint. Quid est quod flumen Eufrates propriā meret phyalam, nisi quia inter cætera mala quæ fiunt sub sole, malum quoddam aquæ fluminis huius significant? ¶ Est enim malum cuius damnationem in anterioribus phyalis nōdum attigimus, q̄d hic & prius per aquas fluminis illius, & deinde per tres immundos spūs in modum ranarum prorepentes significari recte intelligit. Nimirum malum hoc trifidum est, & ei⁹ partes sunt p̄stigia magorum, commenta philosophorum, figmenta poetarum. Eorū profunda malitia & turbida loquacitas congrue p̄ aquas Eufratis significat. ¶ Quia, videlicet, Eufrates Babyloniæ flumen est, & per eam fluens in multa capita diuiditur, quæ ipso quoq; nomīe suo in scripturis significare solet vniuersam generationem impiorum, contrariam generationi rectorum, ciuitatē diaboli contrariā ciuitati dei. Babylon quippe interpretat cōfusio. Igitur postq̄ in mare & super flumina fontesq; aquarū phyalæ effusæ sunt, effundit & ista in Eufratem: qa condemnationē sibi acq̄sierunt tyrāni vel reges impij cū nationibus sibi subditis, illis quoq; ira debet qui illos dementauerunt, errorēq; illis auxerunt vaniloquijs, imo & scripturis suis malitiosis, mendacibus, fabulosis. ¶ Anteq̄ sup aquas huiusmodi reuelaret ira dei de cœlo per euangelium Christi, non poterant eas transire reges sancti, s. hi qui principes siue autores fuerunt scripturarum veritatis, quorum etiam seculari dignitate reges fuerūt nonnulli, quales recte dicunt veniſſe ab ortu solis, qa non venerūt aut locuti sunt à semetipsis, sed vt loquerent quid loquerentur acceperunt ab illuminatione diuinitatis. Non poterant aūs illas transire reges isti, non poterant cū vna lingua Hebraica occurrere Græcis facundis, disertisq; Latinis grāmaticis, rhetorib⁹, dialecticis, tot poetis, tragicis, comicis, satyricis. ¶ At vbi venit ille spūs veritatis vt argueret mundū de pcto, & de iustitia, & de iudicio: nimirum

Psalm. 7.
Psalm. 9.
Matth. 12
Iohan. 16.

arguendo

arguendo id q̃q̃ effecit, vt ſiccarent tantæ aquæ tam magni fluminis: ſtultam enim fecit ſapientiam huius mundi. Procedente nanq̃ ſapiẽtia dei & rationẽ reddente de eo q̃d videbat ſtultum dei, quemadmodum Apl̃s dicit: Nos autem prædicamus Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixũ, Iudæis q̃dem ſcandalũ, gentibus ſtultitiã, ex cõparatione ei⁹ ſtultũ eſſe apparuit & aridum, quod eatenus grãde videbatur & profundũ. Quàm vilis quam̃q̃ execrabilis & abiecta fuerit vel apparuerit illa talis ſapiẽtia ſeculi in oculis eor̃ quos veritas illuminauit, pulchre in ſua perſona inſinuat cum dicit: ⌊Et vidi de ore draconis, & de ore beſtiæ, & de ore pſeudoprophetæ ſpũs tres immundos in modum ranar̃ procedere.⌋ Spũs immundos ait, i. ſectas quaſi ſapientiæ & ſcientiæ, magicæ, poeticæ, & philoſophicæ, quas contrarius ſancto ſpũi immundus huius mundi ſpũs aſpirauit. Spũs nanq̃ immundos magi præcipue patronos q̃ neſcio infelici q̃dam pacto aſciuerunt ſibi poetæ ſub noĩbus honeſtis, eoſdẽ rogitant ſpũs immundos aſpirare ſibi, ſacrilega p̃ſumptione deos appellantes cũ dæmones ſint. Porro qui philoſophis ſpũs aſpirauit, is quoq̃ ſine dubio immundus extitit. An non de illis Apl̃s dicit: qa dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt & euanuerũt in cogitationibus ſuis? Et vide quantã vſq̃ ad immunditiã euanuerunt, q̃ ſeruientes creaturę potius q̃ creatori, ꝓpterea in paſſiones ignominiæ ſiue in deſideria cordis ſui in immunditiam traditi ſunt. Recte igitur dicuntur ſpũs immundi. ¶Porro draconis nomine diabolus, beſtię vero appellatione beſtiale regnum diaboli hoc loco deſignari recte intelligitur. Nam apud Danielẽ per quatuor beſtias quatuor mundi principalia regna ſignificant. ſ. Babylonium, Perſicum ſiue Medicum, Macedonicum atq̃ Romanum. ¶De ore ergo draconis ſpũs primus proceſſit, qa magicam artem humana curioſitas de confabulatione diaboli addidicit. De ore beſtię ſeq̃s ſpũs exiuit, quia beſtiali regno mundi huius adulando humanæ mentis ignobilitas reges terrenos, hoĩes, figmentis poeticis in deos euexit, & in cœlũ ſtellarum̃q̃ orbes translatos fabuloſis nænijs decantauit. ¶Pſeudopropheta philoſophia q̃q̃ extitit, quæ phanaticorum ſpurcitias deor̃, verbi gr̃a, adulteria Iouis, zelum̃q̃ Iunonis ſororis & coniugis, & meretricia Veneris, & cætera talia retulit ad elementa mundi, cupiens ea quæ iã erubeſcere poterant hoĩes, de dñs ſuis quaſi interpretatiõibus ſubornare allegoricis. Vere pſeudopropheta talis quiſq̃ interpres extitit, quia de corde ſuo prophetauit, & vane pudorem humanum conſolatus, adulteria deor̃ fictis & inutilibus adornando myſterijs, & in eo remanẽdo nihilominus vt ſeruiret creaturæ potius q̃ creatori, qui eſt benedictus in ſecula, amen. Vidi, inquit, de ore draconis, & de ore beſtiæ, & de ore pſeudoprophete exire ſpũs tres immũdos, & addidit adhuc: ⌊In modum ranar̃.⌋ Nimir̃ ranæ & immũdæ ſunt & turpes, & exiguæ, & q̃ſi loquaces. In luto nanq̃ cõmorantes importune & quaſi cũ garrulitate coaxando q̃etem auferunt. Congrua ergo aſſimulatio dum ranis adæquantur, vel ſimiles perhibentur hi qui ſibi magni & eloquentes videnť. ¶Verbi gr̃a, poetæ qui ſibi magna ſonare videntur, ſed oĩs eor̃ materia fabuloſa lutum eſt, & magnitudo eor̃ inflatio eſt. Quapropter qm̃ ſciẽtia illor̃ cum nulla ſit, inflať aduerſus ſcientiam dei, pulchre ſatis eorum ſpũi congruit illud de fabella Aeſopi, vbi ſufflando tentans ſe extẽdere ad magnitudinem bouis, dum conatur & pellem fruſtra diſtendit, tandem vltra vires ſufflando crepuit. Deniq̃ vbi nũc illi ſunt grandiloqui qui ſe extulerũt aduerſus veram magnitudinem ſcientiæ dei? Periꝛt memoria eorũ cum ſonitu, & dñs eorum in æternum permanet. Quis enim loquacitati illorum hoĩm credit? Imo quis eorum theologias turpes legẽs vel audiens non irridet? ¶Porro magi quorũ principes in Aegypto Iamnes & Mambres, per incantationes ſuas coram Pharaone aduerſus Moſen & Aaron ranas eduxerunt, & vltra non valuerunt, modum recte dicuntur habere ranar̃, vt eis ſimiles ſint quas contra deum fecerunt, vltra quas eorum præſtigia non valuerunt. Sequitur: ⌊Sunt enim ſpũs dæmonior̃ facientes ſigna, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis.⌋ Vere, inquit, illos ſpũs immundos dixerim, ſunt enim ſpũs dæmonior̃. Nã reuera cum veritati contraria ſint dogmata eorum, nulli dubium quin omnes magnitudines imo inflationes eiuſmodi ſint aſpirationes dæmonior̃. ¶Et procedunt, inquit, ad reges totius terræ congregare illos in prælium. Primi hoc (vt ſancta narrat ſcriptura) iam dicti malefici illi Iamnes & Mãbres fecerũt. Proceſſit enim qui in illis erat ſpũs ſeductionis ad regem Aegypti, & fiducia ſignorũ quæ faciebant quaſi ſimilia ſignis virtutis dei, auxerunt ſtultitiam eius, vt cõtra deũ pugnantem pro Iſrael auderet p̃liari. Tales vel ſimili modo cæteri malefici, poetæ, philoſophi, congregauerunt reges totius terræ, non quidẽ in vnũ locũ, ſed in vnũ eundem̃q̃ peſſimæ voluntatis ſtatum, vt præliarentur contra dñm, vt præuenti magna æſtimatiõe illor̃ reges terrę, dedignarent aut negligererent magna æſtimare miracula quę ſerui dñi facerent, vel mirari ſapientiam quam p̃dicarent, qm̃ & illi econtra mira facere & magnifice vt ſapientes illi loq̃ conſueuiſſent. Præliati ſunt ergo & p̃liari non definũt, perſequẽdo oẽs q̃ in Chriſto pie viuere volunt, ſed malo ſuo, quia taliter congregati in prælium congregabũtur in iudicium.

1. Cor. 1.

Roma. 1.

Ezech. 13

Roman. 1.

2. Cor. 10.

Pſalm. 9.

2. Timo. 3.

Vnde cũ dixiſſet hic, congregare illos in p̃lium, addidit: ⌊Ad diem magnũ omnipotẽtis.⌋
Sophon. 1. Nam dies omnipotentis dies erit iudiciĩ, ſine dubio magnus, ſicut propheta dicit: Iuxta eſt dies dñi magnus iuxta & velox nimis. Vox diei domini amara, tribulabit ibi fortis, &c. Iuxta eſt ait ille, & verum eſt. Nam etſi aliqua mora videtur ex quo ille prophetauit vſq; ad illum diem magnum om̃ipotentis, at certe prope eſt vnicuiq; mors, i. præſentis vitæ finis, & neſcitur quando venturus ſit. Ait ergo confeſtim: ⌊Ecce venio ſicut fur.⌋ Malus ſeruus dicit in corde ſuo, moram facit dominus venire. Dominus autem dicit: Ecce adſum, cito venio: additq;, ſicut fur, videlicet negligentibus & dormientibus formidandus. Furis nanq; ſimilitudinem ipſe ſibi adhibere dignatus eſt, dum præmiſſo ſeruis ſuis præcepit vt vigilent,
Luc. 12. quia neſcitis, inquiens, qua hora filius hominis venturus eſt, ait: Illud autem ſcitote, quoniã
Ibidem. ſi ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtiq; & non fineret perfodi domũ ſuã. Eadem intentione vel cauſa qua illic dicit: Sint lumbi veſtri pręcincti, beati ſerui illi quos cũ venerit dominus inuenerit vigilantes, continuo & hic ſubiungit: ⌊Beatus q̃ vigilat & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.⌋ Hoc propter magnũ diem ſuum omnipotens intulit, quia præmiſſum erat congregari reges terræ in pręlium ad diem magnum omnipotentis. Sequit: ⌊Et congregauit illos in prælium in loco q̃ vocatur Hebraice Hermagedon.⌋ Quos illos congregauit? Vtiq; reges, q̃a de regibus congregatio iſta ſcribi cœpta eſt. Sunt autem hic diuerſi imo oppoſiti & contrarĩi reges. Nã de bonis regibus præmiſſum fuerat, vt pararetur via regibus ab ortu ſolis: de malis vero ſubiunctũ, & procedẽt ad reges totius terrę cõgregare illos in p̃lium. Quos ergo regũ iſtor̃ congregauit in loco q̃ vocatur Hebraice Hermagedon, vel quis cõgregauit tali illos in loco? Non em̃ ſingularem aliquam p̃miſerat, neq; aperte diſtinguit quos malos an bonos cõgregauerit. ¶Ergo dicere licet, quia malor̃ & bonor̃ congregatio hic illa præſignata eſt, de qua non ignoramus, q̃a cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, tunc congregabuntur ante eum non ſolum reges, ſed etiam oẽs gentes. Illic in prælium mirabile congregabunt̃, quia videlicet illic p̃lĩ malor̃ & bonor̃ mirabilis & horrendus finis ſtatutus eſt. Ille ſtatus recte deſignatur hoc noĩe, quod hic ponitur Hermagedon. Interpretatur enim conſurrectio in priora, ſiue mons globoſus. Congregationem ergo illam recte ſignificat, vbi & ſancti reges qui venerunt ab ortu ſolis in priora conſurgent, & ad iudicandum ſedebunt, & mali reges tanq̃
Supra 11. mons globoſus tollentur cum diabolo ſuo principe, quia tunc reuera dicet̃ monti huic, tollere & mittere non iam in mare, ſed in profundum gehennæ. ⌊Et ſeptimus effudit phyalã ſuã in aerem: Et exiuit vox magna de templo à throno dicens: Factum eſt.⌋ Et illic vbi ſeptimus angelus tuba cecinit, factæ ſunt voces magnæ in cœlo dicentes: Factum eſt regnum mundi huius dñi noſtri & Chr̃i eius. Itaq; & hic cum dr̃, factum eſt, idem intelligẽdum eſt, .ſ. regnum dñi noſtri & Chriſti eius,, illa tr̃i cum diſcretione, vt plus iracundiæ dei viuentis in hac ſeptima phyala, quam in illa ſeptima tuba perpendamus. Iſtæ nãq; plagæ nouiſſimæ ſunt, illæ autem primæ: quæ in eo diſcernuntur, q̃ illæ viſibilium, iſtæ inuiſibilium diuerſitates diſtinctionesq; ſunt malor̃. Ergo in illa ſeptima tuba viſibilis cõflagratio vniuerſi mundi huius, in iſta ſeptima phyala recte illa plenitudo damnationis intelligitur, qua dæmones puniendi ſunt, q̃ nunc per iſtum aerem de cœlo proiecti vagant̃. Nam hoc eſt q̃d dicit: ⌊Et ſeptimus effudit phyalam ſuam in aerem.⌋ i. ſuper cateruas ſiue poteſtates aereas. Et recte in illos phyala effunditur ſeptima, quia videlicet quicquid malor̃ præcedentibus ſex phyalis vindicatur, in ipſos redundat, qui malor̃ eorundem incentores ſunt. Vnde & principatus, &
Ephe. 6. poteſtates, & rectores mundi huius, tenebrarum harum, ab Apl̃o vocantur. Cum igitur dicit magna vox iſta: ⌊Factum eſt.⌋ Idem eſt, ac ſi dicat: In electis regnum dei adimpletum, & in reprobis ira dei conſummata eſt, quia diabolus quoq; cum angelis ſuis in profundum inferni præcipitatus eſt. ⌊Et facta ſunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus eſt magnus qualis nunq̃ fuit, ex quo hoĩes fuerunt ſuper terram talis terrę motus ſic magnus.⌋ Non poſt illam vocem magnam dicentem, factum eſt, ſed interim dum phyalas ſuas effundunt angeli, facta ſunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus. ¶Fulgura nanq; miracula, voces teſtimonia ſcripturar̃, tonitrua comminatiões futuror̃ ſunt malor̃, q̃bus omnibus confirmauerunt ſermonẽ ſuũ angeli q̃ phyalas ſuas effuderũt. i. prædicatores q̃ iudicium dei futurum prædicare miſſi ſunt in mundũ vniuerſum. ¶Porro terræmotus qui factus eſt ſic magnus, terræmotus cordiũ noſtror̃ extitit, quæ commota ſunt audita prædica-
Pſalm. 17. tione euangeliĩ, in quo reuelatur ira dei. De hoc tali terræmotu Pſalmiſta dicit: Commota eſt & cõtremuit terra, & fundamẽta montiũ conturbata ſunt, & cõmota ſunt, q̃m̃ iratus eſt eis, &c. Talis terræmotus ſic magnus non fuit, inq̃t, ex quo hoĩes fuerunt ſuper terrã: quia, videlicet, nunq̃ ante Chr̃i aduentum factum fuerat, vt prædicatores miſſi vniuerſum cõmo-
Pſalm. 18. uerent mundũ, vt cœlis enarrantibus gloriã dei, in om̃em terrã exiuit ſonus eor̃, & in fines orbis terræ verba eorum. Terræmotus eiuſdem magnitudinem ex ſubſequentibus vult intelligi

telligi cum dicit: ⌊Et fracta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentiũ ceciderũt.⌋ Ciuitas magna hoc loco generis humani vniuersitas est. Nam ne putemus iam hic eam solam intelligi diuisionem in qua deputantur tantummodo reprobi, continuo subiungit de illa & dicit: Et Babylon magna venit in memoriam ante deum, dare illi calicem vini iræ indignationis eius. Ergo vtrunq; oportet animaduerti, & vnũquodq; suo sensu probabiliter distingui. ¶Quod vniuersitas mundi non solum vna ciuitas, verũ etiam quasi vnum atriũ vnius fortis ante aduẽtum Christi extiterit, permixtum ex electis ac reprobis, nota dñi nostri Iesu Christi autoritas hoc modo tradit: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quę possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius in quibus confidebat auferet, & spolia eius distribuet. ¶Porro q̃ hæc ciuitas ad prædicationem euangelij quo sicut istę phyalæ suimet effusione significant reuelatur ira dei, in tres partes diuidẽda esset, ipse dñs hoc modo prædixit: Nolite putare q̃ venerim pacem mittere in terram. Non enim veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Istæ sunt tres partes q̃s Lucas adhuc distinctius expressit his verbis: Putatis quia veni pacem dare in terram? Non dico vobis, sed separationẽ. Erunt em̃ ex hoc quinq; in domo vna diuisi: Tres in duos, & duo in tres diuidentur. Pater in filium, & filius in patrem suum: mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nurum, & nurus in socrũ suam. Notandum quia duo sunt, s. pater & mater, i. vir & vxor, in quos tres diuiduntur: ipsi autem duo, s. vir & vxor, contra se nequaq̃ propter euangelium diuiduntur. Neq; euangelij causa, imo nulla, nisi sola fornicatiõis causa viro ab vxore, vel vxori & viro discedere cõceditur. Igitur phyalis effusis iracundiæ dei ciuitas magna in tres partes facta est, i. reuelata per euangelium ira dei, alijs ad pœnitentiam confugientibus, alijs in impœnitẽtia remanentibus, communes hominum necessitudines, quæ naturaliter magnæ sunt, trifariam diuisæ sunt, dum sibi in via dñi non consentiunt, discedit q̃ filius à patre, filia à matre, & nurus à socru sua. His partibus factis dum isti conuertuntur & fiunt Hierusalem ciuitas dei, illi auersi permanent, vt erant, Babylon ciuitas diaboli, profecto fiunt inexcusabiles, & tunc demum peccati illorum, quo fideles persequuntur, deus recordat, vt videlicet, sicut scriptũ est: Quoniam requirens sanguinem, eorum recordatus est, non est oblitus clamorem pauperum. Sequitur ergo: ⌊Et Babylon magna venit in memoriam ante deum, dare ei calicem vini iræ indignationis eius.⌋ Sententiam damnationis appellat calicem vini, addendo irę & indignationis: videlicet ad distantiam boni & pręclari calicis, de quo in Psalmo deus dicit: Et calix meus inebriãs q̃ præclarus est. Deniq; sicut calix ille gratiæ feliciter, sic econtra iste calix irę infeliciter inebriat, vt ciuitas diaboli æterna sopiatur stultitia, sicut dicit Eccẽs, qa nec opus, nec ratio, nec sapiẽtia, nec sciẽtia sunt apud inferos q̃ tu ꝓperas. Causam adhuc maiorẽ reddit cur ciuitas illa talem in memoriam ante deum venerit. Ait enim: ⌊Et omnis insula fugit & montes non sunt inuenti.⌋ Idem nanq; est ac si diceret: Et in eo ciuitas illa memoriã sui in malum suum suscitauit: quia persecutiones tanq̃ fluctus maris fugientes serui dei absconderunt se in remotis locis, sicut & de antiquioribus sanctis Paulus congemiscẽdo dicit: Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. In solitudinibus errantes, in montibus & in speluncis, & in cauernis terrę. Deniq; per insulas, ecclesias: per montes sanctos eminẽtiores, significari in scripturis vsitatum est. Nunquid per ipsam sanctorum fugam euangelij prædicatio conticuit? Non vtiq; imo magis inualuit. Sequitur ergo: ⌊Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines.⌋ Et est sensus: Quanto maiores sancti persecutiones passi sunt, tanto magis prædicauerunt, & iram dei de cœlo super omnem impietatem hominum reuelauerũt. Hæc erat grando magna, inquit, sicut talentum: quo dicto significat vnicuiq; reddi quod meretur, quasi ad pondus secũdum peccati sui modum. At illi qui eiusmodi sunt homines impij, & rebelles iustitiæ & veritatis, quanto plus arguuntur tãto deteriores fiunt, imo interdum verbo quoq; resistunt & contradicunt & maledicũt. Sequitur ergo: ⌊Et blasphemauerunt homines deũ propter plagam grandinis, quoniã magna facta est vehementer.⌋ Quod est dicere: Et conuerterunt se ad blasphemias impij, propter insuperabilem constantiã prędicationis, & quia ratione non poterant defendi, fœuierunt maledictis, quia tantus erat in illis spiritus sapientiæ & fortitudinis, vt nullo modo possent exuperari. Tales primum sunt Iudæi, de q̃bus in Actibus apostolorum Lucas dicit: Cum venissent ad Macedoniam Sylas & Timothe⁹, instabat verbo Paulus testificans Iudæis esse Christum Iesum. Contradicẽtibus autem eis & blasphemantibus, excutiẽs vestimenta sua dixit eis: Sanguis vester super caput vr̃m. Mundus ego ex hoc ad gentes vadam

Lucæ. 11

Matth. 10

Lucę. 12.

Matt. 5. 19

Psalm. 9

Psalm. 22

Eccẽs. 9

Hebr. 11.

Deut. 25

Actor. 18

LIBRI NONI FINIS.

RVPERTI

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER X.

DEHINC per imagines congruas dictaq; conuenientia demonstratur ſpūs pietatis, quid erga electos ſuos operetur aut operaturus ſit. Eſt em̄ opus ſiue officiū ſpiritus ſancti, ſecundū hoc ip̄m nomen q̄d eſt ſpūs pietatis, ſanctos oēs in hoc ſeculo peregrinantes, & perſecutiones pie viuendo patientes, conſolari: vt non fatigarentur aduerſis, neq; æmulent in malignantibus, dū faciendo iniquitatem eleuant & exaltant in gloria huius mundi, & cupitis fruuntur diuitijs. Hoc aūt in ſcripturæ huius parte iſta quā nunc ingredimur duobus agit modis. Primo nanq; demonſtrat cito auferēdam eſſe malignorum vim q̄ ſanctos perſequuntur: deinde ſucceſſurā fore gloriam regni dei, in q̄ deus à ſanctis ſuis frequens alleluia dicētibus, æterna cū exultatione laudabitur. Igit ſicut in præcedentiū ſeptē phyalarū effuſione recte ſp̄m ſcientiæ p̄dicari aīaduertimus, ita in iſtis ſpiritū pietatis per opera ſua cōmendari, non dubitamus, qui illū in ſæpe memorato propheticæ lectionis ordine ſequit. Iſte nanq; ſextus eſt ſeptem ſpirituū, à quibus gratia mandat eccleſiis in capite libri huius. Ait: ⌊Et venit vnus de ſeptē angelis qui habebant ſeptem phialas, & locutus eſt mecū dicens: Veni oſtendā tibi damnationē meretricis magnę, quæ ſedit ſuper aquas multas, cum qua fornicati ſunt reges terræ, & inebriati ſunt qui inhabitant terrā, de vino *fornicationis eius.⌋ Vnus iſte de ſeptem angelis ſeptē phyalas habentibus, vnā fidē & vnū ſignificat ſpiritū qui in eis loquit. Oēs quippe angeli iſti, i. oēs ſcriptores ſiue ſcriptutarū tractatores q̄s eccleſia ſancta recipit, idē dicunt, idē ſapiunt, & ſchiſmata in eis non ſunt. Porro Iohānes qui vnū illū ad ſe veniſſe, ſecūq; locutū eſſe dicit tot & tanta verba cōſolationis, hoc loco ſanctorū oīm in ſua p̄ſona typū gerit, q̄cunq; in hoc ſeculo peregrinātes meruerūt vel merent p cōſolationē ſcripturarū beata ſpe confortari. Nā hic idē Iohannes q̄n hæc vidit, particeps eorū factus erat in tribulatione, quippe qui in Pathmos inſula exulabat, propter euangeliū illuc miſſus à Domitiano Cæſare, & iccirco cōmunes eorum conſolationes, ppria meruit experiri viſione. ⌊Veni, inqt, oſtendā tibi damnationē meretricis magnæ.⌋ Ac ſi dicat: O tu quiſquis es æternæ inquiſitor ciuitatis vel patriæ, cuius rex vnus eſt. i. qui condidit illam deus, quid tantis cum ſuſpirijs proſpectas feſtinantem proceſſum terrenæ patriæ vel ciuitatis diaboli, quæ paululum remorante regno vnius regis dei, regnare feſtinat, multorū regum quaſi multorū hydra capitum, & quaſi multorū concubitorū meretrix? Ne doleas aut fatigeris animo, quaſi pro magna felicitate eius iam regnātis & inſultantis exilio tuo. Veni & ego oſtendā tibi damnationē eius q̄ ſibi magna videt: ⌊Pro eo q̄d ſedet ſup aquas multas.⌋ Vere em̄ ſedet hæc meretrix ſuper aquas multas, quia multæ ſunt gentes, ſuper quas regnat cupiditas. Deniq; hoc loco aquæ, populi ſiue gentes ſunt. Sic enim paulo inferius aperit angelus Iohanni: Aquas, inquit, quas vidiſti vbi meretrix ſedet, populi ſunt, & gentes, & linguæ. Quia ergo ſedet hæc meretrix ſuper aquas multas. i. quia multi ſunt populi vel gentes quibus dominatur cupiditas, ideo cum dixiſſet, oſtendā tibi damnationem meretricis, addidit, magnæ: ſed profecto talis magnitudo eius fallax eſt, qa nō ſtat. ¶ Neq; enim fruſtra gentes vel populos hic ſignificari placuit per aquas. Fluunt nanq; gentes per carnis generationem, & defluūt ab ortu ſuo vſq; ad mortis occaſum, & nunq̄ ad certum locum in quo ſolidentur & ſtent perueniūt. i. ad deum. Magna meretrix non tamē vera magnitudine, ſed ſua æſtimatione. Cauſam reddit cur eam meretricem dixerit, dū cōtinuo ſubiungit: ⌊Cū qua fornicati ſunt reges terræ.⌋ Vera nanq; & magna fornicatio eſt, creaturæ rationalis. i. hominis, elōgare ſe à deo, & adhærere mundanę cupiditati. Hinc em̄ Pſalmiſta cum dixiſſet, quia ecce qui elongant ſe à te, peribunt, continuo ſubiunxit: Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Hoc maxime reges terræ fecerunt, quorū cupiditati ad regnandum nulla ſuffecerunt ſpatia terrarum, quinimo & pro dilatandis terminis ſuis cædes hominum innumerabiles perpetrauerunt. Taliter fornicantes in eam quoq; amentiam deuenerunt, vt perdita rationis dignitate, homines dæmonia per varias ſimulacrorum ſpecies colerent, & ad colendū ea ſubditos ſibi populos compellerent. Bene ergo cum dixiſſet, cū qua fornicati ſunt reges terræ, continuo ſubiunxit: ⌊Et inebriati ſunt qui habitant terrā de vino proſtitutionis eius.⌋ Fornicando nāq; cū mundi huius cupiditate inebriati ſunt. i. ſicut hi q̄ inebriantur vino, virtutē diſcretionis perdunt, & cūcta abſq; rōne dicunt & faciunt: ita illi

CAP. XVII

z. Timo. 3.

Proſtitutionis.

Pſal. 72

in illi per cupiditatē penitus ad terram incuruati, reſpicere non potuernnt veram diuinitatem habentem in cœlis, & virtutem diuinitatis ſomniauerunt eſſe in idolis ſuis. Veni, inqt, & damnationem meretricis huius oſtendam tibi. Cum dicit, veni: intelligere debemus electam aiam quaſi intus vocari, vt non euageť, & ipſa foras poſt concupiſcentiā carnis & concupiſcentiam oculorum, ſed colligat ſe intus ad ſecretum contemplationis, vbi poſſit ea quę ſunt, & quæ poſt futura ſunt penſare diligenter penes ſe cum iudicio rationis. Nam hoc eſt quod ſequitur: ⌊ Et abſtulit me in deſertum in ſpū. ⌋ Deſertum nanq; propter ſuimet ſolitudinem ſignificat hoc loco ſolitariæ mentis remotionem, cum ſeſe remouet à tumultibus curarum propter indagandam dei veritatem. Vnde bene cum dixiſſet, & abſtulit me in deſertum, addidit in ſpū: quia profecto quiſquis eiuſmodi quærit ſolitudinem, non carne ſed ſpū ducitur. Sequitur: ⌊ Et vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam plenam nominibus blaſphemiæ, habentem capita ſeptem & cornua decem. ⌋ Paulo ante is qui loquebatur meretricem ſuper aq̄s multas ſedere dixit, hic aũt eandem ſuper beſtiam coccineā ſedere dicit. Ergo ipſa multitudo aquarum, i. populorum ſiue gentium, beſtia eſt. Vere ita eſt, quia q̄ ſedet ſuper talium multitudinem aquarum mulier meretrix, i. cupiditas, agitat illam vt beſtialiter viuat. Hęc beſtia coccinea dř, qui color igneus eſt, quia videlicet cui cupiditas imperat, omnis multitudo ad cædem & ad libidinem ardens eſt. Septē huius capita, decemq; cornua quæ ſint vel fuerīt, ſuperius iam dictum eſt, vbi draco ſtetit ante mulierem quæ erat paritura, & vbi viſa eſt de mari aſcendens hæc eadem beſtia. Sed & de noībus blaſphemiæ quibus plena eſſe dř, illic iam dictum eſt. Breuiter tamen capitum eorundem, cornuum atq; nominum blaſphemiæ notitia, renouanda eſt. ¶ Sunt ſiquidem ſeptem capita, ſeptē mundi regna, quæ à tempore promiſſionis qua při noſtro Abrahæ ſemen benedictionis Chřs repromiſſus eſt, fidem ſeminis eiuſdem impugnauerunt, eamq; extinguere contenderunt, impugnādo fidelem populum, ſ. regnum Aegyptiorum, regnum Iſraelitarum carnalium, regnū Babyloniorum, regnum Perſarum atq; Medorum, regnum Macedonum, regnum Romanorum, & regnum Antichři quod erit vltimum. Hæc ſeptem mūdi regna ſeptem capita beſtiæ ſunt. ¶ Porro decem cornua ſeptem capitum, decem reges intelliguntur eorundem ſeptem regnorum. Nam vnum ex illis regnis, ſ. regnum Macedonum, quod viuente Alexandro magno, non habebat niſi cornu vnum, i. regem vnum eundem Alexādrum, mortuo illo in quatuor ventos cœli diuiſum eſt, & cœpit vnum regnum reges habere q̄tuor, atq; hoc modo fiunt cornua decem, i. reges decem. ¶ Noīa vero blaſphemiæ, noīa vſurpatæ diuinitatis fuerunt, qa videlicet regibus ſuis adulando regna mundi ſiue gentes, deos illos haberi voluerunt, maximeq; defunctos in cœlum falſis laudibus extulerūt. Super huiuſmodi beſtiam vidi, inquit, mulierem ſedētem, i. cupiditatem, oīmq; vitiox̄ corruptelā regnantē. ⌊ Et mulier erat circundata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis: habens poculū aureū in manu ſua, plenū abominationū & immunditiæ fornicationis eius: & in fronte eius nomen ſcriptū, myſteriū: Babylon magna, mř fornicationū, & abominationum terræ. Et vidi mulierē ebriā de ſanguine ſanctox̄, & de ſanguine ſanctox̄ martyrx̄ Ieſu. ⌋ Viſurus damnationem mulieris ſiue meretricis iuxta ſponſionem dicentis angeli: Veni oſtendā tibi damnationē meretricis magnæ, quę ſedet ſuper aquas multas, prius eiuſdem damnationis teſtatur ſe vidiſſe cauſas. ¶ Earum prima eſt quod profeſſionē publicam ſuſcepit fornicationum & abominationum terręe. Nam cum dř, & in fronte eius nomen ſcriptū, myſteriū: Babylon magna, mater fornicationū & abominationū, nimirx̄ publicæ profeſſionis arguitur, videlicet quod non vtcunq; ciuitas diaboli peccet aut fornicetur, verx̄ ita vt in ipſis peccatis & fornicationibus ſuis glorietur. Secunda damnationis eius cauſa eſt, q; ſanguinē non conſentientiū ſibi ſanctox̄ fudit, Nam hoc eſt quod de viſione ſua repetens: & vidi, inquit, mulierē ebriam de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum Ieſu. Duas igit damnationis eius cauſas hic præſcriptas diligentius intueamur. ⌊ Et mulier erat, inquit, circundata purpura & coccino. ⌋ Purpura regius eſt amictus, cunctamq; regnorum ſiue regū huius mundi aulicam poteſtatem ſiue ſuperbiā deſignat. Quis porro neſciat quod regiā poteſtatem pene ſemper comitata ſit homicidalis crudelitas? Pleni ſunt libri imo ſatiata iam ſunt theatra orbis terrarx̄ regum tragœdiis, qui ob cupiditatē regnandi non ſolum in exteros arma tulerunt, verum etiā in cognatos vel fratres, aut etiam parentes, ne participes aut æmulos regni paterentur, ferrū crudele tranſegerunt. ¶ Recte ergo cū purpura ſociat coccinū, dicendo, & mulier erat circundata purpura & coccino, quia profecto purpurā regnorum ſemp comitata eſt ignea crudelitas homicidiorum. Et pulchre dicitur quia circundata erat purpura: quo nimirum dicto vigilāter audientibus ad animum reuocat, quāta in regali habitu ſuperborx̄ ſit vanitas. Extrinſecus nanq; pulchris quidē ſpeciebus colorari poſſunt, quarx̄ vel optima videtur regia purpura, ſed intrinſecus vel ſubtus eandē purpurā non ſolummodo propter fluxā libidinē vlceroſa, verū etiā pec accidentiū morborū genera diuerſa

1. Iohan. 2

Supra li. 9.

Gene. 22.

Daniel. 8.

Esa. 14

Babylon

uersa, misera & tabida non minus regũ q̃ rusticorũ sunt mortalia corpora. Sequitur adhuc: ⌊Et inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis. ⌋Omnes istę sunt diuitiæ mulieris, oẽs isti sunt fructus humanæ cupiditatis falsæ & fallentis. Quærit enim extra se humana p̃sumptio non suã pulchritudinem, & alienũ quasi suum affectat fulgorẽ, dũ non valẽs mutare naturam suam quin ipsa sit lutũ, rutilum sibimet circundat aurum, lapidesq; pretiosos, & margaritas, vt interdum scabie squalens & lepra lurida, desuper talibus instrumentis ad se non pertinentibus superbissime niteat. Est autem etiam in hoc nonnunq̃ rõnabili electorũ intẽtioni permolesta, eorumq; mentes mutiplici tentatione fatigat. Sequit ergo: ⌊Habẽs poculum aureum in manu sua, plenũ abominationũ & immunditiæ fornicationis eius. ⌋Ad qd enim poculũ habere in manu dr̃, nisi vt propinet & potionem suam offerat cunctis præteruntibus? Quæ aũt est potio eius, nisi error & obliuio qua recedit à deo sensus hominis victor̃ delibutus illecebris? Poculum ergo mulier habere dr̃ in manu sua plenum abominationum & immunditiæ fornicationis suæ: qui nimirũ totus cupiditatis fructus siue effectus est, subuertere hominem rationalẽ, sensumq; eius funditus obruere, vt à deo viuo & vero mente fornicetur & corpore, traditus in anima idololatriæ, subditus in corpore omni immũditiæ & cunctis passionibus ignominiæ. ¶Et notanda pessimæ intentionis instantia: qa vt magis alliciat & citius decipiat, non ligneum aut æneum, sed aureum dr̃ habere poculũ in manu sua. Tale nimirum poculũ tunc mulier ista corripuit, quando ad seducendos facilius oculos hominum cupidinosos atq; ambitiosos non solum lapidea siue lignea, verum etiam aurea statuerunt reges mundi simulacra, quæ colere nimirũ abominationum summa totiusq; immunditiæ & fornicationis principium erat. Exempli gr̃a: Quando Hieroboã non ligneos aut lapideos, sed aureos fecit vitulos, quor̃ alter̃ posuit in Bethel, & alter̃ in Dan: tunc nimirum mulier poculum habuit aureum in manu sua, plenum abominationum & immunditiæ fornicationis eius: qa regnandi cupiditas quæ nimia sedebat super hominem illũ, per auri pulchritudinem populares decepit oculos, vt biberẽt fornicationẽ dicentis: Isti sunt dii tui Israel q te eduxerunt de Aegypto, vt fornicarent à deo suo, & recederẽt à domo Dauid, & à templo dñi quod erat in Hierosolymis: *maxime quia apud tales deos licebat illis edere & fornicari, polluere & pollui, & cunctis abominationibus atq; immunditijs afficere corpora sua in semetipsis. Eiusmodi contumelias non saltem in occulto gentes exercebãt, verum* quod deterius est, publice & passim gloriabundi frequentabant. Vnde & de quodã Iudaicæ gentis hoie sacrilego, in libro Machabæorum scriptum est: quia secundum exemplum gentium ausus est gymnasium & ephœbian in Hierosolymis *constituere, & optimos quosque* ephœbor̃ in lupanaribus ponere. Sequitur ergo: ⌊Et in fronte eius nomen scriptũ, mysterium: Babylon magna, mr̃ fornicationum & abominationum terræ. ⌋*Nam idem est ac si dicas: Quia ciues ciuitatis diaboli non saltem abscondunt opera suæ turpitudinis, imo lætãtur* cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Deniq; in frõte nomen scriptum, qd est Babylon, habere, quid est, nisi opa confusionis publica testari professione? Hinc prostitutæ Iudææ p̃ prophetam exprobrando deus dicit: Frons mulieris meretricis facta est tibi, & erubescere noluisti. Recte ergo mulier hæc in fronte sua nomen scriptum habere dr̃, Babylon magna, mr̃ fornicationum & abominationũ terræ: qa ipsa est corpus siue vniuersitas impiorum, q fornicationes atq; abominationes adinuenerunt, & frontosi in ipsis adiuuentionibus suis incedunt de qualibus item scriptum est: Pctm̃ suum sicut Sodoma p̃dicauerunt nec absconderunt. Sed cũ ita sit & taliter habeat in fronte sua scriptũ, sęq; in rebus pessimis magnificet, dicatq; quod sit Babylon magna, magnificando fornicationes suas: quõ ipsum in ꝓpatulo scriptum dr̃ vel est mysterium? Sic enim ait: Et in fronte eius scriptum mysterium. Ergo vel ironice dictum, vel iccirco quia oẽm fornicationis actum, in q̃ meretrix ista gloriat, ipsa natura vult esse mysterium, i. secretum: & licet meretricia procacitas prædicet, naturalis tamen pudor contendit fieri occultum. Hæc, vt iam supra dictũ est, prima demonstrãdæ dãnationis causa est. Sequit, causam edicens aliam: ⌊Et vidi mulierẽ ebriã de sanguine sanctorum, & de sanguine martyr̃ Iesu. ⌋Viderat iam iam meretricis huius habitum eiusmodi: qui etsi solus esset, ad damnationẽ eius sufficere poterat. At illa non contenta, talem se esse qualem p̃missa descriptio denotat, adiecit hoc aliud malũ, vt sanguinem funderet sanctorum, eo quod videret illos non esse consentientes immunditijs fornicationum suarũ. Recte igitur repetitum visionis verbum interposuit dicendo, & vidi: quia non quidem aliã mulierem siue meretricem, sed eiusdem aliam iniquitatem vidit. ¶Notandum p̃terea quia distinctionem fecit sanctor̃ & martyr̃ Iesu, dicendo: de sanguine sanctor̃, & de sanguine martyr̃ Iesu: illos ꝓprie nuncupans martyres Iesu, qs eadem meretrix occidit pro confessione nois Iesu post aduentũ ipsius. Cũ ergo dicit, de sanguine sanctor̃: subaudiendũ est, prophetar̃, & alior̃ qui occisi fuerunt propter testamẽtum dei, anteq̃ in carne veniret Christus Iesus: & cum subiungit, & de sanguine martyr̃ Iesu, illi manifeste designantur, qui, vt iam dictum

ctum est, interfecti sunt p̃ testimonio vel confessione noīs huius, quod est Iesus. ¶Proinde constat, quia prima & p̃cipua meretricis huius portio gens Israelitica extitit, q̃ sanctos prophetas occidit. Vnde & merito noīa sortitur muliebria, & fornicata fuisse conuincitur cum regibus, de qualibus hic in dānatione meretricis huiꝰ supra scriptum est, cum qua fornicati sunt reges terræ. Ait em̃ dñs per prophetā: Fili hoīs, duæ mulieres, filiæ matris vnius fuerūt & fornicatæ sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt. Ibi subacta sunt vbera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis eaꝝ. Noīa earum Oolla maior siue senior, & Oolla soror eius, & habui eas siue factæ sunt mihi, & pepererunt filios & filias. ¶Et noīa earū Samaria Oolla, Hierusalē Ooliba. Fornicata est igit̃ Oolla super me, & insaniuit siue abijt ad amatores suos in Assyrios, q̃ appropinquabāt ei, vestitos hyacinthinis, p̃rīcipes & magistratus, iuuenes cupidinis siue electos vniuersos, eq̃tes ascēsores equoꝝ, & dedit fornicatiōes suas sup eos, electos filios Assyrioꝝ vniuersos, & oīm super quos insaniuit, immunditijs siue adinuentionibus suis polluta est, insup & fornicationes suas, q̃s habuerat in Aegypto nō reliquit. Nam & illi dormierant cum ea in adolescentia eius, & confregerāt vbera pubertatis illius, siue & ipsi deuirginauerant eā, & effuderant fornicationē suā super illam. Adeo carnalis Israel à noīe vel corpore meretricis huius quæ hic dr̃ Babylon non excipit̃, vt taliter cum diuina autoritate cum mulieribus & meretricijs denotetur noībus, & fœmineis arguat̃ insanisse libidinibus. Nam nomina, inquit, eaꝝ Samaria Oolla, & Hierusalem Ooliba. ¶Quod q̃ recte dicatur facile aduertis, si recolas q̃a mulier Iezabel in Samaria, & filia eius Athalia in saniuit in Hierusalem, agendo vt Israel & Iudas fornicaret̃ cum Baal, & occidendo sanctos prophetas. ¶Igitur mulier ebria de sanguine sanctorum gens quoq; Israelitica est, sicut & cæteræ, imo plusquam cæteræ gentes, quia fudit sanguinem sanctorum, imo quia fudit sanguinem Christi sancti sanctorum, & inde ebria est: q̃a non intelligit neq; videt, & ratio vel sensus veritatis illi non est, imo cunctis erroꝝ retibus p̃ ebrietate illaqueata est, cōpleta prophetia quæ diuinæ concedendo iustitiæ, cum p̃misisset: Et dederunt in escā meā fel, & in siti mea potauerunt me aceto, continuo subiunxit: Fiat mēsa eoꝝ coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum. Obscurentur oculi eorū *ne videant, & dorsum eorum semp* incurua. ¶Martyrum quoq; Iesu, i. eorum qui receperunt siue perhibuerunt testimoniū Iesu credendo euangelio eius, sanguinem prior ipsa fudit, quia Stephanū protomartyrem ip̃a lapidauit, & Iacobum fratrem Iohannis ad placitum eiꝰ Herodes gladio occidit, cæterosq; tūc temporis testes Iesu flagellauit in synagogis suis, & de ciuitate in ciuitatem p̃secuta est. Hæc iccirco dicta sint, vt non dubium sit, aut excusari carnalis Iudaismus possit, quin illiꝰ Babylonis magnæ ciuitatis, imo sicut hic scriptum est magnæ meretricis, cuius prima fundamēta posuit Caīn, q̃ iustum fratrem suum occidit, prima vel p̃cipua portio sit. Seq̃tur: ⌊Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna.⌋ Admiratio hæc cordis imperfecti est. Neq; enim cor perfectum purpuram, coccinum q̃, aurū, lapides q̃ pretiosos & margaritas meretricis multum admiratur aut magnipendit. Num ergo Iohānes iste cordis erat imperfecti? Non vtiq;, sed imperfectorum formam in semetipso gerit. Sic magnus & sanctus ꝓpheta Dauid non suo sensu, sed in eoꝝ persona q̃ sunt cordis imperfecti, talem qualis ista est admirationē, exprimit cum dicit: Mei aūt pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns. Nimiꝝ hæc & cætera q̃ sequuntur, non suo, sed alioꝝ qui adhuc infirmant̃ sensu dicit, q̃ adhuc tentant̃ & suspirant post vanitates seculi, videntes se tota die flagellari, peccatores aūt prosperari & pacē habere in voluptatibus suis. Nam suo sensu p̃miserat: Quàm bonus Israel deus his qui recto sunt corde. Ita ergo & Iohannes iste in persona eoꝝ qui adhuc infirmo corde nitorem magnæ meretricis respexerunt, cū ipsi tribularent̃, magna sese admiratione admiratum fuisse, testatur, q̃a vere suo sensu nequaq̃ talia mirari dignaretur. ¶Porro electis dei quicunq; meretricem illā per infirmitatem admirantur siue admirati sunt, consolatio non defuit aut deesse poterit spiritus sancti suggerentis eis, q̃d non debuerint aut debeant super ea admirari, quod q̃ illa nihil dignum habeat quod quasi p̃ felicitate admirandū sit. Sequitur ergo: ⌊Et dixit mihi angelus: Quare miraris? Ego tibi dicam sacramētum mulieris & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem & cornua decē. Bestia quam vidisti fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit. Et mirabuntur inhabitantes terram, quorum noīa non sunt scripta in libro vitæ à constitutione mundi, videntes bestiā quæ erat & non est.⌋ Hic sermo angeli non dignam admirationem redarguentis, forma est vniuersæ veritatis, quæ nos in sanctis instruit scripturis, non debere nos attendere ea quæ videntur, sed quæ non videnť: quia quæ videntur temporalia sunt, quæ aūt non videnť, æterna sunt. Exempli gr̃a, cū dicit: Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem: quoniam tanquam fœnū velociter arescent, & quemadmodū olera herbarū cito decident, & cætera. Ait ergo: Quare miraris? ac si dicat: Tu qui æterna cognoscis & æterna speras, quare zelaris, quæ mouentur pe

Ezech. 23.

Psalm. 68.

Act. 7.
Act. 12.
Act. 14.

Psalm. 72.

2. Cor. 4.

Psalm. 36.

tur pedes tui videndo talem. i. non verã ſed phantaſticã pulchritudinẽ meretricis? Simulq; vt ſupra præmiſerat, dicens: Veni, oſtendam tibi damnationem meretricis magnæ quæ ſedet ſuper aquas multas, ingreditur ad conſolandum eos de quorum ſanguine illa ſeſe inebriare non definit, & dicit: ⌊Ego tibi dicam ſacramentum mulieris & beſtiæ quæ portat eã.⌋ Sacramentum hoc. i. ſecretum, malum illius eſt, quod nunc ab oculis eius abſconditum eſt, dum in purpura & coccino, auroq; & lapidibus pretioſis & margaritis nitet & fulget. Neq; nunc interim credit aut ſcire vult, quod mali quippiã ſibi euenire poſſit, ſed dicit: Sedeo regina, & vidua non ſum, & ignorabo ſterilitatem: Sacramentum ergo, id eſt, ſecretum eſt, quod illi futurum eſt damnationis iudicium, & hoc iccirco ſanctis & prophetis reuelatur, quorum nunc Iohannes typum gerit, vt conſolent in deo, nec moueantur pedes eorum aut zelentur pacẽ, vt iam dictum eſt, peccatores videndo. Vnde & hoc nõ prætereundum: quia tunc maxime cœpit eiuſdem mulieris ſiue beſtiæ dcmnatio reuelari, quãdo in captiuitatem Babylonicam ductus eſt populus dei, vt non mouerentur à ſpe ſua ciues tardãtis regni dei, videntes properãtem & quaſi matutinam gloriam regni huius mundi, ſub quo tenebantur captiui. Tunc enim Daniel huiuſmodi viſiões rerumq; imagines vidit, quemadmodum inter cætera dicit: Et vidi quoniam interfecta eſſet beſtia, & periſſet corpus eius & tradita eſſet igni ad comburendum. Aliter quoq; ſacramentum mulieris & beſtiæ, quæ portat eã, ſignificatio eius poteſt intelligi, vt quod ait: Ego dicam tibi ſacramentum mulieris & beſtiæ quę portat eam, quæ habet capita ſeptem & cornua decem, idem ſit ac ſi dicat: Ego tibi dicam quid ſignificent beſtiæ capita ſeptem & cornua decem. Sequitur enim: ⌊Beſtia quam vidiſti, fuit & non eſt, & aſcenſura eſt de abyſſo, & in interitum ibit.⌋ Magnifice conſolentur captiui filij Sion, quãtumcunque tyrãnizet captiuãdo illos crudelis & beſtialis Babylon quia beſtia quam vidiſti, inquit, fuit & non eſt. At vero deus in quo vos ſpem veſtrã poſuiſtis o captiui & peregrini, erat, & eſt, & venturus eſt. Sic enim pro hac eadem intentione in initio libri huius dictum eſt: Gratia vobis & pax ab eo, qui eſt, & qui erat, & qui vẽturus eſt. Conſolemini igitur, quia qui pro vobis eſt deus, ſemper eſt: quæ autem contra vos eſt beſtia, fuit & non eſt. Non enim ſemper eſt, ſed omne quod agit, quod valet aut poteſt, trãſitorium eſt. Ipſa eſſe definit, dominus autem in æternum permanet. ⌊Et aſcenſura eſt, inquit, de abyſſo, & in interitum ibit.⌋ Quod idem eſt ac ſi dicat: Crudelitatis ſuæ potentiã, quæ fuit & non eſt, reſuſcitabit in Antichriſto: ſed cum ad modicum ſæuierit, in interitum ibit: quia dominus Ieſus interficiet eum ſpiritu oris ſui. Et nunc quidem hoc tantum veraciter dictum ſit quia fuit & non eſt: tunc autem dicetur, quia fuit quidem beſtia hæc & iã non eſt, nec erit. ⌊Et mirabuntur, ait, inhabitãtes terrã quorum nomina nõ ſunt ſcripta in libro vitæ à conſtitutione mundi.⌋ Quid mirabuntur illi? Nimirũ illud quod ego te nolo mirari, arguens te & dicens: quare miraris? Mirentur illi qui cœlum nõ aſpiciunt, ſed terrã ſicut corpore ita & mente inhabitant. ¶ Quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitę, i. quos deus ad vitã non prædeſtinauit à conſtitutione mũdi, videlicet quãdo deus mundum ſiue genus humanum conſtituit, quãdo creatis hoĩbus primis benedixit eis & dixit: Creſcite & multiplicamini. Quos tunc deus in libro ſuo non ſcripſit, quos tunc illa benedictione ſua naſci nõ iuſſit, vel qui ad illam non pertinent benedictionem creatoris, illi mirabuntur vt hactenus mirati ſunt beſtiam huiuſmodi. ¶ Qui nam ſunt illi? Nimirum omnes quorum cauſa vt naſcerentur peccatum extitit primæ præuaricationis, quia propter illud nati ſunt illi omnes ſuperflui, dicente ad mulierem deo: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. Illi mirabuntur & ſemper mirati ſunt magnitudinem beſtiæ, ſiue pulchritudinem meretricis, purpuram eius, coccinum eius, aurum eius, pretioſos lapides eius, margaritas eius. ⌊Videntes beſtiam quæ erat, & non eſt.⌋ In hoc iam ſtultitiæ arguuntur illi imitatores dum dicit, quæ erat & non eſt. Econtra, tu illum mirare & mirabilem prædica, qui erat, & qui eſt, & q venturus eſt. ⌊Et hic eſt ſenſus, qui habet ſapientiam.⌋ Ac ſi dicat: In his quæ vidiſti & quæ dico, ſenſus & vtilitas latet, & ille ſentit qui habet ſapientiã, id eſt, qui in ſcripturis ſanctis exercitatus eſt. ⌊Septem capita ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet, & reges ſeptem ſunt.⌋ Hoc ſuperius iam diximus, quia ſeptem capita ſeptem ſunt regna mundi nouiſſima, quorum vnum quodque ſuo tempore, ſicut ſacræ teſtatur ſcripturæ, contra regnum dei ſtetit ciuesq; eius in hoc mundo peregrinãtes, varijs tribulationibus preſſit. Primum enim Aegyptiorum regnum filios Iſrael afflixit: ſecundum regnum Iſraelitarum, iuſtos homines & prophetas domini Iezabel incipiente, occidit: tertium regnum Babyloniorum, Hieruſalem igne ſuccendit, & populum eius captiuauit, & tres pueros miſit in caminũ ignis: quartum regnum Perſarum & Medorum, inſtigante Aman ſuperbiſſimo, vniuerſum genus Iudæorum propter Mardocheum pene deleuit: quintum regnum Macedonum, per Antiochum Epiphanen, populum eundẽ crudeliter afflixit: ſub quo & Machabæi fratres, mirando ſunt martyrio coronati: ſextum regnum Romanorum, orbem terrarũq; Chriſtianorum ſanguine

Apoc. 17. Eſaiæ. 47. Dani. 7. 2. Theſſa. 2. Geneſ. 3. Exodi. 16. Exod. 5. 3. Regũ. 19. Daniel. 3. Heſter. 3. 1. Macha. 1. 2. Mach. 5.

sanguine impleuit, septimũ regnũ Antichri tanta tribulatiõe fideles tribulabit, vt si fieri potest, in errorẽ inducant etiã electi. ¶ Isti sunt septẽ montes, i. septẽ regna. Denicz regna hęc ppter superbiã ipsoz qua in altũ contra deũ tumuerũt, montes appellauit. Vnde cũ dixisset, septẽ capita, septẽ mõtes sunt, exponẽs quid dixerit, addidit: & reges septẽ sunt. Reges enim p regnis ęq pollẽter posuit, imo magis ꝓprie, qa non tã regna vel spatia terrarũ q̃ reges in crimine sunt, vt bestiæ capita dicant & sint. Et quis multi in singulis regnis p successiones regnauerint, pulchre tñ quot regna sunt tot reges posuit, qa non tam personas regnantes q̃ regias potestates numerari p̃sens causa flagitat. Sequit ergo: ⌊Quinq; ceciderũt, vnus est, & alius nondum venit. ⌋ Etem̃ qñ hæc vidit Iohannes, illa mũdi ætate iam & Aegyptius rex q filios Israel oppressit, & Israeliticus rex Achas siue Iezabel, quæ vel cui⁹ posteritas prophetas occidit, & Babylonius rex, qui populum dei captiuauit, & Persicus rex, imo q illum instigauit Aman hostis Iudęoz, & Antiochus de regno Græcoz, qui tãta tamcz nefanda gessit in illum dei ppl'm, isti qnq; ceciderãt, in inferno sepulti fuerãt. Notandum quippe quia super singulos istorum talia cœlitus iudicia facta sunt, vt si cõsideres singuloz euentũ, fateri non dubites proprie dictum esse, quia ceciderũt. Denicz rex Aegyptius cum curribus & equitibus suis in mare cecidit, sanguinem Achab linxerunt canes, & comederũt Iezabel: Nabuchodonosor de regno iectus, fœnũ vt bos comedit: Amã in patibulum suspẽsus est, Antiochus computrescens impiã miserabili obitu vitã finiuit. ¶ Quinq; ergo iã ceciderãt, & vnus est, inquit. Quis ille vnus? Nimiz rex siue impator Romanus, q tũc erat & in Chria nos sæuiebat, qñ hæc dicebant. Iã quidẽ Nero dedecorosus turpiter perierat, sed persecutio quam primus in Chrianos edixerat, tũc in Romano principatu vigebat. Quamuis multi fuerint eiusdem imperij principes, Christianorum persecutores, tñ pro vno, sicut iã dictũ est, regno vniuersitas illorum rex vnus est. ⌊ Et alius, inqt, nondum venit. ⌋ Nimiz q Antichrs erit. Vnus ille quem tunc esse dixit, & alius quem nondum venisse asserit, adduntur illis qnq; qui ceciderũt, & septẽ fiunt. Cũ dixisset, & alius nondũ venit, cõtinuo subiũxit: ⌊ Et cũ venerit oportet illum breue tempus manere. ⌋ Quare breue & non lõgum tempus oportet eum manere? Videlicet propter electos. Erunt em̃, inquit dñs, dies illi tribulatiõis tales, q̃les non fuerunt ab initio creaturæ quã condidit deus vsq; nunc, neq; fient. Et nisi breuiasset dñs dies, non fieret salua oĩs caro. Sed ꝓpter electos quos elegit, breuiauit dies. Ergo cum venerit, oportet quidem illum manere, sed tẽpus breue. Hic qa superbi & infirmi sumus, misericordia dñi cum socia veritate & terret nos de magnitudine aduersitatis, & refouet de breuitate temporis. Sequit ⌊ Et bestia quæ erat, & nõ est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum vadet. ⌋ Hoc loco bestiam, vnum bestię caput intelligi oportet, quod videlicet caput Antichrs est. Hæc, inquit, bestia & octaua est, & de septem est. ¶ Quod idem est, ac si diceret: Antichrs vnum idemcz bestiæ caput, & octauum & septimum est. Quod nimiz stare vel intelligi non posset, nisi constaret, quia in vno eodemcz Antichro duo quædã sunt pariter. Etenim ille filius perditionis simul & homo & diabolus est. Itaq; si solum quod exterius videtur in Antichristo attendas, de septem est: quia de genere vel natura cæterorum regum vel impiorum hominum est. Si autem ad id respicias quod intrinsecus latet, octauũ caput est, quia diabolus est, qui antequam ingrediatur habitaculũ illius perditi hominis, in cœlo semetipsum aduersus deum erexit, & nunc vsq; inuisibiliter superbit. ¶ Nihilominus tamen & in interitum, inquit, vadet: quia tam facile est deo mittere in interitum hominem simul & diabolum, quàm hominem simplicem vel solum, vt veraciter dicatur de vtroq;, qa fuit & non est, deus autem semper est. Sequitur: ⌊ Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum non aeceperunt: sed potestatem tãquam reges vna hora post bestiam accipiẽt. ⌋ De hoc iam superius dictum est, quia septem quidem regna sunt notissima de sanctarum serie scripturarum, quæ contra sanctos altissimi inimicitias exercuerunt: sed eorundem regnorum decem reges sunt, quia videlicet vnum ex illis regnum Macedonum post mortem Alexandri in quatuor successores eius per quatuor ventos cœli diuisum fuit, q singuli diademata sibi imposuerunt, atq; hoc modo decem reges facti sunt. ¶ Iccirco autem superius dixit, & reges septem sunt, & nunc dicit, decem reges sunt, quia tres ex illis successoribus Alexandri nihil fecisse leguntur aduersus populum dei, sed solus ille quartus qui Syriam tenuit. Ergo numero quidem decem, sed pro actu qui ad prẽsentem causam pertinet, id est, pro persecutione martyrum, tantummodo septem sunt. ¶ Cum autem pauloante dixerit, quinq; ceciderunt, & vnus est, quomodo nunc dicit, qui regnum nondum acceperunt? Videlicet mira irrisione, tanquam dicat, regnare quidem visi sunt, & regium fastum nomencz sibimet vsurpauerunt, sed veraciter nunquam regnauerũt. Neq; enim regnum illoz vere est regnum, sed solius domini est regnum. Hoc ad illud spectat quod superius arguendo dixit: Quare miraris? Nam vere reges huiusmodi non mirandi, sed miseri sunt iudicandi, qui vt regnarent tot homicidia fecerunt, nanque ceciderunt & mortui sunt, & regnum

Matth. 24.

Exod. 14.
3. Reg. vlt.
4. Reg. 9.
Daniel. 4
Hester. 7.
1. Mach. 6.

Matth. 24.

Danie. 8.

Psalm. 2.
Psalm. 101.

nondum acceperunt. ¶Sed quid? Poteſtatem, inquit, tanq̃ reges vna hora accipiẽt poſt beſtiam. Non vere regnum, ſed q̃ſi reges quandam poteſtatẽ accipient, & hoc vna hora poſt beſtiam, ac ſi dicat: Extollentiam illorum nequaq̃ regnũ voces aut vocari debere putes. Regnum nanq; diuturnitatem poteſtatis ſonat: At illi non diuturnam poteſtatẽ, ſed vna hora poteſtatem acceperunt ſiue accipient. ¶Nam iccirco tempore futuro accipient dixit, quia cum Antichr̃s venerit, eorundem regum q iam ceciderunt vires ſiue regna ad perſecutionem ſanctor̃ reparabit. Quam aũt vel qualẽ poteſtatẽ accipiẽt breuiter inſinuat cum dicit: Poſt beſtiã. Idẽ nãq; eſt ac ſi dicat: ad effundendũ ſanguinẽ ſanctor̃, q̃a poteſtas beſtiæ non vere eſt ad regnandũ, ſed ad inſaniendũ, ad ſanguinẽ effundendũ. Pulchre igit̃ & vere dictũ q̃a regnum nondum acceperunt. Sequitur: ⌊Hi vnũ conſiliũ habent, & virtutem & poteſtatem ſuã beſtiæ tradẽt. Hi cũ agno pugnabũt, & agnus vincet illos, q̃m dñs dñorũ eſt, & rex regum, & qui cum illo ſunt electi, & vocati, & fideles.⌋ Vnum, inquit, conſilium habẽt hi, ſubauditur cum Antichriſtus venerit, & breue tempus manſerit: omnes enim conſpirabũt ad conſenſum illius filij perditionis. Quid illi reges ante aduentum eiuſdem Antichr̃i? Nõne iam vnum conſilium cum venturo illo habuerunt? Nonne eandẽ intentionem? Nonne eandem voluntatem? Deniq; quo conſilio, qua intentione, qua voluntate ille ſanctos perſequet̃ cum venerit, eadem & rex Aegypti & cæteri, de quibus iam dictum eſt, ſuis quiq; temporibus afflixerunt populum dei, videlicet vt nullus memor exiſteret vnius & veri dei, & laborabat in eis & per eos diabolus irritam facere fidem p̃miſſionis, ſ. feminis, q̃d eſt Chr̃s, quem patribus deus repromiſit. Hoc fuit antiquum ſerpentis illius conſilium, q̃ primũ decepit hominem, videlicet vt nullus ſaluaretur hominum, & eodem conſilio cunctos iſtos armauit, quos iam ſæpe diximus Aegyptios, carnales Iſraelitas, Babylonios, Perſas, ſiue Medos, Macedones, ſiue reges Antiochos, Cæſares Romanos: tandemq; caput eiuſdem conſilij ſuſcitabit in illo ſæpedicto homine peccati Antichr̃o. Vere ergo vnum conſilium habẽt hi. ⌊Et virtutem, inqt, & poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.⌋ Quod idem ẽ ac ſi dicat: Illi q̃d intenderunt perficere non potuerunt aut poterunt, diabolus autem cui deſeruiunt, virtutis poteſtatis illorum hæredem faciet illum proprium hominem ſuum Antichriſtum, quaſi id quod per illos adimplere nõ valuit, ſaltem efficere poſſit per iſtum egregium. Sed q̃d? ⌊Hi cum agno pugnabunt, ait, & agnus vincet illos.⌋ Omnes iam dudũ victi ſunt ſuis quiq; temporibus, & adhuc in vno Antichriſto ſimul omnes vincentur. ¶Et pulchre cum dicere poſſet, hi cum Chr̃o pugnabunt, & Chr̃s vincet illos, maluit dicere: Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos, quia nimirum primus illorum .ſ. Aegyptius rex per immolationem agni victus eſt, vt filios Iſrael dimitteret, eosq; perſequẽs in mari rubro merſus eſt. ¶Quãuis igit̃ futuro tempore dicat: Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos, nihilominus & de præterito ante iſtum Iohannem tempore intelligendum eſt, quia cum agno pugnauerunt, & agnus vicit illos. Iohannes nanq; hic omnium illorum typum gerit, q̃ ab antiq̃ ex q̃ populus dei cœpit affligi ſub regnis ſupradictis, meruerũt diuinitus conſolari. Hoc mirabile imo laudabile & verum eſt. quia antequam agnus iſte in hunc mundum veniſſet, hi cum agno pugnauerunt, & ipſe vicit eos. ¶Vnde ſatis eleganter in propheta iubetur vocari nomen eius, velociter ſpolia detrahe, cito p̃dare: ſiue, accelera ſpolia detrahere, feſtina p̃dari. Quare? Quia, inquit, anteq̃ ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorum. Quod idem eſt ac ſi diceret: Puer iſte q ſaluator eſt, anteq̃ naſcendo veniat in hunc mundum, ſciens ſiue expertus matrem vtiq; virginẽ, & Ioſeph patrem optimũ, ipſe liberabit Iſrael de manu inimicor̃ ſuor̃. ¶Mira acceleratio, miranda feſtinatio, vt nondum natus puer ipſe promiſſionem ſuę natiuitatis habentem ſiue expectantem pp̃lm liberet. Hoc tñ ita verum eſt, vt qui iſtud non credit, fidelis non ſit. Oportet enim credere quia priuſquam naſceret̃ iſte puer ex matre, deus omnipotens erat cum patre. Vnde cum dixiſſet: Et agnus vincet illos, continuo ſubiunxit: ⌊Quoniã dñs dñorum eſt, & rex regum.⌋ Nonne antequam naſceretur Babylonios quoq; & Perſas ſiue Medos atq; Macedones, qui contra ſe. i. contra ſuos ſui venturi fidem habentes pugnauerunt, eosq; captiuos tenuerunt, iſte vicit? Quid em̃ aliud Nabuchodonozor regi ſiue prophetæ Danieli demonſtratur, quando lapis abſciſus ſine manibus percuſſit ſtatuam grandem, & contrita ſunt pariter aurum, argentum, æs & ferrum? Quid, inquam, niſi quia Chr̃s qui eſt, vt dr̃ agnus, priuſquam naſceretur, miranda, ſicut iam dictum eſt, feſtinatione vincere feſtinabat, ſuosq; electos ſub illis regnis captiuos ſupra id quod poterant ſuſtinere, tentari non finebat? Qui enim poſtquam de virgine natus eſt, ferrum, quod erat Romanũ imperium, euangelicæ prædicationis verbo tandem vicit & fregit, ipſe priuſquam naſceretur, aurum, argentum, id eſt, regna magna & fortia: Babylonicum, Perſicum & Macedonicum contriuit, præeunte verbo propheticæ veritatis. Exempli gratia. De Antiocho Epiphane Daniel prædixerat: Et ſine manu conteretur, & ita factum eſt. Diuinitus quippe percuſſus

inuiſibili

inuisibili & insanabili plaga computruit, miseramq; vitã misere, vt dignus erat, finiuit. Igit & agnus, inqt, vincet illos: quippe qui & prius q̃ nasceret, vicit primos. Vnde nõ dubitatur, quin vincat & residuos. ¶ Victoriæ eus participes sunt sancti siue electi eius: ipsis enim laborantibus, adiuuando vincit agnus. Iccirco addidit: ⌊Et qui cum illo sunt electi & vocati, & fideles.⌋ Isti deniq; pugnant & vincunt, sed victoriam agno attribuunt, sine q̃ sese nequaquam vincere potuisse aut posse sciunt. Vnde vnus illorum cum dixisset: Quia plus laborauí, continuo subiunxit: Non autem ego, sed gr̃a dei mecum. Electi, & vocati, & fideles, ipsi sunt, de quibus Apl̃s dicit: Quos autem p̃destinauit, hos & vocauit: & q̃s vocauit, illos & iustificauit: q̃s autem iustificauit, illos & magnificauit. Deniq; quos prædestinauit, ipsi hoc loco dicunt electi. Prædestinari nanq; eligi siue præeligi est. Item quos vocauit, ipsi hoc loco dicuntur vocati. Et quos iustificauit ipsi hoc loco dicuntur fideles, quia videlicet electorum siue prædestinatorũ atq; vocatorũ iustitia vel iustificatio fides est. Vñ idem Apl̃s post multa veritatis argumenta dicit: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad deum, per dominũ nostrum Iesum Christum. Item quos magnificauit, ipsi hoc loco pugnare & vincere dicuntur cum agno. Talem nanq; bestiam vicisse, vera magnificentia est. Sequitur: ⌊Aquas quas vidisti vbi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ.⌋ Merito aquarum nomine designantur populi & gentes, super quas meretrix sedet: quia nimirũ pro hoc ipso quod eis domina talis præsidet, fluxq; sunt & instabiles. Cum autem dicit, ppl̃i & gentes: ꝓculdubio nõ excipiunt Israeliticæ tribus, de quibus Balaam ariolus loquit: Populus solus habitabit & inter gentes non reputabitur. Ergo populorum nomine hoc loco carnales tribus Israel, gentium vero vocabulo cæteræ designantur nationes. Quis enim super Israel quoq; i. Iudaicũ populum, meretricem istam sedere aut sedisse dubitet? Ipsi nanq; maxime cum cupiditate mundi fornicati sunt, quippe qui fornicationem ipsorum redarguentes sanctos & prophetas occiderunt. Aquæ igit & ipsi sunt, suo videlicet vitio, sicut ꝓpheta dicit: Audite hæc domus Iacob qui vocamini nomine Israel, & de aquis Iuda existis. i. qui tantum carnis & non fidei filij estis: ¶ Cum dixisset, populi sunt & gentes, ad quid addidit, & linguæ? Hoc em̃ necessario consequeretur, etiam si non dixisset: quia linguis non loquuntur nisi populi & gentes. Cur ergo addidit dicens, & linguæ? Nisi forte vt ad memoriam nobis reuocet, quod vt diuiderentur & multiplices fierẽt linguæ, superbia commeruit meretricis huius magnæ, in ipso iam pueritiæ siue petulantis adolescentiæ eius tempore: Cum enim construeret turris Babel ꝓ superbiam hoĩm in cœlum ascendere volentium, à cuius nomine nũc hæc ipsa meretrix dr̃ Babylon, videns hoc deus cõfudit linguam eorum, & inde diuisi ab inuicem recesserunt. Itaq; nõ frustra cum dixisset, aquæ super quas meretrix sedet populi sunt & gentes, addidit & linguæ: vt nec illud prætermitteret, quod diuisiones q̃q; linguarum damnum vel plagam nobis superbia meretricis huius intulit. Sequit: ⌊Et decẽ cornua quæ vidisti, & *bestia, hi odient fornicariam & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius manducabũt & ipsam igni concremabunt.⌋ Mira assertio, mira & vehemẽs impiorum detestatio. Quõ reges qui per cornua designantur fornicariam suam odisse dicuntur, cum qua ipsi fornicantur? Ipsi nanq; & non alij sunt reges, de quibus supra cum dixisset: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ quæ sedet super aquas multas, addidit: cũ qua fornicati sunt reges terræ. Ipsi ergo qui cum illa fornicantur, illam odisse & desolatam nudam q̃ facere, & carnem eius manducare, & ipsam igni concremare dicunt. Mirum hoc, attamẽ verum est. ¶ Quis enim nesciat de regibus mundi quãtis odijs semp fuerint inquieti? Et cui sua inquietudine fuerunt infesti, nisi ipsi cupiditati vel gloriæ mundi, cum qua vtiq; fornicati sunt, ꝓ ferendo illam suo creatori? Instrumenta fornicationis eorum, pulchritudines ciuitatũ, & locupletum multitudines gentium q̃bus imperabant, extiterunt, cęteraq; talia q̃cunq; in mundo sunt prouocantia concupiscentiam oculorum. At illi nunq̃ hæc in pace sua florere ꝑmiserunt, bellis oĩa desolantes, turbas hoĩm gladio interficientes, ciuitates & castella igni concremantes. Nec vero solũmodo in alterutros reges contra reges, regna aduersus regna hostili more hæc fecerunt, sed populis suis ciuitatibusq; proprijs singuli reges ꝑsæpe mala hęc intulerunt. ¶ Nam vt de cæteris taceam, quis vnquã Romæ ciuitati populoq; & senatui ꝑprio imperatore suo Nerone crudelior aut nequior hostis extitit? Ille desolatam vrbem fecit, ille populum & senatum occidendo, quodammodo carnes eius manducauit: ille ciuitatem materiali quoq; igne cõcremauit, solummodo vt pulchritudine flammæ delectaretur, spectando in ea similitudine qualiter quondam arsisset Ilium, sedẽsq; in altissima turre. Mecœnatia, tali spectaculo tripudians Iliada decantabat. Tãtæ crudelitatis quidam reminiscẽs & congemiscens, ita cecinit:

Nouimus quantas dederit ruinas
Matris effuso maduit cruore.
Vrbe flammata patribusq; cæsis,
Heu grauem sortem, & cætera.
Fratre qui quondam ferus interempto

Boethius de consol. philoso. li. 2. meta. 6.

1. Mach. 6.

1. Cor. 15.

Roma. 8.

Roma. 5.

Numer. 23.

Esaiæ. 48

Roma. 10

Gene. 6. 11.

In bestia.

Verum ergo eſt, quia reges terræ q relicto deo cum pulchritudine creaturæ mundanæ fornicati ſunt, fornicariã ſuã oderunt, & quale vehementiſſima odia miniſtrabãt pretium ſuæ
Eſaiæ.57. fornicationis, illi reddiderunt. Non em̃ eſt pax impijs, dicit dñs. ¶O igitur miſerabilis conditio Babylonis terrenæ ciuitatis, quæ à deo fornicatur cum amatoribus, quia non ſolũ fornicatur cum amatoribus, ſed cum hoſtibus, quorum & ſi quis amor eſt, tanto felle amaritudinis permiſceť, vt ipſam hoſtiliter dilanient cũ qua fornicanť. Horũ cauſa vel incitator malorum diabolus eſt. Iccirco non dixit tantummodo, & decem cornua quæ vidiſti hi odient fornicariam, ſed & decẽ cornua quæ vidiſti, & beſtia, inquit, hi odient fornicariam ſuã, &c.
Enim. Continuo ſubiũgit: L Deus *aũt dedit in corda eorꝝ vt faciant quod illi placitũ eſt, vt dẽt regnum ſuum beſtiæ, donec conſummentur verba dei. J Vt faciant, inqt, quod illi placitũ eſt. Cui illi? Videť hoc referri ad deum, quia ſic p̃miſſum eſt: Dedit enim deus in corda eorum, & ita intelligi, vt faciant quod illi, ſubauditur deo, placitũ eſt. Veꝝ quia p̃miſerat: Et decem cornua quæ vidiſti & beſtia, hi odient fornicariam, & deinde cum dixiſſet, vt faciant q̃d illi placitum eſt, addidit, vt dent regnum ſuum beſtiæ: rectius refertur ad eandem beſtiam. ſ. vt faciant quod illi, ſubaudiť beſtiæ, placitum eſt: & deinde, vt dent regnum ſuum beſtiæ. i. vt totius regni ſui vires impendant diabolo, faciendo voluntatem eius, quæ ſemper aduerſatur bono dei propoſito. ¶Quid enim illi faciunt niſi malum? Malũ aũt deo non placet, imo eos
Pſalm. 5 qui malum operantur ipſe odit, ſicut ſcriptura ei teſtis eſt, dicens: Odiſti omnes qui operan
Eſaiæ.45 tur iniquitatem. Item: Q̃m non deus volens iniquitatem tu es. ¶Sed iterum ſcriptura dicit: Faciens pacem & creans malum. Intra hæc ſecundum veritatis rationem, & ſecundum patrum orthodoxorum veridicam autoritatem dicendum & ſentiendum eſt, quia malũ illud quod eſt afflictio ſiue bellum paci contrarium, de qua dictum eſt, faciens pacem, deus aliq̃ creat propter correctionem: malum aũt. i. iniquitatem ſiue peccatũ neq; creat, neq; illi placitum eſt. Et eſt quidẽ voluntatis eius, vt bellum ſiue aliã eiuſmodi afflictionem, cũ ſuperuenerit ijs q peccatis præcedentibus perpeti merenť, effugere nõ poſſint, vt aũt hoĩes mala faciant vel mali fiant, nunq̃ fuit aut placitũ eſt illi. ¶Quæritur ergo: Si malum quod faciũt, vel
Pſal.104 hoc ipſum q̃ mali ſunt, non eſt deo placitũ, quõ hic præmiſſum eſt, deus enim dedit in corda eorꝝ? Quod dum quæriť, conſequẽter vel ſimul & illud quærendũ eſt q̃d dicit Pſalmiſta: Conuertit cor eorꝝ vt odirent populum eius, & dolum facerent in ſeruos eius. Illud autẽ ſic intelligi oportet, q̃tenus nulla vnq̃ ſuſpicio in corde hominis locũ inueniat, q̃ſi deus odij vel doli aliq̃n autor exiſtat, quod vel ſuſpicari dementiſſimũ atq; impiũ eſt. Deus em̃ neq; Pha
Gene.22 raonẽ indurauit, neq; cor Aegyptiorꝝ in odiũ conuertit, voluntatẽ habẽdo duritiæ vel odij ipſorꝝ, ſed tantummõ bona fecit filijs Iſrael, multiplicãdo illos in terra illa, ſicut Abrahæ p̃miſerat dicẽs: Benedicã tibi, & multiplicabo ſemen tuũ. ¶Pharao aũt & Aegyptij ſicut ſuperbi ita & inuidi erãt, & ſecundũ morẽ inuidentiũ, quanto plura vel maiora dei bn̄ficia videbant impendi his q̃bus inuidebant, tãto maiori cõtra illos odio fæuiebãt. Hoc p̃uidẽs deus
Exodi.7. dicebat Moſi: Ego indurabo cor Pharaonis. Quod idẽ eſt ac ſi diceret: Ego q̃dem ſigna & p̃digia pro filijs Iſrael faciam coram Pharaone & ſeruis eius, ſed quia inuidi ſunt, hoc illis ad nihil aliud valebit, niſi vt odio maiori contra eos indurent. Hoc ſenſu verſiculũ prędictum p̃ Auguſtinus explanat. ¶Igiť & q̃d hic dictũ eſt, deus em̃ dedit in corda ipſorꝝ ſic intelligi oportet, vt nullatenus ſuſpicemur q̃ deus in corda quorũlibet regũ illorꝝ miſerit, q̃tenus facerent quippiam mali, aut ipſi fierent mali, ſed bona q̃ voluit ſingulis in tẽpore ſuo fecit regnis, reges aũt mundi vt ſuperbi ita erant & inuidi, & alternæ inuidebãt felicitati. Exẽ pli gr̃a: Proſpera fecit deus Babylonijs, vt valentiores eſſent gẽtibus cæteris. Et ne dubium
Hiere.28 ſit hoc illis à deo eſſe datum, deus ipſe in propheta dicit: Iugum ferreum poſui ſuper collum cunctarum gentium iſtarum, vt ſeruiant Nabuchodonozor regi Babylonis, & ſeruient ei. Inſuper & beſtias terræ dedi ei. Hoc datũ dei miſit in cor Medis & Perſis, vtpote inuidentibus & æque ſuperbis, vt aſcenderent & facerent in eos quicquid potuerunt mali, deo nõ reſiſtente illis, imo permittẽte propter peccata Babylonis. Eodem modo poſtea Macedones Perſarum & Medorum felicitas concitauit, quam vtiq; non caſus ſed ordinatio dei fecerat illis. Itaq; deus, inquit, dedit in corda eorum vt faciant quod illi placitum eſt, vt dent regnũ ſuum beſtiæ. i. felicitas alijs conceſſa dono dei, aliorum iuidentium corda in odium concitauit, & ita contra alterutros per inuidẽtiam excitati ſunt, vt vniuerſas regnorum ſuorꝝ vires miniſterio certatim impenderent malitiæ diabolicæ. V ſquequo? L Donec, inquit, conſummentur verba dei. J. i. adimpleantur ea quæ deus per ſanctos & prophetas ſuos de regnis illis futura iudicia ſua prædixit. Quid enim euenturum fuerat illis q̃d nõ ante prædixerat factus ad homines ſermo dei? Aut quid prædixit de illis ſermo dei, niſi quod eis iuſte obuenire debuit? Deniq; futurum erat & fieri iuſte debebat, vt Aegyptij poſtquam oppreſſiſſent filios Iſrael, ipſi pœnas darent ſuæ iniquitatis, & hoc ante loquẽs ad Abraham deus ipſe p̃dixit. Ait enim: Scito prænoſcẽs quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua,
Gene.15. & ſub

& subijcient eos seruituti, & affligent eos quadringentis annis. Veruntñ gentem cui seruitu ri sunt ego iudicabo, & post hæc egredientur cum magna substantia. Item futurum erat, vt reges Israel & Iuda, propter abominationes quas fecerunt, & ꝓpter sanguinem innocen tem quem effuderunt, condigna recepturi forent, tandēq; & Israel & Iudas in Assyrios atq; Chaldæos traducti captiui abirent, & hoc ante per prophetas deus non semel prædixit: Ple ni sunt libri prophetarꝝ, Esaiæ, Hieremiæ, Ezechiel q̄q; verbis domni ita prędicentis: Item futurum erat vt Babylon subuertereť à Medis & Persis, & hoc ante per eosdem prophetas, & per Danielem deus quoq; prædixit. Item futurꝝ erat vt Persæ & Medi ab Alexādro Ma cedone superarent, & hoc ante per iam dictum Danielem deus præostendit & p̄dixit. Item futurum erat vt tam Macedones q̄ cæteræ gentes comminuerentur atq; conculcarent viri bus Romani imperij: & hoc ante eidem Danieli præostendit per bestiam quartam magnā terribilemq; & fortem nimis, dentes ferreos habentem, comedentem atq; comminuentem & reliq̄ pedibus conculcantem. Item futurum est vt Antichꝝs regna hęc oīa supergrediatur operatione habitantis in illo diaboli, & plus omnibus conterat sanctos altissimi, & hoc ante non solum in prophetis verum etiam ꝑ semetipsum in euāgelio suo prædixit filius dei. Igit recte & veraciter dictum, donec consummentur verba dei, quia videlicet nihil egerunt aut agere possunt regna mundi q̄si contra propositū dei, q̄d deus non p̄scierit, imo & p̄dixerit. ¶Notanda tñ infinita cunctorꝝ peruersitas, cum dr̄ primo: hi cum agno pugnabunt, & dein de, hi odient fornicariā & desolatā facient eā, &c. quia concorditer quidem contra deum di micant, & vno spū malignitatis in hoc sibi consentiūt: ad concupiscētias vero suas, vel pro pter cupiditatē eorꝝ quæ in mundo sunt, discorditer insaniunt, & inuicē sæuiunt, & oībus modis à semetipsis serpentina hæc capita dissentiunt. Tandemq; angelus idē dicit: L Et mu lier quā vidisti est ciuitas magna, quæ habet regnū super reges terræ. J Breui recapitulatiōe renouat q̄d superius dixit, vel quod ipsa in fronte mulieris scriptura signauit: Babylon ma gna mr̄ fornicationum & abominationum terræ. ¶Porro q̄d illic dixerat, cum qua fornica ti sunt reges terræ, hic paulisper commutauit dicēdo, quæ habet regnum super reges terræ. Et quidē multū est illic dictū ad significādam ignominiā regū terræ, sed multo amplius hoc valet ad insinuandā seruilē stultitiā regū terræ cum dr̄, quæ habet regnū super reges terræ. Quid em̄? Nonne reges terræ supini incedunt & sese esse liberos confidunt? Sed ecce regnū super se habere comprobant, & quod turpissimū est, mulier meretrix super eos regnare, & ceruicibus eorꝝ incumbere rōnabiliter atq; irrefragabiliter asseritur. Mētiunt ergo liberos se esse pronuntiantes: quia serui sunt, & meretricium portant iugum, semper anhelantes & sub onere curui, tot dominorum serui quot vitiorꝝ captiui. L Et post hæc vidi alium angelū descendentem de cœlo, habētem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius, & clamauit in forti voce dicens: Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæ moniorū, & custodia omnis spūs immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibi lis, quia de ira fornicationis eius biberunt oēs gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de virtute delitiarꝝ eius diuites facti sunt. J Necdū is qui loquebat̄ an gelus suam videt̄ sponsionē peregisse q̄ dixerat: Veni ostēdam tibi damnationem meretri cis magnæ, & alius iā introducit̄ angelus exclamans in forti voce, & hic maxime damnatio nem eiusdē exprimit meretricis, quā ille tantummō q̄ nam esset designauit, capitaq; eius & cornua descripsit. Hoc recte & secundū rem factū proprie perpendis, si recolas qa meretri cem hāc & prius totus prophetalis ordo, maximeq; Daniel demōstrans contra libidines & crudelitatē eius multa declamauit: & deinde ꝑ semetip̄m veniens filius dei, angelus magnus & fortis de q̄ propheta dicit: Et ecce veniet ad templū suū dn̄ator quē vos quæritis, & ange lus testamēti quē vos vultis, damnationē eius in auditu orbis terrarꝝ iā adesse forti voce cla mauit, & euāgelica manifestatione p̄dicauit. ¶Nūc aliū angelū pulchre de cœlo descenden tē se vidisse dicit, qa videlicet iste de cœlo ꝑ humilitatē descendit, vnde quidā alius ꝑ supbiā cecidit. Hic habet potestatem magnam, inquit, quod dixisse ad rem p̄sentem multum atti net. i. ad eam quæ hic ostendit̄ damnationem meretricis. Ipse em̄ q̄dam loco de semetipso loquens cum dixisset: Sicut em̄ habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habe re in semetipso, cōtinuo subiūxit: Et potestatē dedit ei iudiciū facere, quia filius hoīs est. Itē: Neq; p̄ iudicat quenq̄, sed oīe iudiciū dedit filio. Recte ergo habentē potestatē magnā di xit, potestatē faciendi iudiciū siue damnationē meretricis. L Et terra illuminata est à gloria eius. J Et hoc vere dictum est, quemadmodum & eo veniente Zacharias propheta cecinit dicēs: Visitauit nos oriens ex alto, illuminare his q̄ in tenebris & in vmbra mortis sedēt. Et ipse cū venisset de semetipso dixit: Ego sum lux mūdi, q̄ seqtur me nō ambulabit in tñbris. Itē: Quādiu in mūdo sum, lux sum mūdi: Iste illuminator angelus: L Exclamauit in forti vo ce, dicēs: cecidit cecidit Babylō magna. J Vbi vel qñ angel' iste hoc clamauit? Nimirꝝ apud multā Iudæorꝝ turbā, instāte articulo suæ passionis, q̄ videlicet passiōe actū est, vt caderet ci

uitas diaboli. Dixit enim: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mũdi eiicietur foras. Hoc non quomodocunq; sed in forti voce clamauit. i. contra infirmitatem carnis confortatus ratione diuinitatis. Nam infirmabat quidem caro vt ita diceret: Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater saluifica me ex hac hora. Confortauit aũt semetipsum p̃tinus, dicendo: Sed propterea veni in horam hanc. Pater glorifica tuum nomen. Confortatio siue fortitudo hęc nimiꝝ memorabilis & laudabilis est. Recte igitur & opportune dictũ quia in forti voce clamauit. Sed quomõ non repugnant sibimet partes clamoris siue dictionis huiusmodi? Cum em̃ dixisset, cecidit cecidit Babylon magna, addidit: L Et facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spũs immũdi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis. J Quomodo & cecidit, & nihilominus tamen ita clausa & munita est, vt volucres volare nõ possint? Ad hæc breuiter dicẽdum clamante angelo isto. i. patiente Christo, quæ videlicet passio eius clamor grandis extitit. De quo Aplꝰ, qui in diebus, inquit, carnis suæ preces supplicationesq; ad deum, qui illum saluum facere possit à morte, cũ clamore valido ac multis lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia: taliter ad clamorẽ eius ciuitas diaboli cecidit, vt omnes & soli euadere ac ruinas eius trãsilire possent electi, ruptis vinculis peccatorꝝ tam originalis q̃ etiam actualium, propter iustitiam fidei ipsorum. Recte igitur & cecidit Babylon, ait, & nihilominus facta est habitatio dæmoniorꝝ, & custodia omnis spũs immundi, & custodia oĩs volucris immundæ & odibilis, quia videlicet in electis tantum oĩs structura p̃cti, cunctaq; mortis & inferni potestas corruit: in reprobis, & damnatio p̃cti, & pœnalis inferni carcer p̃sistit. ¶ Quod dixit, habitatio dæmoniorum, hoc repetiuit dicendo, & custodia oĩs spũs immundi. Dæmones q̃ppe spũs immundi sunt. Et quã ob rem repetiuit? Videlicet, quia damnati angeli q̃ sunt dęmones siue spũs maligni, duplici p̃ causa pœnas dabunt. Altera causa est, qa in cœlo cõtra creatorẽ superbierunt. Altera, qa genus humanũ prima q̃ serpentẽ p̃uaricatione deceptũ, cunctis vitiorꝝ sordibus polluerũt. Propter illam dæmones, hoc est, scientes quia contra scientiam dei sese extulerunt: propter istam causam spũs immundi dicũtur, quia spurcissimi sunt: quia sicut iam dictum est, genus humanum per suas suggestiones multimodis immunditiæ atq; ignominiæ passionibus affecerunt. ¶ Porro volucres immundæ & odibiles omnes superbi tam dæmones q̃ homies recte intelliguntur. Volatus nanq; volucrum, leuitatem atq; vanitatem significat superbientium. Nec vero qualibuscunq; volucribus, sed immundis assimilantur. Verbi gra, noctuis siue vpupis, quæ stercoribus humanis insidere delectant, atq; iccirco recte immundæ & odibiles habent. Taliscunq; volucris Babylõ facta est custodia, & sicut p̃ Esaiam dictum est, nõ poterit auolare de angustia. Causa siue ratio ruinæ quæ subiungitur, manifesta & superius partim expositа est. L Quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt: & quia de delitijs eius mercatores terræ diuites facti sunt. J Tria hic dicuntur, quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes, quia reges terrę cum illa fornicati sunt: &, quia delicijs eius mercatores terræ diuites facti sunt. ¶ Causæ summa, totum fornicationis opprobrium, regibus imputatur, & hi sæpius in hac lectiõe fornicationis eiusdem scelere denotant. Et merito, quia videlicet quod meretrix illa docuit non solum susceperunt, verum etiam imperij sui decreto simul & gladio roborauerunt. Porro gẽtes quæ regibus subiecti siue pro imperio illorum, siue sponte sua pro deo, monstra coluerũt: recte de ira, inqt, fornicationis eius biberunt. Non ait tm̃ de fornicatione eius, sed de ira fornicatiõis eius biberunt: quia videlicet fornicationem qua coluerunt & seruierunt creaturæ potius q̃ creatori, protinus ira dei subsecuta est, vt derelinqueret eos, & traderet passionibus ignominiæ, traderet eos in desideria cordis eorum in immunditiam, vt traderet eos in reprobũ sensum, vt facerent ea quæ non conueniunt. Nunqd vero contestanter dr̃, quia mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt, & non potius ĩdem mercatores sic falso arbitrati esse culpantur? Deniq; non ipsa Babylon. i. ipsa cupiditas radix omnium malorũ, & quicunq; cupiditati p̃sunt, maligni dæmones atq; peruersi homines orbis terrarũ seductores, qualium vniuersitas hic Babylon dr̃, & magna fornicationum mater: non, inquam, peruersitas talium, sed vnius dei bonitas etiam bona eiusmodi, de quibus mercatores terræ ditati sunt, creauit & dedit: ipsi autem aliter sunt arbitrati. Vnde recte de talibus deus per prophetam dicit: Et filiorum illius non miserebor, qm̃ filij fornicationum sunt, qa fornicata est mater eorum. Confusa est quæ concepit eos, quia dixit: Vadam post amatores meos q̃ dãt panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, & oleum meum, & potũ meum. Et hæc nescіuit quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum quæ fecerunt Baal. ¶ Sed & quod non dixit tm̃ de delicijs, sed de virtute, inquit deliciarum eius diuites facti sunt, stultitiam denotat ipsorum, apud quos paupertas probro habetur, & velut immane contemnitur vitium, diuitiarum autem abundantia virtus existimatur, cum econtra Ethnicus quoq; dicat:

Ibidem.

Hebr. 5.

Esaiæ. 8.

Roma. 1.

1. Timot. 6

Osee. 2.

Vilius argentum est auro, virtutibus aurꝝ. ¶Notandum tñ ꝙ non cõtentus est dixisse semel tm̃ cecidit Babylon, sed geminato casus vel ruinę verbo, cecidit cecidit, inqt, Babylon. Et qdem repetitio affirmatio est, sed & p̃ter hoc sciendũ, quia Babylon hæc clamante angelo isto clamorem supradictũ. i. patiente Chr̃o pro salute oĩm, vtrobiq; cecidit, tã apud inferos q̃ apud superos. i. viuentes corruit. Deniq; & potestas eius infernalis cõfracta mortuos amisit, vt sanctorum ppl̃s qui tenebatur in morte captiuꝰ, de illis exiret claustris & vinculis & falsitas eius denudata est atq; subuersa hic apud viuentes in dæmonum templis atq; simulacris, vt qui tenebant in diuersis erroribus à diabolo captiui, exirẽt ad deum viuum p euangelicam prædicationem de tñbris suis ad lumen verꝝ euocati. Recte ergo geminatũ est verbum, qa & illic vis mortis, & hic dæmonũ cultus cecidit. ⌊Et audiui aliã vocẽ de cœlo dicẽtem: Exite de illa ppl̃s meus, vt nec participes sitis delictorꝝ eius, & de plagis eius nõ accipiatis, qm̃ peruenerũt pcta eius vsq; ad cœlũ. Et recordatus est dñs iniquitatũ eius. ⌋Postq̃ angelus ille clamauit, aliã vocẽ de cœlo audiui, inqt, qa postq̃ ipse Chr̃s euangelizauit atq; passus est, spũs sanctus de cœlo venit, & linguas alias apl̃is Chr̃i dedit. Extunc triumphus dñicæ passionis cœpit annuntiari vniuerso orbi, extunc in oẽs gentes pœnitẽtia & remissio peccatorꝝ cœpit p̃dicari. Exite ergo, inqt, vox ista de Babylone ppl̃s meus. i. agite pœnitentiã, & vnusquisq; vr̃m in noĩe dñi baptizet. Hoc enim veraciter de Babylone exire est. ¶Populus ait meus. i. o tu oĩs qui ad vitam æternam es præordinatus. Nam foris quidem oĩbus prædicatur, & plerunq; reprobi q̃q; quasi ad credendum perducuntur, sed intus in proposito dei soli electi requirunt. ¶Et quid intendat dicendo, exite; pulchre definit subiungendo; vt ne participes sitis delictorꝝ eius, & e plagis eius non accipiatis. Non ergo de loco ad locũ exire iubent, sed vitã mutare, vt relictis peccatis & supradictis fornicationibus eius, consequenter & condigne plagarꝝ quoq; eius immunes habeant. Qm̃, inquit, peruenerunt peccata eius vsq; ad cœlum. i. qm̃ fornicando, & sanguine sanctorꝝ sese inebriando ad hoc vsque peruenit, vt ipsum occideret cœli regẽ & dñm. Et ob hoc recordatus est, ait dñs, iniquitatũ eius. i. diem statuit iudicij vniuersalis, in quo iniquitates eius puniant. Vnde & sequit: ⌊Reddite illi sicut ipsa reddidit vobis, & duplicate duplicia secundũ opa eius. In poculo quo miscuit, miscete ei duplum. Quantũ glorificauit se, & in delicijs fuit, tm̃ date illi tormentũ & luctum. ⌋Qui nam sunt hi qui reddere illi, sicut ipsa reddidit eis, & secũdum opera eius duplicia duplicare iubẽtur, nisi hi qui cũ dño sedente ad iudicandũ in sede maiestatis suæ, sedebũt & ipsi iudiciarijs sedibus, videlicet sancti & martyres Iesu, q̃rũ ebria sanguine hæc meretrix superius ostenditur? Reddite ergo, inquit, illi, sicut ipsa reddidit vobis. i. condemnate illam sicut ipsa sanguinem vestrum innocentem condemnauit. Parum erat dixisse, sicut ipsa reddidit vobis, nisi addidisset protinus, & duplicate duplicia secundum opera eius. Constat em̃ quia dum hæc sanctos persequitur & martyres Iesu, corpus tm̃ occidit, & post hæc non habet quid faciat, ipsi aũt potestatem hanc in iudicio cum eodem dño Iesu habẽt, vt corpus & animam mittant in gehennam. Bñ ergo, duplicate duplicia, inqt, secundũ opa eius. Itẽq; & in poculo q̃ miscuit, miscete illi duplũ. Continuoq; ait: Quãtum glorificauit se & in delicijs fuit, tm̃ date ei tormentũ & luctũ. Pro gloriatione q̃ se extulit, luctum; pro delicijs qbus inordinate vsa est, date illi tormentum. ¶Duæ istæ damnationis eius causæ sunt: altera, qa sanctis & martyribus Iesu mala reddidit, dum sanguinem eorꝝ fudit; altera, quia affluxit in delicijs & fornicationibus suis, quæ videlicet causæ & superius p̃scriptæ, & hic ordine prępostero repetitæ sunt. Summa reatus eius nota, vt pct̃i eius interminabilis sit superbia eius, qa videlicet non vtcunq; peccat aut fornicat, sed in pct̃is & fornicationibus suis gloriat siue glorificat se. Vnde adhuc subdit: ⌊Quia in corde suo dicit: Sedeo *regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne cõburet, quia fortis est deus q iudicauit illam. ⌋Quod taliter & sic dicat in corde suo, sedeo regina, &c. & ꝙ iccirco plagas istas sustinere habeat, prophetica iam dudũ firmauit veritas. Nam in Esaia propheta dr̃ illi inter cætera: Descende, sede in puluere virgo, filia Babylonis sede in terra. Virgo grauissima cum ironia dr̃ illic: nam hic veraciter pronuntiat meretrix. Subinde dr̃ ei: Dixisti, In sempiternum ero dña. Non posuisti hæ super cor tuũ, neq; recordata es nouissimi tui. Et nunc audi hæc delicata & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo. Ego sum, & præter me non est amplius. Non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem. Venient tibi hæc duo subito in die vna, sterilitas & viduitas, & cætera. ¶Itaq; ppter superbiam, quia non quomodocunq; peccat hæc meretrix, sed superbiendo peccat, & peccando superbit & exultat, q̃d non ita vt ciuitas dei, quæ in hoc mundo peregrinat, vidua fit, cum sit meretrix, & multi reges cũ ea fornicent, tanq̃ hoc sit matrimoniũ legitimũ beatę reginę potentis & dominantis. Propter hoc, inquam, iustum & irreprehensibile est iudicium vt veniant plagæ istæ super eam, mors, & luctus, & fames, & æterno comburatur igni. *Hæc vero sententia dubitabilis est quin certũ debeat habere effectum; quia fortis, inqt, est deus qui iudicauit

Vt regina.

Esaiæ. 47.

Ibidem.

Nec.

dicauit illã,& ſemel voce vel ſcripto prolatã, nõ impotẽs eſt adimplere ſentẽtiã.⌊Et flebũt & plangent ſe ſuper illam reges terræ,q̃ cum illa fornicati ſunt,& in delicijs vixerunt.Et cũ viderint fumũ incendij eius,longe ſtabũt ꝓpter timorẽ tormentorũ eius, & dicent: Væ væ ciuitas illa magna Babylon,ciuitas illa fortis,qm̃ vna hora venit iudicium tuum.⌋ Hic iam meminiſſe iuuat ſcripti illius ſiue voluminis de q̃ in Ezechiele propheta ſcriptum eſt:Et vidi,& ecce manus miſſa ad me in q̃ erat inuolutus liber,& expãdit illã corã me,qui erat ſcriptus intꝰ & foris,& ſcriptæ erãt in eo lamẽtatiões & carmẽ,& væ.Ille nãq; liber,oĩs ſcriptura diuinitus inſpirata eſt,q̃ corã propheta expandit,q̃a fideli viro gr̃a Chr̃i aperiente intelligibilis reddit.¶In illo libro ſcriptæ ſunt lamentationes,& carmen,& væ: quorũ videlicet triũ,carmen & væ oppoſita ſunt,lamẽtationes vero q̃ſi mediũ obtinẽt locũ.Carmẽ quippe ſempiternum ſanctis & electis in futuro ſeculo ſanctæ ſcripturæ repromittunt: Væ aũt oĩbus impijs,q̃les in iſto loco denotant reges terræ q̃ cum meretrice fornicati ſunt & in delicijs vixerunt,& mercatores terræ,q̃ de virtute deliciarũ eius diuites facti ſunt.Porro lamentationes pœnitentiũ ſunt,q̃ in p̃ſenti peccata ſua tẽporaliter lamẽtant,ne perueniãt ad illud væ ſempiternum.Hæc omnia.ſ.lamentationes,& carmen,& væ,ſcripturę huius præſens locus ſimul congregata ſtudioſe legentibus demõſtrat.Cũ em̃ dr̃:Exite de illa populus meus vt ne participes fitis delictorũ eius,& de plagis eius non accipiatis:pœnitentia, ſicut iã ante dictum eſt,in omnes gentes p̃dicatur,q̃d nimirũ lamentari eſt.¶Væ aũt manifeſtius,q̃d impiorũ eſt,hic exprimit,cũ ipſi dicũt:Væ vę ciuitas illa magna Babylon,ciuitas illa fortis,qm̃ vna hora venit iudicium tuum.Et rurſum:Væ væ ciuitas illa magna quæ amicta erat byſſino,& purpura,& coccino,& deaurata eſt auro,& lapide pretioſo, & margaritis, qm̃ vna hora deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ.Item̃q; tertio:Vę væ ciuitas magna,in q̃ diuites facti ſunt oẽs qui habẽt naues in mari de pretijs eius:qm̃ vna hora deſolata eſt.Tertio vę congemination eſt,atq; ita ſexies væ dictũ eſt.Et vna eadem̃q; cauſa dicendi væ væ vbiq; reddit,paucis tñ commutatis vocibus, qm̃ vna hora venit iudicium tuum, qm̃ vna hora deſtitutæ ſunt tãtæ diuitię,qm̃ vna hora deſolata eſt. Omnia nanq; mundi ætatũ, q̃ ſex numero ſunt,tunc ſimul vindicabuntur in eis ſcelera,quorum nulla eſt ſeptima.i.nullum ſabbathum.¶Et hoc mirum atq; miſerrimum erit videre eis,qui tantopere amãt hoc nequam ſeculum:quia tot diẽrũ vel temporũ,tot mundi ætatũ opa mala iudicabunt,& gaudia peribunt ſuccedente interminabili quãtitate tormentorũ,vna hora iudicij,vna hora deſtitutionis,vna hora deſolatiõis.Tũc oĩa ſimul peribũt,in q̃bus fornicatores mũdi amatores cũ ſępedicta meretrice luxuriati ſunt.¶Aurũ,& argentũ,& lapides pretioſi,& margaritę,& byſſus,& purpura,& ſericũ,& coccinũ,& om̃e lignũ tinũ,& oĩa vaſa eboris, & oĩa vaſa de lapide pretioſo, & æramẽto,& ferro,& marmore,q̃ vniuerſa ptinẽt ad fornicationẽ oculorũ.¶Deinde & cinamomũ,& amomũ,& cæteræ ſpecies thuris,& odoramentorũ,q̃ nimirũ hic ad fornicariũ referunt olfactũ.Deinde & ſpecies vnguẽti,q̃ ad luxurioſum ſpectãt.¶Deinde,inqt,& vini,& olei,& ſimilæ,& tritici,q̃ vel q̃rũ ſimilia referunt ad guſtũ.¶Poſt multa inferũt & vox citharœdorũ,& muſicorũ,& tibia canentiũ.Et tuba non audiẽt in te amplius,quæ ad quintũ ſpectant corporis ſenſum.i. ad auditum. Igit̃ omnia fornicationis inſtrumẽta in q̃q; ſenſibus corporis lenocinãtia damnant,p q̃s videlicet ſenſus om̃e adulteriũ aĩæ à deo fornicantis exercẽt.¶Iumentorũ q̃q; & ouiũ,& equorũ,& rhedarũ, & mancipiorũ, & aĩarũ hoĩm ſeruitia, inter peritura mũdi ſupellectilem numerant:ſed & poma ſuo noĩe exprimunt, q̃ ipſa cupiditati inordinatæ perire debeant,dicendo:&poma tua,deſiderium aĩæ diſceſſit à te.¶Nihilominus inter hæc concludunt quæcunq; ſunt irritamenta gulę ſiue experimenta culinę,dũ addit:& omnia pinguia & clara perierunt à te.Fere omnia voluptatis inſtrumenta quęcunque vel quantacunq; quinq; ſenſibus corporis hauriunt,& p quę dignior pars langueſcit hominis & captiuatur,ſuis nominibus peritura exprimunt,opportuna nimirũ videntis & ſcribentis diligentia.¶Quia videlicet in illa hora cum cœperit hic mundus ſupremo igne conflagrari,miſerũ cunctis amatoribus eius dedit ſpectaculum,vbi non ſine magno dolore perire videbunt,quęcunq; cum amore nimio poſſederunt.Vnde vt doloris vehementiam inſinuet fore non paruam,ſemel & iterũ ac tertio flentiũ atq; lugentium incõſolabilem præſcribit miſeriam.Ait enim:⌊Et flebunt, & plangent ſe ſup illam reges terræ.⌋Et iterũ:⌊Et negotiatores terræ flebunt & lugebũt ſuper illam,qm̃ merces eorũ nemo emet amplius.⌋Ac deinceps:⌊Et oĩs gubernator,& oĩs q̃ in loco nauigat,& nautæ,& q̃ maria operant longe ſteterunt & clamauerunt videntes locũ incendij eius,dicẽtes:Quæ ſimilis ciuitati huic magnæ? Et miſerũt,inqt,puluerẽ ſup capita ſua.⌋ Puluis ſup capita, pœnitudinis triſtitiã ſignificat.¶Verũ illa pœnitudo iã vtilis nõ eſt fructuoſa,quia nimirũ ſera eſt.Simul̃q; ſciendum, q̃a iam in ipſis pœnitẽtibus ratio aut ſapiẽtia nulla eſt.Qualis em̃ vel q̃ rationabilis eſt modus pœnitẽtiæ,vbi flentes & lugẽtes clamãt &dicũt,q̃ ſimilis ciuitati huic magnæ? Etiã nũc phantaſiam gloriæ tranſitoriæ,quam viderant,arbitrant magnam ciuitatẽ fuiſſe. Nõ ergo

Ezech. 2.

tam

tàm dolent ſe voluptates noxias admiſiſſe, q̃ eaſdã voluptates ſibimet irrecuperabiliter perire. Et ꝓfecto ſi poſſent cũcta hæc pereũtia cupiditatis fomenta q̃ hic cũ tormento ipſorum noïatim exprimunt, de incendio liberare, ſibiq; retinere cuperẽt. Sed proculdubio nõ poterunt, rebusq; pereuntibus longe aberit auxiliũ ipſorũ pariter pereuntiũ. ¶Vnde cũ magna in valetudinis eorꝫ ſignificatione ſemel & iterũ ac tertio hic eſt dictũ, qa longe ſtabãt. ⌊Cũ inquit, viderint reges terræ fumũ incendꝝ eius, longe ſtantes propter timorem tormentorꝫ eius, dicent væ væ. ⌋Item: Et mercatores hoïm qui diuites facti ſunt ab ea lõge ſtabũt, propter timorem eius flentes & lugentes, & dicẽtes væ væ. Et paulopoſt: Et oïs gubernator & nautæ longe ſteterũt, & clamauerũt flẽtes & lugẽtes, & dicẽtes, væ, væ. Oẽs oïno tã reges q̃ nautæ ſiue gubernatores, tã nautæ q̃ negotiatores longe ſtabũt, non tam loco q̃ defectu cordis, & aïo inualido: quia videlicet nec reges tunc arma vel exercitus ad pugnandũ, neq; nautæ remos ad nauigandũ, neq; negotiatores inſtitas ad colligendas ſarcinas habebunt. Nã & iumentorꝫ, & eq̃rum, & rhedarꝫ ſubſidia cuncta deerũt. ⌊Notandũ interea qa paſtores aut ruricolæ fletũ hunc & luctũ habituri non ſcribunt: quia videlicet ſimplicis vitæ officia ſunt, magisq; neceſſario vſui q̃ ſupfluæ cupiditati famulant. Ab eiuſmodi fletu & luctu recte nimirꝫ nautæ non excipiunt, quia nonnihil & ipſi rident & gloriant dum remigãt, & ꝓſpero per maria curſu ferunt. Hoc ita eſſe ꝓculdubio pſenti quiſquis nauiũ proſpere velificãtium aliqñ vidit, nautarumq; laſciuientiũ celeuma (q̃d eſt carmẽ nauticũ) audiuit. Neq; em̃ ſic excuſabiles aut ruricolæ aut paſtores, quorꝫ cũ nonnullis deus ab initio locutus eſt, iſti q̃q; videri poſſunt, q̃rum lacertis non ſolũ mercatoriæ, verꝫ etiã pugnatoriæ naues actæ cucurrerunt, & bellico ſanguine marinos perſepe fluctus infecerunt. Sequitur: ⌊Exulta ſuper eã cœlũ & apſ̃li, & ſancti ꝓphetæ: qm̃ iudicauit deus iudiciũ vr̃m de illa. ⌋Iam de lamentationib⁹ & væ hic in loco ſuo diximus, de carmine quod tertiũ erat in ſupradicto volumine ſcriptũ, poſtmodũ ſuo loco dicemus. Nunc interim quod ſupereſt de dãnatione meretricis magnæ quodq; adhuc ad væ ipſius pertinet, proſequamur: Exulta, inquit, ſuper ea cœlum, & apoſtoli, & ſancti prophetæ, qm̃ iudicauit deus iudicium veſtrum de illa. ⌋Statimq; ſequitur: ⌊Et ſuſtulit vnus angelus fortis lapidem quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens: Hoc impetu mittet Babylon magna illa ciuitas, & vltra non inuenietur. ⌋Memoriter tenendum eſt, quia cuncta hæc damnatio meretricis ad conſolationẽ, nõ ſolum huic Iohanni, ſed prioribus quoq; reuelata eſt prophetis, ſicut ꝑdiximus in initio huius viſionis: vt videlicet cõſolationem habeant in aduerſis, & tribulationes patienter ferant, ſcientes quia quæ illos perſequit pars aduerſa, nõ ſic ſemper erit, non ſemꝑ voce ꝑualebit, ſed tollet de medio, pacatũq; relinquet dei regnũ, & nullũ vltra faciet illi ſcandalũ. Quod cum factum fuerit, ſicut ꝑcedẽs ſermo vehementi declamatione ſignificauit, tũc nimirꝫ & angelis & hoïbus ſanctis plenum gaudium erit. ¶Ait ergo: Exulta ſuper eam cœlum. i. iam completa ex hominibus cœleſtis ſocietas angelorũ, exultate apoſtoli, exultate prophetæ ſancti, & vos oẽs martyres Ieſu, qm̃ iudicauit deus iudicium vr̃m de illa, qm̃ factum eſt vt clamor veſter expetebat dicentium: Vſqueq; dñe ſanctus & verus non iudicas & vindicas ſanguinem nr̃m de his qui habitant in terra? Hic illius vocis verba finiunt, quæ ſuperius audita de cœlo ſic exorſa eſt: Exite de illa populus meus. ¶Porro hic angelus fortis, q̃ continuo lapidem magnum quaſi molarẽ ſuſtuliſſe & in mare miſiſſe dr̃: Hoc inquiens, impetu mittet Babylon magna illa ciuitas, & vltra non inueniet, ipſum fortem & potentem ſignificat dñm, qui ſedẽs in ſede maieſtatis ſuæ, cõgregatis ante ſe cunctis gentibus, his qui à ſiniſtris eius erunt ꝓprio ore dicturus eſt: Ite maledicti in ignem æternum, q̃ paratus eſt diabolo & angelis eius. Tũc enim veraciter vniuerſa ciuitas diaboli cum magno impetu in profundũ mittet, & ſicut lapis magnus in mare miſſus non ſupernatat neq; reſilit vlterius, ſic illa ſemel præcipitata, de inferno nõ emerget amplius. ¶Et congrue non qualemcunq; lapidem, ſed quaſi molarem ꝓ exprimẽda ſimilitudine dixit: qa videlicet Babylon iſta ſicut pctĩ pondere grauis, ita & erroris agitatione inſtabilis eſt. Hoc vtrunq; lapis molaris conuenienter innuit, q̃ & pondere grauis eſt, & ꝓ molẽdi officio ſemp circuit. Et cõtinuo ſequit: ⌊Et vox citharœdorũ & muſicorũ & tibia canentiũ & tuba non audiet in te amplius. ⌋Hoc aũt ſuperius anticipauimus pro continuãdis quinq; ſenſuũ corporis voluptatibus, quia cætera quæ illic deflebantur, cæteris ſenſibus, luxuriantibus famulant, iſtis aũt. i. muſicis inſtrumentis demulcet auditus. ¶Nec vero fruſtra tãtę meretricis muſica oïs condemnatur, quia nimirum ludicra & laſciua, imo etiã turpia, & dæmonum quoq; phantaſmata ſunt, q̃ ab illa cantitant & eorũ ſuauitate maxime ad incitamenta libidinũ eadẽ meretrix abutit. Cæterũ in veris dei veri laudibus pulcherrimæ artis muſicę rõnabile obſequiũ laudabiliꝫ acceptat, & eis q legitime canũt & ſapiẽter pſallũt, remuneratio vel præmiũ erit carmẽ æternũ, de q̃ poſt paululũ ſcriptura hęc bonũ referens auditũ, magnifice conſolat patientiã ſanctorũ. ⌊Et oïs artifex, & oïs ars nõ inueniet in te amplius. Et vox molæ nõ audiet in te amplius. Et lux lucernæ nõ lucebit tibi amplius. Et vox ſpõſi & ſpõſæ

non au-

non audiet adhuc in te, qa mercatores tui erant principes terræ, qa in veneficijs tuis errauerunt oēs gentes. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorꝝ inuentus est, & omniū qui interfecti sunt in terra. ⌋Hic oīa vt dicunt, ita sunt: qa non solum artificia q̄libet non supererūt, verbi gr̄a, plantantiū vel ædificantium, imo etiam q̄ plantata & ædificata fuerāt penitus au
1. Corꝝ. 7. ferent, quippe cum insuper scriptum sit: qa p̄terit figura huius mundi, & neqꝫ molent, neqꝫ cætera ventris ministeria iam quærēt aut inuenient, & sic lumine oīs lucernæ carebūt, vt in sempiterno impij̄ sint horrote tenebrarum, & sicut verum est quod ante ꝓmittitur eis, vt dicant væ væ, ita certum & immutabile est quod nunc dr̄, & vox sponsi & sponsę nō audietur adhuc in te. ¶Quod aūt subiungit: Quia mercatores tui erant principes terræ, idem est ac si dicat: Iccirco nihil omnino commoditatis remanebit in te, quia etsi quippiam visa es habere q̄liscunqꝫ iustitiæ, tu bona recepisti in tuo tempore qualia quæfisti, ꝓ qualibus acquirendis siue tutādis tu leges nōnullas à ratione non dissentiētes foris vel intus habuisti & custodisti. Neqꝫ enim tale qd propter verā vitā obseruasti, sed vt securius principes tui negotiarentur in acquisitione auri & argenti, p̄diorumqꝫ & tractuum maris, & nihil deesset voluptatibus explendis. Tuā ergo mercedē recepisti, de cætero q̄ tibi reposita erat damnatio nūc debetur, & nunc reddit tibi æterni iudicij̄. ¶Propter duo hæc, qa in veneficijs tuis errauerunt, & quia sanguis prophetarum & sanctorꝝ in te inuentus est, de quibus causis plenius iam supradictū est. Non solum aūt ꝓphetarꝝ & sanctorꝝ requirit ex te, verꝝ etiam oīum pariter qui interfecti sunt in terra, quia videlicet bellorꝝ & homicidiorꝝ oīm quæ fuit causa, nisi radix oīm malorꝝ cupiditas? Iam de lamentationibus pœnitentiū, & de multiplici væ impiorum atqꝫ impœnitentium dictum est, nunc de carmine iustorꝝ vocem magnam, vocem desiderabilem de cœlo auditam, sensu diligentiore carpamus. ⌊Post hæc audiui quasi vocem magnam tubarꝝ multarꝝ in cœlo dicentium, alleluia. ⌋Laus & gloria, & virtus deo nr̄o, quia vera & iusta iudicia eius sunt, qa iudicauit de meretrice magna q̄ corrupit terram in p̄stitutione sua, & vindicauit sanguinem seruorꝝ suorꝝ de manibus eius. Et iterꝝ dixerūt alleluia. Et fumus eius ascēdit in secula seculorꝝ. Et ceciderūt seniores vigintiquatuor & quatuor aīalia & adorauerūt deū sedentē sup thronū, dicentes: Amen alleluia. Et vox de throno exiuit, dicens: Laudem dicite deo nr̄o oēs serui eiꝰ, & q timetis eum pusilli & magni. Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocē aquarꝝ multarꝝ, & sicut vocē tonitruorꝝ magnorꝝ dicentium, alleluia. ⌋Hic est auditus consolationis, hoc est carmē in supradicto libro scriptū, carmen exultationis, carmen vr̄m, o peregrini ciues cœlestis patriæ, q in hoc mūdo peregrinamini & lamentamini. Qñ flebunt & lugebūt reges illi, mercatores illi, gubernatores & nautæ illi, videntes perire vanitates & insanias falsas, in quibus sunt confisi, & dicent væ væ, tūc
Alleluia. vos alleluia cantabitis. ¶Alleluia nāqꝫ verbū Hebraicū interpretat, laudate dn̄m: & hoc nomine pleriqꝫ psalmi titulati sunt, quorꝝ in vno taliter p̄scriptū est: Alleluia, reuersio Aggæi, & Zachariæ. Aggæus & Zacharias ꝓphetæ captiuationē filiorꝝ Israel factam à Nabuchodonosor solui p̄dixerunt, & templi destructionē, & ipsi quoqꝫ reuersioni illorꝝ in Hierusalē & reædificatione templi interfuerunt, in similitudinem videlicet electorꝝ omnium de peregrinatione hac, vbi mala intulit illis damnata illa meretrix Babylon, ad æternam & cœlestē ciuitatem suam Hierusalem, redeuntium. ⌊Audiui ergo, inquit, post hæc quasi vocem turbarum multarum in cælo dicentium alleluia. ⌋Notanda mirabilis oppositio, quia illi eiulantes tertio dicunt væ væ, ciuitas illa, isti econtra lætantes tertio dicunt alleluia. Primo nanqꝫ audiui, inqt, q̄si vocem magnā dicentiū alleluia, secundo & iterꝝ ait, dixerūt alleluia: tertio, & adorauerūt deum sedentē super thronū, dicentes: Amen alleluia. Nec isto contentus iterum repetiuit qd dixerat: Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocem aquarꝝ multarꝝ, & sicut vocē tonitruorꝝ magnorꝝ dicentiū, alleluia. Quater ergo dictū est, alleluia. ¶Et si placet interpretationē vel sensum vocis huis æqpollēter accipere, sicut illic sexies væ, ita & hic alleluia sexies dictum est. Nam postq̄ primo dictū est, alleluia: subiunctū est, laus, & gloria, & virtus deo nr̄o est. Item postq̄ dictū est, & adorauerūt deū sedentem super thronū dicentes, amen alleluia, subiunctū est: Et vox de throno exiuit dicens: Laudem dicite deo nostro omnes serui eiꝰ. Igit sicut illic sexies væ, ita hic sexies audis alleluia, siue laudem deo, qa & illi quorꝝ est væ, per sex mundi ætates in illis fornicationibus alij̄ alijs succedentes, væ illud sibi thesaurizauerūt: & isti, quorꝝ est alleluia, itidem per sex mundi ætates alij̄ alijs succedentes, semetipsos ad laudem & gloriam dei in sanctis virtutibus exercuerunt. Cantant ergo & laudant, & speciosa est laus in ore ipsorꝝ. ¶Et quid cantantes laudant, quid laudantes cantant? Iudiciū & misericordiam, in qbus tota pendet materia cātionis & laudis diuinæ, Psalmista
Psalm. 100. dicente: Misericordiam & iudicium cantabo tibi dn̄e. Et qdem anteq̄ fiat iudiciū, prius est misericordiā, & deinde iudiciū cantare: postq̄ aūt factū fuerit iudiciū, priꝰ erit veritatem iudicij̄ laudare, deinde misericordias in ęternū cantare. Nūc enim misericordia prius offert, & deinde misericordiæ contemptoribus iudiciū rependit, tunc aūt prius & semel iudicium

actu

actu celebratur,& deinde misericordia,sicut iã dictum est,in æternũ cantat. Prius itaq; iudi cium laudant cũ dicunt:⌊Quia vera & iusta iudicia eius sunt,qa iudicauit de meretrice magna quæ corrupit terrã in prostitutione sua,& vindicauit sanguinẽ seruoꝝ suoꝝ de manib⁹ eius.⌋Duabus ex causis pro quibus meretricẽ superius damnatã esse diximus,veritatẽ iudi cij laudãt,quaꝝ altera est,qa terrã in prostitutiõe sua corrupit:altera,quia sanguinẽ sanctorũ fudit.Deiñ misericordiã dulcissimo cõcentu laudãt cũ dicũt:⌊Qm̃ regnauit dñs deus no ster omnipotens:gaudeamus & exultemus,& demus gloriã ei, qm̃ venerũt nuptiæ agni,& vxor eius p̃parauit se,& datũ est illi vt cooperiat se byssino splendente candido.⌋Inde laus & gloria,inde gaudium & exultatio,inde toties alleluia:qa dũ iudicat mulier illa meretrix & prostituta illa,celebrãt nuptias suas agnus & vxor eius,mulier alia,mulier beata. Dicunt ergo alleluia succinendo,qm̃ regnauit dñs deus nr̃ oip̃otens. Quis dñs,aut qs deus? Agnus ipse cum quo pugnauerunt fornicatores illi reges,& vicit illos:qm̃,inquit, dñs dñoꝝ est & rex regum.Inde gaudeamus & exultemus,qa vicit & regnauit,& demus gloriam ei nos ele cti,& vocati,& fideles,q cum illo sumus & cũ illo vicimus. Nos victores siue victoriæ eius participes,in eo demus gloriam ei, vt non nobis quod vicimus,sed illi totũ attribuamus so li triumphatori,soli omnipotenti.Nec vero solummodo quia vicit & regnauit,sed quia ve nerunt nuptiæ eius,& vxor eius p̃parauit se,quam pr̃ illi destinauit,dicens in Dauid in can tico Epithalamij:Sedes tua deus in seculum seculi,virga directionis virga regni tui. Astitit regina à dextris tuis.In quo præparauit se? In vestitu deaurato, in fimbreis aureis circũami cta varietatibus,quarum omnium primum byssinum est splendens & cãdidum.Byssinum enim,inquit,iustificationes sunt sanctoꝝ.Porro iustificatio prima siue iustificatiõis princi pium fides est,q̃ sicut Abrahæ reputata est ad iustitiã,ita & nobis credentibus,inquit,Apls, reputabitur ad iustitiam.Hoc illi,videlicet vxori eius datum est,quia pro culdubio fides do num dei est.Huic byssino splendenti & candido inimicũ erat illud damnatæ meretricis coc cinum,non datum,sed raptum:non splendens,sed horridum:non candidum,sed sanguine um.¶Vox ista canẽtium,vox erat sicut aquaꝝ multaꝝ,& sicut tonitruoꝝ magnoꝝ,imo & sicut tubaꝝ multaꝝ,quia vox erit & concentus populoꝝ multoꝝ,magno tonitru cordium .i.magna deuotione intonantium multorumq; milium sanctorum q̃si tubicinando non bel lum sed pacem & charitatem sanctæ trinitati semper occurrẽtem, semper occursurã in suis cordibus excitantium.⌊Et dicit mihi:Scribe:Beati qui ad cœnam nuptiarum agni sunt vo cati.⌋Hoc apud oñem fidelem animam ita constans & certũ est,vt illi magis vacet suspi rare,q̃ de veritate sententiæ disputare. Veꝝ nanq; est,& hoc veꝝ iã scitur velut antiquũ,& sciẽdum est semper quasi nouum.Scribe ergo,inquit, qa beati sunt vocati ad illam cœnam, non qualiscunq; calendæ aut festiuitatis,sed nuptiaꝝ agni. Ibi nãq; tota cœna est amor,vbi vxor viro,i.anima coniungitur deo,non ad horam,sed æternaliter: quia hæc cœna nuptia lis,hic amor cõiugalis vita æterna est.Hinc est illud in Psalmo.Inebriabunt ab vbertate do mus tuæ,& torrẽte voluptatis tuæ potabis eos.⌊Et dicit mihi: Hæc verba dei vera sunt.⌋ Qui hæc dicit, angelus vnus est de septẽ angelis q habebãt septem phyalas,q locutus est su pra cum eo dicens:Veni,ostendam tibi damnationẽ meretricis magnę q̃ sedet super aquas multas,&c.Plus ostendit q̃ promiserat,quippe qui nõ solummõ damnationem meretricis, veꝝ etiam glorificationem beatæ mulieris, vxoris agni,& auditũ carminis cœlestis, q̃d est alleluia,ostendit & audire fecit.Et hæc,inquit,verba dei vera sunt:vt videlicet oñia hæc sic accipiamus,non vt verba cuiusuis hominis aut etiã angeli,sed vt vere verba dei & vera atq; rationabilia esse arbitremur,etiam si minus intelligere aut exponere queamus.¶Porro Io hannes q̃ gratanter acceperit,quanti æstimauerit demõstrationes eiusmodi, claret ex eo q̃d dicit:Et cecidi ante pedes eius,vt adorarem eum. Statimq; sequit:⌊Et dicit mihi:Vide ne feceris.Conseruus tuus sum & fratrum tuoꝝ,habẽtium testimoniũ Iesu.Deũ adora.Testi monium enim Iesu,est spũs prophetiæ.⌋Ergo Iohannes hic,qui nescire non poterat, deũ vnum & solum ab homine debere adorari,paulisper pro excessu mentis in quo erat,minus clare hoc ipsum attendit.Veruntamen non longe à suo sensu aberrauit.Nam ante illũ non nullos veterum sanctorum procidisse legimus angelos,& non esse prohibitos.¶Cur ergo hunc angelus iste tam vehementer prohibuit dicendo:Vide ne feceris? Videlicet,quia ex q̃ deus homo factus est,veramq; susceptt naturam hominis,& eandem pro omni mundo pas sioni & morti addictam fuscitauit,& ad dexterã patris collocauit,sanctumq; spiritum recõ ciliationis dedit hominibus,iã fratribus & amicis suis ex eo dignitas naturę humanæ supra semetipsam creuit,& perducta est vsq; ad mensuram angelicę dignitatis. Proinde cũ dixis set,vide ne feceris,cõtinuo cur phiberet rationẽ hãc reddidit. Cõseruus tuus sum & fratrũ tuoꝝ,habentiũ testimoniũ Iesu.Ergo deũ,inquit,adora, quẽ & ego conseruus tuus adoro. ¶Et continuo q̃si quæreres qd dixerit,habentiũ testimoniũ Iesu,vel qd sit testimoniũ Iesu, curauit statim aperire, testimonium,inquiens,Iesu,est spũs prophetiæ. Et quis est spũs pro

Roma.8. phetiæ niſi ſpūs ſanctus? Hic plane teſtimoniū nr̄m eſt, ſicut dicit Apl's: Non accepiſtis ſpm̄ ſeruitutis iterꝫ in timore, ſed accepiſtis ſpm̄ adoptionis filiorꝫ, in q̄ clamamus abba, pater. Ipſe em̄ ſpūs teſtimoniū reddit ſpūi nr̄o q̄ ſumus filij dei. Ergo q̄a teſtimoniū fideliū Chr̄i ſpūs ſanctus eſt, & nō de q̄libet parua re teſtificaī eis, ſed de eo q̄ ſunt filij dei, recte monent in vno Iohāne, q̄tenus neminē niſi ſolū & vnū deū adorēt, ſuæ cōditionis & acceptæ gr̄æ re ſpiciēdo dignitatē. ¶Quod cū ita ſit, poterat quidē recte ſic dici: Teſtimoniū em̄ Ieſu ſpūs ſct̄ūs eſt, ſiue ſpūs adoptionis filiorꝫ quē acceperūt, ſed p̄ pſona Iohānis pulchrius dixit: Teſtimoniū Ieſu, eſt ſpūs p̄phetiæ: q̄a p̄phetia eſt hæc Apocalypſis, ſicut p̄miſſum eſt in exordio voluminis cū dicit: Beatus q̄ legit & qui audiūt verba p̄phetiæ huius. Dicēdo ergo, teſtimoniū Ieſu eſt ſpūs prophetiæ, Iohannē ip̄m commonitū eſſe voluit, eius quā acceperat excellentioris gr̄æ, quia cum omnes qui ſpm̄ ſanctum acceperunt teſtimonium habeant q̄ ſint filij dei, multo magis iſte dilectus Ieſu Chriſti, qui talem tātam'q̄ prophetiam accepit.

LIBRI DECIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER XI.

AVDENDVM & exultandū eſſe conſolatis ciuibus regni dei, peregrinātibus hic inter filios huius ſeculi, vox pauloañ de cœlo audita cecinit iccirco, q̄a dñs de meretrice magna iudicauit, & q̄a ipſe dñs deus nr̄ oīpotens regnauit, & quia venerūt nuptiæ agni. Recipiunt conſolationē iſtā inſinuatā mētibus ſuis à ſct̄ō ſpū pietatis. Exēpli gr̄a, dū ipſi dicūt in Dauid: In conuertēdo dñs captiuitatē Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Tūc repletū eſt gaudio os nr̄m, & lingua nr̄a in exultatione. Tūc dicēt inter gētes, magnificauit dñs facere cū eis. ¶Cōgaudeamus igit̄ & nos & exultemus ſicut conſolati, ſed ita vt gaudiū & exultationē moderet̄, & cū diſciplina ſua dirigat timor dñi. Nā in eodē Dauid dicit ipſe ſpūs timoris dñi: Seruite dño in timore, & exultate ei cū tremore. ¶Sūt aūt duo timores, alter ſeruilis ſiue pœnalis, quē perfecta charitas foras mittit, de q̄ Apl's: Non accepiſtis, inq̄t, ſpm̄ ſeruitutis iterꝫ in timore: alter liberalis & dulcis, de q̄ Pſalmiſta: Timor, ait, domini, ſanctus p̄manens in ſeculū ſeculi. Seruilis ille timor locū non habet hic. Vbi em̄ electi dei ſic ſunt cōſolati, poſt audita atq̄ intellecta ſpūs ſapiētiæ & intellectus, ſpūs cōſilij & fortitudinis, ſpūs ſciētiæ & pietatis opa, q̄ ſicut in ſcripturis ſct̄is ſparſim expreſſa, ita & in hac myſtica reuelatione ſunt ſub tātis imaginibus cōgregata, quō locū vllū timor pœnalis habere? ¶Ergo timendū quidē conſolatis, ſed timore ſancto, timore caſto, videlicet vt humiliter in fundamēto humilitatis ſtent, q̄ cōſolatione ſpūs ſancti digni habiti ſunt. Itaq̄ ab alio rurſus exordio demōſtratio ſalutaris repetit̄, & qui ſæpius in his reuelationibus agnus viſus vel dictus eſt Chr̄s dei filius, tali ſchemate ſemel atq̄ iterꝫ ac tertio conſpicit̄, vt obliuiſci nō poſſint etiam conſolati adhuc ſupereſſe quippiā cur timeat̄. Nā ſequit̄: Et vidi cœlū apertum, & ecce equus albus, & q̄ ſedebat ſup eū, vocabat̄ fidelis & verax, & *iuſtitiam iudicat. Oculi autem eius ſicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen ſcriptum, q̄d nemo nouit niſi ipſe. Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine, & vocat̄ nomen eius, verbū dei: Et exercit⁹ qui ſunt in cœlo, ſequebant̄ eū in equis albis, veſtiti byſſino albo mundo. Et de ore ipſius p̄cedit gladius acutus, vt in ipſo percutiat gētes, & ipſe reget eos in virga ferrea. Et ipſe calcat torcular vini furoris iræ dei oīnipotentis, & habet in veſtimento & in fœmore ſuo ſcriptū: Rex regum & dñs dñantium. ¶Cuncta hæc bñ perſpecta vſq̄ ad id q̄d ait: Et vidi thronū magnū candidū, & ſedentem ſup eum, à cuius conſpectu fugit terra & cœlū: & libri apti ſunt, & iudicati ſunt mortui, & iudicatū eſt de ſingulis ſecundū opera ipſorum, & infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis, cuncta, inquam, hæc diligenter aīaduerſa plena timoris ſunt, & prudentem animam ad timorem ſanctū bene & vtiliter inſtruūt: quippe cum nemo ſapiens gloriari audeat, q̄ in illa die, in illa hora bene præparatus inueniatur caſto corde & perfecta conſcientia. Nuſquam in oīb⁹, quę in hac Apocalypſi à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni dei ſunt, reuelantur ſub imagine tam terribili, Ieſus Chriſtus qui eſt teſtis fidelis conſpicit̄, ab eo loco vbi ſedens ſupra ſedē ſimilis erat aſpectui lapidis iaſpidis, & ſardini, & iris erat in circuitu ſedis, vſq̄ ad locum præſentem: Ibi ſpi

ritus

Pſal.125

Pſalm.2 1.Iohan.4. Roma.8 Pſalm.18.

Cum iuſtitia iudicat & pugnat.

Supra 4.

ritus ſapiẽtiæ reuelationes atq; apparatũ conſiderauimus. ¶Secundo loco agnus viſus eſt in medio throni, & in ipſo accipiente de dextera ſedentis in throno librũ & aperiente illũ, & ſoluente ſeptẽ ſignacula eius: ſuis in operibus ſanctũ p̃dicauimus intelligentiæ ſp̃ſ. ¶Tertio loco vbi in figura eius ſtetiſſe ſcribit angelus ante altare, aureũ habẽs thuribulũ in manu ſua, ſeptemq; tubis in ordine ſuo canẽtibus, rurſus ante cantũ tubæ nouiſſimæ conſpicit angelus & iris in capite eius: ea quæ p̃ ipſum circa nos egit ſanctus conſiliũ ſp̃ûs opera perſtruximus. ¶Quarto loco filius maſculus muliere magna pariẽte natus conſpicit, qui recturus erat oẽs gentes in virga ferrea, q̃ & raptus eſt ad deũ & ad thronũ eius, & ibi ſubſequẽtibus bellis victoriaq; multiplici celebrata, ſanctũ fortitudinis ſp̃ſ operantẽ agnouimus. ¶Quinto loco agnus ſupra montẽ Sion ſtans, cũ ſodalibus ſuis canticũ nouũ citharizantibus cõſpicit, & deinde idem filius hoĩs falcẽ in manu habẽs acutã, poſt quẽ ingrediunt ſeptem angeli habentes atq; effundentes ſeptẽ phyalas plenas iracundiæ dei, & ibi ſpectauimus ſanctũ ſcientiæ ſp̃ſ, quæ vel qualia circa genus humanũ operatus ſit. ¶Sexto loco ſiue ſexta recapitulatione, oſtenſa meretrice & beſtia q̃ portat eã, & p̃miſſo de cornibus eius. i. de regibus terræ, quia hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos: item angelus de cœlo deſcẽdens, habens poteſtatem magnam conſpicitur, & terra illuminata eſt à gloria eius, & ex eius ore loquentẽ ſpiritum pietatis, ea quæ ad conſolationẽ pertinent ſanctorũ, agnouimus. ¶Nuſquã talis tam terribilis facies eius appparuit, vt in hac ſeptima parte viſionis, vbi primũ cũ exercitu & gladio oris ſui iudicãs & pugnãs, tandemq; ſedens fugiẽte terra & cœlo, iudiciumq; agens conſpicit. Vñ hic nõ incõgrue is q̃ in numero ſeptẽ ſpũum deorſum nouiſſimus ẽ ſpiritus timoris ordine ſuo recognoſcit, ex opm ſuorũ propriis imaginibus. Nũc ſcripturæ ſeriẽ p̃ſequamur. ⌊Et vidi, inquit, cœlũ apertũ, & ecce equus albus.⌋ Cœlũ hic apertũ, deſcendẽtis ad nos dei & dñi nr̃i deſignat proſpectũ, iuxta illud p̃phẽticũ: Quia p̃ſpexit de excelſo ſancto ſuo, dñs de cœlo in terrã aſpexit. Item: Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo p̃ſpexit. Deniq; hoc eſt q̃d protinus ſequit: ⌊Et ecce equus albus.⌋ Siquidẽ equus albus, immaculatuũ de virgine ſumptũ eſt dñi corpus, de q̃ plenius illic diximus, vbi aperiente agno vnũ de ſeptẽ libri ſignaculis, exiuit equus alb⁹, & q̃ ſedebat ſup illũ habebat arcũ, & data eſt ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. Ipſe qui illic habebat arcũ, & cũ corona exiuit vincens vt vinceret: ⌊Vocatur hic fidelis & verax: & iuſtitia, inquit, iudicat & pugnat, & oculi eius ſicut flãma ignis, & in capite ei⁹ diademata multa, & exercitus q̃ ſunt in cœlo ſequebantur eũ in eq̃s albis. Et de ore eius procedebat gladi⁹ vtraq; parte acutus.⌋ Primũ q̃ digna & q̃ vera ſunt vocabula, fidelis & verax. Fidelis nãq; eſt, videlicet deo & patri, cui fideliter obediuit, quemadmodũ Apl̃s dicit: Cõſiderate apl̃m & pontificẽ cõfeſſionis nr̃æ Ieſum, q̃ fidelis ei qui fecit illũ, ſicut & Moſes in domo illius. Amplioris enim gloriæ iſte p̃ Moſe dignus habitus eſt. Et Moſes quidẽ fidelis erat in tota domo eius, tanq̃ famulus in teſtimoniũ eorũ q̃ dicenda erant: Chr̃s vero tanq̃ filius in domo ſua, q̃ domus ſumus nos. Sed & p̃ p̃phetam deus ipſe dicit: Et feriã vobiſcũ pactũ ſempiternũ, miſericordias Dauid fidelis. Ecce teſtem populis dedi eũ, ducẽ ac p̃ceptorẽ gẽtibus. Itẽ: Verax iſte eſt, imo & ipſa veritas: Ego, inq̃t, ſum via, veritas & vita. Et Iohannes baptiſta: Qui autem, inquit, accepit eius teſtimonium, ſignauit quia deus verax eſt. Nimirum ſcriptura dicit: Omnis homo mẽdax. Hic autem q̃ non homo tm̃, ſed & deus eſt, recte dr̃ & eſt, deus verax, hõ cuius ſolius veritas, imo q̃ cum ſit ipſa veritas, nos liberat. Ipſe q̃ poſuit hæc noĩa, nominũ q̃q; ipſorũ cauſas actuales apposuit dicendo: ⌊Et iuſtitia iudicat & pugnat.⌋ Nam quia iuſtitia pugnat, & neminẽ niſi cauſa iuſtitiæ impugnat, neminem niſi iuſte expugnat, q̃ppe qui non niſi contra ſuperbos belli ca corripit arma, ſicut ſcriptum eſt: Deus ſuperbis reſiſtit, profecto fidelis eſt. Itẽ quia iuſtitia iudicat, nec dicit malum bonum, & bonum malum, nimirũ verax eſt. ¶Et quia p̃ ignorãtiã falli nunq̃ poteſt, vt iniuſte iudicet, oculi, inq̃t, eius ſicut flãma ignis. Oĩa clare videt, & ſicut iã dictũ eſt, falli nõ põt vt iniuſte iudicet. Sunt aũt oculi eius oẽs numero ſeptẽ gr̃æ ſancti ſp̃ûs. Vnde & in hoc eodem libro agnus, & in propheta Zacharia lapis vnus ſeptẽ oculos habere ſcribit. ¶Item q̃a iuſtitia iudicat ſiue iuſte pugnat, ſemp ſuperat, & tã in ſua perſona q̃ in ſingulis fidelibus ſuis pugnando triumphat. Iccirco protinus ſubditur: Et in capite eius diademata multa. Videlicet quia ſanctorum omnium victoriæ vel coronæ ad gloriam & gratiam ipſius referuntur, iccirco multa diademata in capite eius. ¶Nã hinc eſt quod de ipſo ſub nomine filij Ioſedech ſacerdotis magni ad prophetam Zachariam deus loquitur: Sume à tranſmigratione, à Boldai, & à Tobia, & ab Idaia, & venies tu in die illa, & intrabis domum Ioſiæ filij Sophoniæ, qui venerunt de Babylone, & ſumes argentum & aurum, & facies cosonas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedech ſacerdotis magni, & loqueris ad eum dicens: Hæc ait dominus exercituum, dicens: Ecce vir oriens nomen eius, & cætera. ¶Deniq; iuxta ſenſum myſticum Ieſu filio Ioſedech ſacerdoti magno imponunt coronæ, ſumpto argento & auro à tranſmigratione, ſiue ab ijs qui venerũt de Babylone: quia nobis

Pſal. 101. Pſalm. 84 Supra 6.

Hebr. 3.

Eſaiæ. 55.

Iohan. 14. Iohan. 3. Pſalm. 115.

Iacob. 4 Eſaiæ. 5.

Zach. 3

Zacha. 6.

proficiẽtibus & reuerſis ad meliora, ꝑ ſingulas virtutes nr̃as dn̄s coronat, imo nobis ꝑ virtutẽ pœnitẽtiæ coronatis, ſaluator in ſingulis coronã accipit, iuxta illud q̃d & Paul⁹ loquitur:
2. Timo. 4. De cætero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi iuſtus iudex: non ſolum aũt mihi, ſed & oĩbus q̃ diligũt aduentũ ſaluatoris nr̃i Ieſu Chr̃i. Quia ergo veraciter multa dia demata in capite eius, & ſicut Apl̃s ait: ipſe oĩa in oĩbus adimpletur, recte ſubiũgit: ⌊Habẽs nomẽ ſcriptum, q̃d nemo nouit niſi ipſe.⌋ Nam ꝓter ipſum nemo ſcit quanto noĩe vel quantum ipſe ſit noĩatus aut noĩandus, q̃ppe cum numer̃ eor̃ ꝓter ipſum nemo ſciat, q̃rũ coronis ipſe coronat, quorum ſalutis autor ipſe noĩat. Vbi ergo ſcriptum habet nomen iſtud, ſi non ſcit? Deniq; in ſanctis ſcripturis eius nullũ ſcriptũ eſt nomẽ ipſius q̃d non legat, q̃d non ſciat? Nec vero q̃a dixit, habens nomen ſcriptũ q̃d nemo nouit niſi ipſe, cõſequẽter dici poteſt indefinite, q̃ nomẽ eius neſciat. Nam q̃a hoc dixit, ipſe ꝑtinus ait: Et vocat nomẽ eius, verbum dei. Illud ergo nomen q̃d & ſcriptũ eſſe, & à nemine ſcire aſſerit vbi ſcriptũ eſt? Nimir̃ in magno libro vitæ, q̃ nõ eſt aliud q̃ ſecretũ eius ſciẽtiæ ſiue ꝓſciẽtiæ. Nam vbi ſcripta ſunt noĩa elector̃ oĩm, ibi nõ poteſt abeſſe q̃tor̃ ſalutis autor ipſe ſit, q̃r̃ numerus profecto cuiuſdã noĩs eius oĩbus incogniti diffinitio eſt. ⌊Et hic veſtitus erat veſte aſpſa ſanguine, & nomẽ eius verbũ dei.⌋ Quod idẽ eſt ac ſi diceret: Hic & vt homo paſſibilis & mortalis, paſſus & mortuus eſt: & impaſſibilis atq; immortalis, deus eſt. Nã in paſſione veſtis eis, i. caro
Eſaiæ. 63. eius ſuo ſanguine aſpſa eſt. Vnde & propheta vehemẽter admirans ꝓcunctat & dicit: Quis eſt iſte q̃ venit de Edõ, tinctis veſtibus de Boſra? Et illo reſpõdẽte, ego q̃ loq̃r iuſtitiã, & ꝓpugnator ſum ad ſaluandũ. Ait: Quare ergo rubrũ eſt indumentũ tuũ, & veſtimẽta tua ſicut calcantiũ in torcular̃? Quare, inq̃t, rubrũ fecerũt veſtimentũ tuũ, q̃re ſanguinẽ tuũ fuderũt, ſi tu iuſtitiã loqueris, ſi tu pctã nõ feciſti, nec inuẽtus eſt dolus in ore tuo? Ergo veſtis ſanguine aſperſa caro eſt innoxia, mortẽ & ꝑpr̃ ſanguinis effuſionẽ ꝓpeſſa. ¶Porro nomen eius vocat verbũ dei, verbũ ꝑ q̃d oĩa facta ſunt, & ſine q̃ factũ eſt nihil, q̃d mori non potuit: ꝑ q̃d & ipſa, q̃ mortua fuerat, caro reuixit. Exemplũ patiẽtiæ & mortis eius milia ſanctor̃ ſequũtur. Ait ergo: ⌊Et exercit⁹ q̃ ſunt in cœlo ſequebant eũ in eq̃s albis, veſtiti byſſino albo mũdo.⌋ Deniq; exercitus eius martyres & oẽs ſancti ſunt, q̃cunq; in hoc mũdo q̃libet modo ꝓpter ipſum agonizati ſunt. Nam ꝑpter ipſos agones q̃s pertulerunt, exercitus dicunt. Quõ
Corps blancs ſequebant eũ? In eq̃s albis, inq̃t, veſtitu byſſino mũdo. In eq̃s albis, i. in corporibus candidis
L baptiſmo purificatis, iuſtificatione bonor̃ opm, q̃ ꝑ byſſinũ albũ & mundũ ſignificant, decenter ornatis. Taliter eũtes ſequebant eũ, hi maxime q̃ vitæ mũditiã ſanguinis ſui aſperſione ſupinduerunt ꝓ martyriũ. Nã & ipſe prius eq̃ albo ſedens, poſt etiã ſuo ſanguine aſpſus
Canti. 5 eſt. Vnde ſpõſa eius in Canticis recte gloriãdo loquit: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus eſt ex milibus. Candidus, videlicet virginitate, rubicundus paſſione. ¶Præterea exercitus eius oẽs virtutes cœlor̃ ſunt, & ipſe eſt q̃ in prophetis & pſalmis toties dr̃ dn̄s exercituũ, dn̄s virtutũ. ¶Hic iam multũ eſt q̃d timeat dum dr̃, q̃a iuſtitia iudicat & pugnat, &
Eſaiæ. 6 Pſalm. 23 quia exercituũ ſiue virtutũ dn̄s eſt. Nã ipſe eſt ille rex cui ad bellũ nõ temere eſt occurrendũ, i. apud quẽ vel cuius in iudicio non facile eſt de iuſtitia ꝓſumendum. Deniq; iuxta illud ex-
Lucæ. 14 emplum euangelicum contra nr̃m qualemcunq; exercitum ipſe habet duplũ. Si nr̃ decẽ milium, eius exercitus decẽ milium eſt, i. ſi nos de operib⁹ iuſtitiæ nr̃æ confidimus, ipſe de opibus ſimul & cogitationibus rõnes contra nos eſt poſiturus. Iccirco perſuadet & dicit: Aut q̃s rex iturus cõmittere bellum aduerſus alium regẽ: nonne prius ſedens cogitat, ſi poſſet cũ decẽ milibus occurrere ei q̃ cũ viginti milibus veniat ad ſe? Alioquin adhuc illo lõge agẽte
Iob. 9. legationẽ mittens rogat ea q̃ pacis ſunt? Hoc ſciens vir ſanct⁹ loquit: Vere ſcio q̃ non iuſtificetur homo compoſitus deo. Si voluerit cõtẽdere cum eo, nõ poterit ei r̃ndere vnum pro mille. Et poſt pauca: Quantus ergo ſum ego, qui reſpondeã ei & loq̃r verbis meis cum eo? Qui etiã ſi habuero quippiã iuſtũ, non reſpõdebo, ſed meũ iudicẽ deprecabor. Quod eſt dicere: Etiãſi quid iuſti opis admiſi, nihilominus legationẽ mittẽs, rogabo ea q̃ pacis ſunt: q̃a, videlicet ad minus duplũ cõtra me ille habet exercitũ, i. ſi de operibus ego me iuſtifico, ille cogitationes q̃q; adducit ad iudicium, quia ſcrutator eſt cordiũ. Vñ adhuc ſubditur: ⌊Et de ore ipſius ꝓcedit gladius vtraq; parte acutus, vt in ipſo percutiat gentes, & ipſe reget eos in
Hebræ. 4 virga ferrea.⌋ Hic nanq; gladius ille eſt de q̃ Apl̃s loquit: Viuus eſt ſermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & ꝑtingens vſq; ad diuiſionem aĩæ ac ſpũs, compagum q̃q; ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Bñ ergo gladius vtraq; parte dr̃ acutus, qui procedit de ore eius: quia cum vocet nomen eius & ſit, verbũ dei, non ſolum facta vel dicta diſcernit, ſed in-
Matth. 15 timas q̃q; cogitationes penetrat & percutit. Exẽpli gr̃a cum dicit phariſæis: Hypocritæ bñ
Eſaiæ. 29 prophetauit de vobis Eſaias dicens: Populus hic labr̃s me honorat, cor aũt eor̃ longe eſt à
Matth. 9. me. Item: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Et multa h̃s ſimilia. ¶Ad quid procedit de ore ipſius eiuſmodi gladius? Vt in ipſo, inquit, percutiat gentes. Hoc iam factum eſt & fit

& vſq; in finem ſeculi fieri non definit, donec diſtinguat gẽtes bonas à dextris, & malas ſtatuens à ſiniſtris ſuis, vbi & vltimã eandẽq; irreuocabilẽ exerat vim gladij, i. ſententiam iudicij in vtrãq; partẽ pro ipſorũ meritis. Nunc interim differt quidẽ ictus percutientis, ſed iam vibrat gladius cõminantis. Hinc Pſalmiſta dicit: Niſi conuerſi fueritis, gladiũ ſuũ vibrauit. Pſalm. 7
Itẽ in cantico Deuteronomij ipſe dicit: Si acuero vt fulgur gladiũ meũ, & arripuerit iudiciũ manus mea, reddã vltionẽ hoſtibus meis. Veraciter ergo dictum eſt, vt in ipſo pcutiat gentes. Sed addit adhuc: ⌊Et ipſe reget eos in virga ferrea.⌋ Quos ipſe reget niſi ex gẽtibꝰ pœnitentes? Nam quia dr̃ de ore ipſius ꝓcedere gladius vtraq; parte acutus, quia p̃dicatũ eſt & p̃dicat, ꝙ ipſe ſit gentes ineuitabili verbo iudicij pcuſſurus, pœnitentiã egerunt gentes euangelio credentes, & iſtos ipſe reget in virga ferrea, i. in inflexibili iuſtitia, ſicut dicit illi pr̃ in Deut. 32. Pſalm. 2
propheta: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ, reges eos in virga ferrea. ¶Quod illic continuo dictũ eſt, tanq; vas figuli cõfringes eos, & hic dr̃, vt in ipſo percutiat gentes, partim in bonã partẽ recte intelligi põt, qa videlicet eſt percuſſio ſalubris, & confractio vtilis, dũ gentes, i. ad vitam p̃ordinati ex gentibus, audita p euangelium futuri iudicij aĩaduerſione, timore concutiunt, & ad pœnitentiam corde confringunt. Cæterꝝ oẽs in infidelitate remanẽtes malo ſuo percutientur, & malo ſuo confringent, eruntq; ſicut vas figuli irrecuperabiles, cuiu partes non poſſunt rurſus coniungi aut conglutinari. Dicat aliquis: Quid vero Iudęi? An illos gladius iſte non attingit, q̃ ſic gentes percutit? Audi quod ſequit: ⌊Et ipſe calcat torcular vini furoris iræ dei omnipotentis, & habet in veſtimento & in fœmore ſuo ſcriptũ: Rex regum, & dñs dñantium.⌋ Ipſe qui percutit ſiue percutiet gentes, & reget eos in virga ferrea, iam calcat torcular vini furoris ire dei oñipotẽtis, i. iam parat preſſuram ppl'o illi, iam cauſæ ſuſcitatæ ſunt propter quas veniat & incumbat illis pondus & preſſura Romani imperij, vt concludat multitudines eorꝝ, & in anguſto comprimat exercitus Titi & Veſpaſiani. Hæc preſſura nimirum recte & nimis congrue deſignat̃ per torcular vini. ¶Gens nanq; illa fuit vel eſſe debuit vinea dñi, & quia cum debuiſſet facere vuas, fecit labruſcas, malũ hoc illi euenturum deus ipſe in propheta p̃dixit: Et quia de vinea Sodomorꝝ vinea eorꝝ: qa vua eorũ vua fellis, iccirco mala hæc illis reddenda apud ſe condita & in theſauris ſuis eſſe ſignata, deus p̃dixit in Cantico Moyſi. In propheta Eſaia cũ ille ex perſona ſua p̃miſiſſet: Cantabo dilecto meo canticũ patruelis mei, vineæ ſuæ, &c. Tandem deus dicit: Nũc ergo habitatores Hieruſalem & viri Iuda, iudicate inter me & inter vineam meam. Pauciſq; interpoſitis: & nunc, ait, oſtendam vobis quid ego faciam vineæ meæ. Auferam ſepem eius, & erit in direptionem. Diruam maceriam eius, & erit in conculcationẽ, &c. Poſt huiuſmodi cõminationes itẽ dicit: Vinea enim dñi exercituũ domus Iſrael eſt, & vir Iuda germen delectabile eius. Dauid q̃q; propheta cum dixiſſet, vineam de Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gẽtes, & plãtaſti eam, &c. Præuidens hoc torcular & hanc preſſuram, exterminauit eam, inquit, aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Nam aper de ſylua ſiue ſingularis ferus, gẽtilis imperator, & Romanus intelligit exercitus. Pulchre ergo vbi dixit, & ipſe reget gentes in virga ferrea, volens ſignificare quid futurꝝ eſſet Iudæis incredulis, & ipſe, inquit, calcat torcular vini furoris iræ dei omnipotentis, p eo vt diceret: & Iudæi cadent in ore gladij, & in oñes gentes ducent captiui, ſiue erit preſſura magna ſup terrã, & ira in populo huic. ¶Quare aũt non contentus fuit dixiſſe ſolummodo furori ſiue ſolummodo iræ, ſed vtrunq; furorem, ſ. & iram coniunxit dicendo torcular vini furoris irę dei omnipotentis? Videlicet, qa vinum Iudæorum, quod verius dici poteſt fel & venenum, ſicut Moſes teſtatus eſt dicens: Fel draconum vinũ eorꝝ, & venenũ aſpidũ inſanabile. Vinum, inq̃, Iudæorꝝ venenatũ atq; fellitũ, q Deut. 32. Matth. 27.
ipſum vineæ dñm felle & aceto ſuſpenſum in cruce potauerunt, nõ ſolũ furorẽ aut ſolã irã, ſed furorẽ ſimul & irã ſibi cõparauit, i. non tm̃ in p̃ſenti aut tm̃ in futuro, ſed in p̃ſenti ſimul & in futuro damnationẽ ſibi adqſiuit, vt corpora hic trucidaret & captiuaret Romanus exercitus, aĩas autem illic poſſideret diabolus, cruciaret infernus. Vtrãq; vindictã Moſes vno breui verſiculo exprimit: Ignis, inquiẽs, ſuccẽſus eſt in furore meo, & ardebit vſq; ad inferni nouiſſima. Hoc p̃miſſo & calcat torcular vini furoris iræ dei omnipotẽtis, q̃d grauiſſime ſonuit. Neq; em̃ leue eſt tali in loco deũ omnipotentẽ enuntiari, repente mirabiliter intulit. ⌊Et habet in veſtimẽto & fœmore ſuo ſcriptũ: Rex regũ, & dñs dñantiũ.⌋ Subtiliter nãq; & grauiter hoc dicto ſummã percutit reatus ppl'i Iudaici, pro q̃ calcant̃ in torculari furoris iræ dei omnipotentis. Ipſi nanq; ſunt ciues illi, q rege iſto ſiue hoĩe nobili abeũte, iuxta parabolã euangelicã, in regionẽ longinquã, accipere ſibi regnũ & reuerti miſerunt legationem poſt illũ, dicẽtes: Nolumus hũc regnare ſup nos. At ille cũ rediſſet accepto regno, & rationẽ cũ ſeruis ſuis habuiſſet tandẽ ad ſuos cõuerſus, veruntñ, inquit, inimicos meos, q noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc & interficite ante me. Igit̃ illis añ regẽ quẽ negauerũt interfe ctis, & iuxta præſentem ſcripturæ huius locũ calcatis in torculari furoris iræ dei omni Deut. 32. Luc. 19.

potentis,repente inferet:Et habet in veſtimẽto & fœmore ſuo ſcriptũ: rex regũ & dñs dñan
tium:quia videlicet irridẽdi ſunt,&ſubſannandũ illis eſt, qui illum reſpuerũt, putãtes ꝙ eſſe
rex non poſſet niſi ſecundũ ipſoꝝ placitũ,niſi ipſi vellẽt,niſi ipſi reciperent eum. ¶Eadẽ ex
Pſalm.8 probrans animi indignatione in Pſalmo ꝓpheta,cũ dixiſſet: Quare fremuerũt gẽtes,& po
puli meditati ſunt inania? Aſtiterũt reges terræ &principes,cõuenerunt in vnum,aduerſus
dñm & aduerſum Chr̃m eius. Diſrũpamus vincula eoꝝ,& ꝓijciamus à nobis iugũ ipſorũ,
ſtatim intulit:Qui habitat in cœlis irridebit eos,& dñs ſubſannabit illos. Tunc loquetur ad
eos in ira ſua,& in furore ſuo cõturbabit eos. Ego aũt cõſtitutus ſum rex ab eo ſup Siõ mõ
tem ſanctũ eius,&c. ¶Quo aũt in veſtimẽto,vel q̃ in fœmore ſuo nomẽ hoc habet ſcriptũ:
Rex regũ,& dñs dñantiũ? Veſtimentũ huiꝰ regis Chr̃i aliter atq; aliter ꝓ loci diuerſitate in
telligi debet. Nã alias ſanctã eccleſiã ſiue fidẽ catholicam, alias ſanctã ſignificat ſcripturam.
Pſalm.21. Vtrunq; ex vno Pſalmi verſiculo intelligit̃,vbi ipſe loquit̃ dicens:Diuiſerunt ſibi veſtimen
Pſalm.10. ta mea,& ſup veſtẽ meã miſerũt ſortẽ. Nã veſtimẽta dñi diuiſa, ſignificãt ſacrã ſcripturam
Iohan.19. ab hęreticis ſępius deprauatã,vt alibi Pſalmiſta:Quæ ꝓfeciſti,deſtruxerũt. Veſtis eius q̃ de
ſuper erat inconſutilis,& ſup quã ſortẽ miſerunt,deſignat eccleſiã vel fidẽ catholicã,diuina
electione fidelibus datã,q̃ à nullo corũpi poteſt. Itẽ: Veſtimentũ eius eccleſia intelligit̃,cum
Pſal.132 iteꝝ dicit Pſalmus:Ecce q̃ bonum & q̃ iocundum habitare fratres in vnum, ſicut vnguentũ
in capite,q̃d deſcendit in barbam Aaron,q̃d deſcendit in orã veſtimenti eius. Et eſt ſenſus:
Spũs ſancti gr̃a,quę plenarie in Chr̃o capite nr̃o inhabitat,primum ex eo deſcẽdit in fortes
viros apl̃os,qui ſignificant̃ per barbã Aaron:& deinde in martyres cæteroſq; eccleſię filios
magnos quidem,ſed inferiores apl̃is,qui intelligunt̃ in ora veſtimenti: quia poſt apl̃os in ec
cleſia ſunt p̃cipui,cuius fide & virtutibus Chr̃s ipſe decorat̃,ad modũ alicuius,qui veſtimen
to pretioſo induit̃. ¶Porro p̃ſenti loco veſtimentũ recte ſanctã intelligitur ſignificare ſcri
pturam. Amplius aũt,q̃d magis placeat & pulcherrime ſplendeat veſtimẽtum,ſimul &fœ
mur eius continens hoc ſcriptum,vna eademq; eſt ſcriptura ſancta,ſcriptura illa quam p̃es
carnis eius,quæ p fœmur intelligit̃, conſcripſerunt. Hæc aũt p̃cipue ſit ſcriptura pſalmoꝝ,
quæ veraciter ſcriptura eſt fœmoris Chr̃i,quia ſcriptura eſt patris eius ſecũdum carnẽ Da
Pſalm.71. uid. Nempe ꝙ iſte ſit rex regũ,ibi taliter ſcriptum habes:Deus iudiciũ tuũ regi da,&iuſtitiã
tuam filio regis. Verſiculus quidẽ iſte nondũ regem regũ, ſed tantũmodo regẽ pronuntiat
illũ. Sequit̃ aũt poſtmodũ: Et dñabit̃ à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos or
bis terrarum. Reges Tharſis & inſulæ munera offerent,reges Arabum & Saba dona addu
cent,& adorabunt eũ oẽs reges. Abſq; vlla contradictione rex cui cæteri reges munera of
ferunt,& dona adducunt,& non ſolũ hoc faciunt,ſed etiam adorant eũ,rex regũ eſt. Et re
cte homines reges adorant regẽ hunc,q̃ cũ hõ ſit,eſt etiã deus,q̃d breuiter & magnifice in
nuitur,cum dr̃ in eodem: Ante ſolẽ permanet nomẽ eius. Quod idẽ eſt ac ſi diceret: Iſte rex
deus erat anteq̃ homo naſceret: qa erat anteq̃ fieret mũdus,cuius vita &pulchra pars eſt ſol
iſte quẽ videmus. ¶Porro dñs dñantiũ nõ adeo expreſſum eſt in hoc loco ſcripturæ, niſi q̃d
ait:& dñabit̃ à mari vſq; ad mare. Alias ergo quæramus. Dixit eñ alio loco idem pr̃ carnis
eius,multoꝝ profecto ſeruoꝝ dñs,q̃ publica & ſolẽni appellatione,vt regibus mos debitus
Pſalm.19 erat,appellabat̃ dñs,q̃d ꝓmptũ habes in hiſtoria geſtoꝝ eius. Dixit,inq̃,idẽ rex & dñs: Di
xit dñs dño meo,ſede à dextris meis. Dñm ſuũ æque vt deũ patrẽ appellauit eũ ille regnans
& dominans. Item in eodẽ Pſalmo: Dñare,inq̃t,in medio inimicoꝝ tuoꝝ: q̃rum multi ꝓfe
cto dñi ſunt vel fuerunt,& per ampla dñati ſunt & dñantur ſpatia terrarum, & tñ velint no
lint effugere non valent dñi huius dominaatum. Igit̃ verum eſt,manifeſtum eſt,quia habet
in veſtimento & in fœmore ſuo ſcriptũ .i. in ſcriptura quã patres carnis eius conſcripſerũt
teſtificatũ, ꝙ ſit rex regũ &dñs dñantiũ. Et quidem ciues eius q̃ oderant illum,negare illum
Luc.19. & poſt illum legationẽ mittere potuerunt dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos,ſed
ſcripturã hãc ſoluere vel abſcõdere nõ poſſunt. Sequit̃: ¶Et vidi aliũ angelũ ſtãtẽ in ſole,&
clamauit voce magna dicẽs oĩbus auibus q̃ volabãt ꝓ mediũ cœlũ. Venite, cõgregamini
ad cœnã magni dei, vt mãducetis carnes regũ, & carnes tribunoꝝ, & carnes fortiũ,& car
nes eq̃ũ,& carnes ſedentiũ in ipſis,& carnes oĩm liberoꝝ ac ſeruoꝝ, & puſilloꝝ ac magno
rũ. ¶Et hic alius,& adhuc tertius angelus eundẽ ſignat Chr̃m,propter aliud atq; aliud tem
pus aliudq; negotiũ. Nã q̃d prius dictũ eſt: Et vidi cœlũ apertũ, & ecce equus albus & ſedẽs
ſuper eum q̃ fidelis &verax vocabit̃ Chr̃s deus verus eſt de virgine incarnatus: hic aũt alius
angelus in ſole ſtans,idem Chriſtus eſt, verus hominis & dei filius,per ſpeciem columbæ in
Iſrael manifeſtatus. Porro ea quæ iam dicta ſunt,& in capite eius diademata multa,& veſti
tus erat veſte aſperſa ſanguine,& cætera: per anticipationem dicta ſunt. Nam ab hinc lati
us eadẽ explicanda per figuras cõpetentes,atq; ſecundũ ordinẽ q̃ geſta vel gerẽda ſunt vſq;
in finẽ ſeculi ſeſe p̃ſentare incipiũt. ¶Igitur vidi alium angelum ſtantem in ſole.i. vidi Chri
ſtum manifeſtatum in Iſrael, magna ſpũs ſancti ſiue columbæ & paternæ vocis manifeſta
tione.

tione. Quod dicit, ſtantē in ſole, mirabile quidē, ſed non adeo nouum: quia prius q̄q; in antiquiore ſcriptura eſt dictū: In ſole poſuit tabernaculū ſuum. i. in manifeſto dixit & prædicauit, ignis quoq; cōprobauit ſe deū dei filiū, propter hoīes hominem factum, & verū aſſumpſiſſe corpus humanū. ¶ Hoc facere incepit à clamore vocis magnæ, vocando aues quæ volabant per medium cœlum. i. à vocatione apoſtolorum q̄ vocauit eos, vt relictis omnib⁹ ſe querent eum. Aues nanq; hoc loco in bonam accipiuntur ſignificationem, & vitā ſignificāt ſpiritaliū, vt illic: Homo ad laborē naſcit, & auis ad volatū. Et in Euangelio cū dixiſſet dñs, vnus aſſumet, & vnus relinquet, & interrogātes apli dicerēt, vbi dñe: vbicūq; ait, fuerit corpus, illuc congregabunt & aqlæ. ¶ Aues ergo cū determinatione bona, qua dr̄ nunc, quę volabant per medium cœlum, apoſtoli ſunt: veruntn̄ per anticipationem. i. non q̄ iam antea ſpiritales fuerint, ſed quia per vocationem illam ſpiritales & ſublimium cognitores myſteriorum effecti ſunt. Iſta ſunt volatilia illa, quorum exemplo vel imitatione debemus omnē victus aut veſtitus ſolicitudinem deponere, dicente dño: Reſpicite volatilia cœli, quia non ſerūt neq; metūt, neq; cōgregant in horrea, & p̄ veſter cœleſtis paſcit illa. Nā qa apli qbus primū & p̄ſentialiter hæc libertas auiū ad imitandū ꝓpoſita eſt, vt cœleſtiū contemplationi vacare poſſent, oīa terrena reliquerūt, iccirco recte ipſi volatilia cœli dicunt, & hoc loco vocatio illoꝝ ſignata intelligit ſub noīe auiū. ¶ Vbinam, vel qñ angelus iſte auibus huiuſmodi dixit, venite congregamini? Nimiꝝ ſecus mare Galilææ, qñ vidit Petrum & Andreā retia mittētes in mare, & vocauit eos dicens: Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hoīm. Similiter cæteros vocādo diuerſis ex locis ſiue negotiis, p̄fecto auibus dixit, venite congregamini. ¶ Quo illos venire, q̄ illos iuſſit cōgregari? Ad cœnā magni dei, ad cœnā illā quam ipſe homo factus nobis fecit, iuxta illā parabolā euāgelij: Homo quidā fecit cœnā magnā, & vocauit multos. Et hoīes quidē excuſauerūt, alius dicēs, villā emi, & neceſſe habeo exire & videre illam: alius, iuga boum emi quinq;, & eo probare illa: alius, vxorē duxi, & ideo nō poſſum venire. Aues autē iſtæ ſiue volatilia, quę ſicut non ſerunt neq; metunt, neq; congregant in horrea, ita neq; villas emunt, neq; cōparant iuga boum, neq; voluptatū, q̄ per vxorē intelligunt, habent ſtudium. Quod eſt dicere: Cupidi amatores ſeculi, quales maxime tunc erant ſcribæ & phariſæi, vocantē contempſerunt: hi aūt qui liberum cor à cupiditatibus habere meruerunt, ſecuti ſunt eum. ¶ Quid porro eſt quod ait: Vt māducetis carnes regum, & carnes tribunoꝝ, & carnes fortium, & carnes equoꝝ, & ſedentiū in ipſis, & carnes oīm liberoꝝ ac ſeruoꝝ, & puſillorꝝ ac magnoꝝ? Videlicet ſecundum metaphoram, qua p̄ aues ſignificant apli, congrue vim atq; intentionem apoſtolici deſignat officij, qa ſicut aues manducandis carnibus auide inſiſtunt, neq; curant quorum aut qualium nobilium aut ignobiliū cadauera tranſuorent, dum in campo magno ſtragem inuenerint occiſorum. ¶ Ita apoſtolorum eſt autoritate euangelica nullum facere vel habere diſtinctionē qualiumcunq; hominum, ſed ſiue Iudæi ſiue Græci ſint, cunctos indifferenter ad fidem ſuſcipere & in corpus eccleſiæ traducere: hoc enim eſt manducare, iuxta quod apl̄o Petro ſignificatum eſt. Vidit enim in exceſſu cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initijs ſummitti de cœlo in terrā, in quo erant oīa quadrupedia & ſerpētia terræ, & volatilia cœli. Et facta eſt vox ad eū, dicens: Surge Petre, occide & manduca. Nimiꝝ qui illic per quadrupedia & ſerpētia terræ, & volatilia cœli ſignificabant, hic manifeſtius exprimuntur hoīes, & ad fidem Chriſtianam oēs admitti iubent indifferēter, ſiue reges, ſiue tribuni, ſiue fortes, ſiue infirmi, ſiue ſerui, ſiue liberi, ſiue magni, ſiue puſillli, ad ſummum, ſiue Iudęi, ſiue Græci. Vnum tamen hic eſt quod adhuc magis figurate ſit accipiendum. ſ. quod ait, carnes equorum. Neq; enim in iſta cœna magni dei equorum quoq; carnes manducantur ſicut hominum, quia non equis ſed hoībus prædicatur Chriſti ſacramentum & exigitur ab illis vt mortificent & omnino derelinquant malas conſuetudines operum carnalium. Eſt autem equus animal bellicum. Recte ergo p̄ equos hi intelligunt, qui aliqñ Chriſti fidē impugnauerunt. Qui aūt ſedent in ipſis reges ſunt & potentes huius ſeculi, qui talium miniſterijs abutentes, edictis & proſcriptionibus aliquando ferebātur ad necem Chriſtianorum. Quis neſciat tales quoq; ab apoſtolis apoſtolicisq; viris plerunq; reuocatos & conuerſos eſſe ad Chriſtum, & pœnitentiam egiſſe de ſanguine ſanctorum quem effuderunt? Bene igit & carnes equorum & ſedentium in ipſis manducetis, ait, id eſt, perſecutores homines & agitatores eorum principes in vnitatem veſtri corporis in ſocietatem transferatis veſtri fidei. Et vidi beſtiam & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prȩlium cum illo qui ſedebat in equo & cum exercitu eius. Et apprehēſa eſt beſtia, & cum ipſa pſeudopropheta, qui fecit ſigna coram ipſo, quibus ſeduxit eos qui acceperunt characterem beſtiæ, & adorauerunt imaginem eius. Et viui miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis & ſulphuris. Vocante ſiue clamante angelo, & conuenientibus ad cœnā iam dictis auibus, beſtia & reges terræ cum exercitibus ſuis ad prælium contra ſedentem in equo, cōgregati eſſe referuntur,

Pſalm. 18

Matth. 4. Iob. 5. Luc. 17

Matth. 6

Matth. 4. Matth. 9.

Luc. 14

Acto. 10

runtur, quia p̄dicāte Chr̄o, & diſcipulis multis eū ſequētibus atq; p ciuitates & caſtella euāgelizātibus, diabolus & reges terræ. ſ. Herodes & Pontius Pilatus, cæteriq; eiuſmodi prin-
Luo. 23 cipes cum ſuis fautoribus commoti ſunt, & ſicut ait Pſalmiſta: Aſtiterunt & conuenerūt in
Pſalm. 2. vnū, aduerſus dn̄m & aduerſus Chr̄m eius. Hoc eſt q̄d nunc ait, cōgregatos ſe vidiſſe ad faciendum p̄lium cū illo qui ſedebat in eq̄. i. cum Chr̄o deo incarnato, & cum exercitu ei⁹ cū fidelibus & p̄dicatoribus eius. ¶Et recte hoc loco diabolus beſtia nuncupat, qa videlicet Ro
manum imperium, cuius poteſtati Iudæi tunc inſtinctu diaboli dn̄m nr̄m tradiderūt, beſtia
Daniel. 7 erat illa magna & fortis & terribilis nimis, quā Daniel vidit dentes ferreos habentē, comedentē atq; comminuētem, & reliq̄ pedibus conculcantē. Huius beſtiæ poteſtati. ſ. Pōtio Pilato, vt eum traderent Iudæi, diabolus eorum cordibus immiſit, atq; iccirco tam diabolus q̄ ipſa Romana poteſtas recte hoc loco ſub noīe beſtiæ dat intelligi. ⌊Et apprehenſa eſt, inq̄t, beſtia, & cū ipſa pſeudopropheta. ⌋Chr̄s quidē paſſus eſt, ſed ipſa paſſionis eius virtute dia
Iohan. 12. bolus apprehenſus eſt & iudicatus, & foras miſſus eſt æterno igne puniendus. Nam hoc eſt quod ipſe mox paſſurus dicebat: Nunc iudicium eſt mnndi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. ¶Quis porro erat pſeudopropheta q tunc temporis apprehēſus eſt cū ipſa beſtia? Nimirꝝ cœtus phariſaicus, maximeq; is qui illius anni pontifex erat Caiphas. Ille nāq; extitit pſeudopropheta, q̄uis verum ſit illud quod prophetauerat. Siquidem collecto conſi-
Iohan. 11 lio aduerſus dn̄m Ieſum pphetauerat dicēs: Vos neſcitis quicq̄ neq; cogitatis, qa expedit vt vnus moriat homo pro populo, & non tota gēs pereat. Etenim verꝝ quidem prophetauit, qa Ieſus moriturus eſſet pro gente, & non tm̄ pro gente, ſed vt filios dei q erant diſperſi cōgregaret in vnū. ¶Sed nihilomin⁹ pſeudopropheta extitit, qa ſi ſenſum vel intentionē eius reſpicias, oīno mentitus eſt. Hoc nēpe intēdit, & à miſero ppl̄o intelligi & credi voluit, q̄ niſi Ieſus moreret, qui Chr̄s rex iā à turbis putabat, Romani, q̄ꝝ ſub imperio tunc erāt, hoc audientes, q̄ iniuſſi ipſorꝝ regem ſuſcepiſſent, q̄ſi contra rebelles exercitum mitterent, & tollerēt eorꝝ & locū & gentē. Igit̄ pſeudopropheta extitit, & in aſtutia ſua comprehēſus eſt ab eo q cōprehendit ſapiētes in aſtutia eorꝝ. Nā & in Iob maxime de talibus ſcriptū eſt: Apud
Iob. 5. ipſum eſt fortitudo & ſapientia, & ipſe nouit decipientem & eum qui decipit. Adducit con-
1. Corꝝ. 3. ſiliarios in ſtultum finem, & iudices in ſtuporem, &c. Decipiens iſte fuit qui ſic prophetauit,
Iob. 12. deceptus eſt aūt ſtultus ppl̄s, qui vt erat ad homicidia pronus, prophetiā eius libenter accepit. Vnde ſequit ⌊Qui fecit ſigna coram ipſa, quibus ſeduxit eos qui acceperunt characterē beſtiæ, & adorauerunt imaginem eius. ⌋Non quidem Caiphas cæteriq; tūc temporis pōtifices & phariſæi vlla ſigna feciſſe legunt, ſed ſicut oēs pſecutores, qui gladio materiali occiderunt ſiue occidūt, in vnū corpus rediguntꝝ & vna beſtia dicunt, ita oēs qui verbo fallaciæ decipiūt in vnū corpus redacti, recte vnus pſeudopropheta nūcupant. Multi aūt ex eiſdem
Exod. 7. 8. deceptoribus ſigna mēdacia fecerūt, vt Iānes & Mābres, q corā Pharaone Moſi reſtiterūt. Recte ergo cū de pſonis illorꝝ ſermo ſit, qui ad occidendū dn̄m ppl̄m deceperunt, nō incōgrue hoc eis imputat q̄ fecerint ſigna corā beſtia. i. ad obſequiū beſtiæ, quia, videlicet ſicut iam dictū eſt, cū vniuerſis deceptoribus q̄rum aliqui ſigna fecerunt, vnū ſunt, q̄uis non oīno
Iohan. 19. actu, tm̄ oīmoda volūtate. ¶Is maxime, de q̄ iam dictū eſt, Caiphas ſeduxit eos, q acceperūt characterē beſtiæ. i. qui executi ſunt miniſterium ſatanæ, clamando: Crucifige, crucifige talem, non habemus regē niſi Cæſarē. Veraciter hoc dicēdo acceperūt characterem beſtię. i. nimiam nimiſq; ſpontaneam Cæſaris, aduerſus dn̄m & aduerſus Chr̄m eius profeſſionem. Nihilominus accipiēdo Barabbam ſeditionis autorē, reprobato principe pacis, cum de his duobus haberēt optionē eligēdi quē vellēt, acceperūt beſtiæ characterē, ſeducti à iam dictis pōtificibus vt illū acciperēt. ¶Quid em̄ Barabbas niſi beſtiæ character extitit? Deniq; in ſua perſona ille maxime magnū & p̄cipuū Antichr̄i exemplū fuit, q̄ illū ſint venientem in noīe
Iohan. 5 ſuo ſuſcepturi, q dei filiū nō ſuſceperunt, bn̄dictū venientē in noīe dn̄i. Nā ego, inq̄t, veni in noīe p̄ris mei, & nō ſuſcepiſtis me. Alius veniet in nomīe ſuo, illum ſuſcipietis. Sane q̄d dixerat, qui acceperunt characterem beſtiæ, hoc repetiuit dicēdo, & adorauerunt imaginē eius, qa videlicet, extunc quantumcunq; deum adorare ſibi videant, non deū, ſed eum quē repro
bato dei filio ſuſceperūt vel ſuſcepturi ſunt, adorare conuincunt. Sequit: ⌊Et viui miſſi ſunt hi duo in ſtagnū ignis ardentis & ſulphuris, & cæteri occiſi ſunt in gladio ſedentis ſup equū qui procedit de ore ipſius. ⌋Hi duo, inquit. ſ. beſtia & pſeudopropheta viui miſſi ſunt in ſta
gnum ignis ardentis, Admirari & ad intellectum excitare nos nititur, cum dicit, viui. Quid
☞ eſt enim viui, niſi ſcientes? Deniq; qui ſcienter veritati reſiſtit, viuens in infernum deſcēdit.
Qui aūt ignorantiam dei habens ſeruit iniquitati, quaſi mortuus eodem deſcēdit. Vnde eſt
Pſalm. 123. illud in Pſalmo: Cum exurgerent hoīes in nos, forte viuos deglutiſſent nos. Siquidē niſi qa dn̄s erat in eis q cōfortabat eos in virtute ſpūs ſancti, q̄uis viui eſſent, q̄uis ſcientiā haberent victi tormētis Chr̄m negaſſent. ¶Et de beſtia quidem. i. de diabolo certum eſt quia ſciebat ipſum eſſe Chr̄m, quem tm̄ vt occiderent Iudæi ipſe immiſit in cor eorꝝ. De propheta autē

quem

quem hic dicit pſeudoprophetã.i.de illo cœtu malignantium põtificũ & phariſæorũ,de q̃bus vnus Caiphas,vt iam dictum eſt,,,pphetauit, forte quis dubitet vtrũ ſcierint illũ an no? Sed dicit ipſe de cuius dicto non eſt dubitandũ:Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatum nõ haberẽt.Nũc aũt excuſationẽ non habẽt de pctõ ſuo. Item: Si opa nõ feciſſem in eis quæ nemo alius fecit,pctm̃ non haberent.Nunc aũt & viderunt & oderunt & me & patrem meũ.Igit ſcienter tam beſtia q̃ pſeudopropheta tã diabolus q̃ perfida ſynagoga cum pſeudopropheta ſuo Caipha cõgregati ſunt,ad faciendũ prælĩ cum illo q̃ ſedebat in equo & cum exercitu eius.i.aſtiterunt aduerſus dñm & aduerſus Chm eius,atq; iccirco rectiſſime viui miſſi eſſe in ſtagnum,viui,inquã,deſcendiſſe dicunt in infernũ. ¶ Et notandum qa non contentus eſt dixiſſe in ſtagnum ignis,ſiue vt frequenter in Euãgelio dictũ habes,in gehennam ignis:ſed addidit,ardentis & ſulphuris,ſiue ardẽtis ſulphure,vt habent codices nonnulli:quod vtrunq; idem eſt ac ſi diceret,ignis ſulphurei.Cur hoc niſi ꝓ illoꝝ perditoꝝ meritis? Nam priuata illorum vita nequam fuit & tam corrupta,vt merito ſulphureo debeant apud inferos igne cremari.Nonne ipſi erant q̃s propheta ſpiritali oculo præuidens à lõge, eorumq; peſſimã execrans vitã digna cũ aĩaduerſione:Audite, inquit, verbũ dñi principes Sodomoꝝ,percipite auribus legem dei mei ppl's Gomorræ? ¶ Et vere credendũ eſt,nec dubium eſſe debet,quin vita eoꝝ in occulto execrabilis fuerit,q̃ in manifeſto tm̃ ſcelus admittere potuerunt in dñm maieſtatis.Et cæteri,inquit,occiſi ſunt in gladio ſedentis ſuper equũ qui procedit de ore ipſius.Duo illi iã dicti,beſtia ſcilicet.i.diabolus,& pſeudopropheta,videlicet anni illius pontifex Caiphas,totusq; cœtus ſcribarum atq; phariſæorũ quia ſcienter impietatem tantam commiſerunt,viui in ſtagnũ ignis ardentis ſulphure miſſi eſſe dicũtur. ¶ Cæteri vero,ſubaudit qui ſeducti ſunt ſeducente illo pſeudopropheta .i. populares Iudæi q̃ perſuaſi à pontificibus clamauerũt,crucifige,crucifige,nunq̃d excuſati aut à pœna immunes debuere relinqui? Nõ vtiq; ſed ſicut de illis Pſalmiſta p̃dixerat:Tradent in manꝰ gladij, partes vulpium erunt,ſic factũ eſt:Venerunt enim Romani,& ſicut totus orbis audiuit,traditi ſunt in manus gladij ipſorum venerunt vulpes.i.maligni ſpũs,& in partes eorum ceſſerunt infelices aĩæ illorum.Occiſi ſunt ergo in gladio ſedentis ſuper equũ, q̃ procedit de ore ipſius.i.ſecundum ſermonem quem ille proprio ore de iſtis locutus eſt:Et cadent in ore gladij,& captiui ducent in omnes gentes.Sed & Hieremias ante de hac ipſa vindicta per conceſſionem dixerat:Propterea da filios eoꝝ in famẽ,& deduc eos in manus gladij.Fiãt vxores eoꝝ abſq; liberis,& viduæ,& viri eaꝝ interficiant morte.Iuuenes eoꝝ confodiant gladio in p̃lio,audiat clamor de domibus eoꝝ.Adduces em̃ ſuper eos latronẽ repẽte,&c.Hoc fuit illis torcular calcari,ſicut ſupra p̃ anticipationẽ dictũ eſt: Et ipſe calcat torcular vini furoris iræ dei omniporentis. ¶ Veruntñ ſicut iã dictum eſt,percuſſionẽ gladij oris eius in bonã interdũ partẽ accipi,ita & hic ad gladium eundẽ referendum eſt, q̃d quidam ex ipſis pœnitentiam egerunt,p̃dicantibus apl'is.Compuncti nanq; dixerũt ad Petrum, & ad reliquos apl'os:Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ait ad illos: Pœnitentiam,inquit,agite,& baptizet vnuſquiſq; vm̃.Ac deinceps:Saluamini, ait, à gñatione iſta praua: ſubaudit, ne vos gladius ille pariter comprehendat.Nam q̃ſcunq; non percutit ad temporalem pœnitentiã, ſine dubio percutit ad intemporalem pœnam, pleroſq; vero ex ipſis ita feriet, vt & corpus occidat,& aĩam mittat in gehennam.Sequit:Et oẽs aues ſaturatę ſunt carnibus eoꝝ.Aues iã dictæ,ſancti tũc tẽporis apl'i fuerũt.Veraciter oẽs illi vel ſucceſſores eoꝝ ſaturati ſunt carnibus illoꝝ,ſed non eodem modo q̃ voluerunt. Paucos enim admodum ex ipſis cõuerterunt,& hoc nimis ægre tulerunt. Vnde in Pſalmo ,,pphetico ſic ſcriptum eſt:Conuertent ad veſperam,& famẽ patient vt canes,& circuibũt ciuitatẽ.Ipſi diſpergent ad mãducandũ, ſi vero nõ fuerint ſaturati,& murmurabunt. ¶ Alio modo ſaturati ſunt,eo videlicet de quo itẽ in Pſalmo dictũ eſt:Lætabit iuſtus cum viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine pctõris.Et quidẽ lætitia quædã competit in huiuſmodi,,,p gloria iuſtitię iuſti iudicij dei: ſed eadem lętitia rationabili amaritudine permixta eſt.Exempli gra,cum vnus illoꝝ dicit: Veritatẽ dico in Chro,nõ mentior,teſtimoniũ mihi phibẽte conſciẽtia mea in ſpũ ſancto, qm̃ triſtitia mihi magna eſt,& continuus dolor cordi meo,,,p fratribus meis qui ſunt cognati mei ſecundũ carnẽ,q̃ ſunt Iſraelitæ.Poſtq̃ p̃lium illud cõmiſſum eſt,in quo is q̃ ſedebat in eq̃ tanto ſuperior,& hi q̃ contra illũ pugnauerũt tãto inferiores effecti ſunt, q̃d deinde actũ ſit ſequens ſermo myſtice pſcribit,hoc modo:Et vidi angelũ deſcendentẽ de cœlo,habentem clauem abyſſi,& catenã magnã in manu ſua. Et apprehẽdit draconẽ ſerpentẽ antiquũ, qui eſt diabolus & Satanas,& ligauit eum per mille annos,& miſit eum in abyſſum.Et clauſit & ſignauit ſup illũ vt non ſeducat amplius gentes,donec conſummẽtur mille anni. Poſt hæc oportet illũ ſolui modico tempore.Et iſte angelus idẽ Chrs eſt, ſed aliud agens, imo negotiũ ſuperius cœtũ potẽter adimplẽs.Neq; enim q̃d paulo ante ſignificatũ eſt dicendo: Et vidi cœlũ apertũ,& ecce equus albus:idem repetit nunc,dicendo: Et vidi angelum deſcen-

Iohan.15. Ibidem.

Eſaiæ.1.

Pſalm.62

Luce.21 Hiere.18

Acto.2

Pſal.58

Pſalm.57

Roma.9.

CAP.XX.

scendentē de cœlo: sed quod illic cœptū, hic significat qualiter sit peractū, & adhuc q̄d restat vsq; in finē seculi peragendum. Illic nanq; Chr̄s de cœlo descendēs in virginis vtero ad destruendū mortis imperium, & liberandos eos qui in inferno detinebant. Hic itidē Chr̄s de cœlo descendens significatur ad destruendum tenebras mundi principatum, ad liberādos eos q ad simulacra muta ignorantes ibant prout ducebant. ¶ Dicat ergo forte quis: Nunqd Chr̄s postq̄ morte superata victor in cœlū ascendit, iterū huc inde descendit? Plane descendit, sed inuisibiliter, Descendit non vt prius passibili humilitate sed impassibili atq; inuisibili maiestate. Descēsum illū totus orbis audiuit, descensionis illius sonus in oēm terrā exiuit.

Acto. 2 An q̄n factus est repente de cœlo sonus tanq̄ aduenientis spūs venietis, & repleuit totā domū vbi erant sedentes, Chr̄s de cœlo non descendit, Chr̄s hunc mundum non visitauit? An separabilis est substantia vel maiestas filij & spūs sancti, vt descendente ad hoīes spū sancto filius dei non descenderit? Certe etsi non p circunscriptam humanitatis suæ formam descendit, at sine dubio p incircūscriptā diuinitatē suā, p ip̄m quē dabat sp̄m sanctū, & p eos q̄s inspirabat ap̄los ad visitādas gētes descēdit. Quod si autoritas verbi huius quæritur, q̄ dicimus,

Psalm. 17. descendit in Psalmo propheta cum dixisset de p̄dicatione apostolorum & pœnitētia gentium commota est & cotremuit terra, & fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt, qm̄ iratus est eis: Ascēdit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarsit, carbones succēsi sunt ab eo, cōtinuo q̄si quæreres, q̄liter hoc factū sit vel fieri potuerit, subiunxit: Inclinauit cœlos & descendit. i. ap̄los suos p spūs sancti datū cœlos effectos, hoībus condescendere fecit, & p ipsos ad gētes descēdit, gētibus innotuit. Igit̄ vidi, inq̄t, angelū descendentē de cœ

Hebræ. 2. lo. i. Chr̄m rursus visitantē mundū dato spū sancto, lā in illo descensu ꝓpter passionē mor-

Matth. vlt. tis gloria & honore coronatus fuerat, iam omnem in cœlo & in terra potestatē habebat, iā dn̄ator vitæ & mortis erat. Ait ergo: ⌊ Habentem clauē abyssi & catenam magnam in manu sua. ⌋ Nam qui victor ab inferis iam dudum redierat, recte & veraciter dictū q̄a clauem

Supra 1. abyssi habebat. Hinc est q̄d in initio huius Apocalypsis cū dixisset ipse: Et fui mortuus, & ecce sum viuus in secula seculorū, tunc demum addidit: Et habeo claues mortis & inferni. Ipse nāq; ꝓut voluit, & electos suos illo descensu suo ad inferos eduxit, & reprobos inclusos reliq̄t vt exire non possint. ¶ Et catenā, ait, magnā in manu sua. i. potestatē ad alligādū, videlicet & extrahendū foras diabolū, q cubās in delubris gentiū sese ꝓ deo coli faciebat. Hoc est q̄d continuo sequitur: ⌊ Et apprehēdit draconē serpentē antiquū, qui est diabolus & satanas, & ligauit eum p mille anos. ⌋ Palā est & ita ab effectis comprobatū, q̄ illū apprehēderit & ligauerit, vt de hoc aliq̄tenus dubitare dementiæ sit. Si em̄ ille ligatus à Chr̄o non est, quō tā imbecillis iacet ex q̄ Chr̄s passus est? Quō tot ab illo euadūt hoies? Quō tā multis non dico grandæuis & sapiētibus viris, sed à pueris teneris q̄ puellis illusus est? Consideremus quę & qualia in eum p infirmas ætates siue conditiones facta sunt, maximeq; recolendo gesta vel passiones martyrū, & delectabile spectaculum habemus. ¶ Quia non solum ligatus, verū etiam infatuatus est: nec solummō catena magna stringunt illi manus & pedes, verum etiā sicut ad Iob factum se dn̄s promiserat, & nares pforatas in sudibus, & linguā fune ligatā, & circulum in naribus habet, & maxilla eius armilla pforata est. Inde est q̄ illudunt ei q̄si qui non solū serui, sed etiā ancillæ dn̄i, q̄ concidunt eū amici, q̄ diuidunt eū negotiatores illi, q̄cunq;

Iob. 41

Matth. 13. bonas margaritas quærentes, & vnā pretiosam euāgelicæ veritatis margaritā inuenientes cōparauerunt illā datis oībus suis. Quis dinumerare possit milia martyrū, multitudines confessorū, chōros virginū, plebemq; oīm electorū, q extūc vidēte & inuidente illo in cœlū euolauerunt, & vidente & retinere non valente illo, de templorū eius sordibus eruperunt, sordesq; ipsas in oculos eius excutientes, ad deum verum transfugerunt? Vere igit̄ dictū, q̄a apprehendit & ligauit eū. ¶ Quid sibi velint tot noīa tetra quibus scriptura hæc illum infamat dicendo, draconem, serpentē antiquū, qui est diabolus & satanas, iam alio loco dictū, & hic

Gene. 3. breuiter iterandū est. Serpens iccirco dr̄, quia primū hominē decepit serpentē animantē ingressus. ¶ Draco vero, quia extūc creuit & multiplicata est in inuido malitia eiꝰ, & ita quasi de serpēte q̄licunq; draco magnus, draco vetus siue antiquus effectꝰ est. ¶ Diabolus quod interpretat deorsum fluens, iccirco q̄a non seruauit suum principatum, sed reliquens suum domicilium. i. cœlum, defluxit in istum caliginosum aerem. ¶ Satanas quod interpretat aduersarius, iccirco q̄a voluntati creatoris mala semp intentiōe aduersat. ¶ Istū ligauit p mille annos. i. tēpore aliquāto siue p multos annos, vt solet in scripturis sanctis sæpe numerus poni finitus pro infinito. ⌊ Et misit eū, inq̄t, in abyssum. ⌋ Hoc idē longe superius iā dictū est: Et ꝓiectus est in terrā. Et illic noīe terræ, & hic noīe abyssi, nequā hoīes & reprobi significant q terrā vel terrena tm̄ cupiēdo, ipsi terra sunt, & mala excitando ꝓfundius semetipsos abyssum fecerunt, eo q̄ vita ipsorum malitiæ sit arcanum. In eo diminuta est potestas illiꝰ & q̄si de alto missus est in abyssum, q̄ iam non publico celebrat cultu in tēplis, nomen diuinū siue potius diuini noīs rapinam obtinens vt olim, atq; solennē ritum sacrificiorū, sed tantū q superſunt

perſunt miſeræ ſeruitutis eius captiui hoïes in occulto illi ſeruiunt, in abditis exercẽt ſpurcitias & veterꝝ veſtigia maleficiorꝝ. Ait ergo: Et clauſit & ſignauit ſupꝝ illũ, vt nõ ſeducat amplius gẽtes. ¶ i. vt nõ amplius concelebret ſacris & ſacrilegis ſacrificijs falſator ſpũs, qui nõ deus ſed diabolus eſt, neqꝫ adoret vt olim Saturnꝰ falcifer, aut Iupiter adulter, aut meretrix Venus, qꝝ vel qualiũ ad cultũ nefariũ miſero errore ſeductæ ducebant gentes. Itaqꝫ ligatus vt eſt, tenebitur diabolus, donec conſummẽt mille anni, donec impleant omnia tẽpora pñi nita euangelicæ libertati q̃ neſcimus nos, pr̃ aũt deus illa in ſua poteſtate poſuit. ¶ Poſt hæc, inquit, opotet illum ſolui modico tempore. ¶ Solutio draconis ſiue ſerpentis antiq̃ diaboli aduentus erit Antichr̃i. Tunc enim in illo perditionis filio veraciter ſolutꝰ veniet diabolus, cuius tanta taliſqꝫ in Chr̃i ſeruos erit perſecutio, vt non qualecũqꝫ iuſtitiæ verbũ, ſed ipſum nomen Chriſtianum ne confiteri audeant illis interdicat. Et hoc nõ diu ſed modico tempore, ſ. tm̃ tribus annis & ſemiſſe. Tã modicum tempus habebit propter electos, qa niſi breuiati eſſent dies illi, ait dñs, non fieret ſalua oĩs caro. De hoc iã ſuperius diximus, vbi ſic ſcriptũ de ſeptimo eodẽqꝫ nouiſſimo capite ſeptẽplicis beſtię ſiue ſeptimo rege. Et cũ venerit, oportet illũ breue tẽpus manere. ¶ Et hic & illic eodẽ verbo vſus eſt, dicẽdo oportet. Quærit ergo: Cur illũ oportet ſolui modico tẽpore, ſiue manere tẽpus breue? Solent em̃ hoïes huiuſmodi quęſtionẽ vẽtilare, & pene ſuſpectã ſibi faciũt dei volũtatẽ, q̃ mala velit euenire, & q̃ iccirco euenire oporteat, qa ipſe (qd dictu q̃qꝫ nefas eſt) iniquitatẽ velit. Nec em̃, inquit, taliter euenire poſſet, niſi deus vellet. ¶ At vero Apls talẽ iniquæ ſuſpitionis obiectionẽ auerſo repellens aĩo: O homo, inqt, tu qs es q̃ reſpondeas deo? Statimqꝫ calumniatore repulſo, qui quæſtiones multiplicat magis contẽdendi ſtudio q̃ diſcendi, placide conuertit ad eũ q̃ amica intentione quærit, vt nõ contẽdant, ſed vt aliquantula ex parte cognoſcere mereat veritatem diuini iudicij, non dubitãs quin malorꝝ noſtrorꝝ cauſa ex nobis ſit. Volens, inquit, deus oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quę p̃parauit in gloria. ¶ Cũ igit̃ quærit̃ de illo malignitatis ſeptimo capite. i. Antichr̃o, qd illũ oporteat ſolui, quęrat & de cæteris capitibꝰ beſtiæ, cur vnumqdqꝫ illorꝝ tempore ſuo manere oportuerit. Ver bigr̃a, de Pharaone, de quo Apls propter aduerſariũ obloquentẽ taliter meminit: Dicit em̃ ſcriptura Pharaoni, qa in huc ipſum excitaui te, vt oſtẽdam in te virtutem meam, & annuntiet̃ nomen meum in vniuerſa terra, Sicut enim de iſto nunc dr̃, quia oportet illum ſolui: ſic de illo veraciter dicas, q̃ oportuit eum excitari. Quærat̃ ergo tam de iſtis q̃ de cęteris oñibus, & reſpondebimus qd reſpõdere nos docet Apls. ſ. hæc iccirco oportere fieri, quia deus vult oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam: & qa hoc vult, iccirco ſuſtinet vaſa iræ apta in interitum. Notandum qppe q̃liter dixerit, quia bonum eſt qd vult. ſ. oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam: mala aũt ſunt quæ ſuſtinet, videlicet vaſa iræ apta in interitum. *¶ Hunc iam pro exemplo propoſitum ab apls teneamus Pharaonem, vas iræ aptum in interitum, vt cauſa magis clareſcat cur velit deus oſtendere iram ſuam, & in q̃ bonũ ſit, qd vel tunc oſtendit, vel nunc oſtendere nõ definit iram ſuã. Hoïes voluptatũ amatores, & ad oẽm vanitatem ꝓni, q̃les iam tũc erant in Aegypto filij Iſrael, niſi aliq̃ vexatio prę ſentialiter aſſit non intelligunt imo intelligere n olunt, q̃ deus bonus miſericors & clemens iraſci nouerit, vel q̃ iudicium cum ſeueritate aut creaturæ ſuæ damnationem viſu ſuo ſuſtinere poſſit. ¶ Tũc deniqꝫ filij Iſrael cũ dñs Aegyptiorꝝ nõ minꝰ q̃ Aegyptij fornicabant. Vñ & ꝑ prophetã Ezechielẽ ſub ſpecie mulierꝝ Oolla atqꝫ Ooliba cõtra Samariã & Hieruſalẽ loquit: Fornicata eſt ergo Oolla ſup me, ſup amatores ſuos filios Aſſyriorum: inſup & fornicationes ſuas q̃s habuerat in Aegypto nõ reliquit. Et poſt aliq̃: Multiplicauit Ooliba fornicationes ſuas, recordans dies adoleſcẽtiæ ſuæ, quibus fornicata eſt in terra Aegypti. Item ad ipſam: Et viſitaſti, ait, ſcelus adoleſcentiæ tuæ, qñ ſubacta ſunt in Aegypto vbera tua, & cõfractæ mãmæ pubertatis tuę. ¶ Ne igit̃ neſcirẽt rudes tũc filij Iſrael, qa deus cũ ſit clemẽs & miſericors pr̃, nihilominus tñ zelum fortiſſimum habet, & cum ſeueritate iudicatur ſ eſt iramqꝫ repoſitã habet, qua pctõres vniuerſos puniet qñqꝫ vniuerſaliter, experimento opus erat, ira eius vt oſtenderet̃ expediebat his, quos bonitas eius ſaluos eſſe cupiebat. Neqꝫ enim aliter ſalui fieri poſſent, niſi iam aliquo experimento venturam iram ſcientes à vẽtura ira fugerent. Oportuit ergo Pharaonem excitari, oportuit vt ſuſtineret deus vas illud aptum in interitum, homĩem illum impium ac ſuperbum ſedere in ſolio regni, qd nimirum fuit excitari. ¶ Notandum qppe, quia non dixit ſcriptura, in hoc ipſum iniquum feci te, ſed in hoc ipſum excitaui te. i. cum eſſes iniquus in regnum aſcendere feci te. Vt qd hoc? Vt oſtendam in te virtutem meam, vt oſtendam in te quam volo oſtendere iram meam, vt te pro cõſuetudine iniqtatis tuæ, pro infinita tibi malignitate, filios Iſrael affligente vexatio prę ſens det illis intellectum, & ſentiant atqꝫ experiantur apud me eſſe iram, & hoc ſcientes fugiãt iram meam & confugiãt ad me, à q̃ receſſerãt, deum ſuũ, deum patrum ſuorum. Eãdem ob cauſam opor-

Ci. N.

Matth. 24.
Supra. 17.

Roman. 9.

Ibidem.

Ibidem.
Exod. 7.

Nunc.

Ezech. 23.

Eſaiæ. 2.

sam oportuit deinde Assyrios,cæterosq; hostes Israel excitari,sicut vbiq; testificatur spūs sanctus loquens in pphetis,& iccirco sustinuit deus cūcta vasa iræ apta in interitū,vt electis eius amaras facerent illecebras voluptatū, propter quas obliuiscebant deū,vt vel sic necessitate cōpulsi reuerterent ad ipsum. ¶Porro vniuersitas illorū pro vno malignitatis spū reputat in vnū corpus,& illud corpus bestia est,quæ hoc libro toties esse dr septē capitū,q; Antichrs ipse septimū est. Igitur cum dr,post hæc oportet illum solui,causam eandē intelligamus,propter quam vt ascenderet,iamq; sex capita persecutioni sanctorū impēderet bestia sæpe dicta,deum sustinere oportuit,vt videlicet vsq; ad summū ira sua nota fiat,vt euidens atq; sufficiens testimonium habeat:quia non iniquitatem vult, sed iniquitatē odit,atq; perinde sedere illum deceat in nouissimo die in solio iudicij, & iudicare illos, quicunq; inuenti fuerint incorrecti. Palam quippe erit:qa malum.i.peccatum valde odit,qui malum.i.afflictionem vt suis quoq; electis inferret,aut ipse inferret,sustinere potuit. Sequit: L Et vidi sedes,& sederunt sup eas,& iudiciū datū est illis: Et aīæ decollatorum propter testimoniū Iesu,& propter verbum dei,& q non adorauerūt bestiā,neq; imaginē eius,nec acceperūt characterē in frontibus,aut in manibus suis,& vixerunt,& regnauerūt cū Chro mille annis:cæteri mortuorū nō vixerūt, donec consummarent mille anni. Et hęc est resurrectio prima. J Ligato dracone diabolo,& libere p publicū procedente Chri euangelio, hoibusq; qui fuerant vasa eius,trāsmutatis in vasa dei,filios dei,tēplis idolorū versis in ecclesias Chri. Qualis extunc per orbē terrarū sanctæ ecclesiæ status esse cœperit,in visione prospicit dicendo: L Et vidi sedes,& sederunt super eas,& iudiciū datum est illis. J Iste nāq; sedes ecclesiasticæ sunt dignitates,videlicet pontificum catholicorū,& inferioris quoq; ordinis sacerdotū siue plātorum,quorū potestas nimirum tanta est,vt recte sit vel dici debuerit,quia datum est illis iudiciū:autoritate nanq; eius(cui pr dedit oīe iudiciū)hoc illis datū est,vt quęcunq; alligāt
Matt.18 sup terrā,ligata sint in cœlo,& quæcunq; soluunt sup terrā,soluta sint in cœlo. ¶Summū iudicij huius tribunal in ecclesia paratū est Romana,vbi sedes apostolica beati Petri,& nomine & corpore fundata est,cui specialiter dictū est: Tu es Petrus,& super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam:Et tibi dabo claues regni cœlorū. Ex illius sanctæ sedis religiosa,& venerabili traditione memoriæ martyrum Chri sic celebres,& splendidæ factæ sunt,vt omni honore solennizentur p mundū,vniuersi natalitij dies illorū,& sup sacra illorū corpora celebrent solennia missarū. Ait ergo: L Et aīæ decollatorū ppter testimoniū Iesu,& ppter verbū dei,& q non adorauerūt bestiā,neq; imaginē eius,nec acceperūt characterē in frontibus aut in manibus suis,& vixerūt,& regnauerūt. J Quod est dicere: Ecclesia Chri in ordine suo sedente,principibus q̄q; & regibus terrarū obēdientibus iudicio eius, aīæ sanctorū martyrū (q, ppter fidē Christi sanguinē suuū in psecutione fuderūt, nolētes parere paganis principibus,vt Chrm negarent,& participes fierent de sacrificijs dęmoniorū) virtutibus exlmijs sese viuere cōprobauerunt,& ita apud hoīes regnauerunt,q inique dānati fuerāt,vt reges q̄q; & imperatores discincti,& depositō diademate nudis capitibus sese prosternerent ad venerandas memorias eorū. Hoc fit,& fieri non definit mille annis.i.sicut iā dictū est,vsq; ad aduētum antichri: Tam diu regnabūt cū Chro,vt qcunq; Christum confitet,martyres quoq; Christi suppliciter veneret. ¶Cæteri,inqt,mortuorū non vixerunt. Cæteri mortuorū.i.qui aliter mortui sunt,q seculo viuunt,& deo mortui sunt,longe ab his differētes,q propter testimonium Iesu seculo mortui sunt,& deo viuunt:isti non vixerūt,nec viuere iudicati sunt, sed inter mortuos æstimati,& vere sunt,& hoc donec consummentur mille anni.i.donec veniat Antichrs,q econtra tales vtiq; viuificabit:viuos aūt.i.iustos deo viuentes mortificabit L Et hęc est,ait,resurrectio prima. J Hęc nimirum alligatio draconis:Hoc iudicium sedentium super sedes. Hæc vita regnantium cum Chro animarum sanctorum martyrum,resurrectio prima est. Sunt em̄ duæ resurrectiones,sicut duæ mortes,altera aīarū,altera corporū. Resurrectione animarū,credendo in Chrm,resurreximus p baptismū,quā dns intendēs dicebat turbis Iudæorū: Amen amen dico vobis,qa venit hora,& nunc est, qñ mortui audiēt vocem filij dei,& qui audierint,viuent. Porro resurrectione corporū in nouissimo die resurgemus oēs,quā itidē dns insinuās continuo subsecutus est: Nolite mirari hoc,qa venit hora in qua oēs qui in monumētis sunt audient vocē eius & pcedent q bona fecerunt in resurrectionē vitæ,q vero mala egerunt in resurrectionē iudicij. Sequit ergo: L Beatus & sanctus,q habet partem in resurrectione prima. In his secūda mors nō habet potestatē,sed erunt sancti dei,& Christi,& regnabunt cū illo mille annis. J Qui enim crediderit & baptizatus fuerit saluus erit,nō tm̄ mille annis,sed cūctis annis,& diebus æternitatis. Nam dies,inqt Psal-
Psalm.60. mista,sup dies regis adijcies,annos ei⁹ vsq; in diē gnationis & gnationis. Permanet in æternū,& in seculum seculi. Sed qa veniens Antichrs fidem illius in plerisq; turbabit, iccirco sic quodammodo determinauit: Et regnabūt cum illo mille annis,addidit q̄q; continuo: L Et cū consummati fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere suo. Et exibit & seducet gentes,

quę

quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ Gog & Magog. ¶Soluet & exibit .i. permiſſo vtet, & publicã vbiq; terrarũ perſecutionẽ in Chriſtianos excitabit: Et ſeducet oẽs gẽtes, electis vtique exceptis, qa fieri nõ poterit vt in errorẽ inducant electi. Hoc em & ſuperius expreſſum eſt, his verbis: Et mirabunt inhabitãtes terrã, quorũ noĩa nõ ſunt ſcripta in libro vitæ à cõſtitutione mũdi. Gẽtes ergo .i. gẽtiliter viuẽtes, q̃ nimiũ appellatione oẽs qui Chri ſunt, reputant ſuperiores. ¶Porro vniuerſi, qui non ſunt Chri, miro hic denotant modo, dũ dicũtur Gog & Magog. Interpretat aũt Gog tectũ, Magog de tecto. Quid igit, niſi occultos pariter & manifeſtos p hæc intelligimus aduerſarios? Nã per Gog .i. p tectũ falſos intelligimus fratres, qui intus ſunt, & nobiſcũ profitent nomen Chrianũ, qui pro eo q̃ nondũ ſeſe ꝓdũt (qa rei vel tẽporis occaſio illis deeſt) recte dicuntur tectum. Per Magog vero, ꝙd eſt, de tecto, illi recto ſignificantur, qui ſicut operibus, ita & verbo nobis aduerſantur, ſcilicet pagani, Iudęi atq; hęretici. Porro iſtis, cũ acceperint occaſionẽ cũ Antichriſ venerit, nõ diſſimili furore ſociabũt falſi Chriani, pariterq; cum illis vim faciẽt veris, & ſimplicibus Chriſtianis Ait ergo: Et cõgregabit eos in pliũ, q̃ũ numerus eſt ſicut arena maris, & aſcenderũt ſuper altitudinẽ terræ, & circuierũt caſtra ſanctorũ, & ciuitatẽ dilectã. ¶Cõgregabit eos, nõ vtiq; in vnũ locũ, ſed in vnũ idẽq; impietatis propoſitũ, in vnũ idẽq; nocẽdi ſtudiũ. ¶Et recte numerũ illorũ dicit ſicut arenã maris, qa, videlicet, nõ ſunt ipſi, qui aſſimilent vllo mõ ſtellis cęli, niſi forte cũ ſignificatiõe caſus & ꝓditionis, vt illic: Et cauda eius, videlicet draconis trahebat tertiã partẽ ſtellarũ cœli, & miſit eas in terrã. Quod de illis dũtaxat recte dici põt, q aliq̃n potuere fratres dici, ſed exierũt ex nobis, q̃les hic p Gog .i. tectũ ſignificati ſunt. Iccirco ergo ſicut arena maris, qa nõ in cœlo noĩa eorũ, ſed in terra ſcripta ſunt, quemadmodũ ꝓpheta dicit: Dñe oẽs q te derelinquũt cõfundent, recedẽtes à te in terra ſcribent. Iſti aſcenderũt, ait, ſup altitudinẽ terræ. De futuro rerũ tẽpore, ꝙd dixerat, ſoluet Satanas, & exibit, & cõgregabit ad ꝓteritũ viſionis tẽpus redit repẽte dicẽdo, & aſcenderũt, & circuierunt caſtra ſanctorũ. Aſcenderũt ergo, ſubaudit in illa viſionis imagine: Nã aſcenſuri ſunt in re: Aſcenſus eorũ ſuperbia eorũ eſt. Deniq; tunc tẽpus eorũ erit, vt aſcendãt in curribus, & in equis glorianꝫ, locuſtæ ſubſiliãt, & diffundant ſup altitudinẽ terræ, late potẽtes, late dñantes ſub tali tãtoq; terrarũ principe. Ita aſcẽdentes, ita ſuperbientes circuierũt caſtra ſanctorũ, & ciuitatẽ dilectã. Quod dixerat caſtra ſanctorũ, hoc manifeſtius repetiuit dicendo, & ciuitatẽ dilectã. Nã ciuitas dilecta caſtra ſunt ſanctorũ, caſtra pacis & dilectionis, firmata fide non materiali lapide, armata verbo nõ ferro. Huiuſmodi caſtra, talẽ ciuitatẽ circuierũt, nõ irruperũt: impugnauerũt, nõ infregerũt. Foris ſunt, & in circuitu impij ambulãt, quia etſi corpori nocẽt, nõ tangũt aĩam: ſi lacerãt carnẽ, nõ lædunt fidẽ. Quid tandẽ? ¶Et deſcẽdit ignis de cœlo, & deuorauit eos: Et diabolus, q ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnũ ignis & ſulphuris, vbi & bẽſtia & pſeudoprophetes cruciabunt die ac nocte in ſecula ſeculorũ. ¶Hæc oĩa p anticipationẽ dicta ſunt: nã qualr debeant fieri, qualiter ignis diabolũ, & eos oẽs q̃s ille ſeduxit, deuoraturus ſit, vel quõ in ſtagnum ignis & ſulphuris mittẽdi ſunt, ſequẽti capitulo repetẽs latius exponit. Ait em: ¶Et vidi thronũ magnũ candidũ, & ſedentẽ ſup eũ, à cuius conſpectu fugit terra & cœlũ, & locus nõ eſt inuẽtus ab eis: Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni: Et libri aperti ſunt, & alius liber aptus eſt, q eſt vitę: Et iudicati ſunt mortui, & ex his q̃ ſcripta erant in libris, ſecundũ opera ipſorũ. ¶Ergo ſeſſio iſta, & cunctus iſte apparatus, ille eſt, quem proſpiciens ipſe qui ſeſſurus eſt cum iã ad paſſionẽ properaret hoc modo ꝓlocutus eſt: Cum aũt venerit filius hoĩs in maieſtate ſua, & oẽs angeli cũ eo, tũc ſedebit ſuper ſedẽ maieſtatis ſuæ, & congregabunt añ eũ oẽs gentes, & ſeparabit eos ab inuicẽ, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, &c. Thronus magnus illa magna altiſſimæ maieſtatis ſedis eſt: Thronus ille vt magnus, ita eſt & cãdidus, quia non eſt aut erit, ꝙd in iudicio illo iure reprehendat: ſedentẽ ſup eũ, abſq; vllo noĩe dixit, magnificentius perſonã illã ſilentio innuens: quia nec ignota eſt, nec ignorari licet, & vt tunc nõ cognoſcat impoſſibile eſt: imo ꝓuidendũ eſt, vt q̃n ſedens videbit, bñuolũ habeat oculũ ꝓparatũ qui viſurus eſt: Nam contra malignos oculos de iſto propheta loquit: Dñe exaltet manus tua vt non videant & confundant zelãtes ppli, & ignis hoſtes tuos deuoret. Nã quõ zelãtes ppli, quõ maleuoli ſuſtinebũt oculi? Ait enim, quia ab aſpectu eius fugit terra & cœlum, & locus non eſt inuentus ab eis. ¶Quomodo tunc fugiet terra aut cœlum? Nimirum terra magno conflagrata incendio priſtinam amittet ſpeciem, ſimulq; opera terrena diſparebunt, opera regum atq; principum ſimul ruẽt, ſimulq; ardebunt, nec remanebit lapis ſuper lapidem ciuitatũ ſiue munitionum, q̃ſcunq; hoĩes incipiẽte Cain ædificauerũt, nec ſaltẽ exiguus ex incendio reſiduus erit puluis eorũ. Hoc modo terra fugiẽs ſanguinẽ ſuũ reddet oẽm, q corrupta eſt, ex q̃ iam dictus Cain interfecit fratrem ſuum Abel, & corpora vniuerſa hoĩm, quibus ab initio repleta eſt: Nam hoc eſt ꝙd ait: ¶Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in cõſpectu throni. ¶Porro cœlum ſic fugiet, quõ per Pſalmiſtam tam de terra q̃ de cœlo ꝓdictum eſt: Initio tu dñe

Matth. 24. Supra. 17. Supra 12 Hiere. 17. Matth. 25 Esaię. 26 Gene. 4.

Psalm. 101. terrã fundasti,& opa manuũ tuarꝝ sunt cœli:Ipsi peribũt,tu aũt permanes, & oẽs sicut vestimentũ veterascẽt,& sicut operatoriũ mutabis eos,& mutabunt. Quod hic singulariter cœlũ hoc idẽ illic pluraliter cœli significant,videlicet cœlum aereũ: quia nimirꝝ iste q̃q; aer crassior atq; corpulẽtior cœlum dici cõsueuit: Vnde & volucres,quæ volatu suo infimum nõ excedunt aerẽ,dicunt tñ volucres cœli:qui,videlicet aer cum sit vnus, sunt tñ diuersæ qualitates aeris pro locis & regionibus diuersis,atq; iccirco & vnum cœlum,& multi dicunt cœli. Horatius. Hinc ait quidam Ethnicorꝝ: Cœlum,non animũ mutant,qui trans mare currunt. ¶De istis cœlis nõ dubium est,quin perituri sint,videlicet nimio calore soluti, qñ sup thronum suum magnũ iste sedens apparebit. Nam de illis quoq; Petrus apls in epistola sua dicit:Cœli autẽ qui nunc sunt,& terra eodẽ verbo repositi sunt reseruati in diẽ iudicij, & perditionis impiorum hoim. Mirabilis atq; pauenda erit illa fuga cœli siue cœlorꝝ. Neq; enim silentio fiet,sed terribiliter audiẽda est disruptio fugientium,siue fuga disruptorꝝ seq; disrumpentium, sicut vetus disrumpit vestimentũ. ¶Ignis q̃ppe nõ leuiter tunc suas iussus exercebit vires, vt non parumper cæli crepitent,sicut nunc interdũ inualescente æstiuo calore crepitare solẽt (quẽ crepitum physici dicunt esse tonitruum) sed erit tempestas valida, validusq; ignis, q̃ in circuitu ardebit venientis,vtpote ad vindictam exire iussus impiorꝝ,ad examinãda merita bonorum & malorum. Possunt p̃terea p terram fugientem hoies peccatores:per cœlum autẽ .i.aerem recte intelligi dæmones,q̃rum in aere potestas vagãdi est. Sequit enim: Et locus non est inuẽtus ab eis. Illã q̃q; terrã,& illud cœlum recte hic intelligimus,cui fugiẽdi quidẽ voluntas sit,sed latendi locus nullus inueniri possit à cõspectu sedentis sup thronum,s.hoies impios,& spũs malignos,qui tanti iudicis aspectum fugere non valebunt,nec obtinere poterunt optando abscondere se in scissuris petrarũ, & dicendo montibus:cadite sup nos:& collibus,cooperite nos à facie sedentis super thronũ:sed vniuersi corã astabunt, oẽs producent ad publicum. Vnde protinus subiungit: Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni. Magnos & pusillos dixit, q̃d idem est ac si dicat,neminẽ latere posse quin coram assit,siue magnus,siue pusilus Ille sit. ¶Nec vero facies tm̃,sed conscientię q̃q; parebunt:Hoc est quod continuo subiũcit: Et libri apti sunt. Apertio nãq; librorꝝ manifestatio erit conscientiarꝝ. Oẽs enim nos,ait Apls, manifestari oportet ante tribunal Chri, vt referat vnusquisq; corporis sui prout gessit siue bonum siue malum. Et alius liber apertus est,q̃ est vitæ. Liber iste diuinæ præscientiæ, & beatæ prædestinationis certitudo est. Multum ad veritatem iudicij operabitur hic liber,quia videlicet saluari fas non est,nisi tantum illos,qui in hoc libro vitæ scripti.i.ad vitam sunt p̃ordinati,quos iam tũc deus scripserat,& quos nasci iubebat q̃ñ formatis hoĩbus primis masculo & fœmina, parẽtibus nostris Gene. 1. gratuita bñdictione benedixit illis,dicẽs:Crescite & multiplicamini. Nam cæterorum oĩm causa vt nascerent peccatum accessit primæ p̃uaricationis,sicut indicat textus vel ordo narrationis. Ad mulierem nanq; dixit idem deus pctõ iam consummato:Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. Gene. 3 Multum igitur,vt iam dictũ est, ad veritatem iudicij simulq; ad laudem misericordiæ liber iste apertus,qui est vitæ,operabitur cum cunctis palam fiet,quia nullus eorꝝ qui perditionẽ malis sibi opibus conqsierunt fuit p̃ordinatus,itẽq; nullus eorũ,q̃ ad vitam præordinati fuerunt,quiq; illa benedictione nasci iussi sunt saluti deerit, neq; cum eiusmodi operibus tunc apparebit vt debeat condemnari saluatus gratia p̃manentis & perseuerantis eiusdem benedictionis. ¶Hinc enim gratulando pro victoria dicet misericordia Matth. 25. his qui stabunt à dextris:Venite benedi patris mei percipite regnum,quod vobis p̃paratum est à constitutione mundi. Nimirum hæc eo dicente non paruo celebrabitur vel cõme morabitur triumpho victrix benedictio dei,quod inter tot subsecutę maledictionis spinas, & tribulos crescere,& ad perfectum perduci potuerit ad laudem ipsius,qui propter nos homo factus maledictionem soluit,& priorem benedictionem recuperauit. Et iudicati sunt, inquit,mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum. Hoc ita certum est,vt nemini vacet nescire,cuius ore recitãdum sit quicquid in libris illis scriptum est: Rex ipse sedens super thronum ita se recitaturũ asseruit,primũ his qui à dextris eius erunt: Esuriui enim & dedistis mihi manducare,sitiui & dedistis mihi potum, &c. Ibidem. Econtra de conscientijs illorꝝ qui à sinistris erunt,pronuntiabit q̃ hæc oĩa non fecerint,& iccirco discedite, dicet,maledicti in ignem æternum. Ibi deesse nihil licebit,vbicunq; vel qualicunq; fine consumptus fuerit. Vnde & protinus subiungit: Et dedit mare mortuos suos,q̃ in eo erant,& mors & infernus dederunt mortuos suos,qui in ipsis erãt. Mare,videlicet corpora,mors & infernus dederunt animas. Et quidem non solum mare,verum etiam terra de sepulchris oĩa reddet corpora. ¶Sed pulchre solum mare hic dixisse contẽtus est,de quo magis ab infidelibus dubitari poterat,quibus cũ incredibile videat posse nostra de pulchre terræ in integrum reformari corpora,multo magis impossibile æstimat de mari, cũctisq; fluminibus reuocari,sic omnino consumpta, vt ne puluis quidem exiguus superstes vsquã compareat.

¶Porro

¶Porro mors & infernus hoc differunt, ꝙ infernus malorꝫ tm̃, mors aũt dicat & sit etiã bonorꝫ. Nã pretiosa in conspectu dñi mors sanctorꝫ eius. Igit mors & infernus dederũt mortuos suos. i. & beatorꝫ mortuorꝫ, q in dño mortui sunt, & dãnatorꝫ, qui in inferno deputati sunt, aiæ ad propria corpora reuertent, vbicunq; corpora ipsa fuerint, etiam ipsa quæ in ꝓfundo maris beluina voracitas consumpsit. Sequit: ⌊Et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorꝫ, & infernus & mors missi sunt in stagnũ ignis. Hęc mors secunda est. Et q non est inuentus in libro vitæ scriptus in stagnum missus est ignis.⌋ Hoc iam dixerat, quia iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opa ipsorꝫ, & interposito, quia dedit mare mortuos suos, q in eo erãt, & mors & infernus dederũt mortuos suos, q in ipsis erãt, tũc demũ repetit: Et iudicatũ est, inquiẽs, de singulis secundũ opa ipsorꝫ. ¶Nimirꝫ qa impiorꝫ (de qbus ꝓtinus subiungit, & infernus & mors missi sunt in stagnũ ignis) duplex damnatio est. Nam & anteq̃ resurgãt cũ corporibus suis resurrectione, q̃ mare quoq; reddet mortuos suos, iudicatæ apud inferos cruciant aiæ impiorꝫ, & postq̃ resurrexerint, tũc iudicatæ pariter aiæ cũ corporibus suis cruciabunt in secula seculorꝫ. Tunc infernus & mors. i. homines impĳ, q à sinistris erunt cũ diabolo & angelis eius mittent in stagnum ignis. ⌊Et hæc, inquit, secũda mors est.⌋ Videlicet de q̃ superius cũ dixisset: Beatus & sanctus q habet partem in resurrectione prima, subiunxit atq; ait: In his secũda mors non habet potestatẽ. Ergo cum sit resurrectio prima resurgere à pctis ꝑ fidem Chri, recte prima mors pctm̃, secunda aũt mors recte intelligit æterna vindicta peccati, de qua iterum subiungit: ⌊Et q nõ est inuentus in libro vitę scriptus in stagnum missus est ignis.⌋ Quod iccirco repetere videtur, quia videlicet, vt mittant in stagnũ ignis duplici pro causa fuit. i. & pro pctõ originali, à q̃ liberati non sunt per fidem Chri, & pro actualibus pctis, quæ singuli in vita sua, superaddiderunt ꝓuaricationi illi. Itaq; quod superius anticipãdo dixerat: Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis ardentis & sulphuris, vbi bestia & pseudoprophetes cruciabunt die ac nocte in secula seculorꝫ, hoc ipsum ab eo loco vsq; ad præsentem terminum demonstratum est qualiter fiet. Ab hinc beatum immortalitatis statum eorꝫ, q à dextris erunt quibus dictũ erit: Venite benedicti ꝑris mei, percipite regnum, significant sequentia visiõis qualis futurus sit. ⌊Et vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlum, & prima terra abĳt, & mare iam non est. Et ciuitatem sanctam Hierusalem nouã vidi descendentem de cœlo, à deo paratã sicut sp̃õsam ornatã viro suo.⌋ Exterminatis illis, q corruperũt terram, vidi inqt, cœlum nouum, & terram nouam. i. cœli & terræ speciẽ nouã, & in melius commutatã. Primũ em̃ cœlũ, & prima terra. i. cœli & terræ species pristina abĳt siue fugit, sicut supra dictum est, q à conspectu sedẽtis sup thronũ fugit terra & cœlum. Porro de eo ꝙ ait: ⌊Et mare iam non est.⌋ Dubie à doctoribus tractatum est, vtrũ maris fluida substantia penitus ficcanda & adnihilanda sit magnitudine illius incendĳ, q̃ deflagrabit vniuersitas seculi, an in melius commutanda, vt eius q̃q; substantia quidẽ ꝑmaneat, sed species alia fit. Cunctis igit innouatis: ⌊Vidi ait, ciuitatem sanctam Hierusalem nouam.⌋ Tanto nanq; venerabili p̃conio sanctorum, atq; electorum vniuersitatem efferri decuit, vt diceret eã ciuitatem, meritis sanctã, noĩe Hierusalem, habitu nouã: nimirꝫ quia hæc ciuitas sancta est, illa aũt, quam superius viderat, inimica huius, meretrix & mr̃ fornicationum, & dr̃ & est. ¶Ista Hierusalem noĩe suo, suam & dei sui veram significans pacem: illa, Babylon vocabulo suo, suam designans confusionem. Ista noua & perseuerans in iuuentute æterna, illa celeri iuuentute per fornicationes expensa, atq; in breui consumpta, deinceps corrugat vetustate sempiterna. Quæ est em̃ huius nouitas, nisi gemina sanctæ regenerationis gra? Nunc em̃ regenerata ꝑ primam resurrectiõem. i. ꝑ Chri baptismum, in nouitate vitæ ambulat, tũc aũt, cũ factum fuerit, quod p̃sens visio p̃scribit, regenerata erit ꝑ secundam resurrectionem, de qua ipse Chrs: In regeneratione, inquit, cum sederit filius hois in sede maiestatis sue, &c. Erit ergo tunc vere noua tam in corpore q̃ in aĩa. Talem vidi, inquit, descendẽtem de cœlo, & exponens quid dixerit, addidit: ⌊A deo paratam.⌋ Nõ enim sibi arrogat, id quod est illa ciuitas sancta, sed à deo se accepisse, non suis meritis, sed cœlesti gra, semper meminit, & sempiternas agit gratias. Quõ paratã à deo? ⌊Sicut sponsam, inquit, ornatam viro suo.⌋ Multũ per omnia ciuitas hæc p̃dicatur dissimilis ciuitati illi magnæ meretrici. Illa nanq; in habitu meretricis sedens sup bestiam coccineã, plena noĩbus blasphemiæ, prostituta & fornicaria patenter arguitur, prostituta dæmonĳs, fornicata cũ regibus. Hæc aũt vni viro suo, vni deo suo pudice ornata pronuntiat, & sicut sponsa, videlicet iam ꝑparatas ingrediendo ad nuptias, adultera illa meritas mortis & inferni subeũte pœnas. Sequit: ⌊Et audiui vocem magnã de throno dicentem: Ecce tabernaculum dei cum hoĩbus, & habitabit cum illis: Et ipsi populus eius erunt, & ipse deus cũ eis erit, eorum deus.⌋ Vere magna & delectabilis vox ista, quam sanctã ciuitatẽ, & sponsam suã ipse, q sedet in throno, dignã demonstrat atq; cõmendat. Neq; enim illa vnquam commẽdauit seipsam, atq; iccirco dignum est, vt vir suus, deus

Psal. 115. Supra 14

Mors secunda

Selon vtamod

Resurr. 1 & 2

Ioh. 11

Immort. e

CAP. XXI

Nulla e spes e

Regnation

Roma. 6 Matth. 19

Regne. primes. Nra Reprime

ſuus commendet illam. Econtra meretrix illa corruptis & corruptoribus ſuis ſemetipſam cõmendat, ſemetipſam corde & ore proprio apud illos in malis propriis magnificat: Nam in fronte eius nomen ſcriptũ, myſterium: Babylon magna, mr̃ fornicationum, & abominationũ terræ: Itẽ ipſa in corde ſuo dicit: Sedeo regina & vidua nõ ſum, & luctũ non videbo: Hęc aũt non ſemetipſam cõmendat, ſed deus ſuus, vir ſuus, ſedens in throno magna voce illam commendat. ⌊Ecce, inqt, tabernaculum dei cum hoĩbus & habitabit cũ eis.⌋ Ecce demonſtrantis aduerbium, magnum eſt magnæ gratulationis indicium lætantis ore prolatũ, quia quemadmodum Pſalmiſta dicit: Lætabitur dñs in operibus ſuis: Hoc nanq; tabernaculum opus dñi eſt, vniuerſa ornamẽta eius abintus & deforis pulchra ſunt opa dñi digna p̃conia demonſtrantis dñi digna lætitia cordis dñi, vt ſicut iam dictum eſt, propheta teſtante, ıę teť in illis. Ex quo formato hoĩe primo coſtam de latere eius tulit, & ędificauit eam in mulierem, extunc deus hoc tabernaculum ſuũ ædificare non deſiit, aut deſiuit donec cõpleat, & dicat: Ecce tabernaculum dei. ¶ Porro quod addit cum hoĩbus, idem eſt ac ſi dicat ex hoĩbus: Totum nanq; hoc tabernaculum ex hoĩbus ædificatum eſt. Vnde & lapides viui dicunť, tunſionibus, preſſuris expoliti, & ſuis quiq; locis p manum artificis dei bñ diſpoſiti. Quõ aũt & deus habitabit cum eis, niſi qa verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, deus homo factus ſecundum veritatem naturæ eſt, & ſemp erit vnus ex nobis? Et quia per paſſionem autor ſalutis nr̃æ conſummatus recte dictum: ⌊Et ipſi ppłs eius erũt.⌋ Et quia ipſe q poſſidet eor̃, ꝙs poſſidet, poſſeſſio eſt, addit adhuc: ⌊Et ipſe deus cũ eis erit eor̃ dꝰ.⌋ Sequit: ⌊Et abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra, q̃ prima abierunt.⌋ Mira veritatis aſſertio: abſterget, inqt, deus omnem lachrymam ab oculis eorum: Magnificentius exprimi non potuit multitudo cõſolationis, quæ in iſto ſeculo flentibus, illic repoſita eſt ſanctis & electis dei. Huiuſmodi nãq; dictio à ſimilitudine tracta eſt matris, quæ paruuli ſui fletum non ſuſtinens oculos eius, & faciem manu tergit, mulcet oſculis. Pro intimando nobis tanto affectu ſuo idem deus in propheta inter cætera dicit: Pueri eor̃ in humeris portabunť, & ſup genua conſolabuntur. Statimq; ad ipſos paruulos apoſtropham facit, & dicit eis idem gratiæ ſpũs: Quemadmodum mr̃ conſolatur filios ſuos, ita & ego cõſolabor vos, & in Hieruſalẽ conſolabimini, &c. Fruſtra autem de oculis fletus abſtergi videreť, niſi etiam ipſa flendi cauſa tollereť. Recte protinus ſequitur, & dicit: ⌊Et mors vltra non erit.⌋ Nomine mortis vniuerſas breuiter cõprehendit anguſtias mortalitatis. Ac ſi dicat. Et meretrix illa, quam de ſanguine ſanctorũ ebriam vidiſti, nequaq̃ vltra quicq̃ de ſanguine illorum bibere poterit, quippe qui nec vllo modo vltra iam poterunt mori. Sublata autem morte conſequẽter & luctus tollitur. Ait ergo: ⌊Neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra, quæ prima abierũt.⌋ Statimq; ſequit: ⌊Et dixit qui ſedebat in throno: Ecce noua facio oĩa.⌋ Hoc ille dicit, cuius dixiſſe feciſſe eſt. Noua erunt omnia, quia talia erunt, quę oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoĩs aſcenderunt, quæ præparauit deus diligentibus ſe. Illa prima. ſ. omnia vetera, omnia mala abierunt, mors, & luctus, & clamor, & dolor: & hæc oĩa noua, omnia bona, ordine recto ſuccedunt. Non ita autem in proceſſu illius meretricis. Sed quid? Omnia bona illius prima abierunt, purpura eius, auꝛ eius, lapides pretioſi eius, margaritæ eius, omne lignũ thinum eius, oĩa vaſa eboris eius, & cæteræ diuitiæ eius, quæ ſuperius pereuntes referunť, & deinde ordine ſuo ſuccedunt, mors, & luctus, & fames, & combuſtio ignis ſulphurei, & pro oĩbus his ſemel & iterum, ac tertio, væ, væ, væ conclamať illi. ⌊Et dicit mihi: Scribe, qa hæc verba fideliſſima ſunt & vera.⌋ Ipſe qui ſedet in throno, qui oĩa faciendo dicit, & dicendo facit ore ſuo, dicit mihi ſcribe, munere ſuo facit hoc vt ſciam, & dignus ſim ſcribere apoſtolica ſimul & euangelica autoritate. Et quare ſcribere debeam ſubiuncta teſtificať cauſa, quia hæc verba, inquit, fideliſſima ſunt & vera. Fideliſſima, videlicet in promiſſione bonorum, vera in cõminatione maloꝛ, q̃cunq; p̃cedenti loco conſcripta ſunt in apparatu terribili ſimul & expectabili ſedentis ſup thronum. ⌊Et dixit mihi: Factum eſt.⌋ Ipſe qui primo aduentu ſuo iurauerat, ſiue iurare viſus fuerat ſuperius p viuentẽ in ſecula ſeculoꝛ, quia tempꝰ amplius nõ erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli cum cœperit tuba canere conſummabiť myſterium dei, ſicut euãgelizauit p ſeruos ſuos prophetas, idem hic in p̃ſignatione ſecundi aduẽtus ſui dicit: Factum eſt. ¶ Quid eſt eñ dicere factum eſt, niſi myſterium dei conſummatũ eſt? Ergo factum eſt, conſummatũ eſt tempus pœnitentię ſiue cõmutationis amplius nõ erit. Chaos eñ magnũ firmatũ eſt inter Babylonem illam meretricem damnatam & Hieruſalẽ iſtã ciuitatẽ ſanctam, dei ſponſam, vt nec illius tormẽtum aut luctus vltra mitigeť, nec iſtius gaudium vel ornatus amplius diminuatur. Hoc dicto cõfeſtim pulcherrimo quaſi epilogo vtitur dicendo ſic: ⌊Ego ſum α & ω, initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ viuę gratis: Qui vicerit, poſſidebit hæc, & ero illi deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem & incredulis, & execratis, et homicidis, et fornicatoribus, & veneficis, et idololatris, et omnibus menda-

mendacibus,pars illorꝝ erit in ſtagno ardẽti igne & ſulphure,q̃d eſt mors ſecũda. ¶Breuiter nãq; ea de qbus hactenus ſermonẽ feci vel q̃ꝝ huic imagines oſtẽdit, q̃ & verba fideliſſima atq; vera ꝓnuntiauit.ſ.de bonis eorꝝ,q à dextris,& de malis eorꝝ,q in illo iudicio ſtatuẽtur à ſiniſtris. Nã ꝙ ait: Ego ſitiẽti dabo de fonte aq̃ viuę gratis,q vicerit poſſidebit hæc,& ero illi deus,& ille erit mihi filius: fideliſſima ſunt verba his repoſita,q à dextris erũt, q̃ ſequunt: Timidis aũt & incredulis,& execratis,& homicidis,& fornicatoribus,& veneficis,& idolo latris, & oĩbus mẽdacibus, pars illorꝝ erit in ſtagno ardẽti igne & ſulphure,q̃d eſt mors ſecũda,verba ſunt vera in eos q à ſiniſtris erũt. ¶De q̃ꝝ oĩm fidelitate ac veritate ne qs dubitet,ſuã autoritatẽ ipſa q̃ loquit veritas,mira cũ grauitate interpouit dicẽdo: Ego ſum α & ω initiũ & finis. De iſta ſuimet q̃dã deſcriptiõe iam initio dictũ eſt,vbi idẽ ait: Ego ſum α & ω, principiũ & finis. Veraciter oĩa hæc, q̃ hac vltima periocha dicta ſunt, eo mõ dicta ſunt vt plena ſint timoris,& ſecundum hæc opa ſua,vel iudicia ſua ſpũs ſanctus recte dr̃,& eſt ſpũs timoris dñi. ¶Hic timor dñi ſanctꝰ eſt,qa oẽs ſanctos & electos dei timoratos facit. Timoratos inq̃, nõ timidos oẽs illos facit,qa q̃tumcũq; in ſctitate ꝓfecerint, cõſiderãtes veritatẽ atq; ſeueritatẽ tremẽdi iudicij,timẽt & tremũt adhuc: nec eñ ſeſe cõprehẽdiſſe arbitrant,& nihilominus fortes ſunt,& currũt vt cõprehẽdant, q̃d timidi nõ faciũt. Timidi nãq; dicunt & ſunt,q neq; fidẽ neq; ſpẽ habẽt futurorꝝ,& tũc demũ recte timidi dicunt, cũ de ꝓmiſſiõibus dei dubitãtes nihil forte ꝓpter ſpẽ vitæ,nihil arduũ ꝓpter p̃miorꝝ fiduciã aggrediunt. Iccirco recte p̃ſenti loco timidi cũ incredulis ſocianr̃: & ſicut incredulorꝝ,ita timidorꝝ q̃ꝝ pars in ſtagno ardẽti fore denũtiat. ¶Et hęc qdẽ retributio iuſtitię eſt, illa aũt donatio gr̃ę, q̃ ſanctis ꝓmittit in remuneratiõe. Proiñ cũ dixiſſet: Ego ſitiẽti dabo de fonte aq̃ viuę, addidit gratis: qa nimirꝝ hoc ipſum q̃d ſitit operãdo,q̃d opat ſitiẽdo,& deſiderãdo ad deũ,quẽadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aq̃rꝝ,totũ muneris eſt diuini, muneris gratuiti. Ipſe eñ & gratis nos fecit,& gratis anteq̃ eſſemus oẽs ſanctos ſuos ad vitã p̃deſtinauit,& cũ periſſemus in Adã,itidẽ gratis nos vocauit,atq; à pctis regenerãte Chr̃i gr̃a iuſtificauit, Cõſequẽter igit & illud gr̃æ erit vel eſt,ꝙ vocatos atq; iuſtificatos magnificauit illa magnificatione vt ſint filij dei,quẽadmodũ dicit: Et ero illi deus,& ille erit mihi filius,& bibãt de fonte aquę viuę,ita vt inebrient,quẽadmodũ Pſalmiſta dicit: Inebriabunt ab vbertate domꝰ tuæ,& torrẽte voluptatis tuæ potabis eos: qm̃ apud te eſt fons vitę, & in lumine tuo videbimus lumẽ.

Moſe 2.

Δωρεαν

ὅτι ρέπω qm̃ ſcont K La ſcriptor.

Supra 1.

Eſaiæ. 11

Pſalm. 18.

1. Cor. 9.

Cœnus ſitiens

Pſalm. 41.

Roma. 8.

ὅτις ἐστιν. 55 ἐρχ i

Pſalm. 35. ὁ ποταμὸς τῆς τρυφῆς. Voluptę.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER XII.

SEPTEM ſpirituũ dei opera ſpectauimus, quæ vel qualia cũ genere humano opati ſunt ab initio vſq; ad finẽ ſeculi,ſinguli ordine ſuo,à primo q eſt ſpũs ſapiẽtiæ, vſq; ad vltimũ eiuſdẽ ordinis ſpm̃ timoris dñi. ¶Nã,ſicut alias dictũ eſt, nobis quidẽ aſcendẽtibus ad deũ,primꝰ in ordine eſt ſpũs timoris dñi,teſtãte ſcriptura cũ dicit: Initiũ ſapiẽtiæ timor dñi. Sed deſcẽdẽti ad nos gr̃a cœleſti, alius in ꝓpheta cõputat ordo eorũdem ſpirituũ dñi, cũ de flore q de virga ꝓdeũte ex radice Ieſſe aſcẽdit, loquẽs ita dicit: Et requieſcet ſup eum ſpũs dñi,ſpũs ſapiẽtiæ & intellectus,ſpũs cõſilij & fortitudinis,ſpũs ſciẽtiæ & pietatis,& replebit eũ ſpũs timoris dñi. Horꝝ ergo ſpirituũ opa ſecundũ ſanctarꝝ autoritatem ſcripturarꝝ requirentes ſpectauimus,& ꝓ poſſe ſcrutati ſumus ſeptẽ periochas, determinãdo ſecundũ eoſdẽ ſpũs, qm̃ ab ipſis gratiã & pacẽ nobis annũtiabat ſcriptor libri huius in Chr̃o Ieſu dicẽs in initio: Gr̃a vobis ab eo q eſt, & qui erat,& q vẽturus eſt,& à ſeptẽ ſpiritibus q in cõſpectu throni eius ſunt,& ab Ieſu Chr̃o,&c. Nũc tandẽ in calce viſionis ſiue reuelationis huius vniuerſitas huic Iohãni demõſtrat totius opis,ꝙ Ieſus Chr̃s tot impẽſis,tot ſpirituũ ſuorꝝ gratijs vel donis ædificauit,ſ.ciuitas ſancta Hieruſalem,q̃ eſt eccleſia dei,non q̃lis in iſta peregrinatiõe eſt,vel q̃lis in vltimo iudicio ſtabit à dextris,ſicut pauloañ dictum eſt,non ſine aliquanto timore donec tranſeat furor dñi,q in ignem æternum mittent ſiniſtri: ſed qualis poſt iudicium in gloria æterna erit,ſola & tota alienis omnibus foras miſſis,perfruẽs viſione dei. Hoc ita incipit: ¶Et venit vnus de ſeptẽ angelis habentibus phyalas plenas ſeptem plagis nouiſſimis,& locutus eſt mecũ dicens: Veni,oſtendam tibi ſponſam vxorem agni: & ſuſtulit me in ſpũ in montem magnũ & altum,

Supra 1.

Eſaiæ. 11

& oſten

& ostendit mihi ciuitatē sanctā Hierusalē descendentē de cœlo à deo, habētem claritatem dei. ⌊Vnus iste de septē angelis, vnus est Chrs, qui in oībus eisdem loquit angelis. i. prędica
2. Cor. 13. toribus sanctis, quemadmodum dicit quidam illorum apls Paulus An experimentū quæritis eiꝰ qui in me loquitur Chrs? Hic vnus, futurum erat vt veniret ad istum dilectum suū Iohannem, & appareret illi cum discipulis suis, sicut in puulgata assumptionis eius historia legis, dicens: Veni dilecte mi ad me, qa tempus est vt epuleris in conuiuio meo cum fratribus tuis. Hoc ergo pſignans iste vnus de septē angelis locutus est, ait, mecū dicens: ⌊Veni, ostēdā tibi spōsam vxorē agni.⌋ Qui em̄ hæc dicit: epulas vtiq; nuptiales illic esse innuit, de quibus, vt iā dictū est, dicendū huic erat, qa tempus est vt epuleris in cōuiuio meo cum fratribꝰ tuis. Spōsa qppe est in conuiuio nuptiali. ¶Quare aūt vtrunq; dixit, & sponsam, & vxorem agni? Videlicet, qa coniugū agni, & vnicæ ecclesiæ eius virginale est: etiam illic vbi iā vxor erit in plenitudine voluptatis, sponsa nihilominus permanebit, qa nimiꝝ in illa beata copula semp vxor cū filijs, semp virgo erit permanentibus nuptijs, & sponsalibus festis. ⌊Et sustulit me, inquit, in spū in montē magnū, & altū.⌋ Vere qui ad visionem diuinitatis trāsfert
Daniel. 2. q̄d huic futurū erat, sicut iā dixim⁹, in magnā altitudinē altamq; magnitudinem mōtis æterni sustollitur. Mons qppe iste Chrs est, q tanquam lapis modicus de mōte excisus sine manibus. i. in humilitate nostræ conditionis de virgine natus creuit, factusq; est mōs magnus, & impleuit orbem terrarum, creuit ascendendo super choros angelorum, dns oīm cœlestiū
Philip. 2 terrestriū & infernoꝝ. In montē hunc magnum & altum sustulit me, ait, & ostēdit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem. ¶Ergo sup istum Chrm ciuitas Christi fundata vel ædificata
Esaiæ. 28 est. Hoc ita verum est, vt per prophetā q̄q; deum legamus dixisse de illo: Ecce ego mittam in fundamētis Sion lapidē summū, angularē, pretiosum, in fundamēto fundatū. Sed & ipse
Matth. 21. lapis in Euangelio contra scribas & pharisæos, Psalmistæ pro semetipso vtitur testimonio
Luc. 20. cum dicit: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Recte
Psalm. 117 ergo super montem ciuitas ostendit, quæ super ipsum Chrm ecclesia Chri fundata esse cognoscit, mira ædificatione, mira fundamenti & lapidum positione. ¶Oīs nanq; ædificatio cuncta ædificia ciuitatū siue domoꝝ, quæcunq; in hoc mundo sunt lapidem fundamenti habent deorsum infimum & parietem sursum. Hæc aūt ædificatio vel ciuitas quæ hic in spiritu ostendit, fundamentū sursum habet altissimū, vnde pendet oīs structura parietum, oīs spes & amor populoꝝ fidelium, tam Iudæoꝝ qui priores fruerunt, q̄ gentiliū qui posterius ædificati sunt. ¶Hanc ciuitatē dicit sanctā, & nuncupat Hierusalē, qa sancta est ecclesia spō si sui sanguine sacrata, æternæ pacis possidens, & possessura visionem. Vnde ad eam in Psal
Psalm. 147 mo loquit spūs sanctus: Lauda Hierusalem dnm, lauda deū tuū Sion. Qm̄ confortauit seras portaꝝ tuaꝝ, bn̄dixit filijs tuis in te, qui posuit fines tuos pacē. ¶Eā dicit: ⌊Descendentē de cœlo à deo.⌋ Vt supra iam dixerat: Descendentem, inquam, non cadentē, vt cecidit ille angelus, & factus est diabolus & Satanas. Cadere nanq; superbiæ est, descendere humilitatis,
1. Cor. 15 in q̄ semper descensu se continens illa hierusalem in æternū stabit sciens, quia quod est, non suis viribus est, aut meritis, sed gra dei, quæ cum Christo de cœlo descendit. Talis descēsus glorioſus est, & in magna claritate sublimis. Cum ergo dixisset, descendentem de cœlo, recte subiunxit: ⌊Habentē claritatē dei.⌋ Pulchre nimiꝝ descendit q̄ in ipso descensu, in ipsa humilitate descensus sui claritatem habet dei. i. similis est claritati dei. Clarissimum quippe deum videndo ipsa q̄q; secundum similitudinē eius resplendet, & clarissima est. Hinc in epi
1. Iohan. 3 stola sua hic idem Iohannes ait: Charissimi, nunc filij dei sumus, & nondum apparuit, quod
Philip. 3 erimus: scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, qm̄ videbimus eum sicuti est. Nec vero solummodo in aīa, verum etiam in corpore habebit claritatem dei. i. claritatē, qua post resurrectionē suā clarificatum est corpus filij dei. Sic enim Apls dicit: Vnde & saluatorē expectamus dnm nr̄m Iesum Chrm, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cōfiguratum corpori claritatis suæ. Hoc ipsum præsenti loco amplius astruit, cū protinus subiūgit: ⌊Lumen eius simile lapidi pretioso, tanq̄ lapidi iaspidis, sicut crystallum.⌋ Nam ac si q̄reres, quomodo dixerit habentem claritatem dei, lumen eius simile lapidi pretioso .i. Chro, qui vtiq; lapis dr̄, & pretiosus est. ¶Porro hæc similitudo in diuersi generis lapides duos dispti tur dicendo, tanq̄ lapidi iaspidis, sicut crystallum. Non enim ex vna re, sed ex duabus ecclesia deo vel Chro similis efficitur. s. non ex fide tantum, sed ex fide simul & virtutum operibus. Per iaspidē ergo virtutū pulchritudinē: p crystallum fidei, quā in baptismo pcepit, cō seruatam intelligimus puritatem. ⌊Et habebat murū magnū & altū, habens portas duodecim, & in portis angulos duodecim.⌋ Murus magnus & altus est illi æterna firmitas incorruptibilis præfidij, vbi suos quisq; fidelium thesautos securꝰ reponere possit. Vnde ipse dns & rex ciuitatis huius dicit in Euāgelio suo: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, quo fur
Matth. 6. non appropinquat, siue vbi fures non effodiunt, nec furātur. Murus iste chaos illud est, de q̄
Lucæ. 17. pater Abrahā sepultis in inferno verissime dicat: Et in his omnibus inter nos & vos chaos

magnum

magnũ firmatũ est,vt hi q volunt hinc transire ad vos nõ possunt, neq; inde huc trãsmeare. Luce. 16
¶Porro XII.portæ eius XII. apli sunt,qui pro officio q̃ hic nobis regnũ dei p̃dicando aperuerunt,& ianuæ nobis ad vitã extiterunt,honorẽ illic ampliorẽ habebunt quanto amplioremin ciuitatibus habent portæ honorẽ siue pulchritudinẽ à cætero ambitu muroꝝ. ¶In his portis anguli XII.vniuersi sunt doctores quicunq; ædificationi ecclesiæ studẽtes,eiq; voce & literis seruientes,fidei & autoritati institerunt atq; inniſi sunt aplorꝝ XII.⌊Et nomina scripta q̃ sunt noïa XII.tribuũ filiorꝝ Israel.⌋Ipsi nãq; apli XII.noïati & inclyti sunt filij spiritalis Israel,i.Chri,cuius in typũ pr̃ Iacob siue Israel carnaliter XII. genuit filios,XII.tribuũ patres.Ergo & XII.apli Chri,& XII.tribus Israel,XII. ciuitatis huius portæ sunt,sed modo diuerso.Apli nanq; in re,tribus vero Israel in significatione. Quod vt cõpendiosius claresçat,vide quid sequit:⌊Ab oriente portæ tres,ab austro portæ tres,ab aquilone portæ tres,& ab occasu portæ tres.⌋Hoc de spiritali q̃ per aplos consummat positione necessario intelligit.Porro in profectione XII.tribũ filiorꝝ Israel ascendentiũ ex Aegypto talis ad im Nume. 2.
periũ dñi positio castroꝝ extitit,vt ad orientẽ tribus tres,ad meridiẽ tribus tres, ad occidẽtem tribus tres,& ad aquilonẽ castr ametarent tribus tres.Itaq; cũ de signatis XII.portis dicit,⌊Et noïa scripta q̃ sunt XII.tribuũ filiorꝝ Israel.⌋Pulchre diligentẽ lectorẽ ad significatiuã illã castroꝝ positionẽ mittit,memorẽ simul quid huic sponsæ suæ, huic ciuitati sanctæ Hierusalẽ dicat in Canticis:Pulchra es amica mea,suauis & decora sicut Hierusalẽ,terribilis vt castroꝝ acies ordinata.Itẽ:Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea.¶Vt aũt de spiritaliũ positione portaꝝ cœpta p̃curramus,q̃d sibi vult q̃d ait,ab oriẽte portæ tres,ab austro portæ tres,ab aquilone portæ tres,& ab occasu portæ tres:nisi q̃a sancta apostolica fides in trinitatis noïe cõsistens,p̃ ministeriũ illoꝝ excepit nos ab omni gente & natiõe,ab omni sexu & ætate venientes? Amplius aũt hæc plagarũ mundi distinctio in his ætatibus vtiliter intelligit,pueritiæ,adolescẽtiæ,iuuentæ atq; senectæ,vt hoc sit ab oriẽte, ab austro siue meridie,ab occasu atq; ab occidente ternas portas patere ab om̃i ætate,q̃cunq; ætate quis cõuertat,euangelica atq; apostolica regula indifferẽter aditũ in ciuitatẽ sanctã.i.ecclesiã,p̃ fidẽ sanctæ trinitatis patuisse.Nã p̃ orientẽ pueritia,p̃ meridiẽ adolescentia siue iuuentus feruida,p̃ occidentẽ ætas p̃fecta,p̃ aquilonem recte intelligit senectus decrepita.Vnde q̃dam Chrianæ scholæ verificator insignis ita dicit: Seu pueros sol primus agat, Canti. 6
seu feruor ephœbos Accẽdat,nimi⁹, seu cõsummabilis æui Perficiat lux plena viros,siue algida Boreæ Aetas decrepitã vocet ad pia sacra senectam, Occurrit trinum, q̃drina ad cõpita nomen.¶Nõ aũt hæc iccirco dicunt,q̃ illic iam post iudicium susceptio futura sit venientium,sed quia q̃uis cesset suscipiendi officiũ,ordo tñ & meritum perseuerat eorum, qui toti mundo p̃dicantes,suo labore oẽs gentes,vniuersas ætates ad vnam fidem collegerunt & susceperunt.Sequit:⌊Et murus ciuitatis habẽs fundamẽta XII.& in ipsis XII. noïa XII.apostoloꝝ & agni.Idem apli qui portæ,ipsi ciuitatis huius & fundamenta sunt. Nam sup fidẽ illoꝝ fundata est ecclesia dei,veruntñ ita vt fundamenta ipsorũ Chrs sit. Deniq; ab hoc fundamento vnico,ipsi fundamenta sic dicunt quõ vnus idemq; primus eoꝝ à petra,q̃ sine dubio Chrs est,dictus est Petrus.Iccirco cũ dixisset,& in ipsis fundamẽtis XII. noïa XII.apostolorum cõpetenter addidit, & agni.Etenim quæcunq; scripserunt,quibus, videlicet scriptis eoꝝ tanq̃ fundamentis,vniuersum fidei Chrianæ & doctrinæ ecclesiasticæ innitit ædificium,nõ de suo scripserunt,sed de plenitudine agni acceperunt,& verbis eius euangelicis tota intentiõe inhæserunt atq; institerunt.Ista sunt fundamenta & istæ portę,de q̃bus spũs sanctus in Psalmo dicit:Fundamenta eius in mõtibus sanctis,diligit dñs portas Sion super Psal. 86
omnia tabernacula Iacob.Est enim sensus:Sancti mõtes.i.apli,per fidem & doctrinã fundamẽta erunt glorioſæ ciuitatis dei,ĩdemq; & portæ eius,quia p̃ prædicationẽ & miracula illoꝝ intrabit in illã Sion. ¶Portas istas diligit dñs sup oïa tabernacula Iacob.i. plus q̃ oẽs militantes sibi in priori populo.Licet enim Moses & alij prophetę sancte & iuste vixerint, & nimiæ sanctitatis & fidei fuerint,eoꝝ tñ merita apostoloꝝ dignitas excellit, q nõ solũ recte vixerunt,sed etiã ipsum dñm(quẽ illi à lõge p̃dixerant,corporali p̃sentia viderũt, ac dulcissimæ p̃dicationis eius interiori pastu refici meruerũt,suã q̃q; crucẽ tollentes eius vestigia secuti sunt,nuntiãtes pacẽ in morte eius hoïbus datã vbiq; terraꝝ. ¶Quamuis aũt hic in his fundamentis noïa tñ apostoloꝝ scripta dicant,& non etiã prophetarũ, tñ & prophetę ciuitatis huius fundamenta sunt:sic enim in vno ex istis fundamentis.s.⌊Paulo aplo legimus scriptum:Iam nõ estis hospites & aduenæ,sed estis ciues sanctoꝝ & domestici dei,superædificati sup fundamẽta apostoloꝝ & pphetaꝝ.⌋¶Et illi q̃dẽ etiã tpe priores q̃ apostoli fuerũt, Ephe. 2.
sed nobis superædificatis vel superædificãtibus sic semp fuit & est ædificandum,vt prophetas legendo aut differẽdo q̃cunq; illi scripserunt aut locuti sunt,cũcta studiose ad apostolica comportemus fundamenta,& nihil de illis sentiamus nisi q̃d per aplos conscripta tã euãgelicis q̃ epistolaribus libris euangelica probat ac recipit veritas.¶Ergo etiam prophetæ sun-

damẽua quidẽ ſunt,ſed apli fundameuta fundamentoꝝ,Chris aũt fundamẽtum oĩm fundamentorum,q hic agnus dr̃,iccirco videlicet,quia fundamẽta hæc oĩa maxime fundamento innituntᵉ paſſionis eius,propter quam Chris dns dr̃ agnus. Sequitur: ⌊Et qui loquebaᵗ mecum habebat menſuram arundineam auream,vt metireᵗ ciuitatẽ & portas eius & muꝝ. Et ciuitas in q̃dro poſita eſt. Longitudo eius tanta eſt quanta latitudo, & menſus eſt ciuitatem de arundine p ſtadia XII. milia: longitudo,& latitudo,& altitudo eius æqualia ſunt: & menſus eſt muros eius,CXLIIII. cubitoꝝ mẽſura hoĩs,q̃ eſt angeli.⌋ Menſor iſte nimiꝝ gr̃arũ diſtributor earumq; remunerator eſt. Ipſe eſt enim de q̃ Iohãnes Baptiſta loquiᵗ: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus,& gratiam pro gratia. Prius enim in hac vita gratiam dat, diuerſa credentibus in ſe tribuẽs chariſmata,& poſt in illo ſeculo, de q̃ nunc ſermo eſt, p gratia bene expenſa retributionis æternæ præmia recompenſat. ¶ Vnde notandũ quia p̃ ſenti loco menſoris huius menſura,& arundinea dr̃,& aurea. Porro ſuperius q̃dam loco cũ diceret hic Iohannes: Et datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ,dicens: Surge,& metire templum dei,non dixit q̃ calamus ille eſſet aureus. Illic nãq; ſignificabaᵗ q̃ neceſſarium eccleſiæ Chriſti euangeliũ erat ſcripturus,in q̃,videlicet ſcribendi miniſterio præſens eſt labor, futura autem remuneratio,qñ pro illa bñ expenſa gr̃a reddenda ſperaᵗ gr̃a, non qualiſcunq;,ſed aurea. i. locupletiſſima,vt,videlicet illic perfecte cognoſcat, q hic fideliter ſcripſit aut docuit: q̃d ex parte cognouerat,hoc in iſto ſignificat menſura arundinea,menſura aurea. ¶ Nimirum prius qñ his,de quibus nũc ſermo eſt,apoſtolis,imo & prophetis multisq; p̃ribus ſanctis dabaᵗ p̃dicandi vel ſcribẽdi gr̃a ſiue autoritas,menſura erat tantum arundinea. Tunc autem vbi,ſicut iam dictum eſt,gratia reddiᵗ pro gratia, recte menſura & arundinea eſt & aurea. Sed nunquid ſoli remunerabunᵗ hi qui facultatem vtiliter acceperunt in ſcripturis ſanctis? ¶ Solet nanq; per arundinem ſcriptura ſignificari, vt illic: Increpa feras arundinis. i. cõpeſce hæreticos ferociter corrumpentes ſcripturas veritatis: arundine nãq; codices conſcribunᵗ. Nunquid ergo ſoli in illa ciuitate remunerabunᵗ principes illi,q ſcripſerunt,& nõ etiã cæteri,q talem gratiam non acceperunt? Imo & cæteri q̃cunq; ſcripturis ſanctis obedierũt. Ait enim: Vt metireᵗ ciuitatẽ,& portas eius,& muꝝ. Murus nanq; cuius & portæ & fundamenta ſunt, vniuerſitas eſt electorum,qui tanq̃ lapides viui ſuper fundamenta hæc ſuperædificati ſunt,ad quandam ſimilitudinem lapidum materialium glutine cõgruo ſibimet in ſtructura manufacta cohærentiũ. Omnes omnino propriam mercedem accipiẽt, ſinguli ſecundũ ſuũ laborẽ,& ſecundũ mẽſoris gratiã cũ q̃ laborauerũt. ⌊Et ciuitas,inq̃t,in quadro poſita eſt.⌋ i. ſumma oĩm illic pax & concordia eſt,nec opus erit amplius,vt de pace commoneantᵉ,verbi gr̃a,q̃tenus idipſum dicant omnes,& non ſint in eis ſchiſmata. Omnes ſpõte q̃ſi naturaliter ibi ſunt concordes,ſicut in q̃dro ædificio parietes,ſiue anguli omnes ſunt ęq̃les. Hoc ipſum verbis alijs repetit,cum dicit continuo: ⌊Longitudo eius tanta eſt, quanta & latitudo.⌋ Amplius aũt cum ꝑtinus addit: ⌊Et menſus eſt ciuitatẽ de arundine p ſtadia XII. milia.⌋ Vt totidem ſtadia p quatuor partes intelligas,addit adhuc: ⌊Lõgitudo & latitudo eius æq̃lia ſunt.⌋ Addit tñ & altitudinem,de q̃ poſtmodum dicemus. ¶ Itaq; cum in ambitu ciuitatis ſtadia XII. milia pſpicias,ipſa autem ciuitas quadra ſit, facile potes aduertere q̃t ſtadijs latera ſingula demetiantᵉ. ſ. tribus milibus. Sed quomodo ſtabit id quod ſequiᵗ,& mẽſus eſt muros eius CXLIIII. cubitorum,q̃d longe minus eſt q̃ tria milia ſtadiorum? Poſſet hoc dictum videri de altitudine murorum, quod,videlicet muri CXLIIII. cubitis tenderent in altum,ſi non dixiſſet,quia longitudo,& latitudo,& altitudo ciuitatis ęq̃lia ſunt. Erat autem,vt iam diximus,tam longitudo quàm latitudo trium milium ſtadiorum,q̃d lõge ſuperat q̃titatem CXLIIII. cubitorum. ¶ Igiᵗ murus hic eſt alius: longe enim alia,longe minor huius quantitas eſt: neq; enim hoc vel ſuſpicari licet,quod hic quidem cũ dicit: Et menſus eſt muros eius CXLIIII. cubitorum q̃dcunq; latus q̃dræ ciuitatis: illic autem,vbi dixerat: Et menſus eſt ciuitatem p ſtadia XII. milia,aream intelligere debemus eiuſdem ciuitatis. Geometricalis nãq; diſciplinæ ratio ſic habet,qa omnis tetragonus æqualr̃ latera habẽs, vnum latus multiplicat in ſe & ea ſemel multiplicatione areã ſuam implet. Porro q̃titas hęc CXLIIII. cubitorum in ſemetipſam ducta,vix quippiã vltra XV. ſtadia complet. Quàm longe hoc à XII. milibus ſtadioꝝ minus eſt? Igiᵗ alius,vt iam dictũ eſt,hic,atq; alius ille ciuitatis murus eſt: q̃d qualr̃ in ciuitatibus manufactis fiat,vt intra murum ampliorem murus anguſtior contineaᵗ,noſtra demonſtratione non indiget. Deniq; non incongrue quis ædificauerit,ſi intra ciuitatẽ,cuius ambitus XII. milia ſtadioꝝ ſit,arcem fecerit,cuius latus q̃libet CXLIIII. cubitorum ſit. De ſpiritali ædificatione quærendum eſt,quia nimirũ ex ipſa literæ ſuperficie ſentire compellimur,q murus alius breuior inter murum ampliorem contineaᵗ. Quid ergo dicemus,niſi quia quamuis vna ciuitas vna eccleſia ſit? Duo tñ ſunt ordines ciuitatis,alius eorum qui foris perſecutiones paſſi fortiter ſunt pręliati: alius eorum,qui bene operando in pace eccleſiæ curſum conſummauerunt vitæ præſentis. Stadia nanque

pugnan-

Iohan. 1. 1. Coꝝ. 12

Supra 11.

Pſalm. 67

1. Petri. 2. 1. Coꝝ. 2.

1. Coꝝ. 1.

pugnãtium laborem,cubiti significãt operãtium pacem. ¶Mẽsus est ergo ciuitatẽ de arundine p stadia XII. milia. i. remunerauit magnum,& fortem illum sanctæ ecclesiæ ordinem, qui in stadio cucurrit & pugnauit,& per quatuor partes orbis terrarum sanctæ trinitatis fidem testificãdo: qui numeri. s. quaternarius atq; ternarius partes sunt duodenarij: q̃ter nanque tria,siue ter quatuor sunt duodecim: suum pro eodem testimonio sanguinem fudit, in quo nimirum ordine apostoli sunt & martyres Chri. ¶Huius profecto ordinis murus amplior breuiorẽ CXLIII. cubitor̃ interiusmur̃ cõtinet,quia tantor̃ merita propugnatorũ hoc effecerunt,vt infirmor̃ multitudo in Chri fide confirmata,bonis operibus insistẽdo ad eiusdem ciuitatis habitationem pueniret. ¶Igitur nihil huic repugnat quod dr̃: Longitudo & latitudo & altitudo eius æqualia sunt,p quam pulcherrimæ quadraturæ figuram consona,& indissociabiliter concors significat confessio cunctarum,q̃ illic ascenderunt siue ascendunt tribuũ,tribuũ dñi ad confitendũ nomini dñi. Lõgitudo ciuitatis consonantiã fidei: latitudo sufficientiã charitatis: altitudo pseuerãtiam spei illor̃ significat, quæ illic remuneranda est. ⌊Mensura,inqt,hoĩs quæ est angeli.⌋ Aeq̃les enim,inquit dñs,erunt angelis, & filij sunt dei,cum sint filij resurrectionis. Iuxta literã,cũ dicit: Mensura hoĩs quæ est angeli,angelũ sibi apparuisse innuit in figura hoĩs. ⌊Et erat structura muri ei⁹ ex lapide iaspide,ipsa vero ciuitas aurũ mundũ simile vitro mundo.⌋ Cum distinctionẽ facit muri & ciuitatis dicendo,& erat structura muri ex lapide iaspide,ipsa vero ciuitas aurũ mundũ,noĩe muri firmiores magisq; spiritalis propositi fideles: ciuitatis aũt appellatione plateas ciuitatis .i. laxioris vitæ maximæq; laicalis ordinis multitudinẽ significat: nec mir̃ quod plateas ciuitatis aurũ fore mundum,siue sterni auro mundo p̃dicat. ¶Addẽs,aurum illud sic fore mundum,vt simile sit vitro mũdo,qa secularis quoq; vitæ nonnulli sunt summis cõpti virtutibus,q & puritate mẽtis,& radio fulgent opis. Nam qa veritatem fidei retinẽt, recte mundũ dicunt aurum,quia fides aurea virtus est,imo & auro pretiosior,dicẽte Petro apostolo: Vt probatio vestræ fidei multo pretiosior sit auro, q̃d per ignem probat. Quia vero sanctam confessionem frequentant,& peccata sua nõ defendũt,sed confitendo aperiunt, recte vitro mũdo simile dr̃ hoc aurũ. ¶Quod si qd reprehẽsibile adhuc in eis est,sperãdum est, quia post purgatoriũ ignẽ fulgidũ magis placebit hoc aurũ,ita vt totũ aurũ sit,quia sicut ait Apls, vniuscuiusq; opus q̃le sit,ignis probabit,etsi cuius opus arserit. i. peccatum solubile fuerit,ipse saluus erit,sic tñ quasi p ignem. Sequit: ⌊Fundamenta muri ciuitatis oñi lapide pretioso ornata. Fundamẽtum primum,iaspis: secũdum sapphirus: tertium, calcidonius: quartum,smaragdus: quintum,sardonyx: sextum,sardonius: septimum,chrysolithus: octauum,berillus: nonum,topazius: decimum,chrysopasus: vndecimũ,hyacinthus: duodecimum,amethyst⁹.⌋ Fundamẽta ciuitatis,sicut iam dictum est,apostoli sunt, quia murus ciuitatis,ait superi⁹, habens fundamẽta duodecim,& in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum, & agni. Ecce autem quàm pulchra sunt fundamẽta hæc,q̃ pulchri lapides isti,lapides sancti, qui qñ voluebantur super terram, contemptibiles videbãtur diuitibus huius seculi. Neq; enim pulchritudo illorum tunc parebat in oculis hominum,qñ tundebantur & percutiebãtur,sed in oculis dñi pulchri erant,vt magis pulchri fierent percussionibus tribulationum poliebant. Illic pulcritudo & claritas illorum manifesta omnibus est,& erit ita vt quandoq; vidẽtes dicant impñ: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij: nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quõ ergo cõputati sunt inter filios dei,& inter sanctos sors illorum est? Nimirum sicut lapides isti omnes pulchri & pretiosi sunt,diuersa tñ pulchritudine,ita vt nullus eorum vlli alij sit oñino similis,ita sancti apostoli omnes quidem inclyti sunt & glorioſi,diuersa tñ gloria,prout cuiq; superueniens in eos spũs sanctus contulit: ita vt in distributione gratiarum, quas acceperunt miro mõ,similitudo dissimilis, & dissimilitudo sit similis,& habitudo mentis siue interioris hominis,vbi Chro sunt confirmati,in nullis eorum oñino eadem sit. De naturis lapidum singulorum pleriq; studiosius conscripserunt, singulorum qualitatibus siue coloribus lapidum pene singula diligenter assimilantes merita sanctorum. Sequit adhuc: ⌊Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt p singulas, & singulæ portæ erant ex singulis margaritis.⌋ Apostoli,sicut iam dictum est,& fundamenta dicuntur & portę,miroq; modo & in fundamentis pretiosorum nominibus lapidum,& in portis pretiosarum glorioſi prædicant similitudine margaritarum: Chs enim pretiosus lapis & pretiosa margarita,quam inuentã negotiator sapiens emit datis oñibus suis: ipse cõformes illos faciẽs sibi hoc dedit illis,vt in fundamentis & in portis margaritæ sint decoris. Decor nanq; siue pulchritudo, & gloria portar̃,per quas ad illã ciuitatẽ à quatuor mũdi partibus venientes introiuimus,pulchrius aut cõuenientius q̃ nomine vel specie margaritarũ significari non potuit. ¶Nimirũ sicut fœmĩa nobilis,p̃tiosis prę cultа margaritis,solet ad oculos hoĩm gloriari,viro suo subornata,sic ciuitas illa quæ est ecclesia,talibus principibus, tãtis patribus,tam glorioſis aplis,

Psal. 121.

1. Petr. 1.

1. Cor. 3.

Sapien. 5.

Matth. 13.

2. Cor. 1. gloriari poteſt, ſponſo ſuo Chro ſic ornata vt ſpõſa. Vnde ſibi conſcius Paulus apls, vna p-fecto ex iſtis portis ſemper patentibus, Corinthijs loquitur: Nam gloria vra nos ſumus ſicut & vos nra in die dñi nri Ieſu Chri. Quod idem eſt ac ſi diceret: Tãta nobis chariſmatum dona ſpūs ſanctus contulit, tm tamq; fructuoſe nobiſcum operata eſt gratia dei, vt recte vobis aduerſum pſeudo apoſtolos liceat gloriari pro nobis. Nihilominus q cum dixiſſet, nam gloria veſtra nos ſumus, ſubiunxit, ſicut & vos noſtra. Hoc bene atq; conſonanter põſens litera prædicat, vbi præmiſſo: & ſingulæ fortæ erant ex ſingulis margaritis, cõtinuo ſubiungit: ⌊Et plateæ ciuitatis aur mundũ tanq vitrũ perlucidũ.⌋ Sed & ſupra dicturus: Fundamẽta muri ciuitatis oñi lapide pretioſo ornata, pmiſit: & erat ſtructura muri eius ex lapide iaſpide, ipſa vero ciuitas aurũ mundũ ſimile vitro mũdo. ¶Igit veraciter gloria veſtra, inqt, nos ſumus, ſicut & vos noſtra .i. gloriari vobis licet de collata nobis gratia, & nobis de fide vel conuerſatione veſtra noſtro labore parta, nec in alterutros nobis indecores aut indecentes

Decent. ſumus, ſed ſicut muros ex iaſpide, vel ciuitatẽ aureã, fundamenta *deeſſe ex oñi pretioſo lapide ornata: ſicut itidẽ aureã ciuitatẽ portæ ex margaritis condecẽt, ſic ppm Chriſtianũ cõ decorat principatus aplorum: item viciſſim tantis aplis non indecens eſt talis populi profiteri principatũ. Sequit: ⌊Et templũ nõ vidi in ea, dñs em deus omnipotens templũ illius eſt & agnus. Et ciuitas nõ eget ſole neq; luna vt luceant in ea, nam claritas dei illuminat eam, & lucerna eius eſt agnus.⌋ Magnifica ſpe noſtram q in hac pereginatione eſt, inopiam ſiue indigentiã ſpūs veritatis conſolat dum dr: Et templum non vidi in ea, & ciuitas non eget ſole neq; luna, dñs enim deus omnipotens templũ illius eſt & agnus, & claritas dei illuminat eã, & lucerna eius eſt agnus. ¶Quantũ em hoc eſt vel erit ad comparationẽ eius, quod de deo nunc habemus, qd de deo & dei filio Ieſu Chro nunc videmus? Lapides cõgerimus, lapides materiales ſine ſenſu, & ſine aĩa comportamus, & ex ipſis domum conſtruentes, in eiſdẽ vel ſuper eoſdem nomen dñi inuocamus, vt cuius faciẽ videre nõ poſſumus, eius ſaltem ſanctũ nomen ſciamus vbi vel quomodo inuocare debeamus. ¶Tunc qa ignorantiã eiuſdẽ quoq; noĩs habuimus vel habemus lumen aliquantulum .i. ſcripturam ſanctã nobis adhibemus, vt in ipſa vel per ipſam vtcunq; ppendere queamus, non iã quid vel quõ ſit deus, ſed tm qd nõ ſit, & q nulli creaturæ aſſimilandus ſit deus. ¶At vero vbi in illa Sion deus deor videbit facie ad faciem, & ſicut eſt, & ipſe põſens habebit intus in nobiſipſis, in ipſa ſubſtãtia aĩar nrarũ inhabitans & inundans diuinitas ſentiet ſicut impetus fluminis, ſicut torrens voluptatis, & exterioribus q; oculis (vt de ſubſtantia diuinitatis taceã) de cuius viſione ſparſim diſputatũ eſt à pribus ſanctis, vtrũ debeat vel poſſit corporalibus oculis videri, exterioribus, inq, oculis illud diuinitatis templũ põſens videbit, q pulchre ſignificatur cum dr: ⌊Et agnus templum eſt illius.⌋ Nã vere agnus templũ dei, templũ ſanctæ trinitatis eſt & erit, ſecundũ fabricam ſui corporis, in q corporaliter habitat plenitudo diuinitatis. Ipſe em dixit: Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc aũt, inquit euangeliſta, dicebat de tẽplo corporis ſui. Quo igit ibi nobis templũ manufactũ, qle hic facimus ad inuocandum nomen dñi, cũ ibi põſens conſpiciat facies dñi, & pulchritudo tẽpli non manufacti .i. glorificati corporis Chri? Quo nobis illic ſolẽ aut lunã quærere ſcripturar, vbi in ſemetipſo & in corde patris, deus verbum, cuius hic indices ſcripturæ neceſſariæ ſunt? Nam ſicut in Pſalmo per id qd dr: Dies diei eructat verbũ & nox nocti indicat ſcientiã, ita & hic p ſolẽ & lunã maiorem & minorẽ recte intelligimus ſcientiã ſcripturarũ, quæ illic neceſſariæ non erunt. Alias aũt & vete viſibilibus iſtis ſole & luna ciuitas illa nõ egebit vbi nox non erit, ſed nec dies, vt perpetuus ibi ſit, huius q nunc p circuitũ girat, ſtatione ſolis indigebit. Nam vt de cętero taceam lumine ciuitatis, ipſe dñs in euangelio dicit: Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eor. Quid ergo ſol ad illuminationẽ illic cõferre poterit vbi tot quaſi ſoles erunt, quot electi hoĩes ſiue angeli? Ver ipſe fulgor angelorum ex lumine erit vnius diei, vnde & dicit: ⌊Nam claritas dei illuminauit eam, & lucerna eius eſt agnus. Et ambulabunt gentes p lumẽ eius, & reges terræ afferẽt gloriã ſuã & honorẽ in illã.⌋ Ambulabũt gẽtes, inquit, atq; hoc dicto magnifica contingit atq; commemorat beneficia vel opera miſericordiarum dñi. Nõ em parui ponderis aut momenti habet, q gentes appellat eos hic q ambulant in tali lumine tam glorioſæ ciuitatis. Idem eſt ac ſi dicat: Illi qui prius erant gentes, ad ſimulacra muta, in qt Apls, prout ducebant euntes, qualibus idẽ ait, propter q memores quod aliquando vos gentes in carne, qui dicemini præputium, ab ea quæ dicitur circunciſio in carne manufacta: quia eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum promiſſionis ſpem non habentes, & ſine deo in hoc mundo, &c. Illi, inq, in tali ciuitate, in tali ciuitatis lumine ambulabunt facti domeſtici dei, & ſuper illor, de quib iam dictum eſt, apoſtolor fundamentũ ſupædificati. Mirabunt quippe & ora ipſor ſemp plena laudibus gratiæ dei, q de tam longinquo in illam ſint ciuitatẽ congregati, vtpote quos, vt dicit Pſalmus, de regionibus congregauit eos, à ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari,

ſubiun-

subiungens: Errauerũt in solitudine in inaqso, viam ciuitatis habitaculi non inuenerũt, &c. Quoꝝ tunc eos meminisse iuuabit ambulãtes ꝑ amplitudinem eiusdem magnæ ciuitatis, & ob hoc ꝙ talem ciuitatem inuenerunt, cantare in æternum misericordias dñi. Nam hoc est, ꝙ hic protinus subiungit: ⌊Et reges terræ afferẽt gloriam suam & honorem in illam. ⌋Nã reges terræ ĩdem qui & gentes sunt, omnes enim illic regnabunt, oẽs regnum & sacerdotes Chri erunt, & regnabũt in secula seculorum, & eiusdem regni sui gloriam & honorem afferent in illam, sempiternas semper agendo gras illi q fecit eis hæc, qui glorificauit eos immortali beatitudine animarũ, & honorificauit eos beata immortalitate corporꝝ. ⌊Et portæ eius non claudent̃ per diem, nox enim non erit illic. ⌋Magnum magnæ securitatis documentum, qd portæ eius non claudent̃. Nam per hoc satis insinuatur, qa neq; hostes neq; fures illic timebuntur. Fur enim, ait dñs, non appropinquat. Quãdiu hic peregrinamur oportet vt persepe portæ apostolicæ ꝑpter hostes Iudæos atq; paganos, & ꝑpter fures ac hæreticos claudant̃, & sententiaꝝ vectibus validis obfirment̃. At vero tunc ifti nusquam cõpare bunt, iã enim cũ diabolo & angelis eius missi erũt in ignẽ æternũ. Vt quid ergo portæ claudantur per diem? Quod si quæras, nonne saltem claudentur per noctem? Nequaq̃, ait, nox enim non erit illic: nulla vero omnino nox illic erit, neq; spiritalis quam hic patiuntur oculi cordis: neq; corporalis, qua hic circunfundunt̃ oculi corporis. ⌊Et afferent gloriam & honorem gentiũ in illã, nec intrabit in illam aliquid coinquinatũ, & faciens abominationem & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro vitæ & agni. ⌋Qui sunt qui afferent in illam gloriã & honorem gentium, nisi illi qui laborauerunt, & laboris eoꝝ fructus ad gloriam & honorem dñi salus est gentiũ? Ipsi sunt iam sæpe dicti apli, quos Chs magister & dñs eorum instruens ad fructificandum honorem & gloriã gentium dicebat illis inter cætera: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vr mane at. Isti afferẽt in illã ciuitatem gloriã & honorem gentiũ, i. glorioſum & honorificũ fructũ, quem in gentibus fructificauerunt regi & dño ciuitatis illius, deo & agno æterna præsentatione ꝑsentabunt, & in illa gloria & honore gentiũ glorioſi erunt: iuxta illud propheticę veritatis promissum: Fortitudinẽ gentiũ comedetis, & in gloria eorũ superbietis. Gloriã & honorem, inquit, gentium afferent. & non vitioſam gentium conuersationẽ, propter quam & gentes dictæ sunt. Iccirco subiunxit: ⌊Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationẽ & mendaciũ. ⌋Quæ pristina erat vita gentiũ. Subintelligit ergo cũ dicit: afferent gloriã & honorẽ gentiũ, qd soli ex gentibus illic ꝑsentabunt̃ hi, q gentilitatis cõtumelias in gloriã & honorẽ dei cõmutauerunt. Paulus apls, vt gloriã & honorẽ gentiũ, & nõ etiam aliquid coinquinatũ in illã ciuitatẽ afferret, loquit̃ Corinthijs: Nolite errare, neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; molles, neq; masculorum cõcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces regnum dei possidebũt. Ista sunt coinquinata & abominationum atq; mendaciorum opera, quorum aliquid non intrabit illuc: quia qui hęc operantur, regnum dei non possidebunt. Quæ autem sequuntur, & hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine dñi nri Iesu Christi, & in virtute spũs sancti & in spiritu dei nostri. Ista sunt gloria & honor gentium quæ afferent̃ in ciuitatem illam. Igit̃ gloriam tantum & honorem gentium afferent, & isti glorioſi atq; honorifici ipsi sunt, quos deus ꝑsciuit atq; ꝑdestinauit, vocauit atq; iustificauit. Isti sunt de cunctis gentibus immundis excepti, qs intendẽs dicit: ⌊Nisi qui scripti sunt in libro vitæ & agni. ⌋Idem enim est ac si dicat: Non intrabunt in eam, nisi qs deus præsciuit & prædestinauit, qs & in Adam ꝑdamnatos, agnus. i. filius dei vocauit, & per passionem suam iustificauit. ¶Nã iccirco liber vitæ recte dicitur etiam liber agni, quia quamuis fuissent in proposito dei conscripti cum benediceret deus primis parentibus dicendo: Crescite & multiplicamini, non poterant post præuaricationem Adæ hæreditatem, ad quam conscripti fuerant, consequi, nisi redempti fuissent per sanguinem huius agni. ⌊Et ostendit mihi flumen aquæ viuæ, splẽdidum tanquam cryſtallum, procedens de sede dei & agni in medio plateæ eius. Et ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menses singulos reddẽs fructus suos. Et folia ligni ad sanitatem gentium, & omne maledictum non erit amplius. ⌋Ista quæ hic loco vltimo ostendit, diuitiæ sunt ineffabiles, & deliciæ inæstimabiles glorioſæ ciuitatis, quas oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderũt. ¶Istud nãq; flumen est abundantia lætitiæ & iucunditatis, de qua Psalmista: Fuminis impetus, inquit, lę tificat ciuitatem dei. Et alibi: Inebriabunt ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et Esaias in consolatione filiorum huius Hierusalem dicit: Quia hæc dicit dominus: Ecce ego declino in eos vt flumen pacis, & torrens inundans gloriæ gentium. Ergo flumen istud dñs est: & vere, quia spũs sanctus est. Spiritus sanctus est hoc flumen pacis, hic torrẽs gloriæ, hoc flumen lætitiæ, hic torrẽs voluptatis, & vbertas domus dei. Ipse nanque est amor sponsi & sponsæ in illa glorioſa ciuitate. Quid enim est tota illius vitæ vel ciuitatis

Supra. 8 & 9.

Luc. 13.

Esaiæ. 61.

Iohan. 15.

1. Cor. 6.

Ibidem.

Roma. 8.

Gene. 1.

CAP. XXII

Esaiæ. 64.

1. Cor. 2.

Psalm. 45.

Psalm. 35.

Esaiæ. 66.

tatis beatitudo,nisi iste amor? De isto amore oēs sctī angeli,& oēs oīm sanctorꝫ viuunt aīæ. Iccirco cū dixisset:& ostēdit mihi flumē,bñ addidit,aq̄ viuæ. ¶Et qa talis aq̄ viuificādo illuminat atq; confirmat,bñ ait,splendidū,addēdo,tanq̄ crystallū. In crystallo nanq; claritas est simul & firmitas,q̄ sunt pulchra vitæ illius insignia,vbi & corda nr̄a translucebūt,& corpora nr̄a beata immortalitate,& immortali beatitudine firma erūt. Et qa spūs sanctus ex euangelica traditione dñi nr̄i procedens dr̄,dicit em̄: Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis spm̄ veritatis,q̄ à pr̄e procedit: bene & hoc ipsum hic nō tacuit. Ait em̄ de hoc flumine procedens de sede dei & agni: hoc em̄ est,q̄d in fide catholica ꝓfitemur: qa spūs sanctus à pr̄e & filio procedit. Quod autem ait: ⌊In medio plateæ eius.⌋ Conuenienter dictum est & & proprie ad exprimendas delicias ciuitatis, quia non foras extra ciuitatem illam spūs sanctus ꝓcedit,sed tm̄ in medio plateæ ciuitatis. i. in solis electorꝫ cordib⁹ multum dilatatis. Et quidē iā ex q̄ Iesus glorificatus est,flumē istud ad nos fluere cœpit,sed nondū apparuit,neq; hic in vita p̄senti apparere potest q̄d nobis fecerit. Totus ꝓcessionis eius, q̄ ad nos ꝓcedere dignat,illic fructus apparebit,hoc est q̄d nunc dicit: ⌊Ex vtraq; parte fluminis lignum vitę afferens fructus duodecim⌋. i. Chr̄s,qui elegit & misit apl̄os XII. Deniq; q̄ Chr̄s homo factus,& de virgine natus est ex abundantia est irrigantis huius fluminis: qa de spū sancto virgo concepit,& tale nobis de terra virginei ventris lignum ascēdere fecit. ¶Item q̄ fructus duodecim lignū istud attulit. i. q̄ XII. apostolos Chr̄s ordinauit,ex plenitudine est hui⁹ fluminis,quia spiritum sanctum illis dedit. Iccirco de hoc habemus in Psalmo: Et erit tanq̄ lignum,q̄d plantatum est secus decursus aquarꝫ,quod fructū suū dabit in tempore suo. Quod illic dictum est in tempore suo,hoc est q̄d ait hic ꝑ menses singulos. i. sine defectu,& in æternum. Nunq̄ enim desinet facere fructū,quia nunq̄ deficiet,q̄ ex ipso est remuneratio sanctorum,& quia salus gentium,quam fructificati XII. apl̄i fructificauerunt, Chr̄o attribuit, qui fructificauit in gentibus ꝑ illorꝫ ministeriū,recte dictum est: ⌊Et folia ligni ad sanitatē gentium.⌋ Nam folia ligni verba sunt euāgelij dñi nr̄i Iesu Chr̄i,q̄ recipiēdo gētes æternā aīarꝫ & corporꝫ sanitatē sibi acquisierunt. Huiusmodi nanq; folia illic non deficient aut defluent: quia verba dei in corde & ore gentium non deerunt, imo plenius suggerente amore perpetuā semp prorumpent in laudē. ¶Et qa sub foliis ficus,qbus se operuerūt illi parētes nr̄i,maledictum conquisitū est,recte econtra de foliis ligni huius p̄misso,quia erūt ad sanitatē gentium,addit: ⌊Et omne maledictum non erit amplius.⌋ Huiusmodi lignū & huiusmodi fructus ex vtraq; parte fluminis esse dicuntur,videlicet pro similitudine visibilis alicuius fluminis delicios,cuius circū litora irrigua hinc & inde ligna fructifera vel quęq; virentia nō sine delectatione visunt: ⌊Et sedes dei & agni in illa erunt, & serui eius seruiēt illi.⌋ Ipsi q̄ serui, & q̄ seruient illi,sedes dei & agni in illa ciuitate erūt,& ipse sedebit in eis rex regū & dñs dominantium cum deo p̄r̄e & spū sancto habitās in cordibus eorꝫ. Glorioſa & dulcis seruitus erit in illa,vbi seruos se esse in suis conscientijs meminerūt eius,à q̄ & ꝑ quem,& in q̄ redempti sunt: ille aūt dñs nō tam dñm seruorꝫ aut regē seruientiū,q̄ patrem filiorꝫ, & amicū se exhibet amicorꝫ, nullā aliā exigens seruitutē,q̄ ineffabilē dilectionē tacere à laudibus non valentē, & infinitas gratiarum actiones ꝓ summis atq; ineffabilibus delicijs habentē. Nā quō ab eiusmodi seruitute quiescere poterunt? Sequit em̄: ⌊Et videbunt faciē eius,& nomē eius in frontibus eorꝫ.⌋ Non ergo illic poterit esse silentium, vbi tam desiderabilem faciē videbunt,sed ficut scriptum est: Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorꝫ, sempiternæ iubilationis ꝑpetualiter seruitiū. ¶Et vt ꝑpendas quāti honoris, quātæ sit libertatis illud seruitiū: Et nomē eius,ait,in frontibus eorū. Quod vel q̄le nomē eius,nisi deus? Dij nanq; noīabunt,& erunt iuxta illud: Ego dixi dij estis,& filij excelsi oēs. Et hic idem Iohannes: Videte inqt,q̄lem gratiā dedit nobis vt filij dei noīemur & simus. Ergo nomē eius in frontibus eorum. i. filij dei noīabuntur,& erunt. ⌊Et nox vltra non erit, nō egebūt lumine lucernæ,neq; lumine solis,qm̄ dñs deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorū.⌋ Videbūt,inquit, faciē eius,& ad videndā faciē illā non opus erit vt adhibeat,vt hic ad vidēdam faciē cuiusq; hoīs adhiberi oportet lumē solis,aut lumē lucernę,si sol sub terra sit: quia nox vltra nō erit, diē illic nō agēte sole alio,sed ipso dño deo,q̄ illuminabit illos,q̄ sol verus & sempiternus ē, non ita vt oriat & occidat,& nunc sup terrā fulgeat,nunc aūt sub terrā se recōdat,sed ita vt semp in facies illorꝫ fulgeat,in mētes illorū semp luceat. Et ne putes aliud esse seruitiū illud, q̄ seruient illi,q̄ libertatē & regnū: ⌊Et regnabūt,inqt,in secula seculorū.⌋ Et dixit mihi, hæc verba fidelissima sunt & vera. Et dñs deus omnipotens spūs prophetarum misit angelū suū ostēdere seruis suis,quæ oportet fieri cito. ⌊Vt caput siue principiū,ita & finem libri huius voluit esse galeatum,quaten⁹ munitum sit totum corpus reuelationum istarū, ne qs audeat q̄si contemptibilē refutare vel abijcere q̄ppiā eorū,quæ in hoc libro scripta sunt. Futurū q̄ppe erat,vt sicut iam in exordio diximus, à nonnullis cōtemneretur,maxime pro sui difficultate,quia solent homines irreuerentes quæcunq; legerint cōtemnere tanto facilius, quanto

difficiliora

difficiliora ſunt intellectu. ¶Itaq; ſicut in exordio dixerat: Apocalypſis Ieſu Chri, quã dedit illi deus palam facere ſeruis ſuis, quæ oportet fieri cito, ita & hic pmiſſo: Hæc verba fideliſſima ſunt & vera, & dñs, inquit, deus omnipotens ſpũs prophetarum. i. ſpũs ſanctus q in prophetis locutus eſt, qui vtiq; omnipotens dñs, & omnipotens deus eſt, miſit angelũ ſuũ oſtendere ſeruis ſuis q̃ oportet fieri cito. Itẽ ſicut vel qua intentione illic dixerat: Beatus qui legit & qui audit verba prophetiæ huius, & ſeruat ea, quæ in ea ſcripta ſunt, tempus enim prope eſt, ita & eadem intentione vel ſenſu, dicit hic: ⌊Et ecce venio velociter. Beatus q̃ cuſtodit verba ꝓphetiæ libri huius. ⌋Hæc vtiq; in perſona loquitur dñi Ieſu, qui vtiq; q̃uis morã facere videat, velociter venturus eſt, & adimpleturus verba ꝓphetię libri huius. ¶Itẽ, ſicut ad commendationem libri in initio pſonam ſuã ſemel & iterũ ac tertio diligenter expreſſerat, primo dicens, & ſignificauit mittens per angelum ſuum ſeruuo ſuo Iohãni, q teſtimonium perhibuit verbo dei, & ſecundo Iohannes, inquiens, ſeptem eccleſiis, q̃ ſunt in Aſia: item q̃ tertio dicens: Ego Iohannes frater veſter, & particeps in tribulatione, &c. Ita & hic pſonã ſuã bñ de eccleſia Chri meritam euidenter exprimit: ⌊Et ego, inquiens, Iohannes, ſubaudit ſum, qui audiui & vidi hæc. ⌋Igit quiſquis ſanctos prophetas recipis, in quib⁹ vel per quos ſpũs ſanctus locutus eſt, & euangelium verbi dei, q̃d ſcripſit Iohannes, recipe & hãc ſcripturã, quia ſpũs prophetarũ miſit angelum ſuum oſtendere hęc ſeruis ſuis: & qui audiuit & vidit hæc, ipſe eſt Iohannes. ⌊Et poſtq̃ audiſſem & vidiſſem cecidi vt orarem ante pedes angeli, q mihi hæc oſtendebat. Et dixit mihi: Vide ne feceris, cõſeruus tuus ſum & fratrũ tuorum prophetarum, & eor̃ qui ſeruant verba libri huius: Deũ adora. ⌋Hoc iam primo & ſecundo factum & dictũ eſt. Primo, videlicet vbi oſtẽderat illi angelus damnationẽ meretricis: & nunc ſecũdo, vbi oſtendit ei beatitudinẽ glorioſę ciuitatis, ac perinde fatis cõfirmatũ eſt, neminem p̃ter deum debere adorari, hoiem ſiue angelum, qa in ore duor̃ aut trium teſtium ſtabit omne verbum. ⌊Et dicit mihi: Ne ſignaueris verba prophetiæ libri huius, tempus enim prope eſt. ⌋Ab hinc vſq; in finem oĩa in perſona dicunt dñi Ieſu, & ex ore eius ꝓphetia confirmat, vt non eam contẽnere audeat quiſquis vult eſſe dñi Ieſu. Ne, inqt, ſignaueris verba ꝓphetiæ libri huius. Quod vni Iohanni dr, omni q̃q; intelligẽti myſteria libri huius dr, vt non ſignet ſiue claudat, imo quantum poteſt aperiat, & expediat ad ædificationem & inſtructionem audientium, ea quæ in eo continentur, qa tempus prope eſt. i. cito implebitur, quod in eo ſcriptum eſt: Quod cum ita ſit, quid amplius decernendum aut præcipiendum eſt? Sequit ergo: ⌊Qui nocet, noceat adhuc: & q in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Et iuſtus iuſtitiam faciat adhuc, & ſanctus ſanctificetur adhuc. ⌋Ac ſi dicat: Cum tanta ſupplicia impijs, & tanta p̃mia repoſita ſunt pijs, quanta ſignificat ſeries huius libri, non dubitet impius quin ſufficientia ſuis meritis rependantur, quantumcunq; noceat adhuc, & nõ dubitet iuſtus & ſanctus, quin condigna ſuis meritis prę̃mia retribuant quantumcunq; iuſtitiam faciat, aut ſanctificetur adhuc? ¶Sed quomodo dictum putamus: Qui nocet, noceat adhuc: & q in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc? Nunquid, quia noceat & ſordeſcat, verba ſunt imperatiua, iccirco nocere & ſordeſcere ex voluntate creatoris habet creatura? Non vtiq; vult creator vt nocens aut ſordida ſit ſua creatura, ſed eſt quando curare debeat quid illa faciat, aut quantũm ſordeſcat, ſicut ſcriptum eſt: Secundum multitudinem iræ ſuæ non quæret. Quando illud eſt? Nimirum q̃n is, q peccator ſiue ſordidus eſt, peccatorum & ſordium ſuarum amore atq; defenſione deum exacerbat. Tribus nanq; modis peccat, ignorantia, infirmitate, ſuperbia. Si per ignorantiam peccat, & deus hoc p̃uidet, quia cognita veritate ſit corrigendus qſquis ille eſt, ſubuenit ignorantiæ deus, vt id quod verum eſt cognoſcat homo ignorãs & erroneus. Huius rei exemplum illud eſt: Venit autem deus ad Abimelech nocte & ait: En mori eris propter mulierem quam tuliſti, habet enim virum. Illo ad hæc dicente: Dñe, nũ gentem ignorantem & iuſtam interficies? Nonne ipſe mihi dixit ſoror mea eſt, & ipſa ait, frater meus eſt? In ſimplicitate cordis mei, & mũditia manuum mearum feci hoc. Dixit ad eũ Deus: Et ego ſcio q̃d in ſimplicitate cordis feceris, & ideo cũſtodiui te ne peccares in me, & nõ dimiſi vt tangeres eã. Apoſtolus q̃q; ideo miſericordiã conſecutus eſt, & ſubuentũ eſt illi ſuperna miſeratione, qa ignorans, inqt, feci in incredulitate. ¶Quod ſi p infirmitatẽ peccet quis, q̃lis eſt ille, cuius in pſona loquit idem Apls: Condelector legi dei ſecundũ interiorem hominẽ. Video aũt aliã legẽ in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuũ me ducentẽ in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, qs me liberabit de corpore mortis huius? gr̃a dei p Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Eiuſmodi hominis peccatum patienter ſuſtinuit deus, imo etiam diſſimulat, ſicut ſapientia loquit laudãdo eius miſericordiã: Miſereris oĩm dñe, & nihil odiſti eorum quæ feciſti, diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam. ¶Porro ſi cum ſuperbia quis peccet, tradit eũ deus, & dimittit in deſideria cordis eius immunditiã, & nõ eſt vt dicas, quia voluntatis dñi eſt, q̃ ille noxius aut ſordidus eſt, ſed quia non curat deus de illo, qui talis eſt, & quia multum illi iratus eſt, &

Deut. 17.

Pſalmo. 91

Gene. 20.

1. Timo. 1.

Roma. 7

Sapien. 11.

est,&ſecundū multitudinē iræ ſuæ non quæret. Talem vtiq; illum intelligi oportet,de q̄ hic dī,qui nocet noceat adhuc,& qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc, maxime quia non dixit: q̄ nocuit,noceat adhuc:& qui in ſordibus fuit,ſordeſcat adhuc:ſed q̄ nocet,inquit,& qui in ſordibus eſt. Hoc enim idem eſt ac ſi dicat:Qui ſtudium nocēdi habet,& ſuas amat ſordes pertinaciter,nemo poſtq̄ audierit illum ſemetipſum defendentē,& eas quę in hoc libro ſcriptæ ſunt,plagas contemnentē,quicq̄ boni de illo ſperet,quia ſcriptum eſt: Sup tribus ſceleribus,& ſup quatuor non conuertā eum:quia poſtq̄ tribus ſceleribus trāſcurſis,ad quartum quis peruenerit,iā non eſt ſpes conuerſionis. Primum ſcelus eſt,ſordes criminum mente ac voluptate tractaſſe:ſecundū ſcelus,eaſdem ſordes actu perpetraſſe:tertium ſcelus,ſordes in conſuetudinem duxiſſe:quartum ſcelus eſt,eaſdem ſordes defendere. Noceat igit̄ q̄ nocet, & ſordeſcat adhuc qui in ſordibus eſt:quia non curat deus de illo, & iuſte derelictus eſt: qa non vtcunq; ſorduit,ſed ſordes ſuas ſuperbe defendendo in ſordibus eſt. ¶Econtra qui iuſtus eſt & ſanctus.i. q̄ bonum iuſtitiæ,&ſanctitatis ſtudium habet,adhuc iuſtitiam faciat,& adhuc ſanctificet̄,bene ꝓuidente deo,quatenus non ante de p̄ſenti migret ſeculo, q̄ corona eius perficiat̄,& manſio illi in domo patris eius,meritoꝝ gemmis atq; margaritis perornetur. Hoc p̄miſſo vt qui nocet,noceat adhuc,& qui in ſordibus eſt ſordeſcat,&iuſtus iuſtitiā faciat adhuc,& ſanctus ſanctificet̄ adhuc, continuo ſequit̄: ⌊Ecce venio cito,& merces mea mecum eſt,reddere vnicuiq; ſecundum opera ſua.⌋ Nimiꝝ ſic loquituū,vt bene ſibi conſcius quod magnæ ſit fortitudinis,& inexhauſtæ facultatis ad puniendum noxios, atq; ſordidos,quātumcunq; nocuerint,quantumcunq; ſorduerint, nihil minus à ſuis meritis tormenta recepturos,& ad remunerandum iuſtos & ſanctos,quantumcunq; iuſtitiā feceriut,quantumcunq; ſanctificati fuerint nihil minus à ſuis meritis p̄mia recepturos. Ait ergo:Ecce venio cito,& merces mea mecū eſt. Quāuis ſeruo malo,noxio,atq; ſordido, inebrianti ſe atq; percutienti conſeruos ſuos, videat̄ ꝙ in tempora longa fiat hoc, ego dico quia ecce venio, cito venio. Et ne quis de mercede dubitet,merces mea mecum eſt. Non in manu altera,nō in poteſtate aliena,ſed in manu mea,in poteſtate mea eſt,& dum venio,mecum venit in poteſtate mea magna merces vniuerſa,ad reddendum vnicuiq; ſecundū opera ſua. Vnde tibi tanta poteſtas,tanta ſufficientia? Ait: ⌊Ego ſum α & ω primus & nouiſſimus,principium & finis.⌋ Ac ſi dicat:Inde manus mea non eſt inualida ad reddendū vnicuiq; ſecundū opa ſua, quia ego ſum ante omnes,& ante ſecula deus,& poſt me nō erit alius, q̄d intelligit̄ p α & ω, quarum videlicet literarum in alphabeto Græco,altera prima,altera vltima. Nā quid dixerit,ego ſum α & ω,exponit dicendo,primus & nouiſſimus, addendo etiam principium & finis.ſ.à quo omnis creaturæ principium eſt,& in quo creatura rationalis conſummat̄. Hoc idem in initio libri dixerat:Ego ſum α & ω,principium & finis,& hic iccirco renouat, vt cętera iam dicta,ne qs adhuc dormitet,aut de ignorantia ſeſe excuſet, ſeu quaſi vilem ſcripturæ huius tubam p̄ amore ſordium ſuarum audire diſſimulet. Et addit adhuc:Beati q̄ lauant ſtolas ſuas,vt ſit poteſtas eoꝝ in ligno vitæ,& per portas intrent in ciuitatem ſanctam. Foris canes,& venefici,& impudici,& homicidæ,& idolis ſeruiētes,& oīs q̄ amat & facit mendacium. ⌊Nimiꝝ quia nuptiæ agni & ſanctæ ciuitatis Hieruſalem (de qbus hactenus ſplendidæ demonſtratæ ſunt) nuptiæ ſunt ſanctitatis:&,vt ſupra dictū eſt, non intrabit illuc coinquinatum aliquīd,ſoli illi beati ſunt,qui lauant ſtolas ſuas,vt habeant veſtem nuptialē,maxime vt ſint lumbi eorum præcincti.i.ornatum habeant caſtitatis, non intentiōe laudis humanæ,ſed pro illa expectatione,vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ.i.vt frui poſſint vere vitali ſummæ diuinitatis viſione,q̄ intratur per portas iuſtitiæ,quæ ſunt portæ ſanctæ ciuitatis. Sanctam quippe ciuitatē illam opportune etiā hoc loco edixit ſubiuncturus. ¶Foris canes,i.oīes ſtulti,qui ita reuertunt̄ ad ſtultitiam,ſicut reuertitur canis ad vomitum ſuum,& venefici qui hoīm vitam interficiunt venenis,& impudici, quos nullius pudet turpitudinis, & homicidæ,qui vtiq; humano ſanguine ſunt polluti,& in oculis dn̄i cruenti,& idolis ſeruientes,qui profecto nullam habent communicationem cum illo,qui vnus & ſolus verus deus eſt,& omnis qui amat & facit mendacium,quales maxime hæretici ſunt. Hæc oīa contraria ſunt ſanctæ ciuitati,& iccirco foris iſti,inqt,cui pro imperio ſatis eſt dixiſſe foris. Et continuo ſubiungit: ⌊Ego Ieſus miſi angelum meum teſtificari vobis in eccleſiis.⌋ Ac ſi dicat:Si huius libri autoritatē q̄ritis ego ſum Ieſus autor & dator huius Apocalypſis. Non eſt ſcriptura hæc à Iohāne,non eſt ab hoīe,neq; enim ab homine accepit illam,aut didicit,ſed me reuelante,qui ſum Ieſus,& mittente per angelum meum. vt ſicut omnes ſcripturæ diuinæ autoritatis,ita & ſcripta hæc teſtificentur,&recitentur vobis in eccleſiis. atq; in canonico apice ſint. Quæritis quis Ieſus ego ſim,q̄ autoritate mea ſcripturam hanc volo commendatam eſſe ad teſtificandum in eccleſiis? ⌊Ego ſum radix, & genus Dauid,ſtella ſplēdida & matutina.⌋ Ac ſi dicat:Ego ſum ille Ieſus,q̄ & dominus & filius ſum Dauid, qui ſecundum hominem paſſus & ſepultus,mane reſurrexi à mortuis. Nam qa dn̄s,& creator ſum Dauid,

quemad-

quemadmodū testat ipse dicens in spū: Dixit dñs dño meo sede à dextris meis. Iccirco radix, & quia filius Dauid natus, vel factus ex semine eius secundum carnē: iccirco genus sum Dauid. Et nunc quidem, qui diu in hoc viuentes per fidem ambulātis, stella vobis sum splendida, & matutina, ex quo resurrexi à mortuis. Tunc autem me solem habebitis, cū in ciuitatem talem, quam audistis, intraueritis: quam claritas dei illuminauit, q̄ nō eget lumine solis aut lunæ, propter hoc ipsum, quia illuminauit eam claritas dei. ⌊Et spūs & sponsa dicit, veni. Et qui audit dicat, veni. Et qui sitit veniat, & qui vult accipiat aquā vitæ gratis.⌋ Ego, inquit, misi testificari vobis hæc in ecclesiis, & cum hoc testificatione spūs singulorū vestroꝝ conscientias cōuenit & singulis vestrum dicit: veni .i. crede his q̄ hic testificant tibi. ¶Hoc foris spōnsa .i. ecclesia, dicit ad aurem corporis, dum sonum literalem legendo ingerit, hoc intus ad aurem cordis dicit spūs, dum sensum suggerit ad intelligendum quod quicquid hic dr̄, rationabile verum, & fidele, atq; auditu dignum sit. Audiat vnusquisq; hunc spiritum siue sponsum, vt nonnulli codices habent, & sponsam dicentes: Veni .i. obaudiat vocantibus & sequat vocationem salubrem, vt introeat ad beatitudinem tam glorioſę ciuitatis. Audiēs aūt siue obaudiens dicat, veni .i. non sua tm̄ salute cōtentus sit, sed operā det, vt proximū suū lucrari verbo exhortationis & secum adducere possit. Et qui sitit, q̄ saluari desiderat, tm̄mo do veniat: qa, videlicet flumen illud aquæ viuę, q̄d tibi ostensum est, nulli sitienti denegatur, sed q̄ vult accipiat: qa sola bona voluntas sufficit ad accipiendū aquam vitæ, quā gr̄a p̄parauit. Oībus datur gratis, tantummodo assit quæsitor vel acceptor homo bonæ volūtatis. Sequit: ⌊Contestor ego oīni audienti verba ꝓphetiæ libri huius. Si qs apposuerit ad hæc, apponet sup illū deus plagas scriptas in libro isto: Et si quis diminuerit de verbis prophetię libri huius, auferet deus partem eius de ligno vitæ, & de ciuitate sancta, & de ꝝs, q̄ scripta sunt in libro isto.⌋ Hæc pœna dānationis sine dubio hæreticoꝝ est, vt auferat pars eoꝝ de ligno vitæ quod est Chr̄s, & de ciuitate sancta cœlesti Hierusalē, & de oībus bonis quæcunq; scripta sunt in libro isto, & vt apponant sup eos plagæ, quæ scriptæ sunt in libro isto: quia videlicet ipsi sanctas scripturas corrumpunt, apponēdo quid de suo vel quippiā diminuendo, vt pote studiū habentes dogma suū cōstruere, cui quicqd repugnat in sanctis scripturis in nullis vellēt codicibus vsquā supereſſe. Satis ergo firmiter scripturā hāc defendit diuinæ & canonicæ debere esse autoritatis, cuius corruptorē, qcunq; ille fuerit, pari cū hæreticis damnatione pcutit. Statimq; subiungit: ⌊Dicit q̄ testimoniū perhibet istoꝝ: Etiā venio cito.⌋ Poterat dicere hic scriptor, dicit Iesus, sed dicere maluit: dicit q̄ testimonium perhibet istorū, vtpote hic in calce voluminis eo totus intendens, vt librū istū autoritate diuina, & spūs sancti veritate conscriptum defendat, & liberet à contēptu oīm, p̄cauens id q̄d futuꝝ erat: vide licet ne auderēt stulti sacrā contēnere, siue reiciendā iudicare literā, cuius nō capere merer̄t intellectū. Etiā, inqt, venio cito. Quod dixi iteꝝ dico, & repetens affirmo, qa venio cito reddere vnicuiq; secundum opera sua. Dulce nimiꝝ, & desiderabile hoc est diligenti aīę, q̄ non hoc seculū, sed deū diligit, & gratanter vocē hanc accipit, ꝙ aduētus dñi ꝑpe sit. Respondet ergo confestim sponsa diligēs & casta dicēs: ⌊Amen veni dñe Iesu.⌋ Quodammō leuat caput suū, iuxta illud euangelicū: His aūt fieri incipiētibus respicite, & leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vr̄a. Amen ergo inquit .i. ꝓmissum tuum verum fiat, vt cito venias dñe Iesu, sciens suspiria mea dicētis: Heu mihi, qa incolatus meus ꝓlongatus est habitaui cū habitantibus cedar, multū incola fuit aīa mea. Itē: Sitiuit aīa mea ad deū fontem viuū, qn̄ veniā & apparebo ante faciē dei? Deniq; vt faciē dñi videre desideremus, & nō delectationi, sed potius dolori nobis sit locus peregrinationis huius, iccirco scriptor sic proloquit, q̄d vult vt nos loq̄mur dicens: Veni dñe Iesu, semp̄q; vt hoc dicere non dubitemus, parati simus in occursum eius, iuxta illud: Et vos similes hoībus expectātibus dñm suum qn̄ reuertat à nuptiis, vt cum venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei. Sequit salutatio vltima eadē quæ prima: ⌊Gr̄a dñi nr̄i Iesu Chr̄i cum oībus vobis, amen.⌋ Sic enim in principio dixerat Iohannes septem ecclesiis, q̄ sunt in Asia: Gr̄a vobis & pax, &c. Videlicet diligens dominum & dilectus dñi, & in principio & in fine, & p̄ omnem textum sermonis sui loquitur ex abundantia cordis gratiā & dilectionē, quæ in ipso redundat, cupiens esse nō seorsum in paucis, sed communiter in oībus, maxime in eo, vt ficut Paulus q̄q; apl̄s optat, idipsum dicamus omnes, & schismata in nobis non sint, per gratiam, qua sumus redempti, Amen.

Psalm. 109

Psalm. 44

Luc. 21

Psalm. 41

Psalm. 62

Luc. 12

1. Cor. 1

BIBLIOTHÈQUE TOULOUSE UNIVERSITAIRE

¶IMPRESSA SVNT NVNC TERTIO, LVCVLENTISsima hæc diui Ruperti abbatis Tuitiensis (ante quadringentos ferme annos defuncti) in librum Apocalypseos commentaria, CHRISTI IESV saluatoris nostri doctrinæ maxime consona, & ex sacris duntaxat literis concinnata. Impensis honesti viri, Arnoldi Birckman. ANNO à natali Christiano M. D. XLI.